1

ಅಮರಸಿಂಹನ

ಅಮರಕೋಶ

ಎಂಬ ನಾಮಲಿಂಗಾನುಶಾಸನ

ಸಂಪಾದನ :

ಲೂಯಿ ರೈಸ್

ಪರಿಷ್ಕೃತ ಸಂಸ್ಕರಣ :

ಎಸ್. ಬಾಲಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ

ಪ್ರಸಾರಾಂಗ
ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಮೈಸೂರು
೧೯೭೦

Amarakos'a emb'a Nāmalinganus'asana by Amarasimha, edited by Lewis Rice (fourth edition 1927), revised, edited with a new index by N. Balasubrahmanya, first published by the Director, Prasaranga, University of Mysore, Mysore-6; 1970; Demy Octavo xxxvi + 410 pp; Price Rs 8 = 00.

ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದಿಂದ ಮೊದಲನೆಯ ಮುದ್ರಣ : ೧೯೭೦
೫೦೦೦ ಪ್ರತಿಗಳು

ಬೆಲೆ : ಎಂಟು ರೂಪಾಯಿ

ಪ್ರಕಾಶಕರು :
ಡೈರೆಕ್ಟರ್
ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು – 6

ಮುದ್ರಣ :
ವಿದ್ಯಾ ಮುದ್ರಣ, ಮೈಸೂರು – 4

ಪ್ರಸಾರಾಂಗ
ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ

ಪ್ರಧಾನ ಸಂಪಾದಕರು
ಡಾ|| ಕೆ. ವಿ. ಪುಟ್ಟಪ್ಪ, ಎಂ.ಎ., ಡಿ.ಲಿಟ್.

ಅಮರಕೋಶ

ಪ್ರಕಾಶಕರ ಮಾತು

ಅಮರಕೋಶದ ಈ ನೂತನ ಪರಿಷ್ಕೃತ ಆವೃತ್ತಿಯನ್ನು ವಾಚಕರ ಕೈಗೊಪ್ಪಿಸಲು ತುಂಬ ಹರ್ಷವಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಂಸ್ಕೃತ ವಾಙ್ಮಯದಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧವೂ, ಪ್ರಾಚೀನವೂ, ಜನಪ್ರಿಯವೂ ಆದದ್ದು ಅಮರಸಿಂಹನ 'ನಾಮಲಿಂಗಾನುಶಾಸನ' ಅಥವಾ 'ಅಮರಕೋಶ'. ಮೂರು ಕಾಂಡಗಳಲ್ಲಿ, ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ಸರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾನಾರ್ಥಕ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ಲಿಂಗಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿಸುವ ಈ ಕೋಶ ಬಹುಕಾಲದಿಂದಲೂ ಅಧಿಕೃತ ಕೋಶವಾಗಿ ಮೆಚ್ಚುಗೆ ಗಳಿಸಿದೆ.

ಲೂಯಿ ರೈಸ್ ಅವರು ಅಮರಕೋಶವನ್ನು ಪಂಡಿತರ ನೆರವಿನಿಂದ ಸಂಪಾದಿಸಿ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಅದರ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಆವೃತ್ತಿ ೧೯೩೭ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಈಗ ಆ ಮುದ್ರಣವನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ ಹೊಸ ಶಬ್ದಕೋಶದೊಂದಿಗೆ ಶ್ರೀ ಎನ್. ಬಾಲಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಅವರು ಪ್ರಸ್ತುತ ಆವೃತ್ತಿಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಅವರು ಅನೇಕ ಹಳೆಯ, ಹೊಸ ಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬಹಳ ಶ್ರಮಿಸಿದ್ದಾರೆ. ರೈಸರ ಮುದ್ರಣದಲ್ಲಿ ಪದಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಪಾದಪೂರಣ ಅಥವಾ ಲಿಂಗ ನಿರ್ದೇಶಗಳಿಗಾಗಿ ಬಳಸಿದ್ದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಮೂಲದ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಸರಿಯಾಗಿ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಮುದ್ರಣದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಮಾಡಿದೆ. ಕೆಲವು ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ತಪ್ಪಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿತ್ತು, ಅವನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಿದೆ. ಪದಸೂಚಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಶಬ್ದಗಳು, ಅವುಗಳ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಿದ್ದುವು. ಅವನ್ನು ಸೇರಿಸಿದೆ. ಸೂಚಿ ಬಹಳ ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತವಾಗಿತ್ತು, ಅದನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅಕಾರಾದಿಯಾಗಿ ಹೊಸದಾಗಿ ಬರೆದಿದೆ. ಅಮರಕೋಶದ ಕರ್ತೃ, ಕೃತಿ ಸ್ವರೂಪ ಈ ವಿಷಯವಾಗಿ ಒಂದು ಭೂಮಿಕೆ ರಚಿತವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕಟವಾಗಿರುವ ಯಾವ ಅಮರಕೋಶ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಶ್ರೀ ಬಾಲಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಈ ಆವೃತ್ತಿಯ ರಚನೆಗೆ ತುಂಬ ಶ್ರಮಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ತಯಾರಿಸಿರುವ ಹೊಸ ಶಬ್ದಕೋಶ ೧೪೫ ಪುಟಗಳಿವೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ೨೬೦ ಹೊಸ ಶಬ್ದಗಳೂ ೩೫೦ ಶಬ್ದಗಳ ಉಲ್ಲೇಖಗಳೂ ಸೇರಿವೆ. ಈ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದಾಗಲೇ ಅವರು ಉನ್ನತ ಹುದ್ದೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ದೆಹಲಿಗೆ ತೆರಳಬೇಕಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿಯೂ, ತಮ್ಮ ಹೊಸ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಹೊಸ ಪರಿಸರಗಳ ನಡುವೆಯೂ ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು ಬಿಡುವು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಇದನ್ನು ಮುಗಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರೀ ಬಾಲಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಅವರಿಗೆ ನಮ್ಮ ಕೃತಜ್ಞತಾಪೂರ್ವಕ

ವಾದ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು ಸಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಅವರು ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ, ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ, ಅಷ್ಟೆ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಆಳವಾದ ಪಾಂಡಿತ್ಯವುಳ್ಳವರು, ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ದುಡಿಯುವವರು ಅವರ ವಿದ್ವತ್ತು, ದುಡಿಮೆಗಳ ಪೂರ್ಣಫಲ ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಓದುಗರಿಗೆ ಮನವರಿ ಯಾಗುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ.

ಅಮರಕೋಶವನ್ನು ಇಷ್ಟು ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ಮುದ್ರಿಸಿ ಕೊಟ್ಟರು ವಿದ್ಯಾ ಪ್ರಿಂಟರಿಯ ಶ್ರೀ ಎಸ್. ಆರ್. ಶಿವರಾಮ್ ಅವರಿಗೆ ನಮ್ಮ ಧನ್ಯವಾದಗಳ ಸಲ್ಲುತ್ತವೆ.

ಪ್ರಭುಶಂಕರ
ನಿರ್ದೇಶಕ

ಭೂಮಿಕೆ

ಭಾಷೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ಕುತೂಹಲ ಮತ್ತು ಅದರ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಅಧ್ಯಯನಗಳಿಗೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಪರಂಪರೆ ಇದೆ. ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮತ್ತು ಉದ್ದೇಶ ಒಂದೇ ಆಗಿದ್ದು ಕಾಲಾನುಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಅವು ಸ್ವತಂತ್ರ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಾದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ವೇದಗಳ ಧ್ವನಿಸಾಧುತ್ವವನ್ನು ಕಾಪಾಡಲು ಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯಗಳು ಹುಟ್ಟಿದಂತೆ, ಅವುಗಳ ಶಬ್ದಸಾಧುತ್ವವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲು ವ್ಯಾಕರಣವು ಹುಟ್ಟಿದಂತೆ, ಅವುಗಳ ಅರ್ಥಾವಬೋಧೆಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿ ನಿಘಂಟು ಗಳು ಅಥವಾ ಪದಸಮಾಮ್ನಾಯಗಳು ಹುಟ್ಟಿದವು. ಈ ನಿಘಂಟುಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಅವುಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನರೂಪವಾಗಿ ನಿರುಕ್ತಗಳು ಹುಟ್ಟಿದವು. ವೇದಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲು ಜನಿಸಿದ ವ್ಯಾಕರಣವು ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಲೌಕಿಕ ಭಾಷೆಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿ ದಂತೆ, ವೈದಿಕ ಶಬ್ದಗಳ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಹೊರಟ ನಿಘಂಟುಗಳು ಲೌಕಿಕ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡು ಕೋಶಗಳಾದವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಶಬ್ದ ಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಕೋಶಗಳಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡರೆ, ಕೆಲವು ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡು ಸಾಮಾನ್ಯ ಕೋಶಗಳಾದವು. ಅಮರ ಸಿಂಹನದು ಈ ಎರಡನೆಯ ವರ್ಗದ್ದು. ಅದರ ಇತಿಹಾಸ ಇತರ ಭಾರತೀಯ ಶಾಸ್ತ್ರ ಗಳ ಇತಿಹಾಸಕ್ಕೆ ಸಮನಾಗಿದೆ. ಯಾಸ್ಕನ ನಿರುಕ್ತದಂತೆ, ಪಾಣಿನಿಯ ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯಿ ಯಂತೆ, ಅಮರಸಿಂಹನ ನಾಮಲಿಂಗಾನುಶಾಸನವೂ ತತ್ಪೂರ್ವದ ಕೃತಿಗಳ ಅಂತಿಮ ಫಲವಾಗಿದ್ದರೂ ಅವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಮರೆಸಿ ಐತಿಹಾಸಿಕವಾಗಿ ನಮಗೆ ಇಂದು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸಿಕ್ಕಿರುವ ಸಾಮಾನ್ಯಕೋಶಗಳ ಆದ್ಯಕೃತಿಯಾಗಿ ಉಳಿದಿದೆ.

೧

ಕೋಶ ಅಥವಾ ನಿಘಂಟು ಎಂದರೆ ಶಬ್ದಗಳ, ಪದಗಳ ಒಂದು ಸಂಗ್ರಹ. ಅದನ್ನು "ಕೋಶಃ ಶಬ್ದಾದಿಸಂಗ್ರಹೇ" ಎಂದು ಮೇದಿನೀ ಮತ್ತು ವಿಶ್ವ ಕೋಶಗಳೂ, "ನಿಘಂಟುಃ ನಾಮಸಂಗ್ರಹಃ" ಎಂದು ಕಲ್ಪದ್ರುಕೋಶವೂ ಲಕ್ಷಿಸುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆಯೇ "ಕೋಶಃ ಶಬ್ದಪರ್ಯಾಯಜ್ಞಾಪಕೇ ಗ್ರಂಥೇ" ಎಂದು ಮೇದಿನೀಕಾರನೂ, "ಏಕಾರ್ಥವಾಚಿನಾಂ ಪರ್ಯಾಯಶಬ್ದಾನಾಂ ಸಂಘಃ ಯತ್ರ ಪ್ರಾಯೇಣ ಉಪ ದಿಶ್ಯತೇ ತತ್ರ ನಿಘಂಟುಶಬ್ದಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧಃ" ಎಂದು ಸಾಯಣರೂ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. Dictionary ಎಂದರೆ "ಭಾಷೆಯೊಂದರ ಪದಗಳನ್ನು, ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಕಾರಾದಿ ಯಾಗಿ, ಪಟ್ಟಿಮಾಡಿ ಅವುಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ಅದೇ ಅಥವಾ ಬೇರೆ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ನೀಡುವ

ಗ್ರಂಥ '' ಎಂದು ಇಂದು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ್ದರೂ, ಅದರ ಮೂಲಾರ್ಥ '' ಪದಗುಚ್ಛಗಳ ಅಥವಾ ಪದಗಳ ಸಂಗ್ರಹ '' ಎಂದಷ್ಟೇ ಆಗಿತ್ತು. Dictionarius ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಜಾನ್ ಗಾರ್ಲಂಡ್ ಎಂಬುವನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೨೨೫ರಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಾಸಿಗಳಿಗಾಗಿ ವಿಷಯಾನುಸಾರ ವರ್ಗೀಕರಿಸಿದ ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಪದಗುಚ್ಛ ಹಾಗೂ ಪದಗಳ ಸಂಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಬಳಸಿದನು. ೧೫೮೨ರಲ್ಲಿ ರಿಚರ್ಡ್ ಮುಲ್ಕ್ಯಾಸ್ಟರನು '' ನಮ್ಮ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ನುಡಿಯಲ್ಲಿ ನಾವು ಬಳಸುವ ಎಲ್ಲ ಪದಗಳನ್ನೂ . . . ಒಂದು dictionarie ಯಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲು '' ಮನವಿ ಮಾಡಿದನು. ೧೬೨೩ರಲ್ಲಿ ಹೆನ್ರಿ ಕಾಕ್ರಾಮನು ಕ್ಲಿಷ್ಟಪದಗಳ ಕೋಶವೊಂದರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಈ ಪದವನ್ನು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದನು.

ಕೋಶಗಳ ರಚನೆಗೆ ಕಾರಣ ಅರ್ಥಕ್ಲಿಷ್ಟತೆಯೋ, ಲಿಪಿವ್ಯತ್ಯಾಸವೊ ಅಥವಾ ಸ್ಮೃತಿಸೌಕರ್ಯವೋ ಆಗಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅರ್ಥಂ ವಾಚಃ ಪುಷ್ಪಫಲಂ — ಅರ್ಥವು ಭಾಷೆಯ ಹೂವು, ಹಣ್ಣು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಅರ್ಥಜ್ಞ ಇತ್ ಸಕಲಂ ಭದ್ರಮಶ್ನುತೇ — ಅರ್ಥ ತಿಳಿದವನು ಎಲ್ಲ ಮಂಗಳವನ್ನೂ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆ. ಭಾಷೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇದು ಪ್ರಾಚೀನರ ಒಂದು ರೂಢಭಾವನೆಯಾಗಿತ್ತು. ಕಾಲ ಸರಿದಂತೆ, ಭಾಷೆ ಬೆಳೆದಂತೆ, ಅದನ್ನು ಮಾತಾಡುವ ಜನ ದೂರದೂರ ಹರಡಿದಂತೆ ಅನೇಕ ಚಿರಪರಿಚಿತ ಪದಗಳ ಅರ್ಥ ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಬಹುದು ಅಥವಾ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಡಬಹುದು. ಆ ಪದಗಳು ಐಹಿಕ ವ್ಯವಹಾರ ಸಾಮಗ್ರಿ ಮಾತ್ರ ಆಗಿರದೆ ಪಾರಲೌಕಿಕ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಾಧಕಗಳೂ ಆಗಿದ್ದರೆ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಇನ್ನೂ ಗಂಭೀರವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಕೋಶಗಳು ಅಥವಾ ನಿಘಂಟುಗಳು ರಚಿತವಾದವು. '' ಪ್ರಾಚೀನ ಋಷಿಗಳು ಧರ್ಮವನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಅವರಿಗೆ ವೇದವು ತಾನಾಗಿಯೇ ಗೋಚರವಾಗಿತ್ತು. ಇಂಥ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರದ ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದ ಮುಂದಿನ ಪೀಳಿಗೆಯವರಿಗೆ ಅವರು ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಉಪದೇಶಿಸಿದರು. ಉಪದೇಶವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಲೂ ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದ ಮುಂದಿನ ಜನಾಂಗ ಅರ್ಥವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವಂತಾಗಲೆಂದು ನಿಘಂಟುವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದರು.'' ನಿಘಂಟುವಿನ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಮತ್ತು ಉತ್ಪತ್ತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಯಾಸ್ಕರ ವಿವರಣೆ ಇದು.

ಪ್ರಾಚೀನ ಅಸ್ಸಿರಿಯನ್ ಹಾಗೂ ಬ್ಯಾಬಿಲೋನಿಯನರ ಕೋಶಗಳ ಇತಿಹಾಸ ಬೇರೆಯಾಗಿದೆ. ಅವರ ಮೊದಲ ಕೋಶಗಳ ಉದ್ದೇಶ ಪದಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವುದಾಗಿರದೆ ಸಂಕೇತಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವುದಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರಾಚೀನ ಚಿತ್ರಲಿಪಿಗಳ ಅಥವಾ ಭಾವನಾಲಿಪಿಗಳ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಧ್ವನ್ಯಾತ್ಮಕ ಮಾತ್ರಾಸಂಕೇತಗಳು ಅಥವಾ ಅಕ್ಷರಸಂಜ್ಞೆಗಳು ಆಕ್ರಮಿಸಿದಾಗ, ಅವು ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಕ್ಲಿಷ್ಟವಾದವು ಮತ್ತು ಚಿತ್ರಲಿಪಿಗಳನ್ನು ಸಂಕೇತಗಳ ಮೂಲಕ ವಿವರಿಸಲು ಮಾತ್ರಾಕೋಶ (syllabaries)ಗಳು ರಚಿತವಾದವು. ಇವನ್ನು ಜೇಡಿ ಹಲಗೆಗಳ ಮೇಲೆ ಮೇಲಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಕೊರೆಯಲಾಗಿತ್ತು. ಇಂಥ ಹಲಗೆಗಳು ನಿನೆವೆಯ ಅಶುರ್ಬನಿಪಲ್ ಮಹಾಗ್ರಂಥಾಗಾರದಲ್ಲಿ

(ಸು. ಕ್ರಿ. ಪೂ. ೬೬೯–೬೩೩) ದೊರೆತಿವೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಚೀಣಾ ಜಪಾನುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇಂಥ ಮಾತ್ರಾಕೋಶಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದವು.

ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯ ಕೋಶಗಳಿದ್ದವು. ವೃತ್ತಿ, ಕಸುಬು ಮತ್ತು ಕೌಶಲಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪದಗಳ ಸಂಗ್ರಹಗಳೇ ಅವು. ಗ್ರೀಕರಲ್ಲಿ ಅಡುಗೆಯ, ಪಾನಪಾತ್ರೆಗಳ ನಿಘಂಟುಗಳಿದ್ದವು. ಅಂತೆಯೇ ಕ್ಲಿಷ್ಟಪದಗಳ, ಪರ್ಯಾಯ ಪದಗಳ, ದೇಶೀ ಪದಗಳ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಂತೀಯ ಪ್ರಯೋಗಗಳ ಕೋಶ ಗಳಿದ್ದವು. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ರುದ್ರ ಹಾಗೂ ವೈನೋದಿಕ ಕವಿಗಳ, ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ, ಪ್ಲೇಟೋ ಮತ್ತು ಇತರರ ಅರ್ಥಕೋಶಗಳೂ ಇದ್ದವು. ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನ ವೈದ್ಯ, ಜ್ಯೋತಿಷ ಮೊದಲಾದ ನಿಘಂಟುಗಳು ಮತ್ತು ಪದಾನುಕ್ರಮಣಿಗಳು ಈ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕೋಶಗಳು ಪಂಡಿತರಿಂದ ಪಂಡಿತರಿಗಾಗಿ ಅಥವಾ ವೃತ್ತಿಗರಿಗಾಗಿ ರಚಿತವಾಗಿದ್ದು ವಾಸ್ತವದಲ್ಲಿ ಪದಸಂಗ್ರಹಗಳೋ ಅಪೂರ್ಣ ಅರ್ಥ ಕೋಶಗಳೋ ಆಗಿದ್ದವು. ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಇವು ಸಾರ್ವಜನಿಕೋಪಯೋಗಿಯಾದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕೋಶಗಳಿಗೆ ಮೂಲವಾದವು.

೨

ಕೋಶಕ್ಕೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಪ್ರಾಚೀನತೆ ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲದೆ ಅನ್ಯಾ ದೃಶವಾದ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟಸ್ಥಾನವೂ ದೊರೆತಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಕೋಶಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಂದು ಲಭ್ಯವಿರುವ ಪ್ರಾಚೀನತಮ ಕೃತಿ ಎಂದರೆ ವೈದಿಕ ನಿಘಂಟು. ಅದನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ನಿರುಕ್ತ ಒಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಒಂದು ವೇದಾಂಗವೂ ಹೌದು. ಅದನ್ನು ಓದದೆ ಹೋದರೆ ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಸಾಂಗವಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ವೇದಾರ್ಥ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ನಮಗೆ ಸಿಕ್ಕಿರುವ ಯಾಸ್ಕರ ನಿರುಕ್ತದ ಕಾಲವನ್ನು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಸು.ಕ್ರಿ.ಪೂ. ೭೦೦ ಎಂದು ಒಪ್ಪಿದ್ದರೂ, ಅದೇ ಮೊದಲನೆಯ ನಿರುಕ್ತ ವೇನೂ ಆಗಿರದಿದ್ದುದಕ್ಕೆ ಆ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲೇ ಸಾಕ್ಷ್ಯ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಶಾಕಟಾಯನ, ಗಾರ್ಗ್ಯ, ಶಾಕಪೂಣಿ, ಗಾಲವ, ಔಪಮನ್ಯವ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಚೀನ ನೈರುಕ್ತರನ್ನು ಯಾಸ್ಕರು ಹೆಸರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಂತೆಯೇ ಅಮರಸಿಂಹನ ನಾಮಲಿಂಗಾನುಶಾಸನವೂ ಕೂಡ ನಮಗೆ ಸಿಕ್ಕಿರುವ ಸಾಮಾನ್ಯಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನತಮವಾದರೂ ಅದು ಕೋಶಸಾಹಿತ್ಯದ ಆದ್ಯಕೃತಿ ಅಲ್ಲ. ಅನ್ಯತಂತ್ರಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿರುವುದಾಗಿ ಗ್ರಂಥಕಾರನೇ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅಮರಸಿಂಹನಿಗೆ ಪೂರ್ವದ ಕಾತ್ಯ, ವಾಚಸ್ಪತಿ, ವ್ಯಾಡಿ, ವರರುಚಿ, ಭಾಗುರಿ, ಧನ್ವಂತರಿ ಮುಂತಾದ ಕೋಶಕಾರರನ್ನು ಮತ್ತು ತ್ರಿಕಾಂಡ, ಉತ್ಪಲಿನೀ, ಶಬ್ದಾರ್ಣವ, ರತ್ನಕೋಶ, ಮಾಲಾ ಮೊದಲಾದ ಕೋಶಗಳನ್ನು ಅಮರಕೋಶದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರರು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವೈದ್ಯಕೋಶ

ವಾದ ಧನ್ವಂತರಿನಿಘಂಟು ಉಪಲಬ್ಧವೂ ಆಗಿದೆ. ಯಾಸ್ಕರ ನಿರುಕ್ತದಂತೆಯೇ ಅಮರಸಿಂಹನ ನಾಮಲಿಂಗಾನುಶಾಸನವು ತತ್ಪೂರ್ವದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಮರೆಮಾಡಿದ್ದು ಭಾರತೀಯ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಇತಿಹಾಸದ ಪರಂಪರೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿಯೇ ಇದೆ.

೩

ಅಮರಸಿಂಹನ ಕಾಲ ಮತ್ತು ಜೀವಿತಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಖಚಿತವಾಗಿ ತಿಳಿದಿರುವುದು ಅತ್ಯಲ್ಪ. ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಆಸ್ಥಾನದ ನವರತ್ನಗಳಲ್ಲಿ ಇವನೂ ಒಬ್ಬನೆಂದು ತಿಳಿಸುವ ಒಂದು ಸುಭಾಷಿತವಿದೆ :

ಧನ್ವಂತರಿ ಕ್ಷಪಣಕಾಮರಸಿಂಹ ಶಂಕು ವೇತಾಲಭಟ್ಟ ಘಟಕರ್ಪರ
ಕಾಲಿದಾಸಾಃ ।
ಖ್ಯಾತೋ ವರಾಹಮಿಹಿರೋ ನೃಪತೇಸ್ಸಭಾಯಾಂ ರತ್ನಾನಿ ವೈವರರುಚಿರ್ನವ
ವಿಕ್ರಮಸ್ಯ ॥

ಈ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನು ೪ನೆ ಶತಮಾನದ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಇದು ಐತಿಹ್ಯ ಮಾತ್ರ. ೬ನೆ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಉಜ್ಜಯನಿಯ ಗುಣರಾತನು ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಚೀಣೀಭಾಷೆಗೆ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದನೆಂದು ಲಾಸ್ಸೆನ್ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಬಂಗಾಳದ ಬೌದ್ಧ ವೈಯಾಕರಣಿ ಚಂದ್ರ ಅಥವಾ ಚಂದ್ರಗೋಮಿಗಿಂತ ಅಮರಸಿಂಹ ಪೂರ್ವದವನು ಎಂದು ಅಮರಕೋಶದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರ ಕ್ಷೀರಸ್ವಾಮಿ (೧೧ನೆಯ ಶತಮಾನ) ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಚಂದ್ರಗೋಮಿಯು ಕ್ರಿ.ಶ. ೪೮೦ರಲ್ಲಿದ್ದ ವೈಯಾಕರಣಿ ವಸುರಾತನ ಗುರು ಜೀನೆಂದ್ರ ಬುದ್ಧಿ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೭೦೦) ತನ್ನ ಕಾಶಿಕಾ ವಿವರಣಪಂಜಿಕಾದಲ್ಲಿ 'ತಂತ್ರಂ ಪ್ರಧಾನೇ ಸಿದ್ಧಾಂತೇ' ಎಂದು ಅಮರಕೋಶವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾನೆಂದು ಆರ್. ಜಿ. ಭಂಡಾರಕರರು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಶಕ ೭೮೯ರಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಅಮೋಘವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅಮರಕೋಶದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆಯೆಂದು ಕೆ.ಜಿ. ಓಕ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಆಧಾರಗಳ ಮೇಲೆ ಅಮರಸಿಂಹನು ಕ್ರಿಶ. ೬ನೆ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನವನೆಂದೂ, ಪ್ರಾಯಶಃ ಕ್ರಿ.ಶ. ೪೫೦ರಲ್ಲಿ ಇದ್ದಿರಬಹುದೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಆದರೆ ಇದು ಸರ್ವಸಮ್ಮತ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಜಿನೇಂದ್ರಬುದ್ಧಿಯ ನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಅಮರಸಿಂಹನ ಉಲ್ಲೇಖವಿಲ್ಲ; ೬ನೆ ಶತಕದಲ್ಲಿ ಅವನು ಇದ್ದನೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರ ಅವನು ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಆಸ್ಥಾನರತ್ನವಾಗಿದ್ದನೆಂಬ ಐತಿಹ್ಯ ಮಾತ್ರ; ಆದರೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಅಳಿದುದರಿಂದ ಅವನು ೮ನೆ ಶತಕದ ತರುವಾಯ ಇದ್ದಿರುವುದು ಅಸಂಭವ — ಇದು ಎ.ಬಿ. ಕೀತ್‌ರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಲಾಸ್ಸೆನ್ನ್‌ರ ಆಧಾರವನ್ನು ಬುನ್ಯು ನನ್ಜ್ಯೋ (೧೮೮೦) ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಚಂದ್ರಗೋಮಿಗಿಂತ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದ ಸಂಗತಿ ವಿಚಾರಾರ್ಹವೇ ವಿನಾ ನಿರ್ಣಾಯಕವಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಮರಸಿಂಹನ ಕಾಲ ಖಚಿತ

ವಾಗಿಲ್ಲ ಎಂದು ಎಸ್. ಎಂ. ಕತ್ರೆ (Amara's Contribution to Indian Lexicography, Vikrama Volume, Scindia Oriental Society, Ujjain, 1948, ಪು. 199-212) ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ಅಮರಸಿಂಹನು ಬೌದ್ಧನಾಗಿದ್ದನು. ಇದಕ್ಕೆ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲೇ ಆಧಾರ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಗ್ರಂಥದ ಮಂಗಳಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿಸಿರುವುದು ಶಾಕ್ಯಮುನಿ ಬುದ್ಧನನ್ನು ಎಂದು ಕ್ಷೀರಸ್ವಾಮಿ (ಗ್ರಂಥಾರಂಭೇ ಅಭೀಪ್ಸಿತಸಿದ್ಧಿಹೇತುಂ ಜಿನಮನುಸ್ಮೃತ್ಯ) ಮತ್ತು ಸರ್ವಾನಂದ (ಅತ್ರ ಚಾನುಕೋಪಿ ಶಾಕ್ಯಲಕ್ಷಣೋಧರ್ಮೋ ಜ್ಞಾನ ದಯಾದಿಭಿಃ ಸ್ಪಷ್ಟಂ ಪ್ರತೀಯತೇ) ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸ್ವರ್ಗವರ್ಗದಲ್ಲಿ ದೇವಾಸುರ ವಾಚಕ ಸಾಮಾನ್ಯ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ ಮೇಲೆ ದೇವವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಹೇಳುವಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧನ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಮೊದಲು ಹೇಳಿ ಅನಂತರ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದು ಇದನ್ನು ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸುತ್ತದೆ. ಅವನಿಗೆ ಮಹಾಯಾನ ತಿಳಿದಿತ್ತೆಂದೂ,ಕವಿಯಾಗಿಯೂ ಅವನು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದನೆಂದೂ ಕೀತ್ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಅವನು ಅತ್ಯುತ್ತಮ ವರ್ಗದ ಕವಿಯಾಗಿದ್ದುದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸುಭಾಷಿತ ಇದೆ :

ಕವಿರಮರಃ ಕವಿರಮರುಃ ಕವಿರಭಿನಂದಶ್ಚ ಕಾಲಿದಾಸಶ್ಚ ।
ಅನ್ಯೇ ಕವಯಃ ಕಪಯಃ ಚಾಪಲಮಾತ್ರಂ ಪರಂ ದಧತೇ ॥

ಆದರೆ ಅವನ ಕವಿತೆಗಳು ಯಾವುವೂ ಸಿಗದಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ನಿಜ ಎಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಕವಿ ಅಮರನೂ ಕೋಶಕಾರ ಅಮರನೂ ಒಬ್ಬನೇ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಆಧಾರವಿಲ್ಲ. ಅದರೂ ಶಾಲಿಕನದೆಂದು ಸುಭಾಷಿತ ರತ್ನಕೋಷ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೦) ಉದಹರಿಸಿರುವ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಪದ್ಯ ಅದಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪುಷ್ಟಿ ಕೊಡುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಯೋಗವ್ಯುತ್ಪತ್ತೌ ಪ್ರತಿಪದವಿಶೇಷಾರ್ಥ ಕಥನೇ
ಪ್ರಸತ್ತೌ ಗಾಂಭೀರ್ಯೇ ರಸವತಿ ಚ ಕಾವ್ಯಾರ್ಥರಚನೇ ।
ಅಗಮ್ಯಾಯಾಮನ್ಯೈರ್ದಿಶಿ ಪರಿಣತಾವರ್ಥವಚಸೋಃ
ಮತಂ ಚೇದಸ್ಮಾಕಂ ಕವಿರಮರಸಿಂಹೋ ವಿಜಯತೇ ॥

ಈ ಪದ್ಯ ಸುಭಾಷಿತ ರತ್ನಭಾಂಡಾಗಾರ ಮತ್ತು ಸದುಕ್ತಿಕರ್ಣಾಮೃತಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಅಮರಸಿಂಹನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಒಂದೆರಡು ದಂತಕಥೆಗಳೂ ಇವೆ. ಮೀಮಾಂಸಾಭಾಷ್ಯಕಾರ ಶಬರಸ್ವಾಮಿಗಳಿಗೆ ಶೂದ್ರಸ್ತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಮಗ ಇವನು ಎನ್ನುವುದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಮತ್ತೊಂದರ ಪ್ರಕಾರ, ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲದವೆಂದು ಅವನು ತನ್ನ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸುಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಬಂದು ಅಮರಕೋಶವನ್ನು ಬೆಂಕಿಯಿಂದ ಉಳಿಸಿದರಂತೆ. ದಂತಕಥೆಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸತ್ಯವನ್ನು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅರಸುವುದು ವ್ಯರ್ಥಶ್ರಮವಾದೀತು.

೪

ಅಮರಸಿಂಹನ ಗ್ರಂಥ ಅಮರಕೋಶ ಎಂದು ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೂ ಅವನು ಅದನ್ನು ಕರೆದುದು ನಾಮಲಿಂಗಾನುಶಾಸನ, ಅಂದರೆ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ಗ್ರಂಥ, ಎಂದು. ಸುಲಭವಾಗಿ ನೆನಪಿಡಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಇದು ಶ್ಲೋಕರೂಪದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿದೆ. ಇಡೀ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಮೂರು ಕಾಂಡಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿ, ಪ್ರತಿಕಾಂಡವನ್ನೂ ವಿಷಯಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ವರ್ಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದೆ. ಈ ರೀತಿ ಪ್ರಥಮಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಗ, ವ್ಯೋಮ, ದಿಕ್, ಕಾಲ, ಧೀ, ವಾಕ್, ಶಬ್ದಾದಿ, ನಾಟ್ಯ, ಪಾತಾಳ, ಭೋಗಿ, ನರಕ, ವಾರಿ ಎಂಬ ೧೨ ವರ್ಗಗಳು ; ದ್ವಿತೀಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಭೂ, ಪುರ, ಶೈಲ, ವನೌಷಧಿ, ಸಿಂಹಾದಿ, ಮನುಷ್ಯ, ಬ್ರಹ್ಮ, ಕ್ಷತ್ರಿಯ, ವೈಶ್ಯ, ಶೂದ್ರ ಎಂಬ ೧೦ ವರ್ಗಗಳು ; ಮತ್ತು ತೃತೀಯ ಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ್ಯ ನಿಘ್ನ, ಸಂಕೀರ್ಣ, ನಾನಾರ್ಥ, ಅವ್ಯಯ, ಲಿಂಗಾದಿ ಸಂಗ್ರಹ ಎಂಬ ೫ ವರ್ಗಗಳು ಇವೆ. ಶ್ಲೋಕಸಂಖ್ಯೆ ಮತ್ತು ಪದಸಂಖ್ಯೆಗಳು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಭಿನ್ನವಾಗಿವೆ. ಮೂಲದ ಭಿನ್ನ ಆಕರಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರಕ್ಷಿಪ್ತಗಳಿಂದಾಗಿ ಶ್ಲೋಕಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಅರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಸಿರುವ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೂ ಸ್ವತಂತ್ರ ಪದಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸುವುದರಿಂದ ಪದಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ತೋರಿಬರುತ್ತದೆ. ಮಾದರಿಗಾಗಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಈ ಕೆಳಗೆ ಉದಹರಿಸಿದೆ :

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	ಮೂಲ ಶ್ಲೋಕ	ಪ್ರಕ್ಷಿಪ್ತ	ಒಟ್ಟು ಶ್ಲೋಕ	ಪದ ಸಂಖ್ಯೆ
ಕ್ಷೀರಸ್ವಾಮಿ (ಪೂನಾ ಮುದ್ರಣ)	1498	58	1556	9834
ಮಾಹೇಶ್ವರೀ (ಬಾಂಬೇ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸೀರೀಸ್)	1495½	31½	1553	12317
ಮಾಹೇಶ್ವರೀ (ನಿರ್ಣಯಸಾಗರ)	1494	44	1538	10797
ವ್ಯಾಖ್ಯಾಸುಧಾ (ನಿರ್ಣಯಸಾಗರ)	1483	—	1483	12989
ಗುರುಬಾಲಪ್ರಬೋಧಿಕಾ (ವಾವಿಳ್ಳ)	1504	36	1540	10834
ರೈಸ್ (1927)	1540	—	1540	10800

ಅಭ್ಯುದಯ ನಿಃಶ್ರೇಯಸಗಳಿಗಾಗಿ ಜ್ಞಾನದಯಾಸಿಂಧುವಿನ ನಿರ್ಮಲ ಗುಣಗಳನ್ನು ಭಜಿಸುವ ಮಂಗಳಾನುಶಾಸನದಿಂದ ಗ್ರಂಥ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಮುಂದಿನ ನಾಲ್ಕು ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಕೋಶದ ರಚನಾಕ್ರಮವನ್ನೂ, ಅದರಲ್ಲಿ ಬಳಸಿರುವ ಸಂಕೇತಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಅನಂತರ ಪದಗಳ ಪಟ್ಟಿ ಮೊದಲಾಗುತ್ತದೆ. ಭಾರತೀಯ ವಿಶ್ವಪಟದ ಮೇಲ್ತುದಿಯಾದ ಸ್ವರ್ಗದಿಂದ ಕೆಳತುದಿಯಾದ ನರಕದವರೆಗಿನ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಪದಗಳನ್ನು ಪ್ರಥಮಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ದ್ವಿತೀಯ ಕಾಂಡವು ಭೂಲೋಕಕ್ಕೆ ಮೀಸಲು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಲಾಗದ ವಿಶೇಷಣಗಳು, ಇತರ

ಪದಗಳು, ನಾನಾರ್ಥಪದಗಳು, ಅವ್ಯಯಗಳು ಹಾಗೂ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಾಗುಣಿತದಂತೆ ಉಪದೇಶ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಲಿಂಗಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ನಿಯಮಗಳು ತೃತೀಯ ಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿವೆ. ನಾನಾರ್ಥವರ್ಗವನ್ನುಳಿದು ಇತರ ವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಅರ್ಥಸಾಮ್ಯದ ಪ್ರಕಾರ ಜೋಡಿಸಿದೆ; ನಾನಾರ್ಥವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅವನ್ನು ಅಂತ್ಯವ್ಯಂಜನದ ಪ್ರಕಾರ ಜೋಡಿಸಿದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇದು ನಾಮ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ಪರ್ಯಾಯ ಹಾಗೂ ನಾನಾರ್ಥ ಕೋಶ.

ಗ್ರಂಥದ ಎರಡನೆಯ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅಮರಸಿಂಹನು ಕೋಶರಚನೆಯಲ್ಲಿ ತಾನು ಅನುಸರಿಸಿರುವ ಆರು ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ್ದಾನೆ :

ಸಮಾಹೃತ್ಯಾನ್ಯತಂತ್ರಾಣಿ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತೈಃ ಪ್ರತಿಸಂಸ್ಕೃತೈಃ ।
ಸಂಪೂರ್ಣಮುಚ್ಯತೇ ವರ್ಗೈರ್ನಾಮಲಿಂಗಾನುಶಾಸನಂ ॥

ಅವು ಅನ್ಯತಂತ್ರ ಸಮಾಹಾರ, ಸಂಕ್ಷೇಪ, ಪ್ರತಿಸಂಸ್ಕರಣ, ವರ್ಗೀಕರಣ, ನಾಮ ಲಿಂಗಾನುಶಾಸನ, ಮತ್ತು ಸಂಪೂರ್ಣತೆ. (೧) ಅನ್ಯತಂತ್ರಸಮಾಹಾರ ಎಂದರೆ ಇತರ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದು. ಅವು ಯಾವುವು ಎಂಬುದನ್ನು ಅಮರಸಿಂಹನು ತಿಳಿಸದಿದ್ದರೂ ಅವನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾಕಾರರಾದ ಕ್ಷೀರಸ್ವಾಮಿ, ಸರ್ವಾನಂದ ಕೆಲವನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕಾತ್ಯ, ವಾಚಸ್ಪತಿ, ವ್ಯಾಡಿ, ಭಾಗುರಿ, ಧನ್ವಂತರಿ ಮೊದಲಾದ ಕೋಶಕಾರರನ್ನು, ತ್ರಿಕಾಂಡ, ಉತ್ಪಲಿನಿ, ರತ್ನಕೋಶ, ಮಾಲಾ ಮೊದಲಾದ ಕೋಶಗಳನ್ನು ಅಮರಸಿಂಹನು ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆಂದು ಅವರು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಾಚಸ್ಪತಿಯ ಕೋಶದ ಹೆಸರು ಶಬ್ದಾರ್ಣವ ಎಂದೂ, ಉತ್ಪಲಿನಿ ವ್ಯಾಡಿಯಿಂದ ರಚಿತವಾದುದೆಂದೂ ಹೇಳಿದೆ. (೨) ಸಂಕ್ಷೇಪ ಎಂದರೆ ಇತರ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದನ್ನೆಲ್ಲಾ ತುಂಬದೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಆಯ್ಕೆಮಾಡಿ ಕೆಲವನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ಆಯ್ಕೆಯ ಆಧಾರ ಕೋಶದ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಕೋಶಕಾರನ ಭಾಷಿಕಪ್ರಜ್ಞೆ ಆಗಿರುತ್ತವೆ. (೩) ಪ್ರತಿ ಸಂಸ್ಕರಣ ಎಂದರೆ ಶಬ್ದವೊಂದು ಅನೇಕ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ರೂಪ ಸಾಧು ಎಂದು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಉಚಿತಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಜೋಡಿಸುವುದು. (೪) ವರ್ಗೀಕರಣ ಎಂದರೆ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ತೋಚಿದಂತೆ ಕಲೆಹಾಕದೆ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿರುವಂತೆ ಪಂಗಡಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸುವುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪದಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಒಂದು ಕಡೆ ಎಂದರೆ ಸ್ವರ್ಗವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಜೋಡಿಸುವುದು. (೫) ನಾಮಲಿಂಗಾನುಶಾಸನ ಎಂದರೆ ಪದಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ಲಿಂಗಗಳನ್ನೂ ಒಂದೇ ಎಡೆಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸುವುದು. ಅಮರಕೋಶಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ತ್ರಿಕಾಂಡ, ಉತ್ಪಲಿನೀ ಮುಂತಾದವು ಕೇವಲ ಪದಗಳನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ್ದವು, ಮತ್ತು ವ್ಯಾಡಿ, ವರರುಚಿಗಳವು ಕೇವಲ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದ್ದವು. ಅಮರನದು ಎರಡನ್ನೂ ಮಾಡಿದೆ. (೬) ಸಂಪೂರ್ಣತೆ ಎಂದರೆ ಈ ಮೇಲಿನ ಎಲ್ಲ ಅಂಶಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಕೋಶಕ್ಕೆ ಒಂದು

ಸಾಕಲ್ಯ, ಸಮಗ್ರತೆ ಒದಗುತ್ತದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಪದಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ಪದರೂಪ ಗೊತ್ತಿದ್ದರೆ ಸಾಲದು, ಅದರ ಅಂಗಭಾಗದಂತೆಯೇ ಇರುವ ಲಿಂಗವೂ ಗೊತ್ತಿರಬೇಕು. ನಾಮಮಾತ್ರಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಜ್ಞಾನದ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯೂ, ಲಿಂಗಮಾತ್ರಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಜ್ಞಾನದ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯೂ ಉಳಿದಿದ್ದು ಅಂಥ ಕೋಶಗಳು ಅಸಂಪೂರ್ಣ ಕೋಶಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಎರಡನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡ ಕೋಶ ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣ. ಅಮರಕೋಶ ಇಂಥದ್ದು. ಈ ಆರು ಅಂಶಗಳು ಅಮರಸಿಂಹನ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಯೋಜನಾಸೂತ್ರಗಳು ಮಾತ್ರವೇ ಆಗಿರದೆ ಭಾರತೀಯ ಕೋಶಕಲ್ಪನೆಯ ಷಡಂಗವೂ ಆಗಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಅನಂತರ ಲಿಂಗನಿರ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಅನುಸರಿಸಿರುವ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಶಬ್ದವೊಂದರ ಲಿಂಗವನ್ನು ಅದರ ಅಂತ್ಯವರ್ಣದ ರೂಪದಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಕೋಶದಲ್ಲಿ ಅದರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿರುವ ಪದಗಳ ಲಿಂಗದಿಂದ ಕೆಲವು ಸಲ ಊಹಿಸಬಹುದು. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಕಡೆ ಅದನ್ನು ನೇರವಾಗಿಯೇ ಹೇಳಿದೆ. ಇದು ಪರ್ಯಾಯಕೋಶವಾದ್ದರಿಂದ ಪದಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಸಮಾಸ ಮಾಡಿ ಹೇಳುವ ಬದಲು ಬಿಡಿಬಿಡಿಯಾಗಿ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಏಕೆ ಹೇಳಿದೆ ಎಂಬ ಭಾವಿ ಟೀಕೆಗೆ ಉತ್ತರವಾಗಿಯೋ ಎಂಬಂತೆ ಲಿಂಗಭೇದವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದೆ ಎಂದು ವಿವರಣೆ ನೀಡಿದೆ. ಮೂರುಲಿಂಗಗಳಲ್ಲೂ ಪದ ಇದೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು "ತ್ರಿಷು" ಎಂದೂ, ಎರಡು ಲಿಂಗಗಳನ್ನು "ದ್ವಯೋಃ" ಎಂದೂ, ಒಂದು ಲಿಂಗವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಈ ಪದ ಇಲ್ಲ ಎಂದರೆ ಅದು ಉಳಿದ ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಇದೆ ಎಂಬುದನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. "ತು" ಮತ್ತು "ಅಥ" ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳು ಪದಸರಣಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧವಿಚ್ಛೇದವನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತವೆ.

ಕೋಶಶಾಸ್ತ್ರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಸೂಚನಾವಿಭಾಗ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದು ಅಮರಕೋಶದ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಅರ್ಥಗಳ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಅಧ್ಯಯನ ಎಷ್ಟು ಇತ್ತೀಚಿನದು ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟರೆ, ಅಮರನು ಅನುಸರಿಸಿದ ಸೂತ್ರಗಳು ಎಷ್ಟು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ, ಆಧುನಿಕ ಮತ್ತು ಇಂದಿಗೂ ಗ್ರಾಹ್ಯ ಎನ್ನುವುದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಕೋಶ ಎಂದರೆ ಎಲ್ಲ ಶಬ್ದಗಳ ಯಥಾಯಥ ಶೇಖರಣೆಯಾಗಿರದೆ, ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಿಂದ ಪದಗಳನ್ನು ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅವನ್ನು ಆಯ್ಕೆಮಾಡಿ, ಪರಿಷ್ಕರಣದ ಮೂಲಕ ಅವುಗಳ ಸಾಧು ಅಥವಾ ಸ್ವೀಕೃತರೂಪಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿ, ವಿಷಯ ಮೊದಲಾದ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಕ್ರಮದ ಅನುಸಾರ ಅವನ್ನು ವರ್ಗೀಕರಿಸಿ ಅವುಗಳ ನಾಮ ಮತ್ತು ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಗ್ರಂಥ ಎಂದು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿರುವುದು ಭಾಷಾಸಕ್ತಿಯನ್ನಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಭಾಷೆಯ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯನ್ನೂ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತದೆ. ಅಮರಕೋಶಕ್ಕಿಂತ ಹಿಂದಿನ ಕೋಶಗಳು ಸಿಗದಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು

ಪರಂಪರಾಪ್ರಾಪ್ತ, ಎಷ್ಟು ಅಮರನಿಂದ ಕಲ್ಪಿತ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕವು ಐತಿಹಾಸಿಕವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದ ಪ್ರಾಚೀನ ಚಿಂತನೆ ಹಾಗೂ ಪ್ರಯೋಗಗಳ ಫಲವಾಗಿ ಸಂಭವಿಸಿರಬೇಕೇ ವಿನಾ ಅಮರಸಿಂಹನಿಗೆ ಹಠಾತ್ತಾಗಿ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವಾದ ಸೂತ್ರಗಳಾಗಿರಲಾರವು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅಮರಕೋಶದ ಈ ಪೀಠಿಕಾಭಾಗವನ್ನು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್ ಮತ್ತು ಚೇಂಬರ್ಸ್ ಡಿಕ್ಷನರಿಗಳ ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಕೋಶಕೇಲಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿ ಹೋಲಿಸಬಹುದು.

೫

ವಾಗಿಂದ್ರಿಯಜನ್ಯ ಅರ್ಥವಾಹಕ ಧ್ವನಿವ್ಯವಸ್ಥೆಯೇ ಭಾಷೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಂದು ಶಬ್ದ ಅಥವಾ ಪದ ಇದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಅರ್ಥ ಇರಬೇಕು. ಈ ಅರ್ಥ ಇಂದ್ರಿಯ ಗ್ರಾಹ್ಯವಾದ ಮೂರ್ತವಸ್ತುವೋ ಬುದ್ಧಿಗ್ರಾಹ್ಯವಾದ ಅಮೂರ್ತಭಾವನೆಯೋ ಆಗಿರಬಹುದು. ವಾಚಕವಲ್ಲದ ಶಬ್ದ ನಾದವಾಗಬಲ್ಲದೇ ವಿನಾ ಪದವಾಗಲಾರದೆಂಬುದು ಸರ್ವಸಮ್ಮತ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ವಸ್ತುವೇನೋ ಏಕರೂಪವಾಗಿದ್ದರೂ ಅದರ ಜ್ಞಾನ ಇಂದ್ರಿಯಸೂಕ್ಷ್ಮತೆ ಮತ್ತು ಮನೋದೃಷ್ಟಿಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನನುಸರಿಸಿ ಪದಸೃಷ್ಟಿ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಪದಗಳಿರುವಷ್ಟು ವಸ್ತುಗಳು ಇರಬೇಕಾಗಿಲ್ಲವಾದರೂ ಅಷ್ಟು ಅರ್ಥಗಳಂತೂ ಇರಲೇಬೇಕು. ಒಂದು ವಸ್ತುವಿಗೆ ಅನೇಕ ನಾಮಗಳಿವೆ ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿಯು ಆ ವಸ್ತುವನ್ನು ಅಷ್ಟು ವಿಭಿನ್ನ ಕೋನಗಳಿಂದ ಗ್ರಹಿಸಿದೆ, ಅದರಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟು ವಿವಿಧ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದೆ, ಮತ್ತು ದೃಷ್ಟಿ ಅಥವಾ ಗುಣ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಅದನ್ನು ಅಷ್ಟು ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಕರೆದಿದೆ ಎಂದಷ್ಟೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆ ಎಲ್ಲ ಹೆಸರುಗಳು ಒಂದೇ ವಸ್ತುವನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದರೂ ಒಂದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ನೀಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮಾನಾರ್ಥಕ ಅಥವಾ ಪರ್ಯಾಯ ಪದ ಎನ್ನುವುದು ಲೋಕವ್ಯವಹಾರವೇ ವಿನಾ ಶಾಸ್ತ್ರದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲ. ನಿರುಕ್ತವು ಇದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಾಷೆಯೊಂದರ ಶಬ್ದವ್ಯಾಪ್ತಿ ಅದನ್ನು ಆಡುವವರ ಜ್ಞಾನವ್ಯಾಪ್ತಿಯೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದಕಾರಣ ಭಾಷೆಯ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅತ್ಯಂತ ವ್ಯಾಪಕ ಅಧ್ಯಯನವೂ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಸುಮಾರು ಹನ್ನೆರಡು ಸಾವಿರ ಶಬ್ದಗಳಿರುವ ಅಮರಕೋಶವು ಸಂಸ್ಕೃತಾಭ್ಯಾಸಿಗಳಿಗೆ ಎಂದಿನಿಂದಲೂ ಅತ್ಯಂತ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿರುವ ಒಂದು ಸರಳ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕವಷ್ಟೇ ಆಗಿರದೆ, ಒಂದು ಕಾಲದ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೂ, ಒಂದು ಮಟ್ಟದ ಭಾರತೀಯ ಸುಶಿಕ್ಷಿತರ ಮಾನದಂಡವೂ ಆಗಿದೆ. ಅದು ಯಾವುದೇ ವಿಶಿಷ್ಟ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸದೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದ ಸಾಧಾರಣಜನರ ಆಸಕ್ತಿ, ಅಭಿರುಚಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಪಂಚಜ್ಞಾನಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನೂ, ಲೋಕವ್ಯವಹಾರ ಹಾಗೂ ಓದುಬರೆಹಗಳಿಗಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಆವಶ್ಯವೆನಿಸಿದ್ದ ಪದಗಳ

ಸಂಗ್ರಹವನ್ನೂ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಮರಕೋಶದ ಅಧ್ಯಯನ ಬಹಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮೌಲ್ಯವುಳ್ಳದ್ದಾದರೂ ಅದು ಈ ಭೂಮಿಕೆಯ ಪರಿಮಿತಿಗೆ ಮೀರಿರುವುದರಿಂದ ದಿಗ್ದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ಕೆಲವು ನಿದರ್ಶನಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ನೀಡಿದೆ.

ಸ್ವರ್ಗವರ್ಗದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿನ ೪೩ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣನದು ಅನೇಕ ಇವೆ. ತ್ರಿವಿಕ್ರಮನದು ಒಂದು, ವಾಮನನದು ಒಂದು ಇದೆ. ಉಳಿದ ಅವತಾರಗಳದ್ದು ಒಂದೂ ಇಲ್ಲ. "ಗದಾಗ್ರಜೋ . . . ದಶರೂಪಭೃತ್" ಎಂಬ ಪಂಕ್ತಿ ಎಲ್ಲ ಪಾಠಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ. ನಾನಾರ್ಥವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಡೆ ಮಾತ್ರ "ರಾಮ" ಎನ್ನುವುದು ಬಲರಾಮ, ಪರಶುರಾಮ, ದಾಶರಥಿರಾಮರನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಗುಪ್ತರ ಕಾಲದ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚುರವಾಗಿದ್ದ ವರಾಹರೂಪಿಯ ಉಲ್ಲೇಖ ಕೋಶದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದಿರುವುದು ಆಶ್ಚರ್ಯ. ತದನಂತರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಪಡೆಯದ ಬಲರಾಮನ ಹೆಸರು ೧೭ ಇರುವುದೂ ಗಮನಾರ್ಹ. ದಿಗ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಮೋಡಗಳ, ನಕ್ಷತ್ರಗಳ, ಗ್ರಹಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು, ಮತ್ತು ಕಾಲವರ್ಗದಲ್ಲಿ ದಿವಸದಿಂದ ಅಯನದವರೆಗಿನ ಕಾಲಗಣನೆಯ ಹಾಗೂ ವಿಭಾಗದ ಕ್ರಮವನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಮೋಕ್ಷವಿಷಯದ ಅರಿವನ್ನು ಜ್ಞಾನ ಎಂದೂ, ಇತರ ಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಅರಿವನ್ನು ವಿಜ್ಞಾನ ಎಂದೂ, ಧೀವರ್ಗ (ಪು. ೨೨–ಶ್ಲೋ. ೧೬೧) ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದೆ. ಅಜ್ಞಾನ, ಅವಿದ್ಯೆ ಎಂಬ ಪದಗಳಿಗೆ ಪರ್ಯಾಯಪದವಾಗಿ ಅಹಂಮತಿಃ (೨೨–೧೬೨) ಎಂಬುದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವುದು ಭಾರತೀಯ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಂತಿದೆ. ವಾಗ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ತಿಙ್ಸುಬಂತಚಯೋ ವಾಕ್ಯಂ ಕ್ರಿಯಾ ವಾ ಕಾರಕಾನ್ವಿತಾ (೨೪-೧೭೫) ಎಂದು ವಾಕ್ಯದ ವರ್ಣನಾತ್ಮಕ ಅಥವಾ ಶಬ್ದಾತ್ಮಕ ಲಕ್ಷಣವನ್ನೂ ಅರ್ಥಾತ್ಮಕ ಲಕ್ಷಣವನ್ನೂ ನೀಡಿದೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಪುರಾಣವನ್ನು ಪಂಚಲಕ್ಷಣಂ (೨೪–೧೮೯) ಎಂದು ಕರೆದು ಆ ಐದು ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಕೆಲವು ಶಾಸ್ತ್ರ ಹಾಗೂ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿದ್ದರೂ ನಿಘಂಟು, ಕೋಶ, ನಾಟಕ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯಕಾರ್ಥದಲ್ಲ ಕಾವ್ಯ, ಕವಿ ಎಂಬವು ಉಕ್ತವಾಗಿಲ್ಲ. ಮಾತಿನ ಬಗೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಉಚ್ಚಾರಣೆಯ ವೈವಿಧ್ಯಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಗಮನಿಸಿದೆ. ನಾಟ್ಯವರ್ಗದಲ್ಲಿನ ವಾದ್ಯಗಳ, ವೀಣೆಯ ಭಾಗಗಳ ಮತ್ತು ಜನರ ಹಾವಭಾವಗಳ ಹೆಸರುಗಳು ಅಷ್ಟೇ ಮುಖ್ಯವೆಂದವು. ರಸಗಳನ್ನು ಹೇಳುವಲ್ಲಿ ಎಂಟನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಿ ಶಾಂತ ರಸವನ್ನು ಹೇಳದಿರುವುದು ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಮರ್ಶಕರು ಗಮನಿಸಬಹುದಾದ ಅಂಶ. ವಾರಿವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹಡಗಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪದಗಳು ಮತ್ತು ಮೀನುಗಳ ಹೆಸರುಗಳು ಅಂದಿನವರ ಕಡಲರಿವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರೆ, ಶತದ್ರುವಿನಿಂದ ಕಾವೇರಿವರೆಗಿನ ನದಿಗಳ ಉಲ್ಲೇಖ ಒಂದು ಸ್ಥೂಲ ಭೌಗೋಳಿಕ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ.

ದ್ವಿತೀಯಕಾಂಡವಂತೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಂದು ಅಶೋಧಿತ ನಿಧಿಯೆಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು. ಭೂವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಭೂಗುಣಾದಿ

ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ರಚಿಸಿರುವ ವಿಭಾಗ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ವೈಶ್ಯವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಉಳುಮೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ರಚಿಸಿರುವ ವಿಭಾಗದೊಂದಿಗೆ ಇದನ್ನು ಹೋಲಿಸಬಹುದು. ಭಾರತವನ್ನು ಪ್ರಾಚ್ಯ, ಉದೀಚ್ಯ, ಮಧ್ಯಮ ಮತ್ತು ಆರ್ಯಾವರ್ತ ಎಂದು ನಾಲ್ಕು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದೆ. ಶರಾವತಿ ನದಿಯು, ಎಂದರೆ ಈಗಿನ ಸಬರಮತಿನದಿಯ, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಇರುವುದು ಪ್ರಾಚ್ಯ, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಇರುವುದು ಉದೀಚ್ಯ ಎಂದು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದೆ. ಇಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ವಿಭಜನೆ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊಳೆಯ ನೀರಿನಿಂದ ಫಸಲು ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರದೇಶ ನದೀಮಾತೃಕ, ಮಳೆಯಿಂದ ಫಸಲಾಗುವುದು ದೇವಮಾತೃಕ (೪೫–೧೩). ಒಳ್ಳೆಯ ರಾಜನಿರುವ ದೇಶ ರಾಜನ್ವಾನ್ ; ಬರಿ ರಾಜನಿರುವ ದೇಶ ರಾಜವಾನ್ (೪೫–೧೪). ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ರಸ್ತೆಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಪುರವರ್ಗದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಮನೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. ಉಪನಗರಕ್ಕೆ ಅಂದಿನ ಹೆಸರು ಶಾಖಾನಗರ (೪೬–೨೨). ಕೆಲವು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಇದು ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲದ ದೊಡ್ಡ ಊರು. ಎಲುಬುಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಕಟ್ಟಿದ ಗೋಡೆ ಮೇಡೂಕ (೪೬–೨೪). ವನೌಷಧಿವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ತೋಟಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿದೆ (೫೧ : ೫೧–೫೩). ಗಿಡಗಳನ್ನು ಹೂವಿಂದ ಫಲ ಬಿಡುವುದು (ವಾನಸ್ಪತ್ಯ), ಹೂವಿಲ್ಲದೆ ಫಲ ಬಿಡುವುದು (ವನಸ್ಪತಿ), ಮತ್ತು ಫಲ ಬಿಟ್ಟ ನಂತರ ಒಣಗಿ ಹೋಗುವುದು (ಓಷಧಿ) ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಿದೆ (೫೧–೫೬). ವೈಶ್ಯವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಶಮೀ, ಶೂಕ, ಶಾಲಿ ಎಂದು ವಿಭಾಗಿಸಿದೆ (೧೩೪–೬೧೦). ವನೌಷಧಿವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೩೦೦ ಗಿಡಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. ತಾಳೆ, ತೆಂಗು, ಅಡಕೆ, ಖರ್ಜೂರ, ಕೇದಗೆ, ಓಲೆ ಮತ್ತು ಈಚಲು ಇವನ್ನು ತೃಣವೃಕ್ಷಗಳೆಂದು ಕರೆದಿದೆ. ಸಿಂಹಾದಿವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೩೦ ಪ್ರಾಣಿಗಳ, ೪೦ ಪಕ್ಷಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. ಕೆಲವು ಹುಳುಗಳನ್ನೂ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ. ಇವುಗಳ ಸಂಗಡ ಕ್ಷತ್ರಿಯವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಆನೆ, ಕುದುರೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮತ್ತು ವೈಶ್ಯವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಗೋವಿನ ಬಗ್ಗೆ ನೀಡಿರುವ ವಿವರಗಳನ್ನೂ ಪರಿಶೀಲಿಸಬೇಕು.

ಮನುಷ್ಯವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಗಂಡಸರ ಮತ್ತು ಹೆಂಗಸರ ಸಾಮಾನ್ಯನಾಮಗಳನ್ನಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಅವರ ಪ್ರಭೇದಗಳು, ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳು, ಅಂಗಭಾಗಗಳು, ರೋಗಗಳು, ರೋಗಿಗಳು, ಆಭರಣಗಳು, ವಸ್ತ್ರವಿಶೇಷಗಳು, ಅಲಂಕಾರ, ಗಂಧ, ಮಾಲ್ಯ ಇವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಹೇಳಿದೆ. ವಯಸ್ಸಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಆಗುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದೆ. ಉಪಾಧ್ಯಾಯಾ ಮತ್ತು ಆಚಾರ್ಯಾ (೮೧–೯೦) ಎಂಬುವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಉಪಾಧ್ಯಾಯಾ ಎಂದರೆ ವಿದ್ಯೆ ಬೋಧಿಸುವವಳು, ಅಧ್ಯಾಪಕಿ. ''ಸ್ವಯಂ ವಿದ್ಯೋಪದೇಶಿನ್ಯಾಃ'' ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾಸುಧಾ ಇದನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಿದೆ. ಆಚಾರ್ಯಾ ಎಂದರೆ ಮಂತ್ರಗಳ ಅರ್ಥ ಹೇಳುವವಳು. ''ಸ್ವಯಂ

ಮಂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾತ್ರ್ಯಃ '' ಎಂದು ಪ್ರಭಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರ '' ಮಂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾಕೃದಾಚಾರ್ಯಃ '' (೧೦೧–೪೧೨) ಎಂಬ ಅಮರಸಿಂಹನ ಉಕ್ತಿ. ಮುಂದಿನ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಗಗಳಂತೂ ಅಂದಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ಆಧಾರವಾಗಿವೆ. ಸಮಾಜದ ಪ್ರಧಾನ ವಿಭಾಗಗಳಾದ ಬ್ರಹ್ಮ, ಕ್ಷತ್ರಿಯ, ವೈಶ್ಯ, ಶೂದ್ರ ವರ್ಗಗಳ ಜೀವನ ಹಾಗೂ ವೃತ್ತಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪದಗಳನ್ನು ಆಯಾ ವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಜೋಡಿಸಿದೆ. ಈ ವಿಭಾಗ ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಮಕಾಲೀನ ಸಮಾಜದ ಯಥಾರ್ಥ ಚಿತ್ರಣ ಮತ್ತು ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ರಚಿಸಿದ ವರ್ಗೀಕರಣ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ. ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವೇದಾಧ್ಯಯನ, ಯಜ್ಞಯಾಗಾದಿ ಕರ್ಮಗಳು, ಆಶ್ರಮಗಳು ಉಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಕ್ಷತ್ರಿಯ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತ, ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆ, ಚತುರಂಗ, ಯುದ್ಧ ಮತ್ತು ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. '' ವಿಷಯಾನಂತರೋ ರಾಜಾ ಶತ್ರುಃ ಮಿತ್ರಮತಃ ಪರಂ '' (೧೧೨–೪೭೩) ಎಂದಿರುವುದು ಅಂದಿನ ರಾಜ ನೀತಿ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನಷ್ಟೇ ಸೂಚಿಸಿರದೆ ಕೌಟಿಲ್ಯನ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದ ವಾಕ್ಯವನ್ನೂ ನೆನಪಿಗೆ ತರುತ್ತದೆ. ವೈಶ್ಯವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ, ವಾಣಿಜ್ಯ, ಧಾನ್ಯಗಳು, ಅಡುಗೆಯ ಪಾತ್ರೆಗಳು, ಸಂಬಾರ, ಭಕ್ಷ್ಯಗಳು, ಅಳತೆತೂಕಗಳು, ಲೋಹಗಳು, ರತ್ನಗಳು, ಮತ್ತು ಪಸನಾರೆ ವಸ್ತುಗಳು ಇವುಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದೆ. ಈ ವರ್ಗದ ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕೆಲವು ಪದಗಳು ಸೂಚಿಸುವ ವೃತ್ತಿಮೌಲ್ಯಗಳು ಬಹಳ ಕುತೂಹಲಕಾರಿಯಾಗಿವೆ. ವೈಶ್ಯವರ್ಣದ ವೃತ್ತಿಗಳು ಮೂರು — ಕೃಷಿ, ಪಾಶುಪಾಲ್ಯ, ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ (೧೩೦–೫೮೭). ಆದರೆ ಇವು ಮೂರೂ ಒಂದೇ ಮಟ್ಟದವಲ್ಲ. ಹಿಂಸಾದಿದೋಷಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕೃಷಿ ಅನೃತ. ಉದುರಿದ ಕಾಳನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡು ಜೀವಿಸುವುದು ಮೇಲು, ಅದು ಋತ. ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಜೀವನ ನಡೆಸುವ ಸಂಪ್ರ ದಾಯದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ವರ್ತಕನಿಗೆ ಸೇವೆ, ಚಾಕರಿ ಎನ್ನುವುದು ಶ್ವವೃತ್ತಿ, ನಾಯಿಬಾಳು. ಭಿಕ್ಷೆ ಬೇಡುವುದಂತೂ ಮೃತ, ಮರಣ ಅಥವಾ ಸಾವು ; ಬೇಡದಿರುವುದು ಅಮೃತ (೧೩೦–೫೮೮). ಬಡ್ಡಿಯಿಂದ ಜೀವನ ನಡೆಸುವುದು ಸತ್ಯಾನೃತವೇ, ಆದರೆ ಸಾಲ ಕೊಡುವವನು ಉತ್ತಮರ್ಣ, ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವನು ಅಧಮರ್ಣ (೧೩೦-೫೯೦). '' ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ತಿ ಸತ್ಯವಾಗಿರಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ '' ಎಂದು ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ವರ್ತಕರೂ ಹೇಳುವುದನ್ನು ಇಂದೂ ಕೇಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಇತರರು ಇದನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವರ್ತಕರ ಹೇಡಿತನವೆಂದೋ ಅಥವಾ ತಮ್ಮನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಯತ್ನವೆಂದೋ ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಅದು ಇದೇನೂ ಆಗಿರದೆ ವಾಣಿಜ್ಯದ ಅನಿವಾರ್ಯ ಸ್ಥಿತಿ, ಎಂದಿನಿಂದಲೂ ಇರುವ ಸ್ಥಿತಿ ಎನ್ನುವುದು ಬಹಳ ಜನಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಾಗಲಾರದು. ಅಂತಹವರಿಗೆ ಅಮರಕೋಶವು '' ಸತ್ಯಾನೃತಂ ವಣಿಗ್ಭಾವಃ '' (೧೩೦ ೫೮೮) ಎಂದು ಪ್ರಾಚೀನ ಪದ್ಧತಿಯ ಪ್ರಮಾಣ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಶೂದ್ರವರ್ಗ

ವಲ್ಲಿ ಆ ವರ್ಣದವರ ಕಸುಬುಗಳನ್ನೂ ಆಸಕ್ತಿಗಳನ್ನೂ ಹೆಸರಿಸಿದೆ. ಈ ಯಾವ ವರ್ಗದಲ್ಲಿಯೂ ಸೇರಿಸಲಾಗದ ಅನೇಕ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ತೃತೀಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಅವನ್ನೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುವುದು ಇಷ್ಟೇ ಪ್ರಯೋಜನವತ್ತಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಕೋಶದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ ಅನೇಕ ಹೆಸರುಗಳು ಆ ವಸ್ತುಗಳ ಮೂಲವನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಅಂಬಲಿಗೆ ಒಂದು ಪದವಾದ ಅವಂತೀಸೋಮವು (೧೩೬–೬೭೨) ಆ ಸೋಮಲತೆಯ ದೇಶವನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಸುರಾಷ್ಟ್ರಜ (೬೨–೧೮೦) ಒಂದು ತೊಗರಿ. ದ್ರಾವಿಡಕ (೬೮–೧೮೪) ಎಂದರೆ ಕಚೋರ, ಕಾಂಭೋಜಿ (೬೮–೧೮೮) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಾಡುದ್ದು. ಕಾಶ್ಮೀರ (೬೯–೧೯೫) ನೆಲದಾವರೆ ಗಡ್ಡೆಯಾದರೆ, ಕಾಶ್ಮೀರ ಜನ್ಮ (೯೨–೩೯೦) ಕೇಸರಿಯ ಒಂದು ಹೆಸರು. ವಾರಾಹಿಗಿಡದ ಹೆಸರಾಗಿರುವ ವಿಷ್ವಕ್ಸೇನಪ್ರಿಯಾ (೭೦–೩೦೦) ಯಾವುದೋ ಪುರಾಣಮೂಲವನ್ನು ಸೂಚಿಸಬಹುದು. ಕಂಚಿನ ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಭಾಸಂ, ಸೌರಾಷ್ಟ್ರಂ ಎಂಬುವು ಕಂಚಿಗೆ ಆ ದೇಶಗಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಆದೂರಾಹ್ವಯಂ (೧೪೫–೬೯೦) ಎನ್ನುವುದು ಅದು ದೂರದೇಶದಿಂದ ಬಂದುದನ್ನೂ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಮಣಿಶಿಲೆಯ ಒಂದು ಹೆಸರು ನೈಪಾಳೀ (೧೪೬–೭೦೧). ತುರುಷ್ಕಃ, ಯಾವನಃ (೯೮–೩೯೪) ಲೋಬಾನದ ಹೆಸರುಗಳು. ಪಾಂಚಾಲಿಕಾ (೧೫೭–೭೩೫) ಎಂದರೆ ಬಟ್ಟೆಯಿಂದ ಮಾಡಿದ ಬೊಂಬೆ.

ಪರಿಸರವನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಗಮನಿಸಿಯೋ ಸ್ವಂತ ಅನುಭವದ ನೆನಪಿಂದಲೋ ಜನಪ್ರಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದ ನಾಮಕರಣಗಳು ಅಷ್ಟೇ ವಿಚಿತ್ರವಾಗಿವೆ. ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಎಲೆ ಮುದುರಿಕೊಂಡು ಬಾಗುವ ಗಿಡ ನಮಗೆ ಶೀಘ್ರಕೋಪಿಯಾದ ಮುನಿ ಆದರೆ ಪ್ರಾಚೀನರಿಗೆ ಅದು ಕೈಜೋಡಿಸಿ ತಲೆ ಬಾಗಿಸುವ ನಮಸ್ಕಾರೀ (೬೯–೧೯೧) ಆಗಿತ್ತು. ಐರೋಪ್ಯರು ನಮಗೆ ಕೆಂಪು ಮೋರೆಯವರಾಗಿ ಕಂಡರೆ ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಿಕರಿಗೆ ತಾಮ್ರವು ಮ್ಲೇಚ್ಛಮುಖಂ (೧೪೫–೬೮೯) ಆಗಿ ಕಂಡಿತ್ತು. ತಿನ್ನುವುದರಲ್ಲೂ ಉಳಿಸುವ ಲೋಭಿಯು ಕಿಂಪಚಾನ, ಮಿತಂಪಚ (೧೬೫–೪೯). ಕಿವಿಕಚ್ಚಿ ಚಾಡಿ ಹೇಳುವವ ಕರ್ಣೇಜಪ (೧೬೫–೪೨). ಏನೂ ತಿಳಿಯದವನಿಗೆ, ಅಜ್ಞನಿಗೆ ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಸರು ಯಥಾಜಾತ (೧೬೫–೪೮), ಹುಟ್ಟಿದಾಗ ಇದ್ದಂತೆಯೇ ಈಗಲೂ ಇರುವವನು. ಭ್ರಾತೃವ್ಯ (೨೧೩–೩೦೧) ಒಡಹುಟ್ಟಿದವನೂ ಹೌದು, ಹಗೆಯೂ ಹೌದು. ಪೂಜ್ಯ (೨೧೪–೩೦೬) ಎನ್ನುವುದರ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಅರ್ಥ. ಹೆಂಡತಿಯ ತಂದೆ, ಹೆಣ್ಣುಕೊಟ್ಟ ಮಾವ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಲೋಕಾನುಭವ ಪದಕ್ಕೆ ನೀಡಿದ ಕಾಣಿಕೆ ಇದು.

೬

ಅಮರಕೋಶಕ್ಕೆ ಆದ್ಯತೆ ಮತ್ತು ಪುರಸ್ಕಾರ ಬಹಳ ಬೇಗನೆ ದೊರೆತಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾರ್ಥನೀಯ ಕೋಶಕಾರರ ಪಂಕ್ತಿಗೆ ಅಮರಸಿಂಹನು ಸೇರಿದನು.

ಕಾತ್ಯವಾಚಸ್ಪತಿವ್ಯಾಡಿಭಾಗುರ್ಯಮರಮಂಗಲಾಃ ।
ಸಾಹಸಾಂಕಮಹೇಶಾದ್ಯಾಃ ವಿಜಯಂತೇ ಜಿನಾಂತಿಮಾಃ ॥

ಎಂದು ಕೇಶವನು ಕಲ್ಪದ್ರುಕೋಶದಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿಸಿದ್ದಾನೆ. "ಅಮರಸಿಂಹ ವೈಜಯಂತೀ ಹಲಾಯುಧಾದಿಷು ದಶನಿಘಂಟವಃ ಇತಿ ವ್ಯವಹಾರಾತ್" ಎಂದು ಸಾಯಣರು ನುಡಿದಿದ್ದಾರೆ. ಅದರ ಮೇಲಿನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದಲೂ ಅದರ ಹಿರಿಮೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಔಫ್ರೆಕ್ಟರ ಪ್ರಕಾರ ಅದರ ಮೇಲೆ ೪೦ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳಿವೆ; ಕವಿ ಕಾವ್ಯಕಲ್ಪನಾ ಪ್ರಕಾರ ಅವು ೬೯. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಷೀರಸ್ವಾಮಿಯ ಅಮರಕೋಶೋದ್ಘಾಟನ (೧೧ನೆ ಶತಕದ ಉತ್ತರಾರ್ಧ), ಸರ್ವಾನಂದ ವಂದ್ಯಘಟೀಯನ ಟೀಕಾಸರ್ವಸ್ವ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೫೯), ಬೃಹಸ್ಪತಿಯ ಪದಚಂದ್ರಿಕಾ ಅಥವಾ ರಾಯಮುಕುಟಮಣಿ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೩೧), ಭಾನುಜಿ ದೀಕ್ಷಿತನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾಸುಧಾ ಅಥವಾ ರಾಮಾಶ್ರಮೀ (೧೭ನೆ ಶತಮಾನ) ಪ್ರಮುಖವಾದವು. ೧೨ನೆ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಸುಭೂತಿ ಅಥವಾ ಸುಭೂತಿ ಚಂದ್ರನ ಕಾಮಧೇನು ಎಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಟಿಬೆಟನ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿದೆ. ಸಿಕ್ಕಿರುವ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಷೀರಸ್ವಾಮಿಯದೇ ಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯಾದರೂ ಅವನದೇ ಅಮರದ ಮೇಲಿನ ಪ್ರಥಮ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಗೌಡ, ಉಪಾಧ್ಯಾಯ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಭೋಜ ಎಂಬ ತನಗಿಂತ ಹಿಂದಿನ ಮೂವರು ಅಮರಕೋಶ ವ್ಯಾಖ್ಯಾಕಾರರನ್ನು ಕ್ಷೀರಸ್ವಾಮಿ ಹೆಸರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಅವರ ಕೃತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಏನೊಂದೂ ತಿಳಿದುಬಂದಿಲ್ಲ.

ಆದರೆ ಈ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ, ಪುರಸ್ಕಾರ ಅಮರಸಿಂಹನನ್ನು ಟೀಕೆಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಿಲ್ಲ. ಯಾವುದೇ ಕೋಶ ಒಳಗಾಗಬಹುದಾದ ಖಂಡನೆಗಳಿಗೆ ಅವನ ಕೋಶವೂ ಒಳಗಾಯಿತು. ರಚನಾಕ್ರಮದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಪದರೂಪದವರೆಗೆ ಅದನ್ನು ಟೀಕಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಮರಸಿಂಹನ ಕೃತಿ ಕೋಶಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೊಸ ಪ್ರಯೋಗವಾಗಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅದು ಸಂಪೂರ್ಣ ಪರ್ಯಾಯಕೋಶವಾಗಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಲಿಂಗನಿಘಂಟಾಗಲಿ ಆಗಿರದೆ ಕಾಂಡವಿಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ಹೊಸ ಹೆಜ್ಜೆ ಇಟ್ಟಂತಿದೆ. "ನನು ರತ್ನಕೋಶಾದಿವತ್ ಸ್ತ್ರೀಪುಂನಪುಂಸಕವಿಧಾನೇನ್ನೈವ ವಚನಮುಚಿತಂ" ಎಂದು ಕ್ಷೀರಸ್ವಾಮಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವ ಪ್ರಾಚೀನ ಆಕ್ಷೇಪ ಇದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಪದಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಟೀಕೆ ತಪ್ಪಿಲ್ಲ. ವನೌಷಧಿವರ್ಗದ ೧೪೩ನೆ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾ ಕ್ಷೀರಸ್ವಾಮಿಯು "ಬೃಹತೀತು ನಿದಿಗ್ಧಿಕಾ" ಎಂಬ ಭಾಗುರಿಯ ಪಾಠದಿಂದ ಅಮರನು ತಪ್ಪಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆಯೇ ವೈಶ್ಯವರ್ಗದ ೬೪ನೆ ಶ್ಲೋಕದ ಮೇಲೆ ಬರೆಯುವಲ್ಲಿ ಮಾಲಾಕಾರನು ಭಾಗುರಿಯನ್ನು ತಪ್ಪು ಓದಿದನೆಂದೂ, ಅಮರನು ಮಾಲಾಕಾರನ ಕೋಶದ ಪಾಠವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ತಪ್ಪಿದ್ದಾನೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ: "ಏತಚ್ಚ ಪ್ರಪ್ಸಂ ಶರವಮಿತಿ ಭಾಗುರಿಪಾಠೇ ನರವಮಿತಿ ಬುದ್ಧ್ವಾ ಮಾಲಾಕೃತ್ ಭ್ರಾಂತಃ। ಕೇಚಿನ್ನಷ್ಟೈಪ್ಸ್ತು ನಾಶಿತಾ

ಇತ್ಯಯಮಪಿ ಮಾಲಾಪಾಠೇನ ವಿಪ್ರಲಬ್ಧಃ।'' ಅಂತೆಯೇ ವನೌಷಧಿವರ್ಗದ ೯ನೆ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಖದಿರ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಬಾಲತನಯ ಎನ್ನುವುದರ ವಿಷಯವಾಗಿ ಬರೆಯುತ್ತಾ ಕ್ಷೀರಸ್ವಾಮಿಯು ಅಮರನು ಧನ್ವಂತರಿ ಕೋಶದ ಪಾಠವನ್ನು ನೋಡದಿರುವುದರಿಂದ ಹೀಗಾಗಿದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ: ''ಬಾಲ ಪತ್ರೋ ಯವಾಸಃ ಖದಿರಶ್ಚೇತಿ ದ್ವ್ಯರ್ಥೇಷು ಧನ್ವಂತರಿಪಾಠಮದೃಷ್ಟ್ವಾ ಬಾಲ ಪುತ್ರಭ್ರಾಂತ್ಯಾ ಗ್ರಂಥಕೃತ್ ಬಾಲತನಯಮಾಹ।'' ವೈಶ್ಯವರ್ಗದ ೬೮೭ನೆ ಶ್ಲೋಕವಲ್ಲಿನ ''ಅನೃತಂ ಕೃಷಿಃ'' ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಕುರಿತು ''ಪ್ರಮೃತಂ ಇತಿ ಸಭ್ಯಃ ಪಾಠಃ'' ಎಂದು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾನೆ, ಏಕೆಂದರೆ ಮನುವಿನಲ್ಲಿ ''ಪ್ರಮೃತಂ ಕರ್ಷಣಂ ಸ್ಮೃತಂ'' (೪–೫) ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ.

೧೨ನೆ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರ್ಷ ಎಂಬುವನು ಅಮರಕೋಶವನ್ನು ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಖಂಡಿಸಲು ಅಮರಖಂಡನ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದನು. ಅವನ ಆಕ್ಷೇಪಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು. (೧) ಅಮರಕೋಶದಲ್ಲಿ ನೀಡಿರುವ ಪರ್ಯಾಯಪದಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಸಾಲದು. (೨) ಕೋಶಗಳ ಎರಡು ಬಗೆಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಲ್ಲಿವೆ — ಪರ್ಯಾಯಕೋಶಗಳು ಮತ್ತು ನಾನಾರ್ಥಕೋಶಗಳು. ಆದರೆ ಅಮರಸಿಂಹನದು ಅಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪರ್ಯಾಯಲಿಂಗಕೋಶ. (೩) ಅಮರನು ಪ್ರಧಾನಜಾತಿ ಹಾಗೂ ಉಪಜಾತಿಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಪದಗಳನ್ನು ಯಾವ ಕ್ರಮವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಜೋಡಿಸುತ್ತಾನೆ. (೪) ಪದವೊಂದರ ವಿಭಿನ್ನ ಶಾಬ್ದರೂಪಗಳನ್ನೂ, ಅದು ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿರುವ ಎಲ್ಲ ಲಿಂಗಗಳನ್ನೂ ಅವನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿಲ್ಲ. ಈ ಆಕ್ಷೇಪಗಳಿಗೆ ಸಮಾಧಾನ ನೀಡಿ ಅಮರನನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಕೃಷ್ಣಸೂರಿ (ಸು.ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೭೭೦) ಅಮರಮಂಡನ ಎಂಬುದನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇಂಗ್ಲಿಷಿನ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪರ್ಯಾಯಕೋಶವಾದ Thesaurus ನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಪೀಟರ್ ಮಾರ್ಕ್ ರೋಜೆ ೧೮೫೨ರಲ್ಲಿ ಆ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಬರೆದ ಮುನ್ನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಈ ಟಿಪ್ಪಣಿ ಉಲ್ಲೇಖಾರ್ಹವಾಗಿದೆ :

The following are the only publications that have come to my knowledge in which any attempt has been made to construct a systematic arrangement of ideas with a view to their expression. The earliest of these, supposed to be at least nine hundred years old, is the AMERA COSHA, or *Vocabulary of the Sanscrit Language,* by Amera Sinha, of which an English translation, by the late Henry T. Colebrooke, was printed at Serampore, in the year 1808. The classification of words is there, as might be expected, exceedingly imperfect and confused, especially in all that relates to abstract ideas or mental

operations. This will be apparent from the very title of the first section, which comprehends '*Heaven, Gods, Demons, Fire, Air, Velocity, Eternity, Much*': While *Sin, Virtue, Happiness, Destiny, Cause, Nature, Intellect, Reasoning, Knowledge, Senses, Tastes, Odours, Colours,* are included and jumbled together in the fourth section A more logical order, however, pervades the sections relating to natural objects, such as, *Seas, Earth, Towns, Plants,* and *Animals,* which form separate classes; exhibiting a remarkable attempt at analysis at so remote a period of Indian literature.

ಇದರಿಂದ ಅಮರಸಿಂಹನ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗಾಗಲಿ ಅಮರಕೋಶದ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯಕ್ಕಾಗಲಿ ಯಾವ ಧಕ್ಕೆಯೂ ಒದಗಲಿಲ್ಲ. ಪುಷ್ಟಿಗಾಗಿ ಪೂರಕಕೋಶಗಳೂ, ಅನುಸರಿಸಿ ಸ್ವತಂತ್ರಕೋಶಗಳೂ ರಚಿತವಾದವು. ಪುರುಷೋತ್ತಮನು ತ್ರಿಕಾಂಡಶೇಷ ಎಂಬ ಪೂರಕಕೋಶವನ್ನು ರಚಿಸಿದನು. ಸರ್ವಾನಂದನು ಇದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಇವನ ಕಾಲ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೧೫೯ಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನದಾಗಿರಬೇಕು. ಅಮರಕೋಶದಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟಿರುವ, ಅವರೆ ತನ್ನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ಪದಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದಷ್ಟೇ ಅವನ ಗುರಿ ಆಗಿತ್ತು. ಅಮರಕೋಶದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ ೧೨ ಬುದ್ಧನ ಹೆಸರುಗಳಿಗೆ ಇವನು ಹೆಚ್ಚಿನ ೩೩ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇತರ ಪದಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಇಂತೆಯೇ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಶಾಸ್ತ್ರಕಾರರು, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರರು ಪದಗಳ ಅರ್ಥಗಳಿಗೆ ಪ್ರಮಾಣನೀಡುವಾಗ ಇತ್ಯಮರಃ ಎಂದು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಮೊದಲು ಹೇಳಿ ಅನಂತರ ಅಥವಾ ಅದರಲ್ಲಿರದ ಪದಗಳಿಗೆ ವೈಜಯಂತೀ, ಮೇದಿನೀ, ವಿಶ್ವ ಮುಂತಾದ ಕೋಶಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವುದು ಕೋಶಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಮರಕೋಶದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನೂ ಅನನ್ಯಸ್ಥಾನವನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಭಾಷಾಸಂಪತ್ತಿಗಾಗಿ ಮತ್ತು ಉಚ್ಚಾರಶುದ್ಧಿಗಾಗಿ ಚಿಕ್ಕಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಅದನ್ನು ಬಾಯಿಪಾಠ ಮಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಪದ್ಧತಿ ಇತ್ತೀಚಿನವರೆಗೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿತ್ತು.

೭

ಅಮರಕೋಶವು ಅನೇಕ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಅನುವಾದವಾಗಿದೆ. ಪೌಲಿನಸ್ ಅಸಾಂಕ್ಟೊ ಬಾರ್ಥೊಲೊಮಿಯೋ ಎನ್ನುವವರು ಅದರ ಪ್ರಥಮಕಾಂಡದ ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಸಂಸ್ಕರಣವನ್ನು ೧೭೯೮ರಲ್ಲಿ ರೋಮಿನಿಂದ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ವಿಲ್ಕಿನ್ಸ್ (೧೮ನೆ ಶತಕ), ಎಚ್. ಟಿ. ಕೋಲ್‌ಬ್ರೂಕ್ (ಶ್ರೀರಾಮಪುರ, ೧೮೦೭), ಲೂಸ್ಲೋ (೧೮೩೯), ವಿಲ್ಸನ್ (೧೮೧೯), ಯೇಟ್ಸ್ (೧೮೪೬), ಬೆನ್ಫಿ (೧೮೬೬), ರಾಮರ್ ಯಾಸೆನ್ (೧೮೭೧), ವಿಲಿಯಮ್ಸ್ (೧೮೭೨) ಇಂಗ್ಲಿಷಿಗೆ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಲಾಯ್ಸೆಲ್ಯೂ

ಪೆಲಾಂಷಾಂ ಫ್ರೆಂಚ್‌ಭಾಷೆಗೆ (೧೮೩೯–೪೫) ಅನುವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ೧೯ನೆ ಶತಮಾನ ದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿ ಮತ್ತು ಲಡಖ್ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಆಗಿರುವ ಒಂದು ಅನುವಾದ ಸಿಕ್ಕಿದೆ. ರಾಮ ದೊಯು ವಿದ್ಯಾಲಂಕಾರ ೧೮೩೧ರಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಳಿಗೆ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ೧೮೫೩ರಲ್ಲಿ ಅನಂತ ಶಾಸ್ತ್ರಿ ತಳೇಕರ್ ಮರಾಠಿಗೆ ಭಾಷಾಂತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಭಾನು ದೀಕ್ಷಿತನ ಗುರುಬಾಲಪ್ರಬೋಧಿನಿಯನ್ನು ಓದಿ ಅದರಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತನಾಗಿ ತಾಳ್ಳಪಾಕ ಅನ್ನಮಾಚಾರ್ಯರ ಮಗ ತಿರುವೆಂಕಟಾಚಾರ್ಯನು ಬಾಲಪ್ರಬೋಧಿಕ ಎಂಬ ತೆಲುಗು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ರಚಿಸಿದನೆಂದು ಆಂಧ್ರವಿಜ್ಞಾನಸರ್ವಸ್ವ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ತೆಲುಗಿನಲ್ಲಿ ಅಮರಕೋಶವು ಗುರುಬಾಲಪ್ರಬೋಧಿಕಸಹಿತವಾದ ಕಲಾದೊಡನೆ (೧೮೬೧) ಮತ್ತು ಅಮರಪದಪಾರಿಜಾತದೊಡನೆ (೧೮೬೨) ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ.

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅಮರಕೋಶಕ್ಕೆ ಒಂದು ಪ್ರಾಚೀನ ಇತಿಹಾಸವಿದೆ. ನಾಗ ವರ್ಮನು (ಸು.ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೫೦) ಅಭಿಧಾನಕೋಶವನ್ನು

ವರರುಚಿ ಹಲಾಯುಧಂ ಭಾ
ಗುರಿ ಶಾಶ್ವತನುಮರಕೋಶಮೆಂಬಿವು ಮೊದಲಾ।
ಗಿರೆ ಪೂರ್ವಶಾಸ್ತ್ರಮಂ ಸಂ
ಹರಿಸಿ ಮನಂಗೊಳೆ ನಿಘಂಟುವಂ ರಚಿಸುವೆಂ॥

ಎಂದು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸಿಕ್ಕಿರುವ ಕನ್ನಡ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ವಾದುದು ನಾಚಿರಾಜ (ಸು.ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೩೦೦)ನದು. ಭಾರತದ ಇತರ ಯಾವುದೇ ದೇಶಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಇದರಷ್ಟು ಅಥವಾ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹಿಂದಿನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಇದ್ದಂತೆ ತಿಳಿದು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರ ಓಲೆಗರಿಯ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪ್ರೊ. ಡಿ. ಎಲ್. ನರಸಿಂಹಾ ಚಾರ್ಯರ ಬಳಿ ಇದೆ. ಆದರೆ ಅದು ಕ್ಷತ್ರಿಯವರ್ಗದ ಜೈತ್ರಃ (೧೨೩–೨೪೦) ಎಂಬಲ್ಲಿಗೆ ನಿಂತಿದೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಸರಳವಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ ವನೌಷಧಿವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿರುವ ಗಿಡಮರಗಳ ಕನ್ನಡದ ಹೆಸರುಗಳು ಅಧ್ಯಯನಯೋಗ್ಯವಾಗಿವೆ. ಮೂಲದಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಅನುಕ್ತ ಎಂದು ನಾಚಿರಾಜ ಕೆಲವನ್ನು ಹೇಳು ತ್ತಾನೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ "ವಿನಾಯಕಃ!.... ಗಜಾನನಃ। ಪು। ಈ ೮ ವಿನಾಯಕನ ಹೆಸರು। ಅನುಕ್ತ। ಅಂಕುಶಧರಿನ್। ಅಂಬುಧರಃ। ಈ ೨ ಅನುಕ್ತ।" ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದಗಳ ನಡುವೆ ಸಂಸ್ಕೃತರೂಪ ತೊಟ್ಟ ಕನ್ನಡ ಪದಗಳು ಕಾಣಿಸುವ ಒಂದೆರಡು ಸಂದರ್ಭಗಳೂ ಇವೆ. ದೃಷ್ಟಾಂತಕ್ಕೆ: "ನಾವ್ಯಃ। ತ್ರಿಲಿಂಗ। ಪೂರುಗೋಲಿನಿಂದ ದಾಂಟಲು ತಕ್ಕುದರ ಹೆಸರು। ನೌಃ। ಸ್ತ್ರಿ। ತರಣಿಃ। ತರಿಃ। ಪಡಗುಃ। ಈ ೪ ನಾವೆಯ ಪೆಸರು।" (ಓಲೆ ಪತ್ರ ೯೭). ಸು. ೧೬೦೦ರಲ್ಲಿದ್ದ ಕವಿವಿಠ್ಠಲನು ಅಮರಕೋಶದ ಮೇಲೆ ಟೀಕನ್ನು ರಚಿಸಿ ಅದನ್ನು ವಿದಗ್ಧಚೂಡಾಮಣಿ ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಚಿಂತಕೊಂತ ಚಲುಮಯ್ಯಾ ಮತ್ತು ಮಹಾದೇವಪ್ಪ ೧೮೫೧ರಲ್ಲಿ ಅಮರಕೋಶವನ್ನು ತೆಲುಗಿನಿಂದ ಅನುವಾದಿಸಿದರು. ೧೮೭೨ರಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಾಂತಿ

ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಿ ಸಟೀಕ ಅಮರಕೋಶವನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಕಿಟ್ಟೆಲ್ ಅದರ ಉಪಯೋಗ ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ಲೂಯಿ ರೈಸರ ಮೊದಲ ಮುದ್ರಣ ೧೮೭೨ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ೧೮೮೮ರಲ್ಲಿ ಸೋ. ವೆಂಕಟೇಶ ಶಾಸ್ತ್ರಿ, ಮೋ. ರಾಮಶೇಷಶಾಸ್ತ್ರಿ, ಮತ್ತು ದೊ. ನಾರಾಯಣ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಕನ್ನಡ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಅಮರಕೋಶದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮೂಲ ಹಾಗೂ ಅದರ ಕನ್ನಡ ಟೀಕೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಇದು ಗುರುಬಾಲ ಪ್ರಬೋಧಿಕೆಯ ಸಂಪೂರ್ಣ ಅನುವಾದ. ಲಿಂಗಾಭಟ್ಟೀಯ, ಟೀಕಾಸರ್ವಸ್ವ ಮತ್ತು ಸುಧಾದಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸ್ಥ ವಿಶೇಷಗಳಿಂದ ಆಧಾರಿತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಪದಗಳ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ವ್ಯಾಕರಣಸೂತ್ರಪೂರ್ವಕ ಅವುಗಳ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದು ಈ ಗ್ರಂಥದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಗ್ರಂಥದ ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಅಮರಕೋಶಾದರ್ಶ ಎಂಬ ವಿಭಾಗವಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಮೂರು ಬಿಂಬಗಳಿವೆ. ಅವು ಅಮರಕೋಶದ ಮೂರು ಕಾಂಡಗಳಿಗೆ ಸಂವಾದಿಯಾಗಿವೆ. ಪ್ರತಿ ಬಿಂಬದಲ್ಲೂ ಕೋಶದ ಆ ಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಅಕಾರಾದಿಯಾಗಿ ಜೋಡಿಸಿ ಅವಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲೇ ಕನ್ನಡದ ಅರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಇದನ್ನು ರಚಿಸಿದವರು ವೆಂಕಟಕೃಷ್ಣಾರ್ಯ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಈ ಗ್ರಂಥ ಅತ್ಯಂತ ವಿದ್ವತ್ಪೂರ್ಣವೂ ಬಹಳ ಉಪಯುಕ್ತವೂ ಆಗಿದೆ. ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಪುನರ್ಮುದ್ರಣ ಕಾಣಬೇಕಾದ ಕೃತಿ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ವಿದ್ವಾನ್ ಜಿ. ವಿಷ್ಣುಮೂರ್ತಿಭಟ್ಟರು ಮೂಲಸಹಿತ ಸರಳವಾದ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ (೧೯೬೫).

ಇವೆಲ್ಲವೂ ಅಮರಕೋಶದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಅನುವಾದಗಳು. ಒಂದು ಕಾಂಡ, ಎರಡು ಕಾಂಡ ಹೀಗೆ ಅಸಂಪೂರ್ಣವಾದವು ಎಷ್ಟೋ ಇವೆ. ಗ್ರಂಥಾಗಾರಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾದವೂ ಅನೇಕ ಇರಬಹುದು. ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅಮರಸಿಂಹನ ಕೃತಿ ವಿದ್ವಜ್ಜನಪ್ರಿಯ ಮಾತ್ರ ಆಗಿರದೆ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಮಾನ್ಯತೆಯನ್ನೂ ಪಡೆದಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾಣ ಕಿಟ್ಟೆಲರ ಕನ್ನಡ ನಿಘಂಟಿನ ಮೊದಲನೆ ಅಕ್ಷರದ ಕೆಳಗೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವ ಈ ಗಾದೆ :

ಅ ಆ ಬಾರದಿದ್ದರೆ ಅಮರವಾದರೂ ಹೇಳು ! ಎಂಬನ್ತೆ.

೮

ಪ್ರಕೃತ ಗ್ರಂಥ ಲೂಯಿ ರೈಸ್‌ರವರು ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಅಮರಕೋಶದ ನಾಲ್ಕನೆ ಆವೃತ್ತಿ (೧೯೨೭)ಯ ಪರಿಷ್ಕೃತ ಪುನರ್ಮುದ್ರಣ. ರೈಸ್‌ರ ಗ್ರಂಥದ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಯೋಜನ ಅದರಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಅರ್ಥದ ಜೊತೆಗೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟಿರುವುದು. ಪದಸೂಚಿ ಪದದ ಪೂರ್ಣರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಯಾವ ಪಾಠವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದ್ದರೆಂದು ರೈಸ್‌ರು ಸೂಚಿಸಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಗುರುಬಾಲಪ್ರಭೋಧಿಕೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ೧೯೨೭ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಅದು ನಾಲ್ಕು ಮುದ್ರಣಗಳನ್ನು

ಕಂಡದ್ದು ಅದರ ಉಪಯುಕ್ತತೆಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ. ಸದ್ಯದ ಮುದ್ರಣದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪರಿಷ್ಕರಣಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು ಆವರಣ ಚಿಹ್ನೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು. ಲಿಂಗ ನಿರ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ, ಪರ್ಯಾಯ ವಿಭಾಗಕ್ಕಾಗಿ, ಹಾಗೂ ಪಾದ ಪೂರಣಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಸಿರುವ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಇತರ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಲು ಆವರಣ ಚಿಹ್ನೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಿರುವುದಾಗಿ ರೈಸ್‌ರು ಪೀಠಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಎಷ್ಟೋ ಕಡೆ ಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಸಂಸ್ಕರಣದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಮಾಡಿದೆ. ಎರಡನೆಯ ದಾಗಿ, ಅನುವಾದದಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿದ್ದ ತಪ್ಪುಗಳನ್ನು ತಿದ್ದಲಾಗಿದೆ. ಅವನ್ನು ತಿದ್ದು ಪಡಿಯಲ್ಲಿ ನಮೂದಿಸಿದೆ. ಕೊನೆಯದಾಗಿ, ರೈಸ್‌ರ ಗ್ರಂಥದ ಪದಸೂಚಿ ಅನೇಕ ದೋಷಗಳಿಂದ ಕೂಡಿತ್ತು. ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇದ್ದಿತು. ಅನೇಕ ಪದಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಉಲ್ಲೇಖವಾಗಿದ್ದವುಗಳದೂ ಎಲ್ಲ ಉಲ್ಲೇಖಗಳನ್ನೂ ಸೂಚಿ ಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಈ ಮುದ್ರಣದಲ್ಲಿ ಪದಸೂಚಿಯನ್ನು ಪೂರ್ತಿ ಹೊಸದಾಗಿ ರಚಿಸಿದೆ. ರೈಸ್‌ರ ಆವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟುಹೋಗಿದ್ದ ೨೬೦ ಪದಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಇ೫೦ ಪದೋಲ್ಲೇಖಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿದೆ.

*　　*　　*　　*

ಈ ಪರಿಷ್ಕರಣ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನನಗೆ ವಹಿಸಿದ ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾ ನಿಲಯದ ಪ್ರಸಾರಾಂಗದ ಡೈರೆಕ್ಟರವರಿಗೆ ಮತ್ತು ಕೋಶದ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿದ ಮಾನ್ಯ ಸ್ನೇಹಿತರು ಶ್ರೀ ಆರ್.ಎಲ್. ಅನಂತರಾಮಯ್ಯ, ಎನ್. ಶಿವಣ್ಣ, ಸಾಂಬಮೂರ್ತಿ, ಹಾಗೂ ರಾಮಚಂದ್ರಶಾಸ್ತ್ರಿ ಇವರಿಗೆ ನಾನು ಕೃತಜ್ಞನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಕಾರಣಾಂತರಗಳಿಂದ ನಾನು ಮಾಡಬೇಕಾಗಿ ಬಂದ ವಿಳಂಬ ದಿಂದ ಕಷ್ಟನಷ್ಟಗಳಿಗೊಳಗಾದರೂ ಅವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಶಾಂತರೀತಿಯಿಂದ ಸಹಿಸಿ ಗ್ರಂಥ ವನ್ನು ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ಮುದ್ರಿಸಿರುವ ವಿದ್ಯಾ ಪ್ರಿಂಟರಿಯ ಶ್ರೀ ಶಿವರಾಮ್ ಅವರಿಗೆ ನಾನು ಋಣಿಯಾಗಿದ್ದೇನೆ ಎನ್ನುವುದು ಔಪಚಾರಿಕವೇನಲ್ಲ ಎಂದು ತಿಳಿಸ ಬಯಸುತ್ತೇನೆ.

ನವ ದೆಹಲಿ　　　　**ಎನ್. ಬಾಲಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ**

ಪೀಠಿಕೆ

ಶ್ರೀಮದಾಂಧ್ರ ಕರ್ಣಾಟಕಾದಿ ಭಾಷಾ ಮಾತೃಭೂತವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷಾಭ್ಯಾಸಿಗಳಿಗೂ, ದೇಶಭಾಷಾಭ್ಯಾಸಿಗಳಿಗೂ ಸಹ ಅತ್ಯಂತ ಸಾಧಕವಾದ ನಾಮಲಿಂಗಾನುಶಾಸನವೆಂಬ ಅಮರಕೋಶವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ನಿಘಂಟು ಎಂದು ಸರ್ವಜನಾಂಗೀಕೃತವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಸಹಿತವಾಗಿಯೂ ಪ್ರತಿ ಪದ ಟೀಕಾ ಸಹಿತವಾಗಿಯೂ ಅಥವಾ ಮೂಲಗ್ರಂಥ ಮಾತ್ರವೂ ಮುದ್ರಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಬಹು ಪ್ರಚುರವಾಗಿರುವುದು ಸರಿಯಷ್ಟೆ.

ಅವುಗಳು ಕೇವಲ ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಉಪಯೋಗವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಶ್ಲೋಕಸ್ಥವಾದ ಸಮಾನಾರ್ಥಕ ಪದಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಉದಹರಿಸಿ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಮೈಸೂರು ಸೀಮೆಯ ರಾಜಕೀಯ ಕರ್ಣಾಟಕ ಪಾಠಶಾಲೆಗಳಿಗಾಗಿ ಸುಲಭ ಸೌಲ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾಲ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಸಾಕಾದಷ್ಟು ಪ್ರತಿಗಳು ದೊರೆಯದೇ ಇದ್ದದ್ದರಿಂದಲೂ ಸಹ ಇದನ್ನು ರಾಜಕೀಯ ಮುದ್ರಾಕ್ಷರ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಾಪಿಸಬೇಕೆಂದು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಲಾಯಿತು.

ಇಂಥಾ ಸಂಕಲ್ಪವು ಸಿದ್ಧಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಗ್ರಂಥ ವಿಸ್ತರವಾಗದಂತೆ ಮೂಲಸ್ಥ ಪದಗಳಿಗೆ ಕನ್ನಡ, ಇಂಗ್ಲಿಷ್, ಈ ಎರಡು ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅರ್ಥವಿರುವ ಹಾಗೆ ಮಾಡಲುದ್ಯಮಿಸಿ ಸಂಧಿ ವಿವೇಚನೆ, ಮೂಲಸ್ಥ ನಾಮ ಸಂಖ್ಯೆ, ಮೂಲಕಾರರ ಲಿಂಗಾದಿ ನಿರ್ಣಯ ಮುಂತಾದುವುಗಳು ತಿಳಿಯುವಂತೆ ತಕ್ಕ ಸಂಕೇತಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ಹೀಗೆ ಕಲ್ಪಿತವಾದ ಸಂಕೇತಗಳು ಪಂಡಿತ ಪಾಮರ ಜನವೇದ್ಯವಾಗಿ ವಾಚಕ ಜನಕ್ಕೆ ಸೌಲಭ್ಯವಾಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿರುವ ಸಂಕೇತ ವಿಧಿ, ಮುದ್ರಾಪಣ ಕ್ರಮ, ಇವುಗಳನ್ನು ವಿಶದವಾಗಿ ಬರೆದು ಮುದ್ರಾಪನಕ್ರಮ ಸೂಚಿಕೆ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನಿಟ್ಟು ಗ್ರಂಥಾರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರಿಸಿ ಇದೆ.

ಇದನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ಗುರುಬಾಲ ಪ್ರಬೋಧಿಕೆ, ನಾಮಲಿಂಗಾರ್ಥ ಚಂದ್ರಿಕೆ, ಆಂಧ್ರ ಟೀಕಾಮರ, ಪ್ರಾಚೀನ ಮೂಲ ಗ್ರಂಥಗಳು, ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದಿ, ಮುಂತಾದ ಇತರ ಪುಸ್ತಕಗಳ ಸಹಾಯವನ್ನು ಪಡೆದು ತಿಳಿದಮಟ್ಟಿಗೆ ಪರಿಶೋಧಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಇನ್ನೂ ಬುದ್ಧಿ ಪ್ರಮಾದ ಜನಿತ ದೋಷಗಳು ಕಂಡು ಬಂದರೆ ಅವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ವಿಚಾರಿಸಿ ಅಧಿಕ ಪಾಠ ಶ್ಲೋಕಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿಯೂ, ಪಾಠದ್ವಯ ವಿಷಯವಾಗಿಯೂ ಅರ್ಥವಿಚಾರವಾಗಿಯೂ ಸಹ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪರಿಶೀಲನೆ ಮಾಡಿ ಸಾಧ್ಯವಾದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಮುಂದಿನ ಮುದ್ರಾಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಾಕರಿಸಬಹುದೆಂಬುದು ಮುಖ್ಯೋದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ.

[— ರೈಸ್]

ಮುದ್ರಾಪನ ಕ್ರಮಸೂಚಿಕೆ

ಈ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಅಚ್ಚುಹಾಕುವುದರಲ್ಲಿ ಮಾಡಿರುವ ಸಂಕೇತಗಳನ್ನೂ ವಿಧಿಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿಸುವ ಅಂಶಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಓದಿ ಜ್ಞಾಪಕದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಈ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಓದಬಹುದು.

ಪ್ರತಿ ಪುಟದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಥಮತಃ ಮೂಲ ಶ್ಲೋಕಗಳೂ ಆಮೇಲೆ ಒಂದು ಅಡ್ಡಗೆರೆಯೂ ಅದರ ಕೆಳಗೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವೂ ಅದರ ಕೆಳಗೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವೂ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಒಂದೊಂದು ಪಂಜ್ತಿಗೆ ಅರ್ಥಶ್ಲೋಕ ಮುಗಿದು ಶ್ಲೋಕಸಂಖ್ಯೆಯೆಲ್ಲಾ ಬಲಗಡೆಯೇ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಿದೆ.

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಲಸ್ಥ ಪದಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಬರೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ದೇವತೆ ಅಥವಾ ಮನುಷ್ಯ ಅಥವಾ ವಸ್ತುವಾಚಕವಾದ ಪರ್ಯಾಯ ಪದಗಳೆಷ್ಟು ಇವೆಯೋ ಅಷ್ಟಕ್ಕೆ ಆ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಬರೆದು ಆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಬರೆದಿದೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮೂಲದೊಳಗೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಪರ್ಯಂತರ ಇರುವ ಪದಗಳೆಲ್ಲಾ ಈ ಪರ್ಯಾಯಾರ್ಥಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮೂಲಸ್ಥ ಶ್ಲೋಕದ ಮಧ್ಯಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಪರ್ಯಾಯ ಪದಗಳು ಮುಗಿದಿವೆಯೋ ಅಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಪರಿಮಿತಿ ಸೂಚಕವಾಗಿ ಹಾಕಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆ ॥ ಸ್ವರವ್ಯಯಂ ಸ್ವರ್ಗನಾಕ ತ್ರಿದಿವತ್ರಿದಶಾಲಯಾಃ । ಸುರಲೋಕೋ ದ್ಯೋದಿವೌದ್ವೇ ಸ್ತ್ರಿಯಾಂಕ್ಲೀಬೇ ತ್ರಿವಿಷ್ಟಪಂ । *a* ೩ನೆಯ ಪುಟ ೬ನೆಯ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ನೋಡು. ಇದರಲ್ಲಿ *a* ಈ ಅಕ್ಷರವನ್ನು ಹಾಕಿರುವ ವರೆಗೂ ಇರುವ ಪದಗಳೆಲ್ಲಾ ಸ್ವರ್ಗಾರ್ಥಕಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ *a* ಈ ಗುರ್ತನ್ನು ಹಾಕಿ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕ ೯ ಎಂದು ಬರೆದಿವೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಶ್ಲೋಕದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರುವುದನ್ನೂ ಊಹಿಸಬೇಕು.

ಪರ್ಯಾಯಪದಗಳಲ್ಲದೇ ಮೂಲಕಾರರ ಲಿಂಗನಿರ್ಣಯಾದಿ ಸಂಕೇತ ಪದಗಳು ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಅವನ್ನು ಲೆಕ್ಕಮಾಡುವ ಭ್ರಮನಿವಾರಕ್ಕಾಗಿ ಅಂಥವುಗಳನ್ನು ಆವರಣ ಚಿಹ್ನೆಯೊಳಗೆ ಸೇರಿಸಿದೆ; ಉದಾಹರಣೆ: ೩ನೆಯ ಪುಟ ೯–೧೦ನೆಯ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ, ಬೃಂದಾರಕಾ ದೈವತಾನಿ (ಪುಂಸಿವಾ) (ದೇವತಾಸ್ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ಮಹಾರಾಜಿಕ ಸಾಧ್ಯಾಶ್ಚ ರುದ್ರಾಶ್ಚ (ಗಣದೇವತಾಃ) । ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ (ಪುಂಸಿವಾ) (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) (ಗಣದೇವತಾಃ) ಎಂಬುವು ಆವರಣಚಿಹ್ನೆಯಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಪರ್ಯಾಯ ಪದಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಸೇರಿದುವಲ್ಲವೆಂತಲೂ, ಮೂಲಕಾರರ ಲಿಂಗನಿರ್ಣಯಾದಿ ಸಂಕೇತ ಪದಗಳೆಂತಲೂ ಊಹಿಸಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಇಷ್ಟು ಪದಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪದಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸಾಧ್ಯವಾದಮಟ್ಟಿಗೂ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಹಾಕಿದೆ.

ಸಂಧಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕಾದರೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸ್ವರಸಂಧಿ ಮತ್ತು ವ್ಯಂಜನಸಂಧಿ ಇವುಗಳ ವಿಷಯವಾದ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ತಿಳಿದಿರಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಅವುಗಳ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದೆ. ಇದನ್ನು ಓದುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ವಾಗ್ವಿಧಾಯಿನಿ ಯಲ್ಲಿನ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯವಾಗಿರುವುದು.

ಸಂಸ್ಕೃತ ಸ್ವರಸಂಧಿ

೧. ಏ, ಓ, ಐ, ಔಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಸ್ವರಗಳಿಗೆ ಸವರ್ಣಸ್ವರಗಳು ಪರವಾದರೆ ಪೂರ್ವಾಪರಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ದೀರ್ಘಸ್ವರವು ಆದೇಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆ. ೬ನೆಯ ಪುಟ ೧೭ನೆಯ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ – ಧಾತಾ + ಅಬ್ಜಯೋನಿಃ = ಧಾತಾಬ್ಜಯೋನಿಃ

೨. ಅ ಆ ಕಾರಗಳಿಗೆ ಇ ಈ ಕಾರಗಳು ಪರವಾದರೆ ಪೂರ್ವಾಪರ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಏಕಾರವೂ, ಉ ಊ ಕಾರಗಳು ಪರವಾದರೆ ಒಂದೇ ಓಕಾರವೂ, ಋ ೠ ಕಾರಗಳು ಪರವಾದರೆ ಒಂದೇ ಅರ್ ಕಾರವೂ, ಆದೇಶವಾಗುವುವು ; ಉದಾ : ೩೨ನೆಯ ಪುಟ ೨೩೦ನೆಯ ಶ್ಲೋಕ. ಸ್ಪೃಹಾ + ಈಹಾ = ಸ್ಪೃಹೇಹಾ. ೧೯ನೆಯ ಪುಟ ೧೪೧ನೆಯ ಶ್ಲೋಕ. ಬಾಹುಲ + ಊರ್ಜಾ = ಬಾಹುಲೋರ್ಜಾ. ೨೮ನೆಯ ಪುಟ ೨೦೧ನೆಯ ಶ್ಲೋಕ – ನಿಷಾದ + ಋಷಭ = ನಿಷಾದರ್ಷಭ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು.

೩. ಅ ಆ ಕಾರಗಳಿಗೆ ಏ ಐಕಾರಗಳು ಪರವಾದರೆ ಪೂರ್ವಾಪರ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಐಕಾರವೂ ಓ ಔ ಕಾರಗಳು ಪರವಾದರೆ ಒಂದೇ ಔಕಾರವೂ ಆದೇಶವಾಗುವುವು ; ಉದಾ : ೧೧ನೇ ಪುಟ ೭೮ನೇ ಶ್ಲೋಕ. ಯಕ್ಷ+ಏಕಪಿಂಗ+ಐಬಿಬಿಲ=ಯಕ್ಷೈಕಪಿಂಗೈಲಬಿಲ. ಇತ್ಯಾದಿಗಳು.

೪. ಇ ಉ ಋ ಕಾರಗಳು ಹ್ರಸ್ವ ಅಥವಾ ದೀರ್ಘವಾಗಿದ್ದು ಇವುಗಳಿಗೆ ಅಸವರ್ಣ ಸ್ವರಪರವಾದರೆ ಇಕಾರಕ್ಕೆ ಯಕಾರವೂ, ಉಕಾರಕ್ಕೆ ವಕಾರವೂ, ಋಕಾರಕ್ಕೆ ರೇಫವೂ ಆದೇಶವಾಗುತ್ತವೆ : ಉದಾಹರಣೆ : ೧೨ನೇ ಪುಟ ೮೫ನೇ ಶ್ಲೋಕ ಪ್ರಾಚೀ+ಅವಾಚೀ=ಪ್ರಾಚ್ಯವಾಚೀ ೧೮ನೇ ಪುಟ ೧೩೧ನೇ ಶ್ಲೋಕ. ಅಮಾವಾಸ್ಯಾತು+ಅಮಾವಾಸ್ಯಾ=ಅಮಾವಾಸ್ಯಾತ್ವಮಾವಾಸ್ಯಾ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು.

ವ್ಯಂಜನ ಸಂಧಿ

೧. ಪರುಷಾಕ್ಷರಗಳಾಗಲಿ, ಸರಳಾಕ್ಷರಗಳಾಗಲಿ ಪೂರ್ವಪದಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಪರಪದಾರಂಭದಲ್ಲಿಯೂ ಬಂದರೆ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಏನೂ ಭೇದವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಉದಾ: ೨೮ನೇ ಪುಟ ೧೮೮ನೇ ಶ್ಲೋಕ ಮುತ್+ಪ್ರೀತಿಃ=ಮುತ್ಪ್ರೀತಿಃ.

೨. ಪೂರ್ವಪದಾಂತ್ಯದ ಪರುಷಾಕ್ಷರಕ್ಕೆ ಸರಳಾಕ್ಷರ ಪರವಾದರೆ, ಆ ಪರುಷಾಕ್ಷರಕ್ಕೆ ಅದರ ಸರಳ ಅಲ್ಪಪ್ರಾಣವಾದೇಶವಾಗುವದು ; ಉದಾ : ೨೪ನೇ ಪುಟ ೧೭೩ನೇ ಶ್ಲೋಕ. ವಾಕ್ + ವಾಣಿ = ವಾಗ್ವಾಣಿ. ೬ನೇ ಪುಟ ೧೭ನೇ ಶ್ಲೋಕ. ವಿಶ್ವಸೃಟ್ + ವಿಧಿಃ = ವಿಶ್ವಸೃಡ್ವಿಧಿಃ.

೩. ಪೂರ್ವಪದಾಂತ್ಯದ ವರ್ಗೀಯಾಕ್ಷರಕ್ಕೆ ಯಾವ ಅನುನಾಸಿಕವು ಪರವಾದಾಗ್ಯೂ ಆಯಾ ವರ್ಗದ ಅನುನಾಸಿಕವೇ ವರ್ಗೀಯಾಕ್ಷರಕ್ಕೆ ಆದೇಶವಾಗುವುದು ; ಉದಾ : ೯ನೇ ಪುಟ. ೫೧ನೇ ಶ್ಲೋಕ. ಸ್ವಾರಾಟ್ + ಣಮುಚಿಸೂದನಃ = ಸ್ವಾರಾಣ್ಣಮುಚಿಸೂದನಃ ಮತ್ತು ೫೧ನೇ ಶ್ಲೋಕ ತುರಾಷಾಟ್ + ಮೇಘ ವಾಹನಃ = ತುರಾಷಾಣ್ಮೇಘವಾಹನಃ. ೨೧ನೇ ಪುಟ. ೧೫೫ನೇ ಶ್ಲೋಕ : ಹೃತ್ + ಮಾನಸಂ = ಹೃನ್ಮಾನಸಂ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು. ಈ ಸೂತ್ರವು ಶ ಷ ಸ ಕಾರಗಳಿಗಲ್ಲ.

೪. ಪೂರ್ವ ಪದಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ತ ಕಾರವು ಚ, ಜ, ಲಕಾರಗಳು ಮುಂದೆ ಇದ್ದರೆ ಆಯಾ ಅಕ್ಷರಗಳಾಗುತ್ತದೆ ; ಉದಾ : ೧೩ನೇ ಪುಟ ೯೪ನೇ ಶ್ಲೋಕ. ವಿದ್ಯುತ್ + ಚಂಚಲಾ = ವಿದ್ಯುಚ್ಚಂಚಲಾ. ೧೦ನೇ ಪುಟ ೭೧ನೇ ಶ್ಲೋಕ. ಮರುತ್ + ಜಗತ್ಪ್ರಾಣ = ಮರುಜ್ಜಗತ್ಪ್ರಾಣ. ೫ನೇ ಪುಟ ೧೩ನೇ ಶ್ಲೋಕ. ಮಾರಜಿತ್ + ಲೋಕಜಿತ್ = ಮಾರಜಿಲ್ಲೋಕಜಿತ್. ಹೀಗೆಯೇ ಛ, ಝ, ಟ, ಡ ಕಾರಗಳು ಮುಂದೆ ಬಂದರೂ ಆಗುತ್ತವೆಂದು ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದು.

೫. ಸವರ್ಣದ ಮುಂದೆ ತಕಾರ ದಕಾರಗಳು ಚಕಾರವಾಗಿಯೂ ಪರಪದ ದಶವರ್ಣವು ಛಕಾರವಾಗಿಯೂ ಪರಿಣಾಮವಾಗುತ್ತವೆ. ಉದಾ : ೬೪ನೇ ಪುಟ ೧೫೪ನೇ ಶ್ಲೋಕ. ಶಾಲೇಯಸ್ಸ್ಯಾತ್ + ಶೀತಶಿವಾ = ಶಾಲೇಯಸ್ಸ್ಯಾಚ್ಛೀತ ಶಿವಾ.

೬. ಹ ಕಾರವನ್ನು ಮುಂದೆ ಹೊಂದಿರುವ ತ ಕಾರವು ದ ಕಾರವಾಗಿಯೂ ಆ ಹಕಾರವು ಧಕಾರವಾಗಿಯೂ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತವೆ.
ಹೀಗೆಯೇ ಹಕಾರವನ್ನು ಮುಂದೆ ಹೊಂದಿರುವ ಕಕಾರವು ಗಕಾರವಾಗಿಯೂ ಆ ಹಕಾರವು ಘಕಾರವಾಗಿಯೂ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತವೆ.
ಹೀಗೆಯೇ ಹಕಾರವನ್ನು ಮುಂದೆ ಹೊಂದಿರುವ ಟಕಾರವು ಡ ಕಾರವಾಗಿಯೂ ಆ ಹಕಾರವು ಢಕಾರವಾಗಿಯೂ ಆಗುತ್ತವೆ.

೭. ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಥಮಾ ವಿಭಕ್ತಿಗಳೂ ನಾಮವಾಚಕ ಗಳೂ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ವಿಸರ್ಗದಿಂದ ಅಂತ್ಯವಾಗಿ ಸಂಧಿಯಿಂ ಬಹ ಭೇದವಾಗಿ ಕಾಣಬರುವುದರಿಂದಲೂ ಪ್ರಾಯಶಃ ಈ ನಿಘಂಟಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಾ ವಿಭಕ್ತಿಗಳ ಪ್ರಯೋಗವೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಈ ಕೆಳಗೆ ಬರೆದಿರುವ ವಿಸರ್ಗ ಸಂಧಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದರೆ ಈ ಪುಸ್ತಕದ ಮುಕ್ಕಾಲು ಪಾಲು ಕ್ರಮ ವೆಲ್ಲಾ ಸುಲಭವೇ ಆಗುವುವೆಂದು ಇವುಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದೆ.

೮. ವಿಸರ್ಗಕ್ಕೆ ತವರ್ಗದ ಪರುಷಾಕ್ಷರಗಳು ಪರವಾದರೆ ಸಕಾರಾದೇಶವೂ ಚವರ್ಗದ ಪರುಷಾಕ್ಷರಗಳು ಪರವಾದರೆ ಶಕಾರಾದೇಶವೂ ಟವರ್ಗದ ಪರುಷಾಕ್ಷರಗಳು ಪರವಾದರೆ ಷಕಾರಾದೇಶವೂ ಟವರ್ಗದ ಪರುಷಾಕ್ಷರಗಳು ಪರವಾದರೆ ಷಕಾರಾದೇಶವೂ ಬರುತ್ತವೆ. ಉದಾ : ೫ನೇ ಪುಟ ೭ನೇ ಶ್ಲೋಕ ದೇವಾಃ + ತ್ರಿದಶಾಃ = ದೇವಾಸ್ತ್ರಿದಶಾಃ. ೬ನೇ ಪುಟ. ೧೬ನೇ ಶ್ಲೋಕ. ಸ್ವಯಂಭೂಃ + ಚತುರಾನನಃ = ಸ್ವಯಂಭೂಶ್ಚತುರಾನನಃ. ೧೪ನೇ ಪುಟ. ೧೦೩ನೇ ಶ್ಲೋಕ. ದ್ಯುತಿ + ಛವಿಃ = ದ್ಯುತಿಶ್ಛವಿಃ ||

೯. ವಿಸರ್ಗಕ್ಕೆ ಕವರ್ಗ ಪವರ್ಗಗಳ ಕರ್ಕಶಾಕ್ಷರಗಳಾಗಲೀ ಶ, ಷ, ಸ ವರ್ಣಗಳಾಗಲಿ ಪರವಾದರೆ ಆ ವಿಸರ್ಗವು ಬದಲಾಯಿಸದೇ ವಿಸರ್ಗವಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಶ, ಷ, ಸ, ವರ್ಣಗಳು ಪರವಾದಾಗ ವಿಸರ್ಗಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಈ ವರ್ಣಗಳಿಗೆ ದ್ವಿತ್ವಾದೇಶ ಬರುವುದೂ, ಕವರ್ಗ ಪವರ್ಗಗಳ ಕರ್ಕಶಾಕ್ಷರಗಳು ಪರವಾದಾಗ ವಿಸರ್ಗಕ್ಕೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ≍ ≍ ಆದೇಶವನ್ನು ಮಾಡುವುದೂ ಉಂಟು. ವಾಕ್ಯಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ವಿಸರ್ಗವಾದರೋ ಬದಲಾಯಿಸದೇ ವಿಸರ್ಗವಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಉದಾ ೬ನೇ ಪುಟ. ೧೭ನೇ ಶ್ಲೋಕ. ವಿರಿಂಚಿಃ + ಕಮಲಾಸನಃ = ವಿರಿಂಚಿಃಕಮಲಾಸನಃ || ೭ನೇ ಪುಟ. ೩೩ನೇ ಶ್ಲೋಕ. ವೈನತೇಯಃ + ಖಗೇಶ್ವರಃ = ವೈನತೇಯಃಖಗೇಶ್ವರಃ || ೬ನೇ ಪುಟ. ೨೬ನೇ ಶ್ಲೋಕ. ಕಾಮಃ + ಪಂಚಶರಃ = ಕಾಮಃಪಂಚಶರಃ || ೭ನೇ ಪುಟ. ೩೪ನೇ ಶ್ಲೋಕ. ಪಶುಪತಿಃ + ಶಿವಃ + ಶೂಲೀ = ಪಶುಪತಿಶ್ಶಿವಶ್ಶೂಲೀ|| ೩೭ನೇ ಶ್ಲೋಕ. ಕೃಶಾನುರೇತಾಃ + ಸರ್ವಜ್ಞೋ = ಕೃಶಾನುರೇತಾಸ್ಸರ್ವಜ್ಞೋ ; ಈ ಎರಡು ಉದಾಹರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸರ್ಗಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಶ ಸ ವರ್ಣಗಳು ದ್ವಿತ್ವಾದೇಶವಾಗಿದೆ. ದ್ವಿತ್ವವಿಲ್ಲದೆ ಶಿವಃ ಶೂಲೀ ಎಂದು ವಿಸರ್ಗವನ್ನಾದರೂ ಬರೆಯಬಹುದು. ಆದರೆ ಇದು ರೂಢಿಯಾದ ಪದ್ಧತಿಯಾಗಿದೆ.

೧೦. ಹ್ರಸ್ವ ಅಕಾರದಮುಂದೆ ಇರುವ ವಿಸರ್ಗಕ್ಕೆ ಯಾವ ಮೃದು ವ್ಯಂಜನವಾಗಲೀ ಅಥವಾ ಹ್ರಸ್ವ ಅಕಾರವಾಗಲೀ ಪರವಾದರೆ ಆ ವಿಸರ್ಗಕ್ಕೆ ಉಕಾರಾದೇಶ ಬರುತ್ತದೆ. ಆ ಉಕಾರವು ಹಿಂದಿನ ಅಕಾರದೊಡನೆ ಗುಣಸಂಧಿಯಿಂದ ಓಕಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಹ್ರಸ್ವ ಅಕಾರದ ಮುಂದಿನ ವಿಸರ್ಗಕ್ಕೆ ಅಕಾರ ಹೊರ್ತು ಉಳಿದ ಸ್ವರ ಪರವಾದರೆ ಆ ವಿಸರ್ಗವು ಲೋಪವಾಗುತ್ತದೆ. ಪುನಃ ಸ್ವರ ಸಂಧಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಉದಾ : ೫ನೇ ಪುಟ ೧೪ನೇ ಶ್ಲೋಕ. ಷಡಭಿಜ್ಞಃ + ದಶಬಲಃ + ಅದ್ವಯವಾದೀ = ಷಡ ಭಿಜ್ಞೋ ದಶಬಲೋಽದ್ವಯವಾದೀ || ೧೩ನೇ ಶ್ಲೋ. ಸುಗತಃ + ಬುದ್ಧಃ + ಧರ್ಮರಾಜಃ = ಸುಗತೋ ಬುದ್ಧೋ ಧರ್ಮರಾಜಃ || ೬ನೇ ಪುಟ. ೧೬ನೇ ಶ್ಲೋಕ. ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭಃ +

ಲೋಕೇಶಃ=ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭೋಲೋಕೇಶಃ. ೬ನೇ ಪುಟ. ೨೦ನೇ ಶ್ಲೋ. ಪೀತಾಂಬರಃ+ಅಚ್ಯುತಃ=ಪೀತಾಂಬರೋಚ್ಯುತಃ ॥ ೭ನೇ ಪುಟ. ೨೯ನೇ ಶ್ಲೋ. ಅನಿರುದ್ಧಃ+ಉಷಾಪತಿಃ=ಅನಿರುದ್ಧ ಉಷಾಪತಿಃ ॥

೧೧. ಆಕಾರದ ಮುಂದಿನ ವಿಸರ್ಗಕ್ಕೆ ಯಾವ ಸ್ವರವೇ ಆಗಲೀ ಯಾವ ಮೃದು ವ್ಯಂಜನವೇ ಆಗಲೀ ಪರವಾದರೆ ವಿಸರ್ಗವು ಲೋಪವಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾ. ೫ನೇ ಪು. ೮ನೇ ಶ್ಲೋ. ಅಮರ್ತ್ಯಾಃ+ಅಮೃತಾಂಧಸಃ=ಅಮರ್ತ್ಯಾ ಅಮೃತಾಂಧಸಃ ॥ ೧೪ನೇ ಪು. ೧೦೫ನೇ ಶ್ಲೋ. ಧ್ರುವಃ + ಔತ್ತಾನಪಾದಿಃ=ಧ್ರುವ ಔತ್ತಾನಪಾದಿಃ ॥ ೧೫ನೇ ಪುಟ. ೧೧೦ನೇ ಶ್ಲೋ. ಜೀವಃ + ಆಂಗೀರಸಃ= ಜೀವ ಆಂಗೀರಸಃ. ೫ನೇ ಪು. ೭ನೇ ಶ್ಲೋ. ಅಮರಾಃ+ನಿರ್ಜರಾಃ+ ದೇವಾಃ=ಅಮರಾನಿರ್ಜರಾದೇವಾಃ ॥

೧೨. ಅ ಆ ಕಾರಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಸ್ವರಗಳ ಮುಂದಿನ ವಿಸರ್ಗಕ್ಕೆ ಸ್ವರಗಳೇ ಆಗಲಿ, ಮೃದು ವ್ಯಂಜನಗಳೇ ಆಗಲಿ ಪರವಾದರೆ ಆ ವಿಸರ್ಗಕ್ಕೆ ರೇಫವು ಆದೇಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾ : ೬ನೇ ಪುಟ. ೨೭ನೇ ಶ್ಲೋಕ. ಶಂಬರಾರಿಃ+ ಮನಸಿಜಃ=ಶಂಬರಾರಿರ್ಮನಸಿಜಃ ॥ ೨೯ನೇ ಶ್ಲೋಕ. ಬ್ರಹ್ಮಸೂಃ+ವಿಶ್ವಕೇತುಃ= ಬ್ರಹ್ಮಸೂರ್ವಿಶ್ವಕೇತುಃ. ೭ನೇ ಪುಟ. ೩೪ನೇ ಶ್ಲೋ. ಶಂಭುಃ+ ಈಶಃ=ಶಂಭುರೀಶಃ ॥ ೮ನೇ ಪುಟ. ೪೬ನೇ ಶ್ಲೋಕ. ಸೇನಾನಿಃ + ಅಗ್ನಿಭೂಃ+ ಗುಹಃ=ಸೇನಾನೀರಗ್ನಿಭೂರ್ಗುಹಃ ॥

ಇದುವರೆಗೂ ಹೇಳಿದ ಸೂತ್ರಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದುವುಗಳಾದ್ದರಿಂದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಮಾರ್ಗಪ್ರದರ್ಶಕವಾಗಿರುವಂತೆ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟವೆ. ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ವಿಶೇಷ ವಿಧಿಗಳೂ ನಿಷೇಧಗಳೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಬರೆಯುವುದು ಗ್ರಂಥ ವಿಸ್ತರಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವೆಂತಲೂ, ಮತ್ತು ಅವುಗಳು ಕೇವಲ ವ್ಯಾಕರಣ ಶಾಸ್ತ್ರ ಗಮ್ಯಗಳೆಂತಲೂ ತಿಳಿದು ಅವುಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಮೂರನೇ ಕಾಂಡದ ನಾನಾರ್ಥ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅನೇಕಾರ್ಥವುಳ್ಳ ಪದಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಆ ಅರ್ಥದ್ಯೋತಕಗಳಾದ ಪದಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಆವರಣಚಿಹ್ನೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಆ ಅರ್ಥಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಬರೆದಿದೆ.

ಲಿಂಗಾದಿ ಸಂಗ್ರಹ ವರ್ಗವು ಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರಮೇಯವಾದ್ದರಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಟೀಕೆಯನ್ನೆಲ್ಲಾ ಬರೆದಿದೆ.

[— ರೈಸ್]

ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆ

THE

AMARA KŌSHA

ಅಮರ ಕೋಶ

INTRODUCTION

ಗ್ರಂಥಕರ್ತನ ಪೀಠಿಕೆ

ಮೂಲ || ಯಸ್ಯ ಜ್ಞಾನದಯಾಸಿಂಧೋರಗಾಧಸ್ಯಾನಘಾ ಗುಣಾಃ ।
ಸೇವ್ಯತಾಮಕ್ಷಯೋ ಧೀರಾಸ್ಸ ಶ್ರಿಯೈ ಚಾಮೃತಾಯ ಚ ॥ ೧ ॥

ಟೀಕೆ || ಹೇ ಧೀರಾಃ—ಎಲೈ ಪಂಡಿತರೇ, ಜ್ಞಾನದಯಾಸಿಂಧೋಃ—ಜ್ಞಾನ— ಸರ್ವವಿಷಯಕವಾದ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ, ದಯಾ—ಕೃಪೆಗೂ, ಸಿಂಧೋಃ— ಸಮುದ್ರ ಪ್ರಾಯನಾಗಿಯೂ; ಅಗಾಧಸ್ಯ – ಗಂಭೀರನಾಗಿಯೂ ಇರುವ, ಯಸ್ಯ—ಯಾವ ದೇವರ, ಗುಣಾಃ—ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಾದಿ ಗುಣಗಳು ಅನಘಾಃ—ಪಾಪರಹಿತಗಳಾಗಿವೆಯೋ ; ಅಕ್ಷಯಃ—ನಾಶರಹಿತನಾದ, ಸಃ—ಆ ದೇವರು, ಶ್ರಿಯೈಚ—ಸಂಪತ್ತಿಗಾಗಿಯೂ, ಅಮೃತಾಯಚ— ನಿತ್ಯ ಕೈವಲ್ಯಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ಸೇವ್ಯತಾಂ—ನಿಮ್ಮಿಂದ ಭಜಿಸಲ್ಪಡಲಿ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ || ಜ್ಞಾನಕೃಪಾವಿಶಿಷ್ಟನಾಗಿಯೂ, ಪಾಪರಹಿತನಾಗಿಯೂ, ಪರಿಶುದ್ಧ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನಾಗಿಯೂ, ಇರುವ (ಸರ್ವಶಕ್ತನಾದ) ದೇವರು ಯಾರೋ ಅಂಥವನನ್ನು ಐಹಿಕ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ಪರ ಲೋಕದ ಶಾಶ್ವತ ಸುಖಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ಸೇವಿಸಿರಿ ಎಂದು ಪಂಡಿತರಿಗೆ ಅಮರಸಿಂಹನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

Meaning **1.** Praise, O ye learned, that Eternal Pure Being who is an ocean of wisdom and love, for the sake of well-being and salvation.

ಮೂಲ || ಸಮಾಹೃತ್ಯಾನ್ಯತಂತ್ರಾಣಿ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತೈಃ ಪ್ರತಿಸಂಸ್ಕೃತೈಃ ।
ಸಂಪೂರ್ಣಮುಚ್ಯತೇ ವರ್ಗೈರ್ನಾಮಲಿಂಗಾನುಶಾಸನಂ || ೨ ||

ಟೀಕೆ || ಅನ್ಯತಂತ್ರಾಣಿ–ಇತರಗಳಾದ ತ್ರಿಕಾಂಡಿ ವಾಗುರಿ ವಾಮನಾದಿಕೋಶಗಳನ್ನು, ಸಮಾಹೃತ್ಯ – ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತೈಃ – ಮಿತವಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟವಾಗಿಯೂ, ಪ್ರತಿಸಂಸ್ಕೃತೈಃ–ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಪರ್ಯಾಯ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದಗಳುಳ್ಳವಾಗಿಯೂ ಇರುವ, ವರ್ಗೈಃ–ಅನ್ಯೋನ್ಯಸಂಬಂಧ ಪರ್ಯಾಯ ಪದಸಮೂಹಗಳಿಂದ, ಸಂಪೂರ್ಣಂ–ತುಂಬಿ ಇರುವ, ನಾಮಲಿಂಗಾನುಶಾಸನಂ–ನಾಮಲಿಂಗಾನುಶಾಸನವೆಂಬ ಗ್ರಂಥವು, ಉಚ್ಯತೇ–ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ || ಈ ಗ್ರಂಥ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ವರರುಚಿ ಕೋಶಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳು ದೊಡ್ಡವಾಗಿಯೂ ಗಹನವಾಗಿಯೂ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಅವುಗಳಲ್ಲಿನ ಪದಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಒಂದು ಪ್ರಕರಣಕ್ಕೆ ಸೇರಬೇಕಾದ ಪದಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಗುಂಪಾಗಿ ನೇರಿಸಿ ೨೭ ವರ್ಗಗಳಾಗಿ ಭಾಗಿಸಿ ನಾಮ, ಲಿಂಗ, ವಚನ, ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ನಾಮಲಿಂಗಾನುಶಾಸನವೆಂಬ ಹೆಸರಿಟ್ಟು ಇದನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತೇನೆ.

Meaning **2.** The *Vararuchi Kosha* and other vocabularies being too diffuse the author has compiled this *Namalinganushasana*, in which the terms are collected under 27 heads, with grammatical notes.

ಮೂಲ || ಪ್ರಾಯಶೋ ರೂಪಭೇದೇನ ಸಾಹಚರ್ಯಾಚ್ಚ ಕುತ್ರಚಿತ್ ।
ಸ್ತ್ರೀಪುನ್ನಪುಂಸಕಂ ಜ್ಞೇಯಂ ತದ್ವಿಶೇಷವಿಧೇಃ ಕ್ವಚಿತ್ || ೩ ||

ಟೀಕೆ || ಸ್ತ್ರೀಪುನ್ನಪುಂಸಕಂ – ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಗಳು, ಪ್ರಾಯಶಃ-ಬಹಳವಾಗಿ, ರೂಪಭೇದೇನ–ಶಬ್ದಗಳ ರೂಪವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿಂದಲೂ, ಕುತ್ರಚಿತ್–ಹಾಗೆ ತಿಳಿಯದ ಕೆಲವು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ, ಸಾಹಚರ್ಯಾಚ್ಚ–ಲಿಂಗಭೇದ ತಿಳಿಯಬಹುದಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಪದದ ಸಾಮೀಪ್ಯದಿಂದಲೂ, ಕ್ವಚಿತ್–ಈ ಎರಡರಿಂದಲೂ ತಿಳಿಯದ ಇತರ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ, ವಿಶೇಷವಿಧೇಃ – ಈ ಶಬ್ದವು ಈ ಲಿಂಗವುಳ್ಳದ್ದೆಂದು ಹೇಳುವುದರಿಂದಲೂ, ಜ್ಞೇಯಂ–ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ || ಪುಂಸ್ತ್ರೀನಪುಂಸಕಲಿಂಗ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಬಹುಶಃ ಅನುಸ್ವಾರ ವಿಸರ್ಗ ದೀರ್ಘಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶಬ್ದರೂಪಭೇದದಿಂದಲೂ, ಕೆಲವುಕಡೆ

ಲಿಂಗವ್ಯವಸ್ಥೆಯುಂಟಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಪದದ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯದಿಂದಲೂ, ಹಾಗೆ ಆಗದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಲಿಂಗವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳುವುದರಿಂದಲೂ, ತಿಳಿಯಬೇಕು.

Meaning **3.** The gender of those words only is given which cannot be distinguished either by their terminations or by their associations with other words whose gender is known.

ಮೂಲ ॥ ಭೇದಾಖ್ಯಾನಾಯ ನ ದ್ವಂದ್ವೋ ನೈಕಶೇಷೋ ನ ಸಂಕರಃ ।
ಕೃತೋಽತ್ರ ಭಿನ್ನಲಿಂಗಾನಾಮನುಕ್ತಾನಾಂ ಕ್ರಮಾದೃತೇ ॥ ೪ ॥

ಟೀಕೆ ॥ ಅತ್ರ–ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ, ಅನುಕ್ತಾನಾಂ–ಮತ್ತೊಂದು ಸ್ಥಳದೊಳಗೆ ಹೇಳಲ್ಪಡದೇ ಇರುವ, ಭಿನ್ನಲಿಂಗಾನಾಂ–ಬೇರೆಬೇರೆ ಲಿಂಗಗಳುಳ್ಳ ಪದಗಳ, ಭೇದಾಖ್ಯಾನಾಯ–ಲಿಂಗಭೇದವನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ, ದ್ವಂದ್ವಃ–ದ್ವಂದ್ವಸಮಾಸವು, ನ ಕೃತಃ–ಮಾಡಲ್ಪಡಲಿಲ್ಲ, ಏಕಶೇಷಃ–ಏಕಶೇಷವೆಂಬ ಸಮಾಸವು, ನ ಕೃತಃ–ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿಲ್ಲ, ಕ್ರಮಾದೃತೇ–ಪ್ರಸ್ತಾವ ಸಂಗತಿ ಹೊರತು, ಸಂಕರಃ–ಕೂಡಿಕೆಯು, ನ ಕೃತಃ–ಮಾಡಲ್ಪಡಲಿಲ್ಲ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ ॥ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗನಿರ್ಣಯಕ್ಕಾಗಿ ದ್ವಂದ್ವಸಮಾಸವನ್ನಾಗಲಿ, ಏಕಶೇಷವನ್ನಾಗಲಿ, ಪ್ರಕೃತ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪದಗಳು ಹೊರತು ಅಪ್ರಕೃತವಾದ ಬೇರೆಬೇರೆ ಪದಗಳ ಜೋಡಣೆಯನ್ನಾಗಲಿ ಮಾಡಿಲ್ಲ.

Meaning **4**. But throughout the work the form alone will, in most cases, reveal the gender, as *dvandva* compounds have not been admitted, nor words associated together which are unconnected in meaning.

ಮೂಲ ॥ ತ್ರಿಲಿಂಗ್ಯಾಂ ತ್ರಿಷ್ವಿತಿ ಪದಂ ಮಿಥುನೇತು ದ್ವಯೋರಿತಿ ।
ನಿಷಿದ್ಧಲಿಂಗಂ ಶೇಷಾರ್ಥಂ ತ್ವಂತಾಥಾದಿ ನ ಪೂರ್ವಭಾಕ್ ॥ ೫ ॥

ಟೀಕೆ ॥ ತ್ರಿಲಿಂಗ್ಯಾಂ–ಮೂರು ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಎಂದು ಹೇಳತಕ್ಕ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ, ತ್ರಿಷ್ವಿತಿಪದಂ–"ತ್ರಿಷು" ಎಂಬ ಪದವೂ, ಮಿಥುನೇತು–ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಗಳೆರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಾದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ, ದ್ವಯೋರಿತಿಪದಂ–"ದ್ವಯೋಃ" ಎಂಬ ಪದವೂ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ನಿಷಿದ್ಧಲಿಂಗಂ–ನಿಷೇಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಲಿಂಗವು, ಶೇಷಾರ್ಥಂ–ಉಳಿದ ಲಿಂಗಕ್ಕೋಸ್ಕರ. ತ್ವಂತ–"ತು" ಎಂಬ ಅವ್ಯಯವೇ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಿ

ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಪದವೂ, ಅಥಾದಿ-" ಅಥ " ಎಂಬ ಪದವೇ ಮೊದಲಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಪದವೂ, ನ ಪೂರ್ವಭಾಕ್–ಮೊದಲಿನ ಪದಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುವಲ್ಲ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ ‖ ಮೂರು ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಉಂಟೆಂದು ಸೂಚಿಸುವುದಕ್ಕೆ " ತ್ರಿಷು " ಎಂಬ ಪದವೂ, ಪುಂಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಗಳೆರಡರಲ್ಲಿ ಉಂಟೆಂಬುದಕ್ಕೆ " ದ್ವಯೋಃ " ಎಂಬ ಪದವೂ ಸೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತವೆಂತಲೂ, " ಅಸ್ತ್ರಿಯಾಂ " ಎಂಬಂತೆ ಒಂದು ಲಿಂಗವು ನಿಷೇಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಾಗ ಆ ಶಬ್ದವು ಇತರ ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟೆಂತಲೂ, ಪದಗಳ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ "ತು" ಎಂಬುದು ಇದ್ದಾಗ್ಯೂ ಆದಿಯಲ್ಲಿ " ಅಥ " ಎಂಬ ಅವ್ಯಯ ವಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ಅಂತಹ ಪದಗಳನ್ನು ಮೊದಲ ಪದದೊಡನೆ ಅನ್ವಯಿಸ ಕೂಡದೆಂತಲೂ ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದು.

Meaning **5.** Words of *common gender* are distinguished by the abbreviation " ತ್ರಿಷು, " those which are both *masculine* and *feminine* by " ದ್ವಯೋಃ ". When a word is said to be not of a particular gender as in "ಅಸ್ತ್ರಿಯಾಂ" it implies that it occurs in the other two genders. The affix " ತು " and the conjunction " ಅಥ " refer to the words which follow and not to those which precede them.

I. ಸ್ವರ್ಗವರ್ಗ—SVARGA-VARGA.

ಸ್ವರವ್ಯಯಂ ಸ್ವರ್ಗ ನಾಕ ತ್ರಿದಿವ ತ್ರಿದಶಾಲಯಾಃ ।
ಸುರಲೋಕೋ ದ್ಯೋ ದಿವೌ (ದ್ವೇ ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) (ಕ್ಲೀಬೇ) ತ್ರಿವಿಷ್ಟಪಂ ॥ *a* ೬
ಅಮರಾ ನಿರ್ಜರಾ ದೇವಾ ಸ್ತ್ರಿದಶಾ ವಿಬುಧಾ ಸ್ಸುರಾಃ ।
ಸುಪರ್ವಾಣ ಸ್ಸುಮನಸ ಸ್ತ್ರಿದಿವೇಶಾ ದಿವೌಕಸಃ ॥ ೭
ಆದಿತೇಯಾ ದಿವಿಷದೋ ಲೇಖಾ ಅದಿತಿನಂದನಾಃ ।
ಆದಿತ್ಯಾ ಋಭವೋಽಸ್ವಪ್ನಾ ಅಮರ್ತ್ಯಾ ಅಮೃತಾಂಧಸಃ ॥ ೮
ಬರ್ಹಿರ್ಮುಖಾಃ ಕ್ರತುಭುಜೋ ಗೀರ್ವಾಣಾ ದಾನವಾರಯಃ ।
ಬೃಂದಾರಕಾ ದೈವತಾನಿ (ಪುಂಸಿ ವಾ) ದೇವತಾ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ॥ *b* ೯
ಆದಿತ್ಯ ವಿಶ್ವವಸವ ಸ್ತುಷಿತಾ ಭಾಸ್ವರಾ ನಿಲಾಃ ।
ಮಹಾರಾಜಿಕ ಸಾಧ್ಯಾ ಶ್ಚ ರುದ್ರಾ ಶ್ಚ (ಗಣದೇವತಾಃ) ॥ *c* ೧೦
ವಿದ್ಯಾಧರೋಽಪ್ಸರೋ ಯಕ್ಷ ರಕ್ಷೋ ಗಂಧರ್ವ ಕಿನ್ನರಾಃ ।
ಪಿಶಾಚೋ ಗುಹ್ಯಕ ಸ್ಸಿದ್ಧೋ ಭೂತೋಽ(ಮೀ ದೇವಯೋನಯಃ) ॥ *d* ೧೧
ಅಸುರಾ ದೈತ್ಯ ದೈತೇಯ ದನುಜೇಂದ್ರಾರಿ ದಾನವಾಃ ।
ಶುಕ್ರಶಿಷ್ಯಾ ದಿತಿಸುತಾಃ ಪೂರ್ವದೇವಾ ಸ್ಸುರದ್ವಿಷಃ ॥ *e* ೧೨
ಸರ್ವಜ್ಞ ಸ್ಸುಗತೋ ಬುದ್ಧೋ ಧರ್ಮರಾಜ ಸ್ತಥಾಗತಃ ।
ಸಮಂತಭದ್ರೋ ಭಗವಾ ನ್ಮಾರಜಿ ಲ್ಲೋಕಜಿ ಜ್ಜಿನಃ ॥ ೧೩
ಷಡಭಿಜ್ಞೋ ದಶಬಲೋಽದ್ವಯವಾದೀ ವಿನಾಯಕಃ ।
ಮುನೀಂದ್ರ ಶ್ರೀಘನ ಶ್ಶಾಸ್ತಾ ಮುನಿ *f* ಶ್ಶಾಕ್ಯಮುನಿ (ಸ್ತು ಯಃ) ॥ ೧೪
(ಸ) ಶಾಕ್ಯಸಿಂಹ ಸ್ಸರ್ವಾರ್ಥಸಿದ್ಧ ಶ್ಶೌದ್ಧೋದನಿ (ಶ್ಚ ಸಃ) ।
ಗೌತಮ (ಶ್ಚಾ)ರ್ಕಬಂಧು(ಶ್ಚ) ಮಾಯಾದೇವೀಸುತ(ಶ್ಚ ಸಃ) ॥ *g* ೧೫

---

a Svarga *(Paradise)* 9. *b* Demigods 26. *c* Celestial attendants 9. *d* Offspring of celestials 10. *e* Asuras 10. *f* Budha 18. *g* The Buddha of Shakya Muni 7.

a ಸ್ವರ್ಗಲೋಕ ೯. *b* ದೇವತೆಗಳು ೨೬. *c* ಗಣ ದೇವತೆಗಳು ೯. *d* ದೇವತೆಗಳೇ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಸ್ಥಾನವಾಗಿ ಉಳ್ಳವರು ೧೦. *e* ಅಸುರರೆಂಬ ದೈತ್ಯರು ೧೦. *f* ಬುದ್ಧ ದೇವರು ೧೮. *g* ಶಾಕ್ಯರಿಗೆ ಯಾರು ಪೂಜ್ಯನೋ ಅಂಥಾ ಬುದ್ಧ ದೇವರು ೭.

ಬ್ರಹ್ಮಾಽತ್ಮಭೂ ಸ್ಸುರಜ್ಯೇಷ್ಠಃ ಪರಮೇಷ್ಠೀ ಪಿತಾಮಹಃ ।
ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭೋ ಲೋಕೇಶ ಸ್ಸ್ವಯಂಭೂ ಶ್ಚತುರಾನನಃ ॥ ೧೬
ಧಾತಾಽಬ್ಜಯೋನಿ ರ್ದ್ರುಹಿಣೋ ವಿರಿಂಚಿಃ ಕಮಲಾಸನಃ ।
ಸ್ರಷ್ಟಾ ಪ್ರಜಾಪತಿ ರ್ವೇಧಾ ವಿಧಾತಾ ವಿಶ್ವಸೃ ಡ್ವಿಧಿಃ ॥ ೧೭
ಶತಾನಂದ ಶ್ಶತಧೃತಿ ರ್ವಿರಿಂಚೋಽಜೋ ವಿರಿಂಚನಃ । *a*
ವಿಷ್ಣು ರ್ನಾರಾಯಣಃ ಕೃಷ್ಣೋ ವೈಕುಂಠೋ ವಿಷ್ಟರಶ್ರವಾಃ ॥ ೧೮
ದಾಮೋದರೋ ಹೃಷೀಕೇಶಃ ಕೇಶವೋ ಮಾಧವಃ ಸ್ವಭೂಃ ।
ದೈತ್ಯಾರಿಃ ಪುಂಡರೀಕಾಕ್ಷೋ ಗೋವಿಂದೋ ಗರುಡಧ್ವಜಃ ॥ ೧೯
ಪೀತಾಂಬರೋಽಚ್ಯುತ ಶ್ಶಾರ್ಙ್ಗೀ ವಿಷ್ವಕ್ಸೇನೋ ಜನಾರ್ದನಃ ।
ಉಪೇಂದ್ರ ಇಂದ್ರಾವರಜ ಶ್ಚಕ್ರಪಾಣಿ ಶ್ಚತುರ್ಭುಜಃ ॥ ೨೦
ಪದ್ಮನಾಭೋ ಮಧುರಿಪು ರ್ವಾಸುದೇವ ಸ್ತ್ರಿವಿಕ್ರಮಃ ।
ದೇವಕೀನಂದನ ಶ್ಶೌರಿಃ ಶ್ರೀಪತಿಃ ಪುರುಷೋತ್ತಮಃ ॥ ೨೧
ವನಮಾಲೀ ಬಲಿಧ್ವಂಸೀ ಕಂಸಾರಾತಿ ರಧೋಕ್ಷಜಃ ।
ವಿಶ್ವಂಭರಃ ಕೈಟಭಜಿ ದ್ವಿಧು ಶ್ಶ್ರೀವತ್ಸಲಾಂಛನಃ ॥ ೨೨
ಗದಾಗ್ರಜೋ ಮುಂಜಿಕೇಶೋ ದಾಶಾರ್ಹೋ ದಶರೂಪಭೃತ್ । *b*
ವಸುದೇವೋಽ(ಸ್ಯಜನಕ ಸ್ಸಏವಾ)ನಕದುಂದುಭಿಃ ॥ *c* ೨೩
ಬಲಭದ್ರಃ ಪ್ರಲಂಬಘ್ನೋ ಬಲದೇವೋಽಚ್ಯುತಾಗ್ರಜಃ ।
ರೇವತೀರಮಣೋ ರಾಮಃ ಕಾಮಪಾಲೋ ಹಲಾಯುಧಃ ॥ ೨೪
ನೀಲಾಂಬರೋ ರೌಹಿಣೇಯ ಸ್ತಾಲಾಂಕೋ ಮುಸಲೀ ಹಲೀ ।
ಸಂಕರ್ಷಣ ಸ್ಸೀರಪಾಣಿಃ ಕಾಳಿಂದೀಭೇದನೋ ಬಲಃ ॥ *d* ೨೫
ಮದನೋ ಮನ್ಮಥೋ ಮಾರಃ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನೋ ಮೀನಕೇತನಃ ।
ಕಂದರ್ಪೋ ದರ್ಪಕೋಽನಂಗಃ ಕಾಮಃ ಪಂಚಶರ ಸ್ಸ್ಮರಃ ॥ ೨೬
ಶಂಬರಾರಿ ರ್ಮನಸಿಜಃ ಕುಸುಮೇಷು ರನನ್ಯಜಃ ।
ಪುಷ್ಪಧನ್ವಾ ರತಿಪತಿ ರ್ಮಕರಧ್ವಜ ಆತ್ಮಭೂಃ ॥ ೨೭
ಶೃಂಗಾರಯೋನಿಃ ಶ್ರೀಪುತ್ರಶ್ಶೂರ್ಪಕಾರಾತಿ (ರಿತ್ಯಪಿ) । *e*
ಅರವಿಂದ ಮಶೋಕಂ(ಚ) ಚೂತಂ(ಚ) ನವಮಲ್ಲಿಕಾ ॥ ೨೮

---

a Brahma 25 *b* Vishnū 43. *c* Vishnu's father 2. *d* Bala-Rama 17. *e* Manmatha *(Cupid)* 22.

a ಬ್ರಹ್ಮನ ೨೫. *b* ವಿಷ್ಣು ೪೩. *c* ಕೃಷ್ಣ ರೂಪನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ತಂದೆ ೨. *d* ಬಲರಾಮನು ೧೭. *e* ಮನ್ಮಥನು ೨೨.

ನೀಲೋತ್ಪಲಂ(ಚ) ಪಂಚ್ಛೈತೇ ಪಂಚಬಾಣಸ್ಯ ಸಾಯಕಾಃ । *a*
ಬ್ರಹ್ಮಸೂ ರ್ವಿಶ್ವಕೇತು(ಸ್ಸ್ಯಾ)ದನಿರುದ್ಧ ಉಷಾಪತಿಃ ॥ *b* ೨೯
ಲಕ್ಷ್ಮೀಃ ಪದ್ಮಾಲಯಾ ಪದ್ಮಾ ಕಮಲಾ ಶ್ರೀ ರ್ಹರಿಪ್ರಿಯಾ ।
ಇಂದಿರಾ ಲೋಕಮಾತಾ ಮಾ ರಮಾ ಮಂಗಳದೇವತಾ ॥ ೩೦
ಭಾರ್ಗವೀ ಲೋಕಜನನೀ ಕ್ಷೀರಸಾಗರಕನ್ಯಕಾ । *c*
(ಶಂಖೋ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತೇಃ) ಪಾಂಚಜನ್ಯ (ಶ್ಚಕ್ರಂ) ಸುದರ್ಶನಂ ॥ ೩೧
ಕೌಮೋದಕೀ (ಗದಾ ಖಡ್ಗೋ) ನಂದಕಃ ಕೌಸ್ತುಭೋ (ಮಣಿಃ) ।
(ಚಾಪ) ಶ್ಶಾರ್ಙ್ಗಂ (ಮುರಾರೇಸ್ತು) ಶ್ರೀವತ್ಸೋ (ಲಾಂಛನಂ ಮತಂ) ॥
ಗರುತ್ಮಾ ನ್ಗರುಡ ಸ್ತಾರ್ಕ್ಷ್ಯೋ ವೈನತೇಯಃ ಖಗೇಶ್ವರಃ ।
ನಾಗಾಂತಕೋ ವಿಷ್ಣುರಥ ಸ್ಸುಪರ್ಣಃ ಪನ್ನಗಾಶನಃ ॥ *e* ೩೩
ಶಂಭು ರೀಶಃ ಪಶುಪತಿ ಶ್ಶಿವ ಶ್ಶೂಲೀ ಮಹೇಶ್ವರಃ ।
ಈಶ್ವರ ಶ್ಶರ್ವ ಈಶಾನ ಶ್ಶಂಕರ ಶ್ಚಂದ್ರಶೇಖರಃ ॥ ೩೪
ಭೂತೇಶಃ ಖಂಡಪರಶು ರ್ಗಿರೀಶೋ ಗಿರಿಶೋ ಮೃಡಃ ।
ಮೃತ್ಯುಂಜಯಃ ಕೃತ್ತಿವಾಸಾಃ ಪಿನಾಕೀ ಪ್ರಮಥಾಧಿಪಃ ॥ ೩೫
ಉಗ್ರಃ ಕಪರ್ದೀ ಶ್ರೀಕಂಠ ಶ್ಶಿತಿಕಂಠಃ ಕಪಾಲಭೃತ್ ।
ವಾಮದೇವೋ ಮಹಾದೇವೋ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ಸ್ತ್ರಿಲೋಚನಃ ॥ ೩೬
ಕೃಶಾನುರೇತಾ ಸ್ಸರ್ವಜ್ಞೋ ಧೂರ್ಜಟಿ ರ್ನೀಲಲೋಹಿತಃ ।
ಹರಃ ಸ್ಮರಹರೋ ಭರ್ಗ ಸ್ತ್ರ್ಯಂಬಕ ಸ್ತ್ರಿಪುರಾಂತಕಃ ॥ ೩೭
ಗಂಗಾಧರೋಽಂಧಕರಿಪುಃ ಕ್ರತುಧ್ವಂಸೀ ವೃಷಧ್ವಜಃ ।
ವ್ಯೋಮಕೇಶೋ ಭವೋ ಭೀಮಃ ಸ್ಥಾಣೂ ರುದ್ರ ಉಮಾಪತಿಃ ॥ ೩೮
ಅಷ್ಟಮೂರ್ತಿ ರಹಿರ್ಬುಧ್ನ್ಯೋ ಮಹಾಕಾಲೋ ಮಹಾನಟಃ । *f*
(ಕಪರ್ದೋಽಸ್ಯ) ಜಟಾಜೂಟಃ ಪಿನಾಕೋಽಜಗವಂ (ಧನುಃ) ॥ *g* ೩೯

---

a Manmatha's arrows 5. *b* Aniruddha 4. *c* Lakshmi 14. *d* Vishnu's—conch 1, discus 1, club 1, sword 1, breast jewel 1, bow 1, lucky mark or curl on breast 1. *e* Vishnu's vehicle Garuda 9. *f* Shiva 52. *g* Shiva's—matted hair 1, bow 2.

a ಮನ್ಮಥನ ಬಾಣಗಳು ೫. *b* ಅನಿರುದ್ಧನು ೪. *c* ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ೧೪. *d* ವಿಷ್ಣುವಿನ—ಶಂಖ ೧, ಚಕ್ರ ೧, ಗದೆ ೧, ಖಡ್ಗ ೧, ಮಣಿ ೧, ಬಿಲ್ಲು ೧, ವಿಷ್ಣುಮೂರ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸೌಭಾಗ್ಯಚಿಹ್ನೆ ೧. *e* ವಿಷ್ಣು ದೇವರ ವಾಹನವಾದ ಗರುಡನು ೯. *f* ಶಿವನು ೫೨. *g* ಶಿವನ—ಜಟಾಜೂಟವೆಂಬ ಮುಡಿ ೧, ಬಿಲ್ಲು ೨.

ಪ್ರಮಥಾ (ಸ್ಸ್ಯುಃ ಪಾರಿಷದಾ)*a* (ಬ್ರಾಹ್ಮೀತ್ಯಾದ್ಯಾಸ್ತು) ಮಾತರಃ । *b*
ಬ್ರಾಹ್ಮೀ ಮಾಹೇಶ್ವರೀ (ಚೈವ) ಕೌಮಾರೀ ವೈಷ್ಣವೀ (ತಥಾ) ॥ ೪೦
ವಾರಾಹೀ (ಚೈವ ಚೇ)ಂದ್ರಾಣೀ ಚಾಮುಂಡಾ (ಸಪ್ತಮಾತರಃ) । *c*
ವಿಭೂತಿ ರ್ಭೂತಿ ರೈಶ್ವರ್ಯ (ಮಣಿಮಾದಿಕಮಷ್ಟಧಾ) ॥ *d* ೪೧
ಅಣಿಮಾ ಮಹಿಮಾ(ಚೈವ) ಗರಿಮಾ ಲಘಿಮಾ (ತಥಾ) ।
ಪ್ರಾಪ್ತಿಃ ಪ್ರಾಕಾಮ್ಯಮೀಶತ್ವಂ ವಶಿತ್ವಂ (ಚಾಷ್ಟಭೂತಯಃ) ॥ *e* ೪೨
ಉಮಾ ಕಾತ್ಯಾಯನೀ ಗೌರೀ ಕಾಳೀ ಹೈಮವತೀ ಶ್ವರೀ ।
ಶಿವಾ ಭವಾನೀ ರುದ್ರಾಣೀ ಶರ್ವಾಣೀ ಸರ್ವಮಂಗಳಾ ॥ ೪೩
ಅಪರ್ಣಾ ಪಾರ್ವತೀ ದುರ್ಗಾ ಮೃಡಾನೀ ಚಂಡಿಕಾಂಬಿಕಾ ।
ಆರ್ಯಾ ದಾಕ್ಷಾಯಣೀ (ಚೈವ) ಗಿರಿಜಾ ಮೇನಕಾತ್ಮಜಾ ॥ *f* ೪೪
ವಿನಾಯಕೋ ವಿಘ್ನರಾಜ ದ್ವೈಮಾತುರ ಗಣಾಧಿಪಾಃ ।
(ಅಪ್ಯೇ) ಕದಂತ ಹೇರಂಬ ಲಂಬೋದರ ಗಜಾನನಾಃ ॥ *g* ೪೫
ಕಾರ್ತಿಕೇಯೋ ಮಹಾಸೇನ ಶ್ಶರಜನ್ಮಾ ಷಡಾನನಃ ।
ಪಾರ್ವತೀ ನಂದನ ಸ್ಸ್ಕಂದ ಸ್ಸೇನಾನೀ ರಗ್ನಿಭೂ ರ್ಗುಹಃ ॥ ೪೬
ಬಾಹುಲೇಯ ಸ್ತಾರಕಜಿ ದ್ವಿಶಾಖ ಶ್ಶಿಖಿವಾಹನಃ ।
ಷಾಣ್ಮಾತುರ ಶ್ಶಕ್ತಿಧರಃ ಕುಮಾರಃ ಕ್ರೌಂಚದಾರಣಃ ॥ *h* ೪೭
ಭೃಂಗೀ ಭೃಂಗಿರಿಟಸ್ತಂಡು ನಂದಿನೌ ನಂದಿಕೇಶ್ವರೇ । *i*
ಇಂದ್ರೋ ಮರುತ್ವಾ ನ್ಮಘವಾ ಬಿಡೌಜಾಃ ಪಾಕಶಾಸನಃ ॥ ೪೮
ವೃದ್ಧಶ್ರವಾ ಶ್ಶುನಾಸೀರಃ ಪುರುಹೂತಃ ಪುರಂದರಃ ।
ಜಿಷ್ಣು ರ್ಲೇಖ ರ್ಷಭ ಶ್ಶಕ್ರ ಶ್ಶತಮನ್ಯು ರ್ದಿವಸ್ಪತಿಃ ॥ ೪೯
ಸುತ್ರಾಮಾ ಗೋತ್ರಭಿ ದ್ವಜ್ರೀ ವಾಸವೋ ವೃತ್ರಹಾ ವೃಷಾ ।
ವಾಸ್ತೋಷ್ಪತಿ ಸ್ಸುರಪತಿ ರ್ಬಲಾರಾತಿ ಶ್ಶಚೀಪತಿಃ ॥ ೫೦

Shiva's—*a* Attendants 1 *b* Seven energies 1. *c* Names of the seven energies 1 *d* Eight faculties 3. *e* Names of the eight faculties. *f* Parvati, Shiva's wife 21. *g* Ganesha, Shiva's son 8. *h* Kumara, Shiva's son 17. *i* Nandi 5.

a ಶಿವನಸಭೆಯಲ್ಲಿರುವ ನಂದಿ ಮುಂತಾದ ಗಣಂಗಳು ೧. *b* ಬ್ರಾಹ್ಮೀ ಮುಂತಾದ ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರು ೧. *c* ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರ ಹೆಸರುಗಳು ೧. *d* ಶಿವನ ಎಂಟು ಬಗೆಯಾಗಿರುವ ಅಣಿಮಾದಿ ಸಿದ್ಧಿಗಳು. *e* ಎಂಟು ಬಗೆಯಾವ ಸಿದ್ಧಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳು. *f* ಶಿವಪತ್ನಿಯಾದ ಪಾರ್ವತೀದೇವಿ ೨೧. *g* ಶಿವಪುತ್ರನಾದ ಗಣಪತಿಯು ೮. *h* ಶಿವಪುತ್ರನಾದ ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿ ೧೭. *i* ನಂದಿ ೫.

ಜಂಭಭೇದೀ ಹರಿಹಯಃ ಸ್ವಾರಾಣ್ಣಮುಚಿಸೂದನಃ ।
ಸಂಕ್ರಂದನೋ ದುಶ್ಚ್ಯವನ ಸ್ತುರಾಷಾ ಣ್ಮೇಘವಾಹನಃ ॥ ೫೧
ಆಖಂಡಲ ಸ್ಸಹಸ್ರಾಕ್ಷ ಋಭುಕ್ಷಾ *a* (ಸ್ತಸ್ಯತು ಪ್ರಿಯಾ) ।
ಪುಲೋಮಜಾ ಶಚೀಂದ್ರಾಣೀ (ನಗರೀ ತ್ವ) ಮರಾವತೀ ॥ ೫೨
(ಹಯ) ಉಚ್ಚೈಃಶ್ರವಾ (ಸ್ಸೂತೋ) ಮಾತಲಿ ರ್ನಂದನಂ (ವನಂ) ।
(ಸ್ಯಾ ತ್ಪ್ರಾಸಾದೋ) ವೈಜಯಂತೋ ಜಯಂತಃ ಪಾಕಶಾಸನಿಃ ॥ ೫೩
ಐರಾವತೋ ಭ್ರಮಾತಂಗೈ ರಾವಣಾ ಭ್ರಮುವಲ್ಲಭಾಃ ।
ಹ್ರಾದಿನೀ ವಜ್ರ (ಮಸ್ತ್ರೀಸ್ಯಾ) ತ್ಕುಲಿಶಂ ಭಿದುರಂ ಪವಿಃ ॥ ೫೪
ಶತಕೋಟಿ ಸ್ಸ್ವರು ಶ್ಶಂಭೋ ದಂಭೋಳಿ ರಶನಿ (ರ್ದ್ವಯೋಃ) । *b*
ವ್ಯೋಮಯಾನಂ ವಿಮಾನೋ(ಽಸ್ತ್ರೀ ನಾರದಾದ್ಯಾ) ಸ್ಸುರರ್ಷಯಃ ॥ ೫೫
(ಸ್ಯಾ) ತ್ಸುಧರ್ಮಾ ದೇವಸಭಾ ಪೀಯೂಷ ಮಮೃತಂ ಸುಧಾ । *c*
ಮಂದಾಕಿನೀ ವಿಯದ್ಗಂಗಾ ಸ್ವರ್ನದೀ ಸುರದೀರ್ಘಿಕಾ ॥ *d* ೫೬
ಮೇರು ಸ್ಸುಮೇರು ರ್ಹೇಮಾದ್ರೀ ರತ್ನಸಾನು ಸ್ಸುರಾಲಯಃ ।*e*
(ಪಂಚೈತೇ ದೇವತರವೋ) ಮಂದಾರಃ ಪಾರಿಜಾತಕಃ ॥ ೫೭
ಸಂತಾನಃ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ(ಶ್ಚ ಪುಂಸಿವಾ) ಹರಿಚಂದನಂ । *f*
ಸನತ್ಕುಮಾರೋ ವೈಧಾತ್ರಃ*g* ಸ್ವರ್ವೈದ್ಯಾ ವಶ್ವಿನೀಸುತೌ ॥ ೫೮
ನಾಸತ್ಯಾ ವಶ್ವಿನೌ ದಸ್ರಾ ವಾಶ್ವಿನೇಯೌ (ಚ ತಾವುಭೌ) ।*h*
(ಸ್ತ್ರೀಯಾಂಬಹುಷ್ವ) ಪ್ಸರಸ ಸ್ಸ್ವರ್ವೇಶ್ಯಾ (ಊರ್ವಶೀಮುಖಾಃ) ॥ *i* ೫೯

---

a Indra 35. *b* Indra's—wife 3, capital 1, horse 1, charioteer 1, garden 1, palace 1, son 2, elephant 4, thunderbolt weapon 10. *c* Celestial chariots 2. Celestial rishis 1. Celestial assemblies 2. Ambrosia 3. *d* The celestial Ganges 4. *e* Mount Meru 5. *f* Celestial trees 5. *g* Brahma's son 2. *h* Ashvinis, the two celestial physicians 6. *i* Apsaras, celestial courtesans 2.

a ದೇವೇಂದ್ರನು ೩೫. *b* ಇಂದ್ರನ – ಭಾರ್ಯೆಯು ೩, ಪಟ್ಟಣವು ೧, ಕುದುರೆ ೧, ಸಾರಥಿ ೧, ತೋಟ ೧, ಉಪ್ಪರಿಗೆ ೧, ಕುಮಾರನು ೨, ಆನೆ ೪, ವಜ್ರಾಯುಧ ೧೦. *c* ದೇವರಥ ೨, ನಾರದನು ಮೊದಲಾದ ಋಷಿಗಳು ೧, ದೇವತೆಗಳ ಸಭೆಯು ೨, ಅಮೃತ ೩. *d* ಆಕಾಶ ಗಂಗೆ ೪. *e* ಮೇರುಪರ್ವತ ೫. *f* ದೇವತಾ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷಗಳು ೫. *g* ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರನಾದ ಸನತ್ಕುಮಾರನು ೨. *h* ದೇವವೈದ್ಯರಾದ ಅಶ್ವಿನಿ ದೇವತೆಗಳು ೬. *i* ದೇವವೇಶ್ಯೆಯರು ೨.

ಹಾಹಾಹೂಹೂ (ಶ್ಚೈವಮಾದ್ಯಾ) ಗಂಧರ್ವಾ (ಸ್ತ್ರಿದಿವೌಕಸಾಂ) |*a*
ಅಗ್ನಿ ರ್ವೈಶ್ವಾನರೋ ವಹ್ನಿ ರ್ವೀತಿಹೋತ್ರೋ ಧನಂಜಯಃ || ೬೦
ಕೃಪೀಟಯೋನಿ ರ್ಜ್ವಲನೋ ಜಾತವೇದಾ ಸ್ತನೂನಪಾತ್ |
ಬರ್ಹಿ ಶ್ಶುಷ್ಮಾ ಕೃಷ್ಣವರ್ತ್ಮಾ ಶೋಚಿಷ್ಕೇಶ ಉಷರ್ಬುಧಃ || ೬೧
ಆಶ್ರಯಾಶೋ ಬೃಹದ್ಭಾನುಃ ಕೃಶಾನುಃ ಪಾವಕೋಽನಲಃ |
ರೋಹಿತಾಶ್ವೋ ವಾಯುಸಖ ಶ್ಶಿಖಾವಾ ನಾಶುಶುಕ್ಷಣಿಃ || ೬೨
ಹಿರಣ್ಯರೇತಾ ಹುತಭು ಗ್ದಹನೋ ಹವ್ಯವಾಹನಃ |
ಸಪ್ತಾರ್ಚಿ ರ್ದಮುನಾ ಶ್ಶುಕ್ರ ಶ್ಚಿತ್ರಭಾನು ರ್ವಿಭಾವಸುಃ || ೬೩
ಶುಚಿ ರಪ್ಪಿತ್ತ *b* ಮೌರ್ವ (ಸ್ತು) ಬಾಡಬೋ ಬಡಬಾನಲಃ |*c*
(ವಹ್ನೇ ರ್ದ್ವಯೋ) ರ್ಜ್ವಾಲಕೀಲಾ ವರ್ಚಿ ರ್ಹೇತಿ ಶ್ಶಿಖಾ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) || ೬೪
(ತ್ರಿಷು) ಸ್ಫುಲಿಂಗೊ ಗ್ನಿಕಣ ಸ್ಸಂತಾಪ ಸ್ಸಂಜ್ವರ (ಸ್ಸಮೌ) |*d*
ಉಲ್ಕಾ (ಸ್ಯಾ ನ್ನಿರ್ಗತಜ್ವಾಲಾ) *e* ಭೂತಿರ್ಭಸಿತ ಭಸ್ಮನೀ || ೬೫
ಕ್ಷಾರೋ ರಕ್ಷಾ (ಚ) *f* ದಾವ(ಸ್ತು) ದವೋ ವನಹುತಾಶನಃ | *g*
ಧರ್ಮರಾಜಃ ಪಿತೃಪತಿ ಸ್ಸಮವರ್ತೀ ಪರೇತರಾಟ್ || ೬೬
ಕೃತಾಂತೋ ಯಮುನಾಭ್ರಾತಾ ಶಮನೋ ಯಮರಾ ಡ್ಯಮಃ |
ಕಾಲೋ ದಂಡಧರಃ ಶ್ರಾದ್ಧದೇವೋ ವೈವಸ್ವತೋಽಂತಕಃ || *h* ೬೭
ರಾಕ್ಷಸಃ ಕೌಣಪಃ ಕ್ರವ್ಯಾ ತ್ಕ್ರವ್ಯಾದೋಽಸ್ರಪ ಆಶರಃ |
ರಾತ್ರಿಂಚರೋ ರಾತ್ರಿಚರಃ ಕರ್ಬುರೋ ನಿಕಷಾತ್ಮಜಃ || ೬೮
ಯಾತುಧಾನಃ ಪುಣ್ಯಜನೋ ನೈರೃತೋ ಯಾತು ರಕ್ಷಸೀ | *i*
ಪ್ರಚೇತಾ ವರುಣಃ ಪಾಶೀ ಯಾದಸಾಂಪತಿ ರಪ್ಪತಿಃ || *j* ೬೯
ಶ್ವಸನಃ ಸ್ಪರ್ಶನೋ ವಾಯು ರ್ಮಾತರಿಶ್ವಾ ಸದಾಗತಿಃ |
ಪೃಷದಶ್ವೋ ಗಂಧವಹೋ ಗಂಧವಾಹಾಽನಿಲಾಽಶುಗಾಃ || ೭೦
ಸಮೀರ ಮಾರುತ ಮರು ಜ್ಜಗತ್ಪ್ರಾಣ ಸಮೀರಣಾಃ |
ನಭಸ್ವ ದ್ವಾತ ಪವನ ಪವಮಾನ ಪ್ರಭಂಜನಾಃ || *k* ೭೧

---

a Gandharvas, celestial musicians 1. *b* Agni (*fire*) 34. *c* Submarine fire 3. *d* Agni's–flames 5, sparks 2, heat 2. *e* A torch 1. *f* Ashes 5. *g* Forest fire 3 *h* Yama (*Pluto*) 14. *i* Nairiti 15. *j* Varuna (*Neptune*) 5. *k* Vayu (*wind*) 20.

a ದೇವ ಗಾಯಕರು ೧. *b* ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರನು ೩೪. *c* ಬಡಬಾಗ್ನಿ ೩. *d* ಅಗ್ನಿಯ—ಜ್ವಾಲೆ ೫, ಕಿಡಿಗಳು ೨, ಬಿಸಿ ೨. *e* ಕೊಳ್ಳಿ ೧. *f* ಬೂದಿ ೫. *g* ಕಾಡುಗಿಚ್ಚು ೩. *h* ಯಮಧರ್ಮರಾಯನು ೧೪. *i* ನೈರುತಿ ೧೫. *j* ವರುಣನು ೫. *k* ವಾಯುವು ೨೦.

ಪ್ರಕಂಪನ (ಶ್ಚಾ)ತಿಬಲೋ *a* ಜಂಝಾವಾತ ಸ್ಸವೃಷ್ಟಿಕಃ । *b*
ಪ್ರಾಣೋಽಪಾನಸ್ಸಮಾನ (ಶ್ಚೋ) ದಾನವ್ಯಾನೌ (ಚ) ವಾಯವಃ ೬೨
(ಶರೀರಸ್ಥಾ ಇಮೇ) *c* ರಂಹ ಸ್ತರಸೀತುರಯ ಸ್ಸ್ಯದಃ ।
ಜವೋಽ(ಥ) *d* ಶೀಘ್ರಂ ತ್ವರಿತಂ ಲಘು ಕ್ಷಿಪ್ರ ಮರಂ ದ್ರುತಂ ॥ ೬೩
ಸತ್ವರಂ ಚಪಲಂ ತೂರ್ಣ ಮವಿಲಂಬಿತ ಮಾಶು (ಚ) । *e*
ಸತತಾ ನಾರತಾ ಶ್ರಾಂತ ಸಂತತಾಽವಿರತಾ ನಿಶಂ । ೬೪
ನಿತ್ಯಾನವರತಾ ಜಸ್ರ (ಮಪ್ಯ) *f* (ಥಾ) ತಿಶಯೋ ಭರಃ ।
ಅತಿವೇಲ ಭೃಶಾ ತ್ಯರ್ಥಾ ತಿಮಾತ್ರೋ ದ್ಗಾಢ ನಿರ್ಭರಂ ॥ ೬೫
ತೀವ್ರೈಕಾಂತ ನಿತಾಂತಾನಿ ಗಾಢ ಬಾಢ ದೃಢಾನಿ (ಚ) ।
(ಕ್ಲೀಬೇ ಶೀಘ್ರಾ ದ್ಯಸತ್ವೇಸ್ಯಾ ತ್ರಿಷ್ವೇಷಾಂ ಭೇದ್ಯಗಾಮಿ ಯತ್) ॥ *g* ೬೬
ಕುಬೇರ ಸ್ತ್ರ್ಯಂಬಕಸಖೋ ಯಕ್ಷರಾ ಡ್ಗುಹ್ಯಕೇಶ್ವರಃ ।
ಮನುಷ್ಯಧರ್ಮಾ ಧನದೋ ರಾಜರಾಜೋ ಧನಾಧಿಪಃ ॥ ೬೭
ಕಿನ್ನರೇಶೋ ವೈಶ್ರವಣಃ ಪೌಲಸ್ತ್ಯೋ ನರವಾಹನಃ ।
ಯಕ್ಷೈಕಪಿಂಗೈಲಬಿಲ ಶ್ರೀದ ಪುಣ್ಯಜನೇಶ್ವರಾಃ ॥ *h* ೬೮
(ಅಸ್ಯೋದ್ಯಾನಂ) ಚೈತ್ರರಥಂ (ಪುತ್ರಸ್ತು) ನಲಕೂಬರಃ ।
ಕೈಲಾಸ (ಸ್ಸ್ಥಾನ) ಮಲಕಾ (ಪೂರ್ವಿಮಾನಂ ತು) ಪುಷ್ಪಕಂ ॥ *i* ೬೯
(ಸ್ಯಾ)ತ್ಕಿನ್ನರಃ ಕಿಂಪುರುಷ ಸ್ತುರಂಗವದನೋ ಮಯುಃ । *j*
ನಿಧಿ(ರ್ನಾ)ಶೇವಧಿ *k* (ರ್ಭೇದಾಃ ಪದ್ಮಶಂಖಾದಯೋ ನಿಧೇಃ) ॥ ೭೦
ಮಹಾಪದ್ಮ(ಶ್ಚ) ಪದ್ಮ(ಶ್ಚ) ಶಂಖೋ ಮಕರ ಕಚ್ಛಪೌ ।
ಮುಕುಂದಃ ಕುಂದ ನೀಲೌ(ಚ) ವರ(ಶ್ಚ ನಿಧಯೋ ನವ) ॥ *l* ೭೧

॥ ಇತಿ ಸ್ವರ್ಗವರ್ಗಃ ॥

---

a A gale 1. *b* Wind with rain 1. *c* The five vital airs in the body 5. *d* Swift motion 5. *e* Speed 11. *f* Incessant action or time 9. *g* Excess 14. *h* Kubera 17. *i* Kubera's—garden 1, son 1, residence 1, city 1, car 1. *j* Kinnaras 4. *k* Kubera's treasures 2. *l* Names of the 9 treasures.

a ಬಿರುಗಾಳಿ ೧. *b* ಮಳೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಗಾಳಿ ೧. *c* ಶರೀರದಲ್ಲಿರುವ ವಾಯುವು ೫. *d* ವೇಗದೊಡಗೂಡಿರುವ ಗಮನ ೫. *e* ಶೀಘ್ರ ಅಥವಾ ಬೇಗ ೧೧. *f* ಎಡಬಿಡದ ಕ್ರಿಯೆ ಮತ್ತು ಕಾಲಗಳು ೯. *g* ಅತಿಶಯ ೧೪. *h* ಕುಬೇರನು ೧೭. *i* ಕುಬೇರನ ತೋಟ ೧, ಮಗ ೧, ಇರುವ ಸ್ಥಳ ೧, ಪಟ್ಟಣ ೧, ವಿಮಾನ ೧. *j* ಕಿನ್ನರರು ೪. *k* ಕುಬೇರನ ನಿಧಿ ೨. *l* ಕುಬೇರನ ನವನಿಧಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳು.

II. ವ್ಯೋಮವರ್ಗ—VYOMA-VARGA.

ದ್ಯೋ ದಿವೌ (ದ್ವೇ ಸ್ತ್ರಿಯಾ) ಮಭ್ರಂ ವ್ಯೋಮ ಪುಷ್ಕರ ಮಂಬರಂ ।
ನಭೋಽಂತರಿಕ್ಷಂ ಗಗನ ಮನಂತಂ ಸುರವರ್ತ್ಮ ಖಂ ॥ ೮೨
ವಿಯ ದ್ವಿಷ್ಣು ಪದಂ (ವಾತು ಪುಂಸ್ಯಾ) ಕಾಶ ವಿಹಾಯಸೀ ।
ವಿಹಾಯಸೋಽ(ಪಿ) ನಾಕೋಽ(ಪಿ) ದ್ಯು(ರಪಿ ಸ್ಯಾತ್ತದವ್ಯಯಂ) ॥ ೮೩
ತಾರಾಪಥ ಶ್ಶಬ್ದಗುಣೋ ಮೇಘದ್ವಾರಂ ಮಹಾಬಿಲಂ । *a*
॥ ಇತಿ ವ್ಯೋಮವರ್ಗಃ ॥

III. ದಿಗ್ವರ್ಗ—DIG-VARGA.

ದಿಶ (ಸ್ತು) ಕಕುಭಃ ಕಾಷ್ಠಾ ಆಶಾ (ಶ್ಚ) ಹರಿತ (ಶ್ಚ) (ತಾಃ) ॥ ೮೪
ಪ್ರಾಚ್ಯವಾಚೀ ಪ್ರತೀಚ್ಯ (ಸ್ತಾಃ ಪೂರ್ವದಕ್ಷಿಣಪಶ್ಚಿಮಾಃ) ।
(ಉತ್ತರಾದಿ)ಗುದೀಚೀ (ಸ್ಯಾ) *b* ದ್ದಿಶ್ಯಂ (ತು ತ್ರಿಷು ದಿಗ್ಭವೇ) ॥ *c* ೮೫
(ಅವಾಗ್ಭವ) ಮವಾಚೀನ *d* ಮುದೀಚೀನ (ಮುದಗ್ಭವಂ) । *e*
(ಪ್ರತ್ಯಗ್ಭವಂ) ಪ್ರತೀಚೀನಂ *f* (ಪ್ರಾಚೀನಂ) ಪ್ರಾಗ್ಭವಂ (ತ್ರಿಷು) ॥ *g* ೮೬
ಇಂದ್ರೋ ವಹ್ನಿಃ ಪಿತೃಪತಿ ರ್ನೈರ್ಋತೋ ವರುಣೋ ಮರುತ್ ।
ಕುಬೇರ ಈಶಃ (ಪತಯಃ ಪೂರ್ವಾದೀನಾಂ ದಿಶಾಂ ಕ್ರಮಾತ್) ॥ *h* ೮೭
ಐರಾವತಃ ಪುಂಡರೀಕೋ ವಾಮನಃ ಕುಮುದೋಽಂಜನಃ ।
ಪುಷ್ಪದಂತ ಸ್ಸಾರ್ವಭೌಮ ಸ್ಸುಪ್ರತೀಕ (ಶ್ಚ ದಿಗ್ಗಜಾಃ) ॥ *i* ೮೮

---

a The sky 23. *b* The cardinal points 5—East 1, South 1, West 1, North 1. *c* Belonging to any quarter 1. *d* Belonging to the south 1. *e* Belonging to the north 1. *f* Belonging to the west 1. *g* Belonging to the east 1. *h* The eight regents of the cardinal points 8. *i* The eight elephants of the cardinal points 8.

a ಆಕಾಶ ೨೩. *b* ದಿಕ್ಕುಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ನಾಮಗಳು ೫ — ಪೂರ್ವ ೧, ದಕ್ಷಿಣ ೧, ಪಶ್ಚಿಮ ೧, ಉತ್ತರ ೧. *c* ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ವಸ್ತು ೧. *d* ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ವಸ್ತು ೧. *e* ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ೧. *f* ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ೧. *g* ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ೧. *h* ಅಷ್ಟದಿಕ್ಪಾಲಕರು ೮. *i* ಕ್ರಮವಾಗಿ ಅಷ್ಟದಿಗ್ಗಜಗಳು ೮.

(ಕರಿಣ್ಯೋ)ಽಭ್ರಮುಃ ಕಪಿಲಾ ಪಿಂಗಳಾ ನುಪಮಾ(ಕ್ರಮಾತ್) ।
ತಾಮ್ರವರ್ಣೀ ಶುಭ್ರದಂತೀ (ಚಾಂ)ಗನಾ (ಚಾಂ)ಜನಾವತೀ ॥*a* ೮೯
(ಕ್ಲೀಬಾವ್ಯಯಂ ತ್ವ)ಪದಿಶಂ (ದಿಶೋರ್ಮಧ್ಯೇ) ವಿದಿಕ್ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ।*b*
ಅಭ್ಯಂತರಂ (ತ್ವಂ)ತರಾಳಂ *c* ಚಕ್ರವಾಳಂ (ತು) ಮಂಡಲಂ ॥*d* ೯೦
ಅಭ್ರಂ ಮೇಘೋ ವಾರಿವಾಹ ಸ್ತನಯಿತ್ನು ರ್ಬಲಾಹಕಃ ।
ಧಾರಾಧರೋ ಜಲಧರ ಸ್ತಟಿತ್ವಾ ನ್ವಾರಿದೋಽಂಬುಭೃತ್ ॥ ೯೧
ಘನ ಜೀಮೂತ ಮುದಿರ ಜಲಮುಗ್ಧೂಮಯೋನಯಃ ।*e*
ಕಾದಂಬಿನೀ ಮೇಘಮಾಲಾ *f* (ತ್ರಿಷುಮೇಘಭವೇಽ)ಭ್ರಿಯಂ ॥*g* ೯೨
ಸ್ತನಿತಂ ಗರ್ಜಿತಂ (ಮೇಘನಿರ್ಘೋಷೇ)ರಸಿತಾದಿ (ಚ) ।*h*
ಶಂಪಾ ಶತಹ್ರದಾ ಹ್ರಾದಿನ್ಯೈರಾವತ್ಯಃ ಕ್ಷಣಪ್ರಭಾ ॥ ೯೩
ತಟಿ ತ್ಸೌದಾಮನೀ ವಿದ್ಯುಚ್ಚಂಚಲಾ ಚಪಲಾ (ಪಿಚ) ।*i*
ಸ್ಫೂರ್ಜಥು ರ್ವಜ್ರನಿರ್ಘೋಷೋ *j* ಮೇಘಜ್ಯೋತಿ ರಿರಮ್ಮದಃ ।*k* ೯೪
ಇಂದ್ರಾಯುಧಂ ಶಕ್ರಧನುಃ *l* (ತದೇವ ಋಜು) ರೋಹಿತಂ ।*m*
ವೃಷ್ಟಿ ರ್ವರ್ಷಂ (ತದ್ವಿಘಾತೇ)*n* ವಗ್ರಹಾವಗ್ರಹೌ (ಸಮೌ) ॥*o* ೯೫
ಧಾರಾಸಂಪಾತ ಆಸಾರ *p* ಶ್ಶೀಕರೋಂಽಬುಕಣ(ಸ್ಸ್ಮೃತಃ) ।*q*
ವರ್ಷೋಪಲ(ಸ್ತು)ಕರಕೋ *r* (ಮೇಘಚ್ಛನ್ನೇಽಹ್ನಿ) ದುರ್ದಿನಂ ॥*s* ೯೬

---

a The wives of those elephants 8. *b* The intermediate points 2. *c* The middle region 2. *d* Circular region 2. *e* Clouds 15. *f* A line of clouds 2. *g* Anything produced from the clouds 1. *h* Thunders of the clouds 3. *i* Lightning 10. *j* The noise of a thunderbolt 2. *k* Brightness of the clouds 2. *l* Indra's bow 2. *m* Indra's bow unbent 1. *n* Rain 2. *o* Drought 2. *p* Incessant rain 2. *q* Drops of rain 2. *r* Hail stones 2 *s* Cloudy day 1.

a ಅಷ್ಟದಿಗ್ಗಜಗಳ ಭಾರ್ಯೆಗಳು ೮. *b* ದಿಕ್ಕುಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಮೂಲೆಗಳು ೨. *c* ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶ ೨. *d* ಮಂಡಲಾಕಾರದಿಂ ಗುಂಡಾಗಿರುವ ವಸ್ತು ೨. *e* ಮೇಘಗಳು ೧೫. *f* ಮೇಘಪಙ್ತಿ ೨. *g* ಮೇಘದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಜಲಾದಿಗಳು ೧. *h* ಮೇಘಗರ್ಜನೆ ಅಂದರೆ ಗುಡುಗು ೩. *i* ಮಿಂಚು ೧೦. *j* ವಜ್ರಘಟ್ಟನದಿಂದಾದ ಶಬ್ದ ಅಂದರೆ ಸಿಡಿಲಧ್ವನಿ ೨. *k* ಮೇಘ ತೇಜಸ್ಸು ೨. *l* ಇಂದ್ರ ಧನುಸ್ಸಿನ ಹೆಸರು ಅಂದರೆ ಸುರಚಾಪವೆಂಬ ಆಕಾಶದ ಬಿಲ್ಲು ೨. *m* ನೆಟ್ಟಗಿರುವ ಬಿಲ್ಲು ೧. *n* ಮಳೆ ೨. *o* ಅನಾವೃಷ್ಟಿ ೨. *p* ಯೆಡೆಬಿಡದೆ ಸುರಿಯುವ ಜಡಿಮಳೆ ೨. *q* ತುಂತುರಿಗಳು ೨. *r* ಆನೆಗಲ್ಲು ೨. *s* ಮೋಡ ಮುಚ್ಚಿರುವ ದುರ್ದಿನ ೧.

ಅಂತರ್ಧಾವ್ಯವಧಾ(ಪುಂಸಿ ತ್ವಂ) ತರ್ಧಿ ರಪವಾರಣಂ ।
ಅಪಿಧಾನ ತಿರೋಧಾನ ಪಿಧಾನಾಚ್ಛಾದನಾನಿ(ಚ) ॥*a* ೯೭
ಹಿಮಾಂಶು ಶ್ಚಂದ್ರಮಾ ಶ್ಚಂದ್ರ ಇಂದುಃ ಕುಮುದಬಾಂಧವಃ ।
ವಿಧು ಸ್ಸುಧಾಂಶು ಶ್ಶುಭ್ರಾಂಶು ರೋಷಧೀಶೋ ನಿಶಾಪತಿಃ ॥ ೯೮
ಅಬ್ಜೋ ಜೈವಾತೃಕ ಸ್ಸೋಮೋ ಗ್ಲೌರ್ಮೃಗಾಂಕಃ ಕಲಾನಿಧಿಃ ।
ದ್ವಿಜರಾಜ ಶ್ಶಶಧರೋ ನಕ್ಷತ್ರೇಶಃ ಕ್ಷಪಾಕರಃ ॥*b* ೯೯
ಕಲಾತು (ಷೋಡಶೋ ಭಾಗೋ)*c* ಬಿಂಬೋಽ(ಸ್ತ್ರೀ) ಮಂಡಲಂ (ತ್ರಿಷು) ।*d*
ಭಿತ್ತಂ ಶಕಲ ಖಂಡೇ(ವಾ ಪುಂಸ್ಯ)ರ್ಧೋಽರ್ಧಂ(ಸಮೇಂಶಕೇ) ॥*e* ೧೦೦
ಚಂದ್ರಿಕಾ ಕೌಮುದೀ ಜ್ಯೋತ್ಸ್ನಾ *f* ಪ್ರಸಾದ(ಸ್ತು) ಪ್ರಸನ್ನತಾ ।*g*
ಕಳಂಕಾಂಕೌ ಲಾಂಛನಂ(ಚ)ಚಿಹ್ನಂ ಲಕ್ಷ್ಮ(ಚ) ಲಕ್ಷಣಂ ॥ ೧೦೧
ಪಾಳಿಃ ಕೇತುರ್ಧ್ವಜೋ ಲಿಂಗಂ ನಿಮಿತ್ತಂ ವ್ಯಂಜನಂ ಪದಂ ।
ಪ್ರಜ್ಞಾನಂ (ಚಾ) ಪ್ಯಭಿಜ್ಞಾನಂ ಲಲಾಮಂ (ಚ) ಲಲಾಮ (ಚ) ॥*h* ೧೦೨
ಸುಷಮಾ (ಪರಮಾಶೋಭಾ)*i* ಶೋಭಾ ಕಾಂತಿ ರ್ದ್ಯುತಿ ಶ್ಛವಿಃ ।*j*
ಅವಶ್ಯಾಯ (ಸ್ತು)ನೀಹಾರ ಸ್ತುಷಾರ ಸ್ತುಹಿನಂ ಹಿಮಂ ॥ ೧೦೩
ಪ್ರಾಲೇಯಂ ಮಿಹಿಕಾ *k* (ಚಾಥ) ಹಿಮಾನೀ ಹಿಮಸಂಹತಿಃ ।*l*
ಶೀತಂ(ಗುಣೇತದ್ವದರ್ಥಾ) *m* ಸ್ಸುಷಿಮ ಶ್ಶಿಶಿರೋ ಜಡಃ ॥ ೧೦೪
ತುಷಾರ ಶ್ಶೀತಲ ಶ್ಶೀತೋ ಹಿಮ (ಸ್ಸಪ್ತಾನ್ಯಲಿಂಗಕಾಃ) ।*n*
ಧ್ರುವ ಔತ್ತಾನಪಾದಿ (ಸ್ಸ್ಯಾ)*o* ದಗಸ್ತ್ಯಃ ಕುಂಭಸಂಭವಃ ॥ ೧೦೫
ಮೈತ್ರಾವರುಣಿ *p* (ರಸ್ಯೈವ) ಲೋಪಾಮುದ್ರಾ (ಸಧರ್ಮಿಣೀ) ।*q*

---

a A cover 8 *b* Chandra (*the moon*) 20. *c* One-sixteenth part of the moon's diameter 1 *d* The disk of the sun or moon 2. *e* Fragments 4. *f* Moonlight 3. *g* Purity 2. *h* A spot 17. *i* Dazzling brightness 1. *j* Brightness 4. *k* Dew 7. *l* Thick fog 1. *m* Cold 1. *n* Cold obyects 7. *o* Pole star 2. *p* Agastya (*Cancpus*) 3. *q* Agastya's wife 1.

a ಹೊದಿಕೆ, ಮುಚ್ಚಳ ೮. *b* ಚಂದ್ರನು ೨೦. *c* ೧೬ನೇ ಅಂಶವೆಂದರೆ ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ ವೀಸಪಾಲು ೧. *d* ಚಂದ್ರಸೂರ್ಯ ಮಂಡಲಗಳು ೨. *e* ಮುರುಕು ಚೂರುಗಳು ೪. *f* ಬೆಳದಿಂಗಳು ೩. *g* ಸ್ವಚ್ಛತ್ವವು ೨. *h* ಗುರುತು ೧೭. *i* ಅಧಿಕವಾದ ಕಾಂತಿ ೧. *j* ಕಾಂತಿ ೪. *k* ಮಂಜು, ಹಿಮ ೭. *l* ಮಂಜಿನ ಗುಂಪು ೧. *m* ಶೈತ್ಯಗುಣ ೧. *n* ಶೈತ್ಯಗುಣವುಳ್ಳ ವಸ್ತುಗಳು ೭. *o* ಧ್ರುವ ನಕ್ಷತ್ರ ೨. *p* ಅಗಸ್ತ್ಯಋಷಿ ೩. *q* ಅಗಸ್ತ್ಯಪತ್ನಿ ೧.

ನಕ್ಷತ್ರ ಮೃಕ್ಷಂ ಭಂ ತಾರಾ ತಾರಕಾಪ್ಯುಡು (ವಾ ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ॥ *a* ೧೦೬
ದಾಕ್ಷಾಯಿಣ್ಯೋ (ಶ್ವಿನೀತ್ಯಾದಿ ತಾರಾ) *b* ಅಶ್ವಯು ಗಶ್ವನೀ । *c*
ರಾಧಾ ವಿಶಾಖಾ *d* ಪುಷ್ಯೇ(ತು) ಸಿದ್ಧ ತಿಷ್ಯೌ *e* ಶ್ರವಿಷ್ಠಯಾ । ೧೦೭
(ಸಮಾ) ಧನಿಷ್ಠಾ(ಸ್ಯುಃ)*f* ಪ್ರೋಷ್ಠಪದಾ ಭಾದ್ರಪದಾ(ಸ್ತ್ರಿಯಃ) । *g*
ಮೃಗಶೀರ್ಷಂ ಮೃಗಶಿರ (ಸ್ತಸ್ಮಿನ್ನೇವಾ)ಗ್ರಹಾಯಣೀ । *h* ೧೦೮
ಇಲ್ವಲಾ (ಸ್ತಚ್ಛಿರೋ ದೇಶೇ ತಾರಕಾ ನಿವಸಂತಿ ಯಾಃ) । *i*
ಬೃಹಸ್ಪತಿ ಸ್ಸುರಾಚಾರ್ಯೋ ಗೀಷ್ಪತಿ ರ್ಧಿಷಣೋ ಗುರುಃ ॥ ೧೦೯
ಜೀವ ಆಂಗೀರಸೋ ವಾಚಸ್ಪತಿ ಶ್ಚಿತ್ರಶಿಖಂಡಿಜಃ । *j*
ಶುಕ್ರೋ ದೈತ್ಯಗುರುಃ ಕಾವ್ಯ ಉಶನಾ ಭಾರ್ಗವಃ ಕವಿಃ ॥ *k* ೧೧೦
ಅಂಗಾರಕಃ ಕುಜೋ ಭೌಮೋ ಲೋಹಿತಾಂಗೋ ಮಹೀಸುತಃ । *l*
ರೌಹಿಣೇಯೋ ಬುಧ ಸ್ಸೌಮ್ಯ *m* (ಸ್ಸಮೌ)ಸೌರಿ ಶನೈಶ್ಚರೌ ॥ ೧೧೧
ಶನಿಮಂದೌ ಪಂಗುಕಾಳೌ ಛಾಯಾಪುತ್ರೋಽಸಿತೋಽರ್ಕಜಃ । *n*
ತಮ (ಸ್ತು) ರಾಹು ಸ್ಸ್ವರ್ಭಾನು ಸ್ಸೈಂಹಿಕೇಯೋ ವಿಧುಂತುದಃ ॥ *o* ೧೧೨
(ಸಪ್ತರ್ಷಯೋ ಮರೀಚ್ಯತ್ರಿಮುಖಾ) ಶ್ಚಿತ್ರಶಿಖಂಡಿನಃ । *p*
(ರಾಶೀನಾಮುದಯೊ)ಲಗ್ನಂ (ತೇತು ಮೇಷ ವೃಷಾದಯಃ) ॥ *q* ೧೧೩
ಸೂರ ಸೂರ್ಯಾ ರ್ಯಮಾದಿತ್ಯ ದ್ವಾದಶಾತ್ಮ ದಿವಾಕರಾಃ ।
ಭಾಸ್ಕರಾಹಸ್ಕರ ಬ್ರಧ್ನ ಪ್ರಭಾಕರ ವಿಭಾಕರಾಃ ॥ ೧೧೪

---

a Stars 6. *b* A lunar asterism 1. *c* Ashvini, the 1st lunar asterism 2. *d* Vishakha, the 16th 2. *e* Pushyami, the 8th 3. *f* Dhanishtha, the 23rd 2. *g* Purva Bhadra, the 25th 1. *h* Mrigasira, the 5th 3. *i* The stars above Mrigasira 1. *j* Brihaspathi *(Jupiter)* 9. *k* Sukra *(Venus)* 6. *l* Angaraka *(Mars)* 5. *m* Budha *(Mercury)* 3. *n* Sani *(Saturn)* 9. *o* Rahu *(the ascending node)* 5. *p* The seven Rishis *(Ursa Major)* 1. *q* A sign or division of the equator 1.

a ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ೬. *b* ಅಶ್ವಿನೀ ಮೊದಲಾದ ೨೭ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ೧. *c* ಅಶ್ವಿನಿ ೨. *d* ವಿಶಾಖಾ ನಕ್ಷತ್ರ ೨. *e* ಪುಷ್ಯಮಿ ನಕ್ಷತ್ರ ೩. *f* ಧನಿಷ್ಠಾ ನಕ್ಷತ್ರ ೨. *g* ಪೂರ್ವಾಭಾದ್ರ ೧. *h* ಮೃಗಶಿರ ೩. *i* ಮೃಗಶಿರೆಯ ತಲೆಮೇಲೆ ಇರುವ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ೧. *j* ಬೃಹಸ್ಪತಿ ೯. *k* ಶುಕ್ರನು ೬. *l* ಅಂಗಾರಕನು ೫. *m* ಬುಧನು ೩. *n* ಶನೈಶ್ಚರನು ೯. *o* ರಾಹು ೫. *p* ಸಪ್ತ ಋಷಿಗಳು ೧. *q* ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಲಗ್ನ ೧.

ಭಾಸ್ವ ದ್ವಿವಸ್ವ ತ್ಸಪ್ತಾಶ್ವ ಹರಿದಶ್ವೋ ಷ್ಣರಶ್ಮಯಃ ।
ವಿಕರ್ತನಾರ್ಕ ಮಾರ್ತಂಡ ಮಿಹಿರಾರುಣ ಪೂಷಣಃ ॥ ೧೧೫
ದ್ಯುಮಣಿ ಸ್ತರಣಿ ರ್ಮಿತ್ರ ಶ್ಚಿತ್ರಭಾನು ರ್ವಿರೋಚನಃ ।
ವಿಭಾವಸು ರ್ಗ್ರಹಪತಿ ಸ್ತ್ವಿಷಾಂಪತಿ ರಹಃಪತಿಃ ॥ ೧೧೬
ಭಾನು ರ್ಹಂಸ ಸ್ಸಹಸ್ರಾಂಶು ಸ್ತಪನ ಸ್ಸವಿತಾ ರವಿಃ ।
ಕರ್ಮಸಾಕ್ಷೀ ಜಗಚ್ಚಕ್ಷು ರಂಶುಮಾಲೀ ತ್ರಯೀತನುಃ ॥ ೧೧೭
ಪ್ರದ್ಯೋತನೋ ದಿನಮಣಿಃ ಖದ್ಯೋತೋ ಲೋಕಬಾಂಧವಃ ।
ಸುರೋತ್ತಮೋ ಧಾಮನಿಧಿಃ ವದ್ಮಿನೀವಲ್ಲಭೋ ಹರಿಃ ॥ *a* ೧೧೮
ಮಾಠರಃ ಪಿಂಗಳೋ ದಂಡ (ಶ್ಚಂಡಾಂಶೋಃ ಪಾರಿಪಾರ್ಶ್ವಕಾಃ) । *b*
ಸೂರಸೂತೋಽರುಣೋಽನೂರುಃ ಕಾಶ್ಯಪಿ ರ್ಗರುಡಾಗ್ರಜಃ ॥ *c* ೧೧೯
ಪರಿವೇಷ (ಸ್ತು)ಪರಿಧಿ *d* ರುಪಸೂರ್ಯಕಮಂಡಲೇ । *e*
ಕಿರಣೋಽಸ್ರಮಯೂಖಾಂಶು ಗಭಸ್ತಿ ಘೃಣಿ ಘೃಷ್ಟಯಃ ॥ ೧೨೦
ಭಾನುಃ ಕರೋ ಮರೀಚಿ (ಸ್ತ್ರೀ ಪುಂಸಯೋ)ರ್ದೀಧಿತಿ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) । *f*
(ಸ್ಯುಃ)ಪ್ರಭಾ ರು ಗ್ರುಚಿ ಸ್ತ್ವಿ ಡ್ಭಾ ಭಾ ಶ್ಛವಿ ದ್ಯುತಿ ದೀಪ್ತಯಃ ॥ ೧೨೧
ರೋಚಿ ಶ್ಶೋಚಿ (ರುಭೇ ಕ್ಲೀಬೆ) *g* ಪ್ರಕಾಶೋ ದ್ಯೋತ ಆತಪಃ । *h*
ಕೋಷ್ಣಂ ಕವೋಷ್ಣಂ ಮಂದೋಷ್ಣಂ ಕದುಷ್ಣಂ (ತ್ರಿಷುತದ್ವತಿ) ॥ *i* ೧೨೨
ತಿಗ್ಮಂ ತೀಕ್ಷ್ಣಂ ಖರಂ (ತದ್ವ)*j* ನ್ಮೃಗತೃಷ್ಣಾ ಮರೀಚಿಕಾ । *k*

॥ ಇತಿ ದಿಗ್ವರ್ಗಃ ॥

---

a Surya *(the sun)* 49. *b* The sun's attendants 3. *c* Aruna, the sun's charioteer *(the dawn)* 5. *d* A halo 2. *e* The sun's reflection 2. *f* The sun's rays 11. *g* The sun's brightness 11. *h* Sunshine 3. *i* The sun's warmth 4. *j* The sun's heat 3 *k* Mirage 2.

a ಸೂರ್ಯನು ೪೯. *b* ಸೂರ್ಯನ ಪಾರ್ಶ್ವದೊಳಗಿರುವ ಅಂಗದೇವತೆಗಳು ೩. *c* ಸೂರ್ಯನ ಸಾರಥಿಯಾದ ಅರುಣನು ೫. *d* ಸೂರ್ಯ ಪರಿವೇಷವೆಂಬ ಗೂಡು ೨. *e* ಸೂರ್ಯಪ್ರತಿಬಿಂಬ ೨. *f* ಸೂರ್ಯಕಿರಣಗಳು ೧೧. *g* ಸೂರ್ಯಕಾಂತಿ ೧೧. *h* ಬಿಸಿಲು ೩. *i* ಸ್ವಲ್ಪ ಬಿಸಿ ೪. *j* ಬಿಸಿ ೩. *k* ಬಿಸಿಲು ದೊರೆಗಳು ಅಥವಾ ಬಿಸಿಲು ಕುದುರೆಗಳು ೨.

IV. ಕಾಲವರ್ಗ—KĀLA-VARGA

ಕಾಲೋ ದಿಷ್ಟೋ(ಪ್ಯ)ನೇಹಾ(ಽಪಿ)ಸಮಯೋಽ *a*(ಪ್ಯಥ) ಪಕ್ಷತಿಃ ॥ ೧೩
ಪ್ರತಿಪ (ದ್ವೇ ಇಮೇ ಸ್ತ್ರೀತ್ವೇ) *b* (ತದಾದ್ಯಾ)ಸ್ತಿಥಯೋ (ದ್ವಯೋಃ) । *c*
ಘಸ್ರೋ ದಿನಾ ಹನೀ (ವಾತು ಕ್ಲೀಬೇ) ದಿವಸ ವಾಸರೌ *d* ॥ ೧೪
ಪ್ರತ್ಯೂಷೋಽಹರ್ಮುಖಂ ಕಲ್ಯ ಮುಷಃ ಪ್ರತ್ಯುಷಸೀ(ಅಪಿ) ।
ಪ್ರಭಾತಂ (ಚ)*e* ದಿನಾಂತೇ(ತು)ಸಾಯಂ ಸಂಧ್ಯಾ ಪಿತೃಪ್ರಸೂಃ ॥ *f* ೧೫
(ಪ್ರಾಹ್ಣಾಽಪರಾಹ್ಣ ಮಧ್ಯಾಹ್ನಾ)ಸ್ತ್ರಿಸಂಧ್ಯ *g* (ಮಥ)ಶರ್ವರೀ ।
ನಿಶಾ ನಿಶೀಥಿನೀ ರಾತ್ರಿ ಸ್ತ್ರಿಯಾಮಾ ಕ್ಷಣದಾ ಕ್ಷಪಾ । ೧೬
ವಿಭಾವರೀ ತಮಸ್ವಿನ್ಯೌ ರಜನೀ ಯಾಮಿನೀ ತಮೀ । *h*
ತಮಿಸ್ರಾ ತಾಮಸೀ ರಾತ್ರಿ *i* ಜ್ಯೌತ್ಸ್ನೀ(ಚಂದ್ರಿಕಯಾನ್ವಿತಾ) ॥ *j* ೧೭
(ಆಗಾಮಿ ವರ್ತಮಾನಾಹ ರ್ಯುಕ್ತಾಯಾಂ ನಿಶಿ) ಪಕ್ಷಿಣೀ । *k*
ಗಣರಾತ್ರಂ(ನಿಶಾ ಬಹ್ವ್ಯಃ) *l* ಪ್ರದೋಷೋ ರಜನೀಮುಖಂ ॥ *m* ೧೮
ಅರ್ಧರಾತ್ರ ನಿಶೀಥೌ (ದ್ವೌ) *n* (ದ್ವೌ) ಯಾಮ ಪ್ರಹರೌ(ಸಮೌ) । *o*
(ಸ)ಪರ್ವಸಂಧಿಃ (ಪ್ರತಿಪತ್ಪಂಚದಶ್ಯೋರ್ಯದಂತರಂ) ॥ *p* ೧೯
ಪಕ್ಷಾಂತೌ ಪಂಚದಶ್ಯೌ (ದ್ವೇ) *q* ಪೌರ್ಣಮಾಸೀ(ತು)ಪೂರ್ಣಿಮಾ । *r*

---

a Time 4. *b* First day of a lunar fortnight 2. *c* Lunar day 1. *d* Day 5. *e* Morning 6. *f* Evening 4. *g* Morning, noon and evening 1. *h* Night 12. *i* Dark night 1. *j* Moonlit night 1. *k* A night and two days, or a day and two nights 1. *l* Many nights taken together 1. *m* First part of the night 2. *n* Midnight 2. *o* A watch of three hours. 2. *p* The junction of the 15th and 1st day of a lunar fortnight 1. *q* New and full moon days 2. *r* Full moon day 2.

a ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಕಾಲ ೪. *b* ಪಾಡ್ಯ ೨. *c* ಪಾಡ್ಯ ಮೊದಲಾದ ೧೬ ತಿಥಿಗಳು ೧. *d* ಹಗಲು ೫. *e* ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ೬. *f* ಸಾಯಂಕಾಲ ೪. *g* ಪ್ರಾಹ್ಣ, ಅಪರಾಹ್ಣ, ಮಧ್ಯಾಹ್ನಗಳೆಂಬ ಕಾಲತ್ರಯ ೧. *h* ರಾತ್ರಿ ೧೨. *i* ಗಾಢಾಂಧಕಾರವಾದ ರಾತ್ರಿ ೧. *j* ಬೆಳದಿಂಗಳುಳ್ಳ ರಾತ್ರಿ ೧. *k* ಇಂದಿನ ರಾತ್ರಿ ನಾಳೇ ಹಗಲು ಸೇರಿದಷ್ಟು ಕಾಲ ೧. *l* ಅನೇಕ ರಾತ್ರಿಗಳು ೧. *m* ಪ್ರದೋಷ ಕಾಲ ೨. *n* ಸರಿಹೊತ್ತು ರಾತ್ರಿ ೨. *o* ಜಾವಹೊತ್ತು ೨. *p* ಪಾಡ್ಯಮಿ ಹುಣ್ಣಿಮೆಗಳಿಗೂ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ ಪಾಡ್ಯಮಿಗಳಿಗೂ ಮಧ್ಯಕಾಲ ೧. *q* ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ ಹುಣ್ಣಿಮೆಗಳು ೨. *r* ಹುಣ್ಣಿಮೆ ೨.

(ಕಲಾಹೀನೇ ಸಾऽ) ನುಮತಿಃ *a* (ಪೂರ್ಣೇ) ರಾಕಾ (ನಿಶಾಕರೇ) ॥*b* ೧೩೦
ಅಮಾವಾಸ್ಯಾ(ತ್ವ)ಮಾವಸ್ಯಾ ದರ್ಶ ಸ್ಸೂರ್ಯೇಂದು ಸಂಗಮಃ ।*c*
(ಸಾ ದೃಷ್ಟೇಂದು) ಸ್ಸಿನೀವಾಲೀ *d* (ಸಾ ನಷ್ಟೇಂದುಕಲಾ) ಕುಹೂಃ ॥*e* ೧೩೧
ಉಪರಾಗೋ ಗ್ರಹೋ *f* (ರಾಹುಗ್ರಸ್ತೇ ತ್ವಿಂದೌಚ ಪೂಷ್ಣಿ ಚ) ।
ಸೋಪಪ್ಲವೋ ಪರಕ್ತೌ (ದ್ವೌ) *g* ವಗ್ನ್ಯುತ್ಪಾತ ಉಪಾಹಿತಃ ॥*h* ೧೩೨
(ಏಕಯೋಕ್ತ್ಯಾ) ಪುಷ್ಪವಂತೌ (ದಿವಾಕರ ನಿಶಾಕರೌ) ।*i*
(ಅಷ್ಟಾದಶ ನಿಮೇಷಾ ಸ್ತು) ಕಾಷ್ಠಾ *j* (ತ್ರಿಂಶತ್ತು ತಾಃ) ಕಲಾ ॥*k* ೧೩೩
(ತಾಸ್ತು ತ್ರಿಂಶ) ತ್ಕ್ಷಣ *l* (ಸ್ತೇತು) ಮುಹೂರ್ತೋ (ದ್ವಾದಶಾऽಸ್ತ್ರಿಯಾಂ)।*m*
(ತೇತು ತ್ರಿಂಶ) ದಹೋರಾತ್ರಃ *n* ಪಕ್ಷ (ಸ್ತೇ ದಶಪಂಚಚ) ॥*o* ೧೩೪
(ಪಕ್ಷೌ ಪೂರ್ವಾಪರೌ) ಶುಕ್ಲ ಕೃಷ್ಣೌ *p* ಮಾಸ (ಸ್ತು ತಾವುಭೌ) ।*q*

---

a Full moon day on which the moon at its rising is one digit less than full 1. *b* Full moon day on which the moon rises perfectly full 1. *c* New moon day 4. *d* New moon day on which the moon is seen for a short time 1. *e* New moon day on which the moon is not seen at all 1. *f* Eclipse 2. *g* The sun or moon in eclipse 2. *h* Comet 2. *i* Sun and moon (spoken of together) 1. *j* Kashtha, a measure of time equal to 18 winks 1. *k* Kala = 30 kashthas 1. *l* Kshana = 30 kalas 1. *m* Muhurta = 12 kshanas 1. *n* Ahoratra = 30 muhurtas, a day and night 1. *o* Paksha = 15 ahoratras, 15 days and nights 1 *p* The bright lunar fortnight 1. The dark lunar fortnight 1 *q* A month 1.

a ಒಂದು ಕಲೆಯಿಲ್ಲದ ಚಂದ್ರನುಳ್ಳ ಹುಣ್ಣಿಮೆ ೧. *b* ಸಂಪೂರ್ಣ ಚಂದ್ರನುಳ್ಳ ಹುಣ್ಣಿಮೆ ೧. *c* ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ ೪. *d* ಚಂದ್ರಕಳೆ ಕಾಣಿಸಿದ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ ೧. *e* ಚಂದ್ರಕಳೆಕಾಣಿಸದಿರುವ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ ೧. *f* ಗ್ರಹಣ ೨. *g* ರಾಹುಗ್ರಸ್ತರಾದ ಚಂದ್ರ ಸೂರ್ಯರು ೨. *h* ಧೂಮಕೇತು ೨. *i* ಒಂದು ಮಾತಿನಿಂದ ಸೂರ್ಯ ಚಂದ್ರರು ೧. *j* ೧೮ ಸಾರಿ ರೆಪ್ಪೆಆಡಿಸುವಷ್ಟು ಹೊತ್ತು ೧. *k* ಅಂಥಾ ಕಾಷ್ಠಗಳು ೩೦ ಆಗುವಷ್ಟು ಹೊತ್ತು ೧. *l* ಅಂಥಾ ಕಲೆಗಳು ೩೦ ಆಗುವಷ್ಟು ಹೊತ್ತು ೧. *m* ಅಂಥಾ ಕ್ಷಣಗಳು ೧೨ ಆಗುವಷ್ಟು ಹೊತ್ತು ೧. *n* ಅಂಥಾ ಮುಹೂರ್ತಗಳು ೩೦ ಆಗುವಷ್ಟು ಹೊತ್ತು ೧. *o* ಅಂಥಾ ಅಹೋರಾತ್ರಿಗಳು ೧೫ ಆಗುವಷ್ಟು ಕಾಲ ೧. *p* ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷ ೧. ಕೃಷ್ಣಪಕ್ಷ ೧. *q* ತಿಂಗಳು ೧.

(ದ್ವೌ ದ್ವೌ ಮಾಘಾದಿ ಮಾಸೌ ಸ್ಯಾ) ದೃತು*a* (ಸ್ತ್ರೈ) ರಯನಂ (ತ್ರಿಭಿಃ) ||*b*
(ಅಯನೇ ದ್ವೇ ಗತಿರುದಗ್ದಕ್ಷಿಣಾರ್ಕಸ್ಯ) ವತ್ಸರಃ |*c*
(ಸಮರಾತ್ರಂದಿವೇ ಕಾಲೇ) ವಿಷುವ ದ್ವಿಷುವಂ (ಚ ತತ್) ||*d* ೧೩೬
(ಪುಷ್ಯಯುಕ್ತಾ ಪೌರ್ಣಮಾಸೀ) ಪೌಷೀ *e* (ಮಾಸೇತು ಯತ್ರ ಸಾ |
ನಾಮ್ನಾ ಸ) ಪೌಷೋ (ಮಾಘಾದ್ಯಾ ಶ್ಚೈವ ಮೇಕಾದಶಾಪರೇ) ||*f* ೧೩೭
ಮಾರ್ಗಶೀರ್ಷೇ ಸಹಾಮಾರ್ಗ ಆಗ್ರಹಾಯಣಿಕ (ಶ್ಚ ಸಃ) |*g*
ಪೌಷೇ ತೈಷ ಸಹಸ್ಯೌ (ದ್ವೌ) *h* ತಪಾ ಮಾಘೇಽ(ಥ) *j* ಫಾಲ್ಗುನೇ || ೧೩೮
(ಸ್ಯಾ)ತ್ತಪಸ್ಯಃ ಫಾಲ್ಗುನಿಕ *j* (ಸ್ಯಾ)ಚ್ಚೈತ್ರೇ ಚೈತ್ರಿಕೋ ಮಧುಃ |*k*
ವೈಶಾಖೇ ಮಾಧವೋ ರಾಧೋ *l* ಜ್ಯೇಷ್ಠೇ ಶುಕ್ರ *m* ಶ್ಶುಚಿ(ಸ್ತ್ವಯಂ) || ೧೩೯
ಆಷಾಢೇ *n* ಶ್ರಾವಣೇ (ತು ಸ್ಯಾ) ನ್ನಭಾಃ ಶ್ರಾವಣಿಕ(ಶ್ಚ ಸಃ) |*o*
(ಸ್ಯು) ರ್ನಭಸ್ಯಃ ಪ್ರೌಷ್ಠಪದ ಭಾದ್ರ ಭಾದ್ರಪದಾ (ಸ್ಸಮಾಃ) ||*p* ೧೪೦
(ಸ್ಯಾ)ದಾಶ್ವಿನ ಇಷೋ(ಽಪ್ಯಾ)ಶ್ವ ಯುಜೋಽ(ಪಿ ಸ್ಯಾತ್ತು) *q* ಕಾರ್ತಿಕೇ |
ಬಾಹುಲೋರ್ಜೌ ಕಾರ್ತಿಕಿಕೋ *r* ಹೇಮಂತ *s* ಶ್ಶಿಶಿರೋಽ(ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ||*t* ೧೪೧
ವಸಂತೇ ಪುಷ್ಪಸಮಯ ಸ್ಸುರಭಿ *u* ಗ್ರೀಷ್ಮ ಊಷ್ಮಕಃ |
ನಿದಾಘ ಉಷ್ಣೋಪಗಮ ಉಷ್ಣ ಊಷ್ಮಾಗಮ ಸ್ತಪಃ ||*v* ೧೪೨

---

a Two months; Season 1. *b* A half year 1. *c* A year 1. *d* The equinox 2. *e* Full moon day on which the moon is in the asterism Pushya 1. *f* The month in which the above happens 1. The months of—*g* Margashirsha 4. *h* Pushya 3 *i* Magha 2. *j* Phalguna 3 *k* Chaitra 3 *l* Vaisakha 3. *m* Jyeshtha 2. *n* Ashadha 2. *o* Shravana 3. *p* Bhadrapada 4. *q* Ashvayuja 3. *r* Kartika 4. *s* The cool season 1. *t* The cold season 1. *u* Spring 3. *v* The hot season 7.

a ಎರಡೆರಡು ತಿಂಗಳು ಕೂಡಿದ ಕಾಲ ೧. *b* ಅಂಥಾ ಋತುಗಳು ೩ ಕೂಡಿದಕಾಲ ೧. *c* ಅಂಥಾ ಅಯನಗಳು ೨ ಕೂಡಿದ ಕಾಲ ೧. *d* ಸಮವಾದ ಹಗಲು ರಾತ್ರಿಗಳುಳ್ಳ ಕಾಲ ೨. *e* ಪುಷ್ಯನಕ್ಷತ್ರದಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಹುಣ್ಣಿಮೆ ೧. *f* ಯಾವ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಅಂಥಾ ಹುಣ್ಣಿಮೆ ಬರುವುದೋ ಅಂಥಾ ತಿಂಗಳು ೧. *g* ಮಾರ್ಗಶೀರ್ಷಮಾಸ ೪. *h* ಪುಷ್ಯಮಾಸ ೩. *i* ಮಾಘಮಾಸ ೨. *j* ಫಾಲ್ಗುನಮಾಸ ೩. *k* ಚೈತ್ರಮಾಸ ೩. *l* ವೈಶಾಖಮಾಸ ೩. *m* ಜ್ಯೇಷ್ಠಮಾಸ ೨. *n* ಆಷಾಢಮಾಸ ೨. *o* ಶ್ರಾವಣಮಾಸ ೩. *p* ಭಾದ್ರಪದಮಾಸ ೪. *q* ಆಶ್ವಯುಜಮಾಸ ೩. *r* ಕಾರ್ತೀಕಮಾಸ ೪. *s* ಹಿಮಂತಋತು ೧. *t* ಶಿಶಿರಋತು ೧. *u* ವಸಂತಋತು ೩. *v* ಗ್ರೀಷ್ಮಋತು ೭.

(ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ)ಪ್ರಾವೃಟ್(ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ ಭೂಮ್ನಿ)ವರ್ಷಾ*a* (ಅಧ)ಶರತ್(ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ)।
(ಷಡಮೀ ಋತವಃ ಪುಂಸಿ ಮಾರ್ಗಾದೀನಾಂ ಯುಗೈಃ ಕ್ರಮಾತ್) ॥*b* ೧೪೩
ಸಂವತ್ಸರೋ ವತ್ಸರೋಽಬ್ದೋ ಹಾಯನೋಽ(ಸ್ತ್ರೀ) ಶರತ್ಸಮಾಃ ।*c*
(ಮಾನೇನ ಸ್ಯಾ ದ) ಹೋರಾತ್ರಃ ಪೈತ್ರೋ (ವರ್ಷೇಣ) ದೈವತಃ ॥ ೧೪೪
(ದಿವ್ಯೈರ್ವರ್ಷಸಹಸ್ರೈರ್ದ್ವಾದಶಭಿ) ರ್ದೈವತಂ ಯುಗಂ ।
(ದೈವೇ ಯುಗಸಹಸ್ರೇ ದ್ವೇ) ಬ್ರಾಹ್ಮಃ ಕಲ್ಪೌ(ತು ತೌ ನೃಣಾಂ) ॥ ೧೪೫
ಮನ್ವಂತರಂ (ತು ದಿವ್ಯಾನಾಂ ಯುಗಾನಾ ಮೇಕಸಪ್ತತಿಃ) ।*d*
ಸಂವರ್ತಃ ಪ್ರಳಯಃ ಕಲ್ಪಃ ಕ್ಷಯಃ ಕಲ್ಪಾಂತ (ಇತ್ಯಪಿ) ॥*e* ೧೪೬
(ಅಸ್ತ್ರೀ) ಪಂಕಂ (ಪುಮಾ) ನ್ಪಾಪ್ಮಾ ಪಾಪ ಕಿಲ್ಬಿಷ ಕಲ್ಮಷಂ ।
ಕಲುಷಂ ವೃಜಿನೈನೋಘ ಮಂಹೋ ದುರಿತ ದುಷ್ಕೃತಂ ॥*f* ೧೪೭
(ಸ್ಯಾ) ದ್ಧರ್ಮ (ಮಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ಪುಣ್ಯ ಶ್ರೇಯಸೀ ಸುಕೃತಂ ವೃಷಃ ।*g*
ಮುತ್ಪ್ರೀತಿಃ ಪ್ರಮದೋ ಹರ್ಷಃ ಪ್ರಮೋದಾಽಮೋದ ಸಮ್ಮದಾಃ ॥ ೧೪೮
(ಸ್ಯಾ) ದಾನಂದಥು ರಾನಂದಃ ಶರ್ಮ ಶಾತ ಸುಖಾನಿ (ಚ) ।*h*
ಶ್ವಃಶ್ರೇಯಸಂ ಶಿವಂ ಭದ್ರಂ ಕಲ್ಯಾಣಂ ಮಂಗಳಂ ಶುಭಂ ॥ ೧೪೯
ಭಾವುಕಂ ಭವುಕಂ ಭವ್ಯಂ ಕುಶಲಂ ಕ್ಷೇಮ (ಮಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ।
ಶಸ್ತಂ (ಚಾಧ ತ್ರಿಷು ದ್ರವ್ಯೇ ಪಾಪ ಪುಣ್ಯ ಸುಖಾದಿ ಚ) ॥*i* ೧೫೦
ಮತಲ್ಲಿಕಾ ಮಚರ್ಚಿಕಾ ಪ್ರಕಾಂಡ ಮುದ್ಘತಲ್ಲಜೌ ।
(ಪ್ರಶಸ್ತವಾಚಕಾನ್ಯಮೂ) *j* ನ್ಯಯ (ಶ್ಶುಭಾವಹೋ ವಿಧಿಃ) ॥*k* ೧೫೧
ದೈವಂ ದಿಷ್ಟಂ ಭಾಗಧೇಯಂ ಭಾಗ್ಯಂ (ಸ್ತ್ರೀ) ನಿಯತಿ ರ್ವಿಧಿಃ ।*l*

---

a The rainy season 2. *b* Autumn 1. *c* Year 6. *d* One of our months = a day and night of the Pitris ; one of our years = a day and night of the gods ; 12,000 years of the gods = an age ; the period of a Manu = 71 ages of the gods 1. *e* The destruction of the world 5 *f* Sin 12. *g* Merit 5. *h* Joy 12. *i* Good fortune 12. *j* Excellent (as the latter part of a compound) 5. *k* Good deed 1. *l* Merit and demerit acquired in former existences 6.

a ವರ್ಷಋತು ೨. *b* ಶರದೃತು ೧. *c* ಸಂವತ್ಸರ ೬. *d* ನಮ್ಮ ಒಂದು ತಿಂಗಳಿಗೆ ಪಿತೃಗಳ ಒಂದು ಇರುಳೂ ಹಗಲು, ನಮ್ಮ ಒಂದು ವರ್ಷಕ್ಕೆ ದೇವತೆಗಳ ಒಂದು ಹಗಲೂ ಇರುಳು, ದೇವತೆಗಳ ಹನ್ನೆರಡುಸಾವಿರವರ್ಷಗಳು ಅವರ ಒಂದು ಯುಗ. ದೇವಯುಗಗಳು ೭೧ ಆಗುವಷ್ಟು ಕಾಲ. *e* ಪ್ರಳಯಕಾಲ ೫. *f* ಪಾಪ ೧೨. *g* ಪುಣ್ಯ ೫. *h* ಸಂತೋಷ ೧೨. *i* ಶುಭ ೧೨. *j* ಶ್ರೇಷ್ಠ ವಾಚಕಗಳು ೫. *k* ಶುಭವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಕರ್ಮ ೧. *l* ಅದೃಷ್ಟ ೬.

ಹೇತು (ರ್ನಾ) ಕಾರಣಂ ಬೀಜಂ *a* ನಿದಾನಂ (ತ್ವಾ)ದಿಕಾರಣಂ ||*b* ೧೫೨
ಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞ ಆತ್ಮಾ ಪುರುಷಃ *c* ಪ್ರಧಾನಂ ಪ್ರಕೃತಿಃ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) |*d*
(ವಿಶೇಷಃ ಕಾಲಿಕೋಽ) ವಸ್ಥಾ *e* (ಗುಣಾ) ಸ್ಸತ್ವಂ ರಜಸ್ತಮಃ ||*f* ೧೫೩
ಜನು ರ್ಜನನ ಜನ್ಮಾನಿ ಜನಿ ರುತ್ಪತ್ತಿ ರುದ್ಭವಃ |*g*
ಪ್ರಾಣೀ (ತು) ಚೇತನೋ ಜನ್ಮೀ ಜಂತು ಜನ್ಯುಶರೀರಿಣಃ ||*h* ೧೫೪
ಜಾತಿ ರ್ಜಾತಂ (ಚ) ಸಾಮಾನ್ಯಂ *i* ವ್ಯಕ್ತಿ (ಸ್ತು ಪೃಥಗಾತ್ಮಿಕಾ) |*j*
ಚಿತ್ತಂ (ತು) ಚೇತೋ ಹೃದಯಂ ಸ್ವಾಂತಂ ಹೃ ನ್ಮಾನಸಂ ಮನಃ ||*k* ೧೫೫

|| ಇತಿ ಕಾಲವರ್ಗಃ ||

V. ಧೀವರ್ಗ—DHI-VARGA.

ಬುದ್ಧಿ ರ್ಮನೀಷಾ ಧಿಷಣಾ ಧೀಃ ಪ್ರಜ್ಞಾ ಶೇಮುಷೀ ಮತಿಃ |
ಪ್ರೇಕ್ಷೋಪಲಬ್ಧಿ ಶ್ಚಿತ್ಸಂವಿ ತ್ಪ್ರತಿಪದ್ ಜ್ಞಪ್ತಿ ಚೇತನಾಃ ||*l* ೧೫೬
(ಧೀ ರ್ಧಾರಣಾವತೀ) ಮೇಧಾ *m* ಸಂಕಲ್ಪಃ (ಕರ್ಮ ಮಾನಸಂ) |*n*
(ಚಿತ್ತಾಭೋಗೋ) ಮನಸ್ಕಾರ *o* ಶ್ಚರ್ಚಾ ಸಂಖ್ಯಾ ವಿಚಾರಣಾ ||*p* ೧೫೭
ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಸ್ತರ್ಕ ಊಹೋ *q* ವಿಚಿಕಿತ್ಸಾ (ತು) ಸಂಶಯಃ |
ಸಂದೇಹ ದ್ವಾಪರೌ *r* (ಚಾಥ ಸಮೌ) ನಿರ್ಣಯ ನಿಶ್ಚಯೌ ||*s* ೧೫೮

---

a Motive 3. *b* Primary cause 2. *c* The sentient soul 3. *d* Nature 2. *e* Condition 1. *f* Natural disposition 3. *g* Birth 6. *h* Living beings 6. *i* Kind, genus 3. *j* Individuality 1. *k* Mind 7. *l* Intellect 14. *m* Apprehension 1. *n* Thought 1. *o* Wish 1. *p* Discrimination 3. *q* Inference 3. *r* Doubt 4. *s* Decision 2.

a ಕಾರಣ ೩. *b* ಮೊದಲನೇ ಕಾರಣ ೨. *c* ಜೀವನು ೩. *d* ಮೂಲ ಪ್ರಕೃತಿ ೨. *e* ಕಾಲವಶದಿಂದಾದ ವಿಶೇಷ ೧. *f* ಪ್ರಕೃತಿ ಗುಣಗಳು ೩. *g* ಹುಟ್ಟುವಿಕೆ ೬. *h* ಮನುಷ್ಯರು ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ೬. *i* ಜಾತಿ ೩. *j* ವ್ಯಕ್ತಿ ೧. *k* ಮನಸ್ಸು ೭. *l* ಬುದ್ಧಿ ೧೪. *m* ಜ್ಞಾಪಕ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಬುದ್ಧಿ ೧. *n* ಮನೋ ವ್ಯಾಪಾರ ೧. *o* ಮನಸ್ಸಿನ ಇಚ್ಛೆ ೧. *p* ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವುದು ೩. *q* ಅರ್ಥಪೂರ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡುವುದು, ಊಹೆ ೩. *r* ಸಂಶಯ ೪. ನಿಶ್ಚಯ ೨.

ಮಿಥ್ಯಾದೃಷ್ಟಿ ರ್ನಾಸ್ತಿಕತಾ *a* ವ್ಯಾಪಾದೋ ದ್ರೋಹಚಿಂತನಂ ।*b*
(ಸಮೌ) ಸಿದ್ಧಾಂತ ರಾದ್ಧಾಂತೌ *c* ಭ್ರಾಂತಿ ರ್ಮಿಥ್ಯಾಮತಿ ರ್ಭ್ರಮಃ ।।*d*
(ಸಮೌ)ಸಂಕೇತ ಸಮಯೌ ಪ್ರತಿಪತ್ತಿ ರ್ವಿಗ್ರಹ(ಸ್ತ್ರಧಾ) ।*e*
ಸಂವಿದಾಗೂಃ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾನಂ ನಿಯಮಾಶ್ರವ ಸಂಶ್ರವಾಃ ।। ೧೬೦
ಅಂಗೀಕಾರಾ ಭ್ಯುಪಗಮ ಪ್ರತಿಶ್ರವ ಸಮಾಧಯಃ ।*f*
(ಮೋಕ್ಷೇ ಧೀ)ಜ್ಞಾನ(ಮನ್ಯತ್ರ) *g* ವಿಜ್ಞಾನಂ (ಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರಯೋಃ)*h* ।। ೧೬೧
ಮುಕ್ತಿಃ ಕೈವಲ್ಯ ನಿರ್ವಾಣ ಶ್ರೇಯೋ ನಿಶ್ರೇಯಸಾಮೃತಂ ।
ಮೋಕ್ಷೋಽಪವರ್ಗೋ *i* (ಥಾ)ಜ್ಞಾನ ಮವಿದ್ಯಾ ಹಂಮತಿಃ(ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ।।*j* ೧೬೨
(ರೂಪಂ ಶಬ್ದೋ ಗಂಧ ರಸ ಸ್ಪರ್ಶಾ ಶ್ಚ) ವಿಷಯಾ (ಅಮೀ)‌. ।
ಗೋಚರಾ ಇಂದ್ರಿಯಾರ್ಥಾ (ಶ್ಚ) *k* ಹೃಷೀಕಂ ವಿಷಯೀಂದ್ರಿಯಂ ।।*l* ೧೬೩
ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಂ (ತು ಪಾಯ್ವಾದಿ) *m* (ಮನೋ ನೇತ್ರಾದಿ) ಧೀಂದ್ರಿಯಂ ।*n*
ತುವರ (ಸ್ತು) ಕಷಾಯೋಽ(ಸ್ತ್ರೀ) *o* ಮಧುರೋ *p* ಲವಣಃ *q* ಕಟುಃ *r* ।। ೧೬೪
ತಿಕ್ತೋಽ *s* ಮ್ಲ(ಶ್ಚರಸಾಃ ಪುಂಸಿ ತದ್ವತ್ಸು ಷಡಮೀ ತ್ರಿಷು) ।*t*
(ವಿಮರ್ದೋತ್ಥೇ) ಪರಿಮಳೋ (ಗಂಧೇ ಜನಮನೋಹರೇ) ।।*u* ೧೬೫

---

a Atheism 2 *b* Malice 2. *c* Doctrine 2. *d* Misapprehension 3. *e* Convention, belief 4. *f* Consent 10. *g* Knowledge of final beatitude = *Gnana* 1. *h* Other kinds of knowledge = *Vignana* 1. *i* Final liberation of the soul from the body 8 *j* Ignorance 3 *k* Sensible objects 3. *l* Organs of sense 3. *m* An organ of action, as the hand, foot, etc 1. *n* An organ of perception, as the mind, eye, ear, etc. 1. *o* Astringency 2. *p* Sweetness 1. *q* Saltness 1. *r* Pungency 1. *s* Bitterness 1. *t* Acidity 1. *u* Fragrance 1.

a ಪರಲೋಕವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಬುದ್ಧಿ ೨. *b* ದ್ರೋಹಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಆಲೋಚನೆ ೨. *c* ಸಿದ್ಧಾಂತ ಅಂದರೆ ಸಾಧಿಸಿದ ಅಭಿಮತ ೨. *d* ಒಂದನ್ನು ಮತ್ತೊಂದಾಗಿ ತಿಳಿವಿಕೆ ೩. *e* ಸಂಕೇತ ೪. *f* ಅಂಗೀಕಾರ ೧೦. *g* ಮೋಕ್ಷ ವಿಷಯಕವಾದ ಜ್ಞಾನ ೧. *h* ಮೋಕ್ಷೇತರವಾದ ಲೌಕಿಕ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಾನ ೧. *i* ಮೋಕ್ಷ ಅಂದರೆ ಶಾಶ್ವತ ಸುಖ ೮. *j* ಅಜ್ಞಾನ ಅಂದರೆ ದೇಹಾತ್ಮಭ್ರಾಂತಿ ೩. *k* ಇಂದ್ರಿಯಗೋಚರ ವಸ್ತುಗಳು ೩. *l* ಇಂದ್ರಿಯ ಸಾಮಾನ್ಯ ನಾಮಗಳು ೩. *m* ವಾಕ್ಪಾಣಿ ಮುಂತಾದದ್ದು ೧. *n* ಮನೋನೇತ್ರಾದಿಗಳು ೧. *o* ಒಗರಾದ ರಸ ೨. *p* ಸಿಹಿಯಾಗಿರುವಿಕೆ ೧. *q* ಉಪ್ಪಾಗಿರುವಿಕೆ ೧. *r* ಕಾರ ೧. *s* ಕಹಿ ೧. *t* ಹುಳಿ ೧. *u* ಅನೇಕ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಕೂಟದಿಂದಾದ ಸುಗಂಧ ೧.

ಆಮೋದ (ಸ್ಸೋತಿನಿರ್ಹಾರೀ) *a* (ವಾಚ್ಯಲಿಂಗತ್ವಮಾಗುಣಾತ್) ।
ಸಮಾಕರ್ಷೀ(ತು) ನಿರ್ಹಾರೀ *b* ಸುರಭಿ ಘ್ರಾಣತರ್ಪಣಃ ॥ ೧೬೭
ಇಷ್ಟಗಂಧ ಸ್ಸುಗಂಧಿ (ಸ್ಸ್ಯಾ) *c* ದಾಮೋದೀ ಮುಖವಾಸನಃ ।*d*
ಪೂತಿಗಂಧ (ಸ್ತು) ದುರ್ಗಂಧೋ *e* ವಿಸ್ರಂ (ಸ್ಯಾ) ದಾಮಗಂಧಿ (ಯತ್) ॥*f*
ಶುಕ್ಲ ಶುಭ್ರ ಶುಚಿ ಶ್ವೇತ ವಿಶದ ಶ್ಯೇತ ಪಾಂಡರಾಃ ।
ಅವದಾತ ಸ್ಸಿತೋ ಗೌರೋ ವಳಕ್ಷೋ ಧವಳೋಽರ್ಜುನಃ ॥ ೧೬೮
ಹರಿಣಃ ಪಾಂಡುರಃ ಪಾಂಡು *g* (ರೀಷತ್ಪಾಂಡುಸ್ತು) ಧೂಸರಃ ।*h*
ಕೃಷ್ಣೇ ನೀಲಾಽಸಿತ ಶ್ಯಾಮ ಕಾಲ ಶ್ಯಾಮಲ ಮೇಚಕಾಃ ॥*i* ೧೬೯
ಪೀತೋ ಗೌರೋ ಹರಿದ್ರಾಭಃ *j* ಪಾಲಾಶೋ ಹರಿತೋ ಹರಿತ್ ।*k*
ಲೋಹಿತೋ ರೋಹಿತೋ ರಕ್ತಃ *l* ಶೋಣಃ (ಕೋಕನದಚ್ಛವಿಃ) ॥*m* ೧೭೦
(ಅವ್ಯಕ್ತರಾಗ) ಸ್ತ್ವರುಣಃ *n* (ಶ್ವೇತರಕ್ತಸ್ತು) ಪಾಟಲಃ ।*o*
ಶ್ಯಾವ (ಸ್ಸ್ಯಾ)ತ್ಕಪಿಶೋ *p* ಧೂಮ್ರ ಧೂಮಲೌ ಕೃಷ್ಣಲೋಹಿತೇ ॥*q* ೧೭೧
ಕಡಾರಃ ಕಪಿಲಃ ಪಿಂಗ ಪಿಶಂಗೌ ಕದ್ರು ಪಿಂಗಲೌ ।*r*
ಚಿತ್ರ ಕಿರ್ಮ್ಮೀರ ಕಲ್ಮಾಷ ಶಬಲೈತಾ (ಶ್ಚ) ಕರ್ಬುರೇ ॥*s* ೧೭೨
(ಗುಣೇ ಶುಕ್ಲಾದಯಃ ಪುಂಸಿ ಗುಣಿಲಿಂಗಾ ಸ್ತುತದ್ವತಿ) ।

॥ ಇತಿ ಧೀವರ್ಗಃ ॥

---

a A diffusive perfume 1 *b* Fragrant substance 2. *c* Sweet smelling substance 4. *d* Strong smelling substance, as camphor 2. *e* Fetid substance 2. *f* Substance smelling like raw meat 2. *g* White 16. *h* Grey 1. *i* Black 7. *j* Yellow 4. *k* Green 3. *l* Red 3. *m* Crimson 1. *n* Dark red 1. *o* Pale red, rose colour 1. *p* Brown 2. *q* Ash colour 3. *r* Tawny 6. *s* Variegated 6.

a ಬಹು ಸುವಾಸನೆ ೧. *b* ದೂರವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸುವ ಗಂಧ ೨. *c* ಒಳ್ಳೆ ಗಂಧವುಳ್ಳದ್ದು ೪. *d* ಪಚ್ಚೆ ಕರ್ಪೂರ ಮುಂತಾದ ಪರಿಮಳ ದ್ರವ್ಯ ೨. *e* ಕೆಟ್ಟ ವಾಸನೆಯುಳ್ಳ ವಸ್ತು ೨. *f* ಅಪಕ್ವವಾದ ವಾಸನೆಯುಳ್ಳ ದ್ರವ್ಯ ೨. *g* ಬಿಳುಪು ಬಣ್ಣ ೧೬. *h* ಎಳೇಬಿಳುಪು ಬಣ್ಣ ೧. *i* ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣ ೭. *j* ಹಳದಿ ಬಣ್ಣ ೪. *k* ಹಸುರು ಬಣ್ಣ ೩. *l* ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣ ೩. *m* ಕೆಂದಾವರೆ ಬಣ್ಣ ೧. *n* ಎಳಗೆಂಪು ಬಣ್ಣ ೧. *o* ಕೆಂಪುಬಿಳುಪು ಬೆರೆತಿರುವ ಬಣ್ಣ ೧. *p* ಪಚ್ಚೆ ಬೆರೆತ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣ ೨. *q* ಕಪ್ಪು ಕೆಂಪು ಬೆರೆತ ಬಣ್ಣ ೩. *r* ಗೋರೋಜನದಂತೆ ಕೆಂಪು ಬೆರೆತ ಬಣ್ಣ ೬. *s* ಚಿತ್ರ ಬಣ್ಣ ೬.

VI. ವಾಗ್ವರ್ಗ—VĀG–VARGA

ಬ್ರಾಹ್ಮೀ (ತು) ಭಾರತೀ ಭಾಷಾ ಗೀರ್ವಾಗ್ವಾಣೀ ಸರಸ್ವತೀ ॥ ೧೭೩
ವ್ಯಾಹಾರ ಉಕ್ತಿ ರ್ಲಪಿತಂ ಭಾಷಿತಂ ವಚನಂ ವಚಃ ।*a*
ಅಪಭ್ರಂಶೋಽಪಶಬ್ದಃ *b* (ಸ್ಯಾ ಚ್ಛಾಸ್ತ್ರೇ) ಶಬ್ದ (ಸ್ತುವಾಚಕಃ) ॥*c* ೧೭೪
(ತಿಙ್ಸುಬಂತಚಯೋ) ವಾಕ್ಯಂ (ಕ್ರಿಯಾ ವಾ ಕಾರಕಾನ್ವಿತಾ) ।*d*
ಶ್ರುತಿಃ (ಸ್ತ್ರೀ) ವೇದ ಆಮ್ನಾಯ *e* ಸ್ತ್ರಯೀಧರ್ಮ (ಸ್ತು ತದ್ವಿಧಿಃ) ॥ *f* ೧೭೫
(ಸ್ತ್ರಿಯಾ)ಮೃಕ್ಸಾಮಯಜುಷೀ *g* (ಇತಿ ವೇದಾ ಸ್ತ್ರಯ) ಸ್ತ್ರಯೀ ।*h*
(ಶಿಕ್ಷೇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತೇ) ರಂಗ *i* ಮೋಂಕಾರ ಪ್ರಣವೌ (ಸಮೌ) ॥ *j* ೧೭೬
ಶಿಕ್ಷಾ ವ್ಯಾಕರಣಂ ಛಂದೋ ನಿರುಕ್ತಂ ಜ್ಯೌತಿಷಂ (ತಥಾ) ।
ಕಲ್ಪ(ಶ್ಚೇತಿ ಷಡಂಗಾನಿ ವೇದಸ್ಯಾಹು ರ್ಮನೀಷಿಣಃ) ॥*k* ೧೭೭
ಇತಿಹಾಸಃ ಪುರಾವೃತ್ತ *l* (ಮುದಾತ್ತಾದ್ಯಾಸ್ತ್ರಯ) ಸ್ಸ್ವರಾಃ ।*m*
ಆನ್ವೀಕ್ಷಕೀ ದಂಡನೀತಿ (ಸ್ತರ್ಕವಿದ್ಯಾ ರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಯೋಃ) ॥*n* ೧೭೮
ಆಖ್ಯಾಯಿಕೋಪಲಬ್ಧಾರ್ಥಾ *o* ಪುರಾಣಂ ಪಂಚಲಕ್ಷಣಂ । *p*
ಸರ್ಗ(ಶ್ಚ) ಪ್ರತಿಸರ್ಗ(ಶ್ಚ) ವಂಶೋ ಮನ್ವಂತರಾಣಿ (ಚ) ॥ ೧೭೯
ವಂಶಾನುಚರಿತಂ (ಚೇತಿ ಲಕ್ಷಣಾನಾಂ ತು ಪಂಚಕಂ) । *q*
ಪ್ರಬಂಧಕಲ್ಪನಾ ಕಥಾ *r* ಪ್ರವಹ್ಲಿಕಾ ಪ್ರಹೇಳಿಕಾ ॥ *s* ೧೮೦

---

a Speech 13. *b* Ungrammatical speech 2. *c* Word 1. *d* Sentence 1. *e* Veda 3. *f* Vedic rule 1. *g* Rig Veda 1, Sama Veda 1, Yajur Veda 1. *h* These three Vedas 1. *i* The Vedangas 1. *j* The holy syllable OM 2. *k* Names of the six Vedangas. *l* Legend 2. *m* The three Vedic accents 1. *n* The sciences of logic and ethics 2. *o* Credible history 2. *p* Puranas 2. *q* The five Lakshanas of the Puranas *r* Romance 2. *s* Enigma 2.

a ಮಾತು ೧೩. *b* ಅಪಶಬ್ದ ೨. *c* ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾದ ಶಬ್ದ ೧. *d* ವಾಕ್ಯ ೧. *e* ವೇದ ೩. *f* ಆ ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಯಜ್ಞಾದಿ ವಿಧಿಗಳು ೧. *g* ಋಗ್ವೇದ ೧, ಸಾಮವೇದ ೧, ಯಜುರ್ವೇದ ೧. *h* ಈ ವೇದತ್ರಯಕ್ಕೆ ಹೆಸರು ೧. *i* ವೇದಾಂಗಗಳು ೧. *j* ಪ್ರಣವ ೨. *k* ಆರು ವೇದಾಂಗಗಳ ಹೆಸರುಗಳು. *l* ಭಾರತ ಮುಂತಾದ ಪುರಾತನ ಕಥೆಗಳು ೨. *m* ಉದಾತ್ತಾದಿ ಸ್ವರಗಳು ೧. *n* ಕ್ರಮವಾಗಿ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ೨. *o* ನತ್ಯವಾದ ಚರಿತ್ರೆಯುಳ್ಳ ಗ್ರಂಥ ೨. *p* ಸ್ಕಾಂದಾದಿ ಪುರಾಣಗಳು ೨. *q* ಪುರಾಣದ ೫ ಲಕ್ಷಣಗಳು. *r* ಕಲ್ಪಿತ ಕಥೆ ೨. *s* ಗೂಢಾರ್ಥವುಳ್ಳಗ್ರಂಥ ೨.

ಸ್ಮೃತಿ (ಸ್ತು) ಧರ್ಮಸಂಹಿತಾ *a* ಸಮಾಹೃತಿ (ಸ್ತು) ಸಂಗ್ರಹಃ ।*b*
ಸಮಸ್ಯಾ (ತು) ಸಮಾಸಾರ್ಥಾ *c* ಕಿಂವದಂತೀ ಜನಶ್ರುತಿಃ ॥*d* ೧೮೧
ವಾರ್ತಾ ಪ್ರವೃತ್ತಿರ್ವೃತ್ತಾಂತ ಉದಂತ (ಸ್ಸ್ಯಾ) *e* (ದಥಾ)ಹ್ವಯಃ ।
ಆಖ್ಯಾಹ್ವೇ ಅಭಿಧಾನಂ (ಚ) ನಾಮಧೇಯಂ (ಚ) ನಾಮ (ಚ) ॥*f* ೧೮೨
ಹೂತಿ ರಾಕಾರಣಾ ಹ್ವಾನೇ *g* ಸಂಹೂತಿ (ರ್ಬಹುಭಿಃ ಕೃತಾ) ।*h*
ವಿವಾದೋ ವ್ಯವಹಾರ (ಸ್ಸ್ಯಾ) *i* ದುಪನ್ಯಾಸ (ಸ್ತು) ವಾಙ್ಮುಖಂ ॥*j* ೧೮೩
ಉಪೋದ್ಘಾತ ಉದಾಹಾರಃ *k* ಶಪನಂ ಶಪಥಃ (ಪುಮಾನ್) ।*l*
ಪ್ರಶ್ನೋಽನುಯೋಗಃ ಪೃಚ್ಛಾ (ಚ) *m* ಪ್ರತಿವಾಕ್ಯೋತ್ತರೇ (ಸಮೇ) ॥*n* ೧೮೪
ಮಿಥ್ಯಾಽಭಿಯೋಗೋಽಭ್ಯಾಖ್ಯಾನ *o* (ಮಥ) ಮಿಥ್ಯಾಭಿಶಂಸನಂ ।
ಅಭಿಶಾಪಃ *p* ಪ್ರಣಾದ (ಸ್ತುಶಬ್ದ ಸ್ಸ್ಯಾದನುರಾಗಜಃ) ॥*q* ೧೮೫
ಯಶಃ ಕೀರ್ತಿ ಸ್ಸಮಜ್ಞಾ (ಚ) *r* ಸ್ತವಃ ಸ್ತೋತ್ರಂ ಸ್ತುತಿರ್ನುತಿಃ ।*s*
ಆಮ್ರೇಡಿತಂ(ದ್ವಿಸ್ತ್ರಿರುಕ್ತ) *t* ಮುಚ್ಚೈರ್ಘುಷ್ಟಂ(ತು)ಘೋಷಣಾ ॥*u* ೧೮೬
ಕಾಕುಃ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ ವಿಕಾರೋ ಯಶ್ಶೋಕ ಭೀತ್ಯಾದಿಭಿರ್ಧ್ವನೇಃ) ।*v*
ಅವರ್ಣಾಕ್ಷೇಪ ನಿರ್ವಾದ ಪರಿವಾದಾಽಪವಾದ(ವತ್) ॥ ೧೮೭

---

a Law 2. *b* Compilation 2. *c* Part of a stanza given to another person to complete it 2. *d* Rumour 2. *e* News 4. *f* Name 6. *g* Calling 3. *h* Tumultuous exclamation 1. *i* Law suit 2. *j* Declaration 2. *k* Introduction 2. *l* Vow, oath 2. *m* Question 3. *n* Answer 2. *o* False charge 2. *p* Slander 2. *q* An exclamation of joy 1. *r* Fame 3. *s* Praise 4. *t* Repetition of a word through emotion 1. *u* Shout 2. *v* Change of voice in fear, grief, etc. 1.

a ಮಾನವಾದಿ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ೨. *b* ಸಂಗ್ರಹ ೨. *c* ಕವಿಶಕ್ತಿ ಪರಿಜ್ಞಾನಾರ್ಥವಾಗಿ ಪೂರೈಸುವದಕ್ಕೆ ಕೊಡುವ ಪದ್ಯದ ಕೆಲವುಭಾಗ ೨. *d* ಲೋಕಪ್ರವಾದ ೨. *e* ಸಮಾಚಾರ ೪. *f* ಹೆಸರು ೬. *g* ಕರೆಯುವುದು ೩. *h* ಬಹುಮಂದಿ ಸೇರಿ ಕರೆಯುವುದು ೧. *i* ವಿವಾದ ೨. *j* ಉಪನ್ಯಾಸ ೨. *k* ನಿದರ್ಶನವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದು ೨. *l* ಆಣೆ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು ೨. *m* ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡುವುದು ೩. *n* ಉತ್ತರಕೊಡುವುದು ೨. *o* ಇಲ್ಲದ್ದನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ ಆಕ್ಷೇಪಿಸುವುದು ೨. *p* ಸುಳ್ಳು ಚಾಡಿ ಹೇಳುವುದು ೨. *q* ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ನುಡಿಯುವುದು ೧. *r* ಕೀರ್ತಿ ೩. *s* ಸ್ತೋತ್ರ ೪. *t* ಹೇಳಿದಮಾತನ್ನೇ ಎರಡು ಮೂರುಸಾರಿ ನುಡಿಯುವುದು ೧. *u* ಘಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಕೂಗುವುದು ೨. *v* ಧ್ವನಿವಿಕಾರ ೧.

ಉಪಕ್ರೋಶೋ ಜುಗುಪ್ಸಾ (ಚ) ಕುತ್ಸಾ ನಿಂದಾ (ಚ)ಗರ್ಹಣೇ |*a*
ಪಾರುಷ್ಯ ಮತಿವಾದ (ಸ್ಸ್ಯಾ) *b* ಧ್ವತ್ಸರ್ನಂ (ತ್ವಪಕಾರ ಗೀಃ) ||*c* ೧೮೮
(ಯಸ್ಸನಿಂದ ಉಪಾಲಂಭಸ್ತತ್ರಸ್ಯಾ)ತ್ಪರಿಭಾಷಣಂ |*d*
(ತತ್ರತ್ವಾ)ಕ್ಷಾರಣಾ (ಯಃ ಸ್ಯಾದಾಕ್ರೋಶೋ ಮೈಧುನಂಪ್ರತಿ) ||*e* ೧೮೯
(ಸ್ಯಾ) ದಾಭಾಷಣ ಮಾಲಾಪಃ *f* ಪ್ರಲಾಪೋ (ಽನರ್ಥಕಂ ವಚಃ) |*g*
ಅನುಲಾಪೋ (ಮುಹುರ್ಭಾಷಾ) *h* ವಿಲಾಪಃ ಪರಿದೇವನಂ ||*i* ೧೯೦
ವಿಪ್ರಲಾಪೋ (ವಿರೋಧೋಕ್ತಿ) *j* ಸ್ಸಂಲಾಪೋ (ಭಾಷಣಂ ಮಿಥಃ) |*k*
ಸುಪ್ರಲಾಪ ಸ್ಸುವಚನ *l* ಮಪಲಾಪ (ಸ್ತು) ನಿಹ್ನವಃ ||*m* ೧೯೧
ಸಂದೇಶವಾ ಗ್ವಾಚಿಕಂ (ಸ್ಯಾ) *n* (ದ್ವಾಗ್ಭೇದಾಸ್ತು ತ್ರಿಷೂತ್ತರೇ) |
ಉಷತೀ (ವಾಗಕಲ್ಯಾಣೀ ಸ್ಯಾ) *o* ತ್ಕಲ್ಯಾ (ತು ಶುಭಾತ್ಮಿಕಾ) ||*p* ೧೯೨
(ಅತ್ಯರ್ಥ ಮಧುರಂ) ಸಾಂತ್ವಂ *q* ಸಂಗತಂ ಹೃದಯಂಗಮಂ |*r*
ನಿಷ್ಠುರಂ ಪರುಷಂ *s* ಗ್ರಾಮ್ಯ ಮಶ್ಲೀಲಂ *t* ಸೂನೃತಂ (ಪ್ರಿಯೇ || ೧೯೩
ಸತ್ಯೇಽ) *u* (ಧ)ಸಂಕುಲಕ್ಲಿಷ್ಟೇ (ಪರಸ್ಪರಪರಾಹತೇ) |*v*

---

a Blame 10. *b* Abuse 2. *c* Threat 1. *d* Reproof 1. *e* The cry of longing made by animals in heat 1. *f* Addressing 2. *g* Prattle, useless speech 1. *h* Repeating a word again and again 1. *i* Lamentation 2. *j* Contradiction 1. *k* Conversation 1. *l* Good speech 2. *m* Denial 2. *n* Verbal message 2. *o* Inauspicious speech 1. *p* Auspicious speech 1. *q* Conciliating speech 1. *r* Apposite speech 2. *s* Hard speech 2. *t* Rustic speech 2. *u* Agreeable and true speech 1. *v* Preplexing speech 2.

a ನಿಂದೆ ೧೦. *b* ನಿಷ್ಠುರ ೨. *c* ಬೆದರಿಕೆ ೧. *d* ನಿಂದೆಯೊಡಗೂಡಿದ ದುರ್ವಾದ ೧. *e* ಮೈಧುನವನ್ನು ಕುರಿತು ಹಂಬಲಿಸಿ ಮೊರೆ ಇಡುವದು ೧. *f* ಹಿತವಾದ ೨. *g* ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲದ ಮಾತು ೧. *h* ಬಾರಿಬಾರಿಗೂ ನುಡಿಯುವುದು ೧. *i* ಅಳುವುದು ೨. *j* ವಿರೋಧವಾಗಿ ನುಡಿಯುವುದು ೧. *k* ಅನ್ಯೋನ್ಯ ಮಾತಾಡುವುದು ೧. *l* ಪರಿಶುದ್ಧವಾದ ಮಾತು ೨. *m* ಮೋಸಗೊಳಿಸುವ ಮಾತು ೨. *n* ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿಸುವ ಮಾತು ೨. *o* ಅಶುಭವಾಕ್ಯ ೧. *p* ಶುಭವಾಕ್ಯ ೧. *q* ಬಹುಪ್ರೀತಿವಾಕ್ಯ ೧. *r* ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಒಪ್ಪಿದ ಮಾತು ೨. *s* ಕಠಿನವಾದ ಮಾತು ೨. *t* ಗ್ರಾಮ್ಯ ಜನರ ಮಾತು ೨. *u* ಪ್ರಿಯವಾಗಿಯೂ ಸತ್ಯವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ವಾಕ್ಯ ೧. *v* ಅನ್ವಯ ಕಷ್ಟ ವಾಕ್ಯ ೨.

(ಲುಪ್ತವರ್ಣಪದಂ) ಗ್ರಸ್ತಂ *a* ನಿರಸ್ತಂ (ತ್ವರಿತೋದಿತಂ) || *b* ೧೯೪
ಅಂಬೂಕೃತಂ (ಸನಿಷ್ಠೀವ) *c* ಮಬದ್ಧಂ (ನ್ಯಾದನರ್ಥಕಂ) | *d*
ಅನಕ್ಷರ ಮವಾಚ್ಯಂ (ನ್ಯಾ) *e* ದಾಹತಂ (ತು) ಮೃಷಾರ್ಥಕಂ || *f* ೧೯೫
(ಅಥ) ಮ್ಲಿಷ್ಟ ಮವಿಸ್ಪಷ್ಟಂ *g* ವಿತಥಂ (ತ್ವನೃತಂ ವಚಃ) |*h*
ಸೋಲ್ಲುಂಠನಂ(ತು) ಸೋತ್ಪ್ರಾಸಂ *i* ಮಣಿತಂ ರತಿಕೂಜಿತಂ || *j* ೧೯೬
ಸತ್ಯಂ ತಥ್ಯಮೃತಂ ಸಮ್ಯ (ಗಮೂನಿ ತ್ರಿಷು ತದ್ವತಿ) |*k*

|| ಇತಿ ವಾಗ್ವರ್ಗಃ ||

VII. ಶಬ್ದಾದಿವರ್ಗ—SABDADI-VARGA

ಶಬ್ದೇ ನಿನಾದ ನಿನದ ಧ್ವನಿ ಧ್ವಾನ ರವ ಸ್ವನಾಃ || ೧೯೭
ಸ್ವಾನ ನಿರ್ಘೋಷ ನಿರ್ಹ್ರಾದ ನಾದ ನಿಸ್ವಾನ ನಿಸ್ವನಾಃ |
ಆರವಾರಾವಸಂರಾವವಿರಾವಾ *l* (ಅಥ) ಮರ್ಮರಃ || ೧೯೮
(ಸ್ವನಿತೇ ವಸ್ತ್ರಪರ್ಣಾನಾಂ) *m* (ಭೂಷಣಾನಾಂತು) ಶಿಂಜಿತಂ *n*
ನಿಕ್ವಾಣೋ ನಿಕ್ವಣಃ ಕ್ವಾಣಃ ಕ್ವಣಃ ಕ್ವಣನ (ಮಿತ್ಯಪಿ) ||*o* ೧೯೯
(ವೀಣಾಯಾಃ ಕ್ವಣತೇಃ ವ್ರಾದೇಃ) ಪ್ರಕ್ವಾಣಪ್ರಕ್ವಣಾ(ದಯಃ) | *p*

---

a Inarticulate speech through weakness, haste, etc. 1. *b* Rapid speech 1. *c* Sputtering speech 1. *d* Unmeaning speech 1. *e* Unpronounceable speech 2. *f* Assertion of an impossibility 2. *g* Unintelligible speech 2. *h* False speech 1. *i* Talking with a smile 2. *j* Love making 2. *k* True speech 4. *l* Sounds 17. *m* Rustling sound (as or cloth of dry leaves) 1. *n* Tinkling sound (as of metallic ornaments) 1. *o* Sounds of musical instruments 5. *p* Sound of the lute 2.

a ತ್ವರೆಯಿಂದ ವರ್ಣಲೋಪ ಉಳ್ಳ ವಾಕ್ಯ ೧. *b* ತ್ವರೆಯಿಂದ ಹೇಳಿದ ವಾಕ್ಯ ೧. *c* ಎಂಜಲ ತುಂತುರಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ವಾಕ್ಯ ೧. *d* ಹೊಂದದ ಮಾತು ೧. *e* ಹೇಳಬಾರದ ಮಾತು ೨. *f* ಬಹು ಅಸಂಭಾವಿತವಾದ ಮಾತು ೨. *g* ಅರ್ಥವು ತಿಳಿಯಬಾರದೇ ಇರುವ ಮಾತು ೨. *h* ಸುಳ್ಳು ಮಾತು ೧. *i* ಮುಗುಳುನಗೆಯೊಡಗೂಡಿದ ಮಾತು ೨. *j* ರತಿಧ್ವನಿ ೨. *k* ಸತ್ಯವಾಕ್ಯ ೪. *l* ಧ್ವನಿ, ಸದ್ದು ೧೭. *m* ಬಟ್ಟೆಗಳ ಮತ್ತು ಎಲೆಗಳ ಧ್ವನಿ ೧. *n* ಆಭರಣಗಳ ಧ್ವನಿ ೧. *o* ವೀಣಾದಿ ಸಕಲವಾದ್ಯಧ್ವನಿಗಳು ೫. *p* ವೀಣಾಧ್ವನಿ ೨.

ಕೋಲಾಹಲಃ ಕಲಕಲ *a* (ಸ್ತ್ರಿರಶ್ಚಾಂ) ವಾಶಿತಂ ರುತಂ ||*b* ೨೦೦
(ಸ್ತ್ರೀ) ಪ್ರತಿಶ್ರುತ್ಪ್ರತಿಧ್ವಾನೇ *c* ಗೀತಂ ಗಾನ (ಮಿಮೇ ಸಮೇ) || *d*

|| ಇತಿ ಶಬ್ದಾದಿ ವರ್ಗಃ ||

VIII. ನಾಟ್ಯವರ್ಗ—NĀTYA-VARGA

ನಿಷಾದರ್ಷಭ ಗಾಂಧಾರ ಷಡ್ಜ ಮಧ್ಯಮ ಧೈವತಾಃ || ೨೦೧
ಪಂಚಮ (ಶ್ಚೇತ್ಯಮೀ ಸಪ್ತ ತಂತ್ರೀಕಂಠೋತ್ಥಿತಾ ಸ್ಸ್ವರಾಃ) |*e*
ಷಡ್ಜಂ (ಮಯೂರೋ ವದತಿ) (ಗಾವ) ಸ್ತ್ವೃಷಭ (ಭಾಷಿಣಃ) || ೨೦೨
(ಅಜಾವಿಕಂತು) ಗಾಂಧಾರಂ (ಕ್ರೌಂಚಃ ಕ್ವಣತಿ) ಮಧ್ಯಮಮ್ |
(ಪುಷ್ಪಸಾಧಾರಣೇ ಕಾಲೇ ಪಿಕಃ ಕೂಜತಿ) ಪಂಚಮಮ್ || ೨೦೩
ಧೈವತಂ (ಹೇಷತೇ ವಾಜೀ) ನಿಷಾದಂ (ಬೃಂಹತೇ ಗಜಃ) |
(ಮಯೂರಾದಯ ಏತೇಹಿ ಮತ್ತಾ ಗಾಯಂತಿ) ಪಂಚಮಮ್ || *f* ೨೦೪
ಕಾಕಲೀ (ತು ಕಲೇ ಸೂಕ್ಷ್ಮೇ) *g* (ಧ್ವನೌತು ಮಧುರಾ ಸ್ಫುಟೇ) |
ಕಲೋ *h* ಮಂದ್ರ(ಸ್ತು ಗಂಭೀರೇ) *i* ತಾರೋಽ(ತ್ಯುಚ್ಚೈಸ್ತ್ರಯಸ್ತ್ರಿಷು) ||*j*
ಸಮನ್ವಿತಲಯ (ಸ್ತ್ವೇ)ಕ ತಾಲೋ *k* ವೀಣಾ (ತು) ವಲ್ಲಕೀ |
ವಿಪಂಚೀ *l* (ಸಾತು ತಂತ್ರೀಭಿ ಸ್ಸಪ್ತಭಿಃ) ಪರಿವಾದಿನೀ ||*m* ೨೦೬

---

a Shout of a multitude 2. *b* Cry of animals or birds 2. *c* Echo 2. *d* Singing 2. *e* The seven musical notes (an octave) 7. *f* The animals that produce these notes. *g* Soft note 1. *h* Low note 1. *i* Deep note 1. *j* High note 1. *k* Keeping exact time between song, dance and instrumental music 2. *l* Lute 3. *m* Lute with seven strings 1.

a ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಗಲಭೆ ೨. *b* ಮೃಗಪಕ್ಷ್ಯಾದಿಗಳ ಶಬ್ದ ೨. *c* ಪ್ರತಿಧ್ವನಿ ೨. *d* ಹಾಡುಗಾರಿಕೆ ೨. *e* ತಂತಿಯಿಂದಲೂ ಕೊರಳಿನಿಂದಲೂ ಹುಟ್ಟಿದ ಸಂಗೀತ ಸ್ವರಗಳು ೭. *f* ಅವುಗಳನ್ನು ನುಡಿಯುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳು. *g* ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಅವ್ಯಕ್ತ ಮಧುರ ಧ್ವನಿ ೧. *h* ಕಿವಿಗೆ ಇಂಪಾಗಿರುವ ಧ್ವನಿ ೧. *i* ಗಂಭೀರವಾದ ಧ್ವನಿ ೧. *j* ಅತ್ಯಧಿಕವಾದ ಧ್ವನಿ ೧. *k* ಲಯದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಗಾನ ೧. *l* ವೀಣೆ ೩. *m* ಏಳು ತಂತಿಗಳ ವೀಣೆ ೧.

ತತಂ (ವೀಣಾದಿಕಂ ವಾದ್ಯ) *a* ಮಾನದ್ಧಂ (ಮುರಜಾದಿಕಂ) |*b*
(ವಂಶಾದಿಕಂತು) ಸುಷಿರಂ *c* (ಕಾಂಸ್ಯಂ ತಾಲಾದಿಕಂ) ಘನಂ ||*d* ೨೦೭
(ಚತುರ್ವಿಧಮಿದಂ) ವಾದ್ಯಂ ವಾದಿತ್ರಾತೋದ್ಯ (ನಾಮಕಂ) |*e*
ಮೃದಂಗಾ ಮುರಜಾ (ಭೇದಾ) *f* (ಸ್ತ್ವ)ಂಕ್ಯಾಲಿಂಗ್ಯೋರ್ಧ್ವಕಾ(ಸ್ತ್ರಯಃ)||*g*
(ಸ್ಯಾ)ದ್ಯಶಃಪಟಹೋ ಢಕ್ಕಾ *h* ಭೇರೀ (ಸ್ತ್ರೀ) ದುಂದುಭಿಃ (ಪುಮಾನ್) |*i*
ಆನಕಃ ಪಟಹೋಽ(ಸ್ತ್ರೀಸ್ಯಾ)*j* ತ್ಕೋಣೋ (ವೀಣಾದಿ ವಾದನಂ) ||*k* ೨೦೯
(ವೀಣಾದಂಡಃ) ಪ್ರವಾಳ (ಸ್ಸ್ಯಾ) *l* ತ್ಕಕುಭ (ಸ್ತು) ಪ್ರಸೇವಕಃ |*m*
ಕೋಲಂಬಕ (ಸ್ತು ಕಾಯೋಽಸ್ಯಾ) *n* ಉಪನಾಹೋ ನಿಬಂಧನಂ ||*o* ೨೧೦
(ವಾದ್ಯಪ್ರಭೇದಾ) ಡಮರು ಮಡ್ಡು ಡಿಂಡಿಮ ಝರ್ಝರಾಃ |
ಮರ್ದಲಃ ಪಣವೋಽ(ನ್ಯೇಚ) *p* ನರ್ತಕೀ ಲಾಸಕೀ (ಸಮೇ) ||*q* ೨೧೧
(ವಿಲಂಬಿತಂ ದ್ರುತಂ ಮಧ್ಯಂ) ತತ್ವಮೋಘೋ ಘನಂ (ಕ್ರಮಾತ್) |*r*

---

a Any stringed instrument 1. *b* Any drumlike instrument 1. *c* Any wind instrument 1. *d* Any metallic instrument which is struck in playing 1 *e* Collective term for the above four 3. *f* Small drum 2. *g* Varieties of drum 3. *h* Large drum 2. *i* Great drum 2. *j* Big drum 2. *k* Instrument worn on the finger for sounding a lute 1. *l* Neck of a lute 1. *m* Sounding box of a lute 2. *n* Collective term for the above three 1 *o* The parts of a lute to which the strings are attached 2. *p* Varieties of hand drum 6. *q* Female dancer 2. *r* Slow, quick and moderate time in dancing 3.

a ವೀಣೆ ಮುಂತಾದ ತಂತ್ರೀ ವಾದ್ಯಗಳು ೧. *b* ಮದ್ದಳೆ ಮುಂತಾದ ಚರ್ಮ ವಾದ್ಯಗಳು ೧. *c* ಪಿಳ್ಳಗೋವಿ ಮುಂತಾದ ಮುಖ ವಾದ್ಯಗಳು ೧. *d* ತಾಳ ಮುಂತಾದ ಕಂಚಿನ ವಾದ್ಯ ೧. *e* ಈ ನಾಲ್ಕು ವಿಧ ವಾದ್ಯಗಳು ೩. *f* ಮದ್ದಳೆ ೨. *g* ಮದ್ದಳೆಯ ಭೇದಗಳು ೩. *h* ಢವಣೆ ೨. *i* ಭೇರಿ ೨. *j* ತಮ್ಮಟೆ ೨. *k* ವೀಣೆ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಬಾರಿಸುವ ಸಾಧನ ೧. *l* ವೀಣೆಯ ದಂಡಿಗೆ ೧. *m* ವೀಣೆಯ ಹೆರಳು ೨. *n* ವೀಣೆಯ ತಂತಿ, ಹೆರಳು, ಮೊದಲಾದ ಶರೀರ ೧. *o* ವೀಣೆಯ ತಂತಿ ಕಟ್ಟುವ ಬಾಯಿಗೂ ಬಿರಡೆಗಳಿಗೂ ಹೆಸರು ೨. *p* ಕ್ರಮವಾಗಿ ಬುಡುಬುಡಿಕೆ, ಢಿಕ್ಕಿ, ಢಿಮಕಿ, ಝಾಯಿ, ಮದ್ದಳೆ, ಗೋಮುಖ, ಮುಂತಾದವು ೬. *q* ಕುಣಿಯುವವಳು ೨ *r* ನೃತ್ಯದ ಮಧ್ಯಾದಿ ಕಾಲಗಳು ೩.

ತಾಲಃ (ಕಾಲ ಕ್ರಿಯಾ ಮಾನಂ) *a* ಲಯ (ಸ್ಸಾಮ್ಯ) *b* (ಮಥಾಸ್ತ್ರಿಯಾಂ)॥
ತಾಂಡವಂ ನಟನಂ ನಾಟ್ಯಂ ಲಾಸ್ಯಂ ನೃತ್ಯಂ (ಚ) ನರ್ತನಂ ।*c*
ತೌರ್ಯತ್ರಿಕಂ (ನೃತ್ಯಗೀತ ವಾದ್ಯಂ ನಾಟ್ಯಮಿದಂ ತ್ರಯಂ) ॥*d* ೨೧೩
ಭ್ರಕುಂಸ (ಶ್ಚ) ಭ್ರುಕುಂಸ (ಶ್ಚ) ಭ್ರೂಕುಂಸ(ಶ್ಚೇತಿ ನರ್ತಕಃ ।
ಸ್ತ್ರೀವೇಷಧಾರೀ ಪುರುಷೋ) *e* (ನಾಟ್ಯೋಕ್ತೌ) (ಗಣಿಕಾಽ)ಜ್ಜುಕಾ ॥*f* ೨೧೪
(ಭಗಿನೀಪತಿ) ರಾವುತ್ತೋ *g* ಭಾವೋ (ವಿದ್ವಾ) *h* (ನಥಾ)ವುಕಃ ।
(ಜನಕೋ) *i* (ಯುವರಾಜಸ್ತು) ಕುಮಾರೋ ಭರ್ತೃದಾರಕಃ ॥ *j* ೨೧೫
(ರಾಜಾ) ಭಟ್ಟಾರಕೋ ದೇವ *k* (ಸ್ತತ್ಸುತಾ) ಭರ್ತೃದಾರಿಕಾ ।*l*
ದೇವೀ (ಕೃತಾಭಿಷೇಕಾಯ) *m* (ಮಿತರಾಸು ತು) ಭಟ್ಟಿನೀ ॥*n* ೨೧೬
ಅಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ (ಮವಧ್ಯೋಕ್ತೌ) *o* (ರಾಜ್ಞಸ್ಸ್ಯಾಲಸ್ತು) ರಾಷ್ಟ್ರಿಯಃ ।*p*
ಅಂಬಾ (ಮಾತಾಽ) *q* (ಥಬಾಲಾಸ್ಯಾ) ದ್ವಾಸೂ *r* (ರಾರ್ಯ ಸ್ತು)ಮಾರಿಷಃ ॥*s*
ಅತ್ತಿಕಾ (ಭಗಿನೀ ಜ್ಯೇಷ್ಠಾ) *t* ನಿಷ್ಠಾ ನಿರ್ವಹಣೇ (ಸಮೇ) ।*u*
ಹಂಡೇ ಹಂಜೇ ಹಲಾಽ(ಹ್ವಾನೇ ನೀಚಾಂ ಚೇಟಿಂ ಸಖೀಂ ಪ್ರತಿ) ॥*v* ೨೧೮

---

a Musical time 1. *b* Equal time in song, music and dance 1 *c* Dancing 6. *d* Dance accompanied with song and music 1. *e* Male dancer dressed as a female 3 (The following terms are only appropriate to *dramatis personae*) *f* Harlot 1. *g* Sister's husband 1. *h* Learned man 1. *i* Father 1. *j* Prince 2. *k* King 2. *l* King's daughter, princess 1, *m* Crowned queen 1. *n* Other wives of the king 1. *o* Inviolability 1. *p* King's brother-in-law 1 *q* Mother 1. *r* Little girl 1. *s* A worthy man 1. *t* Elder sister 1. *u* End of a play 2. *v* Term of address for a low woman, female slave, or a woman's female friend 3.

a ನಾಟ್ಯಾದಿಗಳ ಕಾಲ ಪರಿಮಿತಿ ೧. *b* ತಾಳದ ಸಮತ್ವ ೧. *c* ಭರತ ಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರಕಾರ ಕುಣಿಯುವುದು ೬. *d* ಕುಣಿಯುವುದು, ಹಾಡುವುದು, ಬಾರಿಸು ವುದು, ಈ ಮೂರೂ ಕೂಡಿದ ನಾಟ್ಯ ೧. *e* ಹೆಣ್ಣು ವೇಷವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಕುಣಿ ಯುವ ಗಂಡು ೩. *f* ನಾಟ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೂಳೆ ೧. *g* ಸಹೋದರಿಯ ಗಂಡನು ೧. *h* ವಿದ್ವಾಂಸನು ೧. *i* ತಂದೆ ೧. *j* ಯುವರಾಜ ೨. *k* ಅರಸನು ೨. *l* ಅರಸಿನ ಮಗಳು ೧. *m* ಪಟ್ಟಾಭಿಷಿಕ್ತಳಾದ ರಾಣಿ ೧. *n* ಮಿಕ್ಕ ರಾಣಿ ೧. *o* ಕೊಲ್ಲ ಕೂಡದೆಂಬ ಮಾತು ೧. *p* ಅರಸಿನ ಭಾವಮೈದುನು ೧. *q* ತಾಯಿ ೧. *r* ಚಿಕ್ಕ ಹುಡುಗಿ ೧. *s* ಪೂಜ್ಯನು ೧. *t* ಅಕ್ಕನು ೧. *u* ನಾಟಕ ಕಥೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸು ವುದು ೨. *v* ನೀಚಳನ್ನೂ, ದಾಸಿಯನ್ನೂ, ಸಖಿಯನ್ನೂ, ಕರೆಯುವ ಹೆಸರು ೩.

ಅಂಗಹಾರೋಽಂಗವಿಕ್ಷೇಪೋ *a* ವ್ಯಂಜಕಾಭಿನಯೌ (ಸಮೌ) |*b*
(ನಿರ್ವೃತ್ತೇ ತ್ವಂಗಸತ್ವಾಭ್ಯಾಂ ದ್ವೇ) (ತ್ರಿಷ್ವಾಂ)ಗಿಕ ಸಾತ್ವಿಕೇ ||*c* ೨೧೯
ಶೃಂಗಾರ ವೀರ ಕರುಣಾದ್ಭುತ ಹಾಸ್ಯ ಭಯಾನಕಾಃ |
ಭೀಭತ್ಸ ರೌದ್ರೌ (ಚ) ರಸಾಃ *d* ಶೃಂಗಾರ ಶ್ಶುಚಿ ರುಜ್ಜ್ವಲಃ ||*e* ೨೨೦
ಉತ್ಸಾಹವರ್ಧನೋ ವೀರಃ *f* ಕಾರುಣ್ಯಂ ಕರುಣಾ ಘೃಣಾ |
ಕೃಪಾ ದಯಾಽನುಕಂಪಾ (ಸ್ಯಾ) ದನುಕ್ರೋಶೋ *g* (ಪ್ಯಥೋ) ಹಸಃ || ೨೨೧
ಹಾಸೋ ಹಾಸ್ಯಂ (ಚ) *h* ಭೀಭತ್ಸಂ ವಿಕೃತಂ (ತ್ರಿಷ್ವಿದಂ ದ್ವಯಂ) |*i*
ವಿಸ್ಮಯೋಽದ್ಭುತ ಮಾಶ್ಚರ್ಯಂ ಚಿತ್ರ *j* (ಮಪ್ಯಥ) ಭೈರವಂ || ೨೨೨
ದಾರುಣಂ ಭೀಷಣಂ ಭೀಷ್ಮಂ ಘೋರಂ ಭೀಮಂ ಭಯಾನಕಂ |
ಭಯಂಕರಂ ಪ್ರತಿಭಯಂ *k* ರೌದ್ರಂ (ತೂ)ಗ್ರ (ಮಮೀ ತ್ರಿಷು || ೨೨೩
ಚತುರ್ದಶ) *l* ದರ ತ್ರಾಸೌ ಭೀತಿ ರ್ಭೀ ಸ್ಸಾಧ್ವಸಂ ಭಯಂ |*m*
(ವಿಕಾರೋ ಮಾನಸೋ) ಭಾವೋಽ *n* ನುಭಾವೋ (ಭಾವ ಬೋಧಕಃ) ||*o*
ಗರ್ವೋಽಭಿಮಾನೋಽಹಂಕಾರೋ *p* ಮಾನ(ಶ್ಚಿತ್ತಸಮುನ್ನತಿಃ) |*q*
ಅನಾದರಃ ಪರಿಭವಃ ಪರೀಭಾವ ಸ್ತಿರಸ್ಕ್ರಿಯಾ || ೨೨೪
ರೀಢಾಽವಮಾನನಾಽವಜ್ಞಾಽವಹೇಳನ ಮಸೂರ್ಕ್ಷಣಂ |*r*
ಮಂದಾಕ್ಷಂ ಹ್ರೀ ಸ್ತ್ರಪಾ ವ್ರೀಡಾ ಲಜ್ಜಾ (ಸಾ) *s* ಪತ್ರಪಾ (ನ್ಯತಃ) ||*t* ೨೨೫

---

a Affected gestures in dancing 2. *b* To disclose the thoughts by signs or gestures 2. *c* Perspiration, horripilation, etc., arising from mental emotion 2. *d* The 8 poetic sentiments *e* Love 3. *f* Heroism 2. *g* Pathos 7. *h* Derision 3. *i* Disgust 2 *j* Surprise 4. *k* Terror 9. *l* Anger 2. *m* Fear 6. *n* Emotion or passion as an object of poetry 1. *o* The expression of such emotion in the features 1. *p* Pride 3. *q* Self respect 1 *r* Disrespect 9. *s* Shame 5. *t* Bashfulness 1.

a ಕುಣಿಯುವಾಗ ಮೈಕುಲುಕಿಸುವುದು ೨. *b* ಹಸ್ತವಿನ್ಯಾಸಾದಿಗಳಿಂದ ಭಾವವನ್ನು ತಿಳಿಯಿಸುವದು ೨. *c* ಮನೋವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಸ್ವೇದ ರೋಮಾಂಚಾದಿಗಳು ೨. *d* ಶೃಂಗಾರಾದಿ ರಸಗಳು ೮. *e* ಶೃಂಗಾರರಸ ೩. *f* ವೀರರಸ ೨. *g* ಕರುಣರಸ ೭. *h* ಹಾಸ್ಯರಸ ೩. *i* ಭೀಭತ್ಸರಸ ೨. *j* ಅದ್ಭುತರಸ ೪. *k* ಭಯಾನಕ ರಸ ೯. *l* ರೌದ್ರರಸ ೨. *m* ಭಯ ೬. *n* ಮನೋವಿಕಾರ ೧. *o* ಭಾವವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಮುಖವಿಕಾಸಾದಿಗಳು ೧. *p* ಅಹಂಕಾರ ೩. *q* ಮಾನ ೧. *r* ತಿರಸ್ಕಾರ ೯. *s* ನಾಚಿಕೆ ೫. *t* ಹೆರರ ದೆಸೆಯಿಂದುಂಟಾದ ನಾಚಿಕೆ ೧.

ಕ್ಷಾಂತಿ ಸ್ತಿತಿಕ್ಷಾ *a* ಭಿಧ್ಯಾ(ತು ಪರಸ್ವ ವಿಷಯೇ ಸ್ಪೃಹಾ) |*b*
ಅಕ್ಷಾಂತಿ ರೀರ್ಷ್ಯಾ *c* ಸೂಯಾ (ತು ದೋಷಾರೋಪೋ ಗುಣೇಷ್ವಪಿ) ||*d*
ವೈರಂ ವಿರೋಧೋ ವಿದ್ವೇಷೋ *e* ಮನ್ಯು ಶೋಕೌ (ತು)ಶುಕ್ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) |*f*
ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪೋಽನುತಾಪ (ಶ್ಚ) ವಿಪ್ರತೀಸಾರ (ಇತ್ಯಪಿ) ||*g* ೨೨೮
ಕೋಪ ಕ್ರೋಧಾವಮರ್ಷ ರೋಷ ಪ್ರತಿಘಾ ರುಟ್ಕ್ರುಧೌ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) |*h*
(ಶುಚೌತು ಚರಿತೇ)ಶೀಲ *i* ಮುನ್ಮಾದ (ಶ್ಚಿತ್ತವಿಭ್ರಮಃ) ||*j* ೨೨೯
ಪ್ರೇಮಾ (ನಾ) ಪ್ರಿಯತಾ ಹಾರ್ದಂ ಪ್ರೇಮ ಸ್ನೇಹೋಽ *k* (ಥ) ದೋಹದಂ |
ಇಚ್ಛಾ ಕಾಂಕ್ಷಾ ಸ್ಪೃಹೇಹಾ ತೃಡ್ವಾಂಛಾ ಲಿಪ್ಸಾ ಮನೋರಥಃ || ೨೩೦
ಕಾಮೋಽಭಿಲಾಷ ಸ್ತರ್ಷ (ಶ್ಚ) *l* (ಸ ಮಹಾನ್) ಲಾಲಸಾ (ದ್ವಯೋಃ) |*m*
ಉಪಾಧಿ (ರ್ನಾ) ಧರ್ಮಚಿಂತಾ *n* (ಪುಂಸ್ಯಾ) ಧಿ (ರ್ಮಾನಸೀ ವ್ಯಥಾ) ||*o* ೨೩೧
(ಸ್ಯಾ)ಚ್ಚಿಂತಾ ಸ್ಮೃತಿ ರಾಧ್ಯಾನ *p* ಮುತ್ಕಂಠೋತ್ಕಲಿಕೇ (ಸಮೇ) |*q*
ಉತ್ಸಾಹೋ ವ್ಯವಸಾಯ (ಸ್ಸ್ಯಾ) *r* (ತ್ಸ) ವೀರ್ಯ (ಮತಿಶಕ್ತಿಭಾಕ್) ||*s* ೨೩೨
ಕಪಟೋ (ಸ್ತ್ರೀ) ವ್ಯಾಜದಂಭೋಪಧಯ ಶ್ಛದ್ಮ ಕೈತವೇ |
ಕುಸೃತಿ ರ್ನಿಕೃತಿ ಶ್ಶಾಠ್ಯಂ *t* ಪ್ರಮಾದೋಽನವಧಾನತಾ ||*u* ೨೩೩
ಕೌತೂಹಲಂ ಕೌತುಕಂ (ಚ) ಕುತುಕಂ (ಚ) ಕುತೂಹಲಂ |*v*
(ಸ್ತ್ರೀಣಾಂ) ವಿಲಾಸ ಬಿಬ್ಬೋಕ ವಿಭ್ರಮಾ ಲಲಿತಂ (ತಥಾ) || ೨೩೪
ಹೇಲಾ ಲೀಲೇ (ತ್ಯಮೀ) ಹಾವಾಃ (ಕ್ರಿಯಾಃ ಶೃಂಗಾರ ಭಾವಜಾಃ) |*w*

---

a Patience 2. *b* Covetousness 1. *c* Envy 2. *d* Detraction 1. *e* Hatred 3 *f* Grief 3. *g* Repentance 3. *h* Anger 7. *i* Virtue 1. *j* Madness 2. *k* Friendship 5. *l* Desire 12 *m* Ardent desire 1. *n* Virtuous reflection 2. *o* Mental agony 1. *p* Anxious thought 3. *q* Impatient longing 2. *r* Effort 2. *s* Power 1. *t* Hypocrisy 9. *u* Carelessness 2. *v* Curiosity 4. *w* Dalliance 6.

a ಸೈರಣೆ ೨. *b* ಪರಸ್ವತ್ತಿನ ವಿಷಯವಾದ ದುರಾಶೆ ೧. *c* ಹೊಟ್ಟೆಕಿಚ್ಚು ೨. *d* ಪರರ ಗುಣದಲ್ಲಿಯೂ ದೋಷವನ್ನೆಣಿಸುವ ಬುದ್ಧಿ ೧. *e* ವೈರ ೩. *f* ಶೋಕ ೩. *g* ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ ೩. *h* ಸಿಟ್ಟು ೭. *i* ಒಳ್ಳೇನಡತೆ ೧. *j* ಹುಚ್ಚು ೨. *k* ಸ್ನೇಹ ೫. *l* ಕೋರಿಕೆ ೧೨. *m* ಹೆಚ್ಚಾದ ಅಪೇಕ್ಷೆ ೧. *n* ಧರ್ಮಚಿಂತೆ ೨. *o* ಮನೋವ್ಯಥೆ ೧. *p* ನೆನೆಯುವುದು ೨. *q* ಆಸಕ್ತಿ ೨. *r* ಮಹಾಕಾರ್ಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಮಾಡುವ ಪ್ರಯತ್ನ ೨. *s* ಬಹಳ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಉತ್ಸಾಹ ೧. *t* ಕಪಟ ೯. *u* ಎಚ್ಚರ ತಪ್ಪಿಹೋಗುವುದು ೨. *v*. ಕುತೂಹಲ ೪. *w* ಸ್ತ್ರೀಯರ ಶೃಂಗಾರಭಾವದ ಕಾರ್ಯಗಳು ೬.

ದ್ರವ ಕೇಳಿ ಪರೀಹಾಸಾಃ ಕ್ರೀಡಾ ಲೀಲಾ (ಚ) ನರ್ಮ (ಚ) *a* ॥ ೨೩೫
ವ್ಯಾಜೋಽಪದೇಶೋ ಲಕ್ಷ್ಯಂ (ಚ) *b* ಕ್ರೀಡಾ ಖೇಲಾ (ಚ) ಕೂರ್ದನಂ । *c*
ಘರ್ಮೋ ನಿದಾಘ ಸ್ಸ್ವೇದ (ಸ್ಸ್ಯಾ) *d* ತ್ಪ್ರಳಯೋ (ನಷ್ಟಚೇಷ್ಟತಾ) ॥ *e* ೨೩೬
ಅವಹಿತ್ಥಾಽಽ(ಕಾರಗುಪ್ತಿ) *f* (ಸ್ಸಮೌ) ಸಂವೇಗ ಸಂಭ್ರಮೌ । *g*
(ಸ್ಸ್ಯಾ) ದಾಚ್ಛುರಿತಕಂ (ಹಾಸ ಸ್ಸೋತ್ಪ್ರಾಸ) *h* (ಸ್ಸಮನಾ) ಕ್ಸ್ಮಿತಂ ॥ *i* ೨೩೭
(ಮಧ್ಯಮಂ ಸ್ಸ್ಯಾ) ದ್ವಿಹಸಿತಂ *j* ರೋಮಾಂಚೋ ರೋಮಹರ್ಷಣಂ । *k*
ಕ್ರಂದಿತಂ ರುದಿತಂ ಕ್ರುಷ್ಟಂ *l* ಜೃಂಭ (ಸ್ತುತ್ರಿಷು) ಜೃಂಭಣಂ ॥ *m* ೨೩೮
ವಿಪ್ರಲಂಭೋ ವಿಸಂವಾದೋ *n* ರಿಂಖಣಂ ಸ್ಖಲನಂ (ಸಮೇ) । *o*
(ಸ್ಸ್ಯಾ) ನ್ನಿದ್ರಾ ಶಯನಂ ಸ್ಸ್ವಾಪಃ ಸ್ವಪ್ನ ಸ್ಸಂವೇಶ (ಇತ್ಯಪಿ) ॥ *p* ೨೩೯
ತಂದ್ರೀ ಪ್ರಮೀಲಾ *q* ಭ್ರುಕುಟಿಃ ಭ್ರುಕುಟಿ ಭ್ರೂಕುಟಿ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) । *r*
ಅದೃಷ್ಟಿ (ಸ್ಸ್ಯಾ ದಸೌಮ್ಯೇ *s* ಕ್ಷ್ಣಿ) ಸಂಸಿದ್ಧಿ ಪ್ರಕೃತೀ (ಸಮೇ) ॥ ೨೪೦
ಸ್ವರೂಪಂ (ಚ) ಸ್ವಭಾವ (ಶ್ಚ) ನಿಸರ್ಗ (ಶ್ಚಾ) *t* (ಥ) ವೇಪಥುಃ ।
ಕಂಪೋ *u* (ಥ) ಕ್ಷಣ ಉದ್ಧರ್ಷೋ ಮಹ ಉದ್ಧವ ಉತ್ಸವಃ ॥ *v* ೨೪೧

॥ ಇತಿ ನಾಟ್ಯವರ್ಗಃ ॥

---

a Amorous play 6. *b* Pretence 3. *c* Game 3. *d* Sweat 3. *e* Fainting 1. *f* Dissimulation 1. *g* Excitement due to fear 2. *h* Derision 1. *i* Smile 1 *j* Gentle laugh 1. *k* Horripilation 2. *l* Weeping 3. *m* Yawning 2. *n* Contradiction 2. *o* A slip (in speech or conduct) 2. *p* Sleep 5. *q* Falling asleep through weariness 2. *r* Frown 3. *s* Look of displeasure 1. *t* Natural disposition 5. *u* Trembling 2. *v* Festival 5.

a ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರ ಪರಿಹಾಸ ೬. *b* ವ್ಯಾಜ, ನೆವ ೩. *c* ಚೆಂಡು ಮೊದಲಾದುವರಿಂದ ಆಟ ೩. *d* ಬೆವರು ೩. *e* ಸುಖಾದಿಗಳಿಂದ ಮೈ ಮರೆಯುವುದು ೧. *f* ಅನುರಾಗಾದಿಗಳಿಂದಾದ ಪುಳಕಾದಿಗಳನ್ನು ಮರೆಮಾಚುವದು ೧. *g* ಭಯಾದಿಗಳಿಂದ ತಾರತಮ್ಯವಿಚಾರವಿಲ್ಲದ ಗಾಬರಿ ೨. *h* ಹೀನಗಳಿದು ಗೇಲಿಗೊಳಿಸುವುದು ೧. *i* ಕಿರುನಗೆ, ಗಂಭೀರವಾದ ಹಾಸ ೧. *j* ಮಧ್ಯಸ್ಥವಾದ ನಗೆ ೧. *k* ಮೈಯಲ್ಲಿ ಕೂದಲೇಳುವುದು ೨. *l* ರೋದನ, ಗೋಳೋಯೆಂದಳುವುದು ೩. *m* ಆಕಳಿಕೆ ೨. *n* ವ್ಯತ್ಯಸ್ತವಾಗಿ ನುಡಿಯುವುದು ೨. *o* ಜಾರುವುದು ೨. *p* ನಿದ್ದೆ ೫. *q* ಗಾಢನಿದ್ರೆ ೨. *r* ಕಣ್ಣಿನ ಹುಬ್ಬುಗಳು ಗಂಟಿಕ್ಕುವುದು ೩. *s* ಬಿರುನೋಟ ೧. *t* ಸ್ವಭಾವ ೫. *u* ನಡುಗುವುದು ೨. *v* ಉತ್ಸವ ೫.

IX. ಪಾತಾಳವರ್ಗ—PATALA-VARGA

ಅಧೋಭುವನ ಪಾತಾಳ ಬಲಿಸದ್ಮ ರಸಾತಲಂ ।
ನಾಗಲೋಕೋಽ *a* (ಧ) ಕುಹರಂ ಸುಷಿರಂ ವಿವರಂ ಬಿಲಂ ॥ ೨೪೨
ಛಿದ್ರಂ ನಿರ್ವ್ಯಥನಂ ರೋಕಂ ರಂಧ್ರಂ ಶ್ವಭ್ರಂ ವಪಾ ಸುಷಿಃ ।*b*
ಗರ್ತಾವಟೌ (ಭುವಿ ಶ್ವಭ್ರೇ) *c* (ಸರಂಧ್ರೇ) ಸುಷಿರಂ *d* (ತ್ರಿಷು) ॥ ೨೪೩
ಅಂಧಕಾರೋಽ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ಧ್ವಾಂತಂ ತಮಿಸ್ರಂ ತಿಮಿರಂ ತಮಃ ।*e*
(ಧ್ವಾಂತೇ ಗಾಢೇ)ಽಂಧತಮಸಂ *f* (ಕ್ಷೀಣೇಽ)ವತಮಸಂ *g* (ತಮಃ ॥ ೨೪೪
ವಿಷ್ವ) ಕ್ಸಂತಮಸಂ ।*h*

॥ ಇತಿ ಪಾತಾಳವರ್ಗಃ ॥

X. ಭೋಗಿವರ್ಗ—BHOGI-VARGA

ನಾಗಾಃ ಕಾದ್ರವೇಯಾ *i* (ಸ್ತದೀಶ್ವರಃ) ।
ಶೇಷೋಽನಂತೋ *j* ವಾಸುಕಿ (ಸ್ತು) ಸರ್ಪರಾಜೋಽ *k* (ಧ) ಗೋನಸೇ ॥
ತಿಲಿಪ್ಸ (ನ್ಸ್ಯಾ) *l* (ದಜಗರೇ) ಶಯು ವಾರ್ಹಸ (ಇತ್ಯುಭೌ) ।*m*
ಅಲಗರ್ದೋ ಜಲವ್ಯಾಳ *n* (ಸ್ಸಮೌ) ರಾಜಿಲ ಡುಂಡುಭೌ ॥*o* ೨೪೬
ಮಾಲುಧಾನೋ ಮಾತುಲಾಹಿ *p* ರ್ನಿರ್ಮುಕ್ತೋ ಮುಕ್ತಕಂಚುಕಃ ।*q*

---

a *Patala* (the Underworld) 5. *b* Hole 11. *c* Ditch 2. *d* Having a hole 1. *e* Darkness 5. *f* Thick darkness 1. *g* Slight darkness 1. *h* Universal darkness 1. *i* Nagas (serpents with human faces inhabiting *Patala*) 2. *j* *Adishesha* (king of the *Nagas*) 2 *k* *Vasuki* (the principal *Naga*) 2. *l* Boa constrictor 2. *m* A variety of boa 2. *n* Water snake 2. *o* A snake with two heads (*emphisboena*) 2. *p* A variegated snake 2. *q* A snake that has cast its slough 2.

a ಪಾತಾಳಲೋಕ ೫. *b* ತೂತು ೧೧. *c* ನೆಲದಲ್ಲಿನ ಕಣಜ, ಹಗೇವು ೨. *d* ತೂತುಳ್ಳದ್ದು ೧. *e* ಕತ್ತಲೆ ೫. *f* ಕಗ್ಗತ್ತಲೆ ೧. *g* ಕಿರುಗತ್ತಲೆ ೧. *h* ವ್ಯಾಪಿಸಿದ ಕತ್ತಲೆ ೧. *i* ನಾಗಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಹಾವುಗಳು ೨. *j* ಅಂಥ ಸರ್ಪಗಳಿಗೆ ಅರಸು ೨. *k* ವಾಸುಕಿಯೆಂಬ ದೊಡ್ಡ ಹಾವು ೨. *l* ಬೆಟ್ಟಶಿಲೆಯೆಂಬ ದೊಡ್ಡ ಹಾವು ೨. *m* ಹೆಬ್ಬಾವು, ದಾಸರಹಾವು ೨. *n* ನೀರು ಹಾವು ೨. *o* ಎರಡು ತಲೆಯ ಉರಿಶಿಂಗಿ ಹಾವು ೨. *p* ಊಸರವಳ್ಳಿಹಾವು ೨. *q* ಪರೆಬಿಟ್ಟಹಾವು ೨.

ಸರ್ಪಃ ಪೃದಾಕು ರ್ಭುಜಗೋ ಭುಜಂಗೋಽಹಿ ರ್ಭುಜಂಗಮಃ ॥ ೨೪೭
ಆಶೀವಿಷೋ ವಿಷಧರ ಶ್ಚಕ್ರೀ ವ್ಯಾಳ ಸ್ಸರೀಸೃಪಃ ।
ಕುಂಡಲೀ ಗೂಢಪಾಚ್ಚಕ್ಷುಶ್ಶ್ರವಾಃ ಕಾಕೋದರಃ ಫಣೀ ॥ ೨೪೮
ದರ್ವೀಕರೋ ದೀರ್ಘಪೃಷ್ಠೋ ದಂದಶೂಕೋ ಬಿಲೇಶಯಃ ।
ಉರಗಃ ಪನ್ನಗೋ ಭೋಗೀ ಜಿಂಹಗಃ ಪವನಾಶನಃ ॥ ೨೪೯
ಲೇಲಿಹಾನೋ ದ್ವಿರಸನೋ ವ್ಯಾಳಃ ಕುಂಭೀನಸೋ ಹರಿಃ । *a*
(ತ್ರಿಷ್ವಾ) ಹೇಯಂ (ವಿಷಾಸ್ಥ್ಯಾದಿ) *b* ಸ್ಫಟಾಯಾಂ(ತು) ಫಣಾ(ದ್ವಯೋಃ) ॥ *c*
(ಸಮೌ) ಕಂಚುಕ ನಿರ್ಮೋಕೌ *d* ಕ್ಷ್ವೇಳ (ಸ್ತು) ಗರಳಂ ವಿಷಂ ।
(ಪುಂಸಿ ಕ್ಲೀಬೇ ಚ) *e* ಕಾಕೋಲ ಕಾಲಕೂಟ ಹಲಾಹಲಾಃ ॥ ೨೫೧
ಸೌರಾಷ್ಟ್ರಿಕ ಶೌಕ್ಲಿಕೇಯೋ ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರಃ ಪ್ರದೀಪನಃ ।
ದಾರದೋ ವತ್ಸನಾಭ (ಶ್ಚ ವಿಷಭೇದಾ ಅಮೀ ನವ) ॥ *f* ೨೫೨
ವಿಷವೈದ್ಯೋ ಜಾಂಗಲಿಕೋ *g* ವ್ಯಾಳಗ್ರಾಹ್ಯಹಿತುಂಡಿಕಃ । *h*

॥ ಇತಿ ಭೋಗಿವರ್ಗಃ ॥

XI ನರಕವರ್ಗ — NARAKA-VARGA.

(ಸ್ಯಾ) ನ್ನಾರಕ (ಸ್ತು) ನರಕೋ ನಿರಯೋ ದುರ್ಗತಿಃ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ॥ *i* ೨೫೩
(ತದ್ಭೇದಾ) ಸ್ತಪನಾವೀಚಿಮಹಾರೌರವರೌರವಾಃ ।
ಸಂಘಾತಃ ಕಾಲಸೂತ್ರಂ (ಚೇತ್ಯಾದ್ಯಾ) *j* (ಸ್ಸತ್ವಾಸ್ತು) ನಾರಕಾಃ ॥ ೨೫೪
ಪ್ರೇತಾ *k* ವೈತರಣೀ (ಸಿಂಧುಃ) (ಸ್ಯಾ) *l* ದಲಕ್ಷ್ಮೀ (ಸ್ತು) ನಿರೃತಿಃ । *m*

---

a Snake 30. *b* Any part of a snake 1. *c* Hood of a snake 2. *d* Slough of a snake 2. *e* Poison 3. *f* The nine poisons. *g* Poison doctor, toxicologist 2. *h* Snake charmer 2. *i* Hell *(Naraka)* 4. *j* Various divisions of hell 6. *k* Tormented spirits in hell 2. *l* The river of hell 1. *m* Misfortune 2.

a ಹಾವು ೩೦. *b* ಹಾವಿನ ವಿಷ, ಚರ್ಮ ಮುಂತಾದ್ದು ೧. *c* ಹೆಡೆ ೨. *d* ಹಾವಿನ ಪರೆ ೨. *e* ವಿಷ ೩. *f* ಕ್ರಮವಾಗಿ ವಿಷ ಭೇದಗಳು ೯. *g* ವಿಷವನ್ನು ಇಳಿಸುವ ವೈದ್ಯನು ೨. *h* ಹಾವುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯುವವನು ೨. *i* ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪಾಪಿಗಳ ಯಾತನಾಸ್ಥಾನ ೪. *j* ಆ ನರಕದ ಭೇದಗಳು ೬. *k* ನರಕದಲ್ಲಿ ಯಾತನೆ ಪಡುತ್ತಿರುವ ಜೀವಿಗಳು ೨. *l* ನರಕದ ನದಿ ೧. *m* ನಿರ್ಭಾಗ್ಯತನ ೨.

IX. ಪಾತಾಳವರ್ಗ—PATALA-VARGA

ಅಧೋಭುವನ ಪಾತಾಳ ಬಲಿಸದ್ಮ ರಸಾತಲಂ ।
ನಾಗಲೋಕೋऽ *a* (ಧ) ಕುಹರಂ ಸುಷಿರಂ ವಿವರಂ ಬಿಲಂ ॥ ೨೪೨
ಛಿದ್ರಂ ನಿರ್ವ್ಯಥನಂ ರೋಕಂ ರಂಧ್ರಂ ಶ್ವಭ್ರಂ ವಪಾ ಸುಷಿಃ ।*b*
ಗರ್ತಾವಟೌ (ಭುವಿ ಶ್ವಭ್ರೇ) *c* (ಸರಂಧ್ರೇ) ಸುಷಿರಂ *d* (ತ್ರಿಷು) ॥ ೨೪೩
ಅಂಧಕಾರೋऽ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ಧ್ವಾಂತಂ ತಮಿಸ್ರಂ ತಿಮಿರಂ ತಮಃ ।*e*
(ಧ್ವಾಂತೇ ಗಾಢೇ)ऽಂಧತಮಸಂ *f* (ಕ್ಷೀಣೇऽ)ವತಮಸಂ *g* (ತಮಃ ॥ ೨೪೪
ವಿಷ್ವ) ಕ್ಸಂತಮಸಂ ।*h*

॥ ಇತಿ ಪಾತಾಳವರ್ಗಃ ॥

X. ಭೋಗಿವರ್ಗ—BHOGI-VARGA

ನಾಗಾಃ ಕಾದ್ರವೇಯಾ *i* (ಸ್ತದೀಶ್ವರಃ) ।
ಶೇಷೋऽನಂತೋ *j* ವಾಸುಕಿ (ಸ್ತು) ಸರ್ಪರಾಜೋऽ *k* (ಥ) ಗೋನಸೇ ॥
ತಿಲಿತ್ಸ (ನ್ಸ್ಯಾ) *l* (ದಜಗರೇ) ಶಯು ರ್ವಾಹಸ (ಇತ್ಯುಭೌ) ।*m*
ಅಲಗರ್ದೋ ಜಲವ್ಯಾಳ *n* (ಸ್ಸಮೌ) ರಾಜಿಲ ಡುಂಡುಭೌ ॥*o* ೨೪೬
ಮಾಲುಧಾನೋ ಮಾತುಲಾಹಿ *p* ರ್ನಿರ್ಮುಕ್ತೋ ಮುಕ್ತಕಂಚುಕಃ ।*q*

---

a *Patala* (the Underworld) 5. *b* Hole 11. *c* Ditch 2. *d* Having a hole 1. *e* Darkness 5. *f* Thick darkness 1. *g* Slight darkness 1. *h* Universal darkness 1. *i* Nagas (serpents with human faces inhabiting *Patala*) 2. *j* *Adishesha* (king of the *Nagas*) 2 *k* *Vasuki* (the principal *Naga*) 2. *l* Boa constrictor2. *m* A variety of boa 2 *n* Water snake 2. *o* A snake with two heads (*emphisboena*) 2. *p* A variegated snake 2. *q* A snake that has cast its slough 2.

a ಪಾತಾಳಲೋಕ ೫. *b* ತೂತು ೧೧. *c* ನೆಲದಲ್ಲಿನ ಕಣಜ, ಹಗೇವು ೨. *d* ತೂತುಳ್ಳದ್ದು ೧. *e* ಕತ್ತಲೆ ೫. *f* ಕಗ್ಗತ್ತಲೆ ೧. *g* ಕಿರುಗತ್ತಲೆ ೧. *h* ವ್ಯಾಪಿಸಿದ ಕತ್ತಲೆ ೧. *i* ನಾಗಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಹಾವುಗಳು ೨. *j* ಅಂಥ ಸರ್ಪಗಳಿಗೆ ಅರಸು ೨. *k* ವಾಸುಕಿಯೆಂಬ ದೊಡ್ಡ ಹಾವು ೨. *l* ಬೆಟ್ಟ ಶಿಲೆಯೆಂಬ ದೊಡ್ಡ ಹಾವು ೨. *m* ಹೆಬ್ಬಾವು, ದಾಸರಹಾವು ೨. *n* ನೀರು ಹಾವು ೨. *o* ಎರಡು ತಲೆಯ ಉರಿಶಿಂಗಿ ಹಾವು ೨. *p* ಊಸರವಳ್ಳಿಹಾವು ೨. *q* ಪರೆಬಿಟ್ಟ ಹಾವು ೨.

ಸರ್ಪಃ ಪೃದಾಕು ರ್ಭುಜಗೋ ಭುಜಂಗೋಽಹಿ ರ್ಭುಜಂಗಮಃ ॥ ೨೪೭
ಆಶೀವಿಷೋ ವಿಷಧರ ಶ್ಚಕ್ರೀ ವ್ಯಾಳ ಸ್ಸರೀಸೃಪಃ ।
ಕುಂಡಲೀ ಗೂಢಪಾಚ್ಚಕ್ಷುಶ್ಶ್ರವಾಃ ಕಾಕೋದರಃ ಫಣೀ ॥ ೨೪೮
ದರ್ವೀಕರೋ ದೀರ್ಘಪೃಷ್ಠೋ ದಂದಶೂಕೋ ಬಿಲೇಶಯಃ ।
ಉರಗಃ ಪನ್ನಗೋ ಭೋಗೀ ಜಿಂಹಗಃ ಪವನಾಶನಃ ॥ ೨೪೯
ಲೇಲಿಹಾನೋ ದ್ವಿರಸನೋ ವ್ಯಾಳಃ ಕುಂಭೀನಸೋ ಹರಿಃ । *a*
(ತ್ರಿಷ್ವಪಿ) ಹೇಯಂ (ವಿಷಾಸ್ಥ್ಯಾದಿ) *b* ಸ್ಫಟಾಯಾಂ(ತು) ಫಣಾ(ದ್ವಯೋಃ) ॥ *c*
(ಸಮೌ) ಕಂಚುಕ ನಿರ್ಮೋಕೌ *d* ಕ್ಷ್ವೇಳ (ಸ್ತು) ಗರಳಂ ವಿಷಂ ।
(ಪುಂಸಿ ಕ್ಲೀಬೇ ಚ) *e* ಕಾಕೋಲ ಕಾಲಕೂಟ ಹಲಾಹಲಾಃ ॥ ೨೫೧
ಸೌರಾಷ್ಟ್ರಿಕ ಶ್ಶೌಕ್ಲಿಕೇಯೋ ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರಃ ಪ್ರದೀಪನಃ ।
ದಾರದೋ ವತ್ಸನಾಭ (ಶ್ಚ ವಿಷಭೇದಾ ಅಮೀ ನವ) ॥ *f* ೨೫೨
ವಿಷವೈದ್ಯೋ ಜಾಂಗಲಿಕೋ *g* ವ್ಯಾಳಗ್ರಾಹ್ಯಹಿತುಂಡಿಕಃ । *h*

॥ ಇತಿ ಭೋಗಿವರ್ಗಃ ॥

XI ನರಕವರ್ಗ — NARAKA-VARGA.

(ಸ್ಯಾ) ನ್ನಾರಕ (ಸ್ತು) ನರಕೋ ನಿರಯೋ ದುರ್ಗತಿಃ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ॥ *i* ೨೫೩
(ತದ್ಭೇದಾ) ಸ್ತಪನಾವೀಚಿಮಹಾರೌರವರೌರವಾಃ ।
ಸಂಘಾತಃ ಕಾಲಸೂತ್ರಂ (ಚೇತ್ಯಾದ್ಯಾ) *j* (ಸ್ಸತ್ವಾಸ್ತು) ನಾರಕಾಃ ॥ ೨೫೪
ಪ್ರೇತಾ *k* ವೈತರಣೀ (ಸಿಂಧುಃ) (ಸ್ಯಾ) *l* ದಲಕ್ಷ್ಮೀ (ಸ್ತು) ನಿರೃತಿಃ । *m*

---

a Snake 30. *b* Any part of a snake 1. *c* Hood of a snake 2. *d* Slough of a snake 2. *e* Poison 3. *f* The nine poisons. *g* Poison doctor, toxicologist 2. *h* Snake charmer 2. *i* Hell *(Naraka)* 4. *j* Various divisions of hell 6. *k* Tormented spirits in hell 2. *l* The river of hell 1. *m* Misfortune 2.

a ಹಾವು ೩೦. *b* ಹಾವಿನ ವಿಷ, ಚರ್ಮ ಮುಂತಾದ್ದು ೧. *c* ಹೆಡೆ ೨. *d* ಹಾವಿನ ಪರೆ ೨. *e* ವಿಷ ೩. *f* ಕ್ರಮವಾಗಿ ವಿಷ ಭೇದಗಳು ೯. *g* ವಿಷವನ್ನು ಇಳಿಸುವ ವೈದ್ಯನು ೨. *h* ಹಾವುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯುವವನು ೨. *i* ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪಾಪಿಗಳ ಯಾತನಾಸ್ಥಾನ ೪. *j* ಆ ನರಕದ ಭೇದಗಳು ೬. *k* ನರಕದಲ್ಲಿ ಯಾತನೆ ಪಡುತ್ತಿರುವ ಜೀವಿಗಳು ೨. *l* ನರಕದ ನದಿ ೧. *m* ನಿರ್ಭಾಗ್ಯತನ ೨.

ವಿಷ್ಟಿರಾಜೂಃ *a* ಕಾರಣಾ (ತು) ಯಾತನಾ ತೀವ್ರವೇದನಾ ॥ *b* ೨೫೫
ಪೀಡಾ ಬಾಧಾ ವ್ಯಥಾ ದುಃಖ ಮಾಮನಸ್ಯಂ ಪ್ರಸೂತಿಜಂ ।
(ಸ್ಯಾ) ತ್ಕಷ್ಟಂ ಕೃಚ್ಛ್ರ ಮಾಭೀಲಂ (ತ್ರಿಷ್ವೇಷಾಂ ಭೇದ್ಯಗಾಮಿಯತ್) ॥*c* ೨೫೬

॥ ಇತಿ ನರಕವರ್ಗಃ ॥

XII. ವಾರಿವರ್ಗ—VĀRI-VARGA

ಸಮುದ್ರೋಽಬ್ಧಿ ರಕೂಪಾರಃ ಪಾರಾವಾರ ಸ್ಸರಿತ್ಪತಿಃ ।
ಉದನ್ವಾ ನುದಧಿಃ ಸಿಂಧುಃ ಸರಸ್ವಾ ನ್ಸಾಗರೋಽರ್ಣವಃ ॥ ೨೫೭
ರತ್ನಾಕರೋ ಜಲನಿಧಿ ರ್ಯಾದಃಪತಿ ರಪಾಂಪತಿಃ ।*d*
(ತಸ್ಯ ಪ್ರಭೇದಾಃ) ಕ್ಷೀರೋದೋ ಲವಣೋದ (ಸ್ತಥಾಪರೇ) ॥*e* ೨೫೮
ಆಪಃ (ಸ್ತ್ರೀ ಭೂಮ್ನಿ) ವಾರ್ವಾರಿ ಸಲಿಲಂ ಕಮಲಂ ಜಲಂ ।
ಪಯಃ ಕೀಲಾಲ ಮಮೃತಂ ಜೀವನಂ ಭುವನಂ ವನಂ ॥ ೨೫೯
ಕಬಂಧ ಮುದಕಂ ಪಾಥಃ ಪುಷ್ಕರಂ ಸರ್ವತೋಮುಖಂ ।
ಅಂಭೋಽರ್ಣ ಸ್ತೋಯ ಪಾನೀಯ ನೀರ ಕ್ಷೀರಾಂಬು ಶಂಬರಂ ॥ ೨೬೦
ಮೇಘಪುಷ್ಪಂ ಘನರಸಂ *f* (ತ್ರಿಷು ದ್ವೇ) ಆಪ್ಯಮಮ್ಮಯಂ ।*g*
ಭಂಗ ಸ್ತರಂಗ ಊರ್ಮಿ (ರ್ವಾ ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ವೀಚಿ *h* (ರಥೋರ್ಮಿಷು ॥ ೨೬೧
ಮಹತ್ಸು) ಲ್ಲೋಲಕಲ್ಲೋಲೌ *i* (ಸ್ಯಾ) ದಾವರ್ತೋಽ(ಽಂಭಸಾಂ ಭ್ರಮಃ) ।*j*
ಪೃಷಂತಿ ಬಿಂದು ಪೃಷತಾಃ (ಪುಮಾಂಸೋ) ವಿಪ್ರುಷಃ (ಸ್ತ್ರಿಯಃ) ॥*k* ೨೬೨
ಚಕ್ರಾಣಿ ಪುಟಭೇದಾಃ(ಸ್ಯು) *l* ರ್ಭ್ರಮಾ(ಶ್ಚ) ಜಲನಿರ್ಗಮಾಃ ।*m*

---

a Forced labour 2. *b* Agony 3. *c* Sorrow 9. *d* Ocean 15. *e* Milk sea 1, Salt sea 1. *f* Water 27. *g* Anything watery 2. *h* Waves 4 *i* High waves 2. *j* Whirlpool 1. *k* Drops of water 4. *l* Meandering stream 2. *m* Water course 2.

a ಕೆಲಸಕ್ಕಾಗಿ, ಬಿಟ್ಟಿ ಹಿಡಿಯುವುದು ೨. *b* ಅತಿಶಯವಾದ ಹಿಂಸೆ ೩. *c* ದುಃಖ ೯. *d* ಸಮುದ್ರ ೧೫. *e* ಹಾಲಿನ ಕಡಲು ೧, ಉಪ್ಪು ಕಡಲು ೧. *f* ನೀರು ೨೭. *g* ಜಲವಿಕಾರ ೨. *h* ಅಲೆಗಳು ೪. *i* ದೊಡ್ಡ ಅಲೆಗಳು ೨. *j* ಸುಳಿ ೧. *k* ಜಲಬಿಂದುಗಳು ೪. *l* ವಕ್ರವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ಹೊಳೆ, ಪ್ರವಾಹಗಳ ಕುಟಿಲಗತಿ ೨. *m* ನೀರು ಹರಿಯುವದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಹಾಗೆ ಕಟ್ಟಿದ ತೂಬು, ಬಚ್ಚಲು ಮುಂತಾದವು ೨.

ಕೂಲಂ ರೋಧಶ್ಚ(ಶ್ಚ) ತೀರಂ (ಚ) ಪ್ರತೀರಂ (ಚ) ತಟಂ (ತ್ರಿಷು) ‖*a* ೨೬೩
ಪಾರಾವಾರೇ (ಪರಾರ್ವಾಚೀ ತೀರೇ)*b* ಪಾತ್ರಂ (ತದಂತರಂ) ।*c*
ದ್ವೀಪೋಽ(ಸ್ತ್ರಿಯಾ) ಮಂತರೀಪಂ (ಯದಂತರ್ವಾರಿಣ ಸ್ತಟಂ) ‖*d* ೨೬೪
(ತೋಯೋತ್ಥಿತಂ ತ) ತ್ಪುಲಿನಂ *e* ಸೈಕತಂ ಸಿಕತಾಮಯಂ ।*f*
ನಿಷದ್ವರ (ಸ್ತು) ಜಂಬಾಲಃ ಪಂಕೋಽ(ಸ್ತ್ರೀ)ಶಾದ ಕರ್ದಮೌ ‖*g* ೨೬೫
ಜಲೋಚ್ಛ್ವಾಸಾಃ ಪರೀವಾಹಾಃ *h* ಕೂಪಕಾ (ಸ್ತು) ವಿದಾರಕಾಃ ।*i*
ನಾವ್ಯಂ (ತ್ರಿಲಿಂಗಂ ನೌತಾರ್ಯೇ) *j* (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ನೌ ಸ್ತರಣಿ ಸ್ತರಿಃ ‖*k* ೨೬೬
ಉಡುಪಂ (ತು) ಪ್ಲವಃ ಕೋಲಃ *l* ಸ್ರೋತೋಽ(ಬುಸರಣಂ ಸ್ವತಃ) ।*m*
ಆತರ ಸ್ತರಪಣ್ಯಂ (ಸ್ಯಾತ್) *n* ದ್ರೋಣೀ ಕಾಷ್ಠಾಂಬುವಾಹಿನೀ ‖*o* ೨೬೭
ಸಾಂಯಾತ್ರಿಕಃ ಪೋತವಣಿಕ್ *p* ಕರ್ಣಧಾರ (ಸ್ತು) ನಾವಿಕಃ ।*q*
ನಿಯಾಮಕಾಃ ಪೋತವಾಹಾಃ *r* ಕೂಪಕೋ ಗುಣವೃಕ್ಷಕಃ ‖*s* ೨೬೮
ನೌಕಾದಂಡಃ ಕ್ಷೇಪಣೀ (ಸ್ಯಾ) *t* ದರಿತ್ರಂ ಕೇನಿಪಾತಕಃ ।*u*
ಅಭ್ರಿ (ಸ್ತ್ರೀ) ಕಾಷ್ಠಕುದ್ದಾಲಃ *v* ಸೇಕಪಾತ್ರಂ (ತು) ಸೇಚನಂ ‖*w* ೨೬೯

---

a Shore, bank 5. *b* The opposite banks 2. *c* Bed of a stream 1. *d* Island 2. *e* Alluvial formation 1. *f* Sand bank 2. *g* Mud 5. *h* Overflow 2. *i* A hole for water, sunk in the dry bed of a river 2. *j* Navigable stream 1. *k* Ship 3. *l* A float or raft 3. *m* Natural current 1. *n* Freight, boat-hire 2. *o* Boat 2. *p* Seafaring merchant 2. *q* Helmsman 2. *r* Pilot 2. *s*. Mainmast 2. *t* Oar 2. *u* Rudder 2. *v* A wooden spade 2. *w* Bucket 2.

a ದಡ ೫. *b* ನೀರಿನ ಆಚೆ ಈಚೆ ದಡಗಳು ೨. *c* ಎರಡು ದಡಗಳಿಗೂ ನಡುವೆ ಇರುವ ಅಂತರಾಳ ೧. *d* ನೀರಿನ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ದಿಣ್ಣೆ ೨. *e* ಮರಳ ದಿಣ್ಣೆ ೧. *f* ಮರಳ ರಾಶಿ ೨. *g* ಕೆಸರು ೫. *h* ನೀರು ತುಳುಕಾಡುವುದು ೨. *i* ಚಿಲುಮೆ ೨. *j* ಹಡಗಿನಿಂದ ದಾಟತಕ್ಕ ಜಲವುಳ್ಳ ಹೊಳೆ ೧. *k* ಹಡಗು ೩. *l* ತೆಪ್ಪ, ಹರಿಗೋಲು ೩. *m* ಜಲಪ್ರವಾಹ ೧. *n* ನೀರಿನ ಆಚೆ ದಡಕ್ಕೆ ದಾಟಿಸುವವನಿಗೆ ಕೊಡುವ ಕೂಲಿ ೨. *o* ದೋಣಿ ೨. *p* ಹಡಗಿನ ವರ್ತಕನು ೨. *q* ಹಡಗು ನಡೆಸುವವನು ೨. *r* ಹಡಗು ನಡೆಸತಕ್ಕ ಉಪಾಯವನ್ನು ಹೇಳುವವನು ೨. *s* ಹಡಗಿನ ಧ್ವಜಸ್ತಂಭ ೨. *t* ಹಡಗನ್ನು ನಡೆಸುವ ಗಡೆ ೨. *u* ಹಡಗಿನ ಗಡಿ, ಅಂದರೆ ಲಂಗರು ೨. *v* ಉಪ್ಪು ಮುಂತಾದ್ದನ್ನು ಅಗಿಯುವ ಮರದ ಗುದ್ದಲಿ ೨. *w* ಹಡಗಿನೊಳಕ್ಕೆ ನುಗ್ಗಿದ ನೀರನ್ನು ಚಲ್ಲುವ ಗೆರಸೆ ೨.

ಯಾನಪಾತ್ರಂ (ತು) ಪೋತೋ *a* (ಽಬ್ಧಿಭವೇ ತ್ರಿಷು) ಸಮುದ್ರಿಯಂ |*b*
(ಕ್ಲೀಬೇ)ಽರ್ಧನಾವಂ (ನಾವೋಽರ್ಧೇ) *c* (ತೀತನೌಕೇ)ಽತಿನು (ತ್ರಿಷು) ||*d*
(ತ್ರಿಷ್ವಾಗಾಧಾತ್) ಪ್ರಸನ್ನೋಽಚ್ಛಃ *e* ಕಲುಷೋಽನಚ್ಛ ಆವಿಲಃ |*f*
ನಿಮ್ನಂ ಗಭೀರಂ ಗಂಭೀರ *g* ಮುತ್ತಾನಂ (ತದ್ವಿಪರ್ಯಯೇ) ||*h* ೨೭೧
ಅಗಾಧ ಮತಲಸ್ಪರ್ಶೇ *i* ಕೈವರ್ತೇ ದಾಶ ಧೀವರೌ |*j*
ಆನಾಯಃ (ಪುಂಸಿ) ಜಾಲಂ (ಸ್ಯಾ) *k* ಚ್ಛಣಸೂತ್ರಂ ಪವಿತ್ರಕಂ ||*l* ೨೭೨
ಮತ್ಸ್ಯಧಾನೀ ಕುವೇಣೀ (ಸ್ಯಾ) *m* ದ್ಬಡಿಶಂ ಮತ್ಸ್ಯಬಂಧನಂ |*n*
ಪೃಥುರೋಮಾ ಝಷೋ ಮತ್ಸ್ಯೋ ಮೀನೋ ವೈಸಾರಿಣೋಽಂಡಜಃ || ೨೭೩
ವಿಸಾರ ಶ್ಶಕುಲೀ(ಚಾಥ) *o* ಗಂಡಕ ಶ್ಶಕುಲಾರ್ಭಕಃ |*p*
ಸಹಸ್ರದಂಷ್ಟ್ರಃ ಪಾಠೀನ *q* ಉಲೂಪೀ ಶಿಶುಕ (ಸ್ಸಮೌ) ||*r* ೨೭೪
ನಲಮೀನ ಶ್ಚಿಲಿಚಿಮಃ *s* ಪ್ರೋಷ್ಠೀ (ತು) ಶಫರೀ (ದ್ವಯೋಃ) |*t*
ಕ್ಷುದ್ರಾಂಡಮತ್ಸ್ಯ ಸಂಘಾತಃ ಪೋತಾಧಾನ *u* (ಮಥೋ ಝಷಾಃ) || ೨೭೫
ರೋಹಿತೋ ಮದ್ಗುರ ಶ್ಶಾಲೋ ರಾಜೀವ ಶ್ಶಕುಲ ಸ್ತಿಮಿಃ |
ತಿಮಿಂಗಿಲಾ(ದಯಶ್ಚಾಥ) *v* ಯಾದಾಂಸಿ ಜಲಜಂತವಃ ||*w* ೨೭೬

---

a Rowing boat 2. *b* Marine 1. *c* Half a ship 1. *d* Anything lost overboard 1 *e* Anything pure 2. *f* Anything impure 3. *g* Deep 3. *h* Shallow 1. *i* Bottomless 2. *j* Fisherman 3. *k* Net 2. *l* Strings of a net 2. *m* Fish basket 2. *n* Fishing rod 2. *o* Fish 8. *p* Young fish 2. *q* Sheat fish 2. *r* Porpoise 2. *s* Fish living among reeds 2. *t* Flying fish 2. *u* Shoal of young fish 2. *v* Different kinds of fish 7. *w* Aquatic animals 2.

a ಚಿಕ್ಕ ಹಡಗು ೨. *b* ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ವಸ್ತು ೧. *c* ಅರ್ಧ ಹಡಗು ೧. *d* ಹಡಗಿನಿಂದ ಬಿದ್ದ ವಸ್ತು ೧. *e* ನಿರ್ಮಲವಾದದ್ದು ೨. ಕೊಳಕಾದದ್ದು ೩. *g* ಆಳವಾದದ್ದು ೩. *h* ಆಳವಿಲ್ಲದ್ದು ೧. *i* ಬಹಳ ಆಳವಾದದ್ದು ೨. *j* ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವ ಬೆಸ್ತರವನು ೩. *k* ಬಲೆ ೨. *l* ಬಲೆಯ ಹಗ್ಗ ೨. *m* ಮೀನುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವ ಬುಟ್ಟಿ ೨. *n* ಗಾಳ ೨. *o* ಮೀನು ೮. *p* ಮೀನಿನ ಮರಿ ೨. *q* ಸಾವಿರ ಕೋರೆಗಳುಳ್ಳ ಮೀನು, ಅಂದರೆ ತುರಿಮುಳ್ಳು ಮೀನು ೨. *r* ಶಿಶುವಿನ ಹಾಗೆ ಚಲುವಾದ ಉಣಚಿ ಮೀನು ೨. *s* ಜಂಬುಮೀನು, ಹುಲ್ಲುಮೀನು ೨. *t* ಹಾರು ಮೀನು, ಮೀಟು ಮೀನು ೨. *u* ಮೀನು ಮರಿಗಳ ಗುಂಪು ೨. *v* ಕೆಂಪುಮೀನು ೧, ಯಾವಾಗಲೂ ಮುಳುಗಿಕೊಂಡಿರುವ ಮೀನು ೧, ಬಹಳವೇಗವುಳ್ಳ ಮೀನು ೧, ರಾಜ ಮೀನು ೧, ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳಮೀನು ೧, ನೂರುಗಾವದನೀಳವಾದಮೀನು ೧, ಅಂಥಾ ತಿಮಿ ಮೀನನ್ನು ನುಂಗುವ ಮೀನು ೧. *w* ಜಲಚರಪ್ರಾಣಿಗಳು ೨.

(ತದ್ಭೇದಾಃ) ಶಿಂಶುಮಾರೋದ್ರ ಶಂಕವೋ ಮಕರಾದಯಃ |a
(ಸ್ಯಾ) ತ್ಕುಳೀರಃ ಕರ್ಕಟಕಃ b ಕೂರ್ಮೇ ಕಮಠ ಕಚ್ಛಪೌ ||c ೨೭೭
ಗ್ರಾಹೋ ವಹಾರೋ d ನಕ್ರ (ಸ್ತು) ಕುಂಭೀರೋs e (ಥ) ಮಹೀಲತಾ |
ಗಂಡೂಪದಃ ಕಿಂಚುಲಕೋ f ನಿಹಾಕಾ ಗೋಧಿಕಾ (ಸಮೇ) ||g ೨೭೮
ರಕ್ತಪಾ (ತು) ಜಲೂಕಾಯಾಂ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ ಭೂಮ್ನಿ) ಜಲೌಕಸಃ |h
ಮುಕ್ತಾಸ್ಫೋಟಃ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ಶುಕ್ತಿಃ i ಶಂಖ(ಸ್ಸ್ಯಾ)ತ್ಕಂಬು (ರಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ||j
ಕ್ಷುದ್ರಶಂಖಾ ಶ್ಶಂಖನಖಾ k ಶ್ಶಂಬೂಕಾ ಜಲಶುಕ್ತಯಃ |l
ಭೇಕೇ ಮಂಡೂಕ ವರ್ಷಾಭೂ ಶಾಲೂರ ಪ್ಲವ ದರ್ದುರಾಃ ||m ೨೮೦
ಶಿಲೀ ಗಂಡೂಪದೀ n ಭೇಕೀ ವರ್ಷಾಭ್ವೀ o ಕಮಠೀ ಢುಲಿಃ |p
(ಮದ್ಗುರಸ್ಯಪ್ರಿಯಾ) ಶೃಂಗೀ q ದುರ್ನಾಮಾ ದೀರ್ಘಕೋಶಿಕಾ ||r ೨೮೧
ಜಲಾಶಯೋ ಜಲಾಧಾರ s (ಸ್ತತ್ರಾಗಾಧಜಲೇ) ಹ್ರದಃ |t
ಆಹಾವ (ಸ್ತು) ನಿಪಾನಂ (ಸ್ಯಾ ದುಪಕೂಪ ಜಲಾಶಯೇ) ||u ೨೮೨
(ಪುಂಸ್ಯೇವಾಂ) ಧಃ ಪ್ರಹಿಃ ಕೂಪ ಉದಪಾನಂ (ತು ಪುಂಸಿ ವಾ) |v
ನೇಮಿ ಸ್ತ್ರಿಕಾ (ಸ್ಯ) w ಪೀನಾಹೋ (ಮುಖಬಂಧನ ಮಸ್ಯ ಯತ್) ||x ೨೮೩

---

a Alligator, Otter, Water hog, A fabulous marine monster. *b* Crab 2. *c* Tortoise 3. *d* Shark 2. *e* Crocodile 2. *f* Earthworm 3. *g* Iguana 2. *h* Leech 3. *i* Pearl oyster 2. *j* Shell 2. *k* Small shell 2. *l* Bivalve shell 2. *m* Frog 6. *n* Female earthworm 2. *o* Female frog 2. *p* Female tortoise 2. *q* Female silurus 1. *r* Horse leech 2. *s* Pond 2. *t* Deep lake 1. *u* Water trough for cattle 2. *v* Draw-well 4. *w* Any instrument for raising water 2. *x* The cover of a well 1.

a ನೀರುಬೆಕ್ಕು, ನೀರು ಹಂದಿ, ಚೋರ ಮೀನು, ನೆಗಳು ಮುಂತಾದುವು. *b* ಏಡಿ, ನಳ್ಳಿ ೨. *c* ಆಮೆ ೩. *d* ಹಾವುಮೀನು ೨. *e* ಮೊಸಳೆ ೨. *f* ಕೆಸರಿನಲ್ಲಿರುವ ಎರುಬು ಹುಳು ೩. *g* ನೀರುಡವು ೨. *h* ಜಿಗಣೆ ೩. *i* ಮುತ್ತಿನ ಚಿಪ್ಪು ೨. *j* ಶಂಖ ೨. *k* ಗುಳ್ಳೆ ಶಂಖ ೨. *l* ಕಪ್ಪೆ ಚಿಪ್ಪು ೨. *m* ಕಪ್ಪೆ ೬. *n* ಹೆಣ್ಣು ಎರುಬು ಹುಳು ೨. *o* ಹೆಣ್ಣು ಕಪ್ಪೆ ೨. *p* ಹೆಣ್ಣು ಆಮೆ ೨. *q* ಮದ್ಗುರವೆಂಬ ಹೆಣ್ಣುಮೀನು ೧. *r* ಆನೆಯ ರಕ್ತವನ್ನು ಹೀರುವ ದೊಡ್ಡ ಜಿಗಣೆ ೨. *s* ನೀರಿರುವ ಸ್ಥಳ ೨. *t* ಆಳವಾದ ನೀರುಳ್ಳ, ಸ್ಥಳ, ಮಡು ೧. *u* ಪಶುಗಳು ನೀರು ಕುಡಿಯುವ ನೀರುತೊಟ್ಟಿ ೨. *v* ಸೇದುವ ಬಾವಿ ೪. *w* ಬಾವಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ತಿರಗಣೆ, ಕಪಿಲೆ, ಮುಂತಾದದ್ದು ೨. *x* ಬಾವಿಯ ಕಟ್ಟೆ ೧.

ಪುಷ್ಕರಿಣ್ಯಾಂ (ತು) ಖಾತಂ (ಸ್ಯಾ) *a* ದಖಾತಂ ದೇವಖಾತಕಂ |*b*
ಪದ್ಮಾಕರ ಸ್ತಟಾಕೋऽ (ಸ್ತ್ರೀ) *c* ಕಾಸಾರ ಸ್ಸರಸೀ ಸರಃ ||*d* ೨೮೪
ವೇಶಂತಃ ಪಲ್ವಲಂ (ಚಾ) ಲ್ಪಸರೋ *e* ವಾಪೀ (ತು) ದೀರ್ಘಿಕಾ |*f*
ಖೇಯಂ (ತು) ಪರಿಖಾ *g* ಧಾರ (ಸ್ತ್ವಂಭಸಾಂ ಯತ್ರ ಧಾರಣಂ) ||*h* ೨೮೫
(ಸ್ಯಾ) ದಾಲವಾಲ ಮಾವಾಲ ಮಾವಾಪೋ(ऽಥ) *i* ನದೀ ಸರಿತ್ |
ತರಂಗಿಣೀ ಶೈವಲಿನೀ ತಟಿನೀ ಹ್ರಾದಿನೀ ಧುನೀ || ೨೮೬
ಸ್ರೋತಸ್ವಿನೀ ದ್ವೀಪವತೀ ಸ್ರವಂತೀ ನಿಮ್ನಗಾऽऽಪಗಾ |*j*
ಗಂಗಾ ವಿಷ್ಣುಪದೀ ಜಹ್ನುತನಯಾ ಸುರನಿಮ್ನಗಾ || ೨೮೭
ಭಾಗೀರಥೀ ತ್ರಿಪಥಗಾ ತ್ರಿಸ್ರೋತಾ ಭೀಷ್ಮಸೂ (ರಪಿ) |*k*
ಕಾಳಿಂದೀ ಸೂರ್ಯತನಯಾ ಯಮುನಾ ಶಮನಸ್ವಸಾ ||*l* ೨೮೮
ರೇವಾ (ತು) ನರ್ಮದಾ ಸೋಮೋದ್ಭವಾ ಮೇಖಲಕನ್ಯಕಾ |*m*
ಕರತೋಯಾ ಸದಾನೀರಾ *n* ಬಾಹುದಾ ಸೈತವಾಹಿನೀ ||*o* ೨೮೯
ಶತದ್ರು (ಸ್ತು) ಶಿತದ್ರು (ಸ್ಯಾ) *p* ದ್ವಿಪಾಶಾ (ತು) ವಿಪಾಟ್ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) |*q*
ಶೋಣೋ ಹಿರಣ್ಯವಾಹ (ಸ್ಸ್ಯಾ) *r* ತ್ಕುಲ್ಯಾ (ಲ್ಪಾ ಕೃತ್ರಿಮಾ ಸರಿತ್) ||*s* ೨೯೦
ಶರಾವತೀ ವೇತ್ರವತೀ ಚಂದ್ರಭಾಗಾ ಸರಸ್ವತೀ |
ಗೋದಾವರೀ ಭೀಮರಥೀ ಕೃಷ್ಣವೇಣೀ (ಚ) ಗೌತಮೀ || ೨೯೧

---

a An artificial square tank 2. *b* A natural pond or lake 2. *c* A lotus lake 2. *d* A lotus well 3. *e* A small pond 3. *f* A large pond 2. *g* Moat 2. *h* Canal 1. *i* A basin round a tree for watering it 3. *j* River 12. *k* The Ganges 8. *l* The Jumna *(Yamuna)* 4. *m* The Nerbudda *(Narmada)* 4. *n* The *Karatoya* 2. *o* The *Bahuda* 2. *p* The Sutlej *(Shatadruh)* 2. *q* The *Vipasha* 2. *r* The *Shona* (a male river) 2. *s* An artificial rivulet 1.

a ಚೌಕವಾಗಿ ತೋಡಿದ ಕೊಳ ೨. *b* ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ದೊಣೆ, ಪುಣ್ಯತೀರ್ಥ ೨. *c* ತಾವರೆಗಳುಳ್ಳ ಕೆರೆ ೨. *d* ತಾವರೆಗಳುಳ್ಳ ಕೊಳ ೩. *e* ಕಟ್ಟೆಹಾಕಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ ನೀರಿನ ಕುಂಟೆ ೩. *f* ಕಲ್ಯಾಣಿ, ಕೊಳ ೨. *g* ಕೋಟೆಯ ಕಂದಕ ೨. *h* ಕಾಲುವೆ ೧. *i* ಗಿಡದ ಪಾತಿ ೩. *j* ಹೊಳೆ, ನದಿ ೧೨. *k* ಗಂಗಾ ನದಿ ೮. *l* ಯಮುನಾ ನದಿ ೪. *m* ನರ್ಮದಾ ನದಿ ೪. *n* ಶಿವನ ಹಸ್ತದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಕರತೋಯಾ ಎಂಬ ನದಿ ೨. *o* ಬಾಹುದಾ ನದಿ ೨. *p* ಶತದ್ರು ನದಿ ೨. *q* ವಿಪಾಶಾ ನದಿ ೨. *r* ಶೋಣ ನದ ೨. *s* ಅಗೆದುಮಾಡಿರುವ ಸಣ್ಣ ಹೊಳೆ ೧.

ಕಾವೇರೀ (ಸರಿತೋಽನ್ಯಾಶ್ಚ) *a* ಸಂಭೇದ (ಸ್ಸಿಂಧುಸಂಗಮಃ) ।*b*
(ದ್ವಯೋಃ) ಪ್ರಣಾಳೀ (ಪಯಸಃ ಪದವ್ಯಾಂ) *c* (ತ್ರಿಷು ತೂತ್ತರೌ ॥ ೨೯೨
ದೇವಿಕಾಯಾಂ ಸರಯ್ವಾಂಚ ಭವೇ) ದಾವಿಕ ಸಾರವೌ ।*d*
ಸೌಗಂಧಿಕಂ (ತು)ಕಲ್ಹಾರಂ *e* ಹಲ್ಲಕಂ ರಕ್ತಸಂಧ್ಯಕಂ ॥*f* ೨೯೩
(ಸ್ಯಾ)ದುತ್ಪಲಂ ಕುವಲಯ *g* (ಮಥ) ನೀಲಾಂಬುಜನ್ಮ (ಚ) ।
ಇಂದೀವರಂ (ಚ ನೀಲೇಽಸ್ಮಿ) *h* (ಸಿತೇ) ಕುಮುದ ಕೈರವೇ ॥*i* ೨೯೪
ಶಾಲೂಕ (ಮೇಷಾಂ ಕಂದಸ್ಸ್ಯಾ) *j* ದ್ವಾರಿಪರ್ಣೀ (ತು) ಕುಂಭಿಕಾ ।*k*
ಜಲನೀಲೀ (ತು) ಶೈವಾಲ ಶೈವಲೋಽ(ಥ) *l* ಕುಮುದ್ವತೀ ॥ ೨೯೫
ಕುಮುದಿನ್ಯಾಂ *m* ನಳಿನ್ಯಾಂ(ತು) ಬಿಸಿನೀ ಪದ್ಮಿನೀ (ಮುಖಾಃ) ।*n*
(ವಾ ಪುಂಸಿ) ಪದ್ಮಂ ನಳಿನ ಮರವಿಂದಂ ಮಹೋತ್ಪಲಂ ॥ ೨೯೬
ಸಹಸ್ರಪತ್ರಂ ಕಮಲಂ ಶತಪತ್ರಂ ಕುಶೇಶಯಂ ।
ಪಂಕೇರುಹಂ ತಾಮರಸಂ ಸಾರಸಂ ಸರಸೀರುಹಂ ॥ ೨೯೭
ಬಿಸಪ್ರಸೂನ ರಾಜೀವ ಪುಷ್ಕರಾಂಭೋರುಹಾಣಿ (ಚ) ।*o*
ಪುಂಡರೀಕಂ ಸಿತಾಂಭೋಜ *p* (ಮಥ) ರಕ್ತಸರೋರುಹಂ ॥ ೨೯೮

---

a The *Sharavati*, The *Vetravati*, The *Chandrabhaga*, The *Sarasvati*, The *Godavari*, The *Bhimarati*, The *Krishnaveni*, The *Goutami*, The *Kaveri*. *b* Mouth of a river 1. *c* Drain, water-course 1. *d* Anything obtained from the river *Devika* 1, Anything obtained from the river *Sarayu* 1. *e* Pink water-lily 2. *f* Red water-lily 2. *g* Water-lily 2. *h* Blue water-lily 2. *i* White water-lily 2. *j* Root of the water-lily 1. *k* The shag, a kind of cormorant 2. *l* Duckweed 3. *m* A group of white water-lilies 2. *n* A group of lotuses 3. *o* Lotus 16. *p* White lotus flower 2.

a ಶರಾವತಿ, ವೇತ್ರವತಿ, ಚಂದ್ರಭಾಗ, ಸರಸ್ವತಿ, ಗೋದಾವರಿ, ಭೀಮರಥಿ, ಕೃಷ್ಣವೇಣಿ, ಗೌತಮಿ, ಕಾವೇರಿ ಮುಂತಾದ ಬೇರೆಬೇರೆ ನದಿಗಳು. *b* ನದೀ ಸಂಗಮ ೧. *c* ಗೋಮುಖ, ದೋಣಿ ಮುಂತಾದ ನೀರು ಹರಿಯುವ ದಾರಿ ೧. *d* ಕ್ರಮವಾಗಿ ದೇವಿಕಾ, ಸರಯೂ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ವಸ್ತುಗಳು ೨. *e* ಎಳೆಗೆಂಪುಳ್ಳ ನೈದಿಲೆ ೨. *f* ಕೆಂಪು ನೈದಿಲೆ ೨. *g* ನೈದಿಲೆ ೨. *h* ಕನ್ನೈದಿಲೆ ೨. *i* ಬಿಳಿ ನೈದಿಲೆ ೨. *j* ಈ ಸೌಗಂಧಿಕಾದಿಗಳ ಗಡ್ಡೆ ೧. *k* ನೀರುಕಾಗೆ ೨. *l* ಪಾಚಿ ೩. *m* ಬಿಳಿ ನೈದಿಲೆ ಬಳ್ಳಿ ೨. *n* ಕಮಲಲತೆ ೩. *o* ತಾವರೆ ಹೂವು ೧೬. *p* ಬಿಳಿದಾವರೆ ಹೂವು ೨.

ರಕ್ತೋತ್ಪಲಂ ಕೋಕನದಂ *a* ನಾಳೋ ನಾಳ *b* (ಮಥಾಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ।
ಮೃಣಾಳಂ ಬಿಸ *c* (ಮಬ್ಜಾದಿ ಕದಂಬೇ) ಷಂಡ(ಮಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ॥*d* ೨೯೯
ಕರಹಾಟ ಶ್ಶಿಫಾಕಂದಃ *e* ಕಿಂಜಲ್ಕಃ ಕೇಸರೋಽ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ।*f*
ಸಂವರ್ತಿಕಾ ನವದಳಂ *g* ಬೀಜಕೋಶೋ ವರಾಟಕಃ ॥*h* ೩೦೦

॥ ಇತಿ ವಾರಿವರ್ಗಃ ॥

ಉಕ್ತಂ ಸ್ವರ್ವ್ಯೋಮ ದಿಕ್ಕಾಲ ಧೀವಾಕ್ಶಬ್ದಾದಿ ನಾಟ್ಯಕಂ ।
ಪಾತಾಳ ಭೋಗಿ ನರಕ ವಾರಿ ಚೈಷಾಂಚ ಸಂಗತಂ ॥ ೩೦೧
ಇತ್ಯಮರಸಿಂಹಕೃತೌ ನಾಮಲಿಂಗಾನುಶಾಸನೇ ।
ಸ್ವರ್ಗಾದಿಕಾಂಡಃ ಪ್ರಥಮಃ ಸಾಂಗ ಏವ ಸಮರ್ಥಿತಃ ॥ ೩೦೨

ಇತಿ ನಾಮಲಿಂಗಾನುಶಾಸನೇ ಪ್ರಥಮಕಾಂಡಃ

---

a Red lotus flower 3. *b* Stalk of the lotus or water-lily 2. *c* Stalk of the lotus 2. *d* A quantity of lotuses 1. *e* Root of the lotus 3. *f* A filament, especially of the lotus 2. *g* The new leaf of a water-lily 2. *h* The seed vessel of the lotus.

a ಕೆಂದಾವರೆ ಹೂವು ೩. *b* ತಾವರೆ ದಂಟು ೨. *c* ತಾವರೆ ಬಳ್ಳಿಯ ಕೊಳವೆ ೨. *d* ತಾವರೆ ಹೂವು ಮುಂತಾದವುಗಳ ಸಮೂಹ ೧. *e* ತಾವರೆ ಗಡ್ಡೆ ೩. *f* ತಾವರೆ ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲಾ ಹೂಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವ ಕುಸುರು ೨. *g* ಎಳೆಯ ರೇಕುಗಳು ೨. *h* ತಾವರೆ ಕಾಯಿ ೨.

PART II

ದ್ವಿತೀಯಕಾಂಡ

INTRODUCTION

ಪೀಠಿಕೆ

ಮೂಲ|| ವರ್ಗಾಃ ಪೃಥ್ವೀ ಪುರ ಕ್ಷ್ಮಾಭೃದ್ವನೌಷಧಿ ಮೃಗಾದಿಭಿಃ |
ನೃಬ್ರಹ್ಮಕ್ಷತ್ರವಿಟ್ಛೂದ್ರೈ ಸ್ಸಾಂಗೋಪಾಂಗೈ ರಿಹೋದಿತಾಃ ||೧||

ಟೀಕೆ|| ಇಹ–ಈ ಎರಡನೆಯ ಕಾಂಡದಲ್ಲಿ, ಸಾಂಗೋಪಾಂಗೈಃ–ಅಂಗಪ್ರತ್ಯಂಗಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿರುವ, ಪೃಥ್ವೀಪುರಕ್ಷ್ಮಾಭೃದ್ವನೌಷಧಿಮೃಗಾದಿಭಿಃ-ಭೂ ಪುರ ಶೈಲ ವನೌಷಧಿ ಸಿಂಹಾದಿಗಳಿಂದಲೂ, ನೃಬ್ರಹ್ಮಕ್ಷತ್ರವಿಟ್ಛೂದ್ರೈಃ–ಮನುಷ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ವೈಶ್ಯ ಶೂದ್ರರಿಂದಲೂ, ಉಪಲಕ್ಷಿತಾಃ–ಕೂಡಿರುವ, ವರ್ಗಾಃ–ಪದಸಮೂಹಗಳು, ಉದಿತಾಃ–ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವೆ.

I. ಭೂವರ್ಗ—BHU-VARGA

ಭೂ ರ್ಭೂಮಿ ರಚಲಾsನಂತಾ ರಸಾ ವಿಶ್ವಂಭರಾ ಸ್ಥಿರಾ |
ಧರಾ ಧರಿತ್ರೀ ಧರಣಿಃ ಕ್ಷೋಣೀ ಜ್ಯಾ ಕಾಶ್ಯಪೀ ಕ್ಷಿತಿಃ || ೨
ಸರ್ವಂಸಹಾ ವಸುಮತೀ ವಸುಧೋರ್ವೀ ವಸುಂಧರಾ |
ಗೋತ್ರಾ ಕುಃ ಪೃಥಿವೀ ಪೃಥ್ವೀ ಕ್ಷ್ಮಾsವನಿ ರ್ಮೇದಿನೀ ಮಹೀ || ೩
ವಿಪುಲಾ ಗಹ್ವರೀ ಧಾತ್ರೀ ಗೌರಿಲಾ ಕುಂಭಿನೀ ಕ್ಷಮಾ |
ಜಗತೀ ರತ್ನಗರ್ಭಾ(ಚ) ಭೂತಧಾತ್ರ್ಯಬ್ಧಿಮೇಖಲಾ ||*a* ೪
ಮೃನ್ಮೃತ್ತಿಕಾ *b* (ಪ್ರಶಸ್ತಾತು) ಮೃತ್ಸಾ ಮೃತ್ಸ್ನಾ(ಚ ಮೃತ್ತಿಕಾ) |*c*

---

a The earth, land 38. *b* Soil, clay 2. *c* Good soil 2.
a ಭೂಮಿ ೩೮. *b* ಮಣ್ಣು ೨. *c* ಉತ್ತಮವಾದ ಮಣ್ಣು ೨.

ಉರ್ವರಾ (ಸರ್ವಸಸ್ಯಾಢ್ಯಾ) *a* (ಸ್ಯಾ) ದೂಷಃ ಕ್ಷಾರಮೃತ್ತಿಕಾ ||*b* ೫
ಊಷವಾನೂಷರೋ (ದ್ವಾವಪ್ಯನ್ಯಲಿಂಗೌ) *c* ಸ್ಥಲಂ ಸ್ಥಲೀ |*d*
(ಸಮಾನೌ) ಮರುಧನ್ವಾನೌ *e* (ದ್ವೇ) ಖಿಲಾಽಪ್ರಹತೇ (ಸಮೇ) || ೬
(ತ್ರಿಷ್ವಥೋ) *f* ಜಗತೀ ಲೋಕೋ ವಿಷ್ಟಪಂ ಭುವನಂ ಜಗತ್ |*g*
(ಲೋಕೋಽಯಂ) ಭಾರತಂ ವರ್ಷಂ *h* (ಶರಾವತ್ಯಾಸ್ತು ಯೋಽವಧೇಃ || ೭
ದೇಶಃ ಪ್ರಾಗ್ದಕ್ಷಿಣಃ) ಪ್ರಾಚ್ಯ *i* ಉದೀಚ್ಯಃ (ಪಶ್ಚಿಮೋತ್ತರಃ) | *j*
(ಪ್ರತ್ಯಂತೋ) ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶ (ಸ್ಸ್ಯಾ) *k* (ನ್ಮಧ್ಯದೇಶಸ್ತು) ಮಧ್ಯಮಃ ||*l* ೮
ಆರ್ಯಾವರ್ತಃ ಪುಣ್ಯಭೂಮಿ (ರ್ಮಧ್ಯಂ ವಿಂಧ್ಯ ಹಿಮಾಲಯೋಃ) |*m*
ನೀವೃ ಜ್ಜನಪದೌ *n* ದೇಶ ವಿಷಯೌ (ತೂ)ಪವರ್ತನಂ ||*o* ೯
(ತ್ರಿಷ್ವಾಗೋಷ್ಠಾನ್ನಡಪ್ರಾಯೇ) ನಡ್ವಾನ್ನಡ್ವಲ (ಇತ್ಯಪಿ) |*p*
ಕುಮುದ್ವಾ (ಕುಮುದಪ್ರಾಯೇ) *q* ವೇತಸ್ವಾ (ಬಹುವೇತಸೇ) ||*r* ೧೦
ಶಾದ್ವಲ (ಶ್ಯಾದಹರಿತೇ) *s* (ಸಜಂಬಾಲೇ ತು) ಪಂಕಿಲಃ |*t*

---

a Fertile land 1. *b* Saline earth 2. *c* Salt ground 2. *d* Firm or dry ground 2. *e* Arid land 2. *f* Waste or unploughed land 2. *g* The world 5. *h* India 1. *i* Eastern (India) 1. *j* Northern (India) 1. *k* Country beyond India 1. *l* Central (India) 1. *m* Country between the Vindhya and Himalaya ranges 2. *n* Any inhabited district 2. *o* Country 3. *p* A country abounding in reeds 2. *q* A country abounding in lotuses 1. *r* A country abounding in elephant grass 1. *s* A country covered with young grass 1. *t* A muddy country 1.

a ಪೈರುಗಳಿಂದೊಪ್ಪಿದ ಶ್ರೇಯಭೂಮಿ ೧. *b* ಚೌಳುಮಣ್ಣು ೨. *c* ಚೌಳು ಮಣ್ಣುಳ್ಳ ಬಂಜರು ದಿಣ್ಣೆ ೨. *d* ಭೂಪ್ರದೇಶ ೨. *e* ನಿರ್ಜಲ ಪ್ರದೇಶ ೨. *f* ಉಳದೆ ಇರುವ ಭೂಮಿ ೨. *g* ಜಗತ್ತು ೫. *h* ಹಿಮಾಲಯಕ್ಕೂ ರಾಮಸೇತು ವಿಗೂ ಮಧ್ಯದ ಭೂಮಿ, ಹಿಂದೂದೇಶ ೧. *i* ಹಿಂದೂದೇಶದ ಮೂಡಲುಭಾಗ ೧. *j* ಹಿಂದೂದೇಶದ ಉತ್ತರ ಭಾಗ ೧. *k* ಹಿಂದೂದೇಶದ ಆಚೆಯ ಮ್ಲೇಚ್ಛ ದೇಶ ೧. *l* ಮಧ್ಯ ಹಿಂದೂದೇಶ ೧. *m* ವಿಂಧ್ಯ ಹಿಮಾಲಯಗಳ ಮಧ್ಯ ದೇಶ ೨. *n* ಗ್ರಾಮ ಸಮೂಹ, ಹಳ್ಳಿಯನಾಲು ೨. *o* ದೊಡ್ಡದೇಶ, ನಾಡು ೩. *p* ಶೆತ್ತೆ, ಹುಲ್ಲು ಬಹಳವಾಗಿರುವ ದೇಶ ೨. *q* ಬಿಳಿ ನೈದಿಲೆ ಹೂವು ಬಹಳವಾಗಿರುವ ದೇಶ ೧. *r* ಬಹಳ ಜೊಂಡುಳ್ಳ ದೇಶ ೧. *s* ಎಳೇ ಹುಲ್ಲಿನಿಂದ ಹಚ್ಚಗಿರುವ ದೇಶ ೧. *t* ಕೆಸರಿನೊಡಗೂಡಿದ ದೇಶ ೧.

(ಜಲಪ್ರಾಯ) ಮನೂಪಂ (ಸ್ಯಾ) *a* (ತ್ಪುಂಸಿ) ಕಚ್ಛ (ಸ್ತಥಾವಿಧಃ) ||*b* ೧೧
(ಸ್ತ್ರೀ) ಶರ್ಕರಾ ಶರ್ಕರಿಲ ಶ್ಶಾರ್ಕರ ಶ್ಶರ್ಕರಾವತಿ ।
(ದೇಶ ಏವಾದಿಮಾ ವೇವ ಮುನ್ನೇಯಾ ಸ್ಸಿಕತಾವತಿ) ||*c* ೧೨
(ದೇಶೋ ನದ್ಯಂಬುವೃಷ್ಟ್ಯಂಬುಸಂಪನ್ನವ್ರೀಹಿಪಾಲಿತಃ) ।
(ಸ್ಯಾ)ನ್ನದೀಮಾತೃಕೋ *d* ದೇವಮಾತೃಕ(ಶ್ಚ ಯಥಾಕ್ರಮಂ) ||*e* ೧೩
(ಸುರಾಜ್ಞಿ ದೇಶೇ) ರಾಜನ್ವಾ *f* (ನ್ಸ್ಯಾತ್ತತೋಽನ್ಯತ್ರ) ರಾಜವಾ ।*g*
ಗೋಷ್ಠಂ ಗೋಸ್ಥಾನಕಂ *h* (ತತ್ತು) ಗೌಷ್ಠೀನಂ (ಭೂತಪೂರ್ವಕಂ) ||*i* ೧೪
(ಪರ್ಯಂತಭೂಃ) ಪರಿಸರ *j* ಸ್ಸೇತುರಾಳೌ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ ಪುಮಾ) ।*k*
ವಾಮಲೂರು(ಶ್ಚ) ನಾಕು(ಶ್ಚ) ವಲ್ಮೀಕಂ (ಪುನ್ನಪುಂಸಕಂ) ||*l* ೧೫
ಅಯನಂ ವರ್ತ್ಮ ಮಾರ್ಗಾಽಧ್ವ ಪಂಥಾನಃ ಪದವೀ ಸೃತಿಃ ।
ಸರಣಿಃ ಪದ್ಧತಿಃ ಪದ್ಯಾ ವರ್ತನ್ಯೇಕಪದೀ(ತಿಚ) ||*m* ೧೬
ಅತಿಪಂಥಾ ಸ್ಸುಪಂಥಾ(ಶ್ಚ) ಸತ್ಪಥ (ಶ್ಚಾರ್ಚಿತೇಽಧ್ವನಿ) ।*n*
ವ್ಯಧ್ವೋ ದುರಧ್ವೋ ವಿಪಥಃ ಕದಧ್ವಾ ಕಾಪಥ (ಸ್ಸಮಾಃ) ||*o* ೧೭
ಅಪಂಥಾಸ್ತ್ವಪಥಂ *p* (ತುಲ್ಯೇ) ಶೃಂಗಾಟಕ ಚತುಷ್ಪಥೇ ।*q*
ಪ್ರಾಂತರಂ (ದೂರಶೂನ್ಯೋಽಧ್ವಾ)*r* ಕಾಂತಾರಂ (ವರ್ತ್ಮ ದುರ್ಗಮಂ) ||*s*

---

a A country covered with water 1. *b* Swampy land 1. *c* Stony ground 4. *d* Irrigated country 1. *e* Country watered by rain 1. *f* Country ruled by a good king 1. *g* Kingdom 1. *h* Cow pen 2. *i* Ancient cow pen 1. *j* Land contiguous to a town or village 1. *k* Bridge 2. *l* Ant hill 3. *m* Road 12. *n* Good road 3. *o* Bad road 5. *p* Wrong way 2. *q* A place where four roads meet 2. *r* A short road without thoroughfare 1. *s* Difficult road 1.

a ನೀರು ಬಹಳವಾಗಿರುವ ದೇಶ ೧. *b* ಜೌಗು ಭೂಮಿ ೧. *c* ನುರುಜು ಕಲ್ಲುಳ್ಳ ನೆಲ ೪. *d* ಹೊಳೆ ನೀರಿನಿಂದ ಬೆಳೆಯಾಗುವ ದೇಶ ೧. *e* ಮಳೆಯಿಂದಲೇ ಬೆಳೆಯಾಗುವ ದೇಶ ೧. *f* ಒಳ್ಳೇ ಅರಸುಳ್ಳ ದೇಶ ೧. *g* ಒಳ್ಳೇ ಅರಸಿಲ್ಲದ ದೇಶ ೧. *h* ಆಕಳು ಇರುವ ಕೊಟ್ಟಗೆ ೨. *i* ಹಿಂದೆ ದನಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದ ಕೊಟ್ಟಗೆ ೧. *j* ಗ್ರಾಮನಗರಾದಿಗಳ ಸಮೀಪ ಭೂಮಿ ೧. *k* ಸೇತುವೆ ೨. *l* ಹುತ್ತ ೩. *m* ದಾರಿ ೧೨. *n* ಒಳ್ಳೇ ದಾರಿ ೩. *o* ಕೆಟ್ಟದಾರಿ, ಕೀಳು ಹಾದಿ ೫. *p* ತಪ್ಪು ದಾರಿ, ಕಳ್ಳದಾರಿ ೨. *q* ನಾಲ್ಕು ದಾರಿಗಳು ಕೂಡಿದ ಚೌಕ ೨. *r* ಬಹು ದೂರವಿಲ್ಲದ ದಾರಿ ೧. *s* ಚೋರಕಂಟಕ ಬಾಧೆಯುಳ್ಳ ಕಾಡು ಹಾದಿ ೧.

ಗವ್ಯೂತಿಃ (ಸ್ತ್ರೀ ಕ್ರೋಶಯುಗಂ) *a* ನಲ್ವಃ (ಕಿಷ್ಕು ಚತುಶ್ಶತಂ) ।*b*
ಘಂಟಾಪಥ ಸ್ಸಂಸರಣಂ *c* (ತತ್ಪುರಸ್ಯೋ)ಪನಿಷ್ಕರಂ ॥*d* ೧೯
ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವ್ಯೌ ರೋದಸ್ಯೌ ದ್ಯಾವಾಭೂಮೀ (ಚ) ರೋದಸೀ ।
ದಿವಃಪೃಥಿವ್ಯೌ *e* ಗುಂಜಾ (ತು) ರುಮಾ (ಸ್ಯಾ) ಲ್ಲವಣಾಕರಃ ॥ *f* ೨೦

॥ ಇತಿ ಭೂವರ್ಗಃ ॥

II. ಪುರವರ್ಗ—PURA-VARGA.

ಪೂ (ಸ್ತ್ರೀ) ಪುರೀ ನಗರ್ಯೌ (ವಾ) ಪತ್ತನಂ ಪುಟಭೇದನಂ ।
ಸ್ಥಾನೀಯಂ ನಿಗಮೋ*g* (ನ್ಯತ್ತು ಯನ್ಮೂಲನಗರಾತ್ಪುರಂ ॥ ೨೧
ತ)ಚ್ಛಾಖಾನಗರಂ *h* ವೇಶೋ (ವೇಶ್ಯಾಜನ ಸಮಾಶ್ರಯಃ) ।*i*
ಆಪಣ(ಸ್ತು)ನಿಷದ್ಯಾಯಾಂ *j* ವಿಪಣಿಃ ಪಣ್ಯವೀಧಿಕಾ ॥*k* ೨೨
ರಥ್ಯಾ ಪ್ರತೋಳಿರ್ವಿಶಿಖಾ(ಸ್ಯಾ)*l* ಚ್ಚಯೋವಪ್ರ(ಮಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ।*m*
ಪ್ರಾಕಾರೋ ವರಣ ಸ್ಸಾಲಃ *n* ಪ್ರಾಚೀನಂ (ಪ್ರಾಂತತೋ ವೃತಿಃ) ॥*o* ೨೩
ಭಿತ್ತಿಃ (ಸ್ತ್ರೀ) ಕುಡ್ಯ *p* ಮೇಡೂಕಂ (ಯದಂತರ್ನ್ಯಸ್ತಕೀಕಸಂ) ।*q*
ಗೃಹಂ ಗೇಹೋದವಸಿತಂ ವೇಶ್ಮ ಸದ್ಮ ನಿಕೇತನಂ ॥ ೨೪

---

a A distance of 2 kroshas (or leagues) 1. *b* A distance of 400 cubits (a furlong) 1. *c* High road 2. *d* High road to the capital 1. *e* Heaven and earth 5. *f* Salt mines 3. *g* Town, city 7. *h* Suburb 1. *i* The courtesans' quarter 1. *j* Shop 2. *k* The market street 2. *l* The high street 3. *m* Rampart 2. *n* Fort 3. *o* Hedge round a village 1. *p* Wall 2. *q* A wall of bones 1.

a ಎರಡು ಹರಿದಾರಿ ದೂರ ೧. *b* ೪೦೦ ಹಸ್ತ ಪರಿಮಾಣದ ಹಾದಿ ೧. *c* ರಾಜಮಾರ್ಗ, ರಸ್ತೆ ೨. *d* ರಾಜಧಾನಿಗೆ ಹೋಗುವ ಮಾರ್ಗ ೧. *e* ಭೂಮ್ಯಾಕಾಶಗಳು ೫. *f* ಉಪ್ಪಿನಗಣಿ ೩. *g* ಪಟ್ಟಣ ೭. *h* ಪಟ್ಟಣದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಚಿಕ್ಕ ಊರು ೧. *i* ಸೂಳೆಗೇರಿ ೧. *j* ಮಂಡಿ, ಅಂಗಡಿ ೨. *k* ಅಂಗಡಿ ಬೀದಿ ೨. *l* ದೊಡ್ಡರಸ್ತೆ ೩. *m* ಕೋಟೆಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿನ ದಿಣ್ಣೆ ೨. *n* ಕೋಟೆ ೩. *o* ಊರು ಸುತ್ತಲೂ ಹಾಕಿರುವ ಬೇಲಿ ಮುಂತಾದದ್ದು ೧. *p* ಗೋಡೆ ೨. *q* ಕನ್ನಾ ಕೊರೆಯಲಸಾಧ್ಯವಾಗಿ ಎಲುವು ಗಳಿಡಲ್ಪಟ್ಟು ಹಾಕಿದ ಗೋಡೆ ೧.

ನಿಶಾಂತ ವಸ್ತ್ಯಸದನಂ ಭವನಾಗಾರ ಮಂದಿರಂ ।
ಗೃಹಾಃ (ಪುಂಸಿಚ ಭೂಮ್ನ್ಯೇವ) ನಿಕಾಯ್ಯನಿಲಯಾಲಯಾಃ ॥ ೨೫
ಧಿಷ್ಣ್ಯವೋಕೋ ನಿವಸನಂ ಸ್ಥಾನಾವಸಥವಾಸ್ತು (ಚ) ।
ಸಂಸ್ತ್ಯಾಯ ಮುಟಜಂ ಧಾಮ ನಿವೇಶ ಶ್ಶರಣಂ ಕ್ಷಯಃ ॥ ೨೬
ವಾಸಃ ಕೂಟೋ (ದ್ವಯೋ) ಶ್ಶಾಲಃ ಸಭಾ *a* ಸಂಜವನಂ (ತ್ವಿದಂ) ।
ಚತುಶ್ಶಾಲಂ *b* (ಮುನೀನಾಂತು) ಪರ್ಣಶಾಲೋಟಜೋಽ(ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ॥*c* ೨೭
ಚೈತ್ಯ ಮಾಯತನಂ (ತುಲ್ಯೇ) *d* ವಾಜಿಶಾಲಾ (ತು) ಮಂದುರಾ ।*e*
ಆವೇಶನಂ ಶಿಲ್ಪಶಾಲಾ *f* ಪ್ರಪಾ ಪಾನೀಯಶಾಲಿಕಾ ॥*g* ೨೮
ಮಠ (ಶ್ಛಾತ್ರಾದಿ ನಿಲಯೋ) *h* ಗಂಜಾ(ತು) ಮದಿರಾಗೃಹಂ ।*i*
ಗರ್ಭಾಗಾರಂ ವಾಸಗೃಹ *j* ಮರಿಷ್ಟಂ ಸೂತಿಕಾಗೃಹಂ ॥*k* ೨೯
ವಾತಾಯನಂ ಗವಾಕ್ಷ(ಸ್ಸ್ಯಾತ್) *l* ಮ್ಮಂಡಪೋಽ(ಸ್ತ್ರೀ) ಜನಾಶ್ರಯಃ ।*m*
ಕುಟ್ಟಿಮೋ(ಸ್ತ್ರೀ ನಿಬದ್ಧಾಭೂಃ) *n* ಚಂದ್ರಶಾಲಾಶಿರೋಗೃಹಂ ॥*o* ೩೦
ಹರ್ಮ್ಯಾ(ದಿರ್ಧನಿನಾಂ ವಾಸಃ) *p* ಪ್ರಾಸಾದೋ (ದೇವಭೂಭುಜಾಂ) ।*q*
ಸೌಧೋಽ(ಸ್ತ್ರೀ) ರಾಜಸದನ *r* ಮುಪಕಾರ್ಯೋಪಕಾರಿಕಾ ॥*s* ೩೧
ಸ್ವಸ್ತಿಕ ಸ್ಸರ್ವತೋಭದ್ರೋ ನಂದ್ಯಾವರ್ತಾ(ದಯೋಽಪಿಚ) ।

---

a House 32. *b* House with a courtyard in the centre 2. *c* **Residence of anchorites, hermitage or hut made of leaves 2.** *d* A place for sacrifices or religious worship 2. *e* Stable for horses 2. *f* Workshop 2 *g* A place where water is given to passengers 2. *h* A building inhabited by ascetics, the residence of a *guru* 1. *i* Distillery 2. *j* Bedroom 2. *k* Lying-in chamber 2. *l* Window, ventilator 2. *m* Public reception room 2. *n* Paved floor 1. *o* Upper storey 2. *p* Mansion 1. *q* Palace or temple 1. *r* Palace 2. *s* Tent 2.

a ಮನೆ ೩೨. *b* ನಾಲ್ಕುಕಡೆಯೂ ಕೈಸಾಲೆ ಕಟ್ಟಿದ ಮನೆ ೨. *c* ಋಷಿಗಳ ವಾಸಸ್ಥಳ ೨. *d* ಯಜ್ಞಶಾಲೆ ಮುಂತಾದ ಶುಚಿಸ್ಥಳ ೨. *e* ಕುದುರೆಲಾಯ ೨. *f* ಕೈಗೆಲಸದ ಮನೆ ೨. *g* ಅರವಟ್ಟಿಗೆ ೨. *h* ಶಿಷ್ಯರೇ ಮೊದಲಾದವರು ಸೇರಿರುವ ಸ್ಥಾನ ೧. *i* ಹೆಂಡದ ಜಾಗ ೨. *j* ಮಲಗುವ ಮನೆ ೨. *k* ಹೆರಿಗೆ ಮನೆ ೨. *l* ಗವಾಕ್ಷಿ ೨. *m* ಆಸ್ಥಾನ, ಚಾವಡಿ ೨. *n* ಮಣಿತೊಟ್ಟಿ ೧. *o* ಮೇಲಿನ ಮಹಡಿ ೨. *p* ಧನಿಕರ ಮನೆ ೧. *q* ದೇವಸ್ಥಾನ, ಅರಮನೆ ೧. *r* ರಾಜಗೃಹ ೨. *s* ಬಿಡಾರ ಮುಂತಾದ್ದು ೨.

ಪಿಚ್ಛಂದಕ(ಪ್ರಭೇದಾಹಿ ಭವಂತೀಶ್ವರಸದ್ಮನಾಂ) ||*a* ೩೨
(ಸ್ತ್ರ್ಯಗಾರಂ ಭೂಭುಜಾ) ಮಂತಃಪುರಂ (ಸ್ಯಾ)ದವರೋಧನಂ ।
ಶುದ್ಧಾಂತ(ಶ್ಚಾ)ವರೋಧ(ಶ್ಚ)*b* (ಸ್ಯಾ) ದಟ್ಟಃ ಕ್ಷೌಮ (ಮಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ||*c* ೩೩
ಪ್ರಘಾಣ ಪ್ರಘಣಾಳಿಂದಾ (ಬಹಿರ್ದ್ವಾರಪ್ರಕೋಷ್ಠಕೇ) |*d*
ಗೃಹಾವಗ್ರಹಣೀ ದೇಹ *e* ಲ್ಯಂಗಣಂ ಚತ್ವರಾಜಿರೇ || *f* ೩೪
(ಅಧಸ್ತಾದ್ದಾರುಣಿ) ಶಿಲಾ *g* ನಾಸಾ (ದಾರೂಪರಿಸ್ಥಿತಂ) |*h*
ಪ್ರಚ್ಛನ್ನ ಮಂತರ್ದ್ವಾರಂ (ಸ್ಯಾ)*i* ತ್ಪಕ್ಷದ್ವಾರಂ (ತು) ಪಕ್ಷಕಃ ||*j* ೩೫
ವಲೀಕ ನೀಧ್ರೇ ಪಟಲಪ್ರಾಂತೇ *k* (ಥ) ಪಟಲಂ ಛದಿಃ |*l*
ಗೋಪಾನಸೀ (ತು) ವಲಭೀ (ಚ್ಛಾದನೇ ವಕ್ರದಾರುಣಿ) ||*m* ೩೬
ಕಪೋತಪಾಲಿಕಾಯಾಂ (ತು) ವಿಟಂಕಂ (ಪುನ್ನಪುಂಸಕಂ) *n*
(ಸ್ತ್ರೀ) ದ್ವಾರ್ದ್ವಾರಂ ಪ್ರತೀಹಾರಃ (ಸ್ಯಾ) *o* ದ್ವಿತರ್ದಿ(ಸ್ತು)ವೇದಿಕಾ ||*p* ೩೭
ತೋರಣೋ*s* (ಸ್ತ್ರೀ ಬಹಿರ್ದ್ವಾರಂ) *q* (ಪುರದ್ವಾರಂ ತು) ಗೋಪುರಂ |*r*
(ಕೂಟಂ ಪೂರ್ದ್ವಾರಿಯ)ದ್ಧಸ್ತಿನಖ (ಸ್ತಸ್ಮಿ) *s* (ನ್ನಥ ತ್ರಿಷು) || ೩೮
ಕವಾಟ ಮರರಂ (ತುಲ್ಯೇ) *t* (ತದ್ವಿಷ್ಕಂಭೇ)ರ್ಗಳಂ(ನ.ನಾ) |*u*

---

a Different kinds of houses built by wealthy persons 4. *b* Queen's apartments 4. *c* Tower 2 *d* Terrace in front of a house 3. *e* Threshold 2. *f* Courtyard 3. *g* Door sill 1. *h* The upper timber of a door 1. *i* Secret door 2. *j* Wicket 2. *k* Edge of a roof 3. *l* Roof 2. *m* Rafter 2. *n* Dovecot, aviary 2. *o* Doorway 3. *p* A raised part of the floor used as a seat 2. *q* Outer door 1. *r* Town or city gate 1. *s* A raised place covering the access to a city gate 1. *t* Door 2. *u* A wooden bolt or pin for fastening a door 1.

a ಹಣಗಾರರ ವಿಧವಿಧವಾದ ಮನೆಗಳು ೪. *b* ರಾಣಿವಾಸ ೪. *c* ಮಹಡಿ ೨. *d* ಹೊರಬಾಗಲಿನ ಸಮೀಪದ ಕೈಸಾಲೆ ೩. *e* ಬಾಗಿಲ ಹೊಸಲು ೨. *f* ಅಂಗಳ ೩. *g* ಬಾಗಿಲಿನ ಮೆಟ್ಟು ಹಲಗೆ ೧. *h* ಬಾಗಿಲ ಮೇಲೆ ಹಾಕಿದ ಮರ ೧. *i* ಒಳಬಾಗಿಲು ೨. *j* ದಿಡ್ಡಿ ಬಾಗಿಲು ೨. *k* ಸೂರು ೩. *l* ಮನೆಯ ಹೊದಿಕೆ ೨. *m* ಸೂರಿಗೆ ಆಧಾರವಾದ ಮರದ ಪಟ್ಟಿ ೨. *n* ಪಕ್ಷಿಗಳು ಗೂಡಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ಲೋವೆ ಮರದ ಪಟ್ಟಿ ೨. *o* ಬಾಗಿಲು ೩. *p* ಜಗುಲಿ ೨. *q* ತೋರಣದ ಬಾಗಿಲು ೧. *r* ಊರು ಬಾಗಿಲು ೧. *s* ಊರು ಬಾಗಿಲಿನ ಹೊರಗೆ ಹಾಕಿರುವ ದಿಣ್ಣೆ ೧. *t* ಕದ ೨. *u* ಅಗಳಿ ಮರ ೧.

ಆರೋಹಣಂ (ಸ್ಯಾ)ತ್ಸೋಪಾನಂ *a* ನಿಶ್ರೇಣಿ(ಸ್ತ್ವ)ಧಿರೋಹಿಣೀ ||*b* ೩೯
ಸಂಮಾರ್ಜನೀ ಶೋಧನೀ (ಸ್ಯಾ) *c* ತ್ಸಂಕರೋಽವಕರ (ಸ್ತಥಾ |
ಕ್ಷಿಪ್ತೇ) *d* ಮುಖಂ ನಿಸ್ಸರಣಂ *e* ಸನ್ನಿವೇಶೋ ನಿಕರ್ಷಣಂ || *f* ೪೦
(ಸಮೌ) ಸಂವಸಥ ಗ್ರಾಮೌ *g* ವೇಶ್ಮಭೂ ರ್ವಾಸ್ತು(ರಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) |*h*
ಗ್ರಾಮಾಂತ ಮುಪಶಲ್ಯಂ (ಸ್ಯಾ) *i* ತ್ಸೀಮ ಸೀಮೇ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಮುಭೇ) ||*j* ೪೧
ಘೋಷ ಆಭೀರಪಲ್ಲೀ *k* (ಸ್ಯಾ) ತ್ಪಕ್ಕಣ ಶ್ಶಬರಾಲಯಃ |*l*

|| ಇತಿ ಪುರವರ್ಗಃ ||

II. ಶೈಲವರ್ಗ—SAILA-VARGA

ಮಹೀಧ್ರೆ ಶಿಖರಿ ಕ್ಷ್ಮಾಭೃದಹಾರ್ಯ ಧರ ಪರ್ವತಾಃ || ೪೨
ಅದ್ರಿ ಗೋತ್ರ ಗಿರಿ ಗ್ರಾವಾಽಚಲ ಶೈಲ ಶಿಲೋಚ್ಚಯಾಃ |*m*
ಲೋಕಾಲೋಕ ಶ್ಚಕ್ರವಾಳ *n* ಸ್ತ್ರಿಕೂಟ ಸ್ತ್ರಿಕಕು (ತ್ಸಮೌ) ||*o* ೪೩
ಅಸ್ತ(ಸ್ತು) ಚರಮಕ್ಷ್ಮಾಭೃ *p* ದುದಯಃ ಪೂರ್ವಪರ್ವತಃ |*q*

---

a Steps 2. *b*. Ladder 2. *c* Broom 2. *d* Rubbish, sweepings 2. *e* The open space in front of a house 2. *f* The surroundings of a house 2 *g* Village 2. *h* Building land 2. *i* Outskirts of a village 2 *j* Boundary 2. *k* A village of herdsmen 2 *l* Houses of fowlers 2. *m* Mountain 13. *n* A belt of mountains supposed to surround the world 2. *o* A mountain with three peaks 2 *p* The western mountain behind which the sun is supposed to set 2. *q* The eastern mountain from behind which the sun is supposed to rise 2.

a ಮೆಟ್ಟಿಲು ೨. *b* ನಿಚ್ಚಣಿಗೆ ೨. *c* ಪೊರಕೆ ೨. *d* ಕಸ ೨. *e* ಬೀದಿ ಬಾಗಿಲಿನ ಮುಂದಿರುವ ಬಯಲು ೨. *f* ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಸುತ್ತು ಮುತ್ತು ೨. *g* ಊರು ೨. *h* ಮನೆದಳ ೨. *i* ಗ್ರಾಮದ ಸಮೀಪ ಪ್ರದೇಶ ೨. *j* ಎಲ್ಲೆ ೨. *k* ಒಕ್ಕಲಿಗರ ಹಳ್ಳಿ ೨. *l* ಬೇಡರ ಮನೆ ೨. *m* ಬೆಟ್ಟ ೧೩. *n* ಭೂಮಿಯನ್ನು ಕೋಟೆಯಹಾಗೆ ಸುತ್ತಿಕೊಂಡಿರುವ ಬೆಟ್ಟ ೨. *o* ತ್ರಿಕೂಟ ಪರ್ವತ ೨. *p* ಅಸ್ತಮಯ ಪರ್ವತ ೨. *q* ಉದಯ ಪರ್ವತ ೨.

ಹಿಮವಾ ನ್ನಿಷಧೋ ವಿಂಧ್ಯೋ ಮಾಲ್ಯವಾನ್ಪಾರಿಯಾತ್ರಕಃ ॥ ೪೪
ಗಂಧಮಾದನ (ಮನ್ಯೇಚ) ಹೇಮಕೂಟಾ(ದಯೋ ನಗಾಃ) ।*a*
ಪಾಷಾಣ ಪ್ರಸ್ತರ ಗ್ರಾವೋ ಪಲಾಶ್ಮಾನ ಶ್ಶಿಲಾ ದೃಷತ್ ॥*b* ೪೫
ಕೂಟೋ(ಽಸ್ತ್ರೀ) ಶಿಖರಂ ಶೃಂಗಂ *c* ಪ್ರಪಾತ(ಸ್ತು) ತಟೋ ಭೃಗುಃ ।*d*
ಕಟಕೋ(ಽಸ್ತ್ರೀ) ನಿತಂಬೋ(ಽದ್ರೇಃ) *e* ಸ್ನುಃ ಪ್ರಸ್ಥ ಸ್ಸಾನು(ರಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ॥*f*
ಉತ್ಸಃ ಪ್ರಸ್ರವಣಂ *g* (ವಾರಿಪ್ರವಾಹೋ) ನಿರ್ಝರೋ ಝರಃ ।*h*
ದರೀ(ತು) ಕಂದರೋ (ವಾಸ್ತ್ರೀ) *i* (ದೇವಖಾತಬಿಲೇ) ಗುಹಾ ॥ ೪೬
ಗಹ್ವರಂ *j* ಗಂಡಶ್ಶೈಲಾ(ಸ್ತು ಚ್ಯುತಾಃ ಸ್ಥೂಲೋಪಲಾ ಗಿರೇಃ) ।*k*
ಖನಿಃ (ಸ್ತ್ರಿಯಾ) ಮಾಕರ(ಸ್ಸ್ಯಾ) *l* ತ್ಪಾದಾಃ ಪ್ರತ್ಯಂತಪರ್ವತಾಃ ॥*m* ೪೭
ಉಪತ್ಯಕಾ (ದ್ರೇರಾಸನ್ನಾ ಭೂಮಿ) *n* (ರೂರ್ಧ್ವಮ)ಧಿತ್ಯಕಾ ।*o*
ಧಾತು (ರ್ಮನಶ್ಶಿಲಾದ್ಯದ್ರೇ) *p* ಗೈರಿಕಂ (ತು ವಿಶೇಷತಃ) ॥*q* ೪೮
ನಿಕುಂಜ ಕುಂಜೌ (ವಾ ಕ್ಲೀಬೇ ಲತಾದಿ ಪಿಹಿತೋದರೇ) ।*r*

॥ ಇತಿ ಶೈಲವರ್ಗಃ ॥

---

a Himalaya mountains 1, Nishadha mountains 1, Vindhya mountains 1, Malyavat mountains 1, Pariyatra mountains 1, Gandhamadana mountains 1, Hemakuta mountains 1. *b* Stone 7. *c* Mountain peak 3. *d* Cliff, precipice 3. *e* Side or ridge of a mountain 2. *f* Table land 3. *g* A spring 2. *h* Waterfall 2 *i* Cave 2. *j* Natural cavern 2. *k* Boulder 1. *l* Mine 2. *m* A small hill near a mountain 2. *n* Land near the foot of a mountain 1. *o* Land on the upper part of a mountain 1. *p* Mineral, fossil 1. *q* Anything produced from a mountain 1. *r* A place overgrown with creepers 2.

a ಹಿಮವತ್ಪರ್ವತ ೧, ನಿಷಧ ಪರ್ವತ ೧, ವಿಂಧ್ಯ ಪರ್ವತ ೧, ಮಾಲ್ಯವತ್ಪರ್ವತ ೧, ಪಾರಿಯಾತ್ರ ಪರ್ವತ ೧, ಗಂಧಮಾದನ ಪರ್ವತ ೧, ಹೇಮಕೂಟ ಪರ್ವತ ೧. *b* ಕಲ್ಲು ೭. *c* ಶಿಖರ ೩. *d* ಬೆಟ್ಟದ ಜರಿ ೩. *e* ತಪ್ಪಲು ೨. *f* ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ಸಮಭೂಮಿ ೩. *g* ಚಿಲುಮೆ ೨. *h* ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಪ್ರವಾಹ ೨. *i* ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಡೊಗರು ೨. *j* ಗವಿ ೨. *k* ಬೆಟ್ಟದಿಂದ ಜಾರಿದ ದೊಡ್ಡ ಗುಂಡು ೧. *l* ಗಣಿ ೨. *m* ಬೆಟ್ಟದ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಇರುವ ಗುಟ್ಟೆಗಳು ೨. *n* ಪರ್ವತ ಸಮೀಪದ ಭೂಮಿ ೧. *o* ಪರ್ವತದ ಮೇಲಣ ಭೂಮಿ ೧. *p* ಬೆಟ್ಟದೊಳಗಿರುವ ಮಣಿಶಿಲೆ ಮುಂತಾದದ್ದು ೧. *q* ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಯಾವುದಾದರೂ ವಸ್ತು ೧. *r* ಲತಾಗೃಹ ೨.

IV. ವನೌಷಧಿ ವರ್ಗ—VANAUSHADHI-VARGA

ಅಟವ್ಯರಣ್ಯಂ ವಿಪಿನಂ ಗಹನಂ ಕಾನನಂ ವನಂ ||*a* ೫೦
ಮಹಾರಣ್ಯ ಮರಣ್ಯಾನೀ *b* (ಗೃಹಾರಾಮಸ್ತು)ನಿಷ್ಕುಟಃ |*c*
ಆರಾಮ (ಸ್ಸ್ಯಾ) ದುಪವನಂ (ಕೃತ್ರಿಮಂ ವನಮೇವ ತತ್) ||*d* ೫೧
(ಅಮಾತ್ಯ ಗಣಿಕಾ ಗೇಹೋಪವನೇ) ವೃಕ್ಷವಾಟಿಕಾ |*e*
(ಪುಮಾ) ನಾಕ್ರೀಡ ಉದ್ಯಾನಂ (ರಾಜ್ಞಸ್ಸಾಧಾರಣಂ ವನಂ) ||*f* ೫೨
(ಸ್ಯಾ ದೇತದೇವ) ಪ್ರಮದಾವನ (ಮಂತಃಪುರೋಚಿತಂ) |*g*
ವೀಥ್ಯಾಳಿ ರಾವಳಿಃ ಪಙ್ಕ್ತಿ ಶ್ರೇಣೀ *h* ರೇಖಾ(ಸ್ತು) ರಾಜಯಃ ||*i* ೫೩
ವನ್ಯಾ (ವನಸಮೂಹೇ ಸ್ಯಾ) *j* ದಂಕುರೋಽಭಿನವೋದ್ಭಿದಿ |*k*
ವೃಕ್ಷೋ ಮಹೀರುಹ ಶ್ಶಾಖೀ ವಿಟಪೀ ಪಾದಪ ಸ್ತರುಃ || ೫೪
ಅನೋಕಹಃ ಕುಟ ಸ್ಸಾಲಃ ಪಲಾಶೀ ದ್ರುದ್ರುಮಾಗಮಾಃ |*l*
ವಾನಸ್ಪತ್ಯಃ (ಫಲೈಃಪುಷ್ಪಾ) *m* (ತ್ತೈರಪುಷ್ಪಾ) ದ್ವನಸ್ಪತಿಃ ||*n* ೫೫
ಓಷಧ್ಯಃ (ಫಲಪಾಕಾಂತಾಃ) *o* (ಸ್ಯಾ) ದವಂಧ್ಯಃ ಫಲೇಗ್ರಹಿಃ |*p*
ವಂಧ್ಯೋಽಫಲೋಽವಕೇಶೀ (ಚ) *q* ಫಲವಾ ಫಲಿನಃ ಫಲೀ ||*r* ೫೬

---

a Forest 6. *b* Large forest 2. *c* A garden in a house 2. *d* Grove 2. *e* Pleasure grove 1. *f* Royal public garden 2. *g* Royal garden attached to the harem 1. *h* Row, line 5. *i* Continuous line 2. *j* Multitude of groves 1. *k* Shoot or sprout 2. *l* Tree 13 *m* A fruitbearing tree that blossoms, (as the mango) 1. *n* A fruit-bearing tree that does not blossom, (as the jack) 1. *o* A plant that dies after its fruit ripens, (as the plantain, or paddy), an annual 1. *p* A plant that bears fruit 2. *q* A barren tree 3. *r* A plant in bearing 3.

a ಕಾಡು ೬. *b* ದೊಡ್ಡ ಅಡವಿ ೨. *c* ಮನೆತೋಟ ೨. *d* ಕಾಡಿನ ಹಾಗೆ ಮನುಷ್ಯರು ಹಾಕಿದ ಗಿಡಗಳುಳ್ಳ ಪ್ರದೇಶ, ತೋಟ ೨. *e* ಮಂತ್ರಿಗಳು ಸೂಳೆಯರು ಇವರ ಮನೆಗಳ ಉಪವನ ೧. *f* ಅರಸುಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ತೋಟ ೨. *g* ರಾಣಿವಾಸದವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ತಕ್ಕಹಾಗೆ ಮಾಡಿದ ಶೃಂಗಾರ ವನ ೧. *h* ಸಾಲು ೫. *i* ಎಡೆಬಿಡದೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಸಾಲುಗಳು ೨. *j* ವನ ಸಮೂಹ ೧. *k* ಮೊಳಕೆ ೨. *l* ಮರ ೧೩. *m* ಹೂಗಳಿಂದ ಕಾಯಿ ಬಿಡುವ ಗಿಡ ೧. *n* ಹೂವಿಲ್ಲದೆಯೇ ಕಾಯಿ ಬಿಡುವ ಗಿಡ ೧. *o* ಫಲ ಬಿಟ್ಟಮೇಲೆ ಒಣಗಿಹೋಗುವ ಗಿಡ ೧. *p* ಬಂಜೆಯಾಗದ ಗಿಡ ೨. *q* ಬಂಜೆ ಗಿಡ ೩. *r* ಫಲ ಬಿಟ್ಟಿರುವ ಮರ ೩.

ಪ್ರಫುಲ್ಲೋತ್ಫುಲ್ಲ ಸಂಫುಲ್ಲ ವ್ಯಾಕೋಚ ವಿಕಚ ಸ್ಫುಟಾಃ ।
ಫುಲ್ಲ(ಶ್ಚೈತೇ) ವಿಕಸಿತೇ *a* (ಸ್ಯು ರವಂಧ್ಯಾದಯ ಸ್ತ್ರಿಷು) ॥ ೫೭
ಸ್ಥಾಣು (ರಸ್ತ್ರೀ) ಧ್ರುವ ಶ್ಶಂಕು *b* (ರ್ಹ್ರಸ್ವಶಾಖಾಶಿಫಃ) ಕ್ಷುಪಃ ।*c*
(ಅಪ್ರಕಾಂಡೇ) ಸ್ತಂಬ ಗುಲ್ಮೌ *d* ವಲ್ಲೀ(ತು)ಪ್ರತತಿ ರ್ಲತಾ ॥*e* ೫೮
(ಲತಾಪ್ರತಾನನೀ) ವೀರುದ್ಗುಲ್ಮಿನ್ಯು ಲಪ (ಇತ್ಯಪಿ) ।*f*
(ನಗಾದ್ಯಾರೋಹ) ಉಚ್ಛ್ರಾಯ ಉತ್ಸೇಧ (ಶ್ಚೋ)ಚ್ಛ್ರಯ(ಶ್ಚ ಸಃ) ॥*g* ೫೯
(ಅಸ್ತ್ರೀ) ಪ್ರಕಾಂಡ ಸ್ಸ್ಕಂಧ (ಸ್ಸ್ಯಾನ್ಮೂಲಾಚ್ಛಾಖಾವಧೇ ಸ್ತರೋಃ) ।*h*
(ಸಮೇ) ಶಾಖಾ ಲತೇ *i* ಸ್ಕಂಧಶಾಖಾ ಶಾಲೇ *j* ಶಿಫಾ ಜಟೇ ॥*k* ೬೦
(ಶಾಖಾ ಶಿಫಾ) ಽವರೋಹ *l* (ಸ್ಸ್ಯಾನ್ಮೂಲಾಚ್ಚಾಗ್ರಂಗತಾ) ಲತಾ ।*m*
ಶಿರೋಽಗ್ರಂ ಶಿಖರಂ (ವಾ ನಾ) *n* ಮೂಲಂ ಬುಧ್ನೋಽಂಘ್ರಿ (ನಾಮಕಃ)॥*o* ೬೧
ಸಾರೋ ಮಜ್ಜಾ (ಸವೌ) *p* ತ್ವಕ್ (ಸ್ತ್ರೀ) ವಲ್ಕಂ ವಲ್ಕಲ (ಮಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ।*q*
ಕಾಷ್ಠಂ ದಾರ್ವಿಂ *r* ಧನಂ(ತ್ವೇ)ಧ ಇಧ್ಮಮೇಧ ಸ್ಸಮಿತ್ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ॥*s* ೬೨
ನಿಷ್ಕುಹಃ ಕೋಟರಂ (ವಾ ನಾ) *t* ವಲ್ಲರೀ ಮಂಜರೀ (ಸ್ತ್ರಿಯೌ) ।*u*

---

a Blown, as a flower 8 *b* The trunk of a tree of which the branches have been lopped off 3. *c.* Any small tree 1. *d.* Shrub 2. *e* Creeper 3 *f* A cluster of creepers 3. *g* Height 3. *h* Stem of a tree 2. *i* Branch 2. *j* The fork or principal branch of a tree 2. *k* A cluster of roots 2. *l* A fibrous root 1. *m* A pendent branch that takes fresh root, (as that of the banyan) 1. *n* Top of a tree 3. *o* Root 3. *p* Hardness 2. *q* Bark, rind 3. *r* Wood 2. *s* Fuel 5 *t* The hollow of a tree 2. *u* A compound pedicel 2.

a ಅರಳಿದ ಪುಷ್ಪ ಮುಂತಾದದ್ದು ೮. *b* ಮರದ ಮೋಟು ೩. *c* ಹ್ರಸ್ವಗಳಾದ ರೆಂಬೆಗಳೂ ಬಿಳಿಲುಗಳೂ ಇರುವ ಗುಜ್ಜು ಮರ ೧. *d* ಮಧ್ಯದ ದೂಲವಿಲ್ಲದ ಗಿಡ ೨. *e* ಬಳ್ಳಿ ೩. *f* ಬಳ್ಳಿಗಳ ಗುಂಪು ೩. *g* ಪರ್ವತಾದಿಗಳ ಎತ್ತರ ೩. *h* ಬೇರು ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಕೊಂಬೆಗಳ ವರೆಗೂ ಇರುವ ಗಿಡದ ಮಧ್ಯದ ದೂಲ ೨. *i* ಕೊಂಬೆ ೨. *j* ಬುಡದಿಂದ ಮೊದಲು ಹೊರಟಿರುವ ಕೊಂಬೆ ೨. *k* ಬೇರುಗಳ ಗುಂಪು ೨. *l* ಕೊಂಬೆಯಿಂದ ಇಳಿದಿರುವ ಬೇರುಗಳು–ಬಿಳಿಲು ೧. *m* ಮರದ ಬುಡದಿಂದ ತುದಿಯವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿರುವ ಬೇರು ೧. *n* ಗಿಡದ ತುದಿ ೩. *o* ಬೇರು ೩. *p* ಮರದ ಚೇಗು ೨. *q* ತೊಗಟೆ ೩. *r* ಸಾಮಾನನ್ನು ಮಾಡತಕ್ಕ ಮರ ೨. *s* ಕಟ್ಟಿಗೆ, ಅಡುಗಬ್ಬು ೫. *t* ಮರದ ಪೊಟ್ಟರೆ ೨. *u* ಗೊಂಚಲು ೨.

ಪತ್ರಂ ಪಲಾಶಂ ಛದನಂ ದಳಂ ಪರ್ಣಂ ಛದಃ (ಪುಮಾ೯) ||*a* ೬೩
ಪಲ್ಲವೋ(ಽಸ್ತ್ರೀ)ಕಿಸಲಯಂ *b* ವಿಸ್ತಾರೋ ವಿಟಪೋಽ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) |*c*
(ವೃಕ್ಷಾದೀನಾಂ ಫಲಂ) ಸಸ್ಯಂ *d* ವೃಂತಂ ಪ್ರಸವಬಂಧನಂ ||*e* ೬೪
(ಆಮೇ ಫಲೇ) ಶಲಾಟು (ಸ್ಸ್ಯಾ) *f* (ಛುಷ್ಕೇ) ವಾನ (ಮುಭೇ ತ್ರಿಷು) |*g*
ಕ್ಷಾರಕೋ ಜಾಲಕಂ (ಕ್ಲೀಬೇ) *h* ಕಲಿಕಾ ಕೋರಕೋಽ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ||*i* ೬೫
(ಸ್ಯಾ) ದ್ಗುಚ್ಛಕ(ಸ್ತು)ಸ್ತಬಕಃ *j* ಕುಟ್ಮಲೋ ಮುಕುಳೋಽ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) |*k*
(ಸ್ತ್ರಿಯಃ) ಸುಮನಸಃ ಪುಷ್ಪಂ ಪ್ರಸೂನಂ ಕುಸುಮಂ ಸುಮಂ ||*l* ೬೬
ಮಕರಂದಃ ಪುಷ್ಪರಸಃ *m* ಪರಾಗ ಸ್ಸುಮನೋರಜಃ |*n*
[ದ್ವಿಹೀನಂ ಪ್ರಸವೇ ಸರ್ವಂ ಹರೀತಕ್ಯಾದಯ(ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ)] || ೬೭
ಅಶ್ವತ್ಥ ವೈಣವ ಪ್ಲಾಕ್ಷ ನೈಯಗ್ರೋಧೈಂಗುದಂ ಫಲೇ |
ಬಾರ್ಹತಂ (ಚ) *o* (ಫಲೇ ಜಂಬ್ವಾ) ಜಂಬೂಃ (ಸ್ತ್ರೀ) ಜಂಬು ಜಾಂಬವಂ ||*p*
[ಪುಷ್ಪೇ ಜಾತಿ ಪ್ರಭೃತಯ ಸ್ಸ್ವಲಿಂಗಾ (ವ್ರಿಹಯಃ ಫಲೇ) |
ವಿದಾರ್ಯಾದ್ಯಾಸ್ತು ಮೂಲೇಽಪಿ ಪುಷ್ಪೇ ಕ್ಲೀಬೇಽಪಿ ಪಾಟಲಾ] || ೬೯
ಬೋಧಿದ್ರುಮ ಶ್ಚಲದಳಃ ಪಿಪ್ಪಲಃ ಕುಂಜರಾಶನಃ |
ಅಶ್ವತ್ಥೋಽ *q*(ಥ) ಕಪಿತ್ಥೇ (ಸ್ಯು) ರ್ದಧಿತ್ಥ ಗ್ರಾಹಿ ಮನ್ಮಥಾಃ || ೭೦

---

a Leaf 6. *b* A sprout 2. *c* The branch of a tree with its new shoots 2. *d* Fruit, grain 1. *e* Foot-stalk, pedicel or peduncle of a leaf or fruit 2. *f* Unripe fruit 1. *g* Withered fruit 1. *h* Ovary 2. *i* Enlarged ovary or fruit just formed 2. *j* Cluster of blossoms 2. *k* An opening bud 2. *l* Flower, blossom 5. *m* The nectar of a flower 2. *n* The pollen or farina of a flower 2. *o* Fruit of the-Sacred fig tree (*Ficus Religiosa*) 1, Bamboo (*Bambusa*) 1, Waved-leaf fig tree (*Ficus Infectoria*) 1, Banyan (*Ficus indica*) 1, Indian almond tree (*Terminalia Catappa*) 1, Nightshade (*Solanum Jacquinii*) 1. *p* Fruit of the blue apple tree (*Eugenia jambolana*) 3. *q* The sacred fig tree (*Ficus religiosa*) 5.

a ಎಲೆಗಳು ೬. *b* ಚಿಗುರು ೨. *c* ಕೊಂಬೆಗಳು, ಸಣ್ಣ ರೆಂಬೆಗಳು, ಕುಡಿಗಳು, ಚಿಗುರು ಮುಂತಾದವುಗಳ ಗುಂಪು ೨. *d* ಮರ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಫಲ ೧. *e* ಹೂ ಮತ್ತು ಹಣ್ಣಿನ ತೊಟ್ಟು ೨. *f* ಎಳಗಾಯಿ ೧. *g* ಒಣ ಗಾಯಿ ೧. *h* ಬೀಜಾಶಯ ೨. *i* ಕೊನರು ೨. *j* ಹೂಗಳ ಗೊಂಚಲು ೨. *k* ಮೊಗ್ಗು ೨. *l* ಹೂವು ೫. *m* ಹೂವಿನ ಜೇನು ೨. *n* ಹೂವಿನ ದೂಳು ೨. *o* ಅಶ್ವತ್ಥಾದಿಗಳಫಲ ೬. *p* ನೇರಿಲೆಯ ಫಲ ೩. *q* ಅರಳಿಮರ೫.

(ತಸ್ಮಿನ್) ದಧಿಫಲಃ ಪುಷ್ಪಫಲ ದಂತಶಠಾವಪಿ) ।*a*
ಉದುಂಬರೇ ಜಂತುಫಲೋ ಯಜ್ಞಾಂಗೋ ಹೇಮದುಗ್ಧಕಃ ॥*b* ೭೧
ಕೋವಿದಾರೇ ಚಮರಿಕಃ ಕುದ್ದಾಲೋ ಯುಗಪತ್ರಕಃ ।*c*
ಸಪ್ತಪರ್ಣೇ ವಿಶಾಲತ್ವಕ್ ಶಾರದೋ ವಿಶಮುಚ್ಛದಃ ॥*d* ೭೨
ಆರಗ್ವಧೇ ರಾಜವೃಕ್ಷ ಶಮ್ಯಾಕ ಚತುರಂಗಳಾಃ ।
ಆರೇವತ ವ್ಯಾಧಿಘಾತ ಕೃತಮಾಲ ಸುವರ್ಣಕಾಃ ॥*e* ೭೩
(ಸ್ಯು) ರ್ಜಂಬೀರೇ ದಂತಶಠ ಜಂಭ ಜಂಬೀರ ಜಂಭಲಾಃ ।*f*
ವರುಣೇ ವರಣ ಸ್ಸೇತು ಸ್ತಿಕ್ತಶಾಕಃ ಕುಮಾರಕಃ ॥*g* ೭೪
ಪುನ್ನಾಗೇ ಪುರುಷ ಸ್ತುಂಗಃ ಕೇಸರೋ ದೇವವಲ್ಲಭಃ ।*h*
ಪಾರಿಭದ್ರೇ ನಿಂಬತರು ರ್ಮಂದಾರಃ ಪಾರಿಜಾತಕಃ ॥*i* ೭೫
ತಿನಿಶೇ ಸ್ಯಂದನೋ ನೇಮೀ ರಥದ್ರು ರತಿಮುಕ್ತಕಃ ।
ವಂಜುಳ ಶ್ಚಿತ್ರಕೃಚ್ಚಾ *j* (ಥ ದ್ವೌ) ಪೀತನ ಕಪೀತನೌ ॥ ೭೬
ಅಮ್ರಾತಕೇ *k* ಮಧೂಕೇ (ತು) ಗುಡಪುಷ್ಪ ಮಧುದ್ರುಮೌ ।
ವಾನಪ್ರಸ್ಥ ಮಧುಷ್ಠೀಲೌ *l* (ಜಲಜೇಽತ್ರ) ಮಧೂಲಕಃ ॥*m* ೭೭
ಪೀಲೌ ಗುಡಫಲಃ ಸ್ರಂಸೀ *n* (ತಸ್ಮಿಂಸ್ತು ಗಿರಿಸಂಭವೇ) ।
ಅಕ್ಷೋಟ ಕಂದರಾಳೌ (ದ್ವೌ) *o* ಅಂಕೋಲೇ(ತು) ನಿಕೋಚಕಃ ॥*p* ೭೮

---

a The wood apple tree (*Feronia Elephentum*) 7. *b* The glomerous fig tree (*Ficus glomerata*) 4. *c* The mountain ebony tree (*Bauhinia variegata*) 4. *d* The tree *Alstonia scholaris* 4. *e* The tree *Cassia Fistula* 8. *f* The lime or lemon (*Citrus medica var Limonum*) 5. *g* The tree *Capparis Trifoliata* 5. *h* A kind of euphorbia (*Rottlera tinctoria*) 5. *i* The coral tree (*Jatropha multifida*) 4 *j* A kind of mimosa 7. *k* The hog plum (*Spondias mangifera*) 3 *l* The tree *Bassia latifolia* 5. *m* The tree *Bassia malabarica* 1. *n* The tree *Careya arborea* 3. *o* A mountain species of the same 2. *p* The tree *Alangium Lamarckii* 2.

a ಬೇಲ ೭. *b* ಅತ್ತಿ ೪. *c* ಕೆಂಗಾಂಚಾಳ ಗಿಡ ೪. *d* ಏಳೆಲೆ ಬಾಳೆ ೪. *e* ಕಕ್ಕೆಗಿಡ ೮. *f* ನಿಂಬೆ ೫. *g* ವನಲೆ ಗಿಡ ೫. *h* ಸುರಗಿ, ಸುರಹೊನ್ನೆ ೫. *i* ಪಾರಿಜಾತ ೪. *j* ನೆಮ್ಮಿಗಿಡ ೭. *k* ಅಮಟೆ ೩. *l* ಹಿಪ್ಪೆ ೫. *m* ನೀರು ಹಿಪ್ಪೆ ೧. *n* ಗೋನು ಮರ ೩. *o* ಬೆಟ್ಟ ಗೋನು ಮರ ೨. *p* ಅಂಕೋಲೆ ಗಿಡ ೨.

ಪಲಾಶೇ ಕಿಂಶುಕಃ ಪರ್ಣೋ ವಾತಪೋಥೋಽ *a* (ಥ) ವೇತಸೇ ।
ರಥಾಭ್ರಪುಷ್ಪವಿದುಲ ಶೀತ ವಾನೀರ ವಂಜುಲಾಃ ॥ *b* ೭೯
(ದ್ವೌ) ಪರಿವ್ಯಾಧ ವಿದುಲೌ ನಾದೇಯೀ (ಚಾಂ)ಬುವೇತಸೇ । *c*
ಶೋಭಾಂಜನೇ ಶಿಗ್ರು ತೀಕ್ಷ್ಣಗಂಧಕಾ ಕ್ಷೀಬ ಮೋಚಕಾಃ ॥ *d* ೮೦
(ರಕ್ತೋಽಸೌ) ಮಧುಶಿಗ್ರು (ಸ್ಸ್ಯಾ)*e* ದರಿಷ್ಟಃ ಫೇನಿಲ (ಸ್ಸಮೌ) । *f*
ಬಿಲ್ವೇ ಶಾಂಡಿಲ್ಯ ಶೈಲೂಷೌ ಮಾಲೂರ ಶ್ರೀಫಲಾ (ವಪಿ) ॥ *g* ೮೧
ಪ್ಲಕ್ಷೋ ಜಟೀ ಪರ್ಕಟೀ(ಸ್ಯಾತ್) *h* ನ್ಯಗ್ರೋಧೋ ಬಹುಪಾ ದ್ವಟಃ । *i*
ಗಾಲವ ಶ್ಶಾಬರೋ ಲೋಧ್ರ ಸ್ತಿರೀಟ ಸ್ತಿಲ್ವ ಮಾರ್ಜನೌ ॥ *j* ೮೨
ಆಮ್ರ ಶ್ಚೂತೋ ರಸಾಲೋಽ(ಸೌ) *k* ಸಹಕಾರೋಽತಿಸೌರಭಃ । *l*
ಕುಂಭೋ ಲೂಖಲಕೇ (ಕ್ಲೀಬೇ) ಕೌಶಿಕೋ ಗುಗ್ಗುಲಃ ಪುರಃ ॥ *m* ೮೩
ಶೇಲುಃ ಶ್ಲೇಷ್ಮಾತಕ ಶ್ಶೀತ ಉದ್ದಾಲೋ ಬಹುವಾರಕಃ । *n*
ರಾಜಾದನಂ ಪ್ರಿಯಾಲ(ಶ್ಚ)ಸನ್ನಕದ್ರು ರ್ಧನುಃಪಟಃ ॥ *o* ೮೪
ಗಂಭಾರೀ ಸರ್ವತೋಭದ್ರಾ ಕಾಶ್ಮರೀ ಮಧುಪರ್ಣಿಕಾ ।
ಶ್ರೀಪರ್ಣೀ ಭದ್ರಪರ್ಣೀ(ಚ) ಕಾಶ್ಮರ್ಯ(ಶ್ಚಾ *p* ಪ್ಯಥ ದ್ವಯೋಃ) ೮೫
ಕರ್ಕಂಧೂ ರ್ಬದರೀ ಕೋಲೀ ಘೋಂಟಾ *q* ಕುವಲ ಫೇನಿಲೇ ।

---

a The bastard teak (*Butea frondosa*) 4. *b* The rattan (*Calamus spp.*) 7. *c* A kind of the same growing in water 4. *d* The Indian horse-radish tree (*Moringa plerygosperma*) 5. *e* A red kind of the same 1. *f* The soap nut tree (*Sapindus Mukorossi*) 2. *g* The Bengal quince (*Aegle marmelos*) 5. *h* The waved-leaf fig tree (*Ficus infectoria*) 3. *i* The banyan (*Ficus indica*) 3. *j* A benzoin tree (*Symplocos racemosa*) 6. *k* The mango tree (*Magnifera indica*) 3. *l* A tree bearing a fragrant sort of mango 1. *m* A tree yielding a fragrant gum resin bdellium 5. *n* The tree *Cordia Myxa* 5. *o* The tree *Buchanania latifolia* 4. *p* The tree *Gmelina arborea* 7. *q* The jujube tree (*Zizyphus jujuba*) 4.

a ಮುತ್ತುಗ ೪. *b* ಹಬ್ಬೆ ಗಿಡ ೭. *c* ನೀರು ಹಬ್ಬೆ ೪. *d* ನುಗ್ಗೆ ೫. *e* ಕೆಂಪು ಹೂಗಳುಳ್ಳ ನುಗ್ಗೆ ಮರ ೧. *f* ರಂಗುವಾಲದ ಗಿಡ ೨. *g* ಬಿಲ್ವ ವೃಕ್ಷ ೫. *h* ಜುಲ್ಲಿ ಗಿಡ ೩. *i* ಆಲದ ಮರ ೩. *j* ಲೋಧ್ರ ಗಿಡ ೬. *k* ಮಾವಿನ ಗಿಡ ೩. *l* ಪರಿಮಳವುಳ್ಳ ಮಾವಿನ ಗಿಡ ೧. *m* ಗುಗ್ಗುಳ ಗಿಡ ೫. *n* ಚಳ್ಳೆಮರ ೫. *o* ಮೊರಟಿ ಗಿಡ ೪. *p* ಶೀವನೆಯ ಮರ ೭. *q* ಎಲಚಿ ಗಿಡ ೪.

ಸೌವೀರಂ ಬದರಂ ಕೋಲ *a* (ಮಥಸ್ಯಾ) ತ್ಸ್ವಾದುಕಂಟಕಃ || ೮೬
ವಿಕಂಕತ ಸ್ಸ್ರುವಾವೃಕ್ಷೋ ಗ್ರಂಥಿಲೋ ವ್ಯಾಘ್ರಪಾ (ದಪಿ) |*b*
ಐರಾವತೋ ನಾಗರಂಗೋ *c* ನಾದೇಯೀ ಭೂಮಿಜಂಬುಕಾ ||*d* ೮೭
ತಿಂದುಕಃ ಸ್ಫೂರ್ಜಕಃ ಕಾಲಸ್ಕಂಧ(ಶ್ಚ) ಶಿತಿಸಾರಕೇ |*e*
ಕಾಕೇಂದುಃ ಕುಲಕಃ ಕಾಕಪೀಲುಕಃ ಕಾಕತಿಂದುಕೇ ||*f* ೮೮
ಗೋಲೀಢೋ ಝೂಟಲೋ ಘಂಟಾ ಪಾಟಲಿ ರ್ಮೋಕ್ಷಮುಷ್ಕಕೌ |*g*
ತಿಲಕಃ ಕ್ಷುರಕಃ ಶ್ರೀಮಾನ್ *h* (ಸಮೌ) ಪಿಚುಲಝಾಬುಕೌ ||*i* ೮೯
ಶ್ರೀಪರ್ಣಿಕಾ ಕುಮುದಿಕಾ ಕುಂಭೀ ಕೈಡರ್ಯ ಕಟ್ಫಲೌ |*j*
ಕ್ರಮುಕಃ ಪಟ್ಟಿಕಾಖ್ಯಃ (ಸ್ಯಾ) ತ್ಪಟ್ಟೀ ಲಾಕ್ಷಾಪ್ರಸಾದನಃ ||*k* ೯೦
ತೂದ(ಸ್ತು) ಪೂಗಃ ಕ್ರಮುಕೋ ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯೋ ಬ್ರಹ್ಮದಾರು(ಚ) |
ತೂಲಂ(ಚ) *l* ನೀಪ ಪ್ರಿಯಕ ಕದಂಬಾ(ಸ್ತು) ಹಲಿಪ್ರಿಯೇ ||*m* ೯೧
ವೀರವೃಕ್ಷೋಽರುಷ್ಕರೋಽಗ್ನಿಮುಖೀ ಭಲ್ಲಾತಕೀ (ತ್ರಿಷು) |*n*
ಗರ್ದಭಾಂಡೇ ಕಂದರಾಳ ಕಪೀತನ ಸುಪಾರ್ಶ್ವಕಾಃ || ೯೨
ಪ್ಲಕ್ಷ(ಶ್ಚ) *o* ತಿಂತ್ರಿಣೀ ಚಿಂಚಾಽಮ್ಲಿಕಾ *p* (ಥೋ) ಪೀತ ಸಾಲಕೇ |
ಸರ್ಜಕಾಸನ ಬಂಧೂಕಪುಷ್ಪ ಪ್ರಿಯಕ ಜೀವಕಾಃ ||*q* ೯೩
ಸಾಲೇ(ತು) ಸರ್ಜ ಕಾರ್ಶ್ಯಾ ಶ್ವಕರ್ಣಕಾ ಸ್ಸಸ್ಯಸಂವರಃ |*r*

---

a The fruit of the jujube tree 5. *b* A kind of plum tree (*Flacourtia sapida*) 5. *c* A tree producing a kind of bitter orange 2. *d* A round and bad kind of the same 2. *e* A kind of ebony 4. *f* Another kind of ebony 4. *g* The tree *Bryonia callosa* 6. *h* A kind of *Cyrtandreoe* 3. *i* The tree *Tamarix indica* 2. *j* The teak tree (*Tectona grandis*) 5. *k* A tree on which lac is produced 4. *l* The areca nut tree (*Areca Catechu*) 6. *m* The tree *Anthocephalus Cadamba* 4. *n* The marking nut plant (*Semecarpus Anacardium*) 4. *o* The tree *Ficus infectoria* 5. *p* The tamarind tree (*Tamarindus indica*) 3. *q* The tree *Pterocarpus Marsupium* 6. *r* The s l tree (*Shorea robusta*) 5

a ಎಲಚಿ ಹಣ್ಣು, ಬೋರೆ ಹಣ್ಣು ೫. *b* ಹಲುಮಾಣಿಕ ಗಿಡ, ಹುಳಿ ಬೇಲ ೫. *c* ಹೇರಿಳೆ ೨. *d* ಕಾಗೆಹೇರಿಳೆ ೨. *e* ತೂಬರೆ ಗಿಡ ೪. *f* ಕಾಗೆ ತೂಬರೆ ೪. *g* ಮೊಕ್ಕ ಮರ ೬. *h* ತಿಲಕದ ಮರ ೩. *i* ಕಕ್ಕೆ ಗಿಡ ೨. *j* ಕಿರಿಯ ಶಿವನಿ ಮರ, ತೇಗದಮರವೆಂದು ಕೆಲವರು ೫. *k* ಕೆಂಪು ಅರಗಿನ ಗಿಡ ೪. *l* ಹೂವರಿಚಿ ಮರ ೬. *m* ಈಚಲು ೪. *n* ಗೇರು ಮರ ೪. *o* ಬಸುರಿಗಿಡ ೫. *p* ಹುಣಿಸೆ ೩. *q* ಹೊನ್ನೆ ಮರ ೬. *r* ಮತ್ತಿ ೫.

ನದೀಸರ್ಜೋ ವೀರತರು ರಿಂದ್ರದ್ರುಃ ಕಕುಭೋಽರ್ಜುನಃ ॥a ೯೪
ರಾಜಾದನ ಫಲಾಧ್ಯಕ್ಷೇ ಕ್ಷೀರಿಕಾಯಾ b (ಮಥದ್ವಯೋಃ) ।
ಇಂಗುದೀ ತಾಪಸತರು c ಭೂರ್ಜೇ ಚರ್ಮಿ ಮೃದುತ್ವಚೌ ॥d ೯೫
ಪಿಚ್ಛಿಲಾ ಪೂರಣೀ ಮೋಚಾ ಚಿರಾಯುಃ ಶಾಲ್ಮಲಿ (ರ್ದ್ವಯೋಃ) ।e
ಪಿಚ್ಛಾ(ತು) ಶಾಲ್ಮಲೀ ವೇಷ್ಟೇ f ರೋಚನಃ ಕೂಟಶಾಲ್ಮಲೀ ॥g ೯೬
ಚಿರಿಬಿಲ್ವೋ ನಕ್ತಮಾಲಃ ಕರಜ(ಶ್ಚ) ಕರಂಜಕೇ ।h
ಪ್ರಕೀರ್ಯಃ ಪೂತಿಕರಜಃ ಪೂತಿಕಃ ಕಲಿಕಾರಕಃ ॥i ೯೭
(ಕರಂಜಭೇದಾ) ಷ್ಷಡ್ಗ್ರಂಥೋ ಮರ್ಕಟ್ಯಂಗಾರವಲ್ಲರೀ ।j
ರೋಹೀ ರೋಹಿತಕಃ ಪ್ಲೀಹಶತ್ರು ರ್ದಾಡಿಮಪುಷ್ಪಕಃ ॥k ೯೮
ಗಾಯತ್ರೀ ಬಾಲತನಯಃ ಖದಿರೋ ದಂತಧಾವನಃ ।l
ಅರಿಮೇದೋ ವಿಟ್ಖದಿರೇ m ಖದರಃ (ಖದಿರೇ ಸಿತೇ) ॥ ೯೯
ಸೋಮವಲ್ಕೋn (ಸ್ತಥಾ) ವ್ಯಾಘ್ರಪುಚ್ಛ ಗಂಧರ್ವಹಸ್ತಕೌ ।
ಏರಂಡ ಉರುಬೂಕ(ಶ್ಚ) ರುಚಕ ಶ್ಚಿತ್ರಕ (ಶ್ಚ ಸಃ) ॥ ೧೦೦
ಚಂಚುಃ ಪಂಚಾಂಗುಳೋ ಮಂಡ ವರ್ಧಮಾನ ವ್ಯಡಂಬಕಾಃ ।o
(ಅಲ್ಪಾಶಮೀ) ಶಮೀರಃ (ಸ್ಯಾ) p ಚ್ಛಮೀ ಸಕ್ತುಫಲಾ ಶಿವಾ ॥q ೧೦೧

---

a The red sal 5. *b* The tree *Wrightia tinctoria* 3. *c* The tree *Terminalia Catappa* 2. *d* A kind of birch 3. *e* The silk-cotton tree (*Bombax malabaricum*) 5. *f* Its resin 3. *g* A red kind of silk-cotton tree 2. *h* The tree *Pongamia glabra* 4. *i* The plant *Coesalpinia bonducella* 4. *j* Varieties of *Pongamia glabra* 3. *k Erythrina indica* 4. *l* The catechu tree (*Acacia Catechu*) 4. *m* The false catechu 2. *n* The white catechu 2. *o* The castor-oil plant (*Ricinus communis*) 11. *p* The tree *Acacia Suma* 1. *q* A large kind of the same 3.

a ತೋರ ಮತ್ತಿ, ಕೆಂಪು ಮತ್ತಿ ೫. *b* ಹಾಲೆ ಗಿಡ ೩. *c* ಗಾರೆ ಗಿಡ ೨. *d* ಭುಜಪತ್ರೆ ಗಿಡ ೩. *e* ಬೂರಗದ ಗಿಡ ೫. *f* ಬೂರಗದ ಅಂಟು ೩. *g* ಕೆಂಪು ಬೂರಗ ೨. *h* ಹುಲಿಗಿಲಿ ಮರ, ಇದನ್ನು ಹೊಂಗೆಮರವೆನ್ನುವರು ೪. *i* ತಪಸಿ ಗಿಡ, ನೌಲೆ ಗಿಡವೆಂದು ಕೆಲವರು ೪. *j* ಗಂಟುಗಳುಳ್ಳ ಹುಲಗಿಲಿ ಗಿಡಕ್ಕೂ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದ ಗೊಂಚಲುಗಳುಳ್ಳ ಹುಲಗಿಲಿ ಗಿಡಕ್ಕೂ ಹೆಸರು ೩. *k* ಮುಳ್ಳುಮುತ್ತುಗದ ಗಿಡ ೪. *l* ತರೆಯದ ಮರ, ಕಗ್ಗಲಿ ಮರ ೪. *m* ದುರ್ಗಂಧವುಳ್ಳ ಕಗ್ಗಲಿ ಗಿಡ ೨. *n* ಬಿಳಿಯ ಕಗ್ಗಲಿ ಮರ ೨. *o* ಹರಳು ಗಿಡ ೧೧. *p* ಸಣ್ಣ ಬನ್ನಿ ಮರ ೧. *q* ಬನ್ನಿ ಮರ ೩.

ಪಿಂಡೀತಕೋ ಮರುವಕಃ ಶ್ವಸನಃ ಕರಹಾಟಕಃ ।
ಶಲ್ಯ(ಶ್ಚ) ಮದನೇ *a* ಶಕ್ರಪಾದಪಃ ಪಾರಿಭದ್ರಕಃ ॥ ೧೦೨
ಭದ್ರದಾರು ದ್ರುಕಿಲಿಮಂ ಪೀತದಾರು(ಚ) ದಾರು(ಚ) ।
ಪೂತಿಕಾಷ್ಠಂ(ಚ ಸಪ್ತಸ್ಯು ರ್ದೇವದಾರುಣ್ಯ) *b* (ಥ ದ್ವಯೋಃ) ॥ ೧೦೩
ಪಾಟಲಿಃ ಪಾಟಲಾಽಮೋಘಾ ಕಾಚಸ್ಥಾಲೀ ಫಲೇರುಹಾ ।
ಕೃಷ್ಣವೃಂತಾ ಕುಬೇರಾಕ್ಷೀ *c* ಶ್ಯಾಮಾ (ತು) ಮಹಿಲಾಹ್ವಯಾ ॥*d* ೧೦೪
ಲತಾ ಗೋವಂದಿನೀ ಗುಂದ್ರಾ ಪ್ರಿಯಂಗುಃ ಫಲಿನೀ ಫಲೀ ।
ವಿಷ್ವಕ್ಸೇನಾ ಗಂಧಫಲೀ ಕಾರಂಭಾ ಪ್ರಿಯಕ (ಶ್ಚ ಸಾ) ॥*e* ೧೦೫
ಮಂಡೂಕಪರ್ಣ ಪತ್ರೋರ್ಣ ನಟ ಕಟ್ವಂಗ ಡುಂಡುಕಾಃ ।
ಶ್ಯೋನಾಕ ಶುಕನಾಸರ್ಕ್ಷ ದೀರ್ಘವೃಂತ ಕುಟನ್ನಟಾಃ ॥ ೧೦೬
ಶೋಣಕ(ಶ್ಚಾ)ರಳೌ *f* ತಿಷ್ಯಫಲಾ (ತ್ವಾ) ಮಲಕೀ (ತ್ರಿಷು) ।
ಅಮೃತಾ(ಚ) ವಯಸ್ಥಾ(ಚ) *g* (ತ್ರಿಲಿಂಗಸ್ತು) ವಿಭೀತಕಃ ॥ ೧೦೭
ಅಕ್ಷಸ್ತುಷಃ ಕರ್ಷಫಲೋ ಭೂತಾವಾಸಃ ಕಲಿದ್ರುಮಃ ।*h*
ಅಭಯಾ (ತ್ವ) ವ್ಯಥಾ ಪಥ್ಯಾ ವಯಸ್ಥಾ ಪೂತನಾಽಮೃತಾ ॥ ೧೦೮
ಹರೀತಕೀ ಹೈಮವತೀ ರೇಚಕೀ ಶ್ರೇಯಸೀ ಶಿವಾ । *i*
ಪೀತದ್ರು ಸ್ಸರಳಃ ಪೂತಿಕಾಷ್ಠಂ *j* (ಚಾ ಥ) ದ್ರುಮೋತ್ಪಲಃ ॥ ೧೦೯
ಕರ್ಣಿಕಾರಃ ಪರಿವ್ಯಾಧೋ *k* ಲಕುಚೋ ಲಿಕುಚೋ ಡಹುಃ ।*l*
ಪನಸಃ ಕಂಟಕಫಲೋ *m* ನಿಚುಲೋಽಂಬುಜ ಇಜ್ಜಲಃ ।*n* ೧೧೦

---

a A thorny shrub (*Vangueria spinosa*) 6. *b* The deodar (*Cedrus Deodara*) 7. *c* The trumpet flower tree 7. *d* Another variety of the same 2. *e* A medicinal plant 12. *f* The tree *Bignonia indica* 12. *g* The tree *Phyllanthus emblica* 4. *h* The plant *Terminalia belerica* 6. *i* The plant *Terminalia citrina* 11. *j* A sort of pine (*Pinus longifolia*) 3. *k* The hill lotus tree (*Cochlospermum gossypium*) 3. *l* The elephant lime tree 3. *m* The jack tree (*Artocarpus integrifolia)* 2. *n* The tree *Barrringlonia acutangula* 3.

a ಮಂಗಾರೆ ಗಿಡ ೬. *b* ದೇವದಾರು ವೃಕ್ಷ ೭. *c* ಹಸುರು ಪಾದರಿ, ಹೆಗ್ಗಜ್ಜುಗವೆಂದು ಕೆಲವರು ೭. *d* ಕರಿಯ ಗಜ್ಜುಗ ೨. *e* ಪ್ರೇಂಕಣ ಗಿಡ ೧೨. *f* ಹೆಮ್ಮರ, ತಿಗಡು ಮರ ೧೨. *g* ನೆಲ್ಲಿ ಮರ ೪. *h* ತಾರೆ ಗಿಡ ೬. *i* ಅಳಲೆ ಗಿಡ ೧೧. *j* ಸರಳ ದೇವದಾರು ೩. *k* ಬೆಟ್ಟ ಕಣಿಗಿಲೆ ೩. *l* ಗಜನಿಂಬೆ ಗಿಡ ೩. *m* ಹಲಸಿನ ಗಿಡ ೨. *n* ನೀರು ಹಲಸಿನ ಗಿಡ ೩.

ಕಾಕೋದುಂಬರಿಕಾ ಫಲ್ಗು ರ್ಮಲಪೂ ರ್ಜಘನೇಫಲಾ |*a*
ಅರಿಷ್ಟ ಸ್ಸರ್ವತೋಭದ್ರ ಹಿಂಗುನಿರ್ಯಾಸ ಮಾಲಕಾಃ || ೧೧೧
ಪಿಚುಮಂದ(ಶ್ಚ) ನಿಂಬೋ *b* (ಥ) ಪಿಚ್ಛಿಲಾಽಗುರು ಶಿಂಶುಪಾಃ |*c*
ಕಪಿಲಾ ಭಸ್ಮಗರ್ಭಾ (ನಾ) *d* ಶಿರೀಷ(ಸ್ತು) ಕಪೀತನಃ || ೧೧೨
ಭಂಡೀಲೋ(ಪ್ಯ *e* ಥ)ಚಾಂಪೇಯ ಶ್ಚಂಪಕೋ ಹೇಮಪುಷ್ಪಕಃ |*f*
(ಏತಸ್ಯ ಕಲಿಕಾ) ಗಂಧಫಲೀ (ನ್ಯಾ) *g* (ದಥ) ಕೇಸರೇ || ೧೧೩
ವಕುಳೋ *h* ವಂಜುಳೋಽಶೋಕೇ *i* (ಸಮೌ) ಕರಕ ದಾಡಿಮೌ |*j*
ಚಾಂಪೇಯಃ ಕೇಸರೋ ನಾಗಕೇಸರಃ ಕಾಂಚನಾಹ್ವಯಃ ||*k* ೧೧೪
ಜಯಾ ಜಯಂತೀ ತರ್ಕಾರೀ ನಾದೇಯಿೀ ವೈಜಯಂತಿಕಾ |*l*
ಶ್ರೀಪರ್ಣ ಮಗ್ನಿಮಂಥ (ಸ್ಸ್ಯಾ) ತ್ಕಣಿಕಾ ಗಣಿಕಾರಿಕಾ || ೧೧೫
ಜಯಾ *m* (ಥ) ಕುಟಜ ಶ್ಯಕ್ರೋ ವತ್ಸಕೋ ಗಿರಿಮಲ್ಲಿಕಾ |*n*
(ಏತಸ್ಯೈವ) ಕಳಿಂಗೇಂದ್ರ ಯವಭದ್ರಯವಂ (ಫಲೇ) ||*o* ೧೧೬
ಕೃಷ್ಣಪಾಕ ಫಲಾ ವಿಗ್ನ ಸುಷೇಣಾಃ ಕರಮರ್ದಕೇ |*p*
ಕಾಲಸ್ಕಂಧ ಸ್ತಮಾಲಃ (ಸ್ಯಾ) ತ್ತಾಪಿಂಛೋ *q* (ಪ್ಯಥ) ಸಿಂಧುಕಃ || ೧೧೭

---

a The opposite leaved fig tree *(Ficus racemosa)* 4. *b* The neem tree *(Melia Azadarac)* 6. *c* The sissoo tree *(Dalbergia sissoo)* 3. *d* A fragrant kind of the same 2. *e* The tree *Acacia sirisa* 3. *f* The champaka tree *(Michelia Champaca)* 3. *g* A champaka bud 1. *h* The tree *Mimusops Elengi* 2. *i* The ashoka tree *(Uvaria longifolia)* 2 *j* The pomegranate tree *(Punica granatum)* 2 *k* The tree *Mesua ferrea* 4. *l* A thorny yellow myrobalan tree 5. *m* A small kind of the emblic myrobalan tree *(Phyllanthus Emblica)* 5. *n* A medicinal plant *(Holarrhena antidysenterica)* 4. *o* Its fruit 3. *p* A kind of blackberry tree 4. *q* The tree *Xanthochymus pictorius* 3.

a ಕಲ್ಹತ್ತಿ ಗಿಡ, ಬ್ರಹ್ಮ ಮೋಡಿ ೪. *b* ಬೇವಿನ ಗಿಡ ೬. *c* ಅಗುರು ಗಿಡ ೩. *d* ಕಪಿಲವರ್ಣದ ಅಗುರು ೨. *e* ಬಾಗೆ ಮರ ೩. *f* ಸಂಪಗೆ ಮರ ೩. *g* ಸಂಪಗೆಯ ಕೊನರು ೧. *h* ಪವಳದ ಗಿಡ, ವಕುಳ ವೃಕ್ಷ ೨. *i* ಅಶೋಕ ವೃಕ್ಷ ೨. *j* ದಾಳಿಂಬೆ ಗಿಡ ೨. *k* ನಾಗಸಂಪಗೆ ಮರ ೪. *l* ತಕ್ಕಿಲೆ ಗಿಡ ೫. *m* ನೆಲ್ಲಿ ಗಿಡದ ಭೇದಗಳು ೫. *n* ಬೆಟ್ಟ ಮಲ್ಲಿಗೆ ೪. *o* ಕೊಡಸಿಗೆಯ ಹಣ್ಣು ೩. *p* ಕಮರಿಕೆ ಗಿಡ ೪. *q* ಹೊಂಗೆ ಮರ ೩.

ಸಿಂಧುವಾರೇಂ ದ್ರಸುರಸೌ ನಿರ್ಗುಂಡೀಂದ್ರಾಣಿಕೇ (ತ್ಯಪಿ) |*a*
ವೇಣೀ ಗರಾಗರೀ ದೇವತಾಳೋ ಜೀಮೂತ (ಇತ್ಯಪಿ) ||*b* ೧೧೮
ಶ್ರೀಹಸ್ತಿನೀ (ತು) ಭೂರುಂಡೀ *c* ತೃಣಶೂಲ್ಯಂ(ತು) ಮಲ್ಲಿಕಾ |
ಭೂಪದೀ ಶೀತಭೀರು(ಶ್ಚ) *d* (ಸೈವಾಸ್ಫೋಟಾ) ವನೋದ್ಭವಾ ||*e* ೧೧೯
ಶೇಫಾಲಿಕಾ (ತು) ಸುವಹಾ ನಿರ್ಗುಂಡೀ ನೀಲಿಕಾ(ಚ ಸಾ) |*f*
(ಸಿತಾ ನಾ) ಶ್ವೇತಸುರಸಾ ಭೂತವೇಶ್ಯ *g* (ಥ) ಮಾಗಧೀ || ೧೨೦
ಗಣಿಕಾ ಯೂಥಿಕಾಂ ಬಷ್ಠಾ *h* (ಸಾ ಪೀತಾ) ಹೇಮಪುಷ್ಪಿಕಾ |*i*
ಅತಿಮುಕ್ತಃ ಪುಂಡ್ರಕ(ಸ್ಸ್ಯಾ) ದ್ವಾಸಂತೀ ಮಾಧವೀಲತಾ ||*j* ೧೨೧
ಸುಮನಾ ಮಾಲತೀ ಜಾತಿಃ *k* ಸಪ್ತಲಾ ನವಮಾಲಿಕಾ |*l*
ಮಾಖ್ಯಂ ಕುಂದಂ *m* ರಕ್ತಕ(ಸ್ತು) ಬಂಧೂಕೋ ಬಂಧುಜೀವಕಃ ||*n* ೧೨೨
ಸಹಾ ಕುಮಾರೀ ತರಣಿ *o* ರಮ್ಲಾನ(ಸ್ತು) ಮಹಾಸಹಾ |*p*
(ತತ್ರ ಶೋಣೇ) ಕುರವಕ *q* (ಸ್ತತ್ರ ಪೀತೇ) ಕುರಂಟಕಃ ||*r* ೧೨೩
ನೀಲೀ ಝಿಂಟೀ (ದ್ವಯೋ) ಬಾಣಾ ದಾಸೀ (ಚಾ)ರ್ತಗಳ(ಶ್ಚ ಸಃ) |*s*

---

a The tree *Vitex Negundo* 5. *b* Kuskus or lemon grass *(Andropogon)* 4. *c* The shrub *Abrus precatorius* 2. *d* The Arabian jasmine *(Jasminum Sambac)* 4. *e* The wild jasmine 1. *f* The shrub *Vitex trifolia* 4. *g* A white kind of the same 2. *h* A kind of jasmine *(Jasminum auricalatum)* 4. *i* The yellow jasmine 1. *j* A large creeper *(Gaertnera racemosa)* 5. *k* The large flowered jasmine *(Jasminum grandiflorum)* 3. *l* The double jasmine 2. *m* The many flowered jasmine *(Jasminum multiflorum)* 2. *n* The plant *Pentapetes phoenicea* 3. *o* A small amaranth 3. *p* A large amaranth 2. *q* The crimson amaranth 1 *r* The yellow amaranth 1. *s* The blue amaranth 5.

a ನಾವಿಲಿ ಗಿಡ, ಲಕ್ಕಿ ಗಿಡ ೫. *b* ದೇವತಾಳ ವೃಕ್ಷ ೪. *c* ಹಣ್ಣಿ ಗಿಡ, ಗುರುಗುಲು ಗಿಡ ೨. *d* ಮಲ್ಲಿಗೆ ಗಿಡ ೪. *e* ಕಾಡು ಮಲ್ಲಿಗೆ ೧. *f* ಕರಿಯ ಲಕ್ಕಳಿ ೪. *g* ಬಿಳಿಯ ಹೂಗಳುಳ್ಳ ಲಕ್ಕಳಿ ೨. *h* ಕಾಡು ಮಲ್ಲಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ ೪. *i* ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಹಳದಿ ಮಲ್ಲಿಗೆ ೧. *j* ಕಾಡಿರುವಂತಿಗೆ ೫. *k* ಜಾಜಿ ಗಿಡ ೩. *l* ವೀರಜಾಜಿ ಗಿಡ, ಹೆಜ್ಜಾಜಿ ೨. *m* ಮೊಲ್ಲೆ ಗಿಡ, ಕೋಲು ಮಲ್ಲಿಗೆ ೨. *n* ಕೆಂಪು ದಾಸವಾಳ ೩. *o* ಸಣ್ಣ ಗೋರಂಟಿ ೩. *p* ದೊಡ್ಡ ಗೋರಂಟಿ ೨. *q* ಕೆಂಪು ಹೂವುಳ್ಳ ದೊಡ್ಡ ಗೋರಂಟಿ ೧. *r* ಹಳದಿ ಹೂವಿನ ಗೋರಂಟಿ ೧. *s* ಕರಿಯ ಹೂವಿನ ಗೋರಂಟಿ ೫.

ಸೈರೇಯಕ(ಸ್ತು) ಝಿಂಟೀ (ಸ್ಯಾ) *a* (ತ್ತಸ್ಮಿನ್) ಕುರವಕೋಽ (ರುಣೇ) ||*b* ೧೨೪
(ಪೀತಾ) ಕುರಂಟಕೋ ಝಿಂಟೀ (ತಸ್ಮಿನ್ ಸಹಚರೀ ದ್ವಯೋಃ) |*c*
ಉಡುಪುಷ್ಪಂ ಜಪಾ *d* ವಜ್ರಪುಷ್ಪಂ (ಪುಷ್ಪಂ ತಿಲಸ್ಯಯತ್) ||*e* ೧೨೫
ಪ್ರತಿಹಾಸ ಶತಪ್ರಾಸ ಚಂಡಾತ ಹಯಮಾರಕಾಃ |
ಕರವೀರೇ *f* ಕರೀರೇ (ತು) ಕ್ರಕರ ಗ್ರಂಥಿಲಾ (ವುಭೌ) ||*g* ೧೨೬
ಉನ್ಮತ್ತಃ ಕಿತವೋ ಧೂರ್ತೋ *h* ಧುತ್ತೂರಃ ಕನಕಾಹ್ವಯಃ |
ಮಾತುಲೋ ಮದನ *i* (ಶ್ಚಾಸ್ಯ ಫಲೇ) ಮಾತುಲಪುತ್ರಕಃ ||*j* ೧೨೭
ಫಲಪೂರೋ ಬೀಜಪೂರೋ ರುಚಕೋ ಮಾತುಲುಂಗಕೇ |*k*
ಸಮೀರಣೋ ಮರುವಕಃ ಪ್ರಸ್ಥಪುಷ್ಪಃ ಫಣಿಜ್ಜಕಃ || ೧೨೮
ಜಂಬೀರೋಽ *l* (ಪ್ಯಥ) ಪರ್ಣಾಸೇ ಕಠಿಂಜರ ಕುಠೇರಕೌ |*m*
(ಸಿತೇ)ಽರ್ಜಕೋ *n* (ತ್ರ) ಪಾಠೀ(ತು) ಚಿತ್ರಕೋ ವಹ್ನಿಸಂಜ್ಞಕಃ ||*o* ೧೨೯
ಅರ್ಕಾಹ್ವ ವಸುಕಾ ಸ್ಫೋಟ ಗಣರೂಪ ವಿಕೀರಣಾಃ |
ಮಂದಾರ (ಶ್ಚಾ)ರ್ಕಪರ್ಣೋಽ *p* (ತ್ರ ಶುಕ್ಲೇ)ಽಲರ್ಕ ಪ್ರತಾಪಸೌ ||*q* ೧೩೦
ಶಿವಮಲ್ಲೀ ಪಾಶುಪತಾ ಏಕಾಷ್ಠೀಲೋ ಬಕೋ ವಸುಃ |*r*

---

a The thorny amaranth 2. *b* The crimson thorny amaranth 1. *c* The yellow thorny amaranth 3. *d Hibiscus rosasinensis* 2. *e* The gingeli plant (*Sesamum indicum*) 1. *f* The oleander plant (*Nerium odorum*) 5 *g* A leafless plant (*Cpparis aphylla*) 3. *h Datura Stramonium* 3. *i* The thorn apple tree (*Datura Metel*) 4. *j* Its fruit 1 *k* The citron tree (*Citrus medica*) 4. *l* The mint plant (*Mentha*) 5. *m* A plant like sweet thyme (*Thymus*) 3. *n* A white kind of the same 1. *o* The Ceylon leadwort (*Plumbago zeylanics*) 3. *p* The plant *Asclepias gigantea* 7. *q* A white kind of *Asclepias gigantea* 2. *r* The *Aeschynomene grandiflora* 5.

a ಮುಳ್ಳು ಗೋರಂಟೆ ೨. *b* ಕೆಂಪು ಹೂವುಳ್ಳ ಮುಳ್ಳು ಗೋರಂಟೆ ೧. *c* ಹಚ್ಚಗಿರುವ ಹೂವಿನ ಮುಳ್ಳು ಗೋರಂಟೆ ೩. *d* ದಾಸಿವಾಳದ ಗಿಡ ೨. *e* ಎಳ್ಳು ಹೂವು ೧. *f* ಗನ್ನೇರಳೆ ೫. *g* ಮುಳ್ಳು ಅಜ್ಜಿ ೩. *h* ಉಮ್ಮತ್ತಿ ಗಿಡ ೩. *i* ದತ್ತೂರಿ ಗಿಡ ೪. *j* ಇದರ ಕಾಯಿ ೧. *k* ಮಾದಳ ಗಿಡ ೪. *l* ಮರುಗ ೫. *m* ಕಗ್ಗೊಲೆರ್ಜ ಗಿಡ, ಕಮ್ಮಗಗ್ಗರೆ ೩. *n* ಬಿಳಿಯಗಗ್ಗರೆ ಗಿಡ ೧. *o* ಚಿತ್ರಮೂಲದ ಗಿಡ ೩. *p* ಎಕ್ಕದ ಗಿಡ ೭. *q* ಬಿಳಿಯ ಎಕ್ಕ ೨. *r* ಬಕ್ಕ ಪುಷ್ಪ ೫.

ವಂದಾ ವೃಕ್ಷಾದನೀ ವೃಕ್ಷರುಹಾ ಜೀವಂತಿಕೇ (ತ್ರ್ಯಪಿ) ||*a* ೧೩೧
ವತ್ಸಾದನೀ ಛಿನ್ನರುಹಾ ಗುಡೂಚೀ ತಂತ್ರಿಕಾಮೃತಾ |
ಜೀವಂತಿಕಾ ಸೋಮವಲ್ಲೀ ವಿಶಲ್ಯಾ ಮಧುಪರ್ಣ್ಯ(ಪಿ) ||*b* ೧೩೨
ಮೂರ್ವಾ ದೇವೀ ಮಧುರಸಾ ಮೋರಟಾ ತೇಜಿನೀ ಸ್ರವಾ |
ಮಧೂಲಿಕಾ ಮಧುಶ್ರೇಣೀ ಗೋಕರ್ಣೀ ಪೀಲುಪರ್ಣ್ಯ(ಪಿ) ||*c* ೧೩೩
ಪಾಠಾಂ ಬಷ್ಠಾ ವಿದ್ಧಕರ್ಣೀ ಸ್ಥಾಪನೀ ಶ್ರೇಯಸೀ ಶಿವಾ |
ಏಕಾಷ್ಠೀಲಾ ಪಾಪಚೇಲೀ ಪ್ರಾಚೀನಾ ವನತಿಕ್ತಕಾ ||*d* ೧೩೪
ಕಟುಃ ಕಟುಂಭರಾಽಶೋಕಾ ರೋಹಿಣೀ ಕಟುರೋಹಿಣೀ |
ಮತ್ಸ್ಯಪಿತ್ತಾ ಕೃಷ್ಣಭೇದೀ ವಕ್ರಾಂಗೀ ಶಕುಲಾದನೀ ||*e* ೧೩೫
ಆತ್ಮಗುಪ್ತಾ ಜಹಾ ವ್ಯಂಡಾ ಕಂಡೂರಾ ಪ್ರಾವೃಷಾಯಣೀ |
ಋಷ್ಯಪ್ರೋಕ್ತಾ ಶೂಕಶಿಂಬಿಃ ಕಪಿಕಚ್ಛೂ(ಶ್ಚ) ಮರ್ಕಟೀ ||*f* ೧೩೬
ಚಿತ್ರೋಪಚಿತ್ರಾ ನ್ಯಗ್ರೋಧೀ ದ್ರವಂತೀ ಶಂಬರೀ ವೃಷಾ |
ಪ್ರತ್ಯಕ್ಶ್ರೇಣೀ ಸುತಶ್ರೇಣೀ ರಂಡಾ ಮೂಷಕಪರ್ಣ್ಯ(ಪಿ) ||*g* ೧೩೭
ಅಪಾಮಾರ್ಗ ಶ್ಶೈಖರಿಕೋ ಧಾಮಾರ್ಗವ ಮಯೂರಕೌ |
ಪ್ರತ್ಯಕ್ಪರ್ಣೀ ಕೇಶವಲ್ಲೀ ಕಿಣಿಹೀ ಖರಮಂಜರೀ ||*h* ೧೩೮
ಹಂಜಿಕಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೀ ಪದ್ಮಾ ಭಾರ್ಗೀ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಯಷ್ಟಿಕಾ |
ಅಂಗಾರವಲ್ಲೀ ಬಾಲೇಯ ಶಾಕ ಬರ್ಬರ ವಂದಕಾಃ ||*i* ೧೩೯
ಮಂಜಿಷ್ಠಾ ವಿಕಸಾ ಜಿಂಗೀ ಸಮಂಗಾ ಕಾಲಮೇಷಿಕಾ |
ಮಂಡೂಕಪರ್ಣೀ ಭಂಡೀರೀ ಭಾಂಡೀ ಯೋಜನವಲ್ಲ್ಯ(ಪಿ) ||*j* ೧೪೦
ಯಾಸೋ ಯವಾಸೋ ದುಸ್ಪರ್ಶೋ ಧನ್ವಯಾಸಃ ಕುನಾಶಕಃ |

---

a Any parasitic plant 4. *b* The soma or moon-plant (*Asclepias aphylla*) 9. *c* The plant *Aletris hyacinthoides* 10. *d* A kind of ginger 10. *e* The black hellebore 9. *f* The cowhage or cowitch plant 9. *g* The plant *Salvinia cucullata* 10. *h* The plant *Achyranthes aspera* 8. *i* The plant *Ovieda verticillata*, *Roxb* 9. *j* The Bengal madder (*Rubia tinctoria, Roxb*) 9.

a ಬದನಿಕೆ ೪. *b* ಅಮೃತ ಬಳ್ಳಿ ೯. *c* ಕುರಟಗೆ ೧೦. *d* ಅಗುರು ಶುಂಠಿ, ಅಗುಳು ಶುಂಠಿ ೧೦. *e* ಕಟುಕ ರೋಹಿಣಿ ೯. *f* ನಸುಗುನ್ನಿ ಗಿಡ, ಕಪಿತುರಚಿ ಗಿಡವೆಂದು ಕೆಲವರು ೯. *g* ಇಲಿಯಾಲದ ಮರ, ಇಲಿ ಕಿವಿಯ ಗಿಡ ೧೦. *h* ಉತ್ತರೇಣಿ ಗಿಡ ೮. *i* ಭಾರಂಗಿ, ಗಂಟು ಭಾರಂಗಿ ೯. *j* ಮಂಜಿಷ್ಠೆ ೯.

ರೋದನೀ ಕಚ್ಛುರಾಽನಂತಾ ಸಮುದ್ರಾಂತಾ ದುರಾಲಭಾ ॥*a* ೧೪೧
ಪೃಶ್ನಿಪರ್ಣೀ ಪೃಥಕ್ಪರ್ಣೀ ಚಿತ್ರಪರ್ಣ್ಯಂಘ್ರಿವರ್ಣಿಕಾ ।*b*
ಕ್ರೋಷ್ಟುವಿನ್ನಾ ಸಿಂಹಪುಚ್ಛೀ ಕಲಶೀ ಧಾವನೀ ಗುಹಾ ॥*c* ೧೪೨
ನಿದಿಗ್ಧಿಕಾ ಸ್ಪೃಶೀ ವ್ಯಾಘ್ರೀ ಬೃಹತೀ ಕಂಟಕಾರಿಕಾ ।
ಪ್ರಚೋದನೀ ಕುಲೀ ಕ್ಷುದ್ರಾ ದುಸ್ಪರ್ಶಾ ರಾಷ್ಟ್ರಿಕೇ (ತ್ಯಪಿ) ॥*d* ೧೪೩
ನೀಲೀ ಕಾಲಾ ಕ್ಲೀತಕಿಕಾ ಗ್ರಾಮೀಣಾ ಮಧುಪರ್ಣಿಕಾ ।
ರಂಜನೀ ಶ್ರೀಫಲೀ ತುತ್ಥಾ ದ್ರೋಣೀ ದೋಲಾ(ಚ) ನೀಲಿನೀ ॥*e* ೧೪೪
ಅವಲ್ಗುಜ ಸ್ಸೋಮರಾಜೀ ಸುವಲ್ಲೀ ಸೋಮವಲ್ಲಿಕಾ ।
ಕಾಲಮೇಷೀ ಕೃಷ್ಣಫಲಾ ವಾಗುಜೀ ಪೂತಿಫಲ್ಯ(ಪಿ) ॥*f* ೧೪೫
ಕೃಷ್ಣೋಪಕುಲ್ಯಾ ವೈದೇಹೀ ಮಾಗಧೀ ಚಪಲಾ ಕಣಾ ।
ಊಷಣಾ ಪಿಪ್ಪಲೀ ಶೌಂಡೀ ಕೋಲಾ *g* (ಥ) ಕರಿಪಿಪ್ಪಲೀ ॥ ೧೪೬
ಕಪಿವಲ್ಲೀ ಕೋಲವಲ್ಲೀ ಶ್ರೇಯಸೀ ವಸಿರಃ (ಪುಮಾ೯) ।*h*
ಚವ್ಯಂ (ತು) ಚವಿಕಾ *i* ಕಾಕಚಿಂಚೀ ಗುಂಜಾ (ತು) ಕೃಷ್ಣಲಾ ॥*j* ೧೪೭
ಪಲಂಕಷಾ (ತ್ವಿ)ಕ್ಷುಗಂಧಾ ಶ್ವದಂಷ್ಟ್ರಾ ಸ್ವಾದುಕಂಟಕಃ ।
ಗೋಕಂಟಕೋ ಗೋಕ್ಷುರಕೋ ವನಶೃಂಗಾಟ (ಇತ್ಯಪಿ) ॥*k* ೧೪೮
ವಿಶ್ವಾ ವಿಷಾ ಪ್ರತಿವಿಷಾಽತಿವಿಷೋ ಪವಿಷಾಽರುಣಾ ।
ಶೃಂಗೀ ಮಹೌಷಧಂ *l* (ಚಾ ಥ) ಕ್ಷೀರಾವೀ ದುಗ್ಧಿಕೇ (ಸಮೇ) ॥*m* ೧೪೯
ಶತಮೂಲೀ ಬಹುಸುತಾಽಭೀರು ರಿಂದೀವರೀ ವರೀ ।

---

a The plant *Cassia esculenta* 10. *b* The plant *Hedysarum logopodoides* 4. *c* The plant *Hemionitis cordifolia, Roxb*. 5. *d* The egg-plant or brinjal (*Solanum jacquini*) 10. *e* The indigo plant (*Indigofera tinctoria*) 11. *f* The shrub *Guilandina bonducella* 8. *g* The long pepper plant (*Chavica roxburgii*)10. *h* The elephant pepper plant 5. *i* Another kind of pepper 2. *j* A variety of the shrub *Abrus*, (the berry forms the smallest jewellers' weight) 3. *k* A small kind of *Calotropis* 7. *l* Betuline, a resinous substance obtained from the birch *Betula* 8. *m* A small kind of *Mimusops* 2.

a ತೀಟಕ ಸಂಧಿ ೧೦. *b* ನರಿ ಪೊನ್ನೆ ಗಿಡ ೪. *c* ನರಿ ಬಾಲದ ಹುಲ್ಲು ೫. *d* ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳ ೧೦. *e* ನೀಲಿ ಗಿಡ ೧೧. *f* ಬಾಹುಜಿಗೆ ಗಿಡ ೮. *g* ಹಿಪ್ಪಲಿ ಗಿಡ ೧೦. *h* ಗಜ ಹಿಪ್ಪಲಿ ೫. *i* ಚವ್ಯ ೨. *j* ಗುಲಗಂಜಿ ಬಳ್ಳಿ ೩. *k* ಪಲ್ಲೇರು, ನೆಗ್ಗಿಲು ಗಿಡ ೭. *l* ಅತಿಬಜೆಲ. *m* ಹಾಲುತೊಟ್ಟೆನ ಗಿಡ ೨.

ಋಶ್ಯಪ್ರೋಕ್ತಾಽಭೀರುಪತ್ರೀ ನಾರಾಯಣ್ಯ ಶ್ಯತಾವರೀ ॥ ೧೫೦
ಅಹೇರು *a* (ರಧ) ಪೀತದ್ರು ಕಾಲೀಯಕ ಹರಿದ್ರವಾಃ ।
ದಾರ್ವೀ ಪಚಂಪಚಾ ದಾರುಹರಿದ್ರಾ ಪರ್ಜನೀ(ತ್ಯಪಿ) ॥*b* ೧೫೧
ವಚೋಗ್ರಗಂಧಾ ಷಡ್ಗ್ರಂಧಾ ಗೋಲೋಮಿಾ ಶತಪರ್ವಿಕಾ ।*c*
(ಶುಕ್ಲಾ) ಹೈಮವತೀ *d* ವೈದ್ಯಮಾತೃಸಿಂಹ್ಯೌ (ತು) ವಾಸಕಾ ॥ ೧೫೨
ವೃಷೋಽಟರೂಷ ಸ್ಸಿಂಹಾಸ್ಯೋ ವಾಶಕೋ ವಾಜಿದಂತಕಃ ।*e*
ಆಸ್ಫೋಟಾ ಗಿರಿಕರ್ಣೀ *f* (ಸ್ಯಾ) ದ್ವಿಷ್ಣುಕ್ರಾಂತಾಽಪರಾಜಿತಾ ॥*g* ೧೫೩
ಇಕ್ಷುಗಂಧಾ (ತು) ಕಾಂಡೇಕ್ಷು ಕೋಕಿಲಾಕ್ಷೇ ಕ್ಷುರ ಕ್ಷುರಾಃ ।*h*
ಶಾಲೇಯ (ಸ್ಸ್ಯಾ) ಚ್ಛೀತಶಿವಾ ಛತ್ರಾ ಮಧುರಿಕಾ ಮಿಸಿಃ ॥ ೧೫೪
ಮಿಶ್ರೇಯಾ *i* (ಪ್ಯ ಥ) ಸೀಹುಂಡೋ ವಜ್ರದ್ರುಃ ಸ್ನುಕ್ಸ್ನುಹೀ ಗುಡಾ ।
ಸಮಂತದುಗ್ಧಾ *j* (ಥೋ) ವೇಲ್ಲ ಮಮೋಘಾ ಚಿತ್ರತಂಡುಲಾ ॥ ೧೫೫
ತಂಡುಲ(ಶ್ಚ) ಕ್ರಿಮಿಘ್ನ(ಶ್ಚ) ವಿಡಂಗಂ (ಪುನ್ನಪುಂಸಕಂ) ।*k*
ಬಲಾ ವಾಟ್ಯಾಲಕೋ *l* ಘಂಟಾರವಾ (ತು) ಶಣಪುಷ್ಪಿಕಾ ॥*m* ೧೫೬
ಮೃದ್ವೀಕಾ ಗೋಸ್ತನೀ ದ್ರಾಕ್ಷಾ ಸ್ವಾದ್ವೀ ಮಧುರಸೇ (ತಿಚ) ।*n*
ಸರ್ವಾನುಭೂತಿ ಸ್ಸರಳಾ ತ್ರಿಪುಟಾ ತ್ರಿವೃತಾ ತ್ರಿವೃತ್ ॥ ೧೫೭
ತ್ರಿಭಂಡೀ ರೇಚನೀ *o* ಶ್ಯಾಮಾ ಪಾಳಿಂದ್ಯಾ (ತು) ಸುಷೇಣಿಕಾ ।
ಕಾಲಾ ಮಸೂರವಿದಳಾಽರ್ಧಚಂದ್ರಾ ಕಾಲಮೇಷಿಕಾ ॥*p* ೧೫೮

---

a The plant *Asparagus racemosa* 10. *b* The plant *Curcuma zantorhiza* 7. *c* The orris plant (*Iris florentina*) 5. *d* A white kind of the same 1 *e* The plant *Aristolochia bractea* 8. *f* . ... 2. *g* The plant *Clitorea ternat* 2. *h* A kind of tares (*lolium*) 5 *i* A kind of fennel (*Anethum panmorium, Roxb*) 6. *j* The milk hedge plant (*Cuphorbia tirucalli*) 6. *k* A medicinal herb (*Embelia ribes*) 6. *l* A small kind of castor oil plant 2. *m* A kind of hemp plant (*Crotalaria juncea*) 2. *n* The grape vine (*Vitis vinifera*) 5. *o* The plant *Ipomoea Turpethum* 7. *p* A blue kind of the same 7.

a ಪಿಲ್ಲ ಪಿಚ್ಚರ, ಆಸಡಿಯೆನ್ನುವರು ೧೦. *b* ಮರದರಿಶಿನ ೭. *c* ಬಜೆ ೫. *d* ಬಿಳಿಯ ಬಜೆ ೧. *e* ಆಡು ಸೋಗೆ ೮. *f* ಸಟ್ಟುಗದ ಹಂಬು ೨. *g* ವಿಷ್ಣುಕ್ರಾಂತ ೨. *h* ಕೊಳವಳಿಕೆ ೫. *i* ಸಬ್ಬಸಿಗೆ ೬. *j* ಮುಂಡಗಳ್ಳಿ ೬. *k* ವಾಯಿವಿಳಂಗ ೬. *l* ಕಳ್ಳಂಗಡಲೆ ೨. *m* ಶಣಬು ೨. *n* ದ್ರಾಕ್ಷೆ ೫. *o* ಕೆಂಪು ತಿಗಡೆ ೭. *p* ಕರಿಯ ತಿಗಡೆ ೭.

ಮಧುಕಂ ಕ್ಲೀತಕಂ ಯಷ್ಟಿ ಮಧುಕಂ ಮಧುಯಷ್ಟಿಕಾ |*a*
ವಿದಾರೀ ಕ್ಷೀರಶುಕ್ಲೇಕ್ಷುಗಂಧಾ ಕ್ರೋಷ್ಟ್ರೀ (ಚ ಯಾ ಸಿತಾ) ||*b* ೧೫೯
(ಅನ್ಯಾ) ಕ್ಷೀರವಿದಾರೀ(ಸ್ಯಾ)ನ್ಮಹಾಶ್ವೇತರ್ಕ್ಷಗಂಧಿಕಾ |*c*
ಲಾಂಗಲೀ ಶಾರದೀ ತೋಯಪಿಪ್ಪಲೀ ಶಕುಲಾದನೀ ||*d* ೧೬೦
ಖರಾಶ್ವಾ ಕಾರವೀ ದೀಪ್ಯೋ ಮಯೂರೋ ಲೋಚಮಸ್ತಕಃ |*e*
ಗೋಪೀ ಶ್ಯಾಮಾ ಶಾರಿಬಾ (ಸ್ಯಾ) ಚ್ಚಂದನೋತ್ಪಲ ಶಾರಿಬಾ ||*f* ೧೬೧
ಯೋಗ್ಯಮೃದ್ಧಿ ಸ್ಸಿದ್ಧಿಲಕ್ಷ್ಮ್ಯೌ (ವೃದ್ಧೇರಪ್ಯಾಹ್ವಯಾ ಇಮೇ) |*g*
ಕದಳೀ ವಾರಣಬುಸಾ ರಂಭಾ ಮೋಚಾಂಶುಮತ್ಫಲಾ || ೧೬೨
ಕಾಷ್ಠೀಲಾ *h* ಮುದ್ಗಪರ್ಣೀ(ತು) ಕಾಕಮುದ್ಗಾ ಸಹೇ (ತ್ಯಪಿ) |*i*
ವಾರ್ತಾಕೀ ಹಿಂಗುಳೀ ಸಿಂಹೀ ಭಂಟಾಕೀ ದುಷ್ಪ್ರಧರ್ಷಿಣೀ || *j* ೧೬೩
ನಾಕುಲೀ ಸುರಸಾ ನಾಗ ಸುಗಂಧಾ ಗಂಧನಾಕುಲೀ |
ನಕುಲೇಷ್ಟಾ ಭುಜಂಗಾಕ್ಷೀ ಛತ್ರಾಕೀ ಸುವಹಾ (ಚ ಸಾ) ||*k* ೧೬೪
ವಿದಾರಿಗಂಧಾಂಶುಮತೀ ಸಾಲಪರ್ಣೀ ಸ್ಥಿರಾ ಧ್ರುವಾ |*l*
ತುಂಡಿಕೇರೀ ಸಮುದ್ರಾಂತಾ ಕಾರ್ಪಾಸೀ ಬದರೇ (ತಿ ಚ) ||*m* ೧೬೫
ಭಾರದ್ವಾಜೀ (ತು ಸಾ ವನ್ಯಾ) *n* ಶೃಂಗೀ(ತು) ವೃಷಭೋ ವೃಷಃ |*o*
ಗಾಂಗೇರುಕೀ ನಾಗಬಲಾ ಝಷಾ ಹ್ರಸ್ವಗವೇಧುಕಾ || *p* ೧೬೬

---

a Liquorice (*Glycyrrhiza glabra*) 4. *b* A white gourd (*Cucurbita*) 4. *c* A kind of ground gourd 3. *d* A water plant (*Jussieuea repens*) 4. *e* A kind of bishop's weed (*Sison amomum*) 5. *f* A medicinal herb (*Periploca indica*) 5. *g* The name of a drug 4. *h* The plantain tree (*Musa sapientum*) 6. *i* A wild kind of green gram 3. *j* The egg-plant or brinjal (*Solanum melongena*) 5. *k* The ichneumon plant 8. *l* A sensitive plant allied to *Rottleria tinctoria* 5. *m* The cotton plant (*Gossypium*) 4. *n* A wild kind of cotton plant 1. *o* A kind of drug 3. The gourd *Cucumis sulcatus* 4.

a ಅತಿಮಧುರ ೪. *b* ಬಿಳಿಯ ನೆಲಗುಂಬಳ ೪. *c* ಕರಿಯ ನೆಲ ಗುಂಬಳ ೩. *d* ನೀರು ಹಿಪ್ಪಲಿ ೪. *e* ವೋಮ ೫. *f* ಸೊಗದೆ ಗಿಡ ೫. *g* ಋದ್ಧಿಯೆಂಬ ಗಂದಿಗರ ಒಂದು ವಸ್ತು ೪. *h* ಬಾಳೆ ಗಿಡ ೬. *i* ಕಾಡು ಹೆಸರು ಗಿಡ ೩. *j* ಬದನೆ ಗಿಡ ೫. *k* ಈಶ್ವರಿ ಹಂಬು, ಸರ್ಪಾಕ್ಷಿ ೮. *l* ಮೂರೆಲೆ ಹೊನ್ನೆ ೫. *m* ಹತ್ತಿ ಗಿಡ ೪. *n* ಕಾಡು ಹತ್ತಿ ೧. *o* ಹೆರಿಗೆಹಾಲೆ ಯೆಂಬ ಮೂಲಿಕೆ ೩. *p* ಬೋಳಂಗಡಲೆ, ಕೆಲವರು ಹೀರೆಗಿಡವೆನ್ನುವರು ೪.

ಧಾಮಾರ್ಗವೋ ಘೋಷಕ (ಸ್ಸ್ಯಾ) *a* ನ್ಮಹಾಜಾಲೀ (ಸಪೀತಕಃ) ।*b*
ಜ್ಯೋತ್ಸ್ನೀ ಪಟೋಲಿಕಾ ಜಾಲೀ *c* ನಾದೇಯಿಾ ಭೂಮಿಜಂಬುಕಾ ॥*d* ೧೬೭
(ಸ್ಯಾ) ಲ್ಲಾಂಗಲ ಕ್ಯಗ್ನಿಶಿಖಾ *e* ಕಾಕಾಂಗೀ ಕಾಕನಾಸಿಕಾ ।*f*
ಗೋಧಾಪದೀ (ತು) ಸುವಹಾ *g* ಮುಸಲೀ ತಾಳಮೂಲಿಕಾ ॥*h* ೧೬೮
ಅಜಶೃಂಗೀ ವಿಷಾಣೀ (ಸ್ಯಾ) *i* ದ್ಗೋಜಿಹ್ವಾ ದಾರ್ವಿಕೇ (ಸಮೇ) । *j*
ತಾಂಬೂಲವಲ್ಲೀ ತಾಂಬೂಲೀ ನಾಗವಲ್ಲ್ಯ *k* (ಪ್ಯಥ) ದ್ವಿಜಾ ॥ ೧೬೯
ಹರೇಣೂ ರೇಣುಕಾ ಕೌಂತೀ ಕಪಿಲಾ ಭಸ್ಮಗಂಧಿನೀ ।*l*
ಏಲಾವಾಲುಕ ಮ್ಯೆಲೇಯಂ ಸುಗಂಧಿ ಹರಿವಾಲುಕಂ ॥ ೧೭೦
ವಾಲುಕಂ *m* (ಚಾಥ) ಪಾಲಂಕ್ಯಾ ಮುಕುಂದಃ ಕುಂದು ಕುಂದುರೂ ।*n*
ವಾಲಂ ಹ್ರೀಬೇರ ಬರ್ಹಿಷ್ಠೋ ದೀಚ್ಯಂ ಕೇಶಾಂಬು(ನಾಮಚ) ॥*o* ೧೭೧
ಕಾಲಾನುಸಾರ್ಯ ವೃದ್ಧಾಶ್ಮಪುಷ್ಪ ಶೀತಶಿವಾನಿ (ತು) ।
ಶೈಲೇಯಂ *p* ತಾಲಪರ್ಣೀ(ತು) ದೈತ್ಯಾ ಗಂಧಕುಟೀ ಮುರಾ ॥ ೧೭೨
ಗಂಧಿನೀ *q* ಗಜಭಕ್ಷ್ಯಾ (ತು) ಸುವಹಾ ಸುರಭೀ ರಸಾ ।
ಮಹೇರಣಾ ಕುಂದುರುಕೀ ಸಲ್ಲಕೀ ಹ್ರಾದಿನೀ (ತಿ ಚ) ॥*r* ೧೭೩

---

a A bitter kind of gourd 2. *b* A wild kind of gourd 1. *c* The snake gourd *(Trichosanthes anguina)* 3. *d* The plant *Flacourtia sepiaria* 2. *e* The plant *Gloriosa superba* 2. *f* A small gourd *(Bryonia grandis)* 2. *g* A scandent shrub *(Cissus pedata)* 2. *h* The plant *Curculigo orchioides* 2. *i* The plant *Odina wodier* 2. *j* The plant *Hibiscus esculentus* 2. *k* The betel vine *(Chavica betel)* 3 *l* The plant *Colodendron inerme, Heyne* 6. *m* The plant *Bryonia callosa* 5. *n* Gum elibanum 4. *o* A kind of grass yielding a perfume *(Andropogon schoenanthus)* 5. *p* A kind of benzoin *(Lichen rotundatus)* 5. *q* A kind of drug 5. *r* The clearing nut plant *(Strychnos potatorum)* 8.

a ಖೈ ಹೀರೆ ೨. *b* ಹಚ್ಚಗಿರುವ ಹೂವುಳ್ಳ ಕಾಡುಹೀರೆ ೧. *c* ಪಡವಲ ಗಿಡ ೩ *d* ನಾಯಿನೇರಿಲೆ, ನೆಲನೇರಿಲೆ ೨. *e* ಕೋಳಿ ಕುಟುಗನಗಿಡ ೨. *f* ಕಾಗೆತೊಂಡೆ ೨. *g* ಹಂಸಪಾದಿ ಗಿಡ ೨. *h* ನೆಲತಾಳ ೨. *i* ಬಲಮುರಿ ಗಿಡ, ಕುರುಟಿಗೆ ಗಿಡ ೨. *j* ಎತ್ತುನಾಲಿಗೆ ಗಿಡ, ಬೆಂಡೆ ೨. *k* ವೀಳೆಯದೆಲೆಯ ಬಳ್ಳಿ ೩. *l* ರೇಣುಕ ಎಂಬ ಗಂದಿಗರ ಒಂದು ವಸ್ತು ೬. *m* ಸುರುಸುರುಕೆ ಗಿಡ ೫. *n* ಕುಂದುರುಷ್ಕವೆಂಬ ಗಂದಿಗರ ದ್ರವ್ಯ ೪. *o* ಮುಡಿವಾಳ ೫. *p* ಕಲ್ಲು ಹೂ ೫. *q* ಮುಲೆಯೆಂಬ ಗಂದಿಗರ ದಿನಸು ೫. *r* ತದುಕಿನ ಗಿಡ, ಆನೆಬೇಲ ೮.

ಅಗ್ನಿಜ್ವಾಲಾ ಸುಭಿಕ್ಷೇ(ತು) ಧಾತಕೀ ಧಾತುಪುಷ್ಪಿಕಾ |*a*
ಪೃಥ್ವಿಕಾ ಚಂದ್ರಬಾಲೈಲಾನಿಷ್ಕುಟಿ ರ್ಬಹುಲಾ *b* (ಥ ಸಾ || ೧೨೪
ಸೂಕ್ಷ್ಮೋ) ಪಕುಂಚಿಕಾ ತುತ್ಥಾ ಕೋರಂಗೀ ತ್ರಿಪುಟಾ ತ್ರುಟಿಃ |*c*
ವ್ಯಾಧಿಃ ಕುಷ್ಠಂ ಪಾರಿಭಾವ್ಯಂ ವಾಪ್ಯಂ ಪಾಕಲ ಮುತ್ಪಲಂ ||*d* ೧೨೫
ಶಂಖಿನೀ ಚೋರಪುಷ್ಪೀ(ನ್ಯಾ) ತ್ಕೇಶಿ *e* (ನ್ಯಥ) ವಿತುನ್ನಕಃ |
ಝಟಾ ಮಲಾ ಜ್ಝಟಾ ತಾಲೀ ಶಿವಾ ತಾಮಲಕೀ (ತಿ ಚ) ||*f* ೧೨೬
ಪ್ರಪೌಂಡರೀಕಂ ಪೌಂಡರ್ಯ *g* (ಮಥ) ತುನ್ನಃ ಕುಬೇರಕಃ |
ಕುಣಿಃ ಕಚ್ಛಃ ಕಾಂತಲಕೋ ನಂದಿವೃಕ್ಷೋ *h* (ಥ) ರಾಕ್ಷಸೀ || ೧೨೭
ಚಂಡಾ ಧನಹರೀ ಕ್ಷೇಮ ದುಷ್ಪತ್ರ ಗಣಹಾಸಕಾಃ |*i*
ವ್ಯಾಳಾಯುಧಂ ವ್ಯಾಘ್ರನಖಂ ಕರಂಜಂ ಚಕ್ರಕಾರಕಂ ||*j* ೧೨೮
ಸುಷಿರಾ ವಿದ್ರುಮಲತಾ ಕಪೋತಾಂಘ್ರಿ ರ್ನಟಿ ರ್ನಲೀ |
ಧಮನ್ಯಂಜನಕೇಶೀ (ಚ) *k* ಹನು ರ್ಹಟ್ಟ ವಿಲಾಸಿನೀ || ೧೨೯
ಶುಕ್ತಿ ಶ್ಶಂಖಃ ಖುರಃ ಕೋಲದಳಂನಖ *l* (ಮಥಾ)ಢಕೀ |
ಕಾಕ್ಷೀ ಮೃತ್ಸ್ನಾ ತುವರಿಕಾ ಮೃತಾಲಕ ಸುರಾಷ್ಟ್ರಜೇ ||*m* ೧೩೦
ಕುಟನ್ನಟಂ ದಾಶಪುರಂ ವಾನೇಯಂ ಪರಿಪೇಲವಂ |
ಪ್ಲವ ಗೋಪುರ ಗೋನರ್ದ ಕೈವರ್ತೀ [ರ್ತಂ] ಮುಸ್ತ ಕಾನಿ(ಚ) [ಕಂಚತತ್]||*n*

---

a The plant *Bauhenia spicata* 4. *b* A kind of cardamom plant 5. *c* A smaller kind of the same 5. *d* A medicinal plant *(Costus)* 6. *e* A kind of grass (*Andropogon aciculatum*) 3. *f* A small kind of *Phyllanthus emblica* 7. *g* Root of the white lotus (*Nymphoea*) 2. *h* The plant *Nerium coronarium* 6. *i* The plant *Pavonia adorata* 6 *j* The plant *Galedupa arborea* 4. *k* A kind of drug or perfume 7. *l* Another kind of the same 7. *m* A wild kind of pigeon pea (*Cajanus*) 6. ***n*** A sort of grass (*Cyperus Rotundus, Rox*) 8.

a ಅರೆಹೂವು, ಮರಾಟಿಮೊಗ್ಗು ೪. *b* ದೊಡ್ಡ ಯಾಲಕ್ಕಿ ೫. *c* ಸಣ್ಣ ಯಾಲಕ್ಕಿ ೫. *d* ಚಂಗಲು ಕೋಷ್ಟ ೬. *e* ಕಡಿಯಾಲದ ಗಿಡ, ಹಕ್ಕರಕೆ ನೊಪ್ಪು ೩. *f* ನೆಲನೆಲ್ಲಿಗಿಡ ೭. *g* ಬಿಳಿನೈದಲೆ ಗಡ್ಡೆ ೨. *h* ನಂದಿ ಮರ ೬. *i* ಕರಿಯ ಕಚೋರ, ಬಲರಾಕ್ಷಸಿ ೬. *j* ಹುಲಿಯುಗುರು ಗಿಡ ೪. *k* ನಳಿಯೆಂಬ ಗಂಧಿಗರ ದಿನಸು ೭. *l* ನಖವೆಂಬ ದ್ರವ್ಯ ೭. *m* ತೊಗರಿ ಗಿಡ ೬. *n* ಕೊನ್ನಾರಿಯ ಭೇದ, ತುಂಗ ಮುಸ್ತೆ ೮.

ಗ್ರಂಥಿಪರ್ಣಂ ಶುಕಂ ಬರ್ಹಂ ಪುಷ್ಪಂ ಸ್ಥೌಣೇಯ ಕುಕ್ಕುರೇ |a
ಮರುನ್ಮಾಲಾ(ತು) ಪಿಶುನಾ ಸ್ಪೃಕ್ಕಾದೇವೀ ಲತಾ ಲಘುಃ || ೧೮೨
ಸಮುದ್ರಾಂತಾ ವಧೂಃ ಕೋಟಿವರ್ಷಾಲಂಕೋಯಿಕೇ(ತ್ಯಪಿ) |b
ತಪಸ್ವಿನೀ ಜಟಾಮಾಂಸೀ ಜಟಿಲಾ ಲೋಮಶಾ ಮಿಷೀ ||c ೧೮೩
ತ್ವಕ್ಪತ್ರ ಮುತ್ಕಟಂ ಭೃಂಗಂ ತ್ವಚಂ ಚೋಚಂ ವರಾಂಗಕಂ |d
ಕಚ್ಚೂರಕೋ ದ್ರಾವಿಡಕಃ ಕಾಲ್ಯಕೋ ವೇದಮುಖ್ಯಕಃ ||e ೧೮೪
ಓಷಧ್ಯೋ (ಜಾತಿಮಾತ್ರೇಸ್ಯು) f (ರಜಾತಾ ಸರ್ವ್ವ)ಮೌಷಧಂ |g
ಶಾಕಾ(ಖ್ಯಂ ಪತ್ರಪುಷ್ಪಾದಿ) h ತಂಡುಲೀಯೋಲ್ಪಮಾರಿಷಃ ||i ೧೮೫
ವಿಶಲ್ಯಾಗ್ನಿ ಶಿಖಾನಂತಾ ಫಲಿನೀ ಶಕ್ರಪುಷ್ಪ್ಯ(ಪಿ) | j
(ಸ್ಯಾ)ದೃಕ್ಷಗಂಧಾ ಛಗಲಾಂಡ್ಯಾವೇಗೀ ವೃದ್ಧದಾರಕಃ || ೧೮೬
ಜುಂಗೋ k ಬ್ರಾಹ್ಮೀ(ತು) ಮತ್ಸ್ಯಾಕ್ಷೀ ವಯಸ್ಥಾ ಸೋಮವಲ್ಲರೀ |l
ಪಟುಪರ್ಣೀ ಹೈಮವತೀ ಸ್ವರ್ಣಕ್ಷೀರೀ ಹಿಮಾವತೀ ||m ೧೮೭
ಹಯಪುಚ್ಛೀ(ತು) ಕಾಂಭೋಜೀ ಮಾಷಪರ್ಣೀ ಮಹಾಸಹಾ |n
ತುಂಡಿಕೇರೀ ರಕ್ತಫಲಾ ಬಿಂಬಿಕಾ ಪೀಲುಪರ್ಣ್ಯ(ಪಿ) ||o ೧೮೮

---

a A medicinal plant (*Artemisia indica*) 6. *b* A medicinal plant 10. *c* The Indian spikenard (*Valeriana jatamansi, Rox.*) 6. *d* The clove (*Myristica caryophylla*) 7. *e* The zedoary or ***Curcuma zerumbet, Rox*** 4. *f* Any creeper 1. *g* Medicine 1. ***h*** **A pot herb, any vegetable 1.** *i* The***Amaranthus campestris*** 2. *j* The *Sida cordifolia* 5. *k* The *Sphoeranthus indicus* 5. *l* The pot herb *Achyranthes triandra* 4. *m* A medicinal earth 4. *n* The wild pulse (*Phaseolus mungo*) 4. *o* The vegetable *Bryonia grandis* 4.

a ಮಾಚಿಪತ್ರೆ ೬. *b* ಸ್ಪೃಕ್ಕಾ ಎಂಬ ಗಂಧ ದ್ರವ್ಯ ೧೦. *c* ಜಟಾಮಾಂಸಿ ೬. *d* ಲವಂಗ ಪಟ್ಟೆ (ದಾಲ್ಚಿನ್ನಿ) ೭. *e* ಕಚೋರ ೪. *f* ಓಷಧೀ ಎಂದರೆ ಮೂಲಿಕಾ ನಾಮಾನ್ಯ ೧. *g* ಔಷಧ ಎಂದರೆ ಆಯಾ ಮೂಲಿಕೆ ೧. *h* ಕಾಯಿಪಲ್ಯ ೧.

ಮೂಲಪತ್ರ ಕರೀರಾಗ್ರ ಫಲಕಾಂಡಾಧಿ ರೂಢಕಂ |
ತ್ವಕ್ಪುಷ್ಪಂ ಕವಚಂ ಚೇತಿ ಶಾಕಂ ದಶವಿಧಂ ಸ್ಮೃತಂ ||

i ಚಿಲುಕೀರೆ ೨. *j* ಬೆಣ್ಣೆಬಿದಿರು ಸೊಪ್ಪು ೫. *k* ಅನಂತನ ಗೊಂಡೆ ಸೊಪ್ಪು ೫. *l* ಹೊನಗೊನೆ ಸೊಪ್ಪು ೪. *m* ಘಂಟಾಮಣಿ ಸೊಪ್ಪು, ಕಂಕೋಷ್ಠ ೪. *n* ಕಾಡುದ್ದಿನ ಗಿಡ ೪. *o* ತೊಂಡೆ ಗಿಡ ೪.

ಬರ್ಬರಾ ಕಬರೀ ತುಂಗೀ ಖರಪುಷ್ಪಾಽಜಗಂಧಿಕಾ ।*a*
ಏಲಾಪರ್ಣೀ(ತು) ಸುವಹಾ ರಾಸ್ನಾ ಯುಕ್ತರಸಾ(ಚ ಸಾ) ॥*b* ೧೮೯
ಚಾಂಗೇರೀ ಚುಕ್ರಿಕಾ ದಂತಶಠಾಂಬಷ್ಠಾಮ್ಲಲೋಣಿಕಾ ।*c*
ಸಹಸ್ರವೇಧೀ ಚುಕ್ರೋಽಮ್ಲ ವೇತಸಶ್ಶತವೇದ್ಯ(ಪಿ) ॥*d* ೧೯೦
ನಮಸ್ಕಾರೀ ಗಂಧಕಾರೀ ಸಮಂಗಾ ಖದಿರೀ (ತ್ಯಪಿ) ।*e*
ಜೀವಂತೀ ಜೀವನೀ ಜೀವಾ ಜೀವನೀಯಾ ಮಧುಸ್ರವಾ ॥*f* ೧೯೧
ಕೂರ್ಚಶೀರ್ಷೋ ಮಧುರಕಃ ಶೃಂಗ ಹ್ರಸ್ವಾಂಗ ಜೀವಕಾಃ ।*g*
ಕಿರಾತತಿಕ್ತೋ ಭೂನಿಂಬೋಽ ನಾರ್ಯತಿಕ್ತೋ *h* (ಥ) ಸಪ್ತಲಾ ॥ ೧೯೨
ವಿಮಲಾ ಸಾತಲಾಭೂರಿ ಫೇನಾ ಚರ್ಮಕಷೇ(ತ್ಯಪಿ) *i*
ವಾಯಸೋಲೀ ಸ್ವಾದುರಸಾ ವಯಸ್ಥಾ *j* (ಥ) ಮುಕೂಲಕಃ ॥ ೧೯೩
ನಿಕುಂಭೋ ದಂತಿಕಾ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಛ್ರೇಣ್ಯುದುಂಬರ ಪರ್ಣ್ಯ(ಪಿ) ।*k*
ಅಜಮೋದಾ ತೂಗ್ರಗಂಧಾ ಬ್ರಹ್ಮದರ್ಭಾ ಯವಾನಿಕಾ ॥*l* ೧೯೪
(ಮೂಲೇ) ಪುಷ್ಕರ ಕಾಶ್ಮೀರ ಪದ್ಮಪತ್ರಾಣಿ (ಪೌಷ್ಕರೇ) ।*m*
ಅವ್ಯಥಾತಿಚರಾ ಪದ್ಮಾ ಚಾರಟೀ ಪದ್ಮಚಾರಿಣೀ ॥*n* ೧೯೫
ಕಾಂಪಿಲ್ಲ್ಯಃ ಕರ್ಕಶಶ್ಚಂದ್ರೋ ರಕ್ತಾಂಗೋ ರೋಚನೀ(ತ್ಯಪಿ) ।*o*

---

a A small shrub *(Cleone pentaphylla)* 5. *b* A kind of sarsaparilla (*Smilax china*) 4 *c* The yellow wood sorrel *(Oxalis corniculata)* 5. *d* Another kind of sorrel 4. *e* A sensitive plant 4. *f* A certain pot herb 5. *g* A kind of drug 5. *h* Chiretta or a sort of gentian *(Gentiana cherayta, Rox)* 3. *i* A certain shrub 5. *j* A medicinal shrub *(Arleria blongifalia)* 3. *k* The croton oil plant *(Croton tiglium)* 5. *l* The seed of bishop's weed *(Sison ammi)* 4. *m* The root of a blue lotus *(Costus speciosus)* 3. *n* The Cashmere hill lotus 5. *o* The name of a plant 5.

a ನಾರಂಬೇಳೆ ಗಿಡ ೫. *b* ರಾಶ್ಮೆ ೪. *c* ಪುಲ್ಲಂಪುರಿಚಿ ೫. *d* ನುಚ್ಚುಗೋಣಿ, ಹುಳಿಹಬ್ಬೆ ೪. *e* ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಮುನಿವ ಗಿಡ ೪. *f* ಸೀಹಾಲೆ ೫. *g* ಹಕ್ಕಿ ಸಿಳ್ಳೆ ಗಿಡ ೫. *h* ನೆಲಬೇವು ೩. *i* ಕೆಂಪು ಹಾಲಿನ ಮುಂಡಗಳ್ಳಿ, ಸಮುಗಾರಗಿಡ ೫. *j* ಕಾಕೋಳಿ ಸೊಪ್ಪು, ಬೊಕ್ಕಣಿಗಿಡ ೩. *k* ಜಾಪಾಳ ೫. *l* ಅಜವಾನ ೪. *m* ನೆಲದಾವರೆ ಗಡ್ಡೆ ೩. *n* ಕಾಶ್ಮೀರ ದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಬೆಟ್ಟದಾವರೆ, ಅಂತರದಾವರೆ ೫. *o* ಕಪಿಲೆಹಿಟ್ಟು ಎಂಬ ಓಷಧಿ ೫.

ಪ್ರಪುನ್ನಾಟ (ಸ್ತ್ವೇ)ಡಗಜೋ ದದ್ರುಘ್ನ ಶ್ಚಕ್ರಮರ್ದಕಃ ॥ ೧೯೬
ಪದ್ಮಾಟ ಉರಣಾಕ್ಷ(ಶ್ಚ) *a* ಪಲಾಂಡು(ಸ್ತು) ಸುಕಂದಕಃ ।*b*
ಲತಾರ್ಕದುದ್ರುಮೌ (ತತ್ರ ಹರಿತೇ) *c* (ಥ) ಮಹೌಷಧಂ ॥ ೧೯೭
ಲಶುನಂ ಗೃಂಜನಾರಿಷ್ಟ ಮಹಾಕಂದ ರಸೋನಕಾಃ ।*d*
ಪುನರ್ನವಾ(ತು) ಶೋಥಘ್ನೀ *e* ವಿತುನ್ನಂ ಸುನಿಷಣ್ಣಕಂ ॥*f* ೧೯೮
(ಸ್ಯಾ)ದ್ವಾತಕಶ್ಶೀತಲೋಪರಾಜಿತಾ ಶತಪರ್ಣ್ಯ(ಪಿ) ।*g*
ಪಾರಾವತಾಂಘ್ರಿಃ ಕಟಭಿಃ ಪಣ್ಯಾ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಮತೀ ಲತಾ ॥*h* ೧೯೯
ವಾರ್ಷಿಕಂ ತ್ರಾಯಮಾಣಾ (ಸ್ಯಾತ್) ತ್ರಾಯಂತೀ ಬಲಭದ್ರಿಕಾ ।*i*
ವಿಷ್ವಕ್ಸೇನಪ್ರಿಯಾ ಘೃಷ್ಟಿ ರ್ವಾರಾಹೀ ಬದರೇ (ತ್ಯಪಿ) ॥*j* ೨೦೦
ಮಾರ್ಕವೋ ಭೃಂಗರಾಜ (ಸ್ಸ್ಯಾ) *k* ತ್ಕಾಕಮಾಚೀ (ತು) ವಾಯಸೀ ।*l*
ಶತಪುಷ್ಪಾ ಸಿತಚ್ಛತ್ರಾ *s* ತಿಚ್ಛತ್ರಾ ಮಧುರಾ ಮಿಸಿಃ ॥ ೨೦೧
ಅವಾಕ್ಪುಷ್ಪೀ ಕಾರವೀ(ಚ) *m* ನಾರಣೀ(ತು) ಪ್ರಸಾರಣೀ ।
(ತಸ್ಯಾಂ) ಕಟಂಭರಾ ರಾಜಬಲಾ ಭದ್ರಬಲೇ (ತಿಚ) ॥ ೨೦೨
ಜನೀ ಜತೂಕಾ ಜನನೀ ಜತುಕೃಚ್ಚಕ್ರವರ್ತಿನೀ ।
ಸಂಸ್ಪರ್ಶಾ *n* (ಥ) ಶಟೀ ಗಂಧಮೂಲೀ ಷಡ್ಗ್ರಂಥಿಕೇ(ತ್ಯಪಿ) ॥ ೨೦೩
ಕರ್ಚೂರೋ(ಪಿ) ಪಲಾಶೋ *o* (ಥ) ಕಾರವೇಲ್ಲಃ ಕಟಿಲ್ಲಕಃ ।
ಸುಷವೀ(ಚಾ) *p* (ಥ) ಕುಲಕಃ ಪಟೋಲಸ್ತಿಕ್ತಕಃ ಪಟುಃ ॥*q* ೨೦೪

a The *Cassia tora* 6. *b* The onion *(Allium)* 2. *c* A cultivated kind of the same 2. *d* Garlic 6. *e* Hog-weed 2. *f* A certain creeper 2. *g* The *Coronilla sesban* 4. *h* The heartpea *(Halicacabum cardiospermum)* 5. *i* A certain creeper *(Dalbergia)* 4. *j* An esculent root *(Dioscorea)* 4. *k* The shrub *Ecliptaprostrata* 2. *l* A vegetable, *(Solanum indicum)* 2. *m* A large kind of the fennel *(Anethum panmorium)* 7. *n* A medicinal plant *(Rubus)* 11. *o* The knotty zedoary 5. *p* The creeper *Momordica charantia* 3. *q* A bitter creeper *(Trichosanthes laciniata)* 4.

a ತಗಚಿ, ತಗಸಿಕೆ ೬. *b* ಈರುಳ್ಳಿ ೨. *c* ರಾಜ ಈರುಳ್ಳಿ ೨. *d* ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ೬. *e* ಕೊಮ್ಮೆಗಿಡ ೨. *f* ನೀರು ಚಂಚಲಿ, ಸುನವಲುಗಿಡ ೨. *g* ಸಿಡಿಲೊಲ್ಲದ ಗಿಡ ೪. *h* ಕಂಗೊಂಗೆ ೫. *i* ಕಹಿ ದಸರಿ, ನೀರಾಮೆಬಳ್ಳಿ ೪. *j* ಹಂದಿಗೆಡ್ಡೆ, ವಾರಾಹಿಗಿಡ ೪. *k* ಗರಗದ ಸೊಪ್ಪು ೨. *l* ಕಾಚಿ, ಗಣಿಕೆ ೨. *m* ಕಾಡು ಸಬ್ಬಗಸಿಗೆ ೭. *n* ಸಾರಣೆ ಗಿಡ, ಮುಳ್ಳಗಸೆ ೧೧. *o* ಕಚೋರ ೫. *p* ಹಾಗಲ ೩. *q* ಪಡವಲ ೪.

ಕೂಶ್ಮಾಂಡಕ(ಸ್ತು) ಕರ್ಕಾರು *a* ರುರ್ವಾರುಃ ಕರ್ಕಟಿ (ಸ್ತ್ರಿಯೌ) |*b*
ಇಕ್ಷ್ವಾಕುಃ ಕಟುತುಂಬೀ (ಸ್ಯಾ) *c* ತ್ತುಂಬ್ಯಲಾಬೂ (ಉಭೇ ಸಮೇ)||*d* ೨೦೫
ಚಿತ್ರಾ ಗವಾಕ್ಷೀ ಗೋತುಂಬಾ *e* ವಿಶಾಲಾ (ತ್ವಿ)ಂದ್ರವಾರುಣೀ | *f*
ಅರ್ಶೋಘ್ನಃ ಸೂರಣಃ ಕಂದೋ *g* ಗಂಡೀರ (ಸ್ತು) ಸಮಷ್ಠಿಲಾ ||*h* ೨೦೬
ಕಲಂಬ್ಯುಪೋದಕಾ [ತಕೀ] (ಸ್ತ್ರೀತು) ಮೂಲಕಂ ಹಿಮಮೋಚಿಕಾ |
ವಾಸ್ತುಕಂ (ಶಾಕಭೇದಾಃ ಸ್ಯುಃ) *i* ದೂರ್ವಾ (ತು) ಶತಪರ್ವಿಕಾ || ೨೦೭
ಸಹಸ್ರವೀರ್ಯಾ ಭಾರ್ಗವ್ಯೌ ರುಹಾ ನಂತಾ *j* (ಧ ಸಾ ಸಿತಾ) |
ಗೋಲೋಮಿಾ ಶತವೀರ್ಯಾ(ಚ) *k* ಗಂಡಾಲೀ ಶಕುಲಾಕ್ಷಕಃ || ||*l* ೨೦೮
ಕುರುವಿಂದೋ ಮೇಘನಾಮಾ ಮುಸ್ತಾಮುಸ್ತಕ (ಮಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) |*m*
(ಸ್ಯಾತ್) ಭದ್ರಮುಸ್ತಕೋ ಗುಂದ್ರಾ *n* ಚೂಡಾಲಾ ಚಕ್ರಲೋಚ್ಚಟಾಃ||*o* ೨೦೯
ವಂಶೀ ತ್ವಕ್ಸಾರ ಕರ್ಮಾರ ತ್ವಚಿಸಾರ ತೃಣಧ್ವಜಾಃ |
ಶತಪರ್ವಾ ಯವಫಲೋ ವೇಣು ಮಸ್ಕರ ತೇಜನಾಃ ||*p* ೨೧೦
(ವೇಣವಃ) ಕೀಚಕಾ (ಸ್ತೇಸ್ಯು ರ್ಯೇಸ್ವನಂತ್ಯನಿಲೋದ್ಧತಾಃ) |*q*

---

a A gourd (*Cucurbita agenaria*) 2. *b* A kind of cucumber 2. *c* The bottle gourd (*Cagenaria vulgaris*) 2. *d* The sweet gourd 2. *e* The plant *Bryonia callosa* 3. *f* The colocynth plant (*Citrullus colocynthus*) 2. *g* Any bulbous esculent root 3. *h* A medicinal plant (*Solanum speciosum*) 2. *i* Different kinds of vegetables 5. *j* The grass *Panicum daotylon* 6. *k* The same with a white blossom 2. *l* A creeping kind of the same 2 *m* A fragrant grass (*Cyperus rotundus*) 4. *n* A kind of the same 2. *o* A knotty kind of the same 3. *p* A hollow kind of bamboo 10. *q* A bamboo which makes a hollow sound when the wind passes through it 1.

a ಕುಂಬಳ ೨. *b* ಸೌತೆ ೨. *c* ಕಹಿಸೋರೆ ೨. *d* ಸೀಸೋರೆ ೨. *e* ಬುಡುಮೆ ೩. *f* ಹಾವುಮೆಕ್ಕೆ ೨. *g* ಚೂರಣದ ಗಿಡ ೩. *h* ಮೊಗಬಾಳೆ, ಮುಂಗರವಳ್ಳಿ ೨. *i* ಹಂಬು ಬಸಳೆ, ಗುಂಪು ಬಸಳೆ, ಮೂಲಂಗಿ, ಕೀರೆ, ಚಕ್ಕೋತ ಇವು ಐದೂ ಶಾಕಭೇದಗಳು. *j* ಗರುಕೆ ಹುಲ್ಲು ೬. *k* ಬಿಳಿಯ ಗರುಕೆ ೨. *l* ಬಳ್ಳಿಗರುಕೆ ೨. *m* ಕೊನ್ನಾರಿಯ ಭೇದ, ಭದ್ರಮುಸ್ತೆ ೪. *n* ಕೆಂಪುಛಾಯೆಯ ಕೊನ್ನಾರಿ ೨. *o* ಒಂದು ಗಡ್ಡೆಯೊಳಗೆ ಹಲವು ಮೋತೆಗಳುಳ್ಳ ಕೊನ್ನಾರಿ ೩. *p* ಬಿದಿರು ೧೦. *q* ಗಾಳಿಯಿಂದ ಕೂಡಿ ಧ್ವನಿಮಾಡುವ ಬಿದಿರು ೧.

ಗ್ರಂಥಿ (ರ್ನಾ) ಪರ್ವ ಪರುಷೀ *a* ಗುಂದ್ರಸ್ತೇಜನಕಶ್ಶರಃ ||*b* ೨೧೧
ನಡ (ಸ್ತು) ಧಮನಃ ಪೋಟಗಳೋ *c* (ಥೋ) ಕಾಶ (ಮಸ್ತ್ರಿಯಾಂ)
ಇಕ್ಷುಗಂಧಾ ಪೋಟಗಳಃ *d* (ಪುಂಭೂಮನಿತು) ಬಲ್ಬಜಾಃ ||*e* ೨೧೨
ರಸಾಲ ಇಕ್ಷುಃ *f* (ಸ್ತದ್ಭೇದಾಃ) ಪುಂಡ್ರಕಾಂತಾರಕಾ(ದಯಃ) |*g*
(ಸ್ಯಾ) ದ್ವೀರಣಂ ವೀರತರಂ *h* [ತರುಃ] (ಮೂಲೇಸ್ಯೋ) ಶೀರ (ಮಸ್ತ್ರಿಯಾಂ)||
ಅಭಯಂ ನಲದಂ ಸೇವ್ಯಮಮೃಣಾಳಂ ಜಲಾಶಯಂ |
ಲಾಮಜ್ಜಕಂ ಲಘುಲಯ ಮವದಾಹೇಷ್ಟಕಾಪಥೇ ||*i* ೨೧೪
(ನಡಾದಯ) ಸ್ತೃಣಂ (ಗರ್ಮುಚ್ಛ್ಯಾಮಾಕ ಪ್ರಮುಖಾ ಅಪಿ) | *j*
(ಅಸ್ತ್ರೀ) ಕುಶಂ ಕುಥೋ ದರ್ಭಃ ಪವಿತ್ರ *k* (ಮಥ) ಕತ್ತೃಣಂ || ೨೧೫
ಪೌರ ಸೌಗಂಧಿಕೆ ಧ್ಯಾಮ ದೇವ ಜಗ್ಧಕ ರೌಹಿಷಂ |*l*
ಛತ್ರಾತಿಚ್ಛತ್ರ ಪಾಲಘ್ನಾ *m* ಮಾಲಾತೃಣಕ ಭೂಸ್ತೃಣೇ ||*n* ೨೧೬
ಶಷ್ಪಂ ಬಾಲತೃಣಂ *o* ಘಾಸೋ ಯವಸಂ *p* ತೃಣ ಮರ್ಜುನಂ |*q*
(ತೃಣಾನಾಂ ಸಂಹತಿ) ಸ್ತೃಣ್ಯಾ *r* ನಡ್ಯಾ (ತು ನಡಸಂಹತಿಃ) ||*s* ೨೧೭

---

a The joints or knots in a bamboo stem 3. *b* A kind of reed 3. *c* Another kind of reed 3. *d* The grass *Saccharum sara* 3. *c* The grass *Saccharum cylindricum* 1. *f* The sugar cane (*Saccharum officinarum*) 2. *g* Different varieties of sugar cane 3. *h* A grass used for thatching (*Andropogon muricatum*) 2. *i* Kus-kus (*Andropogon*) 10. *j* Grass, or any gramineous plant 1. *k* Sacrificial grass (*Poa cynosuroides*) 4. *l* Spice grass (*Andropogon schoenanthus*) 6. *m* A mushroom3. *n* A fragrant grass 2. *o* Young grass 2. *p* Fodder grass 2. *q* Mixed grass 2. *r* A bundle of grass 1. *s* A bundle of reeds 1.

a ಗೆಣ್ಣು ೩. *b* ಕಾಗೆ ಬಿದಿರು ೩. *c* ಲಾಳ, ದೇವನಾಳ ೩. *d* ಜಂಬು ಹುಲ್ಲು ೩. *e* ಕರಡಿ ಹುಲ್ಲು ೧. *f* ಕಬ್ಬಿನ ಹೆಸರು ೨. *g* ಪಟಾಪಟಿ, ರಸದಾಳಿ ಮುಂತಾದ ಕಬ್ಬಿನ ಭೇದಗಳು ೩. *h* ಲಾಮಂಚ ೨. *i* ಲಾಮಂಚದ ಬೇರು ೧೦. *j* ನಡಶಬ್ದ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಇದುವರೆಗೂ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ನವಣೆ, ಸಾಮೆ, ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲಾ ಧಾನ್ಯಗಳಿಗೂ ತೃಣ ಎಂದು ಹೆಸರು ೧. *k* ದರ್ಭೆಗಳು. *l* ಕಾಚಿ ಹುಲ್ಲು, ಗಂಜಣಿಗೆ ಹುಲ್ಲು ೬. *m* ಛತ್ರಾಕಾರವಾದ ಹುಲ್ಲು ೩. *n* ಮಾರವಳಿ ಹುಲ್ಲು, ಕಾದಂಬೆ ಹುಲ್ಲು ೨. *o* ಎಳೆಯ ಹುಲ್ಲು ೨. *p* ಪಶುಗಳು ತಿನ್ನತಕ್ಕ ಹುಲ್ಲು, ತವಸದ ಹುಲ್ಲು ೨. *q* ಬೆರಕೆ ಹುಲ್ಲು ೨. *r* ಹುಲ್ಲು ರಾಶಿ ೧. *s* ಲಾಳದ ರಾಶಿ ೧.

ತೃಣರಾಜಾಹ್ವಯಸ್ತಾಳೋ *a* ನಾಳಿಕೇರ(ಸ್ತು)ಲಾಂಗಲೀ ।*b*
ಘೋಂಟಾ (ತು) ಪೂಗಃ ಕ್ರಮುಕೋ ಗುವಾಕಃ ಖಪುರೋ *c* (ಽಸ್ಯತು॥ ೨೧೮
ಫಲ) ಮುದ್ವೇಗ *d* (ಮೋಕೇಚ ಹಿಂತಾಲಸಹಿತಾಸ್ತ್ರಯಃ) ।
ಖರ್ಜೂರಃ ಕೇತಕೀ ತಾಳೀ ಖರ್ಜೂರೀ (ಚ) ತೃಣದ್ರುಮಾಃ ॥ *e* ೨೧೯

॥ ಇತಿ ವನೌಷಧಿವರ್ಗಃ ॥

V. ಸಿಂಹಾದಿವರ್ಗ—SIMHADI-VARGA

ಸಿಂಹೋ ಮೃಗೇಂದ್ರಃ ಪಂಚಾಸ್ಯೋ ಹರ್ಯಕ್ಷಃ ಕೇಸರೀ ಹರಿಃ ।
ಕಂಠೀರವೋ ಗಜರಿಪುಃ ಪಿಂಗದೃಷ್ಟಿರ್ಮೃಗಾಧಿಪಃ ॥ *f* ೨೨೦
ಪುಂಡರೀಕಃ ಪಂಚನಖ ಶ್ಚಿತ್ರಕಾಯ ಮೃಗದ್ವಿಷೌ ।
ಶಾರ್ದೂಲ ದ್ವೀಪಿನೌ ವ್ಯಾಘ್ರೇ *g* ತರಕ್ಷು (ಸ್ತು) ಮೃಗಾದನಃ ॥*h* ೨೨೧
ವರಾಹ ಸ್ಸೂಕರೋ ಘೃಷ್ಟಿಃ ಕೋಲಃ ಪೋತ್ರೀ ಕಿರಿಃ ಕಿಟಿಃ ।
ದಂಷ್ಟ್ರೀ ಘೋಣೀ ಸ್ತಬ್ಧರೋಮಾ ಕ್ರೋಡೋ ಭೂದಾರ (ಇತ್ಯಪಿ) ॥*i* ೨೨೨
ಕಪಿ ಪ್ಲವಂಗ ಪ್ಲವಗ ಶಾಖಾಮೃಗ ವಲೀಮುಖಾಃ ।
ಮರ್ಕಟೋ ವಾನರಃ ಕೀಶೋ ವನೌಕಾ *j* (ಅಥ) ಭಲ್ಲುಕೇ ॥ ೨೨೩
ಋಕ್ಷಾಚ್ಛಭಲ್ಲಭಲ್ಲೂಕಾ *k* ಗಂಡಕೇ ಖಡ್ಗಖಡ್ಗಿನೌ ।*l*
ಲುಲಾಯೋ ಮಹಿಷೋ ವಾಹದ್ವಿಷ ತ್ಕಾಸರಸ್ಸೈರಿಭಾಃ ।*m* ೨೨೪

---

a The palmyra palm (*Borassus flabelliformis*) 2. *b* The cocoanut palm (*Cocus nucifera*) 2 *c* The areca palm (*Areca catechu*) 5. *d* The areca nut 1. *e* The marshy date tree 1, the date tree *Phoenix sylvestris* 1, the tree *Pandanus odoratissimus* 1, the tree *Corypha taliera, Rox*. 1, *the toddy date tree* 1. *f* Lion 10. *g* Tiger 7. *h* Hyena 2. *i* Boar 12. *j* Monkey 9. *k* Bear 4. *l* Rhinoceros 3. *m* Male buffalo 5.

a ತಾಳೆಮರ ೨. *b* ತೆಂಗಿನಮರ ೨. *c* ಅಡಕೆ ಮರ ೫. *d* ಅಡಕೆ ಕಾಯಿ ೧. *e* ಕಿರುತಾಳೆ, ತೆಂಗು, ಅಡಕೆ, ಖರ್ಜೂರ, ಕೇದಗೆ, ಓಲೆ, ಈಚಲು, ಇವು ತೃಣ ವೃಕ್ಷಗಳು. *f* ಸಿಂಹ ೧೦. *g* ಹುಲಿ ೭. *h* ಶಿವಂಗಿ ೨. *i* ಹಂದಿ ೧೨. *j* ಕೋತಿ ೯. *k* ಕರಡಿ ೪. *l* ಗೇಂಡಾಮೃಗ ೩. *m* ಕಾಡುಕೋಣ ೫.

(ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ಶಿವಾ ಭೂರಿ ಮಾಯು ಗೋಮಾಯು ಮೃಗಧೂರ್ತಕಾಃ ।
ಶೃಗಾಲ ವಂಚಕ ಕ್ರೋಷ್ಟು ಫೇರು ಫೇರವ ಜಂಬುಕಾಃ ॥*a* ೨೨೫
ಓತುರ್ಬಿಡಾಲೋ ಮಾರ್ಜಾರಃ ವೃಷದಂಶಕ ಆಖುಭುಕ್ ।*b*
(ತ್ರಯೋ) ಗೌಧೇರ ಗೌಧಾರ ಗೌಧೇಯಾ (ಗೋಧಿಕಾತ್ಮಜೇ) ॥*c* ೨೨೬
ಶ್ವಾವಿ(ತ್ತು) ಶಲ್ಯ *d* (ಸ್ತಲ್ಲೋಮ್ನಿ) ಶಲಲೀ ಶಲಲಂ ಶಲಂ ।*e*
ವಾತಪ್ರಮೀ ರ್ವಾತಮೃಗಃ *f* ಕೋಕ(ಸ್ತ್ವೀ) ಹಾಮೃಗೋ ವೃಕಃ ॥*g* ೨೨೭
ಮೃಗೇ ಕುರಂಗ ವಾತಾಯು ಹರಿಣಾಽಜಿನಯೋನಯಃ ।*h*
ಏಣೇಯ (ಮೇಣ್ಯಾಶ್ಚರ್ಮಾದ್ಯ ಮೇ(ಣ) ಸ್ಯೈಣ (ಮುಭೇ ತ್ರಿಷು) ॥*i* ೨೨೮
ಕದಳೀ ಕಂದಳೀ ಚೀನ ಶ್ಚಮೂರು ಪ್ರಿಯಕಾ(ವಪಿ) ।
ಸಮೂರು (ಶ್ಚೇತಿಹರಿಣಾ ಅಮೀ ಅಜಿನಯೋನಯಃ) ॥ *j* ೨೨೯
ಕೃಷ್ಣಸಾರ ರುರು ನ್ಯಂಕು ರಂಕು ಶಂಬರ ರೌಹಿಷಾಃ ।
ಗೋಕರ್ಣ ಪೃಷತೈಣರ್ಶ್ಯ ರೋಹಿತಾ *k* ಶ್ಚಮರೋ (ಮೃಗಾಃ) ॥ ೨೩೦
ಗಂಧರ್ವಶ್ಶರಭೋರಾಮ ಸ್ಸೃಮರೋಗವಯಶ್ಶಶಃ ।
(ಇತ್ಯಾದಯೋ ಮೃಗೇಂದ್ರಾದ್ಯಾ ಗವಾದ್ಯಾಃ) ಪಶು ಜಾತಯಃ ॥*l* ೨೩೧
ಉಂದುರು ಮೂರ್ಷಿಕೋ(ವ್ಯಾ)ಖು *m* ಗಿರಿಕಾ ಬಾಲಮೂಷಿಕಾ ।*n*
ಚುಂಚುಂದರೀ ಗಂಧಮೂಷೀ *o* ದೀರ್ಘದೇಹೀ (ತು) ಮೂಷಿಕಾ ॥ *p* ೨೩೨

---

a Jackal 10. *b* Cat 5. *c* Iguana 3. *d* Porcupine 2. *e* Quills of the porcupine 3. *f* A swift antelope 2. *g* Wolf 3. *h* Deer 5 *i* Any product—of the she-antelope 1, of the he-antelope, (as flesh, skin, horns, etc.) 1. *j* Various kinds of deer. *k* Different kinds of antelopes. *l* General name for a beast. *m* Rat 3. *n* Mouse 2. *o* A kind of mouse 2. *p* Bandicoot or pig-rat (*Mus giganteus*) 2.

a ನರಿ ೧೦. *b* ಬೆಕ್ಕು ೫. *c* ಉಡ ೩. *d* ಮುಳ್ಳು ಹಂದಿ ೨. *e* ಮುಳ್ಳು ಹಂದಿಯ ಮುಳ್ಳು ೩. *f* ವಾಯು ಮೃಗ, ಗಾಳಿಗೆದುರಾಗಿ ನಡೆಯುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳದ್ದು ೨. *g* ತೋಳ ೩. *h* ಜಿಂಕೆ ೫. *i* ಹೆಣ್ಣು ಜಿಂಕೆಯ ಚರ್ಮ ಮುಂತಾದುವು ೧, ಗಂಡು ಜಿಂಕೆಯ ಚರ್ಮ ಮುಂತಾದುವು ೧. *j* ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಚರ್ಮವುಳ್ಳ ಜಿಂಕೆಯ ಭೇದಗಳು. *k* ಸಾರಗದ ಭೇದಗಳು. *l* ಚೌರಿ ಮೃಗ, ಕಡವೆ, ಎಂಟು ಕಾಲುಗಳಿಂದಲೂ ಎರಡು ತಲೆಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿ ಸಿಂಹವನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವ ಮೃಗ, ಕತ್ತೆ ಕಿರುಬ, ದೊಡ್ಡ ಜಾತಿಯ ಚಮರಿ, ಕಾಡುಹಸು, ಮೊಲ, ಇವು ಮುಂತಾಗಿ ಸಿಂಹ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೂ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಗೋವು ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೂ ಪಶು ಎಂದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಹೆಸರು. *m* ಇಲಿ ೩. *n* ಚಿಟ್ಟಲಿ ೨. *o* ಮೂಗಿಲಿ ೨. *p* ಹೆಗ್ಗಣ ೨.

ಸರಟಃ ಕೃಕಲಾಸ(ಸ್ಸ್ಯಾ) *a* ನ್ಮುಸಲೀ ಗೃಹಗೋಧಿಕಾ ।*b*
ಲೂತಾ(ಸ್ತ್ರೀ) ತಂತುವಾಯೋರ್ಣನಾಭ ಮರ್ಕಟಕಾ (ಸ್ಸಮಾಃ) ॥*c* ೨೩೩
ನೀಲಂಗು (ಸ್ತು) ಕ್ರಿಮಿಃ *d* ಕರ್ಣಜಲೂಕಾ ಶತಪದ್ಯ(ಭೇ) ।*e*
ವೃಶ್ಚಿಕಶ್ಶೂಕಕೀಟ(ಸ್ಸ್ಯಾ) *f* ದಳಿ ದ್ರೋಣೌ(ತು) ವೃಶ್ಚಿಕೇ ॥*g* ೨೩೪
ಪಾರಾವತಃ ಕಲರವಃ ಕಪೋತೋ(ಥ) *h* ಶಶಾದನಃ ।
ಪತ್ರೀ ಶ್ಯೇನ *i* ಉಲೂಕ (ಸ್ತು) ವಾಯಸಾರಾತಿಪೇಚಕೌ ॥*j* ೨೩೫
ವ್ಯಾಘ್ರಾಟ (ಸ್ತು) ಭರದ್ವಾಜಃ *k* ಖಂಜರೀಟ (ಸ್ತು) ಖಂಜನಃ ।*l*
ಲೋಹಪೃಷ್ಠ(ಸ್ತು) ಕಂಕ(ಸ್ಸ್ಯಾ *m* ದಥ) ಚಾಷಃ ಕಿಕೀದಿವಿಃ ॥*n* ೨೩೬
ಕಳಿಂಗ ಭೃಂಗ ಧೂಮ್ಯಾಟಾ *o* (ಅಥ ಸ್ಯಾ) ಚ್ಛತಪತ್ರಕಃ ।
ದಾರ್ವಾಘಾಟೋ *p* (ಥ)ಸಾರಂಗಃ ಸ್ತೋಕಕಶ್ಚಾತಕ (ಸ್ಸಮಾಃ) ॥*q* ೨೩೭
ಕೃಕವಾಕು ಸ್ತಾಮ್ರಚೂಡಃ ಕುಕ್ಕುಟಶ್ಚರಣಾಯುಧಃ ।*r*
ಚಟಕಃ ಕಲವಿಂಕ(ಸ್ಸ್ಯಾ ತ್ತಸ್ಯ ಸ್ತ್ರೀ) ಚಟಕಾ (ತಯೋಃ) ॥ ೨೩೮
(ಪುಮಪತ್ಯೇ) ಚಾಟಕೈರ (ಸ್ತ್ರ್ಯಪತ್ಯೇ) ಚಟಕೈ (ವ ಸಾ) ।*s*
ಕರ್ಕರೇಟುಃ ಕರೇಟುಃ (ಸ್ಯಾ) *t* ತ್ಕೃಕಣಕ್ರಕರೌ (ಸಮೌ) ॥*u* ೨೩೯

---

a The gecko (*Lacerta gecko*) 2. *b* House-lizard 2. *c* Spider 4. *d* Insect, worm, animalcule 2. *e* Centipede 2. *f* Insects having stings 2. *g* Scorpion 3. *h* Dove or pigeon 3. *i* Hawk or falcon 3. *j* Owl 3. *k* A black long-tailed bird, the king-crow 2. *l* Wagtail 2. *m* Heron 2. *n* Jay 2. *o* The fork-tailed shrike (*Lanius coerulescens*) 3. *p* Wood pecker 2. *q* The chataka bird (*Cuculus melanolcucus*) 3. *r* A cock, a fowl in general 4. *s* Cock-sparrow 2, hen-sparrow 1, young cock-sparrow 1, young hen-sparrow 1. *t* Crane 2. *u* A kind of partridge (*Perdix sylvatica*) 2.

a ಪೋತಿಕ್ಯಾತ ೨. *b* ಹಲ್ಲಿ ೨. *c* ಜಾಡ ೪. *d* ಹುಳ ೨. *e* ಜರಿ ೨. *f* ಕಣಜ ಮುಂತಾದ ಮುಳ್ಳಿರುವ ಹುಳ ೨. *g* ಚೇಳು ೩. *h* ಪಾರಿವಾಳ ೩. *i* ಗಿಡಗ ೩. *j* ಗೂಬೆ ೩. *k* ಭರದ್ವಾಜ ಹಕ್ಕಿ ೨. *l* ಕಾಡಿಗೆ ಸೊಗಸಿನ ಹಕ್ಕಿ ೨. *m* ರಣಹದ್ದು ೨. *n* ಹಂಗನ ಹಕ್ಕಿ ೨. *o* ಹೊಳೆಯೊಳಗಾಡುವ ಕುಕ್ಕುಟಿಯೆಂಬ ಹಕ್ಕಿ ೩. *p* ಮರಕುಟಿಗ ೨. *q* ಮಳೆಗುಟುಕಿನ ಹಕ್ಕಿ ೩. *r* ಕೋಳಿ ೪. *s* ಗುಬ್ಬಚ್ಚಿ ೨, ಹೆಣ್ಣು ಗುಬ್ಬಚ್ಚಿ ೧, ಗುಬ್ಬಚ್ಚಿಯ ಗಂಡು ಮರಿ ೧, ಗುಬ್ಬಚ್ಚಿಯ ಹೆಣ್ಣುಮರಿ ೧. *t* ದೊಡ್ಡ ಜಾತಿಯ ಕೊಕ್ಕರೆ ೨. *u* ಕಬ್ಬಕ್ಕಿ ೨.

ವನಪ್ರಿಯಃ ಪರಭೃತಃ ಕೋಕಿಲಃ ಪಿಕ (ಇತ್ಯಪಿ) |*a*
ಕಾಕೇ(ತು) ಕರಟಾರಿಷ್ಟ ಬಲಿಪುಷ್ಟ ಸಕೃತ್ಪ್ರಜಾಃ || ೨೪೦
ಧ್ವಾಂಕ್ಷಾತ್ಮಘೋಷ ಪರಭೃದ್ಬಲಿಭುಗ್ವಾಯಸಾ (ಅಪಿ) |
ಚಿರಜೀವೀ(ಚೈ)ಕದೃಷ್ಟಿರ್ಮೌಕಳಿಃ ಪಿಕವರ್ಧನಃ ||*b* ೨೪೧
ದ್ರೋಣಕಾಕ(ಸ್ತು) ಕಾಕೋಲೋ *c* ದಾತ್ಯೂಹಃ ಕಾಲಕಂಟಕಃ |*d*
ಆತಾಯಿ ಚಿಲ್ಲೌ *e* ದಾಕ್ಷಾಯ್ಯ ಗೃಧ್ರೌ *f* ಕೀರ ಶುಕೌ (ಸಮೌ) ||*g* ೨೪೨
ಕ್ರುಙ್ ಕ್ರೌಂಚೋ *h* (ಥ) ಬಕಃ ಕಹ್ವಃ *i* ಪುಷ್ಕರಾಹ್ವ (ಸ್ತು) ಸಾರಸಃ |*j*
ಕೋಕಶ್ಚಕ್ರಶ್ಚಕ್ರವಾಕೋ ರಥಾಂಗಾ(ಹ್ವಯ ನಾಮಕಃ) ||*k* ೨೪೩
ಕಾದಂಬಃ ಕಲಹಂಸ(ಸ್ಸ್ಯಾ) *l* ದುತ್ಕ್ರೋಶ ಕುರರೌ (ಸಮೌ) |*m*
ಹಂಸಾ(ಸ್ತು) ಶ್ವೇತಗರುತಶ್ಚಕ್ರಾಂಗಾ ಮಾನಸೌಕಸಃ ||*n* ೨೪೪
ರಾಜಹಂಸಾ (ಸ್ತು ತೇ ಚಂಚು ಚರಣೈರ್ಲೋಹಿತೈಸ್ಸಿತಾಃ) |*o*
(ಮಲಿನೈ) ರ್ಮಲ್ಲಿಕಾಕ್ಷಾ(ಸ್ತೇ) *p* ಧಾರ್ತರಾಷ್ಟ್ರಾ (ಸ್ಸಿತೇತರೈಃ) ||*q* ೨೪೫
ಶರಾರಿ ರಾಟಿರಾತಿ(ಶ್ಚ) *r* ಬಲಾಕಾ ಬಿಸಕಂಠಿಕಾ |*s*

---

a The Indian cuckoo (*Cuculus indicus*) 4. *b* Crow 14. *c* Raven 2. *d* Gallinule, water-hen or coot 2. *e* Wild turkey 2. *f* Kite 2. *g* Parrot 2. *h* A kind of heron or curlew 2. *i* A kind of crane (*Ardea nivea*) or perhaps the booby, a kind of pelican 2. *j* The Indian crane or cyrus (*Ardea sibirica*) 2. *k* The ruddy goose (*Anas casarca*) 4. *l* A kind of duck or goose, perhaps the teal or drake 2. *m* Osprey 2. *n* A goose, gander, swan, phoenicopteros 4. *o* A white goose with red legs and bill, a flamingo 1. *p* A gannet or kind of goose with brown legs and bill 1. *q* A goose with black legs and bill 1. *r* The bird *Turdus ginginianas* 3. *s* A kind of crane or curlew 2.

a ಕೋಗಿಲೆ ೪. *b* ಕಾಗೆ ೧೪. *c* ದೊಡ್ಡಜಾತಿಯ ಕಾಗೆ, ಹೊಲಿ ಕಾಗೆ ೨. *d* ನೀರುಕೋಳಿ, ಕೆಲವರು ನೀರುಕಾಗೆಯೆನ್ನುವರು ೨. *e* ಮುಂಡು ಮುಳಕನ ಹಕ್ಕಿ ೨. *f* ಹದ್ದು ೨. *g* ಗಿಳಿ ೨. *h* ನೀರುಕೊಕ್ಕರೆ ೨. *i* ಕೊಕ್ಕರೆ ೨. *j* ನೀರು ಹಕ್ಕಿ, ತಾವರೆಹಕ್ಕಿ ೨. *k* ಚಕ್ರವಾಕ ಪಕ್ಷಿ ೪. *l* ದೊಡ್ಡಜಾತಿಯ ಹಂಸ ೨. *m* ಕುರುವ ಹಕ್ಕಿ ೨. *n* ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಂಸ ಪಕ್ಷಿಯ ಹೆಸರು ೪. *o* ಕೆಂಪಾದ ಕಾಲುಗಳೂ ಕೊಕ್ಕೂ ವುಳ್ಳ ಬಿಳಿಯ ಹಂಸ ೧. *p* ಮಲಿನವಾದ ಕಾಲೂ ಕೊಕ್ಕೂ ವುಳ್ಳ ಹಂಸ ೧. *q* ಕಪ್ಪಾದ ಕಾಲೂ ಕೊಕ್ಕೂವುಳ್ಳ ಹಂಸ ೧. *r* ಸರಕುಟಿ ಹಕ್ಕಿ ೩. *s* ಬೆಳ್ಳಕ್ಕಿ ೨.

(ಹಂಸಸ್ಯ ಯೋಷಿ) ದ್ವರಟಾ *a* (ಸಾರಸಸ್ಯತು) ಲಕ್ಷ್ಮಣಾ ||*b* ೨೪೬
ಜತುಕಾಽಜಿನಪತ್ರಾ (ಸ್ಯಾ) *c* ತ್ಪರೋಷ್ಣೀ ತೈಲಪಾಯಿಕಾ |*d*
ಚರ್ವಣಾ ಮಕ್ಷಿಕಾ ನೀಲಾ [ಲೀ] *e* ಸರಘಾ ಮಧುಮಕ್ಷಿಕಾ ||*f* ೨೪೭
ಪತಂಗಿಕಾ ಪುತ್ತಿಕಾ (ಸ್ಯಾ) *g* ದ್ದಂಶ(ಸ್ತು) ವನಮಕ್ಷಿಕಾ |*h*
ದಂಶೀ (ತಜ್ಜಾತಿರಲ್ಪಾಸ್ಯಾ) *i* ದ್ಗಂಡೋಲೀ ವರಟಾ (ದ್ವಯೋಃ) ||*j* ೨೪೮
ಭೃಂಗಾರೀ ಚೀರಿಕಾ ಚೀರೀ ಝಿಲ್ಲಿಕಾ(ಚ ಸಮಾ ಇಮಾಃ) |*k*
(ಸಮೌ) ಪತಂಗ ಶಲಭೌ *l* ಖದ್ಯೋತೋ ಜ್ಯೋತಿರಿಂಗಣಃ ||*m* ೨೪೯
ಮಧುವ್ರತೋ ಮಧುಕರೋ ಮಧುಲಿಣ್ಮಧು ಪಾಳಿನಃ |
ದ್ವಿರೇಫ ಪುಷ್ಪಲಿಡ್ಭೃಂಗ ಷಟ್ಪದ ಭ್ರಮರಾಳಯಃ || ೨೫೦
ಇಂದಿಂದಿರಶ್ಚಂಚರೀಕೋ ರೋಲಂಬೋ ಬಂಭರ (ಶ್ಚ ಸಃ) |*n*
ಮಯೂರೋ ಬರ್ಹಿಣೋ ಬರ್ಹೀ ನೀಲಕಂಠೋ ಭುಜಂಗಭುಕ್ || ೨೫೧
ಶಿಖಾವಳ ಶ್ಶಿಖೀ ಕೇಕೀ ಮೇಘನಾದಾನುಲಾಸ್ಯ (ಪಿ) |*o*
ಕೇಕಾ (ವಾಣೀ ಮಯೂರಸ್ಯ) *p* (ಸಮೌ) ಚಂದ್ರಕ ಮೇಚಕೌ ||*q* ೨೫೨
ಶಿಖಾ ಚೂಡಾ *r* ಶಿಖಂಡ(ಸ್ತು) ಪಿಂಛಬರ್ಹೇ (ನಪುಂಸಕೇ) |*s*
ಖಗೇ ವಿಹಂಗ ವಿಹಗ ವಿಹಂಗಮ ವಿಹಾಯಸಃ || ೨೫೩
ಶಕುಂತ ಪಕ್ಷಿ ಶಕುನಿ ಶಕುಂತ ಶಕುನ ದ್ವಿಜಾಃ |
ಪತತ್ರಿ ಪತ್ರಿ ಪತಗ ಪತತ್ಪತ್ರರಥಾಂಡಜಾಃ || ೨೫೪
ನಗೌಕೋ ವಾಜಿ ವಿಕಿರ ವಿ ವಿಷ್ಕಿರ ಪತತ್ರಯಃ |

---

a A female swan 1. *b* The female of the Indian crane 1. *c* A bat 2. *d* A cockroach 2. *e* A fly 2. *f* Honeybee 2. *g* A kind of bee 2. *h* A gadfly 2. *i* Another kind of the same 1. *j* Wasp 2. *k* A kind of cricket 4. *l* A small grasshopper 2. *m* A fire-fly 2. *n* Bee 15. *o* Peacock 9. *p* The cry of the peacock 1. *q* The eyes in a peacock's tail 2. *r* A peacock's crest 2. *s* A peacock's tail 3.

a ಹೆಣ್ಣಂಚೆ ೧. *b* ಹೆಣ್ಣು ತಾವರೆ ಹಕ್ಕಿ ೧. *c* ಕಪಟೆ ಹಕ್ಕಿ ೨. *d* ಹೊಡೆ ಮೂಗು ಹಕ್ಕಿ, ಜಿರ್ಲೆ ೨. *e* ನೊಣ ೨. *f* ಜೇನು ನೊಣ ೨. *g* ಹೆಣ್ಣು ಪತಂಗದ ಹುಳ ೨. *h* ಕಾಡು ನೊಣ ೨. *i* ಸಣ್ಣಜಾತಿಯ ಕಾಡು ನೊಣ ೧. *j* ಕಣಜದ ಹುಳ ೨. *k* ಜೀರುಂಡೆ ೪. *l* ಪತಂಗದ ಹುಳ, ಮಿಡಿತೆಗೂ ಹೆಸರು ೨. *m* ಮಿಂಚುಹುಳ ೨. *n* ತುಂಬಿ, ಭ್ರಮರ ೧೫. *o* ನವಿಲು ೯. *p* ನವಿಲ ಕೂಗು ೧ *q* ನವಿಲುಗರಿಯ ಮೇಲಿರುವ ಕಣ್ಣು ೨. *r* ನವಿಲ ಜುಟ್ಟು ೨. *s* ನವಿಲ ಪುಕ್ಕ ೩.

ನೀಡೋದ್ಭವಾ ಗರುತ್ಮಂತಃ ಪಿತ್ಸಂತೋ ನಭಸಂಗಮಾಃ ॥*a* ೨೫೫
(ತೇಷಾಂ ವಿಶೇಷಾ) ಹಾರೀತೋ ಮದ್ಗುಃ ಕಾರಂಡವಃ ಪ್ಲವಃ ।
ತಿತ್ತಿರಿಃ ಕುಕ್ಕುಭೋ ಲಾವೋ ಜೀವಂಜೀವಶ್ಚಕೋರಕಃ ॥ ೨೫೬
ಕೋಯಷ್ಟಿಕಷ್ಟಿಟ್ಟಿಭಕೋ ವರ್ತಕೋ ವರ್ತಿಕಾ(ದಯಃ) ।*b*
ಗರುತ್ಪಕ್ಷ ಚ್ಛದಾಃ ಪತ್ರಂ ಪತತ್ರಂ (ಚ) ತನೂರುಹಂ ॥*c* ೨೫೭
(ಸ್ತ್ರೀ) ಪಕ್ಷತಿಃ ಪಕ್ಷಮೂಲಂ *d* ಚಂಚುಸ್ತ್ರೋಟಿ (ರುಭೇ ಸ್ತ್ರಿಯೌ) ।*e*
ಪ್ರಡೀನೋಡ್ಡೀನಸಂಡೀನಾ (ನ್ಯೇತಾಃ ಖಗಗತಿಕ್ರಿಯಾಃ) ॥*f* ೨೫೮
ಪೇಶೀಕೋಶೋ (ದ್ವಿಹೀನೇ)ಽಂಡಂ *g* ಕುಲಾಯೋ ನೀಡ (ಮಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ।*h*
ಪೋತಃ ಪಾಕೋಽರ್ಭಕೋ ಡಿಂಭಃ ಪೃಥುಕ ಶ್ಶಾಬಕ ಶ್ಶಿಶುಃ ॥*i* ೨೫೯
(ಸ್ತ್ರೀಪುಂಸೌ) ಮಿಥುನಂ ದ್ವಂದ್ವಂ *j* ಯುಗ್ಮಂ(ತು) ಯುಗಳಂ ಯುಗಂ ।*k*
ಸಮೂಹ ನಿವಹ ವ್ಯೂಹ ಸಂದೋಹ ವಿಸರವ್ರಜಾಃ ॥ ೨೬೦
ಸ್ತೋಮೌಘ ನಿಕರ ವ್ರಾತ ವಾರಸಂಘಾತ ಸಂಚಯಾಃ ।
ಸಮುದಾಯ ಸ್ಸಮುದಯ ಸ್ಸಮವಾಯಶ್ಚಯೋ ಗಣಃ ॥ ೨೬೧
(ಸ್ತ್ರಿಯಾಂತು) ಸಂಹತಿರ್ಬೃಂದಂ ನಿಕುರುಂಬಂ ಕದಂಬಕಂ ।
ಪೂಗೋ ವಿತಾನಂ ಪ್ರಕರೋ ಮಂಡಲಂ ಚಕ್ರವಾಳಕಂ ॥ ೨೬೨
ಪಟಲಂ ಪೇಚಿಕಾ(ಸ್ತ್ರೀನ್ಯಾ)ಚ್ಚಕ್ರಂ ಜಾತಂ(ಚ) ಜಾಲಕಂ ।*l*
(ಬೃಂದಭೇದಾಃ) (ಸಮೈ) ರ್ವರ್ಗಃ ***m*** ಸಂಘಸಾರ್ಥೌ(ತು ಜಂತುಭಿಃ) ॥*n* ೨೬೩
(ಸಜಾತೀಯೈಃ) ಕುಲಂ *o* ಯೂಥಂ (ತಿರಶ್ಚಾಂ ಪುನ್ನಪುಂಸಕಂ) ।*p*

---

a Bird 27. *b* Different kinds of birds. *c* Wings 6. *d* The root of a wing 2 *e* Beak 2. *f* Flying forward 1, Flying up 1, Flying together 1. *g* Egg 3. *h* Nest 2. *i* The young of any animal 7 *j* Pairing 2 *k* Pair or couple 3. *l* Any collection, as a group, flock, crowd, multitude, heap, etc., 32. *m* A class, a multitude of similar things 1. *n* An assembly of animals 2. *o* An assembly of homogeneous animals 1. *p* An assembly of birds, beasts 1.

a ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪಕ್ಷಿಯ ಹೆಸರು ೨೭. *b* ಪಕ್ಷಿ ಜಾತಿ ವಿಶೇಷಗಳು *c* ರೆಕ್ಕೆ ೬. *d* ರೆಕ್ಕೆಯ ಬುಡ ೨. *e* ಕೊಕ್ಕು ೨. *f* ಪಕ್ಷಿಯ ಗಮನ. ವಿಶೇಷಗಳು ೩. *g* ಮೊಟ್ಟೆ ೩. *h* ಪಕ್ಷಿಗಳ ಗೂಡು ೨. *i* ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮರಿಗಳು ೭. *j* ಹೆಣ್ಣು ಗಂಡುಗಳ ಜೊತೆ ೨. *k* ಇತರ ವಸ್ತುಗಳ ಜೊತೆ ೩. *l* ಗುಂಪು ೩೨. *m* ಸಮಾನವಸ್ತುಗಳ ಗುಂಪು ೧. *n* ತಿರ್ಯಗ್ಜಂತುಗಳ ಗುಂಪು ೨. *o* ತಿರ್ಯಗ್ಜಂತುಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾನಜಾತಿಯ ಜಂತುಗಳ ಗುಂಪು ೧. *p* ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಜಂತುಗಳ ಗುಂಪು ೧.

(ಪಶೂನಾಂ) ಸಮಜೋಽ *a* (ನ್ಯೇಷಾಂ) ಸಮಾಜೋ *b* (ಧ ಸಧರ್ಮಿಣಾಂ ॥
ಸ್ಯಾ) ನ್ನಿಕಾಯಃ ಪುಂಜರಾಶೀ ಉತ್ಕರಃ ಕೂಟ (ಮಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ।*c*
ಕಾಪೋತ ಶೌಕ ಮಾಯೂರ ತೈತ್ತಿರಾದೀನಿ (ತದ್ಗಣೇ) ॥*d* ೨೬೫
(ಗೃಹಾಸಕ್ತಾಃ ಪಕ್ಷಿಮೃಗಾ) ಶ್ಛೇಕಾಃ (ಸ್ಯು)ರ್ಗೃಹ್ಯಕಾ(ಶ್ಚ ತೇ) ।*e*
॥ ಇತಿ ಸಿಂಹಾದಿವರ್ಗಃ ॥

VI. ಮನುಷ್ಯವರ್ಗ—MANUSHYA-VARGA.

ಮನುಷ್ಯಾ ಮಾನುಷಾ ಮರ್ತ್ಯಾ ಮನುಜಾ ಮಾನವಾ ನರಾಃ ॥ ೨೬೬
(ಸ್ಯುಃ) ಪುಮಾಂಸಃ ಪಂಚಜನಾಃ ಪುರುಷಾಃ ಪೂರುಷಾ ನರಃ ।*f*
ಸ್ತ್ರೀ ಯೋಷಿ ದಬಲಾ ಯೋಷಾ ನಾರೀ ಸೀಮಂತಿನೀ ವಧೂಃ ॥ ೨೬೭
ಪ್ರತೀಪದರ್ಶಿನೀ ವಾಮಾ ವನಿತಾ ಮಹಿಳಾ (ತಥಾ) ।*g*
(ವಿಶೇಷಾಸ್ತ್ವಂ) ಗನಾ ಭೀರೂಃ ಕಾಮಿನೀ ವಾಮಲೋಚನಾ ॥ ೨೬೮
ಪ್ರಮದಾ ಮಾನಿನೀ ಕಾಂತಾ ಲಲನಾ (ಚ) ನಿತಂಬಿನೀ ।
ಸುಂದರೀ ರಮಣೀ ರಾಮಾ ಕೋಪನಾ (ಸೈವ) ಭಾಮಿನೀ ॥ ೨೬೯
ವರಾರೋಹಾ ಮತ್ತಕಾಶಿನ್ಯುತ್ತಮಾ ವರವರ್ಣಿನೀ ।*h*
(ಕೃತಾಭಿಷೇಕಾ) ಮಹಿಷೀ *i* ಭೋಗಿನ್ಯೋಽ(ನ್ಯಾ ನೃಪಸ್ತ್ರಿಯಃ) ॥ *j* ೨೭೦
ಪತ್ನೀ ಪಾಣಿಗೃಹೀತೀ (ಚ) ದ್ವಿತೀಯಾ ಸಹಧರ್ಮಿಣೀ ।

---

a A herd of beasts 1 *b* An assembly of rational beings 1. *c* A heap or mass, as of grain 5. *d* A flight of pigeons 1 a flock of parrots 1, a flock of peacocks 1, a flight of partridges 1. *e* A tame or domesticated animal or bird 2. *f* Man, mankind 11. *g* Woman, womankind 11. *h* Different names for a woman according to her qualities 18. *i* A queen 1. *j* Royal concubine 1.

a ಪಶುಗಳ ಗುಂಪು ೧. *b* ಪಶುಗಳಲ್ಲದೆ ಸಮಾನ ಧರ್ಮವುಳ್ಳ ಇತರ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಗುಂಪು ೧. *c* ಧಾನ್ಯಾದಿಗಳ ಗುಡ್ಡೆ ೫. *d* ಪಾರಿವಾಳ ಮುಂತಾದ ಆಯಾ ಪಕ್ಷಿಗಳ ಗುಂಪುಗಳು. *e* ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಕಿದ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಮತ್ತು ಮೃಗಗಳು ೨. *f* ಮನುಷ್ಯ ೧೧. *g* ಹೆಂಗಸು ೧೧. *h* ರೂಪಾದಿ ಕಾರಣಗಳಿಂದುಂಟಾದ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಬೇರೆಬೇರೆ ಹೆಸರುಗಳು ೧೮. *i* ಪಟ್ಟದರಾಣಿ ೧. *j* ಅರಸಿನ ಬೇರೆ ಸ್ತ್ರೀ ೧.

ಭಾರ್ಯಾ ಜಾಯಾ (ಥ ಪುಂ ಭೂಮ್ನಿ) ದಾರಾಃ *a* (ಸ್ಯಾತ್ತು) ಕುಟುಂಬಿನೀ ||
ಪುರಂಧ್ರೀ *b* ಸುಚರಿತ್ರಾ (ತು) ಸತೀ ಸಾಧ್ವೀ ಪತಿವ್ರತಾ |*c*
ಕೃತಸಾಪತ್ನಿಕಾಽಧ್ಯೂಢಾಽಧಿವಿನ್ನಾ *d* (ಥ) ಸ್ವಯಂವರಾ || ೨೭೨
ಪತಿಂವರಾ (ಚ) ವರ್ಯಾ *e* (ಥ) ಕುಲಸ್ತ್ರೀ ಕುಲಪಾಲಿಕಾ | *f*
ಕನ್ಯಾ ಕುಮಾರೀ *g* ಗೌರೀ (ತು) ನಗ್ನಿಕಾಽನಾಗತಾರ್ತವಾ ||*h* ೨೭೩
(ಸ್ಯಾ) ನ್ಮಧ್ಯಮಾ ದೃಷ್ಟರಜಾ *i* ಸ್ತರುಣೀ ಯುವತಿ (ಸ್ಸಮೇ) | *j*
(ಸಮಾಃ) ಸ್ನುಷಾಜನೀ ವಧ್ವ *k* ಶ್ಚಿರಂಟೀ (ತು) ಸುವಾಸಿನೀ ||*l* ೨೭೪
ಇಚ್ಛಾವತೀ ಕಾಮುಕಾ(ಸ್ಯಾ) *m* ದ್ವೃಷಸ್ಯಂತೀ (ತು) ಕಾಮುಕೀ | *n*
(ಕಾಂತಾರ್ಥಿನೀ ತು ಯಾ ಯಾತಿ ಸಂಕೇತಂ ಸಾ)ಽಭಿಸಾರಿಕಾ ||*o* ೨೭೫
ಪುಂಶ್ಚಲೀ ಧರ್ಷಣೀ ಬಂಧಕ್ಯಸತೀ ಕುಲಟೇತ್ವರೀ |
ಸ್ವೈರಿಣೀ ಪಾಂಸುಲಾ *p* (ಥಸ್ಯಾ) ದಶಿಶ್ವೀ (ಶಿಶುನಾ ವಿನಾ) ||*q* ೨೭೬
ಅವೀರಾ (ನಿಷ್ಪತಿಸುತಾ) *r* ವಿಶ್ವಸ್ತಾ ವಿಧವೇ (ಸಮೇ) |*s*
ಆಳಿ ಸ್ಸಖೀ ವಯಸ್ಯಾ(ಚ) *t* ಪತಿವತ್ನೀ ಸಭರ್ತೃಕಾ ||*u* ೨೭೭

---

a Wedded wife 7. *b* The mother of a family 2. *c* A faithful wife 4. *d* Principal wife 3. *e* A girl who has chosen her husband 3. *f* A respectable woman 2. *g* A maiden or virgin 2. *h* A young girl prior to menstruation 3. *i* A girl arrived at puberty 2. *j* A young woman 2. *k* Daughter-in-law 3. *l* She whose husband is alive 2. *m* One filled with desire 2. *n* A girl in love 2. *o* One who makes an assignation 1. *p* Harlot 8. *q* A childless woman 1. *r* A woman without husband or child 1. *s* Widow 2. *t* A female friend 3. *u* A wife living with her husband 2.

a ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟ ಹೆಂಡತಿ ೭. *b* ಪುತ್ರಾದಿ ಪರಿವಾರವುಳ್ಳ ಸ್ತ್ರೀ ೨. *c* ಪತಿವ್ರತೆ ೪. *d* ದೊಡ್ಡ ಹೆಂಡತಿ ೩. *e* ಗಂಡನನ್ನು ತಾನಾಗಿ ವರಿಸಿದವಳು ೩. *f* ವ್ಯಭಿಚಾರಾದಿ ದೋಷವಿಲ್ಲದವಳು ೨. *g* ಮದುವೆಯಿಲ್ಲದವಳು ೨. *h* ಮೈನೆರೆಯದವಳು ೩. *i* ಹೊಸದಾಗಿ ಮೈನೆರೆದವಳು ೨. *j* ಪ್ರಾಯದವಳು ೨. *k* ಸೊಸೆ ೩. *l* ಸುಮಂಗಲಿ ೨. *m* ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಆಶೆಯುಳ್ಳವಳು ೨. *n* ರತಿಯಲ್ಲಿ ಆಶೆಯುಳ್ಳವಳು ೨. *o* ಪುರುಷನನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿ ಸಂಕೇತ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಹೋಗುವವಳು ೧. *p* ಹಾದರಗಿತ್ತಿ ೮. *q* ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲದವಳು ೧. *r* ಗಂಡನೂ ಮಕ್ಕಳೂ ಇಲ್ಲದವಳು ೧. *s* ಗಂಡ ಸತ್ತವಳು ೨. *t* ಗೆಳತಿ ೩. *u* ಗಂಡನುಳ್ಳವಳು ೨.

ವೃದ್ಧಾ ಪಲಿಕ್ನೀ *a* ಪ್ರಾಜ್ಞೀ(ತು)' ಪ್ರಜ್ಞಾ *b* ಪ್ರಾಜ್ಞಾ(ತು) ಧೀಮತೀ ।*c*
ಶೂದ್ರೀ (ಶೂದ್ರಸ್ಯ ಭಾರ್ಯಾ ಸ್ಯಾ) *d* ಚ್ಛೂದ್ರಾ (ತಜ್ಜಾತಿರಂಗನಾ) ॥*e* ೨೭೮
ಆಭೀರೀ(ತು) ಮಹಾಶೂದ್ರೀ (ಜಾತಿಪುಂಯೋಗಯೋಸ್ಸಮೇ) ।*f*
ಅರ್ಯಾಣೀ (ಸ್ವಯಂ) ಮರ್ಯ್ಯಾ(ಸ್ಯಾತ್) *g* ಕ್ಷತ್ರಿಯಾ ಕ್ಷತ್ರಿಯಾಣ್ಯ(ಪಿ) ॥*h* ೨೭೯
ಉಪಾಧ್ಯಾಯಾಽ(ಪ್ಯು)ಪಾಧ್ಯಾಯೀ *i* (ಸ್ಯಾ) ದಾಚಾರ್ಯಾ (ಪಿ ಚ ಸ್ವತಃ) ।*j*
ಆಚಾರ್ಯಾಣೀ (ತು ಪುಂಯೋಗೇ) *k* (ಸ್ಯಾ) ದರ್ಯೀ ಕ್ಷತ್ರಿಯೀ (ತಥಾ) ॥*l*
ಉಪಾಧ್ಯಾಯಾನ್ಯುಪಾಧ್ಯಾಯೀ *m* ಪೋಟಾ (ಸ್ತ್ರೀ ಪುಂಸಲಕ್ಷಣಾ) ।*n*
ವೀರಪತ್ನೀ ವೀರಭಾರ್ಯಾ *o* ವೀರಮಾತಾ (ತು) ವೀರಸೂಃ ॥*p* ೨೮೧
ಜಾತಾಪತ್ಯಾ ಪ್ರಜಾತಾ (ಚ) ಪ್ರಸೂತಾ (ಚ) ಪ್ರಸೂತಿಕಾ ।*q*
(ಸ್ತ್ರೀ) ನಗ್ನಿಕಾ ಕೋಟವೀ (ಸ್ಯಾ) *r* ದ್ದೂತೀ ಸಂಚಾರಿಕೇ (ಸಮೇ) ॥*s* ೨೮೨
ಕಾತ್ಯಾಯನ್ಯ (ರ್ಧವೃದ್ಧಾ ಯಾ ಕಾಷಾಯವಸನಾಽಧವಾ) ।*t*

---

a An old woman 2. *b* A woman who is a good manager 2. *c* A wise or sensible woman 2. *d* The wife of a Sudra 1. *e* A female of the Sudra caste 1. *f* A female of the herdsmen's tribe 2. *g* A female of the Vaisya caste 2. *h* A female of the Kshatriya caste 2. *i* A female teacher 2. *j* A learned woman 1. *k* The wife of a religious teacher 1. *l* The wife of a Vaisya 1; the wife of a Kshatriya 1. *m* The wife of a learned teacher 2. *n* Hermaphrodite 1. *o* The wife of a hero 2. *p* The mother of a hero 2. *q* A woman who has issue 4. *r* Nude female 2. *s* Handmaid 2. *t* A middle-aged widow 1.

a ಮುದುಕಿ ೨. *b* ತಿಳಿದವಳು ೨. *c* ಬಹಳ ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವಳು ೨. *d* ಶೂದ್ರನ ಹೆಂಡತಿ ೧. *e* ಶೂದ್ರ ಜಾತಿಯವಳು ೧. *f* ಶ್ರೇಷ್ಠಳಾದ ಶೂದ್ರ ಸ್ತ್ರೀ ೨. *g* ವೈಶ್ಯ ಸ್ತ್ರೀ ೨. *h* ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಸ್ತ್ರೀ ೨. *i* ವಿದ್ಯೆ ಕಲಿಸುವವಳು ೨. *j* ಧರ್ಮವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸುವವಳು ೧. *k* ಆಚಾರ್ಯನ ಹೆಂಡತಿ ೧. *l* ವೈಶ್ಯನ ಹೆಂಡತಿ ೧; ಕ್ಷತ್ರಿಯನ ಹೆಂಡತಿ ೧. *m* ಉಪಾಧ್ಯಾಯನ ಹೆಂಡತಿ ೨. *n* ಪುರುಷ ಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳ ಹೆಂಗುಸು ೧. *o* ವೀರನ ಹೆಂಡತಿ ೨. *p* ವೀರನನ್ನು ಹೆತ್ತವಳು ೨. *q* ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಹೆತ್ತವಳು ೪. *r* ಬೆತ್ತಲೆಯಿರುವವಳು ೨. *s* ದೂತಿ ೨. *t* ಅರ್ಧ ಮುದುಕಿಯಾಗಿ ಕಾವಿ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನುಟ್ಟಿರುವ ಗಂಡ ಸತ್ತವಳು ೧.

ಸೈರಂಧ್ರೀ (ಪರವೇಶ್ಮಸ್ಥಾ ಸ್ವವಶಾ ಶಿಲ್ಪಕಾರಿಕಾ) ||*a* ೨೮೩
ಅಸಿಕ್ನೀ (ಸ್ಯಾದವೃದ್ಧಾ ಯಾ ಪ್ರೇಷ್ಯಾಽಂತಃಪುರಚಾರಿಣೀ) |*b*
ವಾರಸ್ತ್ರೀ ಗಣಿಕಾ ವೇಶ್ಯಾ ರೂಪಾಜೀವಾಽ *c* (ಥ ಸಾ ಜನ್ಯೈಃ || ೨೮೪
ಸತ್ಕೃತಾ) ವಾರಮುಖ್ಯಾ (ಸ್ಯಾ) *d* ತ್ಕುಟ್ಟನೀ ಶಂಭಳೀ (ಸಮೇ) |*e*
ವಿಪ್ರಶ್ನಿಕಾ (ತ್ವೀ)ಕ್ಷಣಿಕಾ ದೈವಜ್ಞಾಽ *f* (ಥ) ರಜಸ್ವಲಾ || ೨೮೫
ಸ್ತ್ರೀಧರ್ಮಿಣ್ಯವಿರಾತ್ರೇಯೀ ಮಲಿನೀ ಪುಷ್ಪವತ್ಯ (ಪಿ) |
ಋತುಮತ್ಯ(ಪ್ಯ)ದಕ್ಯಾ(ಪಿ) *g* (ಸ್ಯಾ) ದ್ರಜಃ ಪುಷ್ಪಮಾರ್ತವಂ ||*h* ೨೮೬
ಶ್ರದ್ಧಾಳು ದೋಹದವತೀ *i* ನಿಷ್ಕಳಾ ವಿಗತಾರ್ತವಾ |*j*
ಆಪನ್ನಸತ್ವಾ (ಸ್ಯಾ) ದ್ಗುರ್ವಿಣ್ಯಂತರ್ವತ್ನೀ (ಚ) ಗರ್ಭಿಣೀ ||*k* ೨೮೭
(ಗಣಿಕಾದೇಸ್ತು) ಗಾಣಿಕ್ಯಂ ಗಾರ್ಭಿಣಂ ಯೌವತಂ (ಗಣೇ) |*l*
ಪುನರ್ಭೂರ್ದಿಧಿಷೂ (ರೂಢಾ ದ್ವಿ) *m* (ಸ್ತಸ್ಯಾ) ದಿಧಿಷುಃ (ಪತಿಃ) ||*n* ೨೮೮
(ಸ ತು ದ್ವಿಜೋ)ಽಗ್ರೇದಿಧಿಷೂ (ಸ್ಸೈವ ಯಸ್ಯ ಕುಟುಂಬಿನೀ) |*o*

---

a An independent female artist or decorator of the person working in another's house, (a lady's maid) 1. *b* A female attendant in a seraglio, (a maid-of-honour) 1. *c* A dancing-girl 4. *d* A skilled dancing-girl 1. *e* A procuress 2. *f* A female fortune-teller 3. *g* A menstruous female 8. *h* Menses 3. *i* A pregnant woman longing for anything 2. *j* A woman who has ceased to menstruate 1. *k* A pregnant woman 4. *l* A band of dancing-girls 1 ; a number of pregnant women 1 ; a group of young girls 1. *m* A woman married a second time 2. *n* Her husband 1. *o* A Brahmin who has married a widow 1.

a ಕಂಡವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ಹೊಲಿಗೆ, ಮುಂತಾದ ಕೈಗೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ ಸ್ವತಂತ್ರಳಾಗಿರುವವಳು ೧. *b* ಅಂತಃಪುರದಲ್ಲಿರುವ ಮುದುಕಿಯಾಗದ ಸೇವಕಳು ೧. *c* ಸೂಳೆ ೪. *d* ಜನರಿಂದ ಬಹುಮಾನಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಸೂಳೆ ೧. *e* ತಲೆ ಹಿಡಿಕಿ ೨. *f* ಕಣಿ, ಶಕುನ, ಮುಂತಾದವನ್ನು ಹೇಳುವವಳು ೩. *g* ಮುಟ್ಟಾದವಳು ೮. *h* ಮುಟ್ಟು ೩. *i* ಬಸುರಿಯಾಗಿ ಬಯಕೆಯುಳ್ಳವಳು ೨. *j* ಮುಟ್ಟು ನಿಂತುಹೋದವಳು ೧. *k* ಬಸುರಿ ೪. *l* ಕ್ರಮವಾಗಿ ವೇಶ್ಯೆ, ಗರ್ಭಿಣಿ, ಯುವತಿ, ಇವರುಗಳ ಗುಂಪು ೧. *m* ಎರಡುಸಾರಿ ಮದುವೆಯಾದವಳು ೨. *n* ಎರಡು ಸಾರಿ ಮದುವೆಯಾದವಳ ಗಂಡ ೧. *o* ಎರಡು ಸಾರಿ ಮದುವೆಯಾದವಳೇ ಯಾವನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಯಜಮಾನಿಯೋ ಅಂತಹ ದ್ವಿಜನು ೧.

ಕಾನೀನಃ (ಕನ್ಯಕಾಜಾತಸ್ಸುತೋ) *a* (ಥ) ಸುಭಗಾಸುತಃ ॥ ೨೮೯
ಸೌಭಾಗಿನೇಯಃ *b* (ಸ್ಯಾ) ತ್ಪಾರಸ್ತ್ರೈಣೇಯ (ಸ್ತು ಪರಸ್ತ್ರಿಯಃ) ।*c*
ಪೈತೃಷ್ವಸೇಯಃ (ಸ್ಯಾ) ತ್ಪೈತೃಷ್ವಸ್ರೀಯ(ಶ್ಚ ಪಿತೃಷ್ವಸುಃ) ॥*d* ೨೯೦
(ಸುತೋ ಮಾತೃಷ್ವಸು ಶ್ಚೈವಂ) *e* ವೈಮಾತ್ರೇಯೋ ವಿಮಾತೃಜಃ ।*f*
(ಅಥ) ಬಾಂಧಕಿನೇಯಃ (ಸ್ಯಾ)ದ್ಬಂಧುಲ(ಶ್ಚಾ)ಸತೀಸುತಃ ॥ ೨೯೧
ಕೌಲಟೇರಃ ಕೌಲಟೇಯೋ *g* (ಭಿಕ್ಷುಕೀ ತು ಸತೀ ಯದಿ ।
ತದಾ) ಕೌಲಟಿನೇಯೋಽ(ಸ್ಯಾಃ) ಕೌಲಟೇಯೋ (ಪಿ ಚಾತ್ಮಜೇ) ॥*h* ೨೯೨
ಆತ್ಮಜಸ್ತನಯಸ್ಸೂನುಸ್ಸುತಃ ಪುತ್ರಃ *i* (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ ತ್ವಮೀ ।
ಆಹುರ್ದುಹಿತರಂ ಸರ್ವೇ) *j* ಽಪತ್ಯಂ ತೋಕಂ (ತಯೋಸ್ಸಮೇ) *k* ೨೯೩
(ಸ್ವಜಾತೇ ತ್ವೌ)ರಸೌರಸ್ಯೌ *l* ತಾತ(ಸ್ತು) ಜನಕಃ ಪಿತಾ ।*m*
ಜನಯಿತ್ರೀ ಪ್ರಸೂರ್ಮಾತಾ ಜನನೀ *n* ಭಗಿನೀ ಸ್ವಸಾ ॥*o* ೨೯೪
ನನಾಂದಾ (ತು ಸ್ವಸಾ ಪತ್ಯು) *p* ರ್ನಪ್ತ್ರೀ ಪೌತ್ರೀ (ಸುತಾತ್ಮಜಾ) ।*q*
(ಭಾರ್ಯಾಸ್ತು ಭ್ರಾತೃವರ್ಗಸ್ಯ) ಯಾತರಃ (ಸ್ಯುಃ ಪರಸ್ಪರಂ) ॥*r* ೨೯೫

---

a Son of an unmarried woman 1. *b* Son of a rich mother 2. *c* Son born of adultery 1. *d* Father's sister's son 2. *e* Mother's sister's son 2. *f* Step-mother's son 2. *g* Bastard 5. *h* Son of a destitute woman of good character 2. *i* Son 5. *j* (The same with feminine terminations) Daughter 5. *k* Infant child 2. *l* A legitimate son 2. *m* Father 3. *n* Mother 4. *o* Sister 2. *p* Husband's sister 1. *q* Grand-daughter 2. Husband's brother's wife 1.

a ಮದುವೆ ಇಲ್ಲದವಳು ಹೆತ್ತ ಮಗನು ೧. *b* ಭಾಗ್ಯವಂತೆಯ ಮಗನು ೨. *c* ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಅನ್ಯನ ಹೆಂಡತಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು ೧. *d* ಸೋದರತ್ತೆಯ ಮಗನು ೨. *e* ಹೀಗೆಯೇ ತಾಯಿಯೊಡಹುಟ್ಟಿದವಳ ಮಗನು (ಮಾತೃಷ್ವಸೇಯ, ಮಾತೃಷ್ವಸ್ರೀಯ) ೨. *f* ಮಲತಾಯಿಯ ಮಗನು ೨. *g* ಹಾದರಗಿತ್ತಿಯ ಮಗನು ೫. *h* ಪತಿವ್ರತೆಯಾಗಿ ಭಿಕ್ಷುಕಳಾದವಳ ಮಗನು ೨. *i* ಮಗನು ೫. *j* ಇವು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವಾದರೆ ಮಗಳು ೫. *k* ಗಂಡು ಕೂಸಿಗೂ, ಹೆಣ್ಣು ಕೂಸಿಗೂ, ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಪೆಸರು ೨. *l* ತನಗೆ ಹುಟ್ಟಿದವನು ೨. *m* ತಂದೆ ೩. *n* ತಾಯಿ ೪. *o* ಒಡಹುಟ್ಟಿದವಳು ೨. *p* ಗಂಡನ ಒಡಹುಟ್ಟಿದವಳು, ನಾದಿನಿ ೧. *q* ಮಗನ ಅಥವಾ ಮಗಳ ಮಗಳು ೨. *r* ಒಡಹುಟ್ಟಿದವರ ಹೆಂಡಿರು, ಓರಗಿತ್ತಿಯರು ೧.

ಪ್ರಜಾವತೀ ಭ್ರಾತೃಜಾಯಾ *a* ಮಾತುಲಾನೀ (ತು) ಮಾತುಲೀ |*b*
(ಪತಿಪತ್ನ್ಯೋಃ ಪ್ರಸೂಃ) ಶ್ವಶ್ರೂಃ *c* ಶ್ವಶುರ (ಸ್ತು ಪಿತಾ ತಯೋಃ) ||*d* ೧೯೭
(ಪಿತುರ್ಭ್ರಾತಾ) ಪಿತೃವ್ಯಃ (ಸ್ಯಾತ್) *e* (ಮಾತುರ್ಭ್ರಾತಾ ತು) ಮಾತುಲಃ |*f*
ಸ್ಯಾಲಾ (ಸ್ಸ್ಯುರ್ಭ್ರಾತರಃ ಪತ್ನ್ಯಾಃ) *g* (ಸ್ವಾಮಿನೋ) ದೇವೃದೇವರೌ ||*h*
ಸ್ವಸ್ರೀಯೋ ಭಾಗಿನೇಯಃ (ಸ್ಯಾ) *i* ಜ್ಜಾಮಾತಾ (ದುಹಿತುಃ ಪತಿಃ) |*j*
ಪಿತಾಮಹಃ (ಪಿತೃಪಿತಾ ತತ್ಪಿತಾ) ಪ್ರಪಿತಾಮಹಃ ||*k* ೧೯೮
(ಮಾತು) ರ್ಮಾತಾಮಹಾ(ದ್ಯೇವಂ) *l* ಸಪಿಂಡಾ(ಸ್ತು) ಸನಾಭಯಃ |*m*
ಸಮಾನೋದರ್ಯ ಸೋದರ್ಯ ಸಗರ್ಭ್ಯ ಸಹಜಾ (ಸ್ಸಮಾಃ) ||*n* ೧೯೯
ಸಗೋತ್ರ ಬಾಂಧವ ಜ್ಞಾತಿ ಬಂಧು ಸ್ವಸ್ವಜನಾ (ಸ್ಸಮಾಃ) |*o*
ಜ್ಞಾತೇಯಂ ಬಂಧುತಾ (ತೇಷಾಂ ಕ್ರಮಾದ್ಭಾವಸಮೂಹಯೋಃ) ||*p* ೨೦೦
ಧವಃ ಪ್ರಿಯಃ ಪತಿರ್ಭರ್ತಾ *q* ಜಾರ(ಸ್ತೂ)ಪಪತಿ (ಸ್ಸಮೌ) |*r*
(ಅಮೃತೇ ಜಾರಜಃ) ಕುಂಡೋ*s* (ಮೃತೇ ಭರ್ತರಿ) ಗೋಳಕಃ ||*t* ೨೦೧

---

a Brother's wife 2. *b* Mother's brother's wife 2. *c* Mother-in-law 1. *d* Father-in-law 1. *e* Father's brother 1. *f* Mother's brother 1. *g* Wife's brother 1. *h* Husband's brothers 2 *i* Sister's son 2. *j* Son-in-law 1. *k* Father's father 1; father's grand-father 1. *l* Mother's father 1, mother's grand-father 1. *m* A kinsman to the seventh generation in descent from a common ancestor 2. *n* Children of the same mother 4. *o* A kinsman entitled to the same family name 6. *p* Right of inheritance 1, relationship 1. *q* Husband 4. *r* Paramour 2. *s* The son of an adulteress born before the death of her husband 1. *t* Such a son born after the husband's death 1.

a ಒಡಹುಟ್ಟಿದವನ ಹೆಂಡತಿ ೨. *b* ಸೋದರಮಾವನ ಹೆಂಡತಿ ೨. *c* ಗಂಡನ ತಾಯಿ ಅಥವಾ ಹೆಂಡತಿಯ ತಾಯಿ ೧. *d* ಗಂಡನ ತಂದೆ ಅಥವಾ ಹೆಂಡತಿಯ ತಂದೆ ೧. *e* ತಂದೆಯ ಒಡಹುಟ್ಟಿದವನು, ಚಿಕ್ಕಪ್ಪ, ದೊಡ್ಡಪ್ಪ ೧. *f* ಸೋದರ ಮಾವ ೧. *g* ಹೆಂಡತಿಯ ಒಡಹುಟ್ಟಿದವನು, ಮೈದ ೧. *h* ಗಂಡನ ಒಡಹುಟ್ಟಿದವನು ೨. *i* ಸೋದರಳಿಯ ೨. *j* ಅಳಿಯ ೧. *k* ತಾತ ೧; ಮುತ್ತಾತ ೧. *l* ತಾಯಿಯ ತಂದೆ ೧; ಆತನ ತಂದೆ ೧. *m* ದಾಯಾದಿ ೨. *n* ಒಡಹುಟ್ಟಿದವರು ೪. *o* ಒಂದು ಕುಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವರು ೬. *p* ಜ್ಞಾತಿತನ ಮತ್ತು ನಂಟತನ ೨. *q* ಗಂಡ ೪. *r* ಮಿಂಡ ೨. *s* ಗಂಡನಿರುವಾಗ ಮಿಂಡನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವನು ೧. *t* ಗಂಡನು ಸತ್ತಮೇಲೆ ಮಿಂಡನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವನು ೧.

ಭ್ರಾತ್ರೀಯೋ ಭ್ರಾತೃಜೇ *a* ಭ್ರಾತೃಭಗಿನ್ಯೌ ಭ್ರಾತರೌ (ವುಭೌ) ।*b*
ಮಾತಾಪಿತರೌ ಪಿತರೌ ಮಾತರಪಿತರೌ (ಪ್ರಸೂಜನಯಿತಾರೌ) ॥*c* ೩೦೨
ಶ್ವಶ್ರೂಶ್ವಶುರೌ ಶ್ವಶುರೌ *d* ಪುತ್ರೌ (ಪುತ್ರಶ್ಚ ದುಹಿತಾ ಚ) ।*e*
ದಂಪತೀ ಜಂಪತೀ ಜಾಯಾಪತೀ ಭಾರ್ಯಾಪತೀ (ಚ ತೌ) ॥*f* ೩೦೩
ಗರ್ಭಾಶಯೋ ಜರಾಯುಃ *g* (ಪುಂ)ಸ್ಯುಲ್ಬಂ (ತು) ಕಲಲೋಽ(ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ।*h*
ಸೂತಿಮಾಸೋ ವೈಜನನೋ *i* ಗರ್ಭೋ ಭ್ರೂಣ (ಇಮೌ ಸಮೌ) ॥*j* ೩೦೪
ತೃತೀಯಾಪ್ರಕೃತಿಃ ಷಂಡಃ ಕ್ಲೀಬಂ ಷಂಡೋ ನಪುಂಸಕಂ ।*k*
ಶಿಶುತ್ವಂ ಶೈಶವಂ ಬಾಲ್ಯಂ *l* ತಾರುಣ್ಯಂ ಯೌವನಂ (ಸಮೇ) ॥*m* ೩೦೫
(ಸ್ಯಾ)ತ್ಸ್ಥಾವಿರಂ (ತು) ವೃದ್ಧತ್ವಂ *n* (ವೃದ್ಧಸಂಘೇಽಪಿ) ವಾರ್ಧಕಂ ।*o*
ಪಲಿತಂ (ಜರಸಾಶೌಕ್ಲ್ಯಂ ಕೇಶಾದೌ) *p* ವಿಸ್ರಸಾ ಜರಾ ॥*q* ೩೦೬
(ಸ್ಯಾ) ದುತ್ತಾನಶಯೋ ಡಿಂಭಃ ಸ್ತನಪಾ(ಶ್ಚ) ಸ್ತನಂಧಯಃ ।*r*
ಬಾಲ (ಸ್ತು ಸ್ಯಾ)ನ್ಮಾಣವಕೋ *s* ವಯಸ್ಥಸ್ತರುಣೋ ಯುವಾ ॥*t* ೩೦೭
ಪ್ರವಯಾ ಸ್ಥವಿರೋ ವೃದ್ಧೋ ಜೀನೋ ಜೀರ್ಣೋ ಜರ (ನ್ನಪಿ) ।*u*
ವರ್ಷೀಯಾನ್ ದಶಮೀ ಜ್ಯಾಯಾನ್ *v* ಪೂರ್ವಜ(ಸ್ತ್ವ)ಗ್ರಿಯೋಽಗ್ರಜಃ ॥*w* ೩೦೮

---

a Brother's son 2. *b* Brothers and sisters 1. *c* Parents 3. *d* Parents-in-law 2. *e* Son and daughter 1. *f* Husband and wife 4. *g* Womb 2. *h* Membrane surrounding the embryo 2. *i* Month of confinement 2. *j* Fœtus 2. *k* Eunuch 5. *l* Childhood 3. *m* Youth 2. *n* Old age 2. *o* A number of old people 1. *p* Greyness through age 1. *q* Extreme old age 2. *r* An infant at the breast 4. *s* Boy 2. *t* Young man 3. *u* Old man 6. *v* Very aged man 3. *w* Elder brother 3.

a ಒಡಹುಟ್ಟಿದವನ ಮಗ ೨. *b* ಒಡಹುಟ್ಟಿದ ಗಂಡಸರು ಮತ್ತು ಹೆಂಗಸರು ೨. *c* ತಾಯಿ ತಂದೆಗಳು ೩. *d* ಅತ್ತೆ ಮಾವಂದಿರು ೨. *e* ಮಗನೂ ಮಗಳೂ ೧. *f* ಗಂಡ ಹೆಂಡಿರು ೪. *g* ಬಸುರು ಉಂಟಾಗತಕ್ಕ ಭಾಗ ೨. *h* ಬಸುರಿನ ಚೀಲ, ಮಾಸು ೨. *i* ಹೆರಿಗೆಯ ತಿಂಗಳು ೨. *j* ಬಸುರು ೨. *k* ನಪುಂಸಕನು ೫. *l* ಹುಡುಗತನ ೩. *m* ಪ್ರಾಯ ೨. *n* ಮುಪ್ಪು ೨. *o* ಮುದಿತನ ಮತ್ತು ಮುದುಕರ ಗುಂಪು ೧. *p* ಕೂದಲು ನರೆವುದು ೧. *q* ಮುಪ್ಪಿನ ವಿಕಾರ ೨. *r* ಎಳೆಯ ಮಗು ೪. *s* ಹುಡುಗ ೨. *t* ಪ್ರಾಯದವನು ೩. *u* ಮುದುಕನು ೬. *v* ಬಹಳ ಮುದುಕ ೩. *w* ಅಣ್ಣನು ೩.

ಜಘನ್ಯಜೇ (ಸ್ಯುಃ) ಕನಿಷ್ಠಯವೀಯೋऽವರಜಾऽನುಜಾಃ |*a*
ಅಮಾಂಸೋ ದುರ್ಬಲಶ್ಛಾತೋ *b* ಬಲವಾನ್ ಮಾಂಸಲೋऽಂಸಲಃ ||*c* ೩೦೯
ತುಂದಿಲಸ್ತುಂದಿಭಸ್ತುಂದೀ ಬೃಹತ್ಕುಕ್ಷಿಃ ಪಿಚಂಡಿಲಃ |*d*
ಅವಟೀಟೋऽವನಾಟ(ಶ್ಚಾ)ऽವಭ್ರಟೋ ನತನಾಸಿಕೇ ||*e* ೩೧೦
ಕೇಶವಃ ಕೇಶಿಕಃ ಕೇಶೀ *f* ವಲಿನೋ ವಲಿಭ (ಸ್ಸಮೌ) |*g*
ವಿಕಲಾಂಗ(ಸ್ತು)ಪೋಗಂಡಃ *h* ಖರ್ವೋ ಹ್ರಸ್ವ(ಶ್ಚ) ವಾಮನಃ ||*i* ೩೧೧
ಖರಣಾ(ಸ್ಸ್ಯಾ)ತ್ಖರಣಸೋ *j* ವಿಗ್ರೋ ವಿಗತನಾಸಿಕಃ |*k*
ಖುರಣಾ(ಸ್ಸ್ಯಾ)ತ್ಖುರಣಸಃ *l* ಪ್ರಜ್ಞುಃ ಪ್ರಗತಜಾನುಕಃ ||*m* ೩೧೨
ಊರ್ಧ್ವಜ್ಞುರೂರ್ಧ್ವಜಾನುಃ (ಸ್ಯಾತ್) *n* ಸಂಜ್ಞುಸ್ಸಂಹತಜಾನುಕೇ |*o*
(ಸ್ಯಾ)ದೇಡೇ ಬಧಿರಃ *p* ಕುಬ್ಜೇ ಗಡುಲಃ *q* ಕುಕರೇ ಕುಣಿಃ ||*r* ೩೧೩
ಪ್ರಶ್ನಿರಲ್ಪತನೌ *s* ಶ್ರೋಣಃ ಪಂಗೌ *t* ಮುಂಡ(ಸ್ತು) ಮುಂಡಿತೇ |*u*
ವಳಿರಃ ಕೇಕರೇ *v* ಖೋಡೇ ಖಂಜ *w* (ಸ್ತ್ರಿಷು ಜರಾವರಾಃ) || ೩೧೪

---

a Younger brother 5. *b* Weak man 3. *c* Strong man 3. *d* A pot-bellied man 5. *e* A flat-nosed man 4. *f* A man with beautiful hair 3. *g* A wrinkled man 2. *h* A man with some bodily defect or deformity 2. *i* Short man 3. *j* Sharp-nosed man 2. *k* Noseless man 2. *l* Snub-nosed man 2. *m* Bandy-legged man 2. *n* Straight-kneed man 2. *o* Knock-kneed man 2. *p* Deaf man 2. *q* Dwarf 2. *r* A man with a crooked or withered arm 2. *s* A man with a short trunk 2. *t* Cripple 2. *u* Bald man 2. *v* Squinting man 2. *w* Lame man 2.

a ತಮ್ಮನು ೫. *b* ಬಡಕಲು ಮೈಯುಳ್ಳವನು, ಅಶಕ್ತನು ೩. *c* ಶಕ್ತನು ೩. *d* ದೊಡ್ಡ ಹೊಟ್ಟೆಯುಳ್ಳವನು ೫. *e* ನಾಟು ಮೂಗುಳ್ಳವನು ೪. *f* ಬಹಳ ಕೂದಲುಳ್ಳವನು ೩. *g* ಹೊಟ್ಟೆಯಮೇಲೆ ಚರ್ಮದ ಮಡಿಕೆಗಳುಳ್ಳವನು ೨. *h* ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಂಗಹೀನನು ೨. *i* ಗಿಡ್ಡನು ೩. *j* ಮೊನೆ ಮೂಗುಳ್ಳವನು ೨. *k* ಮೂಗಿಲ್ಲದವನು ೨. *l* ಗೊರಸಿನಂತೆ ಮೂಗುಳ್ಳವನು ೨. *m* ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ದೂರವಾಗಿರುವ ಮೊಳಕಾಲುಗಳುಳ್ಳವನು ೨. *n* ಉದ್ದವಾದ ಮೊಳಕಾಲುಳ್ಳವನು ೨. *o* ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ತಗುಲುವ ಮೊಳಕಾಲುಗಳುಳ್ಳವನು ೨. *p* ಕಿವುಡ ೨. *q* ಗುಜ್ಜಾರಿ ೨. *r* ಕೈಯಿಲ್ಲದವನು ೨. *s* ಚಿಕ್ಕ ಮೈಯವನು ೨. *t* ಕಾಲಿಲ್ಲದವನು ೨. *u* ಬೋಳ ೨. *v* ವಿಕಾರವುಳ್ಳ ಕಣ್ಣಿನವನು ೨. *w* ಕುಂಟನು ೨.

ಜಟುಲಃ ಕಾಲಕಃ ಪಿಪ್ಲುಸ್ತಿಲಕಸ್ತಿಲಕಾಲಕಃ |*a*
ಅನಾಮಯಂ (ಸ್ಯಾ)ದಾರೋಗ್ಯಂ *b* ಚಿಕಿತ್ಸಾ (ರುಕ್ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯಾ) ||*c* ೩೧೫
ಭೇಷಜೌಷಧ ಭೈಷಜ್ಯಾನ್ಯಗದೋ ಜಾಯು (ರಿತ್ಯಪಿ) |*d*
(ಸ್ತ್ರೀ) ರುಗ್ರುಜಾ (ಚೋ)ಪತಾಪರೋಗವ್ಯಾಧಿಗದಾಮಯಾಃ ||*e* ೩೧೬
(ಪುಮಾನ್) ಯಕ್ಷ್ಮಾ ಕ್ಷಯಶ್ಶೋಷಃ *f* ಪ್ರತಿಶ್ಯಾಯ(ಸ್ತು)ಪೀನಸಃ |*g*
(ಸ್ತ್ರೀ) ಕ್ಷುತ್ ಕ್ಷುತಂ ಕ್ಷವಃ (ಪುಂಸಿ) *h* ಕಾಸ(ಸ್ತು) ಕ್ಷವಥುಃ (ಪುಮಾನ್)||*i* ೩೧೭
ಶೋಫ(ಸ್ತು)ಶ್ಶ್ವಯಥುಶ್ಶೋಥಃ *j* ಪಾದಸ್ಫೋಟೋ ವಿಪಾದಿಕಾ |*k*
ಕಿಲಾಸಂ ಸಿಧ್ಮ *l* ಕಚ್ಛ್ವಾಂ(ತು) ಪಾಮಪಾಮೇ ವಿಚರ್ಚಿಕಾ ||*m* ೩೧೮
ಕಂಡೂಃ ಖರ್ಜೂ(ಶ್ಚ) ಕಂಡೂಯಾ *n* ವಿಸ್ಫೋಟಃ ಪಿಟಕ (ಸ್ತ್ರಿಷು) |*o*
ವ್ರಣೋಽ(ಸ್ತ್ರಿಯಾ) ಮೀರ್ಮಮರುಃ ಕ್ಲೀಬೇ *p* ನಾಡೀವ್ರಣಃ (ಪುಮಾನ್) ||*q* ೩೧೯
ಕೋಠೋ ಮಂಡಲಕಂ *r* ಕುಷ್ಠಶ್ವಿತ್ರೇ *s* ದುರ್ನಾಮಕಾರ್ಶಸೀ |*t*
ಅನಾಹ(ಸ್ತು) ನಿಬಂಧಃ (ಸ್ಯಾತ್) *u* ಗ್ರಹಣೀರುಕ್ಪ್ರವಾಹಿಕಾ ||*v* ೩೨೦
ಪ್ರಚ್ಛರ್ದಿಕಾ ವಮಿ (ಶ್ಚ ಸ್ತ್ರೀ ಪುಮಾಂಸ್ತು)ವಮಥು (ಸ್ಸಮಾಃ) |*w*
(ವ್ಯಾಧಿಭೇದಾ) ವಿದ್ರಧಿಃ (ಸ್ತ್ರೀ) ಜ್ವರ ಮೇಹ ಭಗಂದರಾಃ ||*x* ೩೨೧

---

a A mole or natural mark on the body 5. *b* Health 2. *c* The practice of medicine 1. *d* Medicine 5. *e* Disease 7. *f* Consumption 3. *g* Cattarrh 2. *h* Sneezing 3. *i* Cough 2. *j* Swelling or tumour 3. *k* Leprosy 2. *l* Blotch, scab 2. *m* Itch, mange 4. *n* Itching 3. *o* Boil 2. *p* Abscess 3. *q* Fistula 1. *r* A kind of leprosy with circular spots 2. *s* White leprosy 2. *t* Piles 2. *u* Obstruction 2. *v* Diarrhoea 2. *w* Vomiting 3. *x* Internal abscess or inflammation 1; fever 1; inflammation of the urethra 2; a venereal affection 1.

a ಹುಟ್ಟು ಮಚ್ಚೆ ೫. *b* ರೋಗವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ ೨. *c* ರೋಗವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವುದು ೧. *d* ಮದ್ದು ೫. *e* ರೋಗ ೭. *f* ಕ್ಷಯರೋಗ ೩. *g* ಪೀನಸಿ ರೋಗ ೨. *h* ಸೀನು ೩. *i* ಕೆಮ್ಮಲು ೨. *j* ಊದುವುದು ೩. *k* ಕಾಲುಗಳು ಒಡೆಯುವ ರೋಗ ವಿಶೇಷ ೨. *l* ಚಿಬ್ಬು ೨. *m* ಕಜ್ಜಿ ೪. *n* ನವೆ, ತುರಿ ೩. *o* ಹೊಪ್ಪಳೆ ೨. *p* ಹುಣ್ಣು ೩. *q* ನಾರು ಹುಣ್ಣು ೧. *r* ಮಚ್ಚೆಯಂತಿರುವ ಚರ್ಮರೋಗ ೨. *s* ತೊನ್ನು ೨. *t* ಮೂಲವ್ಯಾಧಿ, ಮೊಳೆ ರೋಗ ೨. *u* ಹೊಟ್ಟೆಯುಬ್ಬರ ೨. *v* ಹೆಂಗಸರ ಮುಟ್ಟುರೋಗ ೨. *w* ವಾಂತಿ ೩. *x* ರೋಗಭೇದಗಳು ೪.

ಅಶ್ಮರೀ ಮೂತ್ರಕೃಛ್ರಂ (ಸ್ಯಾತ್) *a* (ಪೂರ್ವೇ ಶುಕ್ರಾವಧೇಸ್ತ್ರಿಷು) ।
ರೋಗಹಾರ್ಯಗದಂಕಾರೋ ಭಿಷಗ್ವೈದ್ಯೌಚಿಕಿತ್ಸಕೇ ॥*b* ೩.೨೨
ವಾರ್ತೋ ನಿರಾಮಯಃ ಕಲ್ಯ ಉಲ್ಲಾಘೋ (ನಿರ್ಗತೋ ಗದಾತ್) ।*c*
ಗ್ಲಾನಗ್ಲಾಸ್ನೂ ಆಮಯಾವೀ ವಿಕೃತೋ ವ್ಯಾಧಿತೋಽಪಟುಃ ॥ ೩.೨೩
ಆತುರೋಽಭ್ಯಮಿತೋಽಭ್ಯಾಂತಃ *d* (ಸಮೌ) ಪಾಮನಕಚ್ಛುರೌ ।*e*
ದದ್ರುಣೋ ದದ್ರುರೋಗೀ(ಸ್ಯಾ)*f* ದರ್ಶೋರೋಗಯುತೋಽರ್ಶಸಃ ॥*g* ೩.೨೪
ವಾತಕೀ ವಾತರೋಗೀ(ಸ್ಯಾ) *h* ತ್ಸಾತಿಸಾರೋಽತಿಸಾರಕೀ ।*i*
(ಸ್ಯುಃ ಕ್ಲಿನ್ನಾಕ್ಷೇ) ಚುಲ್ಲಚಿಲ್ಲಪಿಲ್ಲಾಃ (ಕ್ಲಿನ್ನೇಽಕ್ಷ್ಣಿ ಚಾಪ್ಯಮೀ) ॥ *j* ೩.೨೫
ಉನ್ಮತ್ತ ಉನ್ಮಾದವತಿ *k* ಶ್ಲೇಷ್ಮಲಃ ಶ್ಲೇಷ್ಮಣಃ ಕಫೀ ।*l*
ನ್ಯುಬ್ಜೋ (ಭುಗ್ನೇ ರುಜಾ) *m* ವೃದ್ಧನಾಭೌ ತುಂಡಿಲತುಂಡಿಭೌ ॥*n* ೩.೨೬
ಕಿಲಾಸೀ ಸಿಧ್ಮಲೋಽಂಽ *o* ಧೋಽದೃ *p* ಙ್ಮೂರ್ಛಾಲೇ ಮೂರ್ತಮೂರ್ಛಿತೌ ।*q*
ಶುಕ್ರಂ ತೇಜೋ ರೇತಸೀ (ಚ) ಬೀಜವೀರ್ಯೇಂದ್ರಿಯಾಣಿ (ಚ) ॥*r* ೩.೨೭
ಮಾಯುಃ ಪಿತ್ತಂ *s* ಕಫಃ ಶ್ಲೇಷ್ಮಾ *t* (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ ತು) ತ್ವಗಸೃಗ್ವರಾ ।*u*
ಪಿಶಿತಂ ತರಸಂ ಮಾಂಸಂ ಪಲಲಂ ಕ್ರವ್ಯಮಾಮಿಷಂ ॥*v* ೩.೨೮
ಉತ್ತಪ್ತಂ ಶುಷ್ಕಮಾಂಸಂ (ಸ್ಯಾತ್ತ) ದ್ವಲ್ಲೂರಂ (ತ್ರಿಲಿಂಗಕಂ) ।*w*

---

a Stone in the bladder 2. *b* Physician 5. *c* Convalescent 4. *d* Invalid 9. *e* One affected with cutaneous eruption 2. *f* Leper 2. *g* One subject to hemorrhoids 2. *h* Gouty patient 2. *i* One suffering from dysentery 2. *j* A sick man whose eyes are continually watering 3. *k* Madman 2. *l* A man with a phlegmatic affection 3. *m* One bent with sickness 1. *n* Corpulent man 3. *o* Blotchy man 2. *p* Blind man 2. *q* Epileptic 3. *r* Semen 6. *s* Bile 2. *t* Phlegm 2. *u* Skin 2. *v* Flesh 6. *w* Dried flesh 3.

a ಮೂತ್ರರೋಗ ೨. *b* ವೈದ್ಯನು ೫. *c* ರೋಗ ವಾಸಿಯಾದವನು ೪. *d* ರೋಗವುಳ್ಳವನು ೯. *e* ಕಜ್ಜಿಯುಳ್ಳವನು ೨. *f* ದದ್ದುಗಳುಳ್ಳವನು ೨. *g* ಮೂಲವ್ಯಾಧಿಯುಳ್ಳವನು ೨. *h* ವಾತರೋಗದವನು ೨. *i* ಅತಿಸಾರ ರೋಗವುಳ್ಳವನು ೨. *j* ರೋಗದಿಂದ ನೀರು ಸುರಿಯುವ ಕಣ್ಣುಳ್ಳವನು ಅಥವಾ ಅಂತಹ ಕಣ್ಣು ೩. *k* ಹುಚ್ಚು ಹಿಡಿದವನು ೨. *l* ಶ್ಲೇಷ್ಮ ವ್ಯಾಧಿ (ಗೂರ್ಲು) ಯುಳ್ಳವನು ೩. *m* ರೋಗದಿಂದ ಕುಗ್ಗಿದವನು ೧. *n* ಬುಡ್ಡೆಯಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಹೊಕ್ಕಳುಳ್ಳವನು ೩. *o* ಚಿಬ್ಬುಳ್ಳವನು ೨. *p* ಕುರುಡ ೨. *q* ಮೂರ್ಛೆ ರೋಗವುಳ್ಳವನು ೩. *r* ರೇತಸ್ಸು ೬. *s* ಪಿತ್ತ ೨. *t* ಕಫ ೨. *u* ತೊಗಲು ೨. *v* ಮಾಂಸ ೬. *w* ಒಣಗಿದ ಮಾಂಸ ೩.

ರುಧಿರೇಽಸೃಗ್ಲೋಹಿತಾಽಸ್ರ ರಕ್ತ ಕ್ಷತಜ ಶೋಣಿತಂ ||a ೩೨೯
ವೃಕ್ಕಾಽಗ್ರಮಾಂಸಂ b ಹೃದಯಂ ಹೃ c ನ್ಮೇದ(ಸ್ತು) ವಸಾ d ವಪಾ |e
(ಪಶ್ಚಾದ್ಗ್ರೀವಾಸಿರಾ) ಮನ್ಯಾ f ನಾಡೀ(ತು) ಧಮನಿಸ್ಸಿರಾ ||g ೩೩೦
ತಿಲಕಂ ಕ್ಲೋಮ h ಮಸ್ತಿಷ್ಕಂ ಗೋರ್ದಂ i ಕಿಟ್ಟಂ ಮಲೋಽ(ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) |j
ಅಂತ್ರಂ ಪುರೀತ k ದ್ಗುಲ್ಮ(ಸ್ತು) ಪ್ಲೀಹಾ (ಪುಂಸ್ಯ l ಥ) ವಸ್ನಸಾ || ೩೩೧
ಸ್ನಾಯುಃ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) m ಕಾಲಖಂಡ ಯಕೃತೀ (ತು ಸಮೇ ಇಮೇ) |n
ಸೃಣಿಕಾ ಸ್ಯಂದನೀ ಲಾಲಾ o ದೂಷಿಕಾ (ನೇತ್ರಯೋರ್ಮಲಂ) ||p ೩೩೨
ನಾಸಾಮಲಂ (ತು) ಶಿಂಖಾಣಂ q ಶಿಂಜೂಷಂ (ಕರ್ಣಯೋರ್ಮಲಂ) |r
ಮೂತ್ರಂ ಪ್ರಸ್ರಾವ s ಉಚ್ಚಾರಾವಸ್ಕರೌ ಶಮಲಂ ಶಕೃತ್ || ೩೩೩
ಗೂಥಂ ಪುರೀಷಂ ವರ್ಚಸ್ಕ (ಮಸ್ತ್ರೀ) ವಿಷ್ಠಾವಿಷೌ (ಸ್ತ್ರಿಯೌ) |t
(ಸ್ಯಾ)ತ್ಕರ್ಪರಃ ಕಪಾಲೋ(ಽಸ್ತ್ರೀ) u ಕೀಕಸಂ ಕುಲ್ಯ ಮಸ್ಥಿ(ಚ) ||v ೩೩೪
(ಸ್ಯಾಚ್ಛರೀರಾಸ್ಥ್ನಿ) ಕಂಕಾಲಃ w (ಪೃಷ್ಠಾಸ್ಥ್ನಿತು) ಕಶೇರುಕಾ |x
(ಶಿರೋಽಸ್ಥ್ನಿತು) ಕರೋಟಿಃ (ಸ್ತ್ರೀ) y (ಪಾರ್ಶ್ವಾಸ್ಥನಿತು)ಪರ್ಶುಕಾ ||z ೩೩೫

---

a Blood 7. *b* Flesh used in sacrifice 2. *c* Heart 2. *d* Marrow, fat 2. *e* Diaphragm 1. *f* The tendon forming the nape of the neck 1. *g* Any tubular organ of the body, as an artery, vein, intestine, etc., 3. *h* Kidneys 2. *i* Brain 2. *j* Any bodily excretion 2. *k* Entrail 2. *l* Spleen 2. *m* Tendon, muscle 2. *n* Liver 2. *o* Saliva 3. *p* Concretion on the eyes 1. *q* Excretion of the nose 2. *r* Wax of the ear 1. *s* Urine 2. *t* Fœces, dung 8. *u* Glene 2. *v* Bone 3. *w* Skeleton 1. *x* Spine, backbone 1. *y* Skull 1. *z* Rib 1.

a ರಕ್ತ ೭. *b* ಒಳ್ಳೇ ಮಾಂಸ ೨. *c* ಎದೆಯ ಕೋಶ ೨. *d* ಕೊಬ್ಬು ೨. *e* ಹೃದಯ ಕೋಶಕ್ಕೂ ಉದರ ಪುಟಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಇರುವ ತೆಳುವಾದ ಮಾಂಸದ ಪೊರೆ ೧. *f* ಕತ್ತಿನ ಹಿಂದಿರುವ ನರ ೧. *g* ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನರ ೩. *h* ಮೂತ್ರಕೋಶ ೨. *i* ಮೆದಳು ೨. *j* ಶರೀರದ ಒಳಗಿನ ಕೊಳಕು ೨. *k* ಕರುಳು ೨. *l* ಉದರಪುಟದ ಎಡಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅನ್ನ ಕೋಶದ ಹಿಂದಿರುವ ಮಾಂಸ ಗ್ರಂಥಿ ೨. *m* ಮಾಂಸ ಖಂಡ ೨. *n* ಉದರದ ಬಲಗಡೆಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡದಾಗಿರುವ ಗ್ರಂಥಿ ೨. *o* ಜೊಲ್ಲು ೩. *p* ಕಣ್ಣಿನ ಪಿಸುರು ೧. *q* ಸಿಂಬಳ ೨. *r* ಗುಗ್ಗಿ ೧. *s* ಮೂತ್ರ ೨. *t* ಅಮೇಧ್ಯ ೮. *u* ತಲೆಯೆಲುಬಿನ ಚಿಪ್ಪು ೨. *v* ಎಲುಬು ೩. *w* ಮೈಯೆಲುಬುಗಳ ಪಂಜರ ೧. *x* ಬೆನ್ನೆಲುಬು ೧. *y* ತಲೆಯೆಲುಬು ೧. *z* ಪಕ್ಕದ ಎಲುಬು ೧.

ಅಂಗಂ ಪ್ರತೀಕೋಽವಯವೋಽಪಘನೋ *a* (ಥ) ಕಳೇಬರಂ ।
ಗಾತ್ರಂ ವಪು ಸ್ಸಂಹನನಂ ಶರೀರಂ ವರ್ಷ್ಮ ವಿಗ್ರಹಃ ॥ ೩೩೬
ಕಾಯೋ ದೇಹಃ (ಕ್ಲೀಬಪುಂಸೋಃ ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ಮೂರ್ತಿಸ್ತನುಸ್ತನೂಃ ।*b*
ಪಾದಾಗ್ರಂ ಪ್ರಪದಂ *c* ಪಾದಃ ಪದಂಘ್ರಿಶ್ಚರಣೋ(ಽಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ॥*d* ೩೩೭
(ತದ್ಗ್ರಂಥೀ) ಘುಟಿಕೇ ಗುಲ್ಫೌ *e* (ಪುಮಾನ್) ಪಾರ್ಷ್ಣಿ (ಸ್ತಯೋರಧಃ) ।*f*
ಜಂಘಾ (ತು) ಪ್ರಸೃತಾ *g* ಜಾನೂರುಪರ್ವಾಷ್ಠೀವ (ದಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ॥*h* ೩೩೮
ಸಕ್ಥಿ (ಕ್ಲೀಬೇ ಪುಮಾ) ನೂರು *i* (ಸ್ತತ್ಸಂಧಿಃ ಪುಂಸಿ) ವಂಕ್ಷಣಃ ।*j*
ಗುದಂ (ತ್ವ)ಪಾನಂ ಪಾಯು(ರ್ನಾ) *k* ವಸ್ತಿ (ರ್ನಾಭೇರಧೋ ದ್ವಯೋಃ) ॥*l*
ಕಟೋ (ನಾ) ಶ್ರೋಣಿಫಲಕಂ *m* ಕಟಿಃ ಶ್ರೋಣಿಃ ಕಕುದ್ಮತೀ ।*n*
(ಪಶ್ಚಾ) ನ್ನಿತಂಬಃ (ಸ್ತ್ರೀಕಟ್ಯಾಃ) *o* (ಕ್ಲೀಬೇ ತು) ಜಘನಂ ಪುರಃ ॥*p* ೩೪೦
(ಕೂಪಕೌ ತು ನಿತಂಬಸ್ಥೌ ದ್ವಯಹೀನೇ)ಕುಕುಂದರೇ ।*q*
(ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ಸ್ಫಿಚೌ ಕಟಿಪ್ರೋಥಾ *r* ವುಪಸ್ಥೋ (ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣಯೋಃ) ॥*s* ೩೪೧
ಭಗೋ ಯೋನಿ (ರ್ದ್ವಯೋಃ) *t* ಶಿಶ್ನೋ ಮೇಢ್ರೋ ಮೇಹನಶೇಫಸೀ ।*u*
ಮುಷ್ಕೋಽಂಡಕೋಶೋ ವೃಷಣಃ *v* (ಪೃಷ್ಠವಂಶಾಧರೇ) ತ್ರಿಕಂ ॥*w* ೩೪೨
ಪಿಚಂಡಕುಕ್ಷೀ ಜಠರೋದರತುಂದಂ *x* ಸ್ತನೌ ಕುಚೌ ।*y*

---

a Limb 4. *b* Body 12. *c* Tip of the toes 2. *d* Foot 4. *e* Ankle 2. *f* Heel 1. *g* Calf of the leg 2. *h* Knee 3. *i* Thigh 2. *j* Groin 1. *k* Anus 3. *l* Abdomen 1. *m* Loins 2. *n* Hip 3. *o* Buttocks, (of the female) 1. *p* The haunches, or hip and loins (of the female) 1. *q* The cavities of the loins (of the female) 1. *r* Buttock 2. *s* Pudendum 1. *t* Vulva 2. *u* Penis 4. *v* Testicle 3. *w* Chine-bone 1. *x* Belly, stomach 5. *y* Breast 2.

a ಕೈ ಕಾಲು ಮುಂತಾದ ಅಂಗಗಳು ೪. *b* ಮೈ ೧೨. *c* ಕಾಲ್ತುದಿ ೨. *d* ಕಾಲು ೪. *e* ಕಾಲಿನ ಗಂಟು ೨. *f* ಹಿಮ್ಮಡಿ ೧. *g* ಮೊಳಕಾಲು ೨. *h* ಮಂಡಿ ೩. *i* ತೊಡೆ ೨. *j* ತೊಡೆಗಳ ಸಂಧಿ ೧. *k* ಗುದಸ್ಥಾನ ೩. *l* ಹೊಕ್ಕಳ ಕೆಳಭಾಗ ೧. *m* ಸೊಂಟ ೨. *n* ಪಿರ್ರೆ ೩. *o* ಸ್ತ್ರೀಯರ ಪಿರ್ರೆ ೧. *p* ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸೊಂಟದ ಮುಂಭಾಗ ೧. *q* ಹೆಂಗಸರ ಪಿರ್ರೆಗಳ ಮೇಲಿರುವ ಗುಳಿಗಳು ೧. *r* ಪಿರ್ರೆಗಳಮೇಲೆ ಎತ್ತರವಾಗಿರುವ ಸ್ಥಳ ೨. *s* ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಎರಡಕ್ಕೂ ಹೆಸರು ೧. *t* ಯೋನಿ ೨. *u* ಶಿಶ್ನ ೪. *v* ವೃಷಣ ೩. *w* ಬೆನ್ನೆಲುಬಿನ ಕೆಳಭಾಗ ೧. *x* ಹೊಟ್ಟೆ ೫. *y* ಮೊಲೆ ೨.

ಚೂಚುಕಂ (ತು) ಕುಚಾಗ್ರಂ (ನ್ನಾ *a* ನ್ನ ನಾ) ಕ್ರೋಡಂ ಭುಜಾಂತರಂ॥ ೩೪೩
ಉರೋ ವತ್ಸಂ (ಚ) ವಕ್ಷ(ಶ್ಚ) *b* ಪೃಷ್ಠಂ (ತು ಚರಮಂ ತನೋಃ) ।*c*
ಸ್ಕಂಧೋ ಭುಜಶಿರೋಂಽಸೋ(ಽಸ್ತ್ರೀ) *d* (ಸಂಧೀ ತಸ್ಯೈವ) ಜತ್ರುಣೀ ॥*e* ೩೪೪
ಬಾಹುಮೂಲೇ (ಉಭೌ) ಕಕ್ಷೌ *f* ಪಾರ್ಶ್ವ (ಮಸ್ತ್ರೀ ತಯೋರಧಃ) ।*g*
ಮಧ್ಯಮಂ (ಚಾ) ವಲಗ್ನಂ (ಚ) ಮಧ್ಯೋ(ಽಸ್ತ್ರೀ) *h* (ದ್ವೌ ಪರೌ ದ್ವಯೋಃ)॥
ಭುಜಬಾಹೂ ಪ್ರವೇಷ್ಟೋ ದೋಃ *i* (ಸ್ಯಾತ್) ಕಫೋಣಿ(ಸ್ತು) ಕೂರ್ಪರಃ । *j*
(ಅಸ್ಯೋಪರಿ) ಪ್ರಗಂಡ(ಸ್ಸ್ಯಾತ್) *k* ಪ್ರಕೋಷ್ಠ (ಸ್ತಸ್ಯಚಾಪ್ಯಧಃ) ॥*l* ೩೪೬
(ಮಣಿಬಂಧಾದಾಕನಿಷ್ಠಂ ಕರಸ್ಯ) ಕರಭೋ (ಬಹಿಃ) ।*m*
ಪಂಚಶಾಖಃ ಶಯಃ ಪಾಣಿ *n* ಸ್ತರ್ಜನೀ (ಸ್ಯಾತ್) ಪ್ರದೇಶಿನೀ ॥*o* ೩೪೭
ಅಂಗುಳ್ಯಃ ಕರಶಾಖಾಃ (ಸ್ಯುಃ) *p* (ಪುಂಸ್ಯಂ) ಗುಷ್ಠಃ ಪ್ರದೇಶಿನೀ ।
ಮಧ್ಯಮಾಽನಾಮಿಕಾ (ಚಾಪಿ) ಕನಿಷ್ಠಾ (ಚೇತಿ ತಾಃ ಕ್ರಮಾತ್) ॥*q* ೩೪೮
ಪುನರ್ಭವಃ ಕರರುಹೋ ನಖೋ(ಽಸ್ತ್ರೀ) ನಖರೋಽ(ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ।*r*
ಪ್ರಾದೇಶತಾಲಗೋಕರ್ಣಾ(ಸ್ತರ್ಜನ್ಯಾದಿಯುತೇ ತತೇ ॥ ೩೪೯
ಅಂಗುಷ್ಠೇ) *s* (ಸಕನಿಷ್ಠೇಸ್ಯಾ)ದ್ವಿತಸ್ತಿರ್ದ್ವಾದಶಾಂಗುಳಃ ।*t*
(ಪಾಣೌ) ಚಪೇಟಪ್ರತಲಪ್ರಹಸ್ತಾ (ವಿಸ್ತೃತಾಂಗುಳೌ) ॥*u* ೩೫೦

---

a Nipple 2. *b* Chest 5. *c* Back 1. *d* Shoulder 3. *e* Clavicle 1. *f* Arm-pit 2. *g* Side 1. *h* Middle, waist 3. *i* Arm 4. *j* Elbow 2. *k* Upper arm 1. *l* Fore-arm 1. *m* Metacarpus, the hand from the wrist to the root of the fingers 1. *n* Hand 3. *o* Fore-finger 2. *p* Fingers 2. *q* Thumb, fore-finger, middle finger, ring finger, little finger 5. *r* Nail 4. *s* Span from the thumb to the fore-finger 3. *t* Span from the thumb to the little finger 2. *u* The open hand with the fingers extended 3.

a ಮೊಲೆಯ ತೊಟ್ಟು ೨. *b* ಎದೆ ೫. *c* ಬೆನ್ನು ೧. *d* ಹೆಗಲು ೩. *e* ಹೆಗಲ ಸಂದು ೧. *f* ಕಂಕಳು ೨. *g* ಪಕ್ಕೆ ೧. *h* ನಡು ೩. *i* ತೋಳು ೪. *j* ಮೊಳಕೈ ೨. *k* ಮೊಳಕೈಯ ಮೇಲ್ಭಾಗ ೧. *l* ಮೊಳಕೈಯ ಕೆಳಗಡೆ ೧. *m* ಮುಂಗೈ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಕಿರುಬೆರಳ ವರೆಗೆ ಕೈಯ ಹೊರಭಾಗ ೧. *n* ಕೈ ೩. *o* ಹೆಬ್ಬೆರಲೊತ್ತಿನ ಬೆರಲು ೨. *p* ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೆರಲು ೨. *q* ಕ್ರಮವಾಗಿ ಐದುಬೆರಲುಗಳ ಹೆಸರು ೫. *r* ಉಗುರು ೪. *s* ತರ್ಜನಿ, ಮಧ್ಯಮೆ, ಅನಾಮಿಕೆ, ಎಂಬ ಬೆರಲುಗಳೊಡಗೂಡಿ ನೀಡಿದ ಹೆಬೆಟ್ಟಿನ ಅಳತೆಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಪ್ರಾದೇಶ (ಚೋಟು), ತಾಲ, ಗೋಕರ್ಣ ೩. *t* ಗೇಣು ೨. *u* ನೀಡಿದ ಎಲ್ಲಾ ಬೆರಲುಗಳುಳ್ಳ ಅಂಗೈ ೩.

(ದ್ವೌ ಸಂಹತೌ) ಸಂಹತಲಃ (ಪ್ರತಲೌ ವಾಮದಕ್ಷಿಣೌ) |*a*
(ಪಾಣಿರ್ನಿಕುಬ್ಜಃ) ಪ್ರಸೃತಿ *b* (ಸ್ತೌ ಯುತಾ) ವಂಜಲಿಃ (ಪುಮಾನ್)||*c* ೩೫೧
(ಪ್ರಕೋಷ್ಠೇ ವಿಸ್ತೃತಕರೇ) ಹಸ್ತೋ *d* (ಮುಷ್ಟ್ಯಾ ತು ಬದ್ಧಯಾ |
ಸ)ರತ್ನಿ(ಸ್ಸ್ಯಾತ್) *e* ದರತ್ನಿ (ಸ್ತು ನಿಷ್ಕನಿಷ್ಠೇನ ಮುಷ್ಟಿನಾ) || *f* ೩೫೨
ವ್ಯಾಮೋ (ಬಾಹ್ವೋಸ್ಸಕರಯೋಸ್ತತಯೋಸ್ತಿರ್ಯಗಂತರಂ) |*g*
(ಊರ್ಧ್ವವಿಸ್ತೃತ ದೋಃ ಪಾಣಿನೃಮಾನೇ) ಪೌರುಷಂ (ತ್ರಿಷು) ||*h* ೩೫೩
ಕಂಠೋ ಗಳೋ(ಽಥ) *i* ಗ್ರೀವಾಯಾಂ ಶಿರೋಧಿಃ ಕಂಧರೇ (ತ್ಯಪಿ) | *j*
ಕಂಬುಗ್ರೀವಾ (ತ್ರಿರೇಖಾ ಸಾ) *k* ಽವಟುರ್ಘಾಟಾ ಕೃಕಾಟಿಕಾ ||*l* ೩೫೪
ವಕ್ತ್ರಾಸ್ಯೇ ವದನಂ ತುಂಡಮಾನನಂ ಲಪನಂ ಮುಖಂ |*m*
(ಕ್ಲೀಬೇ) ಘ್ರಾಣಂ ಗಂಧವಹಾ ಘೋಣಾ ನಾಸಾ (ಚ) ನಾಸಿಕಾ ||*n* ೩೫೫
ಓಷ್ಠಾಧರೌ (ತು) ರದನಚ್ಛದೌ ದಶನವಾಸಸೀ |*o*
(ಅಧಸ್ತಾತ್) ಚುಬುಕಂ *p* ಗಂಡಕಪೋಲೌ *q* (ತತ್ಪರಾ) ಹನುಃ ||*r* ೩೫೬
ರದನಾ ದಶನಾ ದಂತಾ ರದಾ *s* ಸ್ತಾಲು (ತು) ಕಾಕುದಂ |*t*

---

a The two hands thus open brought together, palms upwards 1. *b* The palm hollowed as if to hold liquids 1. *c* The two hands thus hollowed brought together, palms upwards 1. *d* A cubit measured from the elbow to the tip of the middle finger 1. *e* A cubit measured from the elbow to the end of the close fist 1. *f* A cubit measured from the elbow to the tip of the little finger 1. *g* A fathom measured across the chest from one extremity to the other of the two arms extended 1. *h* The height of a man with arm elevated and fingers extended 1. *i* Throat 2. *j* Neck 3. *k* A neck marked with three lines like a shell, (a sign of exalted fortune) 1. *l* Nape of the neck 3. *m* Mouth, face 7. *n* Nose 5. *o* Lip 4. *p* Chin 1. *q* Cheek 2. *r* Jaw 1. *s* Teeth 4. *t* Palate 2.

a ಅಂತಹ ಎರಡು ಅಂಗೈಗಳೂ ಕೂಡಿರುವುದು ೧. *b* ಸೇರೆ ೧. *c* ಬಗಸೆ ೧. *d* ಮೊಳ ೧. *e* ಗುದ್ದುಮೊಳ ೧. *f* ನೀಡಿದ ಕಿರುಬೆರಲುಳ್ಳ ಗುದ್ದುಮೊಳ ೧. *g* ಮಾರು ೧. *h* ಆಳುದ್ದ ೧. *i* ಕತ್ತು ೨. *j* ಕೊರಳು ೩. *k* ಮೂರು ಗೆರೆಗಳುಳ್ಳ ಕೊರಳು ೧. *l* ಹೆಕ್ಕತ್ತು ೩. *m* ಬಾಯಿ, ಮುಖ ೭. *n* ಮೂಗು ೫. *o* ತುಟಿ ೪. *p* ಗಡ್ಡ ೧. *q* ಕೆನ್ನೆ ೨. *r* ಕೆನ್ನೆಯ ಮೇಲ್ಭಾಗ ೧. *s* ಹಲ್ಲು ೪. *t* ದವಡೆ ೨.

ರಸಜ್ಞಾ ರಸನಾ ಜಿಹ್ವಾ *a* (ಪ್ರಾಂತಾವೋಷ್ಠಸ್ಯ) ಸೃಕ್ವಿಣೀ ||*b* ೩೫೭
ಲಲಾಟಮಲಿಕಂ ಗೋಧಿ *c* (ರೂರ್ಧ್ವೇ ದೃಗ್ಭ್ಯಾಂ) ಭ್ರುವೌ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) |*d*
ಕೂರ್ಚ (ಮಸ್ತ್ರೀ ಭ್ರುವೋರ್ಮಧ್ಯಂ) *e* ತಾರಕಾऽ(ಕ್ಷ್ಣಃ)ಕನೀನಿಕಾ ||*f* ೩೫೮
ಲೋಚನಂ ನಯನಂ ನೇತ್ರಮೀಕ್ಷಣಂ ಚಕ್ಷುರಕ್ಷಿಣೀ |
ದೃಗ್ದೃಷ್ಟೀ *g* (ಚಾ)ಶ್ರು ನೇತ್ರಾಂಬು ರೋದನಂ (ಚಾ)ಸ್ರಮಶ್ರು (ಚ) ||*h*
ಅಪಾಂಗೌ (ನೇತ್ರಯೋರಂತೌ) *i* ಕಟಾಕ್ಷೋ (ಽಪಾಂಗದರ್ಶನೇ) |*j*
ಕರ್ಣಶಬ್ದಗ್ರಹೌ ಶ್ರೋತ್ರಂ ಶ್ರುತಿಃ (ಸ್ತ್ರೀ) ಶ್ರವಣಂ ಶ್ರವಃ ||*k* ೩೬೦
ಉತ್ತಮಾಂಗಂ ಶಿರಶ್ಶೀರ್ಷಂ ಮೂರ್ಧಾ (ನಾ) ಮಸ್ತಕೋऽ(ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) |*l*
ಚಿಕುರಃ ಕುಂತಲೋ ವಾಲಃ ಕಚಃ ಕೇಶಃ ಶಿರೋರುಹಃ ||*m* ೩೬೧
(ತದ್ವೃಂದೇ) ಕೈಶಿಕಂ ಕೈಶ್ಯ *n* ಮಲಕಾ(ಶ್ಚೂ)ರ್ಣ ಕುಂತಲಾಃ |*o*
(ತೇ ಲಲಾಟೇ) ಭ್ರಮರಕಾಃ *p* ಕಾಕಪಕ್ಷಶ್ಶಿಖಂಡಕಃ ||*q* ೩೬೨
ಕಬರೀ ಕೇಶವೇಶೋऽ *r* (ಥ) ಧಮ್ಮಿಲ್ಲ (ಸ್ಸಂಯತಾಃ ಕಚಾಃ) |*s*
ಶಿಖಾ ಚೂಡಾ ಕೇಶಪಾಶೀ *t* (ವ್ರತಿನಾಂತು) ಜಟಾ ಸಟಾ ||*u* ೩೬೩
ವೇಣೀ ಪ್ರವೇಣೀ *v* ಶೀರ್ಷಣ್ಯಶಿರಸ್ಯೌ (ವಿಶದೇ ಕಚೇ) |*w*

---

a Tongue 1. *b* Corner of the mouth 1. *c* Forehead 3. *d* Eyebrow 1. *e* Top of the nose where the eyebrows meet 1. *f* Pupil of the eye 2. *g* Eye 8. *h* Tear 5. *i* Outer corner of the eye 1. *j* A side look 1. *k* Ear 6. *l* Head 5. *m* Hair of the head 6. *n* Bunch of hair 2. *o* Curls, ringlets 2. *p* Forelock 1. *q* Side locks 2. *r* Chignon or bunch in which Hindu women tie up their hair 2. *s* The braid or fillet of a woman's hair 1. *t* The lock worn by Hindu men on the top of the head or scalp 3. *u* Matted locks, such as those of rishis 2. *v* The hair plaited or braided in chains 2. *w* Hair which is limp and does not tangle 2.

a ನಾಲಿಗೆ ೧. *b* ಕಟವಾಯಿ ೧. *c* ಹಣೆ ೩. *d* ಹುಬ್ಬು ೧. *e* ಹುಬ್ಬುಗಳ ನಡು ೧. *f* ಕಣ್ಣಿನ ಗುಡ್ಡು ೨. *g* ಕಣ್ಣು ೮. *h* ಕಣ್ಣೀರು ೫. *i* ಕಡೆಗಣ್ಣು ೧. *j* ಕಡೆಗಣ್ಣಿಂದ ನೋಡುವುದು ೧. *k* ಕಿವಿ ೬. *l* ತಲೆ ೫. *m* ಕೂದಲು ೬. *n* ಕೂದಲ ಗುಂಪು ೨. *o* ಗುಂಗುರು ಕೂದಲು ೨. *p* ಹಣೆಯಮೇಲಿರುವ ಗುಂಗುರು ಕೂದಲು ೧. *q* ಜುಲ್ಫಿ ಕೂದಲು ೨. *r* ತುರುಬು ೨. *s* ಮುಡಿಗಂಟು ೧. *t* ಜುಟ್ಟು ೩. *u* ನಿಯಮವುಳ್ಳವರ ಜುಟ್ಟು, ಜಡೆ ೨. *v* ಹೆಣೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಕೂದಲು, ಹೆರಳು ೨. *w* ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸೇರದಂತೆ ಬಿಡಿಸಿದ ಕೂದಲು ೨.

ಪಾಶಃ ಪಕ್ಷ(ಶ್ಚ) ಹಸ್ತ (ಶ್ಚ ಕಲಾಪಾರ್ಥಾಃ ಕಚಾತ್ಪರೇ) ॥*a* ೩೬೪
ತನೂರುಹಂ ರೋಮ ಲೋಮ *b* (ತದ್ವೃದ್ಧೌ) ಶ್ಮಶ್ರು (ಪುಂ ಮುಖೇ) ।*c*
ಆಕಲ್ಪವೇಷೌ ನೈಪಥ್ಯಂ ಪ್ರತಿಕರ್ಮ ಪ್ರಸಾಧನಂ ॥*d* ೩೬೫
(ದಶೈತೇ ತ್ರಿಷ್ಟು) ಲಂಕರ್ತ್ತಾಽಲಂಕರಿಷ್ಣು(ಶ್ಚ) *e* ಮಂಡಿತಃ ।
ಪ್ರಸಾಧಿತೋಽಲಂಕೃತ (ಶ್ಚ)ಭೂಷಿತ(ಶ್ಚ) ಪರಿಷ್ಕೃತಃ ॥*f* ೩೬೬
ವಿಭ್ರಾಡ್ಭ್ರಾಜಿಷ್ಣುರೋಚಿಷ್ಣೂ *g* ಭೂಷಣಂ (ಸ್ಯಾ)ದಲಂಕ್ರಿಯಾ ।*h*
ಅಲಂಕಾರ(ಸ್ತ್ವಾ)ಭರಣಂ ಪರಿಷ್ಕಾರೋ ವಿಭೂಷಣಂ ॥ ೩೬೭
ಮಂಡನಂ *i* (ಚಾಥ) ಮುಕುಟಂ ಕಿರೀಟಂ (ಪುನ್ನಪುಂಸಕಂ) ।*j*
ಚೂಡಾಮಣಿಶ್ಶಿರೋರತ್ನಂ *k* ತರಳೋ (ಹಾರಮಧ್ಯಗಃ) ॥*l* ೩೬೮
ಪಾಲಪಾಶ್ಯಾ ಪಾರಿತಥ್ಯಾ *m* ಪತ್ರಪಾಶ್ಯಾ ಲಲಾಟಿಕಾ ।*n*
ಕರ್ಣಿಕಾ ತಾಳಪತ್ರಂ (ಸ್ಯಾ) *o* ತ್ಕುಂಡಲಂ ಕರ್ಣವೇಷ್ಟನಂ ॥*p* ೩೬೯

---

a Bunch or tuft (when forming compounds with a word signifying hair) 3. *b* Hair of the body 3. *c* Hair of a man's face, mustachios, whiskers, beard 1. *d* Personal embellishment, as attire, ornaments, etc., 5. *e* A man of artistic taste employed to decorate the person 2. *f* A person thus adorned 5. *g* A person shining with ornaments 3. *h* The act of decorating the person 2. *i* Ornaments, jewels 5. *j* Crown, diadem 2. *k* A jewel worn on the head 2. *l* The central gem of a necklace 1. *m* A plate of gold worn by Hindu women on their braided hair 2. *n* A head ornament worn by females, consisting of a brooch or locket suspended on the forehead from the parting of the hair 2. *o* A trinket for the ear 2. *p* Earring 2.

a ಕೇಶಪರ್ಯಾಯ ಶಬ್ದಗಳಮೇಲೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಾಗ ಪಾಶ, ಪಕ್ಷ, ಹಸ್ತ ಶಬ್ದಗಳು ಸಮೂಹಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವುವು ೩. *b* ಮೈ ಕೂದಲು ೩. *c* ಗಂಡಸರ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಕೂದಲು–ಗಡ್ಡ, ಮೀಸೆ ೧. *d* ವಸ್ತ್ರಾದಿಗಳಿಂದ ರೂಪವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸುವುದು ೫. *e* ಅಲಂಕರಿಸುವವನು ೨. *f* ಅಲಂಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನು ೫. *g* ಭೂಷಣಾದಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವವನು ೩. *h* ಅಲಂಕರಿಸುವಿಕೆ ೨. *i* ಒಡವೆ ೫. *j* ಕಿರೀಟ ೨. *k* ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಧರಿಸತಕ್ಕ ಒಡವೆ ೨. *l* ಹಾರದ ನಡುವೆ ಇರುವ ನಾಯಕಮಣಿ ೧. *m* ಜಡೆಬಿಲ್ಲೆ ೨. *n* ಬೈತಲೆಯ ಬಟ್ಟು ೨. *o* ಕಿವಿಯೊಡವೆ–ಓಲೆ ಮುಂತಾದದ್ದು ೨. *p* ಗಂಡಸರು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ಹತ್ತಕಡಕು ಮುಂತಾದದ್ದು ೨.

ಗ್ರೈವೇಯಕಂ ಕಂಠಭೂಷಾ *a* ಲಂಬನಂ (ಸ್ಯಾ)ಲ್ಲಲಂತಿಕಾ ।*b*
(ಸ್ವರ್ಣೈಃ) ಪ್ರಾಲಂಬಿಕಾ *c* (ಥೋ) ರಸ್ಸೂತ್ರಿಕಾ (ಮೌಕ್ತಿಕೈಃ ಕೃತಾ)॥ ೩೭೦
ಹಾರೋ ಮುಕ್ತಾವಳೀ *d* ದೇವಚ್ಛಂದೋಽ(ಸೌ ಶತಯಷ್ಟಿಕಃ) ।*e*
(ಹಾರಭೇದಾ ಯಷ್ಟಿಭೇದಾ) ದ್ಗುತ್ಸಗುತ್ಸಾರ್ಧ ಗೋಸ್ತನಾಃ॥ ೩೭೧
ಅರ್ಧಹಾರೋ ಮಾಣವಕ *f* ಏಕಾವಳ್ಯೇ(ಕಯಷ್ಟಿಕಾ) ।*g*
(ಸೈವ) ನಕ್ಷತ್ರಮಾಲಾ (ಸ್ಯಾತ್ಸಪ್ತವಿಂಶತಿ ಮೌಕ್ತಿಕಾ) ॥*h* ೩೭೨
ಆವಾಪಕಃ ಪಾರಿಹಾರ್ಯಃ ಕಟಕಂ ವಲಯೋಽ(ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ।*i*
ಕೇಯೂರಮಂಗದಂ (ತುಲ್ಯೇ) *j* ಅಂಗುಳೀಯಕಮೂರ್ಮಿಕಾ ॥*k* ೩೭೩
(ಸಾಕ್ಷರಾಂ) ಗುಳಿಮುದ್ರಾ (ಸಾ) *l* ಕಂಕಣಂ ಕರಭೂಷಣಂ ।*m*
(ಸ್ತ್ರೀಕಟ್ಯಾಂ) ಮೇಖಲಾ ಕಾಂಚೀ ಸಪ್ತಕೀ ರಶನಾ (ತಥಾ)॥ ೩೭೪
(ಕ್ಲೀಬೇ) ಸಾರಸನಂ (ಚಾ *n* ಥ ಪುಂಸ್ಕಟ್ಯಾಂ) ಶೃಂಖಲಂ (ತ್ರಿಷು) ।*o*
ಪಾದಾಂಗದಂ ತುಲಾಕೋಟಿರ್ಮಂಜೀರೋ ನೂಪುರೋಽ(ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ)॥ ೩೭೫
ಹಂಸಕಃ ಪಾದಕಟಕಃ *p* ಕಿಂಕಿಣೀ ಕ್ಷುದ್ರಘಂಟಿಕಾ ।*q*
(ತ್ವಕ್ಫಲಕ್ರಿಮಿರೋಮಾಣಿ) ವಸ್ತ್ರಯೋನಿ(ರ್ದಶ ತ್ರಿಷು)॥*r* ೩೭೬

---

a A close necklace 2. *b* A necklace hanging as low as the navel 2. *c* Such a necklace made of gold 1. *d* Such a necklace made of pearls 1. *e* A necklace containing 100 strings of pearls 1. *f* Varieties of pearl necklace 7. *g* A necklet or single necklace 1. *h* A necklace of 27 pearls 1. *i* Bracelet 4. *j* An ornament worn as an epaulette or shoulder-knot 2. *k* Finger-ring 2. *l* Seal-ring, signet-ring 1. *m* A bracelet of pearls or gems 2. *n* A woman's zone or girdle, consisting of a silver or gold belt, sometimes set with little bells 5. *o* A chain of silver, worn as a man's girdle or zone 1. *p* An anklet 9. *q* Tinkling bells, such as are worn round the ankle by public dancers 2. *r* Sources of clothing, *viz.*, fibrous bark 1; fruit, as the cotton-pod 1; the silk worm 1; hair or wool 1.

a ಕತ್ತಿನ ಒಡವೆ ೨. *b* ಸರ ೨. *c* ಚಿನ್ನದ ಸರ ೧. *d* ಮುತ್ತಿನ ಸರ ೧. *e* ನೂರೆಳೆಗಳುಳ್ಳ ಮುತ್ತಿನ ಸರ ೧. *f* ಎಳೆಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸದಿಂದಾದ ಬೇರೆಬೇರೆ ಸರಗಳು ೭. *g* ಒಂದೆಳೆಯ ಸರ ೧. *h* ಇಪ್ಪತ್ತೇಳು ಮುತ್ತುಗಳ ಸರ ೧. *i* ಕೈಬಳೆ ೪. *j* ತೋಳೊಡವೆ ೨. *k* ಉಂಗುರ ೨. *l* ಅಕ್ಷರ ಕೆತ್ತಿದ ಉಂಗುರ ೧. *m* ಹಸ್ತಾಭರಣ ೨. *n* ಹೆಂಗಸರ ಸೊಂಟದೊಡವೆ ೫. *o* ಪುರುಷರ ಸೊಂಟದೊಡವೆ ೧. *p* ಕಾಲ ತೊಡುಗೆ ೯. *q* ಕಿರುಗಂಟೆ, ಕಿರುಗೆಜ್ಜೆ ೨. *r* ಮರದ ಚರ್ಮ, ಕಾಯಿ, ಹುಳ, ರೋಮ, ಇವು ಬಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಕಾರಣ ೧.

ವಾಲ್ಕಂ ಕ್ಷೌಮಾ(ದಿ) *a* ಫಾಲಂ(ತು)।ಕಾರ್ಪಾಸಂ ಬಾದರಂ (ಚ ತತ್) ।*b*
ಕೌಶೇಯಂ (ಕ್ರಿಮಿಕೋಶೋತ್ಥಂ) *c* ರಾಂಕವಂ (ಮೃಗರೋಮಜಂ)॥*d* ೩೭೭
ಅನಾಹತಂ ನಿಷ್ಪ್ರವಾಣಿ ತಂತ್ರಕಂ (ಚ ನವಾಂಬರೇ) ।*e*
(ತತ್ಸ್ಯಾ) ದುದ್ಗಮನೀಯಂ (ಯದ್ಧೌತಯೋರ್ವಸ್ತ್ರಯೋರ್ಯುಗಂ) ॥ *f* ೩೭೮
ಪತ್ರೋರ್ಣಂ (ಧೌತಕೌಶೇಯಂ) *g* (ಬಹುಮೂಲ್ಯಂ) ಮಹಾಧನಂ ।*h*
ಕ್ಷೌಮಂ ದುಕೂಲಂ (ಸ್ಯಾ *i* ದ್ವೇತು) ನಿವೀತಂ ಪ್ರಾವೃತಂ (ತ್ರಿಷು)॥ *j*
(ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ ಬಹುತ್ವೇ ವಸ್ತ್ರಸ್ಯ) ದಶಾ(ಸ್ಸ್ಯು)ರ್ವಸ್ತಯೋ(ರ್ದ್ವಯೋಃ) ।*k*
ದೈರ್ಘ್ಯಮಾಯಾಮ ಆರೋಹಃ *l* ಪರಿಣಾಹೋ ವಿಶಾಲತಾ ॥*m* ೩೮೦
ಪಟಚ್ಚರಂ ಜೀರ್ಣವಸ್ತ್ರಂ *n* (ಸಮೌ) ನಕ್ತಕಕರ್ಪಟೌ ।*o*
ವಸ್ತ್ರಮಾಚ್ಛಾದನಂ ವಾಸಶ್ಚೇಲಂ ವಸನಮಂಶುಕಂ ॥ *p* ೩೮೧
ಸುಚೇಲಕಃ ಪಟೋಽ *q* (ಸ್ತ್ರೀಸ್ಯಾ)*q* ದ್ವರಾಶಿಃ ಸ್ಥೂಲಶಾಟಕಃ ।*r*
ನಿಚೋಳಃ ಪ್ರಚ್ಛದಪಟಃ *s* (ಸಮೌ) ರಲ್ಲಕಕಂಬಳೌ ॥*t* ೩೮೨
ಅಂತರೀಯೋಪಸಂವ್ಯಾನ ಪರಿಧಾನಾನ್ಯಧೋಽಂಶುಕೇ ।*u*
(ದ್ವೌ) ಪ್ರಾವಾರೋತ್ತರಾಸಂಗೌ (ಸಮೌ) ಬೃಹತಿಕಾ (ತಥಾ) ೩೮೩
ಸಂವ್ಯಾನಮುತ್ತರೀಯಂ (ಚ) *v* ಚೋಳಃ ಕೂರ್ಪಾಸಕೋಽ(ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ।*w*

---

a A garment of bark as worn by hermits 2. *b* Cotton cloth 3. *c* Silk cloth 1. *d* Cloth made from hair or wool 1. *e* New or unbleached cloth 3. *f* A pair of bleached cloths 1. *g* Washed silk cloth 1. *h* Costly raiment 1. *i* White silk cloth 2. *j* A mans's upper cloth or scraf 2. *k* The ends of a cloth 2. *l* Length 3 *m* Breadth 2. *n* Old cloth 2. *o* Torn cloth 2. *p* Cloth, garment 6. *q* Fine cloth 2. *r* Coarse cloth 2. *s* A coverlet or sheet 2. *t* A blanket 2. *u* A lower garment 4. *v* An upper garment 5. *w* Jacket or bodice 2.

a ನಾರಬಟ್ಟೆ ೨. *b* ನೂಲ ಬಟ್ಟೆ ೩. *c* ರೇಷ್ಮೆಯ ಬಟ್ಟೆ ೧. *d* ಕುರಿಯ ರೋಮದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಬಟ್ಟೆ, ಶಾಲು ೧. *e* ಹೊಸ ಬಟ್ಟೆ ೩. *f* ಒಗೆದ ಬಟ್ಟೆಗಳ ಜೊತೆ ೧. *g* ರೇಷ್ಮೆಯ ತೊಳೆದ ಬಟ್ಟೆ ೧. *h* ಬಹಳ ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ಬಟ್ಟೆ ೧. *i* ಪಟ್ಟೆಮಡಿ ೨. *j* ಹೊದೆಯಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು ೨. *k* ಬಟ್ಟೆಯ ಸೆರಗು ೨. *l* ಉದ್ದ ೩. *m* ಅಗಲ ೨. *n* ಹಳೆಯ ಬಟ್ಟೆ ೨. *o* ಹರುಕು ಬಟ್ಟೆ ೨. *p* ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಟ್ಟೆ ೬. *q* ಒಳ್ಳೆಯ ಬಟ್ಟೆ ೨. *r* ಹಚ್ಚಡ ಮುಂತಾದ ದಪ್ಪವಾದ ಬಟ್ಟೆ ೨. *s* ಮೇಲು ಹೊದಿಕೆ ೨. *t* ಕಂಬಳಿ ೨. *u* ಉಡುವ ಬಟ್ಟೆ ೪. *v* ಹೊದೆವ ಬಟ್ಟೆ ೫. *w* ಕ್ರಮವಾಗಿ ಗಂಡಸರ ಅಂಗಿ ೧, ಹೆಂಗಸರ ಕುಪ್ಪಸ ೧.

ನಿಶಾರ (ಸ್ತು ಪ್ರಾವರಣೇ ಹಿಮಾನಿಲ ನಿವಾರಣೇ) ||*a* ೩೮೪
(ಅರ್ಧೋರುಕಂ ವರಸ್ತ್ರೀಣಾಂ ಸ್ಯಾ) ಚ್ಚಂಡಾತಕ (ಮಂಶುಕಂ) |*b*
(ಸ್ಯಾತ್ತ್ರಿ) ಷ್ವಾಪ್ರಪದೀನಂ (ತತ್ಪ್ರಾಪ್ನೋತ್ಯಾ ಪ್ರಪದಂ ಹಿ ಯತ್) ||*c* ೩೮೫
(ಅಸ್ತ್ರೀ) ವಿತಾನಮುಲ್ಲೋಚೋ *d* ದೂಷ್ಯಾ(ದ್ಯಂ ವಸ್ತ್ರವೇಶ್ಮನಿ) |*e*
ಪ್ರತಿಸೀರಾ ಯವನಿಕಾ (ಸ್ಯಾ) ತ್ತಿರಸ್ಕರಣೀ (ಚ ಸಾ) ||*f* ೩೮೬
ಪರಿಕರ್ಮಾಂಗಸಂಸ್ಕಾರಃ (ಸ್ಯಾ) *g* ನ್ಮಾರ್ಷ್ಟಿರ್ಮಾರ್ಜನಾ ಮೃಜಾ |*h*
ಉದ್ವರ್ತನೋತ್ಸಾದನೇ (ದ್ವೇ ಸಮೇ) *i* ಆಪ್ಲಾವ ಆಪ್ಲವಃ || ೩೮೭
ಸ್ನಾನಂ *j* ಚರ್ಚಾ (ತು) ಚಾರ್ಚಿಕ್ಯಂ ಸ್ಥಾಸಕೋ *k* (ಽಥ) ಪ್ರಬೋಧನಂ |
ಅನುಬೋಧಃ *l* ಪತ್ರಲೇಖಾ ಪತ್ರಾಂಗುಳಿ (ರಿಮೇ ಸಮೇ) ||*m* ೩೮೮
ತಮಾಲಪತ್ರತಿಲಕಚಿತ್ರಕಾಣಿ ವಿಶೇಷಕಂ |
(ದ್ವಿತೀಯಂ ಚ ತುರೀಯಂ ಚ ನ ಸ್ತ್ರಿಯಾ) *n* (ಮಥ) ಕುಂಕುಮಂ || ೩೮೯
ಕಾಶ್ಮೀರಜನ್ಮಾಗ್ನಿಶಿಖಂ ವರಂ ಬಾಹ್ಲೀಕಪೀತನೇ |
ರಕ್ತಸಂಕೋಚಪಿಶುನೇ ಧೀರಲೋಹಿತಚಂದನಂ ||*o* ೩೯೦

---

a A warm covering 1. *b* Tight drawers or breeches reaching to the middle of the thigh 1. *c* A coat reaching up to the ankle 1. *d* A canopy or awning 2. *e* Tent 1. *f* Curtain or cloth screen 3. *g* Adorning the body 2. *h* Cleaning the body 3. *i* Unguent, applied to the body before bathing 2. *j* Bathing, ablution 3. *k* Anointing the body 3. *l* Any fragrant essence or essential oil 2. *m* Figures drawn with musk or gold-dust upon the cheeks or breasts 2. *n* A star or wafer of black, scarlet or gold, painted on the forehead 4. *o* Saffron or a fragrant cosmetic 11.

a ತಂಗಾಳಿಯನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವ ಹೊದ್ದಿಕೆ ೧. *b* ಅರತೊಡೆಯವರೆಗಿರುವ ಬಟ್ಟೆ, ಚಡ್ಡಿ ೧. *c* ತುದಿಗಾಲಿನವರೆಗಿರುವ ಬಟ್ಟೆ ೧. *d* ಮೇಲ್ಕಟ್ಟು ೨. *e* ಗುಡಾರ, ಡೇರಾ ೧. *f* ತೆರೆ, ಫರದೆ ೩. *g* ಮೈಸೊಗಸು ಮಾಡುವುದು ೨. *h* ಕೊಳೆಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವುದು ೩. *i* ಮೈಗೆ ಉಜ್ಜುವ ಪುಡಿ ೨. *j* ಮೈ ತೊಳೆವುದು ೩. *k* ಗಂಧಾದಿಗಳನ್ನು ಬಳಿಯುವುದು ೩. *l* ಗಂಧ ರಹಿತ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಧವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು ೨. *m* ಸ್ತ್ರೀಯರ ಅಂಗಗಳ ಮೇಲೆ ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಬರೆವ ಚಿತ್ರಗಳು ೨. *n* ಹಣೆಯಮೇಲೆ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ಬಟ್ಟು ಮೊದಲಾದ ಕುರುಹು ೪. *o* ಕೇಸರಿ ೧೧.

ಲಾಕ್ಷಾ ರಾಕ್ಷಾ ಜತು (ಕ್ಲೀಬೇ) ಯಾವೋಽಲಕ್ತೋ ದ್ರುಮಾಮಯಃ |a
ಲವಂಗಂ ದೇವಕುಸುಮಂ ಶ್ರೀಸಂಜ್ಞ(ಮಥ) b ಜಾಯಕಂ || ३೯೧
ಕಾಲೀಯಕಂ (ಚ) ಕಾಲಾನುಸಾರ್ಯಂ (ಚಾಥ) c (ಸಮಾರ್ಥಕಂ) |
ವಂಶಕಾಽಗರು ರಾಜಾರ್ಹಲೋಹ ಕ್ರಿಮಿಜಜೋಂಗಕಂ ||d ३೯೨
ಕಾಲಾಗರ್ವ e (ಗರುಸ್ಯಾತ್ತು)ಮಂಗಳ್ಯಂ (ಮಲ್ಲಿಗಂಧಿ ಯತ್) |f
ಯಕ್ಷಧೂಪಸ್ಸರ್ಜರಸೋ ರಾಳಸರ್ವರಸಾ(ವಪಿ) || ३೯३
ಬಹುರೂಪೋಽ (ಪ್ಯಥ) g ವೃಕಧೂಪಕೃತ್ರಿಮಧೂಪಕೌ |h
ತುರುಷ್ಕಃ ಪಿಂಡಕಸ್ಸಿಲ್ಹೋ ಯಾವನೋ(ಪ್ಯಥ) i ಪಾಯಸಃ || ३೯೪
ಶ್ರೀವಾಸೋ ವೃಕ್ಷಧೂಪೋ(ಽಪಿ) ಶ್ರೀವೇಷ್ಟ ಸರಳದ್ರವೌ |j
ಮೃಗನಾಭಿರ್ಮೃಗಮದಃ ಕಸ್ತೂರೀ(ಚಾಥ) k ಕೋಲಕಂ || ३೯೫
ತಕ್ಕೋಲಕಂ ಕೋಶಫಲ l (ಮಥ) ಕರ್ಪೂರ (ಮಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) |
ಘನಸಾರಶ್ಚಂದ್ರಸಂಜ್ಞಸ್ಸಿತಾಭ್ರೋ ಹಿಮವಾಲುಕಾ ||m ३೯೬
ಗಂಧಸಾರೋ ಮಲಯಜೋ ಭದ್ರಶ್ರೀಶ್ಚಂದನೋಽ(ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) |n
ತೈಲಪರ್ಣಿಕಗೋಶೀರ್ಷೇ ಹರಿಚಂದನ (ಮಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ||o ३೯೭
ತಿಲಪರ್ಣೀ (ತು) ಪತ್ರಾಂಗಂ ರಂಜನಂ ರಕ್ತಚಂದನಂ |
ಕುಚಂದನಂ p (ಚಾಥ) ಜಾತಿಕೋಶಜಾತಿಫಲೇ (ಸಮೇ) ||q ३೯೮

---

a Lac, the animal dye 6. *b* Cloves 3. *c* A yellow fragrant wood 3. *d* A sweet scented wood ; xylalœ, a superior kind of sandal 6. *e* A black sort of alœ wood (*aquilaria agallochum*) 2. *f* The same with a jasmine scent 1. *g* A fragrant resin, perhaps of the sal tree (*shorea robusta*) 5. *h* Compounded perfume 2 *i* Olibanum, the resin of the *boswellia serrata* 4. *j* Turpentine 5. *k* Musk 3. *l* The aromatic fruit of the *clerodendron inerme* 3. *m* Camphor 5. *n* Sandal perfume 4. *o* Yellow sandal 3. *p* Red sandal 5. *q* Nutmeg 2.

a ಅರಗು ೬. *b* ಲವಂಗ ३. *c* ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸುಗಂಧ ದ್ರವ್ಯ ३. *d* ಅಗರು ೬. *e* ಕೃಷ್ಣಾಗರು ೨. *f* ಮಲ್ಲಿಗೆ ಹೂವಿನ ವಾಸನೆಯುಳ್ಳ ಅಗರು ೧. *g* ಸಜ್ಜರಸ ೫. *h* ಅನೇಕ ಪರಿಮಳ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಮಾಡಿದ ಧೂಪ ೨. *i* ತುರುಕರ ದೇಶದ ವಾಸನಾದ್ರವ್ಯ–ಲೋಬಾನ ೪. *j* ಸರಳ ವೃಕ್ಷದ ಹಾಲು ಹುಡ್ಡಿ ೫. *k* ಕಸ್ತೂರಿ ३. *l* ತಕ್ಕೋಲ ವೃಕ್ಷದ ಪರಿಮಳ ದ್ರವ್ಯ ३. *m* ಕರ್ಪೂರ ೫. *n* ಗಂಧದ ಮರ ೪. *o* ಅರಿಸಿನದ ಬಣ್ಣವುಳ್ಳ ಚಂದನ ३. *p* ಕೆಂಬಣ್ಣದ ಚಂದನ ೫. *q* ಜಾಜಿಕಾಯಿ ೨.

(ಕರ್ಪೂರಾಗರು ಕಸ್ತೂರೀ ತಕ್ಕೋಲೈ) ರ್ಯಕ್ಷಕರ್ದಮಃ ।*a*
ಗಾತ್ರಾನುಲೇಪನೀ ವರ್ತಿರ್ವರ್ಣಕಂ (ನ್ಯಾ) ದ್ವಿಲೇಪನಂ ॥*b* ೩೯೯
ಚೂರ್ಣಾನಿ ವಾಸಯೋಗಾ (ಸ್ಸ್ಯು) *c* ರ್ಭಾವಿತಂ ವಾಸಿತಂ (ತ್ರಿಷು) ।*d*
(ಸಂಸ್ಕಾರೋ ಗಂಧಮಾಲ್ಯಾದ್ಯೈರ್ಯಸ್ಸ್ಯಾತ್ತ) ದಧಿವಾಸನಂ ॥*e* ೪೦೦
ಮಾಲ್ಯಂ ಮಾಲಾ ಸ್ರಜೋ (ಮೂರ್ಧ್ನಿ) *f* (ಕೇಶಮಧ್ಯೇತು) ಗರ್ಭಕಂ ।*g*
ಪ್ರಭ್ರಷ್ಟಕಂ (ಶಿಖಾಲಂಬಿ) *h* (ಪುರೋನ್ಯಸ್ತಂ) ಲಲಾಮಕಂ ॥*i* ೪೦೧
ಪ್ರಾಲಂಬ (ಮೃಜುಲಂಬಿಸ್ಯಾ ತ್ಕಂಠಾ) *j* ದ್ವೈಕಕ್ಷಕಂ (ತು ತತ್ ।
ಯತ್ತಿರ್ಯಕ್ ಕ್ಷಿಪ್ತಮುರಸಿ) *k* (ಶಿಖಾಸ್ವಾ) ಪೀಡಶೇಖರೌ ॥*l* ೪೦೨
ರಚನಾ (ಸ್ಯಾ) ತ್ಪರಿಸ್ಪಂದ *m* ಆಭೋಗಃ ಪರಿಪೂರ್ಣತಾ ।*n*

---

a A perfume compounded of powdered camphor, *agallochum*, musk and *clerodendron inerme* 1. *b* Sandal cakes 4. *c* Aromatic powder 2. *d* Scented 2. *e* Scenting one's self 1. *f* Wreath or chaplet 3. *g* Scented flowers concealed in the hair 1. *h* Strings of flowers hanging from the back of the head 1. *i* A chaplet of flowers falling over the forehead 2. *j* Garland for the neck 1. *k* A garland worn across the chest, under the right arm and over the left shoulder 1. *l* A chaplet for the crown of the head 2. *m* Dressing the hair, stringing flowers, weaving wreaths, suspending garlands 2. *n* Fullness, plenty 2.

a ಕರ್ಪೂರ, ಅಗರು, ಕಸ್ತೂರಿ, ತಕ್ಕೋಲ, ಇವುಗಳಿಂದಾದ ಪರಿಮಳ ದ್ರವ್ಯ ೧. *b* ಸುಗಂಧ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಅರೆದು ಮಾಡಿದ ಗಂಧದ ಬಿಲ್ಲೆ ೪. *c* ಗಂಧದ ಪುಡಿ ೨. *d* ವಾಸನೆ ಕಟ್ಟಿದ ವಸ್ತು ೨. *e* ಗಂಧ, ಪುಷ್ಪ, ತೈಲ ಲೇಪಾದಿಗಳಿಂದ ಪರಿಮಳ ಉಂಟಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು ೧. *f* ಹೂವಿನ ಸರ ೩. *g* ಕೇಶದೊಳಗೆ ಮುಡಿದಿರುವ ಹೂ ೧. *h* ಕೂದಲಿನಲ್ಲಿ ನೇತಾಡುವ ಹೂ ೧. *i* ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಜೋಲಾಡುವಂತೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡ ಹೂ ೧. *j* ಕತ್ತಿನಿಂದ ಎದೆಯ ಮೇಲೆ ನೆಟ್ಟಗೆ ಜೋಲಾಡುವ ಹೂವಿನ ಸರ ೧. *k* ಕತ್ತಿನಿಂದ ವಕ್ಷಸ್ಥಲದಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡವಾಗಿ ಹಾಕಿದ ಹೂವಿನ ಹಾರ ೧. *l* ಕೇಶಪಾಶದ ಮೇಲೆ ಮುಡಿದ ಹೂವಿನ ಸರ ೨. *m* ಪುಷ್ಪ, ಗಂಧ, ತಾಂಬೂಲ, ವಸ್ತ್ರಾಭರಣ, ಧೂಪರಸ ವರ್ಣ ಚಿತ್ರಾದ್ಯಲಂಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಆನಂದ ಉಂಟಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಕೆಲಸ ೨. *n* ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಾಗಲಿ, ಕೆಲಸದಲ್ಲಾಗಲಿ ಕೊರತೆಯಿಲ್ಲದೆ ಸಾಕಾದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ತುಂಬಿರುವಿಕೆ ೨.

ಉಪಧಾನಂ (ತೂ) ಪಬರ್ಹ: *a* ಶಯ್ಯಾಯಾಂ ಶಯನೀಯ(ವತ್) ॥ ೪೦೩
ಶಯನಂ *b* ಮಂಚ ಪರ್ಯಂಕ ಪಲ್ಯಂಕಾಃ ಖಟ್ವಯಾ (ಸಮಾಃ) |*c*
ಗೇಂದುಕಃ ಕಂದುಕೋ *d* ದೀಪಃ ಪ್ರದೀಪಃ *e* ಪೀಠಮಾಸನಂ ॥*f* ೪೦೪
ಸಮುದ್ಗಕಸ್ಸಂಪುಟಕಃ *g* ಪ್ರತಿಗ್ರಾಹಃ ಪತದ್ಗ್ರಹಃ |*h*
ಪ್ರಸಾಧನೀ ಕಂಕತಿಕಾ *i* ಪಿಷ್ಟಾತಃ ಪಟವಾಸಕಃ ॥*j* ೪೦೫
ದರ್ಪಣೇ ಮುಕುರಾದರ್ಶೌ *k* ವ್ಯಜನಂ ತಾಳವೃಂತಕಂ |*l*

॥ ಇತಿ ಮನುಷ್ಯವರ್ಗಃ ॥

VII. ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಗ—BRAHMA-VARGA.

ಸಂತತಿರ್ಗೋತ್ರಜನನಕುಲಾ(ನ್ಯ)ಭಿಜನಾನ್ವಯೌ ॥ ೪೦೬
ವಂಶೋಽನ್ವವಾಯಸ್ಸಂತಾನೋ *m* ವರ್ಣಾಃ (ಸ್ಯುರ್ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಯಃ) |*n*
ರಾಜಬೀಜೀ ರಾಜವಂಶ್ಯೋ *o* ಬೀಜ್ಯ (ಸ್ತು) ಕುಲಸಂಭವಃ ॥*p* ೪೦೭
ಮಹಾಕುಲಕುಲೀನಾರ್ಯಸಭ್ಯಸಜ್ಜನಸಾಧವಃ |*q*

---

a Cushion or pillow 2. *b* Bed, mattress 3. *c* Cot, bedstead 4. *d* A ball to play with 2. *e* Lamp 2. *f* Seat, chair, stool 2. *g* Casket 2. *h* Spittoon used in chewing betel 2. *i* Comb 2. *j* Scented powder, pulvil 2. *k* Mirror, looking glass 3. *l* Fan 2. *m* Race, line, stock, tribe, extraction 9. *n* Caste 1. *o* One of royal descent 2. *p* One descended regularly from some family 2. *q* One of noble birth 6.

a ದಿಂಬು ೨. *b* ಹಾಸಿಗೆ ೩. *c* ಮಂಚ ೪. *d* ಚಂಡು ೨. *e* ದೀವಿಗೆ ೨. *f* ಕುಳ್ಳಿರುವ ಗದ್ದುಗೆ, ಮಣೆ, ಮುಂತಾದದ್ದು ೨. *g* ಭರಣಿ ೨. *h* ಪೀಕದಾನಿ, ಪೀಕದಾನಿ ೨. *i* ಬಾಚಣಿಗೆ ೨. *j* ಬಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಪರಿಮಳ ಕಟ್ಟುವ ದ್ರವ್ಯ ೨. *k* ಕನ್ನಡಿ ೩. *l* ಬೀಸಣಿಗೆ ೨. *m* ಕುಲ, ಮನೆತನ ೯. *n* ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿ ಜಾತಿಗಳು ೧. *o* ರಾಜವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು ೨. *p* ಯಾವದಾದರೂ ಒಂದು ವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು ೨. *q* ಒಳ್ಳೆಯ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು ೬.

ಬ್ರಹ್ಮಚಾರೀ ಗೃಹೀ ವಾನಪ್ರಸ್ಥೋ ಭಿಕ್ಷು *a* (ಶ್ಚತುಷ್ಟಯೇ) ॥ ೪೦೮
ಆಶ್ರಮೋಽ(ಸ್ತ್ರೀ) *b* ದ್ವಿಜಾತ್ಯಗ್ರಜನ್ಮಭೂದೇವಬಾಡಬಾಃ ।
ವಿಪ್ರ (ಶ್ಚ) ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ *c* (ಸೌ)ಷಟ್ಕರ್ಮಾ (ಯಾಗಾದಿಭಿರ್ಯುತಃ) ॥*d* ೪೦೯
ವಿದ್ವಾನ್ವಿಪಶ್ಚಿದ್ದೋಷಜ್ಞಸ್ಸನ್ಸುಧೀಃ ಕೋವಿದೋ ಬುಧಃ ।
ಧೀರೋ ಮನೀಷೀಜ್ಞಃ ಪ್ರಾಜ್ಞಸ್ಸಂಖ್ಯಾವಾನ್ಪಂಡಿತಃ-ಕವಿಃ ॥ ೪೧೦
ಧೀಮಾನ್ಸೂರಿಃ ಕೃತೀ ಕೃಷ್ಟಿರ್ಲಬ್ಧವರ್ಣೋ ವಿಚಕ್ಷಣಃ ।*e*
ದೂರದರ್ಶೀ ದೀರ್ಘದರ್ಶೀ *f* ಶ್ರೋತ್ರಿಯಚ್ಛಾಂದಸೌ (ಸಮೌ) ॥*g* ೪೧೧
ಉಪಾಧ್ಯಾಯೋಽಧ್ಯಾಪಕೋ *h* (ಥ ಸ್ಯಾನ್ನಿಷೇಕಾದಿ ಕೃ) ದ್ಗುರುಃ ।*i*
(ಮಂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾ ಕೃ) ದಾಚಾರ್ಯ *j* (ಆದೇಷ್ಟಾತ್ವಧ್ವರೇ) ವ್ರತೀ ॥ ೪೧೨

---

a A bachelor religious student: the name borne by Brahmans from childhood when they are initiated to manhood when they are married 1; a householder: a Brahman who, after having finished his studies, performs the duties of the father of a family 1; a recluse or hermit: the third stage of a Brahman's life, when having seen his son's son, he retires to a life of religious exercise in the forest 1; a mendicant: the last stage of a Brahman's life, when having done with worldly affairs he subsists upon alms alone 1. *b* Either of the preceding four states or stages of life 1. *c* A Brahmin or twice-born 6. *d* A Brahmin who performs the six appointed religious acts 1. *e* A learned man 20. *f* A Far-seeing wise man 2. *g* A Brahmin well versed in the Vedas 2. *h* A religious teacher, one who instructs in the Vedas 2. *i* A father 1. *j* A spiritual guide, one who initiates in the mysteries of religion 1.

a ಉಪನಯನವಾದವನು, ಮದುವೆಯಾದವನು, ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುವವನು, ಸನ್ಯಾಸ ಹೊಂದಿದವನು ೪. *b* ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ, ಗಾರ್ಹಸ್ಥ್ಯ, ವನವೃತ್ತಿ, ಸನ್ಯಾಸ ಎಂಬೀ ನಾಲ್ಕಕ್ಕೂ ಹೆಸರು ೧. *c* ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ೬. *d* ಯಜನ, ಯಾಜನ, ಅಧ್ಯಯನ, ಅಧ್ಯಾಪನ, ದಾನ, ಪ್ರತಿಗ್ರಹಗಳೆಂಬ ಆರು ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ೧. *e* ವಿದ್ವಾಂಸನು ೨೦. *f* ದೀರ್ಘಾಲೋಚನೆ ಮಾಡಬಲ್ಲವನು ೨. *g* ವೇದವನ್ನು ಓದಿದವನು ೨. *h* ವೇದವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವವನು ೨. *i* ನಿಷೇಕಾದಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದವನು-ತಂದೆ ೧. *j* ಮಂತ್ರಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ಬೋಧಿಸಿದವನು ೧.

ಯಷ್ಟಾ(ಚ) ಯಜಮಾನ (ಶ್ಚ)*a* (ಸ ಸೋಮವತಿ) ದೀಕ್ಷಿತಃ ।*b*
(ಇಜ್ಯಾಶೀಲೋ)ಯಾಯಜೂಕೋ *c* ಯಜ್ವಾ(ತು ವಿಧಿನೇಷ್ಟವಾ೯) ॥*d* ೪೧೩
(ಸ ಗೀಷ್ಪತೀಷ್ಟ್ಯಾ) ಸ್ಥಪತಿಃ *e* ಸೋಮಪೀಥೀ (ತು) ಸೋಮಪಾಃ । *f*
ಸರ್ವವೇದಾ (ಸ್ಸಯೇನೇಷ್ಟೋ ಯಾಗಸ್ಸರ್ವಸ್ವದಕ್ಷಿಣಃ) ॥*g* ೪೧೪
ಅನೂಚಾನಃ (ಪ್ರವಚನೇ ಸಾಂಗೇಽಧೀತೀ) *h* (ಗುರೋಸ್ತು ಯಃ ।
ಲಬ್ಧಾನುಜ್ಞ) ಸ್ಸಮಾವೃತ್ತಃ *i* ಸುತ್ವಾ (ತ್ವಭಿಷವೇ ಕೃತೀ) ॥ *j* ೪೧೫
ಛಾತ್ರಾಂತೇವಾಸಿನೌ ಶಿಷ್ಯೇ *k* ಶೈಕ್ಷಾಃ ಪ್ರಾಥಮಕಲ್ಪಿಕಾಃ ।*l*
(ಏಕಬ್ರಹ್ಮವ್ರತಾಚಾರಾ ಮಿಥ) ಸ್ಸಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಣಃ ॥*m* ೪೧೬
ಸತೀರ್ಥ್ಯಾ೯ (ಸ್ತ್ವೇಕಗುರವಃ) *n* (ಚಿತವಾನಗ್ನಿ) ಮಗ್ನಿಚಿತ್ ।*o*

---

a An instructor in the rules of sacrifice 1, one who has performed a sacrifice 1, a sacrificer 1. *b* One who has celebrated a sacrifice 1. *c* A frequent performer of sacrifices 1. *d* A sacrificer in due form according to the ritual of the Veda 1. *e* A performer of the *Brihaspati* sacrifice 1. *f* One who drinks the juice of the soma plant in a sacrifice 2. *g* One who performing the *vishvajit* or other such sacrifice, divides all his property among the priests 1. *h* One thoroughly versed in the Vedas 1. *i* A pupil who has performed the appointed ceremonies on the completion of his religious studies 1. *j* An expert in extracting the soma juice 1. *k* Pupil, disciple 3. *l* A beginner, one who has just entered upon his studies 2. *m* A fellow-disciple or fellow-student of the Vedas 1. *n* A fellow-student 1. *o* One who has arranged a sacrificial fire 1.

a ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡುವವನು ೩. *b* ಸೋಮಯಾಜಿ ೧. *c* ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡುವುದೇ ಸ್ವಭಾವವಾಗುಳ್ಳವನು ೧. *d* ಯಧಾಶಾಸ್ತ್ರವಾಗಿ ಯಜ್ಞಮಾಡಿದವನು ೧. *e* ಬೃಹಸ್ಪತಿ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡಿದವನು ೧. *f* ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಸೋಮಪಾನ ಮಾಡಿದವನು ೨. *g* ತನ್ನ ಸರ್ವಧನವನ್ನೂ ದಕ್ಷಿಣೆಯಾಗಿ ಮಾಡತಕ್ಕ ಯಾಗಮಾಡಿದವನು ೧. *h* ಗುರುವಿನ ಬಳಿ ಸಾಂಗವಾಗಿ ವೇದಗಳನ್ನು ಓದಿಕೊಂಡವನು ೧. *i* ಓದಿ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ ವ್ರತವನ್ನು ಮುಗಿಸಿ ಗುರುವಿನಿಂದ ಅಪ್ಪಣೆ ಪಡೆದುಕೊಂಡವನು ೧. *j* ಸೋಮಲತೆಯನ್ನು ಕುಟ್ಟುವದು ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಚತುರನು ೧. *k* ಶಿಷ್ಯನು ೩. *l* ಪ್ರಥಮಶಿಕ್ಷೆಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ೨. ***m*** ಒಂದೇ ವೇದವ್ರತವನ್ನು ಆಚರಿಸುವ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗಳು ೧. ***n*** ಒಬ್ಬನೇ ಗುರುವುಳ್ಳವರು ೧. *o* ಅಗ್ನಿಚಯನವನ್ನು ಮಾಡಿದವನು, ಆಹಿತಾಗ್ನಿ ೧.

(ಪಾರಂಪರ್ಯೋಪದೇಶೇ ಸ್ಯಾ) ದೈತಿಹ್ಯಮಿತಿಹಾ(ವ್ಯಯಂ) ||*a* ೪೧೭
ಉಪಜ್ಞಾ (ಜ್ಞಾನಮಾದ್ಯಂ ಸ್ಯಾತ್) *b* (ಜ್ಞಾತ್ವಾರಂಭ) ಉಪಕ್ರಮಃ ||*c*
ಯಜ್ಞಸ್ಸವೋಽಧ್ವರೋ ಯಾಗಸ್ಸಪ್ತತಂತುರ್ಮಖಃ ಕ್ರತುಃ ||*d* ೪೧೮
ಪಾಠೋ ಹೋಮ (ಶ್ಚಾ) ತಿಥೀನಾಂ ಸಪರ್ಯಾ ತರ್ಪಣಂ ಬಲಿಃ |
(ಏತೇ ಪಂಚಮಹಾಯಜ್ಞಾ ಬ್ರಹ್ಮಯಜ್ಞಾದಿನಾಮಕಾಃ) ||*e* ೪೧೯
ಸಮಜ್ಯಾ ಪರಿಷದ್ಗೋಷ್ಠೀ ಸಭಾಸಮಿತಿಸಂಸದಃ |
ಆಸ್ಥಾನೀ (ಕ್ಲೀಬ) ಮಾಸ್ಥಾನಂ (ಸ್ತ್ರೀನಪುಂಸಕಯೋಃ) ಸ್ಸದಃ ||*f* ೪೨೦
ಪ್ರಾಗ್ವಂಶಃ (ಪ್ರಾಗ್ಹವಿರ್ಗೇಹಾ) *g* ತ್ಸದಸ್ಯಾ ವಿಧಿದರ್ಶಿನಃ |*h*
ಸಭಾಸದಸ್ಸಭಾಸ್ತಾರಾಸ್ಸಭ್ಯಾಸ್ಸಾಮಾಜಿಕಾ (ಶ್ಚತೇ) ||*i* ೪೨೧
ಅಧ್ವರ್ಯೂದ್ಗಾತೃಹೋತಾರೋ (ಯಜುಸ್ಸಾಮಗ್ವಿದಃ ಕ್ರಮಾತ್) |*j*
(ಆಗ್ನೀಧ್ರಾದ್ಯಾ ಧನ್ಯೈರ್ವಾರ್ಯಾ) ಋತ್ವಿಜೋ ಯಾಜಕಾ (ಶ್ಚತೇ) ||*k* ೪೨೨

---

a Oral tradition 2 *b* Intuition 1. *c* Beginning 1. *d* Sacrifice 7. *e* The five great ceremonies or sacraments, *viz.* reading or recital of the Vedas 1, oblation of clarified butter, burnt-offering 1, rites of hospitality 1, oblation to the manes, drink-offering 1, religious offering in general, presentation of food to all created beings by throwing a portion into the air 1. *f* An assembly or meeting 9. *g* A shed on the east of the sacrificial hall for the use of the officiating priests 1. *h* An inspector or director of a sacrifice, a referee who sees that it is performed according to rule 2. *i* One of a company or assembly 4. *j* The priest who recites the hymns of the Yajur-Veda at a sacrifice 1, the one who recites from the Sama-Veda 1, the one who recites from the Rig-Veda 1. *k* A priest who takes any part in sacrifice 2.

a ಪರಂಪರೆಯಾಗಿ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಬಂದ ಜನರ ಹೇಳಿಕೆ ೨. *b* ಮೊದಲ ತಿಳುವಳಿಕೆ ೧. *c* ತಿಳಿದು ಆರಂಭಿಸುವಿಕೆ ೧. *d* ಯಜ್ಞ ೭. *e* ವೇದಾಭ್ಯಾಸ (ಬ್ರಹ್ಮಯಜ್ಞ), ಹೋಮ (ದೇವಯಜ್ಞ), ಅತಿಥಿಸತ್ಕಾರ (ಮನುಷ್ಯಯಜ್ಞ), ಪಿತೃತರ್ಪಣ (ಪಿತೃಯಜ್ಞ), ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸುವುದು (ಭೂತಯಜ್ಞ) ಇವು ಪಂಚ ಯಜ್ಞಗಳು ೧. *f* ಸಭೆ ೯. *g* ಹೋಮದ್ರವ್ಯವಿರುವ ಮನೆಗೆ ಮೂಡಲಲ್ಲಿರುವ ಸ್ಥಾನ ೧. *h* ಯಜ್ಞ ವಿಧಾನವನ್ನು ಸರಿನೋಡುವವರು ೨. *i* ಸಭೆಯಲ್ಲಿರುವವರು ೪. *j* ಯಜುರ್ವೇದ, ಸಾಮವೇದ, ಋಗ್ವೇದಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲವರು ೩. *k* ಯಜಮಾನನಿಂದ ದಕ್ಷಿಣೆ ಮೊದಲಾದುದನ್ನು ಪಡೆದು ಯಜ್ಞವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸತಕ್ಕವರು ೨.

ವೇದಿಃ (ಪರಿಷ್ಕೃತಾಭೂಮಿಃ) *a* (ಸಮೇ) ಸ್ಥಂಡಿಲಚತ್ವರೇ |*b*
ಚಷಾಲೋ ಯೂಪಕಟಕಃ *c* ಕುಂಬಾ (ಸುಗಹನಾ ವೃತಿಃ) ||*d* ೪೨೩
(ಯೂಪಾಗ್ರಂ) ತರ್ಮ *e* (ನಿರ್ಮಂಥ್ಯದಾರುಣಿ ತ್ವ)ರಣಿ (ರ್ದ್ವಯೋಃ) | *f*
ದಕ್ಷಿಣಾಗ್ನಿರ್ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾಹವನೀಯೌ (ತ್ರಯೋಽಗ್ನಯಃ) ||*g* ೪೨೪
(ಅಗ್ನಿತ್ರಯಮಿದಂ) ತ್ರೇತಾ *h* ಪ್ರಣೀತಃ (ಸಂಸ್ಕೃತೋಽನಲಃ) |*i*
ಸಮೂಹ್ಯ ಪರಿಚಾಯ್ಯೋಪಚಾಯ್ಯಾ (ಅಗ್ನೌ ಪ್ರಯೋಗಿಣಃ) || *j* ೪೨೫
(ಯೋ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾದಾನೀಯ ದಕ್ಷಿಣಾಗ್ನೌ ಪ್ರಣೀಯತೇ |
ತಸ್ಮಿನ್) ಆನಾಯ್ಯೋಽ *k* (ಥಾ)ಗ್ನಾಯೀ ಸ್ವಾಹಾ(ಚ) ಹುತಭುಕ್ಪ್ರಿಯಾ || *l* ೪೨೬
(ಋ)ಕ್ಸಾಮಿಧೇನೀ ಧಾಯ್ಯಾ (ಚ ಯಾ ಸ್ಯಾದಗ್ನಿಸಮಿಂಧನೇ) |*m*
(ಗಾಯತ್ರೀಪ್ರಮುಖಂ) ಛಂದೋ *n* (ಹವ್ಯಪಾಕೇ) ಚರುಃ (ಪುಮಾನ್)||*o* ೪೨೭

---

a Ground prepared for sacrifice 1. *b* A square marked out on that ground for the sacrificial fire 2 *c* A ring round the top of a sacrificial post 2. *d* A railing or fence round a sacrificial hall 1. *e* The top of a sacrificial post 1. *f* Dry wood used at a sacrifice for kindling fire by attrition 1. *g* Kinds of sacred fire 3. *h* A collective term for the above three 1. *i* Consecrated fire 1. *j* Those who attend to the sacrificial fire 3. *k* The sacred *ahavaniya* fire placed with the sacred *dakshinagni* fire 1. *l* The wife of the god of fire, a goddess presiding over burnt offerings 3. *m* A prayer used on adding fuel to the sacrificial fire 2. *n* Poetical metre 1. *o* An oblation of boiled rice, to the gods 1.

a ಯಜ್ಞಕ್ಕಾಗಿ ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಸ್ಥಲ ೧. *b* ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಿಸಲು ಸಂಸ್ಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಸ್ಥಾನ ೨. *c* ಯಜ್ಞ ಪಶುಸ್ತಂಭದ ಬಳೆ ೨. *d* ಯಜ್ಞ ಶಾಲೆಯ ಸುತ್ತಲೂ ಕಟ್ಟಿದ ಬೇಲಿ ೧. *e* ಯಜ್ಞಪಶು ಸ್ತಂಭದ ಕೊನೆ ೧. *f* ಕಡೆದು ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಮರ ೧. *g* ಯಜ್ಞದ ಅಗ್ನಿಗಳು ೩. *h* ಮೂರು ಯಜ್ಞಾಗ್ನಿಗಳಿಗೂ ಹೆಸರು ೧. *i* ಮಂತ್ರದಿಂದ ಸಂಸ್ಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಅಗ್ನಿ ೧. *j* ಪರಿಸ್ತರಣಾಲಂಕಾರಣಾದ್ಯುಪಚಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವರು ೩. *k* ಆಹವನೀಯಸ್ಥಾನದಿಂದ ತೆಗೆದು ದಕ್ಷಿಣಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು ಸಂಸ್ಕರಿಸಲ್ಪಡುವ ಅಗ್ನಿ ೧. *l* ಅಗ್ನಿಯ ಹೆಂಡತಿ ೩. *m* ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪ್ರಜ್ವಲನಪಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕಾದ ಮಂತ್ರ ೨. *n* ಗಾಯತ್ರಿ ಮುಂತಾದದ್ದು ೧. *o* ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಮಮಾಡತಕ್ಕ ಪಕ್ವಾನ್ನ ೧.

ಆಮಿಕ್ಷಾ (ಸಾ ಶೃತೋಷ್ಣೇ ಯಾ ಕ್ಷೀರೇ ಸ್ಯಾದ್ದಧಿಯೋಗತಃ) |*a*
ಧವಿತ್ರಂ (ವ್ಯಜನಂ ತದ್ಯದ್ರಚಿತಂ ಮೃಗಚರ್ಮಣಾ) ||*b* ೪೨೮
ಪೃಷದಾಜ್ಯಂ (ಸದಧ್ಯಾಜ್ಯೇ) *c* ಪರಮಾನ್ನಂ (ತು) ಪಾಯಸಂ |*d*
ಹವ್ಯಕವ್ಯೇ (ದೈವಪಿತ್ರ್ಯೇ ತ್ವನ್ನೇ) *e* ಪಾತ್ರಂ (ಸ್ರುವಾದಿಕಂ) ||*f* ೪೨೯
ಧ್ರುವೋಪಭೃಜ್ಜುಹೂರ್ನಾ (ತು) ಸ್ರುವೋ (ಭೇದಾಸ್ಸ್ರುಚಃ ಸ್ತ್ರಿಯಃ) |*g*
ಉಪಾಕೃತಃ (ಪಶುರಸೌ ಯೋಽಭಿಮಂತ್ರ್ಯ ಕ್ರತೌ ಹತಃ) ||*h* ೪೩೦
ಪರಂಪರಾಕಂ ಶಸನಂ ಪ್ರೋಕ್ಷಣಂ (ಚ ವಧಾರ್ಥಕಂ) |*i*
(ವಾಚ್ಯಲಿಂಗಾಃ) ಪ್ರಮೀತೋಪಸಂಪನ್ನಪ್ರೋಕ್ಷಿತಾ (ಹತೇ) ||*j* ೪೩೧
ಸಾನ್ನಾಯ್ಯಂ ಹವಿ *k* (ರಗ್ನೌ ತು ಹುತಂ ತ್ರಿಷು) ವಷಟ್ಕೃತಂ |*l*
ದೀಕ್ಷಾಂತೋಽವಭೃಥೋ (ಯಜ್ಞೇ) *m* (ತತ್ಕರ್ಮಾರ್ಹಂ ತು) ಯಜ್ಞಿಯಂ ||
(ತ್ರಿಷ್ವಥ) *n* (ಕ್ರತುಕರ್ಮೇ)ಷ್ಟಂ *o* ಪೂರ್ತಂ(ಖಾತಾದಿ ಕರ್ಮ ಯತ್) |*p*

---

a An oblation of curds 1. *b* A fan of deer skin for blowing up the sacrifical fire 1. *c* Clarified butter mixed with curds for an oblation 1. *d* Rice pudding, milk boiled with rice and sugar 2. *e* An offering to the gods 1, an offering to the manes of deceased ancestors 1. *f* Things required for a sacrifice 1. *g* Four different vessels used in sacrifices 4. *h* The carcase of a sacrificed animal 1. *i* Immolation of the consecrated animal 3. *j* Animal consecrated for sacrifice 3. *k* An article fit to be offered in sacrifice 2. *l* Oblation in the fire made with the exclamation *vashat* 1. *m* The final ablution on the termination of a sacrifice 2. *n* Suitable for a sacrifice 1. *o* Any sacrificial act 1. *p* Any pious work 1.

a ಕುದಿಸಿ ಬಿಸಿಯಾದ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಮೊಸರನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಪಕ್ವಮಾಡಿದ್ದು ೧. *b* ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಾಜಿನದಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಬೀಸಣಿಗೆ ೧. *c* ಮೊಸರು ಬೆರೆತ ತುಪ್ಪ ೧. *d* ಹಾಲುಹಾಕಿ ಪಕ್ವಮಾಡಿದ ಅನ್ನ ೨. *e* ದೇವಯೋಗ್ಯವಾದ ಅನ್ನ–ಹವ್ಯ ೧, ಪಿತೃಯೋಗ್ಯವಾದ ಅನ್ನ–ಕವ್ಯ ೧. *f* ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಹೋಮದ ಸಾಮಾನುಗಳು ೧. *g* ನಾಲ್ಕುಬಗೆಯ ಪಾತ್ರ ವಿಶೇಷಗಳು ೪. *h* ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಅಭಿಮಂತ್ರಿಸಿ ಕೊಲ್ಲಲ್ಪಟ್ಟ ಪಶು ೧. *i* ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಪಶುವನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದು ೩. *j* ಕೊಲ್ಲಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಾಣಿ ೩. *k* ಹೋಮ ಮಾಡಲ್ಪಡತಕ್ಕ ಅನ್ನ ಮೊದಲಾದುದು ೨. *l* ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಮಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು ೧. *m* ಯಜ್ಞದೀಕ್ಷೆಯ ಸಂಪೂರ್ತಿ ೨. *n* ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ವಸ್ತು ೧. *o* ಯಜ್ಞಕರ್ಮ ೧. *p* ಬಾವಿ, ಕೆರೆ, ತೋಪು, ಮುಂತಾದ ಧರ್ಮ ಕಾರ್ಯಗಳು ೧.

ಅಮೃತಂ ವಿಘಸೋ (ಯಜ್ಞಶೇಷಭೋಜನಶೇಷಯೋಃ) ||*a* ೪೩೩
ತ್ಯಾಗೋ ವಿಹಾಪಿತಂ ದಾನಮುತ್ಸರ್ಜನವಿಸರ್ಜನೇ |
ವಿಶ್ರಾಣನಂ ವಿತರಣಂ ಸ್ಪರ್ಶನಂ ಪ್ರತಿಪಾದನಂ || ೪೩೪
ಪ್ರಾದೇಶನಂ ನಿರ್ವಪಣಮಪವರ್ಜನಮಂಹತಿಃ |*b*
(ಮೃತಾರ್ಥಂ ತದಹರ್ದಾನಂ ತ್ರಿಷು ಸ್ಯಾ) ದೌರ್ಧ್ವದೈಹಿಕಂ ||*c* ೪೩೫
(ಪಿತೃದಾನಂ) ನಿವಾಪಃ (ಸ್ಯಾತ್)*d* ಶ್ರಾದ್ಧಂ (ತತ್ಕರ್ಮ ಶಾಸ್ತ್ರತಃ) |*e*
ಅನ್ವಾಹಾರ್ಯಂ ಮಾಸಿಕೇಽಂಶ *f* (ಶೋಽಷ್ಟಮೋಽಹ್ನಃ) ಕುತಪೋಽ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ||*g*
ಪರ್ಯೇಷಣಾ ಪರೀಷ್ಟಿ (ಶ್ಚಾ)ನ್ವೇಷಣಾ (ಚ) ಗವೇಷಣಾ |*h*
ಸನಿ(ಸ್ತ್ವ)ಧ್ಯೇಷಣಾ *i* ಯಾಚ್ಞಾಽಭಿಶಸ್ತಿರ್ಯಾಚನಾರ್ಥನಾ ||*j* ೪೩೬
(ಷಟ್ತು ತ್ರಿ)ಷ್ವರ್ಘ್ಯ (ಮರ್ಘಾರ್ಥೇ) *k* ಪಾದ್ಯಂ (ಪಾದಾಯ ವಾರಿಣಿ) |*l*
(ಕ್ರಮಾ) ದಾತಿಥ್ಯಾತಿಥೇಯೀ (ಅತಿಥ್ಯರ್ಥೇಽತ್ರ ಸಾಧುನಿ) ||*m* ೪೩೮
(ಸ್ಯಾ)ದಾವೇಶಿಕ ಆಗಂತುರತಿಥಿ (ರ್ನಾ ಗೃಹಾಗತೇ) |*n*
ಪೂಜಾ ನಮಸ್ಯಾಽಪಚಿತಿಸ್ಸಪರ್ಯಾರ್ಚಾರ್ಹಣಾ (ಸ್ಸಮಾಃ) ||*o* ೪೩೯
ವರಿವಸ್ಯಾ (ತು) ಶುಶ್ರೂಷಾ ಪರಿಚರ್ಯಾಽ(ಪ್ಯು)ಪಾಸನಂ |*p*

---

a The residue of sacrificial food 2. *b* Giving away, donation 13 *c* Gifts in honour of the dead 1. *d* Offering to the manes 1. *e* Ceremonies observed at fixed periods in memory of deceased parents, etc. 1 *f* A monthly ceremony of that kind 2. *g* The eighth part of the day 1. *h* Searching 4. *i* Respectful solicitation 2. *j* Begging, asking 4. *k* Water fit for Puja 1. *l* Water for cleaning the feet 1. *m* Hospitality 2. *n* Guest 3. *o* Worship, reverence 6. *p* Service, obedience 4.

a ಯಜ್ಞ ಶೇಷ ೧, ಭೋಜನ ಶೇಷ ೧. *b* ತನ್ನ ಸ್ವತ್ತನ್ನು ಪುಣ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಇತರರಿಗೆ ಕೊಡುವುದು ೧೩. *c* ಸತ್ತವರಿಗಾಗಿ ಆ ದಿನದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ದಾನ ೧. *d* ಪಿತೃಗಳಿಗಾಗಿ ಮಾಡುವ ದಾನ ೧. *e* ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಮಾಡುವ ಪಿತೃಕರ್ಮ ೧. *f* ತಿಂಗಳು ತಿಂಗಳಿಗೂ ಮಾಡತಕ್ಕ ಶ್ರಾದ್ಧ ೨. *g* ಅಹಃಪರಿಮಾಣದಲ್ಲಿ ಎಂಟನೆಯ ಭಾಗ ೧. *h* ಹುಡುಕುವಿಕೆ ೪. *i* ನಿಯಮಿಸುವಿಕೆ ೨. *j* ಬೇಡುವಿಕೆ ೪. *k* ಪೂಜೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ನೀರು ೧. *l* ಕಾಲು ತೊಳೆವುದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ನೀರು ೧. *m* ಅತಿಥಿಗೋಸ್ಕರವಾದ ಅನ್ನಾದಿ ದ್ರವ್ಯ ೧, ಅತಿಥಿವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೇದಾದದ್ದು ೧. *n* ಅತಿಥಿ ೩. *o* ಪೂಜೆ ೬. *p* ಹೇಳಿದಹಾಗೆ ಮಾಡುವಿಕೆ–ಸೇವೆ ೪.

ವ್ರಜ್ಯಾಟಾಟ್ಯಾ ಪರ್ಯಟನಂ *a* ಚರ್ಯಾ(ತ್ವೀರ್ಯಾಪಥಿ ಸ್ಥಿತಿಃ) ||*b* ೪೪೦
ಉಪಸ್ಪರ್ಶ (ಸ್ತ್ವಾ)ಚಮನ *c* (ಮಥ) ಮೌನ ಮಭಾಷಣಂ |*d*
ಆನುಪೂರ್ವೀ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ ವಾ)ವೃತ್ಪರಿಪಾಟೀರನುಕ್ರಮಃ || ೪೪೧
ಪರ್ಯಾಯ (ಶ್ಚಾ) *e* ತಿಪಾತ (ಸ್ತು ಸ್ಯಾ)ತ್ಪರ್ಯಯ ಉಪಾತ್ಯಯಃ |*f*
ನಿಯಮೋ ವ್ರತ (ಮಸ್ತ್ರೀ) *g* (ತಚ್ಚೋಪವಾಸಾದಿ) ಪುಣ್ಯಕಂ ||*h* ೪೪೨
ಔಪವಸ್ತಂ (ತೂ)ಪವಾಸೋ *i* ವಿವೇಕಃ (ಪೃಥಗಾತ್ಮತಾ) |*j*
(ಸ್ಯಾ)ದ್ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸಂ (ವೃತ್ತಾಧ್ಯಯನರ್ದ್ಧಿ) *k* (ರಥಾಂಜಲಿಃ || ೪೪೩
ಪಾಠೇ) ಬ್ರಹ್ಮಾಂಜಲಿಃ *l* (ಪಾಠೇ ವಿಪ್ರುಷೋ) ಬ್ರಹ್ಮಬಿಂದವಃ |*m*
(ಧ್ಯಾನಯೋಗಾಸನೇ) ಬ್ರಹ್ಮಾಸನಂ *n* ಕಲ್ಪೇ ವಿಧಿಕ್ರಮೌ ||*o* ೪೪೪
ಮುಖ್ಯಃ (ಸ್ಯಾತ್ಪ್ರಥಮಃ ಕಲ್ಪೋ) *p* ಽನುಕಲ್ಪಸ್ತು (ತತೋಽಧಮಃ) |*q*
(ಸಂಸ್ಕಾರಪೂರ್ವಂ ಗ್ರಹಣಂ ಸ್ಯಾ) ದುಪಾಕರಣಂ (ಶ್ರುತೇಃ) ||*r* ೪೪೫

---

a Wandering about as a mendicant 3. *b* Good conduct 1. *c* Sipping water three times before or after religious ceremonies, meals, etc., repeating the while the 24 names of Vishnu 2. *d* Silence, taciturnity 2. *e* Regular succession, order 5. *f* Neglect, forgetfulness 3. *g* A vowed observance 2. *h* Fasting from religious motives 1. *i* Fasting 2. *j* Prudence, judgment 1. *k* Holiness 1. *l* Joining the two hands together while reading the Vedas 1. *m* Sputtering while reading the Vedas 1. *n* Sitting in the posture of meditation 1. *o* A religious rule or sacred precept 3. *p* The chief or principal rule 1. *q* A subordinate rule 1. *r* The begining of holy study 1.

a ತಿರುಗುವಿಕೆ ೩. *b* ಸನ್ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಇರುವಿಕೆ ೧. *c* ಉದಕವನ್ನು ಮಂತ್ರಹೇಳಿ ಕುಡಿಯುವಿಕೆ ೨. *d* ಮಾತಾಡದಿರುವಿಕೆ ೨. *e* ಒಂದು ಕ್ರಮ ೫. *f* ಕ್ರಮ ತಪ್ಪುವುದು ೩. *g* ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತವಾದ ಆಚರಣೆ ೩. *h* ಉಪವಾಸ ಮುಂತಾದ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮ ೧. *i* ಊಟಮಾಡದಿರುವುದು ೨. *j* ವಿವೇಚನೆ ೧. *k* ನಡೆದಂಥ ವೇದಪಾಠದ ಸಮೃದ್ಧಿ ೧. *l* ವೇದವನ್ನೋದುವಾಗ ಕೈ ಜೋಡಿಸುವಿಕೆ ೧. *m* ವೇದಪಾಠದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಬಾಯಿಂದ ಹೊರಡುವ ತುಂತುರುಗಳು ೧. *n* ಸ್ವಸ್ತಿಕ, ಪದ್ಮ, ಮೊದಲಾದ ಯೋಗಾಸನಗಳು ೧. *o* ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತವಾದ ವಿಧಾನ ೩. *p* ಮೊದಲ ಪಕ್ಷ ೧. *q* ಎರಡನೆಯ ಪಕ್ಷ ೧. *r* ಸಂಸ್ಕಾರ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ವೇದವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವುದು ೧.

(ನಮೋ ತು) ಪಾದಗ್ರಹಣಮಭಿವಾದನ (ಮಿತ್ಯುಭೇ) |a
ಪ್ರಣಿಪಾತೋ ನಮಸ್ಕಾರಃ ಪ್ರಣಾಮೋ ವಂದನಂ ನತಿಃ ||b ೪೪೬
ಭಿಕ್ಷುಃ ಪರಿವ್ರಾಟ್ಕರ್ಮಂದೀ ಪಾರಾಶರ್ಯ(ಪಿ)ಮಸ್ಕರೀ |c
ತಪಸ್ವೀ ತಾಪಸಃ ಪಾರಿಕಾಂಕ್ಷೀ d ವಾಚಂಯಮೋ ಮುನಿಃ ||e ೪೪೭
(ತಪಃಕ್ಲೇಶಸಹೋ)ದಾಂತೋ f ವರ್ಣಿನೋ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಣಃ |g
ವೈಖಾನಸೋ (ವನಸ್ಥ h ಸ್ತ್ವ)ದ್ಗೃಹಮೇಧೀ (ಗೃಹಸ್ಥಿತಃ) ||i ೪೪೮
ಋಷಯಸ್ಸತ್ಯವಚಸಃ j ಸ್ನಾತಕ(ಸ್ತ್ವಾ)ಪ್ಲುತೋ (ವ್ರತೀ) |k
(ಯೇ ನಿರ್ಜಿತೇಂದ್ರಿಯಗ್ರಾಮಾ) ಯತಿನೋ ಯತಯ (ಶ್ಚ ತೇ) ||l ೪೪೯
(ಯಸ್ಸ್ಥಂಡಿಲೇ ವ್ರತವಶಾಚ್ಛೇತೇ)ಸ್ಥಂಡಿಲಶಾಯ್ಯ (ಸೌ) |
ಸ್ಥಾಂಡಿಲ (ಶ್ಚಾ m ಥ) ವಿರಜಸ್ತಮಸಃ (ಸ್ಯು)ದ್ವರ್ಯಾತಿಗಾಃ ||n ೪೫೦
ಪವಿತ್ರಃ ಪ್ರಯತಃ ಪೂತಃ o ಪಾಷಂಡಾಸ್ಸರ್ವಲಿಂಗಿನಃ |p
(ಪಾಲಾಶೋ ದಂಡ) ಆಷಾಢೋ q (ವ್ರತೇ) ರಾಂಭ (ಸ್ತು ವೈಣವಃ) ||r

---

a Prostration, reverence 2. *b* Obeisance 5. *c* Religious mendicant 5. *d* Ascetic, devotee 3. *e* One who has taken a vow not to speak 2. *f* One who has subdued his passions 1. *g* Religious student 2. *h* One who has renounced the world and has gone to the forest to practise penance 1. *i* A householder 1. *j* A holy man gifted with miraculous powers 2. *k* An initiated householder 2. *l* A sage whose passions are completely under subjection 2. *m* A devotee who sleeps on the floor 2. *n* A man of gentle temper, one freed from passion and ignorance 2. *o* A man of purity 3. *p* Heretic 2. *q* The staff of an ascetic 1. *r* The bamboo staff of a hermit 1.

a ಪ್ರವರ ಗೋತ್ರ ನಾಮಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ಕಾಲು ಮುಟ್ಟುವುದು ೨. *b* ನಮಸ್ಕರಿಸುವುದು ೫. *c* ಸನ್ಯಾಸಿ ೫. *d* ತಪಸ್ಸುಳ್ಳವನು ೩. *e* ಮೌನ ವ್ರತವುಳ್ಳವನು ೨. *f* ತಪಸ್ಸಿನ ಕಷ್ಟವನ್ನು ಸಹಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವನು ೧. *g* ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ ೨. *h* ವಾನಪ್ರಸ್ಥನು ೧. *i* ಗೃಹಸ್ಥನು ೧. *j* ಋಷಿ ೨. *k* ವೇದವನ್ನೋದಿ ವ್ರತಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸಿದವನು ೨. *l* ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಜಯಿಸಿದವನು ೨. *m* ವ್ರತಕ್ಕೋಸ್ಕರ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಮಲಗಿರುವವನು ೨. *n* ರಜಸ್ತಮೋಗುಣಗಳ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟವನು ೨. *o* ಪರಿಶುದ್ಧನು ೩. *p* ವೇದಬಾಹ್ಯರಾದ ಜೈನ, ಬೌದ್ಧ, ಕಾಪಾಲಿಕ, ಶೈವ, ನಾಸ್ತಿಕ, ಪ್ಲೇಂಛಾದಿಗಳು ೨. *q* ವ್ರತದಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಮುತ್ತುಗದ ಕೋಲು ೧. *r* ವ್ರತದಲ್ಲಿ ಹಿಡಿಯುವ ಬಿದಿರು ಕೋಲು ೧.

(ಅಸ್ತ್ರೀ) ಕಮಂಡಲುಃ ಕುಂಡೀ *a* (ವ್ರತಿನಾಮಾಸನಂ) ಬ್ರುಸೀ ।*b*
ಅಜಿನಂ ಚರ್ಮ ಕೃತ್ತಿ (ಸ್ಸಿತ್ರೀ) *c* ಭೈಕ್ಷಂ ಭಿಕ್ಷಾಕದಂಬಕಂ ॥*d* ೪೫೨
ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯ (ಸ್ಸ್ತ್ರೀ)ಜ್ಜಪ *e* ಸ್ಸುತ್ಯಾಽಭಿಷವಸ್ಸವನಂ (ಚ ಸಾ) ॥*f*
(ಸರ್ವೈನಸಾಮುಪಧ್ವಂಸಿ ಜಪ್ಯಂ ತ್ರಿ) ಷ್ವಘಮರ್ಷಣಂ ॥*g* ೪೫೩
ದರ್ಶ(ಶ್ಚ) ಪೂರ್ಣಮಾಸ (ಶ್ಚ ಯಾಗೌ ಪಕ್ಷಾಂತಯೋಃ ಪೃಥಕ್) ।*h*
(ಶರೀರಸಾಧನಾಪೇಕ್ಷಂ ನಿತ್ಯಂ ಯತ್ಕರ್ಮ ತತ್) ಯಮಃ ॥*i* ೪೫೪
ನಿಯಮ (ಸ್ತು ಸ ಯತ್ಕರ್ಮ ನಿತ್ಯಮಾಗಂತುಸಾಧನಂ) । *j*
ಕ್ಷೌರಂ (ತು) ಭದ್ರಾಕರಣಂ ಮುಂಡನಂ ವಪನಂ ತಥಾ ॥*k* ೪೫೫
ಉಪವೀತಂ (ಯಜ್ಞಸೂತ್ರಂ ಪ್ರೋದ್ಧೃತೇ ದಕ್ಷಿಣೇ ಕರೇ) ।*l*
ಪ್ರಾಚೀನಾವೀತ (ಮನ್ಯಸ್ಮಿ) *m* ನ್ನಿವೀತಂ (ಕಂಠಲಂಬಿತಂ) ॥*n* ೪೫೬

---

a An ascetic's water bowl 2. *b* The seat used by a holy man, generally an antelope's hide 1. *c* Hide of any animal 3. *d* Mendicity, begging 2. *e* Inaudible reading of the Vedas 2. *f* Extracting the soma juice 3. *g* Reciting mentally while little water in the palm of the right hand is held to the nose 1. *h* A sacrifice performed–on the day of new moon 1, on the day of full moon 1. *i* Rituals to be observed daily for one's well-being 1. *j* Voluntary religious observance 1. *k* Shaving 4. *l* The sacred thread worn over the left shoulder 1. *m* The sacred thread worn (contrary to custom) over the right shoulder 1. *n* The sacred thread worn round the neck, as at certain religious ceremonies 1.

a ತಪಸ್ವಿಗಳ ಜಲಪಾತ್ರೆ ೨. *b* ವ್ರತಸ್ಥರು ಹಾಸಿಕೊಳ್ಳುವಂಥಾದ್ದು ೧. *c* ತೊಗಲು ೩. *d* ತಿರಿದುತಂದ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸಮೂಹ ೨. *e* ವೇದವನ್ನು ಓದುವಿಕೆ ೨. *f* ಯಾಗಾರ್ಥವಾಗಿ ಸೋಮಲತೆಯನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ರಸ ಹಿಂಡುವುದು ೩. *g* ಸಮಸ್ತ ಪಾಪಗಳನ್ನೂ ಪರಿಹರಿಸುವ ಮಂತ್ರ ೧. *h* ಕೃಷ್ಣ ಪಕ್ಷದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಡತಕ್ಕ ಯಾಗ ೧, ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಡತಕ್ಕ ಯಾಗ ೧. *i* ತನ್ನ ಶರೀರ ರಕ್ಷಣಾರ್ಥವಾಗಿ ನಿತ್ಯವೂ ಆಚರಿಸತಕ್ಕ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಕರ್ಮ ೧. *j* ಮೃತ್ತಿಕಾಶೌಚಸ್ನಾನ ಮುಂತಾದ ಕರ್ಮ ೧. *k* ಕ್ಷೌರ ೪. *l* ಬಲದೋಳು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಇರುವಂತೆ ಧರಿಸಿದ ಜನಿವಾರ ೧. *m* ಎಡದೋಳು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಇರುವಂತೆ ಧರಿಸಿದ ಜನಿವಾರ ೧. *n* ಕಂಠದಲ್ಲಿ ಜೋಲಾಡುವಂತೆ ಧರಿಸಿದ ಜನಿವಾರ ೧.

(ಅಂಗುಳ್ಯಗ್ರೇ) ದೈವಂ ತೀರ್ಥಂ (ಸ್ವಲ್ಪಾಂಗುಳ್ಯೋರ್ಮಧ್ಯೇ) ಕಾಯಂ ।
(ಮಧ್ಯೇಽಂಗುಷ್ಠಾಂಗುಳ್ಯೋಃ) ಪೈತ್ರಂ (ಮೂಲೇತ್ವಂಗುಷ್ಠಸ್ಯ) ಬ್ರಾಹ್ಮಂ ॥*a*
(ಸ್ಯಾ) ದ್ಬ್ರಹ್ಮಭೂಯಂ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಂ ಬ್ರಹ್ಮಸಾಯುಜ್ಯ (ಮಿತ್ಯಪಿ) ।*b*
ದೇವಭೂಯಾದಿಕಂ (ತದ್ವತ್) *c* ಕೃಚ್ಛ್ರಂ (ಸಾಂತಪನಾದಿಕಂ) ॥*d* ೪೫೮
(ಸನ್ಯಾಸವತ್ಯನಶನೇ ಪುಮಾನ್) ಪ್ರಾಯೋ *es* (ಥ) ವೀರಹಾ ।
ನಷ್ಟಾಗ್ನಿಃ *f* ಕುಹನಾ (ಲೋಭಾನ್ಮಿಥ್ಯೇರ್ಯಾಪಥಕಲ್ಪನಾ) ॥*g* ೪೫೯
ವ್ರಾತ್ಯ (ಸ್ಸಂಸ್ಕಾರಹೀನಸ್ಸ್ಯಾತ್) *h* ಅಸ್ವಾಧ್ಯಾಯೋ ನಿರಾಕೃತಿಃ ।*i*
ಧರ್ಮಧ್ವಜೀ ಲಿಂಗವೃತ್ತಿ *j* ರವಕೀರ್ಣೀ (ಕ್ಷತವ್ರತಃ) ॥*k* ೪೬೦
(ಸುಪ್ತೇ ಯಸ್ಮಿನ್ನಸ್ತಮೇತಿ ಸುಪ್ತೇ ಯಸ್ಮಿನ್ನುದೇತಿ ಚ ।
ಅಂಶುಮಾ) ನಭಿನಿರ್ಮುಕ್ತಾಭ್ಯುದಿತೌ (ತೌ ಯಥಾಕ್ರಮಂ) ॥*l* ೪೬೧
ಪರಿವೇತ್ತಾಽ(ನುಜೋಽನೂಢೇ ಜ್ಯೇಷ್ಠೇ ದಾರಪರಿಗ್ರಹಾತ್) ।*m*

---

a Letting water drop over the tips of the fingers, in honour of the gods 1, letting it drop over the roots of the third and little fingers, in honour of the rishis 1, letting it drop between the thumb and forefinger, in honour of the manes 1, letting it drop over the thumb, in honour of Brahma 1. *b* Absorption into the godhead 3. *c* Absorption into an inferior deity 1. *d* Penance 1. *e* Fasting to death 1. *f* A Brahman who has suffered the sacred domestic fire to become extinct 2 *g* Hypocrisy 1. *h* An outcaste 1. *i* One who does not study the Vedas 2. *j* A religious hypocrite, (lit: one who displays the flag of virtue) 2. *k* A violater of any vow 1. *l* One asleep at sunset 1, one asleep at sunrise 1. *m* A younger brother married before his elder 1.

a ದೇವತೀರ್ಥ ೧, ಋಷಿ ತೀರ್ಥ ೧, ಪಿತೃ ತೀರ್ಥ ೧, ಬ್ರಹ್ಮ ತೀರ್ಥ೧. *b* ಬ್ರಹ್ಮನಾಗುವಿಕೆ ೩. *c* ದೇವನಾಗುವಿಕೆ ೧. *d* ಚಾಂದ್ರಾಯಣಾದಿಗಳು ೧. *e* ಸರ್ವಸಂಗಪರಿತ್ಯಾಗದಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಉಪವಾಸ ೧. *f* ಅಗ್ನಿಯು ನಷ್ಟವಾದವನು ೨. *g* ಪ್ರಖ್ಯಾತಿಯಿಂದ ಸತ್ಕರ್ಮಾಚರಣೆಯ ವೇಷ ೧. *h* ಉಪನಯನಾದಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟವನು ೧. *i* ವೇದವನ್ನು ಓದದಿರುವವನು ೨. *j* ಧಾರ್ಮಿಕ ವೇಷಧರಿಸಿ ಜೀವಿಸುವವನು ೨. *k* ವ್ರತಭಂಗವಾದವನು ೧. *l* ಸೂರ್ಯಾಸ್ತಮಯವಾಗುವಾಗ ನಿದ್ರಿಸುವವನು ೧, ಸೂರ್ಯೋದಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿದ್ರಿಸುವವನು ೧. *m* ಅಣ್ಣನಿಗೆ ಮದುವೆಯಿಲ್ಲದಿರುವಾಗ ಮದುವೆಯಾದ ತಮ್ಮನು ೧.

ಪರಿವಿತ್ತಿ (ಸ್ತು ತಜ್ಜ್ಯಾಯಸಿ) *a* ವಿವಾಹೋಪಯಮೌ (ಸಮೌ ‖ ೪೬೨
ತಥಾ)ಪರಿಣಯೋದ್ವಾಹೋಪಯಾಮಾಃ ಪಾಣಿಪೀಡನಂ |*b*
ವ್ಯವಾಯೋ ಗ್ರಾಮ್ಯಧರ್ಮ್ಮೋ ಮೈಥನಂ ನಿಧುವನಂ ರತಂ ‖*c* ೪೬೩
ತ್ರಿವರ್ಗೋ (ಧರ್ಮಕಾಮಾರ್ಥೈ) *d* ಶ್ಚತುರ್ವರ್ಗ (ಸ್ಸಮೋಕ್ಷಕೈಃ) |*e*
ಸಬಲೈಸ್ತೈ) ಶ್ಚತುರ್ಭದ್ರಂ *f* ಜನ್ಯಾ (ಸ್ಸ್ನಿಗ್ಧಾ ವರಸ್ಯ ಯೇ) ‖*g* ೪೬೪
‖ ಇತಿ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಗಃ ‖

VIII. ಕ್ಷತ್ರಿಯ ವರ್ಗ—KSHATRIYA-VARGA.

ಮೂರ್ಧಾಭಿಷಿಕ್ತೋ ರಾಜನ್ಯೋ ಬಾಹುಜಃ ಕ್ಷತ್ರಿಯೋ ವಿರಾಟ್ |*h*
ರಾಜ್ಞಿ ರಾಟ್ಪಾರ್ಥಿವಕ್ಷ್ಮಾಭೃನ್ನೃಪಭೂಪಮಹೀಕ್ಷಿತಃ ‖*i* ೪೬೫
(ರಾಜಾ ತು ಪ್ರಣತಾಶೇಷಸಾಮಂತಸ್ಸ್ಯಾ)ದಧೀಶ್ವರಃ | *j*
ಚಕ್ರವರ್ತೀ ಸಾರ್ವಭೌಮೋ *k* (ನೃಪೋಽನ್ಯೋ) ಮಂಡಲೇಶ್ವರಃ ‖*l* ೪೬೬
(ಯೇನೇಷ್ಟಂ ರಾಜಸೂಯೇನ ಮಂಡಲಸ್ಯೇಶ್ವರಶ್ಚ ಯಃ |
ಶಾಸ್ತಿ ಯಶ್ಚಾಜ್ಞಯಾ ರಾಜ್ಞಸ್ಸ) ಸಮ್ರಾಟ್ *m* (ಡಥ) ರಾಜಕಂ ‖ ೪೬೭

---

a An unmarried elder brother, the younger being married 1. *b* Marriage 6. *c* Coition 5. *d* The three objects of worldly desire—wealth, pleasure, virtue 1. *e* The four objects of human pursuit—wealth, pleasure, virtue, final beatitude 1. *f* All the above four 1. *g* The friend of a bridegroom 1. *h* A kshatriya, one born in the military caste 5. *i* One who protects the people, king 7. *j* A king who has feudatory kings under him 1. *k* Emperor 2. *l* Other rulers 1. *m* Paramount sovereign, *viz*., one who has performed the *Rajasuya* sacrifice, and imposes his commands on foreign kings 1.

a ಅಂಥಾ ತಮ್ಮನ ಅಣ್ಣ ೧. *b* ಮದುವೆ ೬. *c* ಸ್ತ್ರೀ ಸಂಗ ೫. *d* ಧರ್ಮ್ಮಾದಿ ಮೂರು ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳು ೧. *e* ಮೋಕ್ಷ ಕೂಡಿದ ನಾಲ್ಕು ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳು ೧. *f* ಪ್ರಬಲವಾದ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳು ೧. *g* ಮದವಣಿಗನ ಗೆಳೆಯ ೧. *h* ಕ್ಷತ್ರಿಯಜಾತಿಯವನು ೫. *i* ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಸಲಹುವವನು ೭. *j* ನಮ್ರರಾದ ಅನೇಕ ರಾಜರುಳ್ಳ ದೊರೆ ೧. *k* ಸಾರ್ವಭೌಮ ೨. *l* ಸಾರ್ವಭೌಮನಲ್ಲದ ರಾಜನು ೧. *m* ರಾಜಸೂಯ ಯಾಗಮಾಡಿ ಅನೇಕ ರಾಜರನ್ನು ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರಾಧಿಪತಿ ೧.

ರಾಜನ್ಯಕಂ (ಚ ನೃಪತಿಕ್ಷತ್ರಿಯಾಣಾಂಗಣೇ ಕ್ರಮಾತ್) |a
ಮಂತ್ರೀ ಧೀಸಚಿವೋಽಮಾತ್ಯೋಽ b (ನ್ಯೇ) ಕರ್ಮಸಚಿವಾ(ಸ್ತತಃ) || ೪೬೮
ಮಹಾಮಾತ್ರಾಃ ಪ್ರಧಾನಾನಿ c ಪುರೋಧಾ (ಸ್ತು) ಪುರೋಹಿತಃ |d
(ದ್ರಷ್ಟರಿ ವ್ಯವಹಾರಾಣಾಂ) ಪ್ರಾಡ್ವಿವಾಕಾಕ್ಷದರ್ಶಕೌ ||e ೪೬೯
ಪ್ರತೀಹಾರೋ ದ್ವಾರಪಾಲ ದ್ವಾಸ್ಥದ್ವಾಸ್ಥಿತದರ್ಶಕಾಃ |f
ರಕ್ಷಿವರ್ಗ (ಸ್ತ್ವ)ನೀಕಸ್ಥೋ g ಽ(ಥಾ)ಧ್ಯಕ್ಷಾಧಿಕೃತೌ(ಸಮೌ) ||h ೪೭೦
ಸ್ಥಾಯುಕೋಽ(ಧಿಕೃತೋ ಗ್ರಾಮೇ) i ಗೋಪೋ (ಗ್ರಾಮೇಷು ಭೂರಿಷು) |j
ಭೌರಿಕಃ (ಕನಕಾಧ್ಯಕ್ಷೋ) k (ರೂಪ್ಯಾಧ್ಯಕ್ಷ ಸ್ತು) ನೈಷ್ಕಿಕಃ ||l ೪೭೧
(ಅಂತಃಪುರೇತ್ವಧಿಕೃತಸ್ಸ್ಯಾ) ದಂತರ್ವಂಶಿಕೋ (ಜನಃ) |m
ಸೌವಿದಲ್ಲಾಃ ಕಂಚುಕಿನಃ ಸ್ಥಾಪತ್ಯಾಸ್ಸೌವಿದಾ (ಶ್ಚ ತೇ) ||n - ೪೭೨
ಷಂಡೋ ವರ್ಷವರ(ಸ್ತುಲ್ಯಾ) o ಸೇವಕಾರ್ಥ್ಯನುಜೀವಿನಃ |p
(ವಿಷಯಾನಂತರೋ ರಾಜಾ) ಶತ್ರುರ್ಮಿತ್ರ (ಮತಃಪರಂ) ||q ೪೭೩

---

a An assemblage of kings 2. *b* Minister, councillor 3. *c* Executive minister 3. *d* Family priest 2. *e* Judge 2 *f* Door-keeper, porter 5. *g* Body-guard 2. *h* Superintendent, the chief of an official department 2. *i* The head man or overseer of a village 1. *j* The head man of several villages 1. *k* Treasurer, espeeially of gold in a royal treasury 1. *l* Master of the mint 1. *m* Superintendent of the female apartments 1. *n* A guard or attendant of the women's apartment 4. *o* Eunuch 2. *p* Servant 3. *q* Hostile king 1, friendly or allied king 1.

a ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಆಳುವವರ ಗುಂಪು ೧, ಕ್ಷತ್ರಿಯಜಾತಿಯವರ ಗುಂಪು ೧. *b* ರಾಜ್ಯದ ಆಲೋಚನೆಯನ್ನು ಹೇಳುವವನು ೩. *c* ದೊರೆಗೆ ಸಹಾಯಕರಾದ ಇತರ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳು ೩. *d* ಪುರೋಹಿತ ೨. *e* ನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರಿ ೨. *f* ಬಾಗಿಲು ಕಾಯುವವನು ೫. *g* ಮೈಗಾವಲ ಸೇನೆ ೨. *h* ಅಧಿಕಾರಿ ೨. *i* ಗ್ರಾಮಾಧಿಕಾರಿ ೧. *j* ಅನೇಕ ಗ್ರಾಮಗಳ ಅಧಿಕಾರವುಳ್ಳವನು ೧. *k* ಖಜಾನೆಯ ಅಧಿಕಾರಿ ೧. *l* ಟಂಕಸಾಲೆಯ ಅಧಿಕಾರಿ ೧. *m* ಅಂತಃಪುರಾಧಿಕಾರಿ ೧. *n* ಅಂತಃಪುರದ ಕಾವಲುಗಾರರು ೪. *o* ಅಂತಃಪುರದೊಳಗೆ ಕೆಲಸಗಾರ ೨. *p* ಚಾಕರನು ೩. *q* ತನ್ನ ದೇಶಕ್ಕೆ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿರುವ ದೇಶದ ಅರಸು ೧, ಆದರ ಆಚೆ ದೇಶದ ಅರಸು ೧.

ಉದಾಸೀನಃ (ಪರತರಃ) *a* ಪಾರ್ಷ್ಣಿಗ್ರಾಹ (ಸ್ತು ಪೃಷ್ಠತಃ) |*b*
ರಿಪೌ ವೈರಿ ಸಪತ್ನಾರಿ ದ್ವಿಷದ್ದ್ವೇಷಣ ದುರ್ಹೃದಃ || ೪೭೪
ದ್ವಿಡ್ವಿಪಕ್ಷಾಹಿತಾಮಿತ್ರದಸ್ಯುಶಾತ್ರವಶತ್ರವಃ ||
ಅಭಿಘಾ[ಯಾ]ತಿಪರಾರಾತಿಪ್ರತ್ಯರ್ಥಿಪರಿಪಂಥಿನಃ || ೪೭೫
ಭ್ರಾತೃವ್ಯಾಸಹನದ್ವೇಷಿ ಜಿಘಾಂಸು ಪ್ರತ್ಯನೀಕಿನಃ |
ಅಸುಹೃತ್ಪ್ರತ್ಯವಸ್ಥಾತೃ ಪ್ರತಿಪಕ್ಷವಿರೋಧಿನಃ ||*c* ೪೭೬
ಸ್ನಿಗ್ಧೋ ವಯಸ್ಯಸ್ಸವಯಾ *d* (ಅಥ) ಮಿತ್ರಂ ಸಖಾ ಸುಹೃತ್ |*e*
ಸಖ್ಯಂ ಸಾಪ್ತಪದೀನಂ (ಸ್ಯಾ) *f* ದನುರೋಧೋಽನುವರ್ತನಂ ||*g* ೪೭೭
ಯಥಾರ್ಹವರ್ಣಃ ಪ್ರಣಿಧಿರಪಸರ್ಪಶ್ಚರಃ ಸ್ಪಶಃ |
ಚಾರ (ಶ್ಚ) ಗೂಢಪುರುಷ *h* (ಶ್ಚಾ)ಪ್ತಪ್ರತ್ಯಯಿತೌ (ಸಮೌ) ||*i* ೪೭೮
ಸಾಂವತ್ಸರೋ ಜ್ಯೌತಿಷಿಕೋ ದೈವಜ್ಞಗಣಕಾ (ವಪಿ |
ಸ್ಯು) ರ್ಮೌಹೂರ್ತಿಕಮೌಹೂರ್ತಜ್ಞಾನಿಕಾರ್ತಾಂತಿಕಾ (ಅಪಿ) ||*j* ೪೭೯
ತಾಂತ್ರಿಕೋ ಜ್ಞಾತಸಿದ್ಧಾಂತ *k* ಸ್ಸತ್ರೀ ಗೃಹಪತಿ (ಸ್ಸಮೌ) |*l*
ಲಿಪಿಕಾರೋಽಕ್ಷರಚಣೋಽಕ್ಷರಚುಂಚು (ಶ್ಚ) ಲೇಖಕೇ ||*m* ೪೮೦
(ಲಿಖಿತಾಕ್ಷರಸಂಸ್ಥಾನೇ) ಲಿಪಿರ್ಲಿಬಿ (ರುಭೇ ಸ್ತ್ರಿಯೌ) |*n*
(ಸ್ಯಾ)ತ್ಸಂದೇಶಹರೋ ದೂತೋ *o* ದೌತ್ಯಂ (ತದ್ಭಾವಕರ್ಮಣೋಃ) ||*p* ೪೮೧

---

a Neutral king 1. *b* An enemy in the rear 1. *c* Enemy, foe 28. *d* A friend, especially of the same age 3. *e* Friend in general 3. *f* Friendship 2. *g* Compliance 2. *h* Spy 7. *i* Trusty friend 2. *j* Astronomer, astrologer, fortune-teller 8. *k* One versed in a system so as to be an authority 2. *l* A householder 2. *m* Scribe, writer, clerk 4. *n* Writing, written character 2. *o* Messenger 2. *p* Mersage, errand 1.

a ಅವನ ಆಚೆ ದೇಶದ ಅರಸು ೧. *b* ಬೆನ್ನು ಹತ್ತಿದವನು ೧. *c* ಹಗೆಗಳು ೨೮. *d* ಸಮಾನ ವಯಸ್ಸುಳ್ಳವನು ೩. *e* ಗೆಳೆಯನು ೩. *f* ಸ್ನೇಹ ೨. *g* ಅನುಸರಿಸುವುದು ೨. *h* ಗುಟ್ಟಾಗಿರುವಂತೆ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ನಿಯುಕ್ತನಾದವನು, ಬೇಹಿನವನು ೭. *i* ನಂಬುಗೆಗೆ ಪಾತ್ರನು ೨. *j* ಜೋಯಿಸನು ೮. *k* ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನು ೨. *l* ಮನೆಯೊಡೆಯು'೨. *m* ಬರೆಹದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನು ೪. *n* ಬರೆದ ಅಕ್ಷರಗಳು ೨. *o* ಹೇಳಿದ ಮಾತನ್ನೊಯ್ಯುವವನು ೨. *p* ದೂತಭಾವ ಮತ್ತು ದೂತನ ಕೆಲಸ ೧.

ಅಧ್ವನೀನೋಽಧ್ವಗೋಽಧ್ವನ್ಯಃ ಪಾಂಥಃ ಪಥಿಕ (ಇತ್ಯಪಿ) ।*a*
ಸ್ವಾಮ್ಯಮಾತ್ಯಸುಹೃತ್ಕೋಶರಾಷ್ಟ್ರದುರ್ಗಬಲಾನಿ (ಚ) ॥ ೪೮೨
ರಾಜ್ಯಾಂಗಾನಿ *b* ಪ್ರಕೃತಯಃ (ಪೌರಾಣಾಂ ಶ್ರೇಣಯೋಽಪಿ ಚ) ।*c*
ಸಂಧಿ (ರ್ನಾ) ವಿಗ್ರಹೋಯಾನಮಾಸನಂ ದ್ವೈಧಮಾಶ್ರಯಃ ॥ ೪೮೩
ಷಡ್ಗುಣಾ *d* ಶ್ಶಕ್ತಯ (ಸ್ತಿಸ್ರಃ) ಪ್ರಭಾವೋತ್ಸಾಹಮಂತ್ರಜಾಃ ।*e*
ಕ್ಷಯಸ್ಥಾನಂ (ಚ) ವೃದ್ಧಿ (ಶ್ಚ) ತ್ರಿವರ್ಗೋ (ನೀತಿವೇದಿನಾಂ) ॥*f* ೪೮೪
(ಸ) ಪ್ರತಾಪಃ ಪ್ರಭಾವ(ಶ್ಚ ಯತ್ತೇಜಃ ಕೋಶದಂಡಜಂ) ।*g*
ಸಾಮದಾನೇ ಭೇದದಂಡಾ (ವಿತ್ಯುಪಾಯಚತುಷ್ಟಯಂ) ॥*h* ೪೮೫
ಸಾಹಸಂ (ತು) ದಮೋ ದಂಡ *i* ಸ್ಸಾಮಸಾಂತ್ವ *j* (ಮಥೋ ಸಮೌ) ।
ಭೇದೋಪಜಾಪಾ *k* ವುಪಧಾ (ಧರ್ಮಾದ್ಯೈರ್ಯತ್ಪರೀಕ್ಷಣಂ) ॥*l* ೪೮೬

---

a Traveller, wayfarer 5. *b* The seven requisites of a regal administration, *viz.*, a monarch 1, a prime minister 1, an ally 1, treasure 1, territory 1, a stronghold 1, and an army 1. *c* Population 1. *d* The six means of defence, *viz.*, mediation 1, war 1, marching 1, halting 1, stratagem 1, recourse to protection 1. *e* The three powers of monarchy, *viz.*, majesty 1, energy 1, counsel 1. *f* Inferiority to an enemy 1, equality with an enemy 1, superiority to an enemy 1. *g* Majesty, dignity 2. *h* The four means of overcoming an enemy, *viz.*, conciliation 1, present 1, creating dissension 1, chastising 1. *i* Punishment, chastisement 3. *j* Conciliation 2. *k* Creating dissension 2. *l* A false pretence, especially on the part of a king to prove his ministers 1.

a ದಾರಿಗನು ೫. *b* ಅರಸು, ಮಂತ್ರಿ, ಸ್ನೇಹಿತ, ಬೊಕ್ಕಸ, ನಾಡು, ದುರ್ಗ, ಸೇನೆ, ಇವು ದೊರೆತನದ ಅಂಗಗಳು. *c* ಪ್ರಜೆ ೧. *d* ರಾಜನ ಷಡ್ಗುಣಗಳು. *e* ರಾಜನ ಶಕ್ತಿತ್ರಯ. *f* ವರ್ಗತ್ರಯ—ಶತ್ರುಗಳಿಗಿಂತಲೂ ತಾನು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುವಿಕೆ, ಶತ್ರುವೂ ತಾನೂ ಸಮನಾಗಿರುವಿಕೆ, ಶತ್ರುವಿಗಿಂತಲೂ ತಾನು ಅಧಿಕವಾಗಿರುವಿಕೆ. *g* ಭಂಡಾರದಿಂದಲೂ, ದಂಡಿನಿಂದಲೂ ಉಂಟಾದ ಪ್ರಭು ಕಳೆ ೨. *h* ಉಪಾಯಗಳು ೪. *i* ದಂಡೋಪಾಯ ೩. *j* ಸಾಮೋಪಾಯ ೨. *k* ಭೇದೋಪಾಯ ೨. *l* ಅರಸು ತನ್ನ ಮಂತ್ರಿ ಮುಂತಾದವರ ಗುಣಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವುದು ೧.

(ಪಂಚ ತ್ರಿ)ಷ್ವಷಡಕ್ಷೀಣೋ (ಯಸ್ತೃತೀಯಾದ್ಯಗೋಚರಃ) |*a*
ವಿವಿಕ್ತವಿಜನಚ್ಛನ್ನನಿಶ್ಶಲಾಕಾ (ಸ್ತಥಾ) ರಹಃ || ೪೮೭
ರಹ(ಶ್ಚೋ)ಪಾಂಶು (ಚಾಲಿಂಗೇ) *b* ರಹಸ್ಯಂ (ತದ್ಭವೇ ತ್ರಿಷು) |*c*
(ಸಮೌ) ವಿಸ್ರಂಭವಿಶ್ವಾಸೌ *d* ಭ್ರೇಷೋ (ಭ್ರಂಶೋ ಯಥೋಚಿತಾತ್) ||*e*
ಅಭ್ರೇಷನ್ಯಾಯಕಲ್ಪಾ (ಸ್ತು) ದೇಶರೂಪಂ ಸಮಂಜಸಂ |*f*
ಯುಕ್ತಮೌಪಯಿಕಂ ಲಭ್ಯಂ ಭಜಮಾನಾಭಿನೀತವತ್ || ೪೮೯
ನ್ಯಾಯ್ಯಂ *g* (ಚ ತ್ರಿಷು ಷ) ಟ್ಸಂಪ್ರಧಾರಣಾ (ತು) ಸಮರ್ಥನಂ [ನಾ] |*h*
ಅಪವಾದ(ಸ್ತು) ನಿರ್ದೇಶೋ ನಿದೇಶಶ್ಶಾಸನಂ (ಚ ಸಃ) || ೪೯೦
ಶಿಷ್ಟಿ(ಶ್ಚಾ) ಜ್ಞಾ (ಚ) *i* ಸಂಸ್ಥಾ (ತು) ಮರ್ಯಾದಾ ಧಾರಣಾ ಸ್ಥಿತಿಃ | *j*
ಆಗೋऽಪರಾಧೋ ಮಂತು (ಶ್ಚ) *k* (ಸಮೇ ತೂ)ದ್ದಾ[ತ್ಥಾ]ನ ಬಂಧನೇ ||*l*
ದ್ವಿಪಾದ್ಯೋ (ದ್ವಿಗುಣೋ ದಂಡೋ) *m* ಭಾಗಧೇಯಃ ಕರೋ ಬಲಿಃ |*n*
(ಘಟ್ಟಾದಿದೇಯಂ) ಶುಲ್ಕೋऽ (ಸ್ತ್ರೀ) *o* ಪ್ರಾಭೃತಂ (ತು) ಪ್ರದೇಶನಂ ||
ಉಪಾಯನಮುಪಗ್ರಾಹ್ಯಮುಪಹಾರ (ಸ್ತಥೋ) ಪದಾ |*p*
(ಯೌತಕಾದಿ ತು ಯದ್ದೇಯಂ) ಸುದಾಯೋ ಹರಣಂ (ಚ ತತ್) ||*q* ೪೯೩

---

a Secrecy (lit., concealment from six eyes, *i.e.*, a third party) 1. *b* Solitary place 7. *c* A secret 1. *d* Trust, confidence, affection 2. *e* Declension, falling from propriety 1. *f* Propriety, fitness, justice 5. *g* Right, proper, fit 6. *h* Deliberation, determining the propriety or impropriety of anything 2. *i* Command, direction 6. *j* Rectitude, respect 4. *k* Fault, guilt 3. *l* Confining 2. *m* Double punishment 1. *n* Tax, tribute, royal revenue 3. *o* Toll, duty, impost 1. *p* The present or offering made to a king on being admitted to an audience 6. *q* Nuptial gift 2.

a ಮೂರನೆಯವನಿಗೆ ತಿಳಿಯದ ಇಬ್ಬರ ಏಕಾಂತ ೧. *b* ಏಕಾಂತಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಸ್ಥಳ ೭. *c* ಏಕಾಂತದ ಸಂಗತಿ ೧. *d* ನಂಬುಗೆ ೨. *e* ಉಚಿತ ವೃತ್ತಿ ತಪ್ಪುವಿಕೆ ೧. *f* ಉಚಿತ ವೃತ್ತಿ ತಪ್ಪದಿರುವಿಕೆ ೫. *g* ತಿಳಿದವರು ಒಡಂಬಟ್ಟಿದ್ದು ೬. *h* ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಸ್ಥಿರಪಡಿಸುವುದು ೨. *i* ಅಪ್ಪಣೆ ೬. *j* ಮರ್ಯಾದೆ ೪. *k* ತಪ್ಪು ೩. *l* ಕಟ್ಟುವುದು ೨. *m* ಎರಡರಷ್ಟು ಶಿಕ್ಷೆ ೧. *n* ಅರಸಿಗೆ ಕೊಡತಕ್ಕ ಕಪ್ಪ ೩. *o* ಸುಂಕ ೧. *p* ಕಾಣಿಕೆ ೬. *q* ಮದಿವೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಳಿಯನಿಗೂ, ಮಗಳಿಗೂ ಕೊಡತಕ್ಕ ಬಹುಮಾನ, ಬಳಿವಳಿ ೨.

ತತ್ಕಾಲ(ಸ್ತು) ತದಾತ್ವಂ (ಸ್ಯಾ) *a* (ದುತ್ತರಃ ಕಾಲ) ಆಯತಿಃ ।*b*
ಸಾಂದೃಷ್ಟಿಕಂ (ಫಲಂ ಸದ್ಯ) *c* ಉದರ್ಕಃ (ಫಲಮುತ್ತರಂ) ॥*d* ೪೯೪
ಅದೃಷ್ಟಂ (ವಹ್ನಿತೋಯಾದಿ) *e* ದೃಷ್ಟಂ (ಸ್ವಪರಚಕ್ರಜಂ) ।*f*
(ಮಹೀಭುಜಾ) ಮಹಿಭಯಂ (ಸ್ವಪಕ್ಷಪ್ರಭವಂ ಭಯಂ) ॥*g* ೪೯೫
ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ (ತ್ವ) ಧಿಕಾರ(ಸ್ಸ್ಯಾ) *h* ಚಾಮರಂ (ತು) ಪ್ರಕೀರ್ಣಕಂ ।*i*
ನೃಪಾಸನಂ (ತು ಯ)ದ್ಭದ್ರಾಸನಂ *j* ಸಿಂಹಾಸನಂ (ತು ತತ್) ॥ ೪೯೬
(ಹೈಮಂ) *k* ಛತ್ರಂ (ತ್ವಾ) ತಪತ್ರಂ (ರಾಜ್ಞಸ್ತು ನೃಪಲಕ್ಷ್ಮ ತತ್) ।*l*
ಭದ್ರಕುಂಭಃ ಪೂರ್ಣಕುಂಭೋ *m* ಭೃಂಗಾರಃ [ರುಃ] ಕನಕಾಲುಕಾ ॥*n* ೪೯೭
ನಿವೇಶಃ ಶಿಬಿರಂ (ಷಂಡೇ) *o* ಸಜ್ಜನಂ (ತೂ) ಪರಕ್ಷಣಂ । *p*
ಹಸ್ತ್ಯಶ್ವರಥಪಾದಾತಂ ಸೇನಾಂಗಂ (ಸ್ಯಾಚ್ಚತುಷ್ಟಯಂ) ॥*q* ೪೯೮
ದಂತೀ ದಂತಾವಳೋ ಹಸ್ತೀ ದ್ವಿರದೋಽನೇಕಪೋ ದ್ವಿಪಃ ।

---

a The present 2. *b* The future 1. *c* Immediate consequence 1. *d* Future or remote consequence 1. *e* Fate, terror inspired by fire, water etc., 1. *f* Fear arising from a king's own subjects or from a foreign king 1. *g* Apprehension of treachery in one's own party 1. *h* Power 2. *i* A fly-brush or fly-whisker composed of the tail of the Tartary ox *(bos grunniens)* 2. *j* A throne or royal seat 2. *k* A throne of state, a golden throne supported by figures of lions 1. *l* A gilt umbrella or canopy of state (an ensign of royalty) 2. *m* A vessel full of water (an auspicious sign) 2. *n* A golden vase 2. *o* Camp 2. *p* A guard 2. *q* The four component parts of an army, *viz.*, elephants 1, cavalry 1, chariots 1, infantry 1.

a ಆ ಕಾಲ, ಸದ್ಯ ೨. *b* ಮುಂದಿನ ಕಾಲ ೧. *c* ತತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಪ್ರಯೋಜನ ೧. *d* ಮುಂದಾಗುವ ಫಲ ೧. *e* ಬೆಂಕಿ, ನೀರು, ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದುಂಟಾಗುವ ಭಯ ೧. *f* ತನ್ನ ಗುಂಪಿನಿಂದಲೂ, ಅನ್ಯರ ಗುಂಪಿನಿಂದಲೂ ಉಂಟಾಗುವ ಭಯ ೧. *g* ತನ್ನವರಿಂದಲೇ ತನಗುಂಟಾಗುವ ಭೀತಿ ೧. *h* ಅಧಿಕಾರ ೨. *i* ಚಾಮರ ೨. *j* ಅರಸು ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವ ಗದ್ದುಗೆ ೨. *k* ಅರಸಿನ ಚಿನ್ನದ ಗದ್ದುಗೆ ೧. *l* ಕೊಡೆ ೨. *m* ಪೂರ್ಣಕಲಶ ೨. *n* ಚಿನ್ನದ ಗಿಂಡಿ ೨. *o* ದಂಡು ಇಳಿದಿರುವ ಸ್ಥಳ, ಪಾಳೆಯ ೨. *p* ಪಾಳೆಯದ ಸುತ್ತಲೂ ಇರುವ ಕಾವಲು ೨. *q* ನಾಲ್ಕು ವಿಧವಾದ ಸೇನೆ ೪.

ಸಿಂಧುರಸ್ಸಾಮಜಃ ಕುಂಭೀ ಮಾತಂಗ (ಶ್ಚ) ಮದಾವಳಃ ॥ ೨೯೯
ಮತಂಗಜೋ ಗಜೋ ನಾಗಃ ಕುಂಜರೋ ವಾರಣಃ ಕರೀ ।
ಇಭಃ ಸ್ತಂಬೇರಮಃ ಪದ್ಮೀ *a* ಯೂಥನಾಥ (ಸ್ತು) ಯೂಥಪಃ ॥*b* ೩೦೦
ಮದೋತ್ಕಟೋ ಮದಕಲಃ *c* ಕಲಭಃ ಕರಿಶಾಬಕಃ ।*d*
ಪ್ರಭಿನ್ನೋ ಗರ್ಜಿತೋ ಮತ್ತ *e* (ಸ್ಸಮಾ) ವುದ್ವಾಂತನಿರ್ಮದೌ ॥*f* ೩೦೧
ಹಾಸ್ತಿಕಂ ಗಜತಾ (ಬೃಂದೇ) *g* ಕರಿಣೀ ಧೇನುಕಾ ವಶಾ ।*h*
ಗಂಡಃ ಕಟೋ *i* ಮದೋ ದಾನಂ *j* ವಮಥುಃ (ಕರಶೀಕರಃ) ॥*k* ೩೦೨
ಕುಂಭೌ (ತು ಶಿರಸಃ ಪಿಂಡೌ) *l* (ತಯೋರ್ಮಧ್ಯೇ) ವಿದುಃ (ಪುಮಾನ್) ।*m*
ಅವಗ್ರಹೋ (ಲಲಾಟಂ ಸ್ಯಾ) *n* ದೀಷಿಕಾ (ತ್ವಕ್ಷಿಕೂಟಕಂ) ॥*o* ೩೦೩
(ಅಪಾಂಗದೇಶೋ) ನಿರ್ಯಾಣಂ *p* (ಕರ್ಣಮೂಲಂ ತು) ಚೂಲಿಕಾ ।*q*
(ಅಧಃ ಕುಂಭಸ್ಯ) ವಾಹಿತ್ಥಂ *r* ಪ್ರತಿಮಾನ (ಮಧೋಽಸ್ಯ ಯತ್) ॥*s* ೩೦೪
ಆಸನಂ (ಸ್ಕಂಧದೇಶಸ್ಸ್ಯಾತ್) *t* ಪದ್ಮಕಂ (ಬಿಂದುಜಾಲಕಂ) ।*u*

---

a Elephant 20. *b* The chief elephant of a herd 2. *c* An elephant in rut 2. *d* Young elephant 2. *e* A furious elephant 3. *f* An elephant not in rut, quiet 2. *g* A herd of elephants 2. *h* Female elephant 3. *i* Elephant's temple 2. *j* The juice that flows from an elephant's temples when in rut 2. *k* Spray of water ejected from the elephant's trunk 1. *l* The two frontal globes of an elephant 1. *m* The space between those globes 1. *n* Elephant's forehead 1. *o* Pupil of the elephant's eye 1. *p* Outer corner of an elephant's eye 1. *q* Root of an elephant's ear 1. *r* An elephant's forehead just below the frontal globes 1. *s* The part of the forehead below that 1. *t* An elephant's shoulder 1. *u* Coloured marks on the face and trunk of an elephant 1.

a ಆನೆ ೨೦. *b* ಸಲಗ ೨. *c* ಮದವೇರಿದ ಆನೆ ೨. *d* ಆನೆ ಮರಿ ೨. *e* ಮದಸೋರುತ್ತಿರುವ ಆನೆ ೩. *f* ಮದವುಡುಗಿದ ಆನೆ ೨. *g* ಆನೆಯ ಗುಂಪು ೨. *h* ಹೆಣ್ಣಾನೆ ೩. *i* ಆನೆಯ ಕಟವಾಯಿ ೨. *j* ಮದ ೨. *k* ಸೊಂಡಿಲಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಬರುವ ತುಂತುರು ೧. *l* ಆನೆಯ ತಲೆಯ ಕುಂಭಗಳು ೧. *m* ಆ ಕುಂಭಗಳೆರಡರ ಮಧ್ಯಭಾಗ ೧. *n* ಆನೆಯ ಹಣೆ ೧. *o* ಆನೆಯ ಕಣ್ಣುಗುಡ್ಡು ೧. *p* ಆನೆಯ ಕಡೆಗಣ್ಣು ೧. *q* ಆನೆಯ ಕಿವಿಯ ಬುಡ ೧. *r* ಕುಂಭಸ್ಥಲದ ಕೆಳಗಡೆ ೧. *s* ಈ ವಾಹಿತ್ಥವೆಂಬುದರ ಕೆಳಗಡೆ ೧. *t* ಆನೆಯ ಹೆಗಲು ೧. *u* ಆನೆಯ ಮತ್ತಿ ೧.

ಪಕ್ಷಭಾಗಃ (ಪಾರ್ಶ್ವಭಾಗೋ) *a* ದಂತಭಾಗ (ಸ್ತು ಯೋಽಗ್ರತಃ) ||*b* ೫೦೫
(ದ್ವೌ ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಾಜ್ಜಂಘಾದಿದೇಶೌ) ಗಾತ್ರಾವರೇ (ಕ್ರಮಾತ್) |*c*
ತೋತ್ರಂ ವೈಣುಕ *d* ಮಾಲಾನಂ ಬಂಧಸ್ತಂಭೇ(ಽಥ) *e* ಶೃಂಖಲೇ || ೫೦೬
ಅಂದುಕೋ ನಿಗಳೋಽ(ಸ್ತ್ರೀ ಸ್ಯಾ) *f* ದಂಕುಶೋಽ(ಸ್ತ್ರೀ) ಸೃಣಿಃ(ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) |*g*
ದೂಷ್ಯಾ ಕಕ್ಷ್ಯಾ ವರತ್ರಾ (ಸ್ಯಾ) *h* ತ್ಕಲ್ಪನಾ ಸಜ್ಜನಾ (ಸಮೇ) ||*i* ೫೦೭
ಪ್ರವೇಣ್ಯಾಸ್ತರಣಂ ವರ್ಣಃ ಪರಿಸ್ತೋಮಃ ಕುಥೋ (ದ್ವಯೋಃ) |*j*
ವೀತಂ (ತ್ವಸಾರಂ ಹಸ್ತ್ಯಶ್ವಂ) *k* ವಾರೀ (ತು ಗಜಬಂಧನೀ) ||*l* ೫೦೮
ಘೋಟಕೇ ವೀತಿತುರಗತುರಂಗಾಶ್ವತುರಂಗಮಾಃ |
ವಾಜಿವಾಹಾರ್ವಗಂಧರ್ವಹಯಸೈಂಧವಸಪ್ತಯಃ ||*m* ೫೦೯
ಆಜಾನೇಯಾಃ (ಕುಲೀನಾ ಸ್ಸ್ಯು) *n* ರ್ವಿನೀತಾ (ಸ್ಸಾಧುವಾಹಿನಃ) |*o*
ವನಾಯುಜಾಃ ಪಾರಸೀಕಾಃ ಕಾಂಬೋಜಾ ಬಾಹ್ಲಿಕಾ (ಹಯಾಃ) ||*p* ೫೧೦

---

a The side or flank of an elephant 1. *b* The forepart of an elephant 1. *c* A forelimb and hindlimb of an elephant 1, the hind part 1. *d* A goad or spike for punishing an elephant 2. *e* A post to which an elephant is tied 2. *f* A chain or fetter for an elephant 3. *g* A hook used for driving an elephant 2. *h* A leathern girth for an elephant 3. *i* Caparisoning or adorning an elephant 2. *j* An elephant's trappings 5. *k* A weak elephant or horse 1. *l* A pitfall for catching elephants or a rope for binding them on capture 1. *m* Horse 13. *n* A horse of good breed 1. *o* A trained horse 1. *p* A Vanayu (name of country) horse 1, A Persian horse 1, Kamboja horse 1, a Balkh (or Tartar) horse 1.

a ಆನೆಯ ಪಕ್ಕೆ ೧. *b* ಆನೆಯ ಮುಂದಿರುವ ದಂತಸ್ಥಳ ೧. *c* ಆನೆಯ ಮುಂಗಾಲು ಮುಂತಾದ ಮುಂಭಾಗ ಮತ್ತು ಹಿಂಗಾಲು ಮುಂತಾದ ಹಿಂಭಾಗ. *d* ಆನೆಯನ್ನು ಶಿಕ್ಷಿಸುವ ತಿವಿಗೋಲು ೨. *e* ಆನೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಹಾಕುವ ಕಂಭ ೨. *f* ಆನೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಹಾಕುವ ಸರಪಣಿ ೩. *g* ಅಂಕುಶ ೨. *h* ತೊಗಲ ಹಗ್ಗ ೩. *i* ಆನೆಗೆ ಶೃಂಗಾರ ಮಾಡುವುದು ೨. *j* ಆನೆಯ ಮೇಲೆ ಹಾಸುವ ಚಿತ್ರದ ಕಂಬಳಿ ೫. *k* ಬಲವಿಲ್ಲದೆ ಬೆಂಡಾದ ಆನೆ, ಕುದುರೆ ೧. *l* ಆನೆಯನ್ನು ಹಿಡಿವ ಹಳ್ಳಮುಂತಾದ್ದು, ಖೆಡ್ಡ ೧. *m* ಕುದುರೆ ೧೩. *n* ಒಳ್ಳೇ ಜಾತಿಯ ಕುದುರೆ ೧. *o* ಎಳೆವಂತಾಗಲಿ ಹೊರುವಂತಾಗಲಿ ಚನ್ನಾಗಿ ತಿದ್ದಿದ ಕುದುರೆ ೧. *p* ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಕುದುರೆಗಳು ೪.

ಯಯು (ರಶ್ವೋಽಶ್ವಮೇಧೀಯೋ) *a* ಜವನ (ಸ್ತು ಜವಾಧಿಕಃ) |*b*
ಪೃಷ್ಠ್ಯಸ್ಸ್ಥೌರೀ *c* (ಸಿತಃ) ಕರ್ಕೋ *d* ರಥ್ಯೋ (ವೋಢಾ ರಥಸ್ಯ ಯಃ) ||*e*
(ಬಾಲಃ) ಕಿಶೋರೋ *f* ವಾಮ್ಯಶ್ವಾ ಬಡಬಾ *g* ಬಾಡಬಂ (ಗಣೇ) |*h*
(ತ್ರಿಷ್ವಾ) ಶ್ವೀನಂ (ಯದಶ್ವೇನ ದಿನೇನೈಕೇನ ಗಮ್ಯತೇ) ||*i* ೫೧೩
ಕಶ್ಯಂ (ತು ಮಧ್ಯಮಶ್ವಾನಾಂ) *j* ಹೇಷಾ ಹ್ರೇಷಾ (ಚ ನಿಸ್ವನೇ) |*k*
ನಿಗಾಳ (ಸ್ತು ಗಳೋದ್ದೇಶೇ) *l* (ಬೃಂದೇ ತ್ವ)ಶ್ವೀಯಮಾಶ್ವ (ವತ್) ||*m*
ಆಸ್ಕಂದಿತಂ ಧೌರಿತಕಂ ರೇಚಿತಂ ವಲ್ಗಿತಂ ಪ್ಲುತಂ |
(ಗತಯೋಽಮೂಃ ಪಂಚ) ಧಾರಾ *n* ಘೋಣಾ(ತು)ಪ್ರೋಥ(ಮಸ್ತ್ರಿಯಾಂ)||*o*
ಕವಿಕಾ (ತು) ಖಲೀನೋಽ (ಸ್ತ್ರೀ) *p* ಶಫಂ (ಕ್ಲೀಬೇ) ಖುರಃ (ಪುಮಾನ್) |*q*
ಪುಚ್ಛೋಽ (ಸ್ತ್ರೀ) ಲೂಮಲಾಂಗೂಲೇ ವಾಲಹಸ್ತ (ಶ್ಚ) ವಾಲಧಿಃ ||*r* ೫೧೫
(ತ್ರಿಷು) ವಾವೃತ್ತಲುಠಿತೌ (ಪರಾವೃತ್ತೇ ಮುಹುರ್ಭುವಿ) |*s*
(ಯಾನೇ ಚಕ್ರಿಣಿ ಯುದ್ಧಾರ್ಥೇ) ಶತಾಂಗಸ್ಸ್ಯಂದನೋ ರಥಃ ||*t* ೫೧೬
(ಅನೌ) ಪುಷ್ಯರಥ (ಶ್ಚಕ್ರಯಾನಂ ನ ಸಮರಾಯ ಯತ್) |*u*

---

a A horse fit for the *ashvamedha* sacrifice 1. *b* A fleet horse 1. *c* A pack-horse 2. *d* White horse 1. *e* Draught-horse 1. *f* Colt 1. *g* Mare 3. *h* Group of mares 1. *i* A day's journey for a horse 1. *j* A horse's middle or back 1. *k* Neighing 2. *l* A part near a horse's neck 2. *m* Group of horses 2. *n* Paces of a horse, *viz.*, gentle walk 1, fast walk 1, amble 1, gallop 1, capering 1. The above five 1. *o* Horse's nose 2. *p* Bridle 2. *q* Hoof 2. *r* Tail 5. *s* A horse's rolling on the ground 2. *t* War chariot car 3. *u* Carriage or coach not used for war 1.

a ಅಶ್ವಮೇಧ ಯಾಗಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಕುದುರೆ ೧. *b* ಬಹಳ ವೇಗದ ನಡೆಯುಳ್ಳ ಕುದುರೆ ೧. *c* ಹೊರೆಯನ್ನು ಹೊರಬಲ್ಲ ಕುದುರೆ ೨. *d* ಬಿಳಿಯ ಕುದುರೆ ೧. *e* ರಥವನ್ನು ಎಳೆಯತಕ್ಕ ಕುದುರೆ ೧. *f* ಕುದುರೆ ಮರಿ ೧. *g* ಹೆಣ್ಣು ಕುದುರೆ ೩. *h* ಹೆಣ್ಣು ಕುದುರೆಗಳ ಗುಂಪು ೧. *i* ಕುದುರೆಯು ಒಂದು ದಿನ ನಡೆಯುವಷ್ಟು ದೂರ ೧. *j* ಕುದುರೆಗಳ ಮಧ್ಯ ೧. *k* ಕುದುರೆಯ ಕೆನೆಯುವಿಕೆ ೨. *l* ಕುದುರೆಯ ಕತ್ತಿನ ಸಮೀಪ ಭಾಗ ೧. *m* ಕುದುರೆಗಳ ಗುಂಪು ೨. *n* ಅಶ್ವಗತಿ ವಿಶೇಷಗಳು ಮತ್ತು ಈ ಐದಕ್ಕೂ ಹೆಸರು ೧. *o* ಕುದುರೆಯ ಮೂಗು ೨. *p* ಕಡಿವಾಣ, ಲಗಾಮು ೨. *q* ಗೊರಸು ೨. *r* ಬಾಲ ೫. *s* ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಹೊರಳಾಡಿದ ಕುದುರೆ ೨. *t* ಯುದ್ಧದ ಭಂಡಿ ೩. *u* ಯುದ್ಧಕ್ಕಲ್ಲದ ಭಂಡಿ ೧.

ಕರ್ಣೀರಥಃ ಪ್ರವಹಣಂ ಡಯನಂ (ಚ ಸಮಂ ತ್ರಯಂ) ||*a* ೫೧೮
(ಕ್ಲೀಬೇ)ಽನಶ್ಶಕಟೋಽ(ಸ್ತ್ರೀಸ್ಯಾ) *b* ದ್ಗಂತ್ರೀ ಕಂಬಳಿವಾಹ್ಯಕಂ |*c*
ಶಿಬಿಕಾ ಯಾಪ್ಯಯಾನಂ (ಸ್ಯಾ) *d* ಡ್ಡೋಲಾ ಪ್ರೇಂಖೋಳಿಕಾ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ||*e*
(ಉಭೌ ತು) ದ್ವೈಪವೈಯಾಘ್ರೌ (ದ್ವೀಪಿಚರ್ಮಾವೃತೇ ರಥೇ) |*f*
(ಪಾಂಡುಕಂಬಳಸಂವೀತಸ್ಯಂದನಃ) ವಾಂಡುಕಂಬಳೀ ||*g* ೫೧೯
(ರಥೇ) ಕಾಂಬಳವಾಸ್ತ್ರಾ(ದ್ಯಾಃ ಕಂಬಳಾದಿಭಿರಾವೃತೇ) |*h*
(ತ್ರಿಷು ದ್ವೈಪಾದಯೋ) ರಥ್ಯಾ ರಥಕಡ್ಯಾ (ರಥವ್ರಜೇ) ||*i* ೫೨೦
ಧೂ (ಸ್ತ್ರೀ ಕ್ಲೀಬೇ) ಯಾನಮುಖಂ *j* (ಸ್ಯಾದ್ರಥಾಂಗ) ಮವಸ್ಕರಃ |*k*
ಚಕ್ರಂ ರಥಾಂಗಂ *l* (ತಸ್ಯಾಂತೇ) ನೇಮಿ (ಸ್ತ್ರೀಸ್ಯಾ) ತ್ಪ್ರಧಿಃ (ಪುಮಾನ್) ||*m*
ಪಿಂಡಿಕಾ ನಾಭಿ *n* (ರಕ್ಷಾಗ್ರಕೀಲಕೇ ತು ದ್ವಯೋ) ರಣಿಃ |*o*
ರಥಗುಪ್ತಿರ್ವರೂಥೋ (ನಾ) *p* ಕೂಬರ (ಸ್ತು) ಯುಗಂಧರಃ ||*q* ೫೨೧
ಅನುಕರ್ಷೋ (ದಾರ್ವಧಸ್ಸ್ಥಂ) *r* ಪ್ರಾಸಂಗೋ (ನಾ ಯುಗಾದ್ಯುಗಃ) |*s*

---

a A litter or conveyance borne by men 3. *b* Cart 2. *c* Bullock cart 2. *d* Palanquin 2. *e* Swing 2. *f* A car covered with tigerskin 2. *g* A car covered with white flannel 1. *h* A car covered with flannel 1, one covered with cotton cloth 1. *i* A collection of cars 2. *j* Front of a car or vehicle 2. *k* Parts of a carriage, as axle-tree, etc., 1. *l* Wheel 2. *m* Tire of a wheel 2. *n* Axle-box 2. *o* Cross-pin at the end of the axle 1. *p* An apparatus or fender encompassing a war-chariot to secure it from being injured by weapons or collision 2. *q* Pole of a car 2. *r* A piece of wood under the pole 1. *s* The yoke 1.

a ವಾಹನ ವಿಶೇಷ ೩. *b* ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಭಂಡಿ ೨. *c* ಎತ್ತುಗಳು ಎಳೆಯತಕ್ಕ ಭಂಡಿ ೨. *d* ಮೇನಾ, ಪಾಲಕಿ ೨. *e* ಉಯ್ಯಾಲೆ ೨. *f* ಹುಲಿಯ ಚರ್ಮವನ್ನು ಹೊದಿಸಿದ ರಥ ೨. *g* ಬಿಳಿಯ ಕಂಬಳಿಯನ್ನು ಹೊದಿಸಿದ ರಥ ೧. *h* ಕಂಬಳಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಹೊದಿಸಿದ ರಥಗಳು ೧. *i* ರಥ ಸಮೂಹ ೨. *j* ರಥ ಮೊದಲಾದ ವಾಹನಗಳ ಮುಂಭಾಗ ೨. *k* ಚಕ್ರ ಹೊರತು ಅಚ್ಚು, ಬಳೆ, ಮುಂತಾದ ಭಂಡಿಯ ಅವಯವಗಳು ೧. *l* ಚಕ್ರ ೨. *m* ಚಕ್ರದ ಕೊನೆ ೨. *n* ತೂಬು ೨. *o* ಕಡಾಣಿ ೧. *p* ರಥವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ ಚರ್ಮದ ಬುರುಕಿ ೨. *q* ಮೂಕಿ ೨. *r* ಮೂಕಿಯ ಕೆಳಗಿರುವ ಮರ ೧. *s* ನೊಗದ ಮುಂದಿನ ನೊಗ ೧.

(ಸರ್ವಂ ಸ್ಯಾದ್ವಾಹನಂ) ಯಾನಂ ಯುಗ್ಯಂ ಪತ್ರಂ (ಚ) ಧೋರಣಂ ||*a* ೫೨೩
(ಪರಂಪರಾವಾಹನಂ ಯತ್ತು) ದ್ವೈನೀತಕ (ಮಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) |*b*
ಆಧೋರಣಾ ಹಸ್ತಿಪಕಾ ಹಸ್ತ್ಯಾರೋಹಾ ನಿಷಾದಿನಃ ||*c* ೫೨೪
ನಿಯಂತಾ ಪ್ರಾಜಿತಾ ಯಂತಾ ಸೂತಃ ಕ್ಷತ್ತಾ (ಚ) ಸಾರಥಿಃ |
ಸವ್ಯೇಷ್ಠದಕ್ಷಿಣಸ್ಥೌ (ಚ ಸಂಜ್ಞಾ ರಥಕುಟುಂಬಿನಃ) ||*d* ೫೨೫
ರಥಿನಸ್ಸ್ಯಂದನಾರೋಹಾ *e* ಅಶ್ವಾರೋಹಾ (ಸ್ತು) ಸಾದಿನಃ |*f*
ಭಟಾ ಯೋಧಾ (ಶ್ಚ) ಯೋದ್ಧಾರ *g* ಸ್ಸೇನಾರಕ್ಷಾ (ಸ್ತು) ಸ್ಸೈನಿಕಾಃ ||*h*
(ಸೇನಾಯಾಂ ಸಮವೇತಾ ಯೇ) ಸೈನ್ಯಾ (ಸ್ತೇ) ಸೈನಿಕಾ (ಶ್ಚ ತೇ) |*i*
(ಬಲಿನೋ ಯೇ ಸಹಸ್ರೇಣ) ಸಾಹಸ್ರಾ (ಸ್ತೇ) ಸಹಸ್ರಿಣಃ ||*j* ೫೨೭
ಪರಿಧಿಸ್ಥಃ ಪರಿಚರಃ *k* ಸೇನಾನೀರ್ವಾಹಿನೀಪತಿಃ |*l*
ಕಂಚುಕೋ ವಾರವಾಣೋಽ(ಸ್ತ್ರೀ) *m* (ಯತ್ತು ಮಧ್ಯೇ ಸಕಂಚುಕಾಃ || ೫೨೮
ಬಧ್ನಂತಿ ತತ್) ಸಾರಸನಮಧಿಕಾಂಗೋ *n*ಽ(ಥ) ಶೀರ್ಷಕಂ |
ಶೀರ್ಷಣ್ಯಂ (ಚ) ಶಿರಸ್ತ್ರೇ *o*ಽ(ಥ) ತನುತ್ರಂ ವರ್ಮ ದಂಶನಂ || ೫೨೯
ಉರಶ್ಛದಃ ಕಂಕಟಕೋ ಜಗರಃ ಕವಚೋಽ(ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) |*p*
ಆಮುಕ್ತಃ ಪ್ರತಿಮುಕ್ತ (ಶ್ಚ) ಪಿನದ್ಧ (ಶ್ಚಾ) ಪಿನದ್ಧ(ವತ್) || ೫೩೦
ಸನ್ನದ್ಧೋ ವರ್ಮಿತಸ್ಸಜ್ಜೋ ದಂಶಿತೋ ವ್ಯೂಢಕಂಕಟಃ ||
(ತ್ರಿಷ್ವಾಮುಕ್ತಾದಯೋ) *q* (ವರ್ಮಭೃತಾಂ) ಕಾವಚಿಕಂ (ಗಣೇ) |*r* ೫೩೧

---

a Any kind of vehicle 4. *b* A line of chariots 1. *c* Elephant-driver, or rider on an elephant 4. *d* Charioteer, driver 8. *e* Warrior in a car 2. *f* Horseman, rider 2. *g* Soldiers, fighting men 3. *h* Sentinels 2. *i* Men belonging to an army 2. *j* Commander of a thousand men 2. *k* Camp-follower 2. *l* General 2. *m* Armour 2. *n* Belt or girdle 2. *o* Helmet 3. *p* Covering for the body 7. *q* Accoutred, dressed, armed 9. *r* Group of men in armour 1.

a ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಾಹನ ೪. *b* ವಾಹನದ ಸಾಲು ೧. *c* ಮಾವಟಿಗ ೪. *d* ಬಂಡಿ ನಡೆಸುವವನು ೮. *e* ತೇರೇರುವವನು ೨. *f* ಕುದುರೆಯ ಸವಾರ ೨. *g* ಯುದ್ಧಮಾಡುವವನು ೩. *h* ದಂಡು ಕಾದಿರುವವನು ೨. *i* ದಂಡಿಗೆ ಸೇರಿದವರು ೨. *j* ಸಾವಿರ ಸೈನಿಕರುಳ್ಳವನು ೨. *k* ದಂಡಿನ ಸುತ್ತಲೂ ಇರುವವನು ೨. *l* ದಳವಾಯಿ ೨. *m* ಅಂಗಿ ೨. *n* ನಡುಕಟ್ಟು ೨. *o* ತಲೆಗೆ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವ ಕುಲಾವಿ ಮೊದಲಾದ್ದು ೩. *p* ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಅಂಗಿ ೭. *q* ಕವಚ ತೊಟ್ಟಿರುವವನು ೯. *r* ಕವಚಧಾರಿಗಳ ಗುಂಪು ೧.

ಪದಾತಿಪತ್ತಿಪದಗಪಾದಾತಿಕಪದಾಜಯಃ ।
ಪದ್ಗ (ಶ್ಚ) ಪದಿಕ (ಶ್ಚಾಥ) *a* ಪಾದಾತಂ (ಪತ್ತಿಸಂಹತಿಃ) ॥*b* ೫೩೨
ಶಸ್ತ್ರಾಜೀವೇ ಕಾಂಡಪೃಷ್ಠಾ ಯುಧೀಯಾ ಯುಧಿಕಾ (ಸ್ಸಮಾಃ) ।*c*
ಕೃತಹಸ್ತಸ್ಸುಪ್ರಯೋಗವಿಶಿಖಃ ಕೃತಪುಂಖ (ವತ್) ॥*d* ೫೩೩
ಅಪರಾದ್ಧಪೃಷತ್ಕೋಽ (ಸೌ ಲಕ್ಷ್ಯಾದ್ಯಶ್ಚ್ಯುತಸಾಯಕಃ) ।*e*
ಧನ್ವೀ ಧನುಷ್ಮಾನ್ ಧಾನುಷ್ಕೋ ನಿಷಂಗ್ಯಸ್ತ್ರೀ ಧನುರ್ಧರಃ ॥*f* ೫೩೪
(ಸ್ಯಾ) ತ್ಕಾಂಡವಾಂ (ಸ್ತು) ಕಾಂಡೀರ *g* ಶ್ಶಾಕ್ತಿಕ(ಶ್ಶಕ್ತಿಹೇತಿಕಃ) ।*h*
ಯಾಷ್ಟೀಕ ಪಾರಶ್ವಧಿಕೌ (ಯಷ್ಟಿಸ್ವಧಿತಿ ಹೇತಿಕೌ) ॥*i* ೫೩೫
ನೈಸ್ತ್ರಿಂಶಿಕೋಽ(ಸಿಹೇತಿಸ್ಸ್ಯಾ) *j* (ತ್ಸಮೌ) ಪ್ರಾಸಿಕಕೌಂತಿಕೌ ।*k*
ಚರ್ಮೀ ಫಲಕಪಾಣಿಃ (ಸ್ಯಾತ್) *l* ಪತಾಕೀ ವೈಜಯಂತಿಕಃ ॥*m* ೫೩೬
ಅನುಪ್ಲವಸ್ಸಹಾಯ (ಶ್ಚಾ) ನುಚರೋಽಭಿಚರ (ಸ್ಸಮಾಃ) ।*n*
ಪುರೋಗಾಗ್ರೇಸರಪ್ರಷ್ಠಾಗ್ರತಸ್ಸರಪುರಸ್ಸರಾಃ ॥ ೫೩೭
ಪುರೋಗಮಃ ಪುರೋಗಾಮೀ *o* ಮಂದಗಾಮೀ(ತು) ಮಂಥರಃ ।*p*
ಜಂಘಾಲೋಽತಿಜವ (ಸ್ತುಲ್ಯೌ) *q* ಜಂಘಾಕರಿಕ ಜಾಂಘಿಕೌ ॥*r* ೫೩೮

---

a Foot-soldier, infantry 7. *b* A regiment of infantry 1. *c* One who lives by the profession of arms, a man-at-arms, mercenary 4. *d* Skilled archer, unerring marksman (dead shot) 3. *e* An archer who misses his aim 1. *f* Bowman 6. *g* Archer 2. *h* Spearman 1. *i* Clubman 1, man armed with a battle-axe 1. *j* Swordsman 1. *k* Lancer 2. *l* Shield-bearer 2. *m* Standard-bearer 2. *n* Man in the rear rank 4. *o* Man in the front rank 7. *p* One who marches slowly 2. *q* One who marches quickly 2. *r* Courier 2.

a ಕಾಲಾಳು ೭. *b* ಕಾಲಾಳುಗಳ ಗುಂಪು ೧. *c* ಆಯುಧಧಾರಿ ೪. *d* ಗುರಿಯನ್ನು ಹೊಡೆಯುಬಲ್ಲವನು ೩. *e* ಗುರಿ ತಪ್ಪಿದ ಬಾಣವುಳ್ಳವನು ೧. *f* ಬಿಲ್ಗಾರನು ೬. *g* ಬಾಣಗಳೇ ಆಯುಧವಾಗುಳ್ಳವನು ೨. *h* ಶಕ್ತಿಯೇ ಆಯುಧವಾಗುಳ್ಳವನು ೧. *i* ದೊಣ್ಣೆಯೂ, ಗಂಡುಕೊಡಲಿಯೂ ಆಯುಧವಾಗುಳ್ಳವರು ೨. *j* ಕತ್ತಿಯೇ ಆಯುಧವಾಗುಳ್ಳವನು ೧. *k* ಕೊಂತವೇ ಆಯುಧವಾಗುಳ್ಳವನು ೨. *l* ಗುರಾಣಿ ಹಿಡಿದವನು ೨. *m* ಬಾವುಟ ಹಿಡಿವವನು ೨. *n* ನೆರವಾದವನು ೪. *o* ಮುಂದುಗಡೆ ನಡೆವ ಊಳಿಗದವನು ೭. *p* ಮೆಲ್ಲಗೆ ನಡೆವವನು ೨. *q* ಬೇಗ ನಡೆವವನು ೨. *r* ದೂರ ನಡೆವ ಸುದ್ದಿಗಾರ ೨.

ತರಸ್ವೀ ತ್ವರಿತೋ ವೇಗೀ ಪ್ರಜವೀ ಜವನೋ ಜವಃ ।*a*
ಜಯ್ಯೋ (ಯಶ್ಶಕ್ಯತೇ ಜೇತುಂ) *b* ಜೇಯೋ (ಜೇತವ್ಯಮಾತ್ರಕೇ) ॥*c* ೫೩೯
ಜೈತ್ರ(ಸ್ತು)ಜೇತಾ *d* (ಯೋ ಗಚ್ಛತ್ಯಲಂ ವಿದ್ವಿಷತಃ ಪ್ರತಿ ।
ಸೋ)ಽಭ್ಯಮಿತ್ರ್ಯೋಽಭ್ಯಮಿತ್ರೀಯೋ (ಽಪ್ಯ)ಭ್ಯಮಿತ್ರೀಣ (ಇತ್ಯಪಿ) ॥*e* ೫೪೦
ಊರ್ಜಸ್ವಲ (ಸ್ಸ್ಯಾ) ದೂರ್ಜಸ್ವೀ (ಯ ಊರ್ಜೋಽತಿಶಯಾನ್ವಿತಃ) ।*f*
(ಸ್ಯಾ) ದುರಸ್ವಾನುರಸಿಲೋ *g* ರಥಿಕೋ ರಥಿನೋ ರಥೀ ॥*h* ೫೪೧
(ಕಾಮಂಗಾಮ್ಯ) ನುಕಾಮೀನೋ *i* (ಹ್ಯ)ತ್ಯಂತೀನ (ಸ್ತಥಾ ಭೃಶಂ) ।*j*
ಶೂರೋ ವೀರ (ಶ್ಚ) ವಿಕ್ರಾಂತೋ *k* ಜೇತಾ ಜಿಷ್ಣು (ಶ್ಚ) ಜಿತ್ವರಃ ॥*l* ೫೪೨
ಸಾಂಯುಗೀನೋ (ರಣೇ ಸಾಧು ಶ್ಶಸ್ತ್ರಜೀವಾದಯಸ್ತ್ರಿಷು) ।*m*
ಧ್ವಜಿನೀ ವಾಹಿನೀ ಸೇನಾ ಪೃತನಾಽನೀಕಿನೀ ಚಮೂಃ ॥ ೫೪೩
ವರೂಥಿನೀ ಬಲಂ ಸೈನ್ಯಂ ಚಕ್ರಂ (ಚಾ) ನೀಕ (ಮಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ॥*n*
ವ್ಯೂಹ (ಸ್ತು) ಬಲವಿನ್ಯಾಸೋ *o* (ಭೇದಾ) ದಂಡಾದಯೋ (ಯುಧಿ)॥*p* ೫೪೪
ಪ್ರತ್ಯಾಸಾರೋ ವ್ಯೂಹಪಾರ್ಷ್ಣಿಃ (ಸೈನ್ಯಪೃಷ್ಠೇ) ಪ್ರತಿಗ್ರಹಃ ।*q*

---

a Sharp, active man 6. *b* One who can be conquered 1. *c* One whom it is necessary to conquer 1. *d* Victor, conqueror 2. *e* One who faces his foe 3. *f* A powerful man 2. *g* A brave man 2. *h* One who owns a car 3. *i* One who fights independently of others 1. *j* One who fights to excess 1. *k* Hero 3. *l* One sure to conquer 3. *m* One skilled in war 1. *n* An army 11. *o* Arrangement of an army for war 2. *p* Arrangement of troops in various positions. *q* Second line of defence 3.

a ವೇಗವುಳ್ಳವನು ೬. *b* ಜಯಿಸಲ್ಪಡಲು ಶಕ್ಯನು ೧. *c* ಜಯಿಸಲ್ಪಡ ತಕ್ಕವನು ೧. *d* ಜಯಶಾಲಿ ೨. *e* ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋಗುವವನು ೩. *f* ಬಲಿಷ್ಠ ೨. *g* ಧೈರ್ಯಶಾಲಿ ೨. *h* ರಥವುಳ್ಳವನು ೩. *i* ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಾಗಿ ಹೋಗುವವನು ೧. *j* ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಬಹಳವಾಗಿ ನುಗ್ಗುವವನು ೧. *k* ವೀರನು ೩. *l* ಜಯಶೀಲನು ೩. *m* ಯುದ್ಧವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದವನು ೧. *n* ಸೇನೆ ೧೧. *o* ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸೇನೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವ ವಿಧ ೨. *p* ವ್ಯೂಹಭೇದ–ದಂಡವ್ಯೂಹ, ಮಂಡಲವ್ಯೂಹ, ಪದ್ಮವ್ಯೂಹ ಇವು ಮೊದಲಾದುವು. *q* ವ್ಯೂಹಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುವ ಸೇನೆ–ಬೆಂಬಲ ೩.

(ಏಕೇಭೈಕರಥತ್ರ್ಯಶ್ವಾ) ಪತ್ತಿಃ (ಪಂಚಪದಾತಿಕಾ) ||*a* ೫೪೫
(ಪತ್ತ್ಯಂಗೈಸ್ತ್ರಿಗುಣೈಸ್ಸರ್ವೈಃ ಕ್ರಮಾದಾಖ್ಯಾ ಯಥೋತ್ತರಂ) |
ಸೇನಾಮುಖಂ ಗುಲ್ಮಗಣೌ ವಾಹಿನೀ ಪೃತನಾ ಚಮೂಃ || ೫೪೬
ಅನೀಕಿನೀ *b* (ದಶಾನೀಕಿ ನ್ಯ)ಕ್ಷೌಹಿಣ್ಯ (ಥ) *c* ಸಂಪದಿ |
ಸಂಪತ್ತಿಃಶ್ರೀ (ಶ್ಚ) ಲಕ್ಷ್ಮೀ (ಶ್ಚ) *d* ವಿಪತ್ತ್ಯಾಂ ವಿಪದಾಪದೌ ||*e* ೫೪೭
ಆಯುಧಂ (ತು) ಪ್ರಹರಣಂ ಶಸ್ತ್ರಮಸ್ತ್ರ *f* (ಮಥಾಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) |
ಧನುಶ್ಚಾಪೋ ಧನ್ವಶರಾಸನಕೋದಂಡಕಾರ್ಮುಕಂ || ೫೪೮
ಇಷ್ವಾಸೋ(ಪ್ಯ *g* ಥ ಕರ್ಣಸ್ಯ) ಕಾಲಪೃಷ್ಠಂ (ಶರಾಸನಂ) |*h*
(ಕಪಿಧ್ವಜಸ್ಯ) ಗಾಂಡೀವಗಾಂಡಿವೌ (ಪುನ್ನಪುಂಸಕೇ) ||*i* ೫೪೯
(ಕೋಟಿರಸ್ಯಾ) ಟನೀ *j* ಗೋಧಾ ತಲಂ (ಜ್ಯಾಘಾತವಾರಣೇ) |*k*
ಲಸ್ತಕ (ಸ್ತು ಧನುರ್ಮಧ್ಯಂ) *l* ಮೌರ್ವೀ ಜ್ಯಾ ಶಿಂಜಿನೀ ಗುಣಃ ||*m* ೫೫೦

---

a A fraction of an army, consisting of one elephant, one chariot, three horsemen and five soldiers 1. *b* Seven increasing estimates of an army on the basis of the foregoing fraction, trebling at each step the last estimate will therefore consist of 2,187 elephants, 2,187 chariots, 6,561 cavalry, 10,935 infantry. *c* A force ten times this last. *d* Fortune 4. *e* Misfortune 3. *f* Weapon 4. *g* Bow 7. *h* The name of Karna's bow 1. *i* The name of Arjuna's bow 2. *j* The notched extremity of a bow 1. *k* A leathern guard worn by archers on the hand to prevent its being injured by the bow-string 2. *l* The middle of a bow, where it is grasped 1. *m* Bow-string 4.

a ಒಂದಾನೆ, ಒಂದು ರಥ, ಮೂರು ಕುದುರೆಗಳು, ಐದು ಕಾಲಾಳುಗಳು, ಇವುಗಳ ಗುಂಪು ೧. *b* ಸೇನೆಯ ಬೇರೆಬೇರೆ ಗುಂಪುಗಳು ೭–ಹೇಗೆಂದರೆ ಪತ್ತಿಗೆ ಮೂರರಷ್ಟು ಸೇನಾ ಮುಖ, ಇದಕ್ಕೆ ಮೂರರಷ್ಟು ಗುಲ್ಮ, ಇದಕ್ಕೆ ಮೂರರಷ್ಟು ಗುಣ, ಹೀಗೆಯೇ ಉತ್ತರೋತ್ತರ ತ್ರಿಗುಣವಾದರೆ ವಾಹಿನೀ, ಪೃತನಾ, ಚಮೂ, ಅನೀಕಿನೀ, ಎನಿಸುವುದು. *c* ಹತ್ತು ಅನೀಕಿನಿಯು ಒಂದು ಅಕ್ಷೌಹಿಣಿ. *d* ಐಶ್ವರ್ಯ ೪. *e* ಕಷ್ಟ ೩. *f* ಆಯುಧ ೪. *g* ಬಿಲ್ಲು ೭. *h* ಕರ್ಣನ ಬಿಲ್ಲು ೧. *i* ಅರ್ಜುನನ ಬಿಲ್ಲು ೨. *j* ಬಿಲ್ಲಿನ ಕೊನೆ ೧. *k* ಬಿಲ್ಲನ್ನು ತೀಡುವಾಗ ಕೊರೆಯದಂತೆ ಕೈಗೆ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವ ತೊಗಲಿನ ಚೀಲ ೨. *l* ಬಿಲ್ಲಿನ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ ೧. *m* ಬಿಲ್ಲಿಗೆ ಬಿಗಿಯುವ ತೊಗಲಿನ ಹಗ್ಗ–ಹೆದೆ ೪.

(ನ್ಯಾತ್) ಪ್ರತ್ಯಾಲೀಢಮಾಲೀಢ (ಮಿತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಾನಪಂಚಕಂ) ।*a*
ಲಕ್ಷ್ಯಂ ಲಕ್ಷಂ ಶರವ್ಯಂ (ಚ) *b* ಶರಾಭ್ಯಾಸ ಉಪಾಸನಂ ॥*c* ೫೫೧
ಪೃಷತ್ಕಬಾಣವಿಶಿಖಾ ಅಜಿಂಹಗಖಗಾಶುಗಾಃ ।
ಕಲಂಬಮಾರ್ಗಣಶರಾಃ ಪತ್ರೀ ರೋಪ ಇಷು (ರ್ದ್ವಯೋಃ) ॥*d* ೫೫೨
ಪ್ರಕ್ಷ್ವೇಡನಾ (ಸ್ತು) ನಾರಾಚಾಃ *e* ಪಕ್ಷೋ ವಾಜ *f* (ಸ್ತ್ರಿಷೂತ್ತರೇ)
ನಿರಸ್ತಃ (ಪ್ರಹಿತೇ ಬಾಣೇ) *g* (ವಿಷಾಕ್ತೇ) ದಿಗ್ಧಲಿಪ್ತಕೌ ॥*h* ೫೫೩
ತೂಣೋಪಾಸಂಗತೂಣೀರನಿಷಂಗಾಇಷುಧಿ (ರ್ದ್ವಯೋಃ) ।
ತೂಣ್ಯಾಂ *i* ಖಡ್ಗೇ (ತು) ನಿಸ್ತ್ರಿಂಶಚಂದ್ರಹಾಸಾಸಿರಿಷ್ಟಯಃ ॥ ೫೫೪
ಕೌಕ್ಷೇಯಕೋ ಮಂಡಲಾಗ್ರಃ ಕರವಾಲಃ ಕೃಪಾಣ (ವತ್) ।*j*
ತ್ಸರುಃ (ಖಡ್ಗಾದಿಮುಷ್ಟೌ ಸ್ಯಾತ್) *k* ಮೇಖಲಾ (ತನ್ನಿಬಂಧನೇ) ॥*l* ೫೫೫
ಫಲಕೋಽ (ಸ್ತ್ರೀ) ಫಲಂ ಚರ್ಮ *m* ಸಂಗ್ರಾಹೋ (ಮುಷ್ಟಿರಸ್ಯ ಯಃ) ।*n*
ದ್ರುಘಣೇ ಮುದ್ಗರಘನೌ *o* (ನ್ಯಾತ್) ಈಳೀ ಕರವಾಳಿಕಾ ॥*p* ೫೫೬
ಭಿಂಡಿವಾಲಃ ಸೃಗ್(ಸ್ತುಲ್ಯೌ) *q* ಪರಿಘಃ ಪರಿಘಾತನಃ ।*r*

---

a The attitude of an archer in drawing the bow, one leg advanced 5. *b* Mark for arrows, target 3. *c* Archery practice 2. *d* Arrow 12. *e* A kind of long arrow 2. *f* Feather of an arrow 2. *g* An arrow flying through the air after being shot from the bow 1. *h* Poisoned arrow 2. *i* Quiver 6. *j* Sword 9. *k* Hilt of a sword 1. *l* Sword-knot, sword-belt 1. *m* A shield of leather 3. *n* The grip of a shield 1. *o* A club or mace, a weapon formed like a hammer 3. *p* A small sword 2. *q* A small arrow or dart blown from a tube, an iron staff for smiting with 2. *r* A club or stick mounted with iron 2.

a ಬಿಲ್ಲುಗಾರರು ಯುದ್ಧಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಹೊಂಚಿಕೆಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವ ರೀತಿ ೫. *b* ಗುರಿ ೩. *c* ಬಾಣಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಕಲಿಯುವಿಕೆ ೨. *d* ಬಾಣ ೧೨. *e* ಆರ್ಭಟಿಸುವ ಬಾಣ ವಿಶೇಷ ೨. *f* ಬಾಣದ ರೆಕ್ಕೆ ೨. *g* ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಬಾಣ ೧. *h* ವಿಷ ಬಳಿದ ಬಾಣ ೨. *i* ಬತ್ತಳಿಕೆ ೬. *j* ಕತ್ತಿ ೯. *k* ಕತ್ತಿ ಮುಂತಾದ್ದರ ಪಿಡಿ ೧. *l* ಆಯುಧವು ಜಾರಿಹೋಗದ ಹಾಗೆ ಕಟ್ಟುವ ಸಾಧನ ೧. *m* ಗುರಾಣಿ ೩. *n* ಗುರಾಣಿಯ ಹಿಡಿ ೧. *o* ಕಬ್ಬಿಣದ ಗುದಿಗೆ ೩. *p* ಈಳಿಗೆ ಕತ್ತಿ ೨. *q* ಮಾರುದ್ದ ಗುದಿಗೆ ೨. *r* ಕಬ್ಬಿಣದ ಕಟ್ಟು ಹಾಕಿರುವ ಮರದ ದೂಲ ೨.

(ದ್ವಯೋಃ) ಕುಠಾರಃ ಸ್ವಧಿತಿಃ *a* ಪರಶು (ಶ್ಚ) ಪರಶ್ವಧಃ ॥*b* ೫೫೭
(ಸ್ಯಾ)ಚ್ಛಸ್ತ್ರೀ(ಚಾ)ಸಿಪುತ್ರೀ (ಚ) ಛುರಿಕಾ (ಚಾ) ಸಿಧೇನುಕಾ ।*c*
(ವಾ ಪುಂಸಿ) ಶಲ್ಯಂ ಶಂಕು (ರ್ನಾ) *d* ಸರ್ವಲಾ ತೋಮರೋ*s*(ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ)॥*e*
ಪ್ರಾಸ (ಸ್ತು) ಕುಂತಃ *f* ಕೋಣ (ಸ್ತು ಸ್ತ್ರಿಯಃ) ಪಾಳ್ಯಶ್ರಿಕೋಟಯಃ ।*g*
ಸರ್ವಾಭಿಸಾರಸ್ಸರ್ವೌಘಸ ರ್ವಸನ್ನಹನಾ(ರ್ಥಕಃ) ॥*h* ೫೫೮
ಲೋಹಾಭಿಸಾರೋ*s* (ಸ್ತ್ರಭೃತಾಂ ರಾಜ್ಞಾಂ ನೀರಾಜನಾವಿಧಿಃ) ।*i*
(ಯತ್ಸೇನಯಾಭಿಗಮನಮರೌ ತ) ದಭಿಷೇಣನಂ ॥*j* ೫೬೦
ಯಾತ್ರಾ ವ್ರಜ್ಯಾಭಿನಿರ್ಯಾಣಂ ಪ್ರಸ್ಥಾನಂ ಗಮನಂ ಗಮಃ ।*k*
(ಸ್ಯಾತ್) ಆಸಾರಃ ಪ್ರಸರಣಂ *l* ಪ್ರಚಕ್ರಂ (ಚಲಿತಾರ್ಥಕಂ) ॥*m* ೫೬೧
(ಅಹಿತಾನ್ಪ್ರತ್ಯಭೀತಸ್ಯ ರಣೇ ಯಾನ) ಮಭಿಕ್ರಮಃ ।*n*
ವೈತಾಳಿಕಾ ಬೋಧಕರಾ *o* ಚಾಕ್ರಿಕಾ ಘಾಂಟಿಕಾ (ಸ್ಸಮಾಃ) ॥*p* ೫೬೨
(ಸ್ಯು) ರ್ಮಾಗಧಾ (ಸ್ತು) ಮಗಧಾ *q* ವಂದಿನಃ ಸ್ತುತಿಪಾಠಕಾಃ ।*r*

---

a Battle-axe 2. *b* Another kind of the same 2. *c* Knife 4. *d* Pike 2. *e* Lance, hog-spear 2. *f* A boarded dart 2. *g* The sharp edge of a sword or other cutting instrument 2. *h* An army in battle array, prepared for engagement 2. *i* Lustration of arms 1. *j* Advance of the enemy 1. *k* March 6. *l* Surrounding an enemy 2. *m* An army on the march 1. *n* Going forth to battle without fear of the enemy 1. *o* Bards whose principal duty is to awaken a king at dawn with music and song 2. *p* Bards who tell the time 2. *q* Bards who encourage a king by songs 2. *r* Heralds, panegyrists 2.

a ಕೊಡಲಿ ೨. *b* ಗಂಡುಕೊಡಲಿ ೨. *c* ಚೂರಿ ೪. *d* ಗೂಟ ೨. *e* ದೋಟಿ, ಈಟಿ ೨. *f* ಕೊಂತ ೨. *g* ಅಂಚು ೪. *h* ಸಕಲ ಸೇನೆಯೂ ಅಣಿಯಾಗುವಿಕೆ ೨. *i* ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೊರಟ ಅರಸುಗಳಿಗೆ ರಕ್ಷೆಯಾಗಿ ಆರತಿಯನ್ನು ನಿವಾಳಿಸುವುದು ೧. *j* ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ಯೆದುರಾಗಿ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋಗುವಿಕೆ ೧. *k* ಜಯಾರ್ಥವಾಗಿ ಹೊರಟ ಪ್ರಯಾಣ ೬. *l* ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಹರಡಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ ೨. *m* ದಂಡು ಸ್ಥಳವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುವಿಕೆ ೧. *n* ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಭಯವಿಲ್ಲದೆ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಹೋಗುವಿಕೆ ೧. *o* ಅರಸುಗಳನ್ನು ನಿದ್ದೆಯಿಂದ ಎಚ್ಚರಿಸುವವರು ೨. *p* ಕಾಲವನ್ನು ತಿಳಿಸುವವರು ೨. *q* ಗಾನಮಾಡಿ ಉತ್ಸಾಹಗೊಳಿಸುವವರು ೨. *r* ಹೊಗಳು ಭಟರು ೨.

ಸಂಶಪ್ತಕಾ (ಸ್ತು ಸಮಯಾತ್ಸಂಗ್ರಾಮಾದನಿವರ್ತಿನಃ) ॥*a* ೫೬೩
ರೇಣು (ರ್ದ್ವಯೋಃ ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ಧೂಳಿಃ ಪಾಂಸು (ರ್ನಾ ನ ದ್ವಯೋಃ) ರಜಃ ।
ಚೂರ್ಣೇ ಕ್ಷೋದ *b* ಸ್ಸಮುತ್ಪಿಂಜ ಪಿಂಜಲೌ (ಭೃಶಮಾಕುಲೇ) ॥*c* ೫೬೪
ಪತಾಕಾ ವೈಜಯಂತೀ (ಸ್ಯಾ)ತ್ಕೇತನಂ ಧ್ವಜ (ಮಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ।*d*
(ಸಾ) ವೀರಾಶಂಸನಂ (ಯುದ್ಧಭೂಮಿರ್ಯಾತಿಭಯಪ್ರದಾ) ॥*e* ೫೬೫
(ಅಹಂಪೂರ್ವಮಹಂಪೂರ್ವಮಿ) ತ್ಯಹಂಪೂರ್ವಿಕಾ (ಕ್ರಿಯಾ) । *f*
ಆಹೋಪುರುಷಿಕಾ (ದರ್ಪಾದ್ಯಾಸ್ಯಾತ್ಸಂಭಾವನಾತ್ಮನಿ) ॥*g* ೫೬೬
ಅಹಮಹಮಿಕಾ (ತು ಸಾ ಸ್ಯಾತ್ಪರಸ್ಪರಂ ಯೋ ಭವತ್ಯಹಂಕಾರಃ) ।*h*
ದ್ರವಿಣಂ ತರಸ್ಸಹೋಬಲಶೌರ್ಯಾಣಿ ಸ್ಥಾಮ ಶುಷ್ಮಂ (ಚ) ॥ ೫೬೭
ಶಕ್ತಿಃ ಪರಾಕ್ರಮಪ್ರಾಣೌ *i* ವಿಕ್ರಮ (ಸ್ತ್ವತಿಶಕ್ತಿತಾ) ।*j*
ವೀರಪಾನಂ (ತು ಯತ್ಪಾನಂ ವೃತ್ತೇ ಭಾವಿನಿ ವಾ ರಣೇ) ॥*k* ೫೬೮
ಯುದ್ಧಮಾಯೋಧನಂ ಜನ್ಯಂ ಪ್ರಧನಂ ಪ್ರವಿದಾರಣಂ ।
ಮೃಧಮಾಸ್ಕಂದನಂ ಸಂಖ್ಯಂ ಸಮೀಕಂ ಸಾಂಪರಾಯಿಕಂ ॥ ೫೬೯
(ಅಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ಸಮರಾನೀಕರಣಾಃ ಕಲಹವಿಗ್ರಹೌ ।
ಸಂಪ್ರಹಾರಾಭಿಸಂಪಾತಕಲಿಸಂಸ್ಫೋಟಸಂಯುಗಾಃ ॥ ೫೭೦
ಅಭ್ಯಾಮರ್ದಸಮಾಘಾತಸಂಗ್ರಾಮಾಭ್ಯಾಗಮಾಹವಾಃ ।
ಸಮುದಾಯಃ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ಸಂಯತ್ಸಮಿತ್ಯಾಜಿಸಮಿದ್ಯುಧಃ ॥*l* ೫೭೧

---

a Picked soldiers sworn never to recede, and stationed to prevent the flight of the rest 1. *b* Dust 6. *c* A dust storm 2. *d* Flag, banner 4. *e* A field of battle which creates fear 1. *f* Emulation 1. *g* Conceit, assurance 1. *h* Boasting, bragging 1. *i* Powers, ability, might, spirit, pluck 10. *j* Energy, heroism 1. *k* Drink taken during and after battle 1. *l* War, battle 31.

a ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಮಾಡಿ ಕಾಳಗದಿಂದ ಹಿಂತಿರುಗದಿರುವವರು ೧. *b* ಧೂಳು ೬. *c* ಬಹಳ ವ್ಯಾಪ್ತವಾದ ಧೂಳು ೨. *d* ಬಾವುಟ ೪. *e* ಬಹಳ ಅಂಜಿಕೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಯುದ್ಧರಂಗ ೧. *f* ನಾನು ಮುಂದು ತಾನು ಮುಂದೆಂಬುದಾಗಿ ಮಾಡುವ ಕೆಲಸ ೧. *g* ತನ್ನ ಸಮಾನರಿಲ್ಲವೆಂದು ಗರ್ವದಿಂದ ಭಾವಿಸುವಿಕೆ ೧. *h* ತಾವೇ ಗಟ್ಟಿಗರೆಂದು ಪರಸ್ಪರ ಅಹಂಕಾರಪಡುವಿಕೆ ೧. *i* ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ೧೦. *j* ಹೆಚ್ಚಾದ ಶಕ್ತಿ ೧. *k* ಕಾಳಗ ನಡೆದಮೇಲೂ ನಡೆಯಬೇಕಾದಾಗಲೂ ವೀರರು ಮಾಡುವ ಪಾನ ೧. *l* ಕಾಳಗ ೩೧.

ನಿಯುದ್ಧಂ (ಬಾಹುಯುದ್ಧೇಽ) *a* (ಥ) ತುಮುಲಂ (ರಣಸಂಕುಲೇ) | *b*
ಕ್ಷ್ವೇಡಾ(ತು) ಸಿಂಹನಾದ (ಸ್ಸ್ಯಾತ್) *c* (ಕರಿಣಾಂ ಘಟನಾ) ಘಟಾ || *d* ೫೭೨
ಕ್ರಂದನಂ (ಯೋಧಸಂರಾವೋ) *e* ಬೃಂಹಿತಂ (ಕರಿಗರ್ಜಿತಂ) | *f*
ವಿಸ್ಫಾರೋ (ಧನುಷಸ್ಸ್ವನಃ) *g* ಪಟಹಾಡಂಬರೌ (ಸಮೌ) || *h* ೫೭೩
ಪ್ರಸಭಂ (ತು) ಬಲಾತ್ಕಾರೋ ಹಠೋ *i* ಽ(ಥ) ಸ್ಖಲಿತಂ ಛಲಂ | *j*
ಅಜನ್ಯಂ (ಕ್ಲೀಬ) ಮುತ್ಪಾತ ಉಪಸರ್ಗ (ಸ್ಸಮಂ ತ್ರಯಂ) || *k* ೫೭೪
ಮೂರ್ಛಾ (ತು) ಕಶ್ಮಲಂ ಮೋಹೋ *l* (ಪ್ಯ)ವಮರ್ದ (ಸ್ತು) ಪೀಡನಂ | *m*
ಅಭ್ಯವಸ್ಕಂದನಂ (ತ್ವ)ಭ್ಯಾಸಾದನಂ *n* ವಿಜಯೋ ಜಯಃ || *o* ೫೭೫
ವೈರಶುದ್ಧಿಃ ಪ್ರತೀಕಾರೋ ವೈರನಿರ್ಯಾತನಂ (ಚ ನಾ) | *p*
ಪ್ರದ್ರಾವೋದ್ದ್ರಾವಸಂದ್ರಾವಸಂದ್ರವಾ ವಿದ್ರವೋ ದ್ರವಃ || ೫೭೬
ಅಪಕ್ರಮೋಽಪಯಾನಂ (ಚ) *q* (ರಣೇ ಭಂಗಃ) ಪರಾಜಯಃ | *r*
ಪರಾಜಿತಪರಾಭೂತೌ *s* (ತ್ರಿಷು) ನಷ್ಟತಿರೋಹಿತೌ || *t* ೫೭೭
ಪ್ರಮಾಪಣಂ ನಿಬರ್ಹಣಂ ನಿಕಾರಣಂ ನಿಶಾರಣಂ |
ಪ್ರವಾಸನಂ ಪರಾಸನಂ ನಿಷೂದನಂ ನಿಹಿಂಸನಂ || ೫೭೮
ನಿರ್ವಾಪಣಂ ಸಂಜ್ಞಪನಂ ನಿರ್ಗ್ರಂಥನಮಪಾಸನಂ |

---

a Fighting with fists, boxing 1. *b* Tumultuous combat, melee 1. *c* War-whoop, battle-cry 2. *d* A troop of elephants assembled for battle 1. *e* Shouting 1. *f* The roar of elephants 1. *g* The twang of bows 1. *h* Drum, kettle-drum 2. *i* Force, violence 3. *j* Error or mistake in fighting 2. *k* A portent or prodigy as an earth-quake, comet, etc. 3. *l* Fainting, swooning 3 *m* Capture, seizure 2. *n* Acquiring a foreign territory by stratagem 2. *o* Conquest, victory 2. *p* Revenge, retaliation 3. *q* Flight, escape 8. *r* Defeat 1. *s* One who has been defeated 2 *t* A fugitive 1.

a ಕೈ ಕಾಳಗ ೧. *b* ದೊಂಬಿ ಕಾಳಗ ೧. *c* ವೀರರು ಕಿರಿಚುವಿಕೆ ೨. *d* ಆನೆಗಳ ಗುಂಪು ೧. *e* ವೀರರು ಬೊಬ್ಬಿಡುವುದು ೧. *f* ಆನೆಗಳ ಕೂಗು ೧. *g* ಬಿಲ್ಲಿನ ಧ್ವನಿ ೧. *h* ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಬಾರಿಸುವ ತಮ್ಮಟೆ ೨. *i* ಬಲಾತ್ಕಾರ ೩. *j* ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ತಪ್ಪುವಿಕೆ ೨. *k* ಅನಿಷ್ಟಸೂಚಕ ೩. *l* ಪ್ರಜ್ಞೆ ತಪ್ಪುವಿಕೆ ೩. *m* ಹಿಡಿಯುವಿಕೆ ೨. *n* ಆಕ್ರಮಿಸುವುದು ೨. *o* ಗೆಲ್ಲುವಿಕೆ ೨.
q ಓಡಿ ಹೋಗುವುದು ೮. *r* ಸೋಲು ೧.
[illegible]ತವನು ೨. *t* ಮರೆಯಾದವನು ೧.

ನಿಸ್ತರ್ಹಣಂ ನಿಹನನಂ ಕ್ಷಣನಂ ಪರಿವರ್ಜನಂ ॥ ೫೭೯
ನಿರ್ವಾಸನಂ ವಿಶಸನಂ ಮಾರಣಂ ಪ್ರತಿಘಾತನಂ ।
ಉದ್ವಾಸನಪ್ರಮಥನಕ್ರಥನೋಜ್ಜಾಸನಾನಿ (ಚ) ॥ ೫೮೦
ಆಲಂಭಪಿಂಜವಿಶರಘಾತೋನ್ಮಾಥವಧಾ (ಅಪಿ) ।*a*
(ಸ್ಯಾತ್) ಪಂಚತಾ ಕಾಲಧರ್ಮೋ ದಿಷ್ಟಾಂತಃ ಪ್ರಲಯೋಽತ್ಯಯಃ ॥ ೫೮೧
ಅಂತೋ ನಾಶೋ (ದ್ವಯೋ) ಮೃತ್ಯುರ್ಮರಣಂ ನಿಧನೋಽ(ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ।*b*
ಪರಾಸುಃ ಪ್ರಾಪ್ತಪಂಚತ್ವಪರೇತಪ್ರೇತಸಂಸ್ಥಿತಾಃ ॥ ೫೮೨
ಮೃತಪ್ರಮೀತೌ (ತ್ರಿಷ್ವೇತೇ) *c* ಚಿತಾ ಚಿತ್ಯಾ ಚಿತಿಃ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ।*d*
ಕಬಂಧೋಽ (ಸ್ತ್ರೀ ಕ್ರಿಯಾಯುಕ್ತಮಪಮೂರ್ಧಕಳೇಬರಂ) ॥*e* ೫೮೩
ಶ್ಮಶಾನಂ (ಸ್ಯಾತ್) ಪಿತೃವನಂ *f* ಕುಣಪಶ್ಶವ (ಮಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ।*g*
ಪ್ರಗ್ರಹೋಪಗ್ರಹೌ ಬಂದ್ಯಾಂ *h* ಕಾರಾ (ಸ್ಯಾತ್) ಬಂಧನಾಲಯೇ ॥*i* ೫೮೪
(ಪುಂಸಿ ಭೂಮ್ನ್ಯ) ಸವಃ ಪ್ರಾಣಾ(ಶ್ಚೈವಂ) *j* ಜೀವೋಽಸುಧಾರಣಂ ।*k*
ಆಯುರ್ಜೀವಿತಕಾಲೋ (ನಾ) *l* ಜೀವಾತುರ್ಜೀವನೌಷಧಂ ॥*m* ೫೮೫
॥ ಇತಿ ಕ್ಷತ್ರಿಯವರ್ಗಃ ॥

IX. ವೈಶ್ಯ ವರ್ಗ—VAISHYA-VARGA.

ಊರವ್ಯಾ ಊರುಜಾ ಅರ್ಯಾ ವೈಶ್ಯಾ ಭೂಮಿಸ್ಪೃಶೋ ವಿಶಃ ।*n*

---

a Killing, slaughter 30. *b* Dying, death 10. *c* Dead 7. *d* Funeral pile 3. *e* Headless trunk retaining vitality 1. *f* Cemetery, a place where bodies are burned or buried 2. *g* Corpse 2. *h* Prisoner, especially of war 3. *i* Prison, dungeon 2. *j* Life, breath 2. *k* Living, alive 2. *l* Life-time, duration of life 2. *m* A medicine to prolong life, or of sufficient efficacy to quicken the dead 2. *n* A merchant, a man of the third Hindu caste 6.

a ಕೊಲ್ಲುವುದು ೩೦. *b* ಸಾಯುವುದು ೧೦. *c* ಸತ್ತವನು ೭. *d* ಹೆಣವನ್ನು ಸುಡುವ ಕಟ್ಟಿಗೆ ಬೆರಣಿಗಳ ರಾಶಿ ೩. *e* ತಲೆ ಹೋಗಿ ಚಲಿಸುವ ಶರೀರ, ಮುಂಡ ೧. *f* ಸುಡುಗಾಡು ೨. *g* ಹೆಣ ೨. *h* ಸೆರೆ ೩. *i* ಸೆರೆಮನೆ ೨. *j* ಪ್ರಾಣ ೨. *k* ಬದುಕಿರುವದು ೨. *l* ಬದುಕಿರುವ ಕಾಲ ೨. *m* ಬದುಕಿಸುವ ಮದ್ದು ೨. *n* ಕೋಮಟಿ, ವೈಶ್ಯ ೬.

ಆಜೀವೋ ಜೀವಿಕಾ ವಾರ್ತಾ ವೃತ್ತಿರ್ವರ್ತನಜೀವನೇ ||*a* ೫೮೬
(ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ಕೃಷಿಃ ಪಾಶುಪಾಲ್ಯಂ ವಾಣಿಜ್ಯಂ (ಚೇತಿ ವೃತ್ತಯಃ) |*b*
ಸೇವಾ ಶ್ವವೃತ್ತಿ*c* ರನೃತಂ (ಕೃಷಿ) *d* (ರುಂಛಶಿಲಂ) ತ್ವೃತಂ ||*e* ೫೮೭
(ದ್ವೇ ಯಾಚಿತಾಯಾಚಿತಯೋರ್ಯಥಾಸಂಖ್ಯಂ) ಮೃತಾಮೃತೇ | *f*
ಸತ್ಯಾನೃತಂ (ವಣಿಗ್ಭಾವಃ) *g* (ಸ್ಯಾ) ದೃಣಂ ಪರ್ಯುದಂಚನಂ || ೫೮೮
ಉದ್ಧಾರೋ *h* ರ್ಥಪ್ರಯೋಗ(ಸ್ತು) ಕುಸೀದಂ ವೃದ್ಧಿಜೀವಿಕಾ |*i*
(ಯಾಚ್ಞಯಾಪ್ತಂ) ಯಾಚಿತಕಂ *j* (ನಿಮಯಾ) ದಾಪಮಿತ್ಯಕಂ ||*k* ೫೮೯
ಉತ್ತಮರ್ಣಾಧಮರ್ಣೌ (ದ್ವೌ ಪ್ರಯೋಕ್ತೃಗ್ರಾಹಕೌ ಕ್ರಮಾತ್) |*l*
ಕುಸೀದಿಕೋ ವಾರ್ಧುಷಿಕೋ ವೃದ್ಧ್ಯಾಜೀವ(ಶ್ಚ)ವಾರ್ಧುಷಿಃ ||*m* ೫೯೦
ಕ್ಷೇತ್ರಾಜೀವಃ ಕರ್ಷಕ(ಶ್ಚ) ಕೃಷಿಕ(ಶ್ಚ) ಕೃಷೀವಲಃ |*n*
(ಕ್ಷೇತ್ರಂ) ವ್ರೈಹೇಯಶಾಲೇಯಂ (ವ್ರೀಹಿಶಾಲ್ಯುದ್ಭವೋಚಿತಂ) ||*o* ೫೯೧

---

a Livelihood, means of subsistence 6. *b* Farming cultivation of the soil 1, the business of a grazier, rearing and keeping cattle 1, traffic, trade, commerce 1. *c* Service, servitude 2. *d* Living by cultivation of the soil 1. *e* Living by gleaning 1. *f* Living by begging 1, living by honest labour 1. *g* Living by trade or commerce 1. *h* Debt 3. *i* Living on interest 3. *j* Anything obtained by begging 1. *k* Profit obtained by barter or exchange 1. *l* Creditor 1, debtor 1. *m* Money-lender, banker 4. *n* Farmer 4. *o* Land fit for the cultivation of rice, wet or irrigated land 2.

a ಜೀವನೋಪಾಯ ೬. *b* ಉತ್ತು ಬೆಳೆವುದು ೧. ಗೋಮಹಿಷ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸುವುದು ೧, ಮಾರುವುದು ೧. *c* ಚಾಕರಿ ಮಾಡುವುದು ೨. *d* ಉತ್ತು ಬೆಳೆದು ಜೀವಿಸುವಿಕೆ ೧. *e* ಕಾಳುಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡು ಜೀವಿಸುವುದು ೧. *f* ಬೇಡುವುದು ಮೃತ ಜೀವನ ೧, ಬೇಡದಿರುವುದು ಅಮೃತವು ೧. *g* ವರ್ತಕತನ ೧. *h* ಸಾಲ ೩. *i* ಬಡ್ಡಿಯಿಂದ ಜೀವನ ೩. *j* ಬೇಡಿ ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದು ೧. *k* ಒಂದನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಪಡೆವ ಬದಲಾವಣೆಯಿಂದ ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದು ೧. *l* ಸಾಲ ಕೊಟ್ಟವನು ೧, ಸಾಲ ತೆಗೆದುಕೊಂಡವನು ೧. *m* ಬಡ್ಡಿಯಿಂದ ಬದುಕುವವನು ೪. *n* ಕೃಷಿಯಿಂದ ಜೀವಿಸುವವನು ೪. *o* ವ್ರೀಹಿ (ಬತ್ತ), ಶಾಲಿ (ಒಂದು ತರದ ಸಣ್ಣ ಬತ್ತ), ಇವು ಬೆಳೆವ ಭೂಮಿ ೨.

ಯವ್ಯಂ ಯವಕ್ಯಂ ಷಷ್ಟಿಕ್ಯಂ (ಯವಾದಿಭವನಂ ಹಿ ಯತ್) |*a*
ತಿಲ್ಯತೈಲೀನ (ವನ್ಮಾಷೋ ಮಾಣುಭಂಗಾದ್ದ್ವಿರೂಪತಾ) ||*b* ೫೯೨
ಮೌದ್ಗೀನ ಕೌದ್ರವೀಣಾದಿ (ಶೇಷಧಾನ್ಯೋದ್ಭವೋಚಿತಂ) |*c*
ಶಾಕಕ್ಷೇತ್ರೇ (ದ್ವಯಂ) ಶಾಕಶಾಕಟಂ ಶಾಕಶಾಕಿನಂ ||*d* ೫೯೩
ಬೀಜಾಕೃತಂ (ತೂ)ಪ್ತಕೃಷ್ಟಂ *e* ಸೀತ್ಯಂ ಕೃಷ್ಟಂ (ಚ) ಹಲ್ಯ(ವತ್) |*f*
ತ್ರಿಗುಣಾಕೃತಂ ತೃತೀಯಾಕೃತಂ ತ್ರಿಹಲ್ಯಂ ತ್ರಿಸೀತ್ಯ(ಮಪಿ ತಸ್ಮಿನ್) ||*g* ೫೯೪
ದ್ವಿಗುಣಾಕೃತೇ (ತು ಸರ್ವಂ ಪೂರ್ವಂ) ಶಂಬಾಕೃತ (ಮಪೀಹ) |*h*
(ದ್ರೋಣಾಢಕಾದಿವಾಪಾದೌ) ದ್ರೌಣಿಕಾಢಕಿಕಾ(ದಯಃ) ||*i* ೫೯೫
(ಖಾರೀವಾಪಸ್ತು) ಖಾರೀಕ (ಉತ್ತಮರ್ಣಾದಯಸ್ತ್ರಿಷು) |*j*
(ಪುನ್ನಪುಂಸಕಯೋ) ರ್ವಪ್ರಂ ಕೇದಾರಂ ಕ್ಷೇತ್ರ *k* (ಮಸ್ಯ ತು) || ೫೯೬
ಕೈದಾರಕಂ (ಸ್ಯಾತ್) ಕೈದಾರ್ಯಂ ಕ್ಷೈತ್ರಂ ಕೈದಾರಿಕಂ (ಗಣೇ) |*l*

---

a Land fit for barley, land fit for *shashtika* rice, (a rice which comes to maturity in 60 days, hence its name) 3. *b*. Land fit for *sesamum indicum,* a plant which yields oil 2. *c* Land fit for pulse (*phaseolus radiatus*) or green gram 1, land fit for the grain *paspalum frumentaceum* 1. *d* Vegetable garden 3. *e* A sown field 2. *f* Ploughed land 3. *g* Land ploughed three times over 4. *h* Land ploughed twice 2(+3). *i* A field which may be sown with a *drona* or *adhaka* (about a peck) of grain 2. *j* A field that may be sown with one *khari* of grain(=3 to 4 bushels) 1. *k* Paddy field 3. *l* Group of paddy fields 4.

a ಕಿರುಗೋಧಿ, ಯವಕವೆಂಬ ಧಾನ್ಯ, ಆರುವತ್ತು ದಿವಸದಲ್ಲಿ ಫಲಿಸುವ ಧಾನ್ಯ, ಇವು ಬೆಳೆವ ಭೂಮಿಗಳು ೩. *b* ಎಳ್ಳು ಬೆಳೆವ ಭೂಮಿ ೨, ಹೀಗೆಯೇ ಮಾಷ (ಉದ್ದು), ಉಮಾ (ಅಗಸೆ), ಅಣು (ಒಂದು ತರದ ಭತ್ತ), ಭಂಗಾ (ನಣಬು), ಇವು ಬೆಳೆವ ಭೂಮಿಗಳಿಗೆ ಎರಡೆರಡು ಹೆಸರುಗಳು. . *c* ಹೆಸರು, ಆರಕ, ಮುಂತಾದ್ದು ಬೆಳೆವ ಭೂಮಿಗಳು. *d* ಸೊಪ್ಪಿನ ತೋಟ ೩. *e* ಬೀಜ ಬಿತ್ತಿದ ಕ್ಷೇತ್ರ ೨. *f* ಉತ್ತ ಭೂಮಿ ೩. *g* ಮೂರು ಸಾರಿ ಉತ್ತ ಭೂಮಿ ೪. *h* ಎರಡು ಸಾರಿ ಉತ್ತ ಭೂಮಿ ೨(+೩). *i* ಇಕ್ಕೊಳಗದ ಬೀಜವರಿಯ ನೆಲ, ಬಳ್ಳದ ಬೀಜವರಿಯ ನೆಲ ೨. *j* ಕಂಡಗದ ಬೀಜವರಿಯ ನೆಲ ೧. *k* ಗದ್ದೆ ೩. *l* ಗದ್ದೆಗಳ ಗುಂಪು ೪.

ಲೋಷ್ಟಾನಿ ಲೇಷ್ಟವಃ (ಪುಂಸಿ) *a* ಕೋಟಿಶೋ ಲೋಷ್ಟಭೇದನಃ ||*b* ೫೯೭
ಪ್ರಾಜನಂ ತೋದನಂ ತೋತ್ರಂ *c* ಖನಿತ್ರಮವದಾರಣಂ |*d*
ದಾತ್ರಂ ಲವಿತ್ರ *e* ಮಾಬಂಧೋ ಯೋಕ್ತ್ರಂ ಯೋತ್ರ ಮ(ಥೋ) *f* ಫಲಂ|| ೫೯೮
ನಿರೀಷಂ ಕೂಟಕಂ *g* ಫಾಲಃ ಕೃಷಕೋ *h* ಲಾಂಗಲಂ ಹಲಂ |
ಗೋದಾರಣಂ (ಚ) ಸೀರೋ *i* (ಥ) ಶಮ್ಯಾ (ಸ್ತ್ರೀ) ಯುಗಕೀಲಕಂ ||*j* ೫೯೯
ಈಷಾ ಲಾಂಗಲದಂಡ (ಸ್ಸ್ಯಾತ್) *k* ಸೀತಾ ಲಾಂಗಲಪದ್ಧತಿಃ |*l*
(ಪುಂಸಿ) ಮೇಧಿಃ (ಖಲೇ ದಾರು ನ್ಯಸ್ತಂ ಯತ್ಪಶುಬಂಧನೇ) ||*m* ೬೦೦
ಆಶುರ್ವ್ರೀಹಿಃ ಪಾಟಲ(ಸ್ಸ್ಯಾ) *n* ಚ್ಛಿತಶೂಕಯವೌ (ಸವೌ) |*o*
ತೋಕ್ಮ (ಸ್ತು ತತ್ರ ಹರಿತೇ) *p* ಕಲಾಯ(ಸ್ತು) ಸತೀನಕಃ || ೬೦೧
ಹರೇಣು ಖಂಡಿಕೌ (ಚಾಸ್ಮಿನ್) *q* ಕೋರದೂಷ (ಸ್ತು) ಕೋದ್ರವಃ |*r*
(ಸ್ಯಾ)ದಾಢಕೀ (ಚ) ತುವರೀ *s* ಖಲ್ವೋನಿಷ್ಪಾವ (ಇತ್ಯಪಿ) ||*t* ೬೦೨
ಶ್ಯಾಮಾಕಶ್ಯಾಮಕ(ಸ್ತುಲ್ಯಾ) *u* ಜರ್ತಿಲೋ (ವನಜೇ ತಿಲೇ) |*v*
ಮಂಗಲ್ಯಕೋ ಮಸೂರೋಽ*s* *w* (ಥ) ಮಕುಷ್ಟಕಮಯುಷ್ಟಕೌ || ೬೦೩

---

a A clod, a lump of earth 2. *b* A clod-breaker, a wooden instrument like a mallet 2. *c* A goad 3. *d* Spade 2. *e* Sickle 2. *f* The tie of the yoke of a plough, a halter 3. *g* An iron plough 3. *h* Plough-share 2. *i* Plough 4. *j* The pin of a yoke 2. *k* The pole of a plough 2. *l* Furrow 2. *m* The stake on a threshing-floor to which cattle are tied 1. *n* Red paddy 2. *o* Barley (*hordeum hexastichon*) 2. *p* Green barley 1. *q* Ground nut, monkey nut 4. *r* The grain *paspalum scrobiculatum* 2. *s* Lentil 2. *t* Baller 1. *u* Panicum 2. *v* Gingely-oil seed 1. *w* A sort of lentil (*ervum hirsutum*) 2.

a ಹೆಂಟೆ ೨. *b* ಹೆಂಟೆಯನ್ನೊಡೆಯುವ ಸಾಧನ, ಕೊಡತಿ ಮುಂತಾದದ್ದು ೨. *c* ತಿವಿಗೋಲು ೩. *d* ಅಗತೆಯ ಸಾಧನ, ಗುದ್ದಲಿ ಮುಂತಾದದ್ದು ೨. *e* ಕೊಯ್ಯುವ ಸಾಧನ, ಕುಡುಗೋಲು ಮೊದಲಾದದ್ದು ೨. *f* ಮಿಣಿ ಮೊದಲಾದ ಕಟ್ಟುವ ಸಾಧನ ೩. *g* ಒಂದು ತರದ ಉಳತಕ್ಕ ಸಾಧನ ೩. *h* ಗುಳ ೨. *i* ನೇಗಿಲು ೪. *j* ನೊಗದ ಕಣ್ಣಿಗೆ ತಗಲುಹಾಕುವ ಮೊಳೆ ೨. *k* ಈಚು ೨. *l* ನೇಗಿಲು ಗೀಚಿದ ಸಾಲು ೨. *m* ಮೇಟಿ ೧. *n* ಕೆಂಬತ್ತ ೨. *o* ಯವೆ ಎಂಬ ಧಾನ್ಯ ೨. *p* ಹಸುರು ಯವೆ ೧. *q* ನೆಲಗಡಲೆ ೪. *r* ಹಾರಕ ೨. *s* ತೊಗರಿ ೨. *t* ಅವರೆ ೨. *u* ಸಾವೆ ೨. *v* ಹುಚ್ಚೆಳ್ಳು ೧. *w* ಕಾಡು ಕಡಲೆ ೨.

(ವನಮುದ್ಗೇ) *a* ಸರ್ಷಪೇ (ತು ದ್ವೌ) ತುಂಬುಭಕದಂಬಕೌ ।*b*
ಸಿದ್ಧಾರ್ಥ (ಸ್ತ್ವೇಷ ಧವಳೋ) *c* ಗೋಧೂಮಸ್ಸುಮನ (ಸ್ಸಮೌ) ।*d* ೬೦೪
(ಸ್ಯಾ) ದ್ಯಾವಕ (ಸ್ತು) ಕುಲ್ಮಾಷ *e* ಶ್ಚಣಕೋ ಹರಿಮಂಥಕಃ ।*f*
(ದ್ವೌ ತಿಲೇ) ತಿಲಪಿಂಜ (ಶ್ಚ) ತಿಲಪೇಜ (ಶ್ಚ ನಿಷ್ಫಲೇ) ॥*g* ೬೦೫
ಕ್ಷವಃ ಕ್ಷುತಾಽಭಿಜನನೋ ರಾಜಿಕಾ ಕೃಷ್ಣಿಕಾಽಸುರೀ ।*h*
(ಸ್ತ್ರಿಯೌ) ಕಂಗುಪ್ರಿಯಂಗೂ (ದ್ವೇ) *i* ಅತಸೀ (ಸ್ಯಾ) ದುಮಾ ಕ್ಷುಮಾ ॥*j*
ಮಾತುಲಾನೀ (ತು) ಭಂಗಾಯಾಂ *k* (ವ್ರೀಹಿಭೇದ) ಸ್ತ್ವಣುಃ (ಪುಮಾನ್) ।*l*
ಕಿಂಶಾರುಸ್ಸಸ್ಯಶೂಕಂ (ಸ್ಯಾ) *m* ತ್ಕಣಿಶಂ ಸಸ್ಯಮಂಜರೀ ॥*n* ೬೦೭
ಧಾನ್ಯಂ ವ್ರೀಹಿಸ್ಸ್ತಂಬಕರಿ *o* ಸ್ಸ್ತಂಬೋ ಗುತ್ಸ (ಸ್ತೃಣಾದಿನಃ) ।*p*
ನಾಳೀ ನಾಳಂ (ಚ ಕಾಂಡೋಽಸ್ಯ) *q* ಪಲಾಲೋಽ (ಸ್ತ್ರೀ ಸ ನಿಷ್ಫಲಃ) ॥*r*
ಕಡಂಗರೋ ಬುಸಂ (ಕ್ಲೀಬೇ) *s* (ಧಾನ್ಯತ್ವಚಿ) ತುಷಃ (ಪುಮಾನ್) ।*t*
ಶೂಕೋಽ(ಸ್ತ್ರೀ ಶ್ಲಕ್ಷ್ಣತೀಕ್ಷ್ಣಾಗ್ರೇ)*u*ಶಮಿಾ ಶಿಂಬಾ *v* (ತ್ರಿಷೂತ್ತರೇ)॥೬೦೯
ಋದ್ಧಮಾವಸಿತಂ (ಧಾನ್ಯಂ) *w* ಪೂತಂ (ತು) ಬಹುಳೀಕೃತಂ ।*x*

---

a A wild pulse (*phaseolus radiatus*) 2. *b* A sort of mustard (*sinapis dichotoma*) 3. *c* White mustard 1. *d* Wheat 2. *e* A grain resembling barley (*dolichos catiang*) 2. *f* Chick-pea or Bengal gram (*cicer arietium*) 2. *g* Pithless or empty sesame 2. *h* Black mustard (*sinapis racemosa*) 5. *i* The grain *panicum italicum* 2. *j* Common fax (*linum usitatissimum*) 3. *k* Hemp (*cannabis sativa*) 2. *l* A very small kind of rice 1. *m* The beard of a grain 2. *n* Ear of grain 2. *o* Corn, grain 3. *p* A stack of hay 2. *q* A hollow or tubular stalk of grain 2. *r* Pithless or empty grain 2. *s* Straw of such pithless grain 2. *t* Husk of grain, especially of rice 1. *u* The awn of barley 1. *v* A pod or legume 2. *w* Ground or pounded grain 2. *x* Winnowed grain 2.

a ಕಾಡು ಹೆಸರು ೨. *b* ಸಾಸವೆ ೩. *c* ಬಿಳಿಯ ಸಾಸವೆ ೧. *d* ಗೋಧಿ ೨. *e* ಅಲಸಂದಿ ೨. *f* ಕಡಲೆ ೨. *g* ಜಳ್ಳಾದ ಎಳ್ಳು ೨. *h* ಕರಿ ಸಾಸವೆ ೫. *i* ನವಣೆ ೨. *j* ಅಗಸೆ ೩. *k* ಸಣಬು ೨. *l* ಜೀರಿಗೆ ಸಂಬಾರದ ಭತ್ತ ೧. *m* ಧಾನ್ಯದ ಮುಳ್ಳು ೨. *n* ತೆನೆ ೨. *o* ಧಾನ್ಯ ೩. *p* ಹುಲ್ಲು ಮುಂತಾದವುಗಳ ಹೊದೆ ೨. *q* ಹುಲ್ಲು ಮುಂತಾದವುಗಳ ದಂಟು, ಕಾವು ೨. *r* ಜಳ್ಳು ೧. *s* ಜಳ್ಳು ತೆನೆಯ ಹುಲ್ಲು ೨. *t* ಹೊಟ್ಟು ೧. *u* ಮುಳ್ಳು ೧. *v* ಕಾಯಿ, ಧಾನ್ಯಗಳ ಸಿಪ್ಪೆ ೨. *w* ಒಕ್ಕಿದ ಧಾನ್ಯ ೨. *x* ತೂರಿದ ಧಾನ್ಯ ೨.

(ಮಾಷಾದಯು) ಶ್ಶಮೀಧಾನ್ಯೇ ಶೂಕಧಾನ್ಯೇ (ಯವಾದಯಃ) ॥ ೬೧೦
ಶಾಲಯಃ (ಕಲಮಾದ್ಯಾಶ್ಚ ಷಷ್ಟಿಕಾದ್ಯಾಶ್ಚ ಪುಂಸ್ಯಮೀ) ।*a*
(ತೃಣಧಾನ್ಯಾನಿ) ನೀವಾರಾಃ *b* (ಸ್ತ್ರೀ) ಗವೇಧುರ್ಗವೇಧುಕಾ ॥*c* ೬೧೧
ಅಯೋಗ್ರಂ ಮುಸಲೋಽ (ಸ್ತ್ರೀ ಸ್ಯಾ) *d* ದುದೂಖಲಮುಲೂಖಲಂ ।*e*
ಘರಟ್ಟಶ್ಚಕ್ರಿಕಾಯಂತ್ರೇ *f* ಪಟ್ಟ(ಸ್ಸ್ಯಾತ್ಪೇಷಣಾಶ್ಮನಿ) ॥*g* ೬೧೨
ಪ್ರಸ್ಫೋಟನಂ ಶೂರ್ಪ (ಮಸ್ತ್ರೀ) *h* ಚಾಲಿನೀ ತಿತಉಃ (ಪುಮಾನ್) ।*i*
ಸ್ಯೂತಪ್ರಸೇವೌ *j* ಕಂಡೋಲ ಪಿಟೌ *k* ಕಟ ಕಿಲಿಂಜಕೌ ॥ ೬೧೩
(ಸಮಾನೌ) *l* ರಸವತ್ಯಾಂ (ತು) ಪಾಕಸ್ಥಾನ ಮಹಾನಸೇ ।*m*
ಪೌರೋಗವ (ಸ್ತದಧ್ಯಕ್ಷ) *n* ಸ್ಸೂಪಕಾರಾ(ಸ್ತು) ವಲ್ಲವಾಃ ॥ ೬೧೪
ಆರಾಳಿಕಾ ಆಂಧಸಿಕಾಸ್ಸೂದಾ ಔದನಿಕಾ ಗುಣಾಃ ।
ಪಾಚಕಾ(ಸ್ತೇ) ರಾಂಧನಿಕಾ *o* ಶ್ಯಾಕಕಾರಃ ಕಲಂಬಿಕಃ ॥*p* ೬೧೫
ಆಪೂಪಿಕಃ ಕಾಂಡವಿಕೋ ಭಕ್ಷ್ಯಕಾರ (ಇಮೇ ತ್ರಿಷು) ।*q*
ಅಶ್ಮಂತಮುತ್ಥಾನಮಧಿಶ್ರಯಣೀ ಚುಲ್ಲಿರಂತಿಕಾ ॥*r* ೬೧೬
ಅಂಗಾರಧಾನಿಕಾಂಗಾರಶಕಟ್ಯ(ಪಿ) ಹಸಂ (ತ್ಯಪಿ) ।
ಹಸ (ನ್ಯಪ್ಯಥ) *s* (ನ ಸ್ತ್ರೀಸ್ಯಾ) ದಂಗಾರೋ *t* ಲಾತಮುಲ್ಮುಕಂ ॥*u* ೬೧೭

---

a Leguminous grain 1, bearded grain 1, grain which grows in water, as paddy 1. *b* Wild corn 1. *c* Wild wheat 2. *d* A ricepounder, or club for beating rice 2. *e* The mortar in which grain is pounded 2. *f* A stone mill for grinding corn 2 *g* A stone for grinding condiments into a paste 1. *h* A winnowing basket 2. *i* A sieve 2. *j* Small basket 2. *k* Big basket 2. *l* Mat 2. *m* Kitchen, cook-room 3. *n* An overseer of the kitchen (*chief de cuisine*) 1. *o* Cook 9. *p* One who cooks vegetables 2. *q* Confectioner 3. *r* Fireplace, hearth 5. *s* Portable grate 4. *t* Live coal 1. *u* A burning faggot 2.

a ಉದ್ದು ಮೊದಲಾದುದು ಸಿಪ್ಪೆಯಧಾನ್ಯ, ಯವ ಮೊದಲಾದ್ದು ಮುಳ್ಳಿನ ಧಾನ್ಯ ೩. *b* ತಾನಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಕಾಡು ಧಾನ್ಯ ೧. *c* ಕಾಡು ಗೋಧಿ ೨. *d* ಒನಕೆ ೨. *e* ಒರಳು ೨. *f* ಬೀಸುವ ಕಲ್ಲು ೨. *g* ಅರೆಯುವ ಹಸಿ ಕಲ್ಲು ೧. *h* ಮೊರ ೨. *i* ಜಲ್ಲಡೆ ೨. *j* ಬಿದಿರು ತಟ್ಟೆ, ಮಕ್ಕರಿ ೨. *k* ಗೂಡೆ, ಹೆಡಿಗೆ ೨. *l* ಚಾಪೆ ೨. *m* ಅಡಿಗೆ ಮನೆ ೩. *n* ಅಡಿಗೆ ಮನೆಯ ಅಧಿಕಾರಿ ೧. *o* ಅಡಿಗೆಯವನು ೯. *p* ಗೊಜ್ಜು ಮುಂತಾದ ವ್ಯಂಜನವನ್ನು ಮಾಡುವವನು ೨. *q* ಕಜ್ಜಾಯ ಮುಂತಾದ ಭಕ್ಷ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವನು ೩. *r* ಒಲೆ ೫. *s* ಅಗ್ಗಿಷ್ಟಿಗೆ ೪. *t* ಕೆಂಡ ೧. *u* ಕೊಳ್ಳಿ ೨.

(ಕ್ಲೀಬೇ)ऽಂಬರೀಷಂ ಭ್ರಾಷ್ಟ್ರೋ *a* (ನಾ)ಕಂದು(ರ್ವಾ)ಸ್ವೇದನೀ(ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ)।*b*
ಅಲಂಜರ (ಸ್ಸ್ಯಾ) ನ್ಮಣಿಕಃ *c* ಕರ್ಕರ್ಯಾ(ಳು)ರ್ಗಳಂತಿಕಾ ॥*d* ೬೧೮
ಪಿಠರಃ ಸ್ಥಾಲ್ಯುಖಾ ಕುಂಡಂ *e* ಕಲಶ (ಸ್ತು ತ್ರಿಷು ದ್ವಯೋಃ) ।
ಘಟಃ ಕುಟನಿವಾ *f* (ವಸ್ತ್ರೀ) ಶರಾವೋ ವರ್ಧಮಾನಕಃ ॥*g* ೬೧೯
ಕೌಶಿಕೋ ಮಲ್ಲಿಕಾ (ತುಲ್ಯೇ) *h* ಪಿಧಾನಂ(ಸ್ಯಾ)ದುದಂಚನಂ ।*i*
ಋಜೀಷಂ ಪಿಷ್ಟಪಚನಂ *j* ಕಂಸೋऽ(ಸ್ತ್ರೀ) ಪಾನಭಾಜನಂ ॥*k* ೬೨೦
ಕುತೂಃ(ಕೃತ್ತಿ ಸ್ನೇ)ಹಪಾತ್ರೀ) *l* (ಸೈವಾಲ್ಪಾ) ಕುತುಪಃ (ಪುಮಾನ್) ।*m*
(ಸರ್ವ)ಮಾವಪನಂ ಭಾಂಡಂ *n* ಪಾತ್ರಾಮತ್ರೇ (ಚ) ಭಾಜನಂ ॥*o* ೬೨೧
ದರ್ವಿಃ ಕಂಬಿಃ ಖಜಾಕಾ (ಚ) *p* (ಸ್ಯಾ) ತ್ತರ್ದೂರ್ದಾರುಹಸ್ತಕಃ ।*q*
(ಅಸ್ತ್ರೀ) ಶಾಕಂ ಹರಿತಕಂ ಶಿಗ್ರು *r* (ರಸ್ಯತು ನಾಡಿಕಾ) ॥ ೬೨೨
ಕಡಂಬ(ಶ್ಚ) ಕಲಂಬ(ಶ್ಚ)ऽ ವೇಸವಾರ ಉಪಸ್ಕರಃ ।*t*
ತಿಂತ್ರಿಡೀಕಂ (ಚ) ಚುಕ್ರಂ (ಚ) ವೃಕ್ಷಾಮ್ಲ *u* (ಮಥ) ವೇಲ್ಲಜಂ ॥ ೬೨೩
ಮರೀಚಂ ಕೋಲಕಂ ಕೃಷ್ಣಮೂಷಣಂ ಧರ್ಮಪತ್ತನಂ ।*v*
ಜೀರಕೋ ಜೀರಣೋऽಜಾಜೀ ಕಣಾ *w* (ಕೃಷ್ಣೇ ತು ಜೀರಕೇ) ॥ ೬೨೪

---

a A metal plate used as a gridiron 2. *b* An iron plate or pan for baking cakes on 2. *c* A large earthen jar for storing things 2. *d* An earthen water-jar with a small mouth 3. *e* Earthen pot 4. *f* Water pot 4. *g* A flat dish 2. *h* A very small earthen pot 2 *i* A lid or cover 2. *j* A vessel for cooking dough 2. *k* Cup, goblet, porringer 2. *l* A large skin-bottle for oil 1. *m* A smaller one 1. *n* Container 2. *o* Vessel in general 3. *p* Ladle 3. *q* A wooden ladle 2. *r* A pot herb, any vegetable 3. *s* Edible stalk of a vegetable 2. *t* The seasoning put in curry 2. *u* Tamarind 3. *v* Pepper 6. *w* Cumin seed 4.

a ಹುರಿಯುವ ಓಡು, ಬಾಣಲಿ ೨. *b* ಕಾವಲಿ ೨. *c* ಗುಡಾಣ ೨. *d* ಹೂಜಿ ೩. *e* ಮಡಕೆ ೪. *f* ಕೊಡ ೪. *g* ಶ್ರಾವೆ ೨. *h* ಕುಡಿಕೆ ೨. *i* ಮುಚ್ಚಳ ೨. *j* ಹಿಟ್ಟು ಮಾಡುವ ಪಾತ್ರೆ ೨. *k* ಕುಡಿಯುವ ಪಾತ್ರೆ ೨. *l* ತೊಗಲಿನ ಎಣ್ಣೆಪಾತ್ರೆ ೧. *m* ಚಿಕ್ಕದಾದ ತೊಗಲಿನ ಪಾತ್ರೆ ೧. *n* ಎಲ್ಲಾ ಸಾಮಾನು ತುಂಬುವ ಚೀಲ, ಗುಡಾಣ ೨. *o* ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪಾತ್ರೆ ೩. *p* ಸೌಟು, ಮಿಳ್ಳೆ ೩. *q* ಮರದ ಸೌಟು ೨. *r* ತರಕಾರಿ, ಕಾಯಿಪಲ್ಯ ಮುಂತಾದ್ದು ೩. *s* ತರಕಾರಿಯ ಕಾಂಡ ೨. *t* ಜೀರಿಗೆ ಮುಂತಾದ ಸಂಬಾರ ೨. *u* ಹುಣಿಸೆಹಣ್ಣು ೩. *v* ಮೆಣಸು ೬. *w* ಜೀರಿಗೆ ೪.

ಸುಷವೀ ಕಾರವೀ ಪೃಥ್ವೀ ಪೃಥುಃ ಕಾಲೋಪಕುಂಚಿಕಾ |*a*
ಆರ್ದ್ರಕಂ ಶೃಂಗಿಬೇರಂ (ಸ್ಯಾ) *b* (ದಥ) ಛತ್ರಾ ವಿತುನ್ನಕಂ || ೬೨೫
ಕುಸ್ತುಂಬುರು (ಚ) ಧಾನ್ಯಾಕ *c* (ಮಥ) ಶುಂಠೀ ಮಹೌಷಧಂ |
(ಸ್ತ್ರೀನಪುಂಸಕಯೋ) ರ್ವಿಶ್ವಂ ನಾಗರಂ ವಿಶ್ವಭೇಷಜಂ ||*d* ೬೨೬
ಆರನಾಳಕಸೌವೀರಕುಲ್ಮಾಷಾಭಿಷುತಾನಿ(ತು) |
ಅವಂತೀ ಸೋಮಧಾನ್ಯಾಮ್ಲಕುಂಜಲಾನಿ (ಚ) ಕಾಂಜಿಕೇ ||*e* ೬೨೭
ಸಹಸ್ರವೇದಿ ಜತುಕಂ ಬಾಹ್ಲೀಕಂ ಹಿಂಗು ರಾಮಠಂ |*f*
(ತತ್ಪತ್ರೀ) ಕಾರವೀ ಪೃಥ್ವೀ ಬಾಷ್ಪಿಕಾ ಕಬರೀ ಪೃಥುಃ ||*g* ೬೨೮
ನಿಶಾಖ್ಯಾ ಕಾಂಚನೀ ಪೀತಾ ಹರಿದ್ರಾ ವರವರ್ಣಿನೀ |*h*
(ಸಾಮುದ್ರಂ ಯತ್ತು ಲವಣ) ಮಕ್ಷೀಬಂ ವಶಿರಂ (ಚ ತತ್) ||*i* ೬೨೯
ಸೈಂಧವೋಽ(ಸ್ತ್ರೀ) ಶೀತಶಿವಂ ಮಾಣಿಬಂಧಂ (ಚ ಸಿಂಧುಜೇ) |*j*
ರೌಮಕೇ ಬಸ್ತಕಂ *k* ವಾಕ್ಯಂ ಬಿಡಂ (ಚ ಕೃತಕೇ ದ್ವಯಂ) ||*l* ೬೩೦
ಸೌವರ್ಚಲೇಽಕ್ಷರುಚಕೇ *m* ತಿಲಕಂ (ತತ್ರ ಮೇಚಕೇ) |*n*
ಮತ್ಸ್ಯಂಡೀ ಫಾಣಿತಂ (ಖಂಡವಿಕಾರೌ) *o* ಶರ್ಕರಾ ಸಿತಾ ||*p* ೬೩೧
ಕೂರ್ಚಿಕಾ (ಕ್ಷೀರವಿಕೃತಿಸ್ಸ್ಯಾ) *q* ದ್ರಸಾಲಾ (ತು) ಮಾರ್ಜಿಕಾ |*r*
(ಸ್ಯಾ)ತ್ತೇಮನಂ (ತು) ನಿಷ್ಠಾನಂ *s* (ತ್ರಿಲಿಂಗಾ ವಾಸಿತಾವಧೇಃ) || ೬೩೨

---

a A black kind of cumin seed 6. *b* Ginger 2. *c* Coriander seed 4. *d* Dried ginger 5. *e* The water in which rice has been boiled, gruel 7. *f* Assafœtida 5. *g* The asafœtida plant (*ferula asafoetida*) 5. *h* Turmeric 5. *i* Sea-salt 2. *j* Rock-salt produced in Sindh 3. *k* A kind of salt 2. *l* Table salt 2. *m* Natron, alkali 2. *n* A black sort of the same 1. *o* Molasses 2. *p* Sugar 2. *q* Cheese 1. *r* Curds 2. *s* A sauce of curds and vegetables 2.

a ಕರಿ ಜೀರಿಗೆ ೬. *b* ಹಸಿ ಶುಂಠಿ ೨. *c* ಕೊತ್ತುಂಬರಿ ೪. *d* ಒಣಗಿದ ಶುಂಠಿ ೫. *e* ಗಂಜಿ, ಅಂಬಲಿ ೭. *f* ಹಿಂಗು ೫. *g* ಹಿಂಗಿನ ಮರ ೫. *h* ಅರಿಸಿನ ೫. *i* ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಉಪ್ಪು ೨. *j* ಸಿಂಧು ದೇಶದ ಉಪ್ಪು, ಸೈಂಧವ ಲವಣ ೩. *k* ಚೌಳುಪ್ಪು ೨. *l* ತೊಳೆದು ಕಾಯಿಸಿ ತೆಗೆದ ಉಪ್ಪು, ಅಟ್ಟುಪ್ಪು ೨. *m* ಸೌವರ್ಚಲ ಎಂಬ ಲವಣ ೨. *n* ಕರಿಯ ಸೌವರ್ಚಲ ಲವಣ ೧. *o* ಕಾಕಂಬಿ ೨. *p* ಸಕ್ಕರೆ ೨. *q* ಹಾಲಿನ ಗಿಣ್ಣು ೧. *r* ಮಜ್ಜಿಗೆ ೨. *s* ಮಜ್ಜಿಗೆ ಪಳಿದ್ಯ, ಚಟ್ಣಿ ೨.

ಶೂಲಾಕೃತಂ ಭಟಿತ್ರಂ(ಚ) ಶೂಲ್ಯ *a* ಮುಖ್ಯಂ (ತು) ಪೈಠರಂ ।*b*
(ಸಂಸ್ಕೃತಂ ಸರ್ಪಿಷಾ ದಧ್ನಾ) ನಾರ್ಪಿಷ್ಕಂ ದಾಧಿಕಂ (ಕ್ರಮಾತ್) ॥*c* ೬೩೩
ಔದಲಾವಣಿಕಂ (ತತ್ಸ್ಯಾದ್ಯತ್ಸಿದ್ಧಂ ಲವಣಾಂಭಸಾ) ।*d*
ಪ್ರಣೀತಮುಪಸಂಪನ್ನಂ ಪ್ರಯಸ್ತಂ (ಸ್ಯಾತ್ಸುಸಂಸ್ಕೃತಂ) ॥*e* ೬೩೪
(ಸ್ಯಾ) ತ್ಪಿಚ್ಛಿಲಂ(ತು) ವಿಜಿಲಂ *f* ಸಂಮೃಷ್ಟಂ ಶೋಧಿತಂ (ಸಮೇ) ।*g*
ಚಿಕ್ಕಣಂ ಮಸೃಣಂ ಸ್ನಿಗ್ಧಂ *h* (ತುಲ್ಯೇ) ಭಾವಿತ ವಾಸಿತೇ ॥*i* ೬೩೫
ಆಪಕ್ವಂ ಪೌಳಿರಭ್ಯೂಷೋ *j* ಲಾಜಾಃ *k* (ಪುಂಭೂಮ್ನಿ ಚಾ)ಕ್ಷತಾಃ ।*l*
ಪೃಥುಕಃ (ಸ್ಯಾ) ಚ್ಚಿಪಿಟಕೋ *m* ಧಾನಾ (ಭ್ರಷ್ಟಯವೇ ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ॥*n* ೬೩೬
ಪೂಪೋಽಪೂಪಃ ಪಿಷ್ಟಕ (ಸ್ಸ್ಯಾತ್) *o* ಕರಂಭಾ (ದಧಿಸಕ್ತವಃ) ।*p*
ಭಿಸ್ಸಾ (ಸ್ತ್ರೀ) ಭಕ್ತಮಂಧೋಽನ್ನಮೋದನೋಽ(ಸ್ತ್ರೀ ಸ) ದೀದಿವಿಃ ॥*q* ೬೩೭
ಭಿಸ್ಸಟಾ ದಗ್ಧಿಕಾ *r* (ಸರ್ವರಸಾಗ್ರೇ) ಮಂಡ (ಮಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ।*s*
ಮಾಸರಾಚಾಮನಿಸ್ರಾವಾ (ಮಂಡೇ ಭಕ್ತಸಮುದ್ಭವೇ) ॥*t* ೬೩೮

---

a Anything roasted 3. *b* Anything cooked in a pot 2. *c* Anything made of ghee 1, anything made of curds 1. *d* Anything made of salt water 1. *e* Dressed, cooked, done 3. *f* Greasy, moist 2. *g* Cleaned, purified, refind 2. *h* Smooth, slippery, emollient 3. *i* Perfumed, scented 2. *j* A mash of half-boiled corn 3. *k* Fried grain, parched corn 1. *l* Uncooked coloured rice 1. *m* Rice wetted, parched and flattened 2. *n* Grain fried after boiling 1. *o* A cake 3. *p* Meal of fried grain mixed with curds 1. *q* Boiled rice, food 6. *r* Rice spoiled in cooking, burnt or smoked rice 2. *s* Skim, scum, froth, feam, barm 1. *t* The scum of boiled rice 3.

a ಸಲಾಕಿ ಮುಂತಾದ್ದಕ್ಕೆ ಚುಚ್ಚಿ ಪಕ್ವ ಮಾಡುವ ಭಕ್ಷ್ಯ ೩. *b* ಮಡಿಕೆ ಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಆಹಾರ ೨. *c* ತುಪ್ಪದಿಂದ ಮಾಡಿದ್ದು ೧, ಮೊಸರಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ್ದು ೧. *d* ಉಪ್ಪುನೀರಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ್ದು ೧. *e* ಸರ್ವಪರಿಕರದಿಂದ ಬಹಳ ರುಚಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಪದಾರ್ಥ ೩. *f* ಜಿಡ್ಡುಳ್ಳದ್ದು ೨. *g* ಶೋಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು ೨. *h* ನುಣುಪಾಗಿರುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದು ೩. *i* ವಾಸನೆ ಕಟ್ಟಿದ ಪದಾರ್ಥ ೨. *j* ಉಸಲಿ, ಗುಗ್ಗುರಿ ೩. *k* ಅರಳು ೧. *l* ಅಕ್ಷತೆ ೧. *m* ಅವಲಕ್ಕಿ ೨. *n* ಪುರಿ ೧. *o* ಹಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ಮೃದುವಾದ ಭಕ್ಷ್ಯ—ಒಬ್ಬಟ್ಟು ಮುಂತಾದ್ದು ೩. *p* ಮೊಸರಿನಲ್ಲಿ ಕಲಿಸಿದ ಹುರಿಹಿಟ್ಟು ೧. *q* ಅನ್ನ ೬. *r* ಸೀದು ಹೋದದ್ದು ೨. *s* ಕೆನೆ ೧. *t* ಅನ್ನದ ಕೆನೆ ಗಂಜಿ ೩.

ಯವಾಗೂರುಷ್ಣಿಕಾ ಶ್ರಾಣಾ ವಿಲೇಪೀ ತರಳಾ (ಚ ನಾ) |*a*
(ಮ್ರಕ್ಷಣಾಭ್ಯಂಜನೇ) ತೈಲಂ *b* ಕೃಧನಂ (ತು ತಿಲೋದನಂ) ||*c* ೬೩೯
ಗವ್ಯಂ (ತ್ರಿಷು ಗವಾಂ ಸರ್ವಂ) *d* ಗೋವಿಡ್ಗೋಮಯ (ಮಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) |*e*
(ತತ್ತು ಶುಷ್ಕಂ) ಕರೀಷೋಽ *f* (ಸ್ತ್ರೀ) ದುಗ್ಧಂ ಕ್ಷೀರಂ ಪಯ (ಸ್ಸಮಂ) ||*g*
ಪಯಸ್ಯ (ಮಾಜ್ಯದಧ್ಯಾದಿ) *h* ದ್ರಪ್ಸಂ (ದಧಿ ಘನೇತರತ್) |*i*
ಘೃತಮಾಜ್ಯಂ ಹವಿಸ್ಸರ್ಪಿ *j* ರ್ನವನೀತಂ ನವೋದ್ಧೃತಂ ||*k* ೬೪೧
(ತತ್ತು) ಹಯ್ಯಂಗವೀನಂ (ಯದ್ಧ್ಯೋಗೋದೋಹೋದ್ಭವಂ ಘೃತಂ) |*l*
ದಂಡಾಹತಂ ಕಾಲಶೇಯಮರಿಷ್ಟ (ಮಪಿ) ಗೋರಸಃ ||*m* ೬೪೨
ತಕ್ರಂ (ಹ್ಯು)ದಶ್ವಿನ್ಮಥಿತಂ (ಪಾದಾಂಬ್ವರ್ಧಾಂಬುನಿರ್ಜಲಂ) |*n*
(ಮಂಡಂ ದಧಿಭವಂ) ಮಸ್ತು *o* ಪೀಯೂಷೋಽ (ಭಿನವಂ ಪಯಃ) || *p* ೬೪೩
ಅಶನಾಯಾ ಬುಭುಕ್ಷಾ ಕ್ಷುತ್ *q* ಗ್ರಾಸ(ಸ್ತು) ಕಬಳಃ (ಪುಮಾನ್) |*r*
ಸಪೀತಿಃ (ಸ್ತ್ರೀ ತುಲ್ಯಪಾನಂ) *s* ಸಗ್ಧಿಃ (ಸ್ತ್ರೀ ಸಹಭೋಜನಂ) ||*t* ೬೪೪

---

a Rice-gruel 5. *b* Oil 1 *c* A dish of which rice and oil are chief ingredients 1. *d* Any product of the cow 1. *e* Cow-dung 2. *f* A cake of dried cow-dung used for fuel 2. *g* Milk 3 *h* Anything made from milk as *ghee*, curds, butter, etc., 1. *i* Thin curds 1. *j* Clarified butter, *ghee* 4. *k* Butter 2. *l* Ghee made from milk which has been standing for a day 1. *m* Buttermilk 4. *n* Butter-milk diluted with water in the proportion of—three parts of the former to one part of the latter 1, in equal parts 1, Undiluted butter milk 1. *o* The scum of curds 1. *p* Fresh drawn milk 1. *q* Hunger 3. *r* Mouthful 2. *s* Drinking in company 1. *t* Eating in company 1.

a ಅಂಬಲಿ ೫. *b* ಎಣ್ಣೆ ೧. *c* ಎಳ್ಳೋಗರ ೧. *d* ಹಸುವಿನ ಸಂಬಂಧವಾದದ್ದು ೧. *e* ಸಗಣಿ ೨. *f* ಬೆರಣಿ ೨. *g* ಹಾಲು ೩. *h* ಹಾಲಿನಿಂದಾದದ್ದು (ತುಪ್ಪ, ಮೊಸರು, ಬೆಣ್ಣೆ) ೧. *i* ಗಟ್ಟಿಯಲ್ಲದ ಮೊಸರು ೧. *j* ತುಪ್ಪ ೪. *k* ಬೆಣ್ಣೆ ೨. *l* ನಿನ್ನೆ ಕರೆದ ಆಕಳ ಹಾಲಿನಿಂದಾದ ತುಪ್ಪ ೧. *m* ಕಡೆದ ಮೊಸರು ೪. *n* ಕಡೆದು ಹಾಗಪಾಲು ನೀರು ಬೆರೆಸಿದ ಮೊಸರು ತಕ್ರ, ಅರ್ಧಪಾಲು ನೀರು ಬೆರೆಸಿದ್ದು ಉದಶ್ವಿತ್, ನೀರು ಬೆರೆಯದೆ ಇರುವುದು ಮಥಿತ ೩. *o* ಮೊಸರಿನ ಕೆನೆ ೧. *p* ಹೊಸ ಹಾಲು ೧. *q* ಹಸಿವು ೩. *r* ತುತ್ತು ೨. *s* ಒಟ್ಟಿಗೆ ಪಾನ ೧. *t* ಒಟ್ಟಿಗೆ ಊಟ ೧.

ಉದನ್ಯಾ(ತು) ಪಿಪಾಸಾ ತೃಟ್ತೃಷೋ *a* ಜಗ್ಧಿ(ಸ್ತು) ಭೋಜನಂ ।
ಜೇಮನಂ ಲೇಪ ಆಹಾರೋ ನಿಘಸೋ ನ್ಯಾದ (ಇತ್ಯಪಿ) ॥*b* ೬೪೫
ಸೌಹಿತ್ಯಂ ತರ್ಪಣಂ ತೃಪ್ತಿಃ*c* ಫೇಲಾ (ಭುಕ್ತಸಮುಜ್ಝಿತಂ) ।*d*
ಕಾಮಂ ಪ್ರಕಾಮಂ ಪರ್ಯಾಪ್ತಂ ನಿಕಾಮೇಷ್ಟಂ ಯಥೇಪ್ಸಿತಂ ॥*e* ೬೪೬
ಗೋಪೇ ಗೋಪಾಲಗೋಸಂಖ್ಯಗೋಧುಗಾಭೀರವಲ್ಲವಾಃ । *f*
(ಗೋಮಹಿಷ್ಯಾದಿಕಂ) ಪಾದಬಂಧನಂ *g* (ದ್ವೌ ಗವೀಶ್ವರೇ) ॥ ೬೪೭
ಗೋಮಾನ್ ಗೋಮೀ *h* ಗೋಕುಲಂ (ತು) ಗೋಧನಂ (ಸ್ಯಾದ್ಗವಾಂ ವ್ರಜೇ)।*i*
(ತ್ರಿಷ್ವಾ) ಶಿತಂ ಗವೀನಂ (ತದ್ಗಾವೋ ಯತ್ರಾಶಿತಾಃ ಪುರಾ) ॥ *j* ೬೪೮
ಉಕ್ಷಾ ಭದ್ರೋ ಬಲೀವರ್ದ ಋಷಭೋ ವೃಷಭೋ ವೃಷಃ ।
ಅನಡ್ವಾನ್ ಸೌರಭೇಯೋ ಗೌ *k* (ರುಕ್ಷ್ಣಾಂ ಸಂಹತಿ) ರೌಕ್ಷಕಂ ॥*l* ೬೪೯
ಗವ್ಯಾ ಗೋತ್ರಾ (ಗವಾಂ) *m* (ವತ್ಸಧೇನ್ವೋ) ರ್ವಾತ್ಸಕಧೈನುಕೇ ।*n*
(ವೃಷೋ ಮಹಾನ್) ಮಹೋಕ್ಷ (ಸ್ಸ್ಯಾತ್) *o* ವೃದ್ಧೋಕ್ಷ (ಸ್ತು) ಜರದ್ಗವಃ॥*p*
(ಉತ್ಪನ್ನ ಉಕ್ಷಾ) ಜಾತೋಕ್ಷ *q* (ಸ್ಸದ್ಯೋಜಾತಸ್ತು) ತರ್ಣಕಃ ।*r*
ಶಕೃತ್ಕರಿ(ಸ್ತು) ವತ್ಸ (ಸ್ಸ್ಯಾ) *s* ದ್ದಮ್ಯವತ್ಸತರೌ (ಸಮೌ) ॥*t* ೬೫೧

---

a Thirst 4. *b* A meal, repast 7. *c* Satisfaction, statiating 3. *d* Remnants of a meal 1. *e* Excess 6. *f* Cowherd 6. *g* Cattle 1. *h* Owner of cattle 2. *i* A herd of cattle 2. *j* Pasture land 2. *k* Bull, bullock 9. *l* Herd of oxen 1. *m* Herd of cows 2. *n* Herd of calves 1, herd of milch cows 1. *o* A large bull 1. *p* Old bullock 2. *q* A new-born calf 1. *r* New-born calf 1. *s* A calf up to the age of one year 2. *t* A young ox of an age to be trained either for draught or for carrying burdens 2.

a ಬಾಯಾರಿಕೆ ೪. *b* ಊಟ ೭. *c* ತೃಪ್ತಿ ೩. *d* ಉಂಡು ಬಿಟ್ಟದ್ದು ೧. *e* ಯಥೇಷ್ಟವಾದದ್ದು ೬. *f* ಗೊಲ್ಲನು ೬. *g* ಹಸು, ಎಮ್ಮೆ ಮುಂತಾದ್ದು ೧. *h* ದನಗಳ ಒಡೆಯ ೨. *i* ದನಗಳ ಮಂದೆ ೨. *j* ಮೊದಲು ಹಸುಗಳನ್ನು ಮೇಯಿಸಿದ ಸ್ಥಳ ೨. *k* ಎತ್ತು ೯. *l* ಎತ್ತುಗಳ ಗುಂಪು ೧. *m* ಗೋವುಗಳ ಸಮೂಹ ೨. *n* ಕರುಗಳ ಹಿಂಡು ೧, ಈದ ಹಸುಗಳ ಗುಂಪು ೧. *o* ದೊಡ್ಡ ಎತ್ತು ೧. *p* ಮುದಿ ಎತ್ತು ೨. *q* ಹುಟ್ಟಿದ ಹೋರಿ ಕರು ೧. *r* ಆಗತಾನೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಕರು ೧. *s* ಕರು ೨. *t* ತಿದ್ದುವುದಕ್ಕೆ ಅರ್ಹವಾದ ವಯಸ್ಸಿನ ಹೋರಿ ೨.

ಆರ್ಷಭ್ಯ (ಷ್ಷಂಡತಾಯೋಗ್ಯ) *a* ಷ್ಷಂಡೋ ಗೋಪತಿರಿಟ್ಚರಃ |*b*
ಕೂಚರ(ಶ್ಶೃಂಗಹೀನೋಽಸೌ)*c* ಕಕುದೋಽ(ಸ್ತ್ರೀ) ಕಕು(ತ್ತ್ರಿಧಾ) ||*d* ೬೫೨
(ಸ್ಕಂಧಪ್ರದೇಶೋಽಸ್ಯ) ವಹ *e* ಸ್ಸಾಸ್ನಾ (ತು) ಗಳಕಂಬಳಃ | *f*
(ಸ್ಯಾ) ನ್ನಸ್ತಿತ(ಸ್ತು) ನಸ್ಯೋತಃ *g* ಪ್ರಷ್ಠವಾಡ್ಯುಗವಾರ್ಶ್ವಗಃ ||*h* ೬೫೩
(ಯುಗಾದೀನಾಂ ತು ವೋಢಾರೋ) ಯುಗ್ಯಪ್ರಾಸಂಗ್ಯಶಾಕಟಾಃ |*i*
(ಖನತ್ಯನೇನ ತದ್ವೋಢಾಽಸ್ಯೇದಂ) ಹಾಲಿಕಸೈರಿಕೌ || *j* ೬೫೪
ಧೂರ್ವಹೇ ಧುರ್ಯಧೌರೇಯಧುರೀಣಾ (ಸ್ಸ) ಧುರಂಧರಾಃ |*k*
(ಉಭಾ) ವೇಕಧುರೀಣೈಕಧುರಾವೇಕಧುರಾವಹೇ ||*l* ೬೫೫
(ಸ ತು) ಸರ್ವಧುರೀಣೋ (ಯೋ) ಭದ್ರ (ಸ್ಸರ್ವಧುರಾವಹಃ) |*m*
ಮಾಹೇಯೀ ಸೌರಭೇಯೀ ಗೌರುಸ್ರಾ ಮಾಹಾ (ಚ) ಶೃಂಗಿಣೀ || ೬೫೬
ಅರ್ಜುನ್ಯಘ್ನ್ಯಾ ರೋಹಿಣೀ (ಸ್ಯಾ) *n* (ದುತ್ತಮಾ ಗೋಷು) ನೈಚಿಕೀ |*o*
(ವರ್ಣಾದಿಭೇದಾತ್ಸಂಜ್ಞಾಸ್ಸ್ಯುಃ) ಶಬಳೀ ಧವಳಾದಯಃ ||*p* ೬೫೭

---

a A calf intended to be reared as a sacred bull 1. *b* Sacred bull 3. *c* A bull without horns 1. *d* The hump of a bull 2. *e* Shoulder of a bull 1. *f* Dewlap 2. *g* An ox through whose nose a cord has been tied 2. *h* An ox under training for the yoke 2. *i* Yoked ox 1, an ox put in a yoke for practice 1, draught ox 1 *j* Relating to a plough 2. *k* A beast of burden 5. *l* A beast of burden trained to one particular kind of work 3. *m* One trained to any kind of work 2. *n* Cow 9. *o* A good milch cow 1. *p* Different names given to cows on account of their colour, etc.

a ಗೂಳಿಬಿಡತಕ್ಕ ಹೋರಿ ಕರು ೧. *b* ಗೂಳಿ ೩. *c* ಕೊಂಬಿಲ್ಲದ ಎತ್ತು ೧. *d* ಗೂಳಿಯ ಹೆರಳು ೨. *e* ಎತ್ತಿನ ಹೆಗಲು ೧. *f* ಗಂಗೆ ದೊಗಲು ೨. *g* ಮೂಗರಾಣಿ ಹಾಕಿದ ಎತ್ತು ೨. *h* ತಿದ್ದಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವ ಎತ್ತು ೨. *i* ನೊಗವನ್ನು ಹೊರುವ, ಒಂದು ನೊಗದ ಮುಂದೆ ಇನ್ನೊಂದು ನೊಗವನ್ನು ಹೊರುವ, ಬಂಡಿಯನ್ನು ಎಳೆವ ಎತ್ತುಗಳು ೩. *j* ನೇಗಲಿಂದ ತೋಡುವ, ನೇಗಲನ್ನು ಹೊರುವ, ನೇಗಲಿನ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ೨. *k* ಭಾರವನ್ನು ವಹಿಸುವ ೫. *l* ಒಂದು ಭಾರವನ್ನು ವಹಿಸುವ ೩. *m* ಸರ್ವ ಭಾರಗಳನ್ನೂ ಹೊರುವ ೨. *n* ಹಸು ೯. *o* ಆಕಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದದ್ದು ೧. *p* ಬಣ್ಣ ಮೊದಲಾದುದರಿಂದ ಶಬಳೀ, ಧವಳಾ, ಮುಂತಾದ ಹೆಸರುಗಳು.

ದ್ವಿಹಾಯನೀ ದ್ವಿವರ್ಷಾ (ಗೌ) *a* ರೇಕಾಬ್ದಾ(ತ್ವೇ)ಕಹಾಯನೀ |*b*
ವಶಾ ವಂಧ್ಯಾ *c* *s* ವತೋಕಾ (ತು) ಸ್ರವದ್ಗರ್ಭಾ *d* (ಥ) ಸಂಧಿನೀ || ೬೫೮
(ಆಕ್ರಾಂತಾ ವೃಷಭೇಣಾ) *e* (ಥ) ವೇಹದ್ಗರ್ಭೋಪಘಾತಿನೀ | *f*
(ಕಾಲ್ಯೋ)ಪಸರ್ಯಾ (ಪ್ರಜನೇ) *g* ಪ್ರಷ್ಠೌಹೀ (ಬಾಲಗರ್ಭಿಣೀ) ||*h* ೬೫೯
(ಸ್ಯಾ)ದಚಂಡೀ (ತು) ಸುಕರಾ *i* ಬಹುಸೂತಿಃ ಪರೇಷ್ಟುಕಾ | *j*
ಚಿರಸೂತಾ ಬಷ್ಕಯಣೀ *k* ಧೇನು (ಸ್ಸ್ಯಾ) ನ್ನವಸೂತಿಕಾ ||*l* ೬೬೦
ಸುವ್ರತಾ ಸುಖಸಂದೋಹ್ಯಾ *m* ಪೀನೋಧ್ನೀ ಪೀವರಸ್ತನೀ |*n*
ದ್ರೋಣಕ್ಷೀರಾ ದ್ರೋಣದುಘಾ *o* ಧೇನುಷ್ಯಾ (ಬಂಧಕೇ ಸ್ಥಿತಾ) ||*p* ೬೬೧
ಸಮಾಂಸಮೀನಾ (ಸಾ ಯೈವ ಪ್ರತಿವರ್ಷಂ ಪ್ರಸೂಯತೇ) |*q*
ಊಧಸ್ತು (ಕ್ಲೀಬ) ಮಾಪೀನಂ *r* (ಸಮೌ) ಶಿವಕಕೀಲಕೌ ||*s* ೬೬೨
(ನ ಪುಂಸಿ) ದಾಮ ಸಂದಾನಂ *t* (ಪಶುರಜ್ಜುಸ್ತು) ದಾಮನೀ |*u*

---

a A two-year-old cow 2. *b* Heifer of one year old 2. *c* Barren cow 2. *d* A cow miscarrying 2. *e* A cow which has taken a bull 1. *f* A cow with a stillborn calf 2. *g* A cow of an age to calve 1. *h* A cow in calf for the first time 1. *i* A gentle cow 2. *j* A fruitful cow 2. *k* A cow that calves at long intervals 2. *l* A cow that has just calved 2. *m* A cow that milks easily 2. *n* A cow with large udders 2. *o* A cow which gives a *drona* of milk (=about 3¾ quarts) 2. *p* A cow in pound 1. *q* A cow which calves every year 1. *r* Udder 2. *s* The peg to which a cow or other beast is tied 2. *t* A rope for tying up 2. *u* A rope for tying up cattle 1.

a ಎರಡು ವರ್ಷದ ವಯಸ್ಸುಳ್ಳ ಕರು ೨. *b* ಒಂದು ವರ್ಷದ ಕರು ೨. *c* ಬಂಜೆಯಾದ ಗೋವು ೨. *d* ಗರ್ಭಕರಗಿ ಹೋದ ಹಸು ೨. *e* ಗೂಳಿ ಹಾರಿದ ಹಸು ೧. *f* ನತ್ತ ಕರುವನ್ನು ಹಾಕಿದ ಹಸು ೨. *g* ಈನುವದಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ (ಗೂಳಿಗೆ ಬಂದ) ಹಸು ೧. *h* ಬಾಲ ಗರ್ಭಿಣಿ ೧. *i* ಸಾಧು ವಾದ ಹಸು ೨. *j* ಹಲವುಸಾರಿ ಈದದ್ದು ೨. *k* ಬಹುಕಾಲಕ್ಕೆ ಈದದ್ದು ೨. *l* ಹೊಸದಾಗಿ ಈದದ್ದು ೨. *m* ತೊಂದರೆ ಪಡಿಸದೆ ಹಾಲು ಕೊಡುವ ಹಸು ೨. *n* ದೊಡ್ಡ ಕೆಚ್ಚಲುಳ್ಳದ್ದು ೨. *o* ಇಕ್ಕೊಳಗ ಹಾಲು ಕರೆವ ಹಸು ೨. *p* ಬಂಧೆನಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದು ೧. *q* ವರ್ಷಗಂದಿ ೧. *r* ಕೆಚ್ಚಲು ೨. *s* ದನಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಗೂಟ ೨. *t* ಕಟ್ಟುವ ಹಗ್ಗ ೨. *u* ಪಶುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಹಾಕುವ ಹಗ್ಗ, ದಾವಣಿ ೧.

ವೈಶಾಖಮಂಥಮಂಥಾನಮಂಥಾನೋ ಮಂಥದಂಡಕೇ ॥*a* ೬೬೩
ಕುಟರೋ ದಂಡವಿಷ್ಕಂಭೋ *b* ಮಂಥನೀ ಗರ್ಗರೀ (ಸಮೇ) ।*c*
ಮಹಿಷೀ (ತು) ಲುಲಾಯಿಾ (ಸ್ಯಾ) *d* ತ್ಕಯಮೋ (ಮಹಿಷೀಶಿಶುಃ) ॥*e* ೬೬೪
ಉಷ್ಟ್ರೇ ಕ್ರಮೇಳಕಮಯಮಹಾಂಗಾಃ *f* ಕರಭ (ಶ್ಶಿಶುಃ) ।*g*
(ಕರಭಾಃ ಸ್ಯು) ಶ್ಶೃಂಖಲಕಾ (ದಾರವೈಃ ಪಾದಬಂಧನೈಃ) ॥*h* ೬೬೫
ಅಜಾ ಛಾಗೀ *i* ತುಭ (ಸ್ತುಬ) ಚ್ಛಾಗಬಸ್ತ ಚ್ಛಗಲಕಾ ಅಜೇ । *j*
ಮೇಂಢ್ರೋರಭ್ರೋರಣೋರ್ಣಾಯುಮೇಷವೃಷ್ಣಯ ಏಡಕೇ ॥*k* ೬೬೬
(ಉಷ್ಟ್ರೋರಭ್ರಾಜಬೃಂದೇ ಸ್ಯಾ) ದೌಷ್ಟ್ರಕೌರಭ್ರಕಾಜಕಂ ।*l*
ಚಕ್ರೀವಂತ(ಸ್ತು) ಬಾಲೇಯಾ ರಾಸಭಾ ಗರ್ದಭಾಃ ಖರಾಃ ॥*m* ೬೬೭
ವೈದೇಹಕಸ್ಸಾರ್ಥವಾಹೋ ನೈಗಮೋ ವಾಣಿಜೋ ವಣಿಕ್ ।
ಪಣ್ಯಾಜೀವೋಽ(ಪ್ಯಾ)ಪಣಿಕಃ ಕ್ರಯವಿಕ್ರಯಕ (ಶ್ಚ ಸಃ) ॥*n* ೬೬೮
ವಿಕ್ರೇತಾ (ಸ್ಯಾ) ದ್ವಿಕ್ರಯಿಕಃ *o* ಕ್ರಾಯಿಕಃ ಕ್ರಯಿಕ (ಸ್ಸಮೌ) । *p*
ವಾಣಿಜ್ಯಂ (ತು) ವಣಿಜ್ಯಾ (ಸ್ಯಾ) *q* ನ್ಮೂಲ್ಯಂ ವಸ್ನೋಽ(ಪ್ಯ)ವಕ್ರಯಃ ॥*r* ೬೬೯
ನೀವೀ ಪರಿಪಣಂ ಮೂಲಧನಂ *s* ಲಾಭೋ (ಧಿಕಂ ಫಲಂ) ।*t*
ಪರಿದಾನಂ ಪರೀವರ್ತೋ ನೈಮೇಯನಿಮಯಾ (ವಪಿ) ॥*u* ೬೭೦

---

a Churning-stick 5. *b* Churning-staff (French *ribot*) 2. *c* Churn 2. *d* She buffalo 2. *e* Buffalo calf 1. *f* Camel 4. *g* Young camel 1. *h* A fettered young camel 1. *i* Goat 2. *j* He-goat 5. *k* Sheep 7. *l* Group of camels 1, flock of sheep 1, herd of goats 1. *m* Ass 5. *n* Merchant, trader, shopkeeper, dealer, hawker 8. *o* Seller 2. *p* Buyer 2. *q* Traffic, trade, commerce 2. *r* Price, value 3. *s* Capital, stock 3. *t* Profit 1. *u* Barter, exchange of commodities 4.

a ಕಡೆಗೋಲು ೫. *b* ಕಡೆಯುವ ದಂಡ ೨. *c* ಕಡೆಯುವ ಪಾತ್ರೆ ೨. *d* ಎಮ್ಮೆ ೨. *e* ಎಮ್ಮೆ ಕರು ೧. *f* ಒಂಟೆ ೪. *g* ಒಂಟೆಯ ಮರಿ ೧. *h* ಮರದ ಕಾಲ್ಕಟ್ಟಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಒಂಟೆ ಮರಿ ೧. *i* ಆಡು ೨. *j* ಹೋತ ೫. *k* ಕುರಿ ೭. *l* ಕ್ರಮದಿಂದ ಒಂಟೆಗಳ ಗುಂಪು ೧, ಕುರಿಗಳ ಗುಂಪು ೧, ಆಡುಗಳ ಗುಂಪು ೧. *m* ಕತ್ತೆ ೫. *n* ವರ್ತಕತನ ಮಾಡುವವನು ೮. *o* ಮಾರುವವನು ೨. *p* ಕೊಳ್ಳುವವನು ೨. *q* ವರ್ತಕತನ ೨. *r* ಬೆಲೆ ೩. *s* ಬಂಡವಾಳ ೩. *t* ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಂದ ಪ್ರಯೋಜನ, ನಫೆ ೧. *u* ಒಂದು ಬಗೆಯ ವಸ್ತುವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯ ಜಿನಸು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದು ೪.

(ಪುಮಾ)ನುಪನಿಧಿರ್ನ್ಯಾಸಃ *a* ಪ್ರತಿದಾನಂ (ತದರ್ಪಣಂ) |*b*
(ಕ್ರಯೇ ಪ್ರಸಾರಿತಂ) ಕ್ರಯ್ಯಂ *c* ಕ್ರೇಯಂ (ಕ್ರೇತವ್ಯಮಾತ್ರಕೇ) || ೬೭೧
ವಿಕ್ರೇಯಂ ಪಣಿತವ್ಯಂ (ಚ) ಪಣ್ಯಂ (ಕ್ರಯ್ಯಾದಯ ಸ್ತ್ರಿಷು) |*d*
(ಕ್ಲೀಬೇ) ಸತ್ಯಾಪನಂ ಸತ್ಯಂಕಾರಸ್ಸತ್ಯಾಕೃತಿಃ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ||*e* ೬೭೨
ವಿಪಣೋ ವಿಕ್ರಯಃ *f* (ಸಂಖ್ಯಾಃ ಸಂಖ್ಯೇಯೇಷ್ವಾದಶ ತ್ರಿಷು |
ವಿಂಶತ್ಯಾದ್ಯಾಸ್ಸದೈಕತ್ವೇ ಸರ್ವಾಸ್ಸಂಖ್ಯೇಯಸಂಖ್ಯಯೋಃ || ೬೭೩
ಸಂಖ್ಯಾರ್ಥೇ ದ್ವಿಬಹುತ್ವೇಸ್ತ ನ್ತಾಸು ಚಾನವತೇಃ ಸ್ತ್ರಿಯಃ |
ಪಙ್ಕ್ತೇಶ್ಶತಸಹಸ್ರಾದಿ ಕ್ರಮಾದ್ದಶಗುಣೋತ್ತರಂ || ೬೭೪
ಶತಂ ಸಹಸ್ರಮಯುತಂ ನಿಯುತಂ ಪ್ರಯುತಂ ತಥಾ |
ಕೋಟಿರರ್ಬುದಬ್ಬೃಂದಾದ್ಯಾ ಜ್ಞೇಯಾ ದಶಗುಣೋತ್ತರಾಃ) ||*g* ೬೭೫
ಪೌತವಂ ದ್ರುವಯಂ ಪಾಯ್ಯ (ಮಿತಿ ಮಾನಾರ್ಥಕಂ ತ್ರಯಂ) |
ಮಾನಂ (ತುಲಾಽಂಗುಳಿಪ್ರಸ್ಥೈಃ) *h* (ಗುಂಜಾಃ ಪಂಚಾ)ದ್ಯಮಾಷಕಃ ||*i* ೬೭೬
(ತೇ ಷೋಡಶಾ)ಕ್ಷಃ ಕರ್ಷೋಽ (ಸ್ತ್ರೀ) *j* ಪಲಂ (ಕರ್ಷಚತುಷ್ಟಯಂ) |*k*
ಸುವರ್ಣಬಿಸ್ತೌ (ಹೇಮ್ನೋಽಕ್ಷೇ) *l* ಕುರುಬಿಸ್ತ(ಸ್ತು ತತ್ಪಲೇ) ||*m* ೬೭೭
ತುಲಾ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ ಪಲಶತಂ) *n* ಭಾರಃ (ಸ್ಯಾ ದ್ವಿಂಶತಿಸ್ತುಲಾಃ) |*o*

---

a Deposit of goods for safe-keeping 2. *b* The re-delivery of a deposit 1. *c* Goods exposed for sale 1. *d* Articles fit for sale 4. *e* Money advanced 3. *f* Selling 2. *g* Numerals *h* Measure of any kind 4. *i Adyamashaka*, the smallest goldsmith's weight, equal to five seeds of the *abrus* 1. *j Karsha* = 16 *adyamashakas* (about ½ oz) 2. *k Palam* = 4 *karshas* 1. *l* A weight of gold equal to 16 *mashas* or about 75 grains troy 2. *m* A weight of one *palam* of gold, (about 2 oz) *n Ṭula* = 100 *palams* 1. *o Bhara* = 20 *tulas* 1.

a ಕೇಳಿದಾಗ ತಿರುಗಿ ಕೊಡುವಂತೆ ಹೇಳಿ ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಒಬ್ಬರಲ್ಲಿಡುವದು ೨. *b* ಅದನ್ನು ಮರಳಿ ಕೊಡುವಿಕೆ ೧. *c* ಜನರು ಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟದ್ದು ೧. *d* ಮಾರತಕ್ಕ ವಸ್ತು ೪. *e* ವ್ಯಾಪಾರದ ಒಪ್ಪಂದ, ಸಂಚಕಾರ ೩. *f* ಮಾರುವಿಕೆ ೨. *g* ಸಂಖ್ಯೆಗಳು *h* ಅಳತೆ ೪. *i* ಐದು ಗುಲಗಂಜಿಗಳ ತೂಕ ೧. *j* ಹದಿನಾರು ಆದ್ಯಮಾಷಕಗಳ ತೂಕ ೨. *k* ನಾಲ್ಕು ಕರ್ಷಗಳ ತೂಕ ೧. *l* ಚಿನ್ನದ ಅಕ್ಷ ೨. *m* ಚಿನ್ನದ ಪಲ ೧. *n* ನೂರು ಪಲಗಳ ತೂಕ ೧. *o* ಇಪ್ಪತ್ತು ತುಲೆಗಳ ತೂಕ ೧.

ಆಚಿತೋ (ದಶ ಭಾರಾಸ್ಸ್ಯುಃ) *a* (ಶ್ಯಾಕಟೋ ಭಾರ) ಆಚಿತಃ ॥*b* ೬೭೮
ಕಾರ್ಷಾಪಣಃ ಕಾರ್ಷಿಕ (ಸ್ಸ್ಯಾತ್) *c* (ತ್ಕಾರ್ಷಿಕೇ ತಾಮ್ರಿಕೇ) ಪಣಃ ।*d*
(ಅಸ್ತ್ರಿಯಾ)ಮಾಢಕದ್ರೋಣೌ ಖಾರೀ ವಾಹೋ ನಿಕುಂಚಕಃ ॥ ೬೭೯
ಕುಡವಃ ಪ್ರಸ್ಥ (ಇತ್ಯಾದ್ಯಾಃ ಪರಿಮಾಣಾರ್ಥಕಾಃ ಪೃಥಕ್) ।*e*
(ಭಾಗಸ್ತುರೀಯಃ) ಪಾದ (ಸ್ಸ್ಯಾತ್) *f* ಅಂಶಭಾಗೌ (ತು) ವಂಟಕಃ ॥*g* ೬೮೦
ದ್ರವ್ಯಂ ವಿತ್ತಂ ಸ್ವಾಪತೇಯಂ ರಿಕ್ಥಮೃಕ್ಥಂ ಧನಂ ವಸು ।
ಹಿರಣ್ಯಂ ದ್ರವಿಣಂ ದ್ಯುಮ್ನಮರ್ಥರೈವಿಭವಾ (ಅಪಿ) ।*h* ೬೮೧
(ಸ್ಯಾ) ತ್ಕೋಶ (ಶ್ಚ) ಹಿರಣ್ಯಂ (ಚ ಹೇಮರೂಪ್ಯೇ ಕೃತಾಕೃತೇ) ।*i*
(ತಾಭ್ಯಾಂ ಯದನ್ಯತ್ತ)ತ್ಕುಪ್ಯಂ *j* ರೂಪ್ಯಂ (ತದ್ದ್ವಯಮಾಹತಂ) ॥*k* ೬೮೨
ಗಾರುತ್ಮತಂ ಮರಕತಮಶ್ಮಗರ್ಭೋ ಹರಿನ್ಮಣಿಃ ।*l*
ಶೋಣರತ್ನಂ ಲೋಹಿತಕಂ ಪದ್ಮರಾಗೋ *m* (ಽಥ) ಮೌಕ್ತಿಕಂ ॥ ೬೮೩
ಮುಕ್ತಾ(ಽಥ) *n* ವಿದ್ರುಮಃ (ಪುಂಸಿ) ಪ್ರವಾಳಂ (ಪುನ್ನಪುಂಸಕಂ) ।*o*
ರತ್ನಂ ಮಣಿ (ರ್ದ್ವಯೋರಶ್ಮಜಾತೌ ಮುಕ್ತಾದಿಕೇಽಪಿ ಚ) ॥*p* ೬೮೪
ಸೂರ್ಯಕಾನ್ತಸ್ತ್ವಗ್ನಿಮಣಿ *q* ರ್ವೈದೂರ್ಯಂ ವಾಲವಾಯಜಂ ।*r*

---

a Achita = 10 *bharas* 1. *b* A cart-load 1. *c* A weight of silver equal to a *karsha* (q.v.) 2. *d* A similar weight of copper 1. *e* Measures of grain—1, *adhaka* (= 7 lb. 11 oz. avoir) *drona* = 4 *adhakas* 1, *khari* = 5 *dronas* 1, *vaha* = 20 *kharis* 1, *nikunchaka,* a pottle or small pail-full 1, *kudva* = 4 *nikunchakas* (containing 12 handfuls) 1, *prastha* = 4 *kudavas* 1. *f* One-fourth 1. *g* Any part or fraction 3. *h* Money 13. *i* Treasure, bullion 2. *j* The baser metals 1. *k* Coin of gold or silver 1. *l* Emerald 4. *m* Ruby 3. *n* Pearl 2. *o* Coral 2. *p* Gem, precious stone 2. *q* Sun-crystal 2. *r* Lapis lazuli 2.

a ಹತ್ತು ಭಾರಗಳ ತೂಕ ೧. *b* ಭಂಡಿಯ ಮೇಲೆ ನಾಗಿಸತಕ್ಕ ಹೊರೆ ೧. *c* ಒಂದು ಬಗೆಯ ನಾಣ್ಯ ೨. *d* ತಾಮ್ರದ ನಾಣ್ಯ ೧. *e* ಕೊಳಗ, ಇಕ್ಕೊಳಗ, ಖಂಡಗ, ಇಪ್ಪತ್ತು ಖಂಡಗ, ಸೊಲಿಗೆ, ಮಾನ, (ಅಚ್ಚೇರು), ಬಳ್ಳ ಮುಂತಾದ ಅಳತೆಯ ಭೇದಗಳು. *f* ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾಲು ೧. *g* ಪಾಲು ೩. *h* ಧನ ೧೩. *i* ಕರಗಿಸಿದ, ಕರಗಿಸದೆ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿರುವ ಈ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಚಿನ್ನ ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳಿ ೨. *j* ತಾಮ್ರ, ಹಿತ್ತಾಳೆ, ಕಂಚು ಮುಂತಾದ್ದು ೧. *k* ಮುದ್ರೆ ಹೊಡೆದ ಬೆಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಭಂಗಾರಗಳ ನಾಣ್ಯ ೧. *l* ಪಚ್ಚೆ ೪. *m* ಕೆಂಪು ೩. *n* ಮುತ್ತು ೨. *o* ಹವಳ ೨. *p* ಮುತ್ತು ಮುಂತಾದ್ದು ೨. *q* ಸೂರ್ಯಕಾನ್ತಮಣಿ ೨. *r* ವೈಡೂರ್ಯ ೨.

ಸ್ವರ್ಣಂ ಸುವರ್ಣಂ ಕನಕಂ ಹಿರಣ್ಯಂ ಹೇಮ ಹಾಟಕಂ ॥ ೬೮೫
ತಪನೀಯಂ ಶಾತಕುಂಭಂ ಗಾಂಗೇಯಂ ಭರ್ಮ ಕರ್ಬುರಂ ।
ಚಾಮೀಕರಂ ಜಾತರೂಪಂ ಮಹಾರಜತಕಾಂಚನೇ ॥ ೬೮೬
ರುಕ್ಮಂ ಕಾರ್ತಸ್ವರಂ ಜಾಂಬೂನದಮಷ್ಟಾಪದೋಽ(ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ।
ವಸುಚಂದ್ರಂ(ಚಾ)ರ್ಜುನಂ (ಚ) ಕಲ್ಯಾಣಂ ಭೂರಿಗ್ಗೈರಿಕಂ ॥*a* ೬೮೭
(ಅಲಂಕಾರಸುವರ್ಣಂ ಯು) ಚ್ಛೃಂಗೀಕನಕ (ಮಿತ್ಯದಃ) ।*b*
ದುರ್ವರ್ಣಂ ರಜತಂ ರೂಪ್ಯಂ ಖರ್ಜೂರಂ ಶ್ವೇತ (ಮಿತ್ಯಪಿ) ॥*c* ೬೮೮
ರೀತಿಃ (ಸ್ತ್ರಿಯಾ) ಮಾರಕೂಟೋ (ನ ಸ್ತ್ರಿಯಾ) *d* (ಮಥ) ತಾಮ್ರಕಂ ।
ಶುಲ್ಬಂ ಮ್ಲೇಚ್ಛಮುಖಂ ದ್ವ್ಯಷ್ಟವರಿಷ್ಠೋದುಂಬರಾಣಿ (ಚ) ॥*e* ೬೮೯
ಕಾಂಸ್ಯಂ ಪ್ರಭಾನಂ ಸೌರಾಷ್ಟ್ರಂ ಮಾದೂರಾಹ್ವಯಮಿ(ತ್ಯಪಿ) ।*f*
ಲೋಹೋಽ (ಸ್ತ್ರೀ) ಶಸ್ತ್ರಕಂ ತೀಕ್ಷ್ಣಂ ಪಿಂಡಂ ಕಾಲಾಯಸಾಯಸೀ ॥ ೬೯೦
ಅಶ್ಮಸಾರೋ *g* ಽ (ಥ) ಮಂಡೂರಂ ಸಿಂಹಾಣ (ಮಪಿ ತನ್ಮಲೇ) ।*h*
(ಸರ್ವಂ ಚ ತೈಜಸಂ) ಲೋಹಂ *i* (ವಿಕಾರಸ್ತ್ವಯಸಃ) ಕುಶೀ ॥*j* ೬೯೧
ಕ್ಷಾರಃ ಕಾಚೋಽ *k* (ಥ) ಚಪಲೋ ರಸಸ್ಸೂತ(ಶ್ಚ) ಪಾರದೇ ।*l*
ಗವಲಂ (ಮಾಹಿಷಂ ಶೃಂಗ) *m* ಮಭ್ರಕಂ ಗಿರಿಜಾಮಲೇ ॥*n* ೬೯೨
ಸ್ರೋತೋಂಜನಂ (ತು) ಸೌವೀರಂ ಕಾಪೋತಾಂಜನಯಾಮುನೇ ।*o*
ತುತ್ಥಾಂಜನಂ ಶಿಖಿಗ್ರೀವಂ ವಿತುನ್ನಕಮಯೂರಕೇ ॥ ೬೯೩
ಕರ್ಪರೀ *p* ದಾರ್ವಿಕಾಕ್ವಾಥೋದ್ಭವಂ ತುತ್ಥಂ ರಸಾಂಜನಂ ।
ರಸಗರ್ಭಂ ತಾರ್ಕ್ಷ್ಯಶೈಲಂ *q* ಗಂಧಾಶ್ಮನಿ (ತು) ಗಂಧಕಃ ॥ ೬೯೪

---

a Gold 23. *b* Gold made into ornament 1. *c* Silver 5. *d* Brass 2. *e* Copper 6. *f* Bell-metal 4. *g* Iron 7. *h* Iron dross 2. *i* Metal in general 1. *j* Anything made of iron 1. *k* Any vitrified substance, as glass 2. *l* Mercury, quicksilver 4. *m* Buffalo horn 1. *n* Mica resembling glass 3. *o* Antimony 4. *p* Blue vitriol, sulphate of copper 5. *q* A kind of collyrium 6.

a ಚಿನ್ನ ೨೩. *b* ಒಡವೆಯಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಭಂಗಾರ ೧. *c* ಬೆಳ್ಳಿ ೫. *d* ಹಿತ್ತಾಳೆ ೨. *e* ತಾಮ್ರ ೬. *f* ಕಂಚು ೪. *g* ಕಬ್ಬಿಣ ೭. *h* ಕಬ್ಬಿಣದ ಕಿಟ್ಟ ೨. *i* ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ ಮುಂತಾದ್ದೆಲ್ಲ ೧. *j* ಕಬ್ಬಿಣದಿಂದ ಮಾಡಿದ ವಸ್ತು ೧. *k* ಗಾಜು ೨. *l* ಪಾದರಸ ೪. *m* ಎಮ್ಮೆಯ ಕೊಂಬು ೧. *n* ಅಭ್ರಕ ೩. *o* ಸೌವೀರಾಂಜನ ೪. *p* ಮೈಲುತುತ್ತ ೫. *q* ರಸಾಂಜನ ೬.

ಸೌಗಂಧಿಕ (ಶ್ಚ) *a* ಚಕ್ಷುಷ್ಯಾ ಕುಲಾಲ್ಯೌ (ತು) ಕುಳುತ್ಥಿಕಾ ।*b*
ರೀತಿಪುಷ್ಪಂ ಪುಷ್ಪಕೇತುಃ ಪೌಷ್ಪಕಂ ಕುಸುಮಾಂಜನಂ ॥*c* ೧೯೫
ಪಿಂಜರಂ ಪೀತನಂ ತಾಲಮಾಲಂ (ಚ) ಹರಿತಾಲಕೇ ।*d*
ಗೈರೇಯಮರ್ಥ್ಯಂ ಗಿರಿಜಮಶ್ಮಜಂ (ಚ) ಶಿಲಾಜತು ॥*e* ೧೯೬
ಬೋಲಗಂಧರಸಪ್ರಾಣಪಿಂಡಗೋಪರಸಾ(ಸ್ಸಮಾಃ) ।*f*
ಡಿಂಡೀರೋಽಬ್ಧಿಕಫಃ ಫೇನ *g* ಸ್ಸಿಂದೂರಂ ನಾಗಸಂಭವಂ ॥*h* ೧೯೭
ನಾಗಸೀಸಕಯೋಗೇಷ್ಟವಪ್ರಾಣಿ *i* ತ್ರಪು ಪಿಚ್ಚಟಂ ।
ರಂಗವಂಗೇ(ಽಥ *j* ಥ) ಪಿಚುಸ್ತೂಲೋ *k* (ಥ) ಕಮಲೋತ್ತರಂ ॥ ೧೯೮
(ಸ್ಯಾ) ತ್ಕುಸುಂಭಂ ವಹ್ನಿಶಿಖಂ ಮಹಾರಜನ (ಮಿತ್ಯಪಿ) ।*l*
ಮೇಷಕಂಬಳ ಊರ್ಣಾಯುು *m* ಶ್ಶಶೋರ್ಣಂ (ಶಶಲೋಮನಿ) ॥*n* ೧೯೯
ಮಧು ಕ್ಷೌದ್ರಂ (ಮಾಕ್ಷಿಕಾದಿ) *o* ಮಧೂಚ್ಛಿಷ್ಟಂ (ತು) ಸಿಕ್ಥಕಂ ।*p*
ಮನಶ್ಶಿಲಾ ಮನೋಗುಪ್ತಾ ಮನೋಹ್ವಾ ನಾಗಜಿಹ್ವಿಕಾ ॥ ೨೦೦
ನೈಪಾಳೀ ಕುನಟೀ ಗೋಳಾ *q* ಯವಕ್ಷಾರೋ ಯವಾಗ್ರಜಃ ।
ಪಾಕ್ಯೋಽ*s* *r* (ಥ) ಸರ್ಜಿಕಾಕ್ಷಾರಃ ಕಾಪೋತಸ್ಸುಖವರ್ಚಕಃ ॥ ೨೦೧
ಸೌವರ್ಚಲಂ (ಸ್ಯಾ) ದ್ರುಚಕಂ *s* ತ್ವಕ್ಕ್ಷೀರಾ ವಂಶರೋಚನಾ ।*t*

---

a Sulphur, brimstone 3. *b* A kind of collyrium 3. *c* The calx of brass, considered as a collyrium 4. *d* Yellow orpiment (*arsenicum flavum*) 5. *e* Bitumen, red chalk 5. *f* A scented grass of which blinds are made, (*andropogon muricatum*) 6. *g* Sea-foam 3 *h* Red lead, minium 2. *i* Lead 4. *j* Tin 4. *k* Cotton 2. *l* Safflower (*carthamus tinctorius*), which yields a crimson dye 4. *m* A blanket of sheep's wool 2. *n* A blanket of rabbit's hair 1. *o* Honey 2. *p* Beeswax 2. *q* Red arsenic 7. *r* Saltpetre 3. *s* Natron, alkali 5. *t* Bambu manna, bambu rice 2.

a ಗಂಧಕ ೩. *b* ಕುಳುತ್ಥಾಂಜನ ೩. *c* ಕುಸುಮಾಂಜನ ೪. *d* ಹರಿದಳ ೫. *e* ಶಿಲಾಜಿತು ೫. *f* ಬಾಣಂತಿ ಬೋಳ ೬. *g* ಸಮುದ್ರದ ನೊರೆ ೩. *h* ಚಂದ್ರ ೨. *i* ಸೀಸ ೪. *j* ತಗರ ೪. *k* ಹತ್ತಿ ೨. *l* ಕುಸುಂಬೆ ಹೂವು ೪. *m* ಕುರಿಯ ಕೂದಲಿನಿಂದ ನೆಯಿದ ಕಂಬಳಿ ೨. *n* ಮೊಲದ ಕೂದಲ ಕಂಬಳಿ ೧. *o* ಜೇನು ತುಪ್ಪ ೨. *p* ಜೇನು ಮೇಣ ೨. *q* ಮಣಿಶಿಲೆ ೭. *r* ಯವಕ್ಷಾರ ೩. *s* ಸದ್ಯಕ್ಷಾರ ೫. *t* ತವಕ್ಷೀರ ೨.

ಶಿಗ್ರುಜಂ ಶ್ವೇತಮರಿಚಂ *a* ಮೋರಟಂ (ಮೂಲಮೈಕ್ಷವಂ) ||*b* ೭೦೨
ಗ್ರಂಥಿಕಂ ಪಿಪ್ಪಲೀಮೂಲಂ ಚಟಿಕಾಶಿರ (ಇತ್ಯಪಿ) |*c*
ಗೋಲೋಮಿಾ ಭೂತಕೇಶೋ (ನಾ) *d* ಪತ್ರಾಂಗಂ ರಕ್ತಚಂದನಂ ||*e* ೭೦೩
ತ್ರಿಕಟು ತ್ರ್ಯೂಷಣಂ ವ್ಯೋಷಂ *f* ತ್ರಿಫಲಾ (ತು ಫಲತ್ರಿಕಂ) |*g*

|| ಇತಿ ವೈಶ್ಯವರ್ಗಃ ||

X. ಶೂದ್ರ ವರ್ಗ—SUDRA-VARGA.

ಶೂದ್ರಾ (ಶ್ಚಾ)ಽವರವರ್ಣಾ (ಶ್ಚ) ವೃಷಲಾ (ಶ್ಚ) ಜಘನ್ಯಜಾಃ ||*h* ೭೦೪
(ಆಚಂಡಾಲಾತ್ತು) ಸಂಕೀರ್ಣಾ (ಅಂಬಷ್ಠ ಕರಣಾದಯಃ) |*i*
(ಶೂದ್ರಾವಿಶೋಸ್ತು) ಕರಣೋ *j* ಽಂಬಷ್ಠೋ (ವೈಶ್ಯಾದ್ವಿಜನ್ಮನೋಃ) ||*k* ೭೦೫
(ಶೂದ್ರಾಕ್ಷತ್ರಿಯಯೋಃ) ರುಗ್ರೋ *l* ಮಾಗಧಃ (ಕ್ಷತ್ರಿಯಾವಿಶೋಃ) |*m*

---

a Moringa seed 2. *b* Root of the sugar-cane 1. *c* Root of the long-pepper 3. *d* Indian spikenard (*caleriana jatamansi*) 2. *e* Red sandal-wood 2. *f* A collective name for the three spices—black pepper, dry ginger and long-pepper 3. *g* A collective name for the three kinds of myrobalan—*phyllanthea emblica, terminalia chebula,* and *terminalia speciosa* 1. *h* Sudra, a man of the fourth Hindu caste 4. *i* One of a mixed caste, or impure origin from the mixture of castes 1. *j* Offspring of a Vaisya father and Sudra mother 1. *k* Offspring of a Brahman father and Vaisya mother 1. *l* Offspring of a Kshatriya father and Sudra mother 1. *m* Offspring of a Vaisya father and Kshatriya mother 1.

a ನುಗ್ಗೆಯ ಬೀಜ ೨. *b* ಕಬ್ಬಿನ ಬೇರು ೧. *c* ಹಿಪ್ಪಲಿ ೩. *d* ಜಟಾಮಾಂಸಿ ೨. *e* ರಕ್ತ ಚಂದನ ೨. *f* ಶುಂಠಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೆಣಸು ೩. *g* ಅಳಲೆಕಾಯಿ, ತಾರೆಕಾಯಿ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ೧. *h* ಶೂದ್ರ ೪. *i* ಸಂಕರ ಜಾತಿ ೧. *j* ಶೂದ್ರ ಸ್ತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ವೈಶ್ಯನಿಗೆ ಹುಟ್ಟಿದವನು ೧. *k* ವೈಶ್ಯ ಸ್ತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಹುಟ್ಟಿದವನು ೧. *l* ಶೂದ್ರ ಸ್ತ್ರೀಗೂ, ಕ್ಷತ್ರಿಯನಿಗೂ ಹುಟ್ಟಿದವನು ೧. *m* ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಸ್ತ್ರೀಗೂ ವೈಶ್ಯನಿಗೂ ಹುಟ್ಟಿದವನು ೧.

ಮಾಹಿಷ್ಯೋಽ(ರ್ಯಾಕ್ಷತ್ರಿಯಯೋಃ) *a* ಕ್ಷತ್ತಾಽ(ರ್ಯಾಶೂದ್ರಯೋಸ್ಸ್ಮೃತಃ) ||*b*
(ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯಾಂ ಕ್ಷತ್ರಿಯಾತ್) ಸೂತ *c* (ಸ್ತಸ್ಯಾಂ) ವೈದೇಹಕೋ (ವಿಶಃ) |*d*
ರಥಕಾರ (ಸ್ತು ಮಾಹಿಷ್ಯಾತ್ಕರಣ್ಯಾಂ ಯಸ್ಯ ಸಂಭವಃ) ||*e* ೭೦೭
(ಸ್ಯಾ)ಚ್ಚಂಡಾಲ (ಸ್ತು ಜನಿತೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯಾಂ ವೃಷಲೇನ ಯಃ) | *f*
ಕಾರುಶ್ಶಿಲ್ಪೀ *g* (ಸಂಹತೈಸ್ತೈರ್ದ್ವಯೋಃ) ಶ್ರೇಣಿ (ಸ್ಸಜಾತಿಭಿಃ) ||*h* ೭೦೮
ಕುಲಿಕಃ (ಸ್ಯಾತ್) ಕುಲಶ್ರೇಷ್ಠೀ *i* ಮಾಲಾಕಾರ (ಸ್ತು) ಮಾಲಿಕಃ | *j*
ಕುಂಭಕಾರಃ ಕುಲಾಲಃ *k* (ಸ್ಯಾತ್) ಪಲಗಂಡ (ಸ್ತು) ಲೇಪಕಃ ||*l* ೭೦೯
ತಂತುವಾಯಃ ಕುವಿಂದ (ಸ್ಸ್ಯಾ)*m* ತ್ತುನ್ನವಾಯ (ಸ್ತು) ಸೌಚಿಕಃ |*n*
ರಂಗಾಜೀವಶ್ಚಿತ್ರಕರಃ *o* ಶಸ್ತ್ರಮಾರ್ಜೋಽಸಿಧಾವಕಃ ||*p* ೭೧೦
ಪಾದೂಕೃಚ್ಚರ್ಮಕಾರ (ಸ್ಸ್ಯಾತ್) *q* ವ್ಯೋಕಾರೋ ಲೋಹಕಾರಕಃ |*r*

---

a Offspring of a Kshatriya father and Vaisya mother 1. *b* Offspring of a Sudra father and Vaisya mother 1. *c* Offspring of a Kshatriya father and Brahman mother 1. *d* Offspring of a Vaisya father and Brahman mother 1. *e* Son of a *Mahishya* father and *Karani* mother, by profession a coach-maker 1. *f* Offspring of a Sudra father and Brahman mother 1. *g* Artisan, mechanic 2. *h* A guild or company of artisans following the same business 1. *i* The head of a trade-guild 2. *j* Flower-seller 2. *k* Potter 2. *l* Plasterer 2. *m* Weaver 2. *n* Tailor 2. *o* Painter 2. *p* Grinder, sharpener of cutting instruments 2. *q* Shoemaker, tanner or worker in leather 2. *r* Blacksmith 2.

a ವೈಶ್ಯ ಸ್ತ್ರೀಗೂ, ಕ್ಷತ್ರಿಯನಿಗೂ ಹುಟ್ಟಿದವನು ೧. *b* ವೈಶ್ಯ ಸ್ತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಹುಟ್ಟಿದವನು ೧. *c* ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸ್ತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ಕ್ಷತ್ರಿಯನ ದೆಸೆಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವನು ೧. *d* ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸ್ತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ವೈಶ್ಯನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವನು ೧. *e* ಕರಣ ಸ್ತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ಮಾಹಿಷ್ಯನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವನು ೧. *f* ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸ್ತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವನು ೧. *g* ಕೈಗೆಲಸದವನು ೨. *h* ಸಜಾತಿಗಳಾದ ಶಿಲ್ಪಿಗಳ ಸಮೂಹ ೧. *i* ಕುಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನನಾದವನು ೨. *j* ಹೂವಾಡಿಗನು ೨. *k* ಕುಂಬಾರನು ೨. *l* ಗಾರೆ ಬಳಿಯುವವನು ೨. *m* ನೇಯಿಗೆಯವನು ೨. *n* ದರ್ಜಿ ೨. *o* ಚಿತ್ರಗಾರ ೨. *p* ಸಾಣೆಗಾರ ೨. *q* ಚರ್ಮದ ಕೆಲಸದವನು ೨. *r* ಲೋಹದ ಕೆಲಸದವನು ೨.

ನಾಡಿಂಧಮಃ ಸ್ವರ್ಣಕಾರಃ *a* ಕಲಾದೋ ರುಕ್ಮಕಾರಕೇ ||*b* ೭೧೧
(ಸ್ಯಾ) ಚ್ಛಾಂಖಿಕಃ ಕಾಂಬವಿಕ *c* ಶೌಲ್ಬಿಕಸ್ತಾಮ್ರಕುಟ್ಟಕಃ |*d*
ತಕ್ಷಾ (ತು) ವರ್ಧಕಿಸ್ತ್ವಷ್ಟಾ ರಥಕಾರ (ಶ್ಚ) ಕಾಷ್ಠತಟ್ ||*e* ೭೧೨
(ಗ್ರಾಮಾಧೀನೋ) ಗ್ರಾಮತಕ್ಷಃ *f* ಕೌಟತಕ್ಷೋಽ (ನಧೀನಕಃ) |*g*
ಕ್ಷುರೀ ಮುಂಡೀ ದಿವಾಕೀರ್ತಿರ್ನಾಪಿತಾಂತಾವಸಾಯಿನಃ ||*h* ೭೧೩
ನಿರ್ಣೇಜಕ (ಸ್ಸ್ಯಾ) ದ್ರಜಕ *i* ಶೌಂಡಿಕೋ ಮಂಡಹಾರಕಃ |*j*
ಜಾಬಾಲ (ಸ್ಸ್ಯಾ)ದಜಾಜೀವೀ *k* ದೇವಾಜೀವ (ಸ್ತು) ದೇವಲಃ ||*l* ೭೧೪
(ಸ್ಯಾ)ನ್ಮಾಯಾ ಶಾಂಬರೀ *m* ಮಾಯಾಕಾರ (ಸ್ತು) ಪ್ರಾತಿಹಾರಕಃ |
ಕುಹಕ(ಸ್ಸ್ಯಾ)ತ್ಕೌಸೃತಿಕೋ ಮಾಯಾವಾನ್ಮೈಂದ್ರಜಾಲಿಕಃ || ೭೧೫
ಮಾಯಾವೀ ಡಾಂಭಿಕೋ ಮಾಯಿೀ ಚಕ್ರೀ ಕಾಪಟಿಕೋಽನೃಜುಃ |*n*
ಶೈಲಾಲಿನ (ಸ್ತು) ಶೈಲೂಷಾ ಜಾಯಾಜೀವಾಃ ಕೃಶಾಶ್ವಿನಃ || ೭೧೬
ಭಾರತಾ (ಇತ್ಯಪಿ) ನಟಾ *o* ಶ್ಚಾರಣಾ (ಸ್ತು) ಕುಶೀಲವಾಃ |*p*
ಮಾರ್ದಂಗಿಕಾ ಮೌರಜಿಕಾಃ *q* ವಾಣಿವಾದಾ (ಸ್ತು) ಪಾಣಿಘಾಃ ||*r* ೭೧೭

---

a Goldsmith 4. *b* Silversmith 2. *c* Maker of ornaments from shells (cameos) 2. *d* Coppersmith, brazier 2. *e* Carpenter, joiner 5. *f* Village carpenter 1. *g* A master-carpenter, one who is his own master and accepts no work away from his workshop 1. *h* Barber 5. *i* Washerman 2. *j* Toddy-seller 2. *k* Shepherd 2. *l* A paid priest (generally of an inferior order) attached to a temple 2. *m* Conjuring, juggling 2. *n* Juggler, conjurer 12. *o* Dancer, actor, mime 6. *p* Strolling player 2. *q* A player on the little drum *mridanga* = tabor tabret 2. *r* A player on cymbals or any similar instrument 2.

a ಚಿನ್ನಗೆಲಸದವನು–ಅಕ್ಕಸಾಲೆ ೨. *b* ಬೆಳ್ಳಿಯ ಕೆಲಸದವನು ೨. *c* ಶಂಖದ ಕೆಲಸದವನು ೨. *d* ತಾಮ್ರದ ಕೆಲಸದವನು ೨. *e* ಬಡಗಿ ೫. *f* ಊರಿಗೆಲ್ಲಾ ಅಧೀನನಾದ ಬಡಗಿ ೧. *g* ಯಾರಿಗೂ ಅಧೀನನಾಗದಿರುವ ಬಡಗಿ ೧. *h* ನಾಯಿಂದ–ಕ್ಷೌರಕ ೫. *i* ಅಗಸ ೨. *j* ಹೆಂಡದ ಕೆಲಸದವನು ೨. *k* ಕುರುಬ ೨. *l* ಪೂಜಾರಿ ೨. *m* ಇಂದ್ರಜಾಲ ಮೊದಲಾದ್ದು ೨. *n* ಮಾಯೆ ಮಾಡುವವನು ೧೨. *o* ನಟುವನು ೬. *p* ನಾಟಕವಾಡುವವನು ೨. *q* ಮದ್ದಲೆಯುವವನು ೨. *r* ಕೈ ತಾಳದವನು ೨.

ವೇಣುಧ್ಮಾ (ಸ್ಸ್ಯು) ರ್ವೈಣವಿಕಾಃ *a* ವೀಣಾವಾದಾ (ಸ್ತು) ವೈಣಿಕಾಃ |*b*
ಜೀವಾಂತಕಶ್ಶಾಕುನಿಕೋ *c* (ದ್ವೌ)ವಾಗುರಿಕಜಾಲಿಕೌ ||*d* ೭೧೮
ವೈತಂಸಿಕಃ ಕೌಟಿಕ(ಶ್ಚ) ಮಾಂಸಿಕ (ಶ್ಚ ಸಮಂ ತ್ರಯಂ) |*e*
ಭೃತಕೋ ಭೃತಿಭುಕ್ಕರ್ಮಕರೋ ವೈತಸಿಕ (ಶ್ಚ ಸಃ) ||*f* ೭೧೯
ವಾರ್ತಾವಹೋ ವೈವಧಿಕೋ *g* ಭಾರವಾಹ (ಸ್ತು) ಭಾರಿಕಃ |*h*
ವಿವರ್ಣಃ ಪಾಮರೋ ನೀಚಃ ಪ್ರಾಕೃತ (ಶ್ಚ) ಪೃಥಗ್ಜನಃ || ೭೨೦
ನಿಹೀನೋಽಪಸದೋ ಜಾಲ್ಮಃ ಕ್ಷುಲ್ಲಕ(ಶ್ಚೇ)ತರ(ಶ್ಚ ಸಃ) |*i*
ಭೃತ್ಯೇ ದಾಸೇರದಾಸೇಯದಾಸಗೋಪ್ಯಕಚೇಟಕಾಃ || ೭೨೧
ನಿಯೋಜ್ಯಕಿಂಕರಪ್ರೇಷ್ಯಭುಜಿಷ್ಯಪರಿಚಾರಕಾಃ |*j*
ಪರಾಚಿತಪರಾಸ್ಕಂದಪರಜಾತಪರೈಧಿತಾಃ ||*k* ೭೨೨
ಮಂದಸ್ತುಂದ ಪರಿಮೃಜ ಆಲಸ್ಯಶ್ಶೀತಕೋಽಲಸೋಽನುಷ್ಣಃ |*l*
ದಕ್ಷೇ (ತು) ಚತುರವೇಶಲಪಟವಸ್ಸೂತ್ಥಾನ ಉಷ್ಣ(ಶ್ಚ) ||*m* ೭೨೩
ಚಂಡಾಲಪ್ಲವಮಾತಂಗದಿವಾಕೀರ್ತಿಜನಂಗಮಾಃ |
ನಿಷಾದಶ್ವಪಚಾವಂತೇವಾಸಿಚಾಂಡಾಲಪುಲ್ಕನಾಃ ||*n* ೭೨೪
(ಭೇದಾಃ) ಕಿರಾತಶಬರಪುಳಿಂದಾ (ಮ್ಲೇಚ್ಛಜಾತಯಃ) |*o*
ವ್ಯಾಧೋ ಮೃಗವಧಾಜೀವೋ ಮೃಗಯುರ್ಲುಬ್ಧಕ (ಶ್ಚ ಸಃ) ||*p* ೭೨೫

---

a A player on a flute or wind instrument 2. *b* A player on the Indian lute or a stringed instrument 2. *c* Fowler, bird-catcher 2. *d* Hunter, one who snares animals 2. *e* Vendor of flesh or meat 3. *f* Hired labourer, hireling, *coolie* 4. *g* Chandler, small pedlar 2. *h* Carrier, porter 2. *i* A man of a low caste, a mean man, a wretch 10. *j* Servant 11. *k* Slave 4. *l* Slow, lazy man 6. *m* Clever, active man 6. *n* Out-caste, *pariah* 10. *o* The names of three wild tribes 3. *p* Hunter 4.

a ಪಿಳ್ಳಂಗೋವಿಯೂದುವವನು ೨. *b* ವೀಣೆಯನ್ನು ನುಡಿಸುವವನು ೨. *c* ಹಕ್ಕಿಯ ಬೇಟೆಗಾರ ೨. *d* ಮೃಗದ ಬಲೆಗಾರ ೨. *e* ಮಾಂಸ ಮಾರುವವನು ೩. *f* ಕೂಲಿಯವನು ೪. *g* ಕಾವಡಿ ಹೊರುವವನು ೨. *h* ಹೊರೆ ಹೊರುವವನು ೨. *i* ನೀಚನು ೧೦. *j* ಚಾಕರಿಯವನು ೧೧. *k* ಹೇಡಿಯಾದ ಆಳು ೪. *l* ಸೋಮಾರಿ ೬. *m* ಆಲಸ್ಯವಿಲ್ಲದವನು ೬. *n* ಹೊಲೆಯನು ೧೦. *o* ಮ್ಲೇಚ್ಛ ಜಾತಿ ಭೇದಗಳು ೩. *p* ಬೇಡನು ೪.

ಕೌಲೇಯಕಸ್ಸಾರಮೇಯಃ ಕುಕ್ಕುರೋ ಮೃಗದಂಶಕಃ ।
ಶುನಕೋ ಭಷಕಶ್ಶ್ವಾ (ಸ್ಯಾ) ದ್ಗ್ರಾಮಸಿಂಹ(ಶ್ಚ)ಕುಕ್ಕುರಃ ॥ ೭೨೬
ರಥ್ಯಾಮೃಗೋ ಮಂಡಲ(ಸ್ಸ್ಯಾ) *a* ದಲರ್ಕ (ಸ್ತು ಸ ಯೋಗತಃ) ।*b*
(ಶ್ವಾ) ವಿಶ್ವಕದ್ರು (ರ್ಮೃಗಯಾಕುಶಲ) *c* ಸ್ಸರಮಾ ಶುನೀ ॥*d* ೭೨೭
ವಿಟ್ಚರ (ಸ್ಸೂಕರೋ ಗ್ರಾಮ್ಯೋ) *e* ಬರ್ಕರ (ಸ್ತರುಣಃಪಶುಃ) ।*f*
ಆಚ್ಛೋದನಂ ಮೃಗವ್ಯಂ (ಸ್ಯಾ)ದಾಖೇಟೋ ಮೃಗಯಾ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ)॥*g* ೭೨೮
(ದಕ್ಷಿಣಾರುರ್ಲುಬ್ಧಯೋಗಾ) ದ್ದಕ್ಷಿಣೇರ್ಮಾ (ಕುರಂಗಕಃ) ।*h*
ಚೋರೈಕಾಗಾರಿಕಸ್ತೇನದಸ್ಯುತಸ್ಕರಮೋಷಕಾಃ ॥ ೭೨೯
ಪ್ರತಿರೋಧಿಪರಾಸ್ಕಂದಿಪಾಟಚ್ಚರಮಲಿಮ್ಲುಚಾಃ ।
ಲುಂಟಾಕೋ ಹಾರಕೋ *i* ಮೋಷಾಪುರಂಗಾ ಸಂಧಿ (ರಪ್ಯಥ) ॥ *j* ೭೩೦
ಚೌರಿಕಾ ಸ್ತೈನ್ಯಚೌರ್ಯೇ (ಚ) ಸ್ತೇಯಂ *k* ಲೋಪ್ತ್ರಂ (ತು ತದ್ಧನಂ) ।*l*
ವ್ಯಳೀಕಮತಿಸಂಧಾನಂ ವಂಚನಂ (ಚ) ಪ್ರತಾರಣಂ ॥*m* ೭೩೧
ವಿತಂಸ (ಸ್ತೂಪಕರಣಂ ಬಂಧನೇ ಮೃಗಪಕ್ಷಿಣಾಂ) ।*n*
ಉನ್ಮಾಥಃ ಕೂಟಯಂತ್ರಂ (ಸ್ಯಾತ್) *o* ವಾಗುರಾ ಮೃಗಬಂಧಿನೀ ॥*p* ೭೩೨
ಶುಲ್ಬಂ ವರಾಟಕಃ (ಸ್ತ್ರೀತು) ರಜ್ಜು (ಸ್ತ್ರಿಷು) ವಟೀ ಗುಣಃ ।*q*
ಉದ್ಘಾಟನಂ ಘಟೀಯಂತ್ರಂ (ಸಲಿಲೋದ್ವಾಹನಂ ಪ್ರಹೇಃ) ॥*r* ೭೩೩

---

a Dog 11. *b* Mad dog 1. *c* Hound, hunting dog 1. *d* Bitch 2. *e* Domesticated pig 1. *f* Any young ruminant animal 1. *g* Hunting 4. *h* A wounded deer, one struck by an arrow on the right flank 1. *i* Thief, robber 12. *j* The hole made by a thief in a wall to get entry into a house 3. *k* Theft, robbery 4. *l* Stolen property 1. *m* Deceit 4. *n* Any appliance for catching birds or small animals as a net 1. *o* Trap for deer or other large animals 2. *p* Toil or net for deer 2. *q* Rope 5. *r* The pulley of a draw-well 2.

a ನಾಯಿ ೧೧. *b* ಹುಚ್ಚುನಾಯಿ ೧. *c* ಬೇಟೆ ನಾಯಿ ೧. *d* ಹೆಣ್ಣುನಾಯಿ ೨. *e* ಊರೊಳಗಿನ ಹಂದಿ ೧. *f* ಪ್ರಾಯದ ಪಶು ೧. *g* ಬೇಟೆ ೪. *h* ಬೇಟೆಗಾರನ ಬಾಣವು ತಗುಲಿ, ಬಲಗಡೆ ಗಾಯವುಳ್ಳ ಜಿಂಕೆ ೧. *i* ಕಳ್ಳನು ೧೨. *j* ಕನ್ನ ೩. *k* ಕಳ್ಳತನ ೪. *l* ಕದ್ದ ವಸ್ತು ೧. *m* ಮೋಸ ೪. *n* ಮೃಗ ಮತ್ತು ಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯುವ ಸಾಧನ ೧. *o* ಬೋನು ೨. *p* ಮೃಗಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯುವ ಬಲೆ ೨. *q* ಹುರಿ ೫. *r* ನೀರನ್ನು ಸೇದುವ ರಾಟೆ ೨.

(ಪುಂಸಿ) ವೇಮಾ ವಾಯದಂಡ *a* ಸ್ಸೂತ್ರಾಣಿ (ನರಿ) ತಂತವಃ |*b*
ವಾಣಿರ್ವ್ಯೂತಿ (ಸ್ತ್ರಿಯೌ ತುಲ್ಯೇ) *c* ಪುಸ್ತಂ (ಲೇಪ್ಯಾದಿಕರ್ಮಣಿ) ||*d* ೭೩೪
ಪಾಂಚಾಲಿಕಾ ಪುತ್ರಿಕಾ (ಸ್ಯಾದ್ವಸ್ತ್ರದಂತಾದಿಭಿಃ ಕೃತಾ) |*e*
(ಜತುತ್ರಪುವಿಕಾರೇ ತು) ಜಾತುಷಂ ತ್ರಾಪುಷಂ (ತ್ರಿಷು) || *f* ೭೩೫
ಪಿಟಕಃ ಪೇಟಕಃ ಪೇಟಾ ಮಂಜೂಷಾ *g* ಽ(ಥ) ವಿಹಂಗಿಕಾ |
ಭಾರಯಷ್ಟಿ *h* (ಸ್ತದಾಲಂಬಿ) ಶಿಕ್ಯಂ ಕಾಚೋಽ *i* (ಥ) ಪಾದುಕಾ || ೭೩೬
ಪಾದೂರುಪಾನತ್ (ಸ್ತ್ರೀ) *j* (ಸೈವಾ)ನುಪದೀನಾ (ಪದಾಯತಾ) |*k*
ನಧ್ರೀ ವಧ್ರೀ ವರತ್ರಾ (ಸ್ಯಾ) *l* (ದಶ್ವಾದೇಸ್ತಾಡನೀ) ಕಶಾ ||*m* ೭೩೭
ಚಾಂಡಾಲಿಕಾ (ತು) ಕಂಡೋಲವೀಣಾ ಚಂಡಾಲವಲ್ಲಕೀ |*n*
ನಾರಾಚೀ (ಸ್ಯಾ) ದೇಷಣಿಕಾ *o* ಶಾಣ (ಸ್ತು) ನಿಕಷಃ ಕಷಃ || *p* ೭೩೮
ವ್ರಶ್ಚನಃ ಪತ್ರಪರಶು *q* ಈ[ಏ]ಷಿಕಾ ತೂಲಿಕಾ (ಸಮೇ) |*r*
ತೈಜಸಾ ವರ್ತನೀ ಮೂಷಾ *s* ಭಸ್ತ್ರಾ ಚರ್ಮಪ್ರಸೇವಿಕಾ ||*t* ೭೩೯

---

a Weaver's shuttle 2. *b* Thread 2. *c* Weaving 2. *d* Plastering, modelling, 1. *e* A doll, an image made of cloth, ivory, etc., 2. *f* Anything made of lac or tin 2. *g* Box 4. *h* A pole for carrying burthens, *kavadi* pole 2. *i* The strings suspended from either end of a pole to receive a burthen, the strings of a balance, or a string suspended from the ceiling for hanging things on 2. *j* Shoe, sandal 3. *k* A shoe that fits 1. *l* Strap, leathern thong 3. *m* Whip 1. *n* A lute used by outcastes (strung with catgut) 3. *o* Balance or pair of scales 2. *p* Whetstone, grindstone, hone, touch-stone 3. *q* Chisel 2. *r* Paint brush 2. *s* Crucible 2. *t* Bellows 2.

a ನೂಲು ಕಂಟಕೆಯನ್ನಿರಿಸಿ ನೇಯುವ ಕೊಳವಿ, ತಾಕು ಹಲಗೆ ೨. *b* ನೂಲು ೨. *c* ನೇಯಿಗೆ ೨. *d* ಬಳಿದು ಮೆತ್ತುವ ಕೆಲಸ ೧. *e* ಬಟ್ಟೆ, ದಂತ, ಮೊದಲಾದುದರಿಂದ ಮಾಡಿದ ಬೊಂಬೆ ೨. *f* ಅರಗಿನಿಂದಾದದ್ದು ಮತ್ತು ತವರದಿಂದಾದದ್ದು ೨. *g* ಪೆಟ್ಟಿಗೆ ೪. *h* ಕಾವಡಿ ಅಥವಾ ಅಡ್ಡೆಯ ಕೋಲು, ಕಂಬಿ ೨. *i* ಕಾವಡಿಯ ನಿಲುವು ೨. *j* ಪಾದರಕ್ಷೆ ೩. *k* ಕಾಲಿಗೆ ತಕ್ಕ ಕೆರ ೧. *l* ತೊಗಲ ಹಗ್ಗ ೩. *m* ಕುದುರೆ ಮೊದಲಾದುದನ್ನು ಹೊಡೆವ ಚಾಟಿ ೧. *n* ಮಾದಿಗರ ವೀಣೆ ೩. *o* ತ್ರಾಸು ೨. *p* ಒರೆ ಗಲ್ಲು ೩. *q* ಕತ್ತರಿಸುವ ಸಾಧನ–ಚಾಣ ಮುಂತಾದ್ದು ೨. *r* ಚಿತ್ರ ಬರೆವ ಸಾಧನ ೨. *s* ಕೋವೆ ೩. *t* ತಿದಿ ೨.

ಆಸ್ಫೋಟನೀ ವೈಧನಿಕಾ *a* ಕೃಪಾಣೀ ಕರ್ತರೀ (ಸಮೇ) ।*b*
ವೃಕ್ಷಾದನೋ ವೃಕ್ಷಭೇದೀ *c* ಟಂಕಃ ಪಾಷಾಣದಾರಣಃ ॥*d* ೭೪೦
ಕ್ರಕಚಃ ಕರಪತ್ರಂ (ಸ್ಯಾ) *e* ದಾರಾ ಚರ್ಮಪ್ರಭೇದಿಕಾ ।*f*
ಸೂರ್ಮಿಸ್ಸ್ಥೂಣಾಽಯಃಪ್ರತಿಮಾ *g* ಶಿಲ್ಪಂ (ಕರ್ಮಕಳಾದಿಕಂ) ॥*h* ೭೪೧
ಪ್ರತಿಮಾನಂ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಂ ಪ್ರತಿಮಾ ಪ್ರತಿಯಾತನಾ ಪ್ರತಿಚ್ಛಾಯಾ ।
ಪ್ರತಿಕೃತಿರರ್ಚಾ (ಪುಂಸಿ) ಪ್ರತಿನಿಧಿ *i* ರುಪಮೋಪಮಾನಂ (ಸ್ಯಾತ್) ॥*j* ೭೪೨
(ವಾಚ್ಯಲಿಂಗಾ)ಸ್ಸಮಸ್ತುಲ್ಯಸ್ಸದೃಕ್ಷಸ್ಸದೃಶಸ್ಸದೃಕ್ ।
ಸಾಧಾರಣಸ್ಸಮಾನ(ಶ್ಚ ಸ್ಯುರುತ್ತರಪದೇತ್ವಮೀ) ॥ ೭೪೩
ನಿಭ ಸಂಕಾಶ ನೀಕಾಶ ಪ್ರತೀಕಾಶೋಪಮಾ(ದಯಃ) ।*k*
ಕರ್ಮಣ್ಯಾ(ತು) ವಿಧಾಭೃತ್ಯಾಭೃತಯೋ ಭರ್ಮ ವೇತನಂ ॥ ೭೪೪
ಭರಣ್ಯಂ ಭರಣಂ ಮೂಲ್ಯಂ ನಿರ್ವೇಶಃ ಪಣ (ಇತ್ಯಪಿ) ।*l*
ಸುರಾ ಹಲಿಪ್ರಿಯಾ ಹಾಲಾ ಪರಿಸ್ರುದ್ವರುಣಾತ್ಮಜಾ ॥ ೭೪೫
ಗಂಧೋತ್ತಮಾಪ್ರಸನ್ನೇರಾಕಾದಂಬರ್ಯಃ ಪರಿಸ್ರುತಾ ।
ಮದಿರಾ ಕಶ್ಯಮದ್ಯೇ (ಚಾ) *m* ಪ್ಯುಪದಂಶ (ಸ್ತು ಭಕ್ಷಣಂ) ॥*n* ೭೪೬
ಶುಂಡಾಪಾನಂ ಮದಸ್ಥಾನಂ *o* ಮಧುವಾರಾ ಮಧುಕ್ರಮಾಃ ।*p*

---

a Auger, drill 2. *b* Scissors 2. *c* Hatchet, axe, chisel 2. *d* Stone-mason's chisel 2. *e* Saw 2. *f* Awl 2. *g* An iron image 3. *h* Any manual or mechanical art or profession 1. *i* A statue made of stone, etc., 8. *j* Likeness 2. *k* Things which are alike or similar 12. *l* Wages, hire, salary 11. *m* Spirituous liquor, wine 13. *n* Any thing eaten along with wine, also pickle 1. *o* Tavern, a place for drinking in 2. *p* Drinking frequently, tippling 2.

a ಬೈರಿಗೆ ೨. *b* ಕತ್ತರಿ ೨. *c* ಮರವನ್ನು ಕಡಿಯುವ ಉಳಿ ೨. *d* ಕಲ್ಲುಳಿ ೨. *e* ಗರಗಸ ೨. *f* ಚರ್ಮ ಕತ್ತರಿಸುವ ಸಾಧನ ೨. *g* ಕಬ್ಬಿಣದ ಬೊಂಬೆ ೩. *h* ಗೀತ, ವಾದ್ಯ, ಚಿತ್ರ, ಮುಂತಾದ ಕುಶಲ ವಿದ್ಯೆ ೧. *i* ಒಬ್ಬರ ಆಕಾರದ ಹಾಗೆ ಕಲ್ಲು ಮುಂತಾದ್ದರಿಂದ ಮಾಡಿದ ಬೊಂಬೆ ೮. *j* ಹೋಲಿಸುವುದು ೨. *k* ಸಮಾನವಾದ ವಸ್ತು ೧೨. *l* ಕೂಲಿ ೧೧. *m* ಹೆಂಡ ೧೩. *n* ನಂಜಿಕೊಳ್ಳತಕ್ಕ ವಸ್ತು, ಉಪ್ಪಿನಕಾಯಿ ಮುಂತಾದದ್ದು ೧. *o* ಮದ್ಯಪಾನದ ಮನೆ ೨. *p* ಮದ್ಯಪಾನದ ಕ್ರಮ ೨.

ಮಧ್ವಾಸವೋ ಮಾಧವಿಕೋ ಮಧು *a* ಮಾರ್ದ್ವೀಕ (ಮದ್ಯಯೋಃ) ||*b* ೭೪೭
ಮೈರೇಯ ಮಾಸವಶ್ಶೀಧು *c* ರ್ಮೇದಕೋ ಜಗಲ(ಸ್ಸಮೌ) |*d*
ಸಂಧಾನಂ (ಸ್ಯಾ) ದಭಿಷವಃ *e* ಕಿಣ್ವಂ (ಪುಂಸಿ ತು) ನಗ್ನಹೂಃ ||*f* ೭೪೮
ಕಾರೋತ್ತಮಸ್ಸುರಾಮಂಡ *g* ಮಾಪಾನಂ ಪಾನಗೋಷ್ಠಿಕಾ |*h*
ಚಷಕೋऽ (ಸ್ತ್ರೀ) ಪಾನಪಾತ್ರಂ ಸರಕೋऽ(ಪ್ಯ)ನುತರ್ಷಣಂ ||*i* ೭೪೯
ಧೂರ್ತೋऽಕ್ಷದೇವೀ ಕಿತವೋऽಕ್ಷಧೂರ್ತೋ ದ್ಯೂತಕೃ(ತ್ಸಮಾಃ) |*j*
(ಸ್ಯು) ರ್ಲಗ್ನಕಾಃ ಪ್ರತಿಭುವಃ *k* ಸಭಿಕಾ ದ್ಯೂತಕಾರಕಾಃ ||*l* ೭೫೦
ದ್ಯೂತೋऽ(ಸ್ತ್ರಿಯಾ) ಮಕ್ಷವತೀ ಕೈತವಂ ಪಣ (ಇತ್ಯಪಿ) |*m*
(ಪಣೋऽಕ್ಷೇಷು)ಗ್ಲಹೋऽ*n* ಕ್ಷಾ(ಸ್ತು) ದೇವಕಾಃ ಪಾಶಕಾ (ಶ್ಚ ತೇ) ||*o* ೭೫೧
ಪರಿಣಾಯ (ಸ್ತು ಶಾರೀಣಾಂಸಮಂತಾನ್ನಯನೇऽಸ್ತ್ರಿಯಾಮ್) |*p*
ಅಷ್ಟಾಪದಂ ಶಾರಿಫಲಂ *q* ಪ್ರಾಣಿದ್ಯೂತಂ ಸಮಾಹ್ವಯಃ ||*r* ೭೫೨

---

a The flower of the *bassia latifolia* from which a spirituous liquor is obtained 3. *b* Wine 1. *c* Wine made from *sythrum fruticosum* 1, toddy, wine, rum, a general term for spirituous liquors 1, rum, distilled from molasses 1. *d* Different ingredients used in the distillation of liquor 2. *e* Distilling 2. *f* A ferment 2. *g* Froth of ardent spirits 2. *h* Dram-shop, a place where many people drink together 2. *i* A drinking vessel, wine-cup 4. *j* Gambler 5. *k* One who is security for another 2. *l* Keeper of a gambling-house 2. *m* Gambling 4. *n* Stake in gambling 1. *o* Dice 3. *p* Moving pieces according to throws of dice as in back-gammon 1. *q* Chessboard or table 2. *r* Gaming by means of animals, as by cockfighting, horse-racing, etc., 2.

a ಹಿಪ್ಪೆ ಹೂವಿನ ಹೆಂಡ ೩. *b* ದ್ರಾಕ್ಷೆ ಹಣ್ಣಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ಹೆಂಡ೧. *c* ಹೆಂಡದ ಭೇದಗಳು ೩. *d* ಮದ್ಯ ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ನಾನಾ ಪದಾರ್ಥಗಳು–ಸಂಬಾರ ೨. *e* ಹೆಂಡ ಮಾಡುವಿಕೆ ೨. *f* ಹೆಂಡಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಸಾಮಾನಿನ ಗಟ್ಟಿ ೨. *g* ಹೆಂಡದ ಮೇಲಣ ತಿಳಿ ೨. *h* ಕುಡಿವವರ ಗುಂಪು ೨. *i* ಕುಡಿಯುವ ಬಟ್ಟಲು ೪. *j* ಜೂಜಾಡುವವನು ೫. *k* ಹೊಣೆಗಾರ ೨. *l* ಜೂಜಾಡಿಸುವವನು ೨. *m* ಜೂಜು ೪. *n* ಪಗಡೆಯಾಟದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟುವ ಪಂತ ೧. *o* ಪಗಡೆ ಕಾಯಿ ೩. *p* ಪಗಡೆ ಕಾಯಿ ನಡೆಸುವುದು ೧. *q* ನೆತ್ತವಾಡುವ ಹಲಿಗೆ ೨. *r* ಕೋಳಿ ಮೊದಲಾದ ಜಂತುಗಳ ಜೂಜು ೨.

ಮೂಲ || ಉಕ್ತಾ ಭೂರಿಪ್ರಯೋಗತ್ವಾದೇಕಸ್ಮಿನ್ ಯೇऽತ್ರ ಯೌಗಿಕಾಃ |
ತಾದ್ಧರ್ಮ್ಯಾದನ್ಯತೋ ವೃತ್ತಾ ಊಹ್ಯಾ ಲಿಂಗಾಂತರೇऽಪಿ ತೇ ||

ಟೀಕೆ || ಅತ್ರ–ಈ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ, ಯೇ–ಯಾವ, ಯೌಗಿಕಾಃ–ಪ್ರಕೃತಿಪ್ರತ್ಯಯಗಳ ಯೋಗದಿಂದಾಗಿರುವ ಶಬ್ದಗಳು, ಭೂರಿ ಪ್ರಯೋಗತ್ವಾತ್–ಪ್ರಯೋಗ ಬಾಹುಳ್ಯದಿಂದ, ಏಕಸ್ಮಿನ್–ಒಂದು ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ (ಪುಲ್ಲಿಂಗ), ಉಕ್ತಾಃ–ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವೋ, ತೇ–ಆ ಶಬ್ದಗಳು, ತಾದ್ಧರ್ಮ್ಯಾತ್–ಆ ಧರ್ಮದಯೋಗವಿರುವುದರಿಂದ, ಲಿಂಗಾಂತರೇಪಿ–ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ನಪುಂಸಕ ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ವೃತ್ತಾಃ–ವರ್ತಿಸುವವುಗಳಾಗಿ, ಊಹ್ಯಾಃ–ಊಹಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕವುಗಳು.

ಮಾಲಾಕಾರಾದಿ ಯೌಗಿಕ ಶಬ್ದಗಳು ಪುಲ್ಲಿಂಗದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ನಪುಂಸಕ ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವರ್ತಿಸುತ್ತವೆಯೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು.

ಉದಾಹರಣೆ—ಮಾಲಾಕಾರಕಃ ಪುರುಷಃ, ಮಾಲಾಕಾರೀ ಸ್ತ್ರೀ, ಮಾಲಾಕಾರಂ ಕುಲಂ.

|| ಇತಿ ಶೂದ್ರ ವರ್ಗಃ ||

ಇತ್ಯಮರಸಿಂಹಕೃತೌ ನಾಮಲಿಂಗಾನುಶಾಸನೇ |
ಭ್ವಾದಿಕಾಂಡೋ ದ್ವಿತೀಯೋऽಯಂ ಸಾಂಗ ಏವ ಸಮರ್ಥಿತಃ || ೭೫೪

ಇತಿ ನಾಮಲಿಂಗಾನುಶಾಸನೇ ದ್ವಿತೀಯಕಾಂಡಃ

PART III

ತೃತೀಯಕಾಂಡ

INTRODUCTION

ಪೀಠಿಕೆ

ಮೂಲ॥ ವಿಶೇಷ್ಯನಿಘ್ನೈಸ್ಸಂಕೀರ್ಣೈರ್ನಾನಾರ್ಥೈರವ್ಯಯೈರಪಿ ।
ಲಿಂಗಾದಿಸಂಗ್ರಹೈರ್ವರ್ಗಾಸ್ಸಾಮಾನ್ಯೇ ವರ್ಗಸಂಶ್ರಯಾಃ ॥ ೧

ಟೀಕೆ॥ ಸಾಮಾನ್ಯೇ–ಪೂರ್ವಕಾಂಡಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಸಾಧಾರಣವಾದ ಈ ಕಾಂಡದಲ್ಲಿ, ವಿಶೇಷ್ಯನಿಘ್ನೈಃ–ವಿಶೇಷ್ಯಕ್ಕೆ ಅಧೀನವಾದ (ವಿಶೇಷಣ) ಪದಗಳಿಂದಲೂ, ಸಂಕೀರ್ಣೈಃ–ಮಿಶ್ರಪದಗಳಿಂದಲೂ, ನಾನಾರ್ಥೈಃ–ಅನೇಕಾರ್ಥಗಳುಳ್ಳ ಪದಗಳಿಂದಲೂ, ಅವ್ಯಯೈರಪಿ–ಅವ್ಯಯ ಪದಗಳಿಂದಲೂ, ಲಿಂಗಾದಿಸಂಗ್ರಹೈಃ–ಲಿಂಗಸಂಗ್ರಹ, ನಾಮಸಂಗ್ರಹಗಳಿಂದಲೂ, ವರ್ಗಾಃ–ವಿಶೇಷ್ಯನಿಘ್ನವರ್ಗ, ಸಂಕೀರ್ಣವರ್ಗ, ನಾನಾರ್ಥವರ್ಗ, ಅವ್ಯಯವರ್ಗ, ಲಿಂಗಾದಿಸಂಗ್ರಹ ವರ್ಗಗಳೆಂಬ ಐದು ವರ್ಗಗಳು, ವರ್ಗಸಂಶ್ರಯಾಃ–ಪ್ರಥಮ ದ್ವಿತೀಯ ಕಾಂಡದ ವರ್ಗಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದವುಗಳು.

ಮೂಲ॥ ಸ್ತ್ರೀದಾರಾದ್ಯೈರ್ಯದ್ವಿಶೇಷ್ಯಂ ಯಾದೃಶೈಃ ಪ್ರಸ್ತುತಂ ಪದೈಃ ।
ಗುಣದ್ರವ್ಯಕ್ರಿಯಾಶಬ್ದಾಸ್ತಥಾ ಸ್ಯುಸ್ತಸ್ಯ ಭೇದಕಾಃ ॥ ೨

ಟೀಕೆ॥ ಯದ್ವಿಶೇಷ್ಯಂ-ಯಾವ ವಿಶೇಷ್ಯವು, ಯಾದೃಶೈಃ–ಯಾವ ಲಿಂಗಗಳುಳ್ಳ, ಸ್ತ್ರೀದಾರಾದ್ಯೈಃ–ಸ್ತ್ರೀ, ದಾರಾ ಇವು ಮೊದಲಾದ, ಪದೈಃ–ಶಬ್ದಗಳಿಂದ, ಪ್ರಸ್ತುತಂ–ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆಯೋ, ತಸ್ಯ–ಆ ವಿಶೇಷ್ಯದ ಭೇದಕಾಃ–ವಿಶೇಷಣಗಳಾದ, ಗುಣದ್ರವ್ಯ ಕ್ರಿಯಾಶಬ್ದಾಃ–ಗುಣ

ವಾಚಕ, ದ್ರವ್ಯವಾಚಕ, ಕ್ರಿಯಾವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳು, ತಥಾ–ಆ ವಿಶೇಷ್ಯದ ಲಿಂಗಗಳುಳ್ಳವು, ಸ್ಯುಃ–ಆಗುವುವು. ಪ್ರವೀಣಾ ಸ್ತ್ರೀ–ಪ್ರವೀಣಾಃ ದಾರಾಃ–ಪ್ರವೀಣಂ ಕಳತ್ರಂ–ಎಂದು ಗುಣವಾಚಕಗಳಾದ ವಿಶೇಷಣಗಳಿಗೂ, ಧನಿನೀ ಸ್ತ್ರೀ–ಧನಿನಃ ದಾರಾಃ–ಧನಿ ಕಳತ್ರಂ–ಎಂದು ದ್ರವ್ಯವಾಚಕಗಳಾದ ವಿಶೇಷಣಗಳಿಗೂ, ಕ್ಷೇಮಂಕರಾ ಸ್ತ್ರೀ–ಕ್ಷೇಮಂಕರಾಃ ದಾರಾಃ–ಕ್ಷೇಮಂಕರಂ ಕಳತ್ರಂ–ಎಂದು ಕ್ರಿಯಾವಾಚಕಗಳಾದ ವಿಶೇಷಣಗಳಿಗೂ ಉದಾಹರಣೆಗಳು.

Meaning. The qualifying words in this chapter adopt the same gender as the words they are used to qulify.

Example **1.** ಕ್ಷೇಮಂಕರಃ (masculine) becomes ಕ್ಷೇಮಂಕರಾ with a feminine noun, and ಕ್ಷೇಮಂಕರಂ with a neuter noun.

Example **2.** ಪ್ರವೀಣಃ (masculine) becomes ಪ್ರವೀಣಾ with a feminine noun, and ಪ್ರವೀಣಂ with a neuter noun.

Example **3.** ಧನಿನಃ (masculine) becomes (ಧನಿನೀ) with a feminine noun, and ಧನಿ with a neuter noun.

I. ವಿಶೇಷ್ಯನಿಘ್ನ ವರ್ಗ—VISESHYA-NIGHNA-VARGA

ಕ್ಷೇಮಂಕರೋಽರಿಷ್ಟತಾತಿಶ್ಶಿವತಾತಿಶ್ಶಿವಂಕರಃ ।*a*
ಸುಕೃತೀ ಪುಣ್ಯವಾನ್ ಧನ್ಯೋ *b* ಮಹೇಚ್ಛ(ಸ್ತು) ಮಹಾಶಯಃ ॥*c* ೩
ಹೃದಯಾಳುಸ್ಸುಹೃದಯೋ *d* ಮಹೋತ್ಸಾಹೋ ಮಹೋದ್ಯಮಃ ।*e*
ಪ್ರವೀಣೇ ನಿಪುಣಾಭಿಜ್ಞವಿಜ್ಞನಿಷ್ಣಾತಶಿಕ್ಷಿತಾಃ ॥ ೪
ವೈಜ್ಞಾನಿಕಃ ಕೃತಮುಖಃ ಕೃತೀ ಕುಶಲ (ಇತ್ಯಪಿ) ।*f*
ಪೂಜ್ಯಃ ಈ(ಪ್ರತೀ)ಕ್ಷ್ಯ *g* ಸ್ಸಾಂಶಯಿಕಸ್ಸಂಶಯಾಪನ್ನಮಾನಸಃ ॥*h* ೫
ದಕ್ಷಿಣೇಯೋ ದಕ್ಷಿಣಾರ್ಹ (ಸ್ತತ್ರ) ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯ (ಇತ್ಯಪಿ) ।*i*
(ಸ್ಯು)ರ್ವದಾನ್ಯ ಸ್ಥೂಲಲಕ್ಷ ದಾನಶೌಂಡಾ ಬಹುಪ್ರದೇ ॥*j* ೬
ಜೈವಾತೃಕ (ಸ್ಸ್ಯಾ) ದಾಯುಷ್ಮಾನ್ *k* ಅಂತರ್ವಾಣಿ(ಸ್ತು) ಶಾಸ್ತ್ರವಿತ್ ।*l*
ಪರೀಕ್ಷಕಃ ಕಾರಣಿಕೋ *m* ವರದ(ಸ್ತು) ಸಮರ್ಧಕಃ ॥*n* ೭
ಹರ್ಷಮಾಣೋ ವಿಕುರ್ವಾಣಃ ಪ್ರಮನಾ ಹೃಷ್ಟಮಾನಸಃ ।*o*
ದುರ್ಮನಾ ವಿಮನಾ ಅಂತರ್ಮನಾ (ಸ್ಸ್ಯಾ) *p* ದುತ್ಕ ಉನ್ಮನಾಃ ॥*q* ೮

---

a Auspicious, salutary, producing happiness 4. *b* Virtuous, pious, fortunate 3. *c* Magnanimous, generous 2. *d* Good-hearted, kind 2. *e* Energetic, persevering 2. *f* Skilful, versed in, conversant 10. *g* Worshipful, venerable 2. *h* Dubious, irresolute 2. *i* Worthy to be honored with presents 3. *j* Liberal, munificent 4. *k* Long-lived 2. *l* Skilled in science 2. *m* Examiner 2. *n* One who confers a boon, propitious 2. *o* Delighted, happy, cheerful 4. *p* Sad, disheartened 3. *q* Desirous, Eager 2.

a ಶುಭವನ್ನು ಮಾಡುವವನು ೪. *b* ಪುಣ್ಯವುಳ್ಳವನು ೩. *c* ಘನವಾದ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವನು ೨. *d* ಅಂತಃಕರಣ ಶುದ್ಧನು ೨. *e* ಅಸಾಧ್ಯವಾದ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಹಿಂತೆಗೆಯದೆ ಯತ್ನಿಸುವವನು ೨. *f* ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಜಾಣನು ೧೦. *g* ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕವನು ೨. *h* ಸಂಶಯಪಡುವವನು ೨. *i* ದಕ್ಷಿಣೆಗೆ ಯೋಗ್ಯನಾದವನು ೩. *j* ಬಹಳವಾಗಿ ಕೊಡುವವನು ೪. *k* ಬಹುಕಾಲ ಬದುಕುವವನು ೨. *l* ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನು ೨. *m* ಪರೀಕ್ಷಿಸುವವನು ೨. *n* ಬೇಡಿದುದನ್ನು ಕೊಡುವವನು ೨. *o* ಸಂತೋಷದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವನು ೪. *p* ದುಃಖದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವನು ೩. *q* ಪ್ರಿಯವಾದ ವಸ್ತು ಯಾವಾಗ ದೊರೆಯುವದೋ ಎಂದು ತ್ವರೆಪಡುವವನು ೨.

(ಉಭಾ) ವಾತ್ಮಂಭರಿಃ ಕುಕ್ಷಿಂಭರಿ (ಸ್ಸ್ವೋದರಪೂರಕೇ) |a
ಸರ್ವಾನ್ನೀನ(ಸ್ತು) ಸರ್ವಾನ್ನಭೋಜೀ b ಗೃಧ್ನು(ಸ್ತು)ಗರ್ಧನಃ || ೨೨
ಲುಬ್ಧೋಭಿಲಾಷುಕಸ್ತೃಷ್ಣ (ಕ್ಸಮೌ) c ಲೋಲುಪ ಲೋಲುಭೌ |d
ಸೋನ್ಮಾದ(ಸ್ತೂ)ನ್ಮದಿಷ್ಣು e (ನ್ಸ್ಯ) ದವಿನೀತಸ್ಸಮುದ್ಧತಃ ||f ೨೩
ಮತ್ತೇ ಶೌಂಡೋತ್ಕಟ ಕ್ಷೀಬಾಃ g ಕಾಮುಕೇ ಕಮಿತಾನುಕಃ |
ಕಮ್ರಃ ಕಾಮಯಿತಾಭೀಕಃ ಕಮನಃ ಕಾಮನೋಭಿಕಃ ||h ೨೪
ವಿಧೇಯೋ ವಿನಯಗ್ರಾಹೀ ವಚನೇಸ್ಥಿತ ಆಶ್ರವಃ |i
ವಶ್ಯಃ ಪ್ರಣೇಯೋ j ನಿಭೃತ ವಿನೀತ ಪ್ರಶ್ರಿತಾ k (ಸ್ಸಮಾಃ) || ೨೫
ಧೃಷ್ಟೇ ಧೃಷ್ಣುರ್ವಿಯಾತ l (ಶ್ಚ) ಪ್ರಗಲ್ಭಃ ಪ್ರತಿಭಾನ್ವಿತೇ |m
(ಸ್ಯಾ)ದಧೃಷ್ಟೇ (ತು) ಶಾಲೀನೋ n ವಿಲಕ್ಷೋ ವಿಸ್ಮಯಾನ್ವಿತೇ ||o ೨೬
ಅಧೀರೇ ಕಾತರ p ಸ್ತ್ರಸ್ನೌ ಭೀರುಭೀರುಕಭೀಲುಕಾಃ |q

---

a Selfish glutting at the expense of the others in the family 2. *b* Eating *anywhere* without scruple 2. *c* Covetous, greedy 5. *d* Excessively cupidinous 2. *e* Possessed with an evil spirit, insane 2. *f* Ill-mannered, misbehaved 2. *g* Intoxicated, inebriated 4. *h* Lustful, lecherous 9. *i* Obedient 4. *j* Spell-bound, brought under one's control by charms, spells or drugs 2. *k* Trained, disciplined 3. *l* Impudent 3. *m* Bold, confident, original 2. *n* Bashful, humble 2. *o* Astonished, surprised 2. *p* Confused, cowardly 1. *q* Timid, afraid 4.

a ತನ್ನ ಹೊಟ್ಟೆಯನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳುವವನು ೨. *b* ನಿಯಮವಿಲ್ಲದೆ ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿಯೂ ಭೋಜನ ಮಾಡುವವನು ೨. *c* ಅತ್ಯಾಶೆಯುಳ್ಳವನು ೫. *d* ಅತ್ಯಾಸಕ್ತ, ಅತಿಲಂಪಟನು ೨. *e* ಪಿಶಾಚಾವೇಶ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಮೈಮೇಲೆ ಪ್ರಜ್ಞೆಯಿಲ್ಲದವನು ೨. *f* ವಿನಯವಿಲ್ಲದವನು ೨. *g* ಮದ್ಯ ಪಾನಾದಿಗಳಿಂದ ಮೈಮರೆತವನು ೪. *h* ಕಾಮವುಳ್ಳವನು ೯. *i* ಹೇಳಿದ ಹಾಗೆ ಕೇಳುವವನು ೪. *j* ಔಷಧಾದಿಗಳಿಂದ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಶಕ್ಯನಾದವನು ೨. *k* ತಿದ್ದಲ್ಪಟ್ಟವನು ೩. *l* ದಿಟ್ಟತನವುಳ್ಳವನು ೩. *m* ಹೊಸ ಹೊಸದಾಗಿ ತೋರುವ ಪ್ರಜ್ಞೆಯುಳ್ಳವನು ೨. *n* ದಿಟ್ಟತನವಿಲ್ಲದವನು ೨. *o* ಆಶ್ಚರ್ಯಪಟ್ಟವನು ೨. *p* ಧೈರ್ಯವಿಲ್ಲದವನು ೧. *q* ಹೆದರುವವನು ೪.

ಆಶಂಸುರಾಶಂಸಿತರಿ *a* ಗೃಹಯಾಳು ಗ್ರ್ರಹೀತರಿ ॥*b* ೨೭
ಶ್ರದ್ಧಾಳುಃ (ಶ್ರದ್ಧಯಾ ಯುಕ್ತೇ) *c* ಪತಯಾಳು (ಸ್ತ್ರು) ಪಾತುಕೇ ।*d*
ಲಜ್ಜಾಶೀಲೇsಪತ್ರಪಿಷ್ಣು *e* ರ್ವಂದಾರುರಭಿವಾದುಕೇ ॥ *f* ೨೮
ಶರಾರುರ್ಘಾತುಕೋ ಹಿಂಸ್ರಃ *g* (ಸ್ತ್ರ್ಯಾ)ದ್ವರ್ಧಿಷ್ಣು (ಸ್ತ್ರು) ವರ್ಧನಃ ।*h*
ಉತ್ಪತಿಷ್ಣು (ಸ್ತ್ರೂ) ತ್ಪತಿತಾs *i* ಲಂಕರಿಷ್ಣು (ಸ್ತ್ರು) ಮಂಡನಃ ॥ *j* ೨೯
ಭೂಷ್ಣುರ್ಭವಿಷ್ಣುರ್ಭವಿತಾ *k* ವರ್ತಿಷ್ಣುರ್ವರ್ತನ (ಸ್ಸಮೌ) ।*l*
ನಿರಾಕರಿಷ್ಣುಃ ಕ್ಷಿಪ್ನುಃ *m* (ಸ್ತ್ರ್ಯಾ)ತ್ಸಾಂದ್ರಸ್ನಿಗ್ಧ(ಸ್ತ್ರು) ಮೇದುರಃ ॥*n* ೩೦
ಜ್ಞಾತಾ (ತು) ವಿದುರೋ ವಿಂದು *o* ರ್ವಿಕಾಸೀ(ತು) ವಿಕಸ್ವರಃ । *p*
ವಿಸೃತ್ವರೋ ವಿಸ್ಮರಃ ಪ್ರಸಾರೀ (ಚ) ವಿಸಾರಿಣಿ ॥*q* ೩೧
ಸಹಿಷ್ಣುಸ್ಸಹನಃ ಕ್ಷಂತಾ ತಿತಿಕ್ಷುಃ ಕ್ಷಮಿತಾ ಕ್ಷಮೀ ।*r*
ಕ್ರೋಧನೋsಮರ್ಷಣಃ ಕೋಪೀ *s* ಚಂಡ (ಸ್ತ್ವ) ತ್ಯಂತಕೋಪನಃ ॥*t* ೩೨
ಜಾಗರೂಕೋ ಜಾಗರಿತಾ *u* ಘೂರ್ಣಿತಃ ಪ್ರಚಲಾಯಿತಃ ।*v*
ಸ್ವಪ್ನಕ್ಸಯಾಳುರ್ನಿದ್ರಾಳು *w* ರ್ನಿದ್ರಾಣ ಶಯಿತೌ (ಸಮೌ) ॥*x* ೩೩

---

a Wishing for blessings 2. *b* Acquisitive 2. *c* Faithful, trustworthy 1. *d* Disposed to fall 2. *e* Modest, blushing 2. *f* Saluting, prostrating 2. *g* Hurtful, destructive, murderous 3. *h* Prosperous, flourishing 2. *i* Flying, jumping 2. *j* Decorating, adorning 2. *k* Being, being well 3. *l* Abiding, staying, being fixed 2. *m* Repudiating, disregarding 2. *n* Thick, dense, 3. *o* Understanding, knowing 3. *p* Opening, expanding 2. *q* Spreading, extending 4. *r* Patient, resigned, enduring 6. *s* Angry, wrathful 3. *t* Passionate, fiery 2. *u* Wakeful, watchful 2. *v* Nodding in sleep 2. *w* Sleepy, slothful, sluggish 3. *x* Asleep 2.

a ಕೋರುವವನು ೨. *b* ಗ್ರಹಿಸುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವನು ೨. *c* ಶ್ರದ್ಧೆಯುಳ್ಳವನು ೧. *d* ಬೀಳುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವನು ೨. *e* ನಾಚಿಕೆ ಪಡುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವನು ೨. *f* ನಮಸ್ಕರಿಸುವವನು ೨. *g* ಕೊಲ್ಲುವವನು ೩. *h* ವೃದ್ಧಿಹೊಂದುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವನು ೨. *i* ಹಾರುವವನು ೨. *j* ಶೃಂಗಾರ ಮಾಡುವವನು ೨. *k* ಆಗುವವನು ೩. *l* ವರ್ತಿಸುವವನು ೨. *m* ತಿರಸ್ಕರಿಸುವವನು ೨. *n* ದಟ್ಟವಾಗಿರುವ ೩. *o* ತಿಳಿಯುವವನು ೩. *p* ವಿಕಸಿಸುವ ೨. *q* ಹರಡುವ ೪. *r* ಸೈರಿಸುವ ೬. *s* ಸಿಟ್ಟುಳ್ಳವನು ೩. *t* ಬಹಳ ಸಿಟ್ಟುಳ್ಳವನು ೨. *u* ಎಚ್ಚರಿಕೆಯುಳ್ಳವನು ೨. *v* ತೂಗಡಿಸಿದ ೨. *w* ನಿದ್ದೆಯೇ ಸ್ವಭಾವವಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು ೩. ನಿದ್ರಿಸಿದವನು ೨.

ಪರಾಙ್ಮುಖಃ ಪರಾಚೀನ *a* (ಸ್ಸ್ಯಾ) ದವಾಙ(ಪ್ಯ)ಧೋಮುಖಃ | *b*
ದೇವಾನಂಚತಿ) ದೇವದ್ರ್ಯಙ್ *c* ವಿಷ್ವದ್ರ್ಯಙ್ (ವಿಷ್ವಗಂಚತಿ) || *d* ೩೪
ಯಸ್ಸಹಾಂಚತಿ) ಸಧ್ರ್ಯಙ್ (ಸಃ) *e* (ಸ)ತಿರ್ಯಙ್ (ಯಸ್ತಿರೋಽಂಚತಿ) | *f*
ವದೋ ವದಾವದೋ ವಕ್ತಾ *g* ವಾಗೀಶೋ ವಾಕ್ಪತಿ (ಸ್ಸಮೌ) || *h* ೩೫
ವಾಚೋಯುಕ್ತಿಪಟುರ್ವಾಗ್ಮೀ ವಾವದೂಕೋ(ಽತಿವಕ್ತರಿ) | *i*
(ಸ್ಯಾ) ಜ್ಜಲ್ಪಾಕ(ಸ್ತು) ವಾಚಾಲೋ ವಾಚಾಟೋ ಬಹುಗರ್ಹ್ಯವಾಕ್ || *j* ೩೬
ದುರ್ಮುಖೇ ಮುಖರಾಬದ್ಧಮುಖೌ *k* ಶ್ಲಕ್ಷ್ಣಃ ಪ್ರಿಯಂವದೇ | *l*
ಮೋಹಲ (ಸ್ಸ್ಯಾ)ದಸ್ಫುಟವಾ *m* ಗ್ಗರ್ಹ್ಯವಾದೀ (ತು) ಕದ್ವದಃ || *n* ೩೭
(ಸಮೌ) ಕುವಾದಕುಚರೌ *o* (ಸ್ಯಾದ)ಸೌಮ್ಯಸ್ವರೋಽಸ್ವರಃ | *p*
ರವಣಶ್ಶಬ್ದನೋ *q* ನಾಂದೀವಾದೀ ನಾಂದೀಕರ (ಸ್ಸಮೌ) || *r* ೩೮

---

a Having the face averted, averse, disinclined 2. *b* Having the face turned downwards, downcast, crestfallen 2. *c* Going to gods, worshipping gods 1. *d* Ubiquitous, all-pervading 1. *e* Going along with, accompanying 1. *f* Moving crookedly or horizontally 1. *g* Speaking well 3. *h* Speaking correctly 2. *i* Eloquent, talkative 3. *j* Chatterer, tattler 4. *k* Foul-mouthed, speaking harshly or scurrilously 3. *l* Speaking kindly or pleasantly 2. *m* Speaking indistinctly 2. *n* Speaking blameably or contemptibly 2. *o* Detracting, backbiting 2. *p* Discordant, out of tune 2. *q* Sounding, sonorous 2. *r* Repeating benedictive verses 2.

a ಹಿಂಮುಖನಾದ ೨. *b* ಕೆಳಮುಖನಾದ ೨. *c* ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಹೋಗುವ ೧. *d* ಎಲ್ಲಾಕಡೆಗೂ ಹೋಗುವ ೧. *e* ಒಬ್ಬರಸಂಗಡ ಹೋಗುವವನು ೧. *f* ಅಡ್ಡವಾಗಿ ನಡೆಯುವ ೧. *g* ಮಾತಾಡುವ ೩. *h* ಮಾತು ಸ್ವಾಧೀನವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ೨. *i* ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಾತಾಡುವವನು ೩. *j* ಹರಟುವವನು ೪. *k* ಅಪ್ರಿಯವಾಗಿ ಮಾತಾಡುವವನು ೩. *l* ಪ್ರಿಯವನ್ನು ನುಡಿವವನು ೨. *m* ವ್ಯಕ್ತವಾಗದಂತೆ ಮಾತಾಡುವವನು ೨. *n* ನಿಂದ್ಯವಾಗಿ ಮಾತಾಡುವವನು ೨. *o* ಕುತ್ಸಿತವಾಗಿ ನುಡಿವವನು ೨. *p* ಕೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಇಂಪಿಲ್ಲದ ಸ್ವರವುಳ್ಳವನು ೨. *q* ಕೂಗುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವನು ೨. *r* ನಾಂದಿ (ಮಂಗಳ)ಯನ್ನು ಮಾಡುವವನು ೨.

ಜಡೋಽಜ್ಞೇ *a* ಽನೇಡಮೂಕ (ಸ್ತು ವಕ್ತುಂ ಶ್ರೋತುಮಶಿಕ್ಷಿತೇ) |*b*
ತೂಷ್ಣೀಂಶೀಲ(ಸ್ತು) ತೂಷ್ಣೀಕೋ *c* ನಗ್ನೋಽವಾಸಾ ದಿಗಂಬರಃ ||*d* ೩೯
ನಿಷ್ಕಾಸಿತೋಽವಕೃಷ್ಟ *e* (ಸ್ಸ್ಯಾ)ದಪಧ್ವಸ್ತ (ಸ್ತು) ಧಿಕ್ಕೃತಃ |
ಆತ್ತಗಂಧೋಽಭಿಭೂತ *f* (ಸ್ಸ್ಯಾ) ದ್ದಾಪಿತಸ್ಸಾಧಿತ (ಸ್ಸಮೌ) ||*g* ೪೦
ಪ್ರತ್ಯಾದಿಷ್ಟೋ ನಿರಸ್ತ (ಸ್ಸ್ಯಾ) ತ್ಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯಾತೋ ನಿರಾಕೃತಃ |*h*
ನಿಕೃತ (ಸ್ಸ್ಯಾತ್) ವಿಪ್ರಕೃತೋ *i* ವಿಪ್ರಲಬ್ಧ (ಸ್ತು) ವಂಚಿತಃ || *j* ೪೧
ಮನೋಹತಃ ಪ್ರತಿಹತಃ ಪ್ರತಿಬದ್ಧೋ ಹತ (ಶ್ಚ ಸಃ) |*k*
ಅಧಿಕ್ಷಿಪ್ತಃ ಪ್ರತಿಕ್ಷಿಪ್ತೋ *l* ಬದ್ಧೋ ಕೀಲಿತ ಸಂಯತೌ ||*m* ೪೨
ಆಪನ್ನ ಆಪತ್ಪ್ರಾಪ್ತ (ಸ್ಸ್ಯಾ) *n* ತ್ಕಾಂದಿಶೀಕೋ ಭಯದ್ರುತಃ |*o*
ಆಕ್ಷಾರಿತಃ ಕ್ಷಾರಿತೋಽಭಿಶಸ್ತೋ *p* ಸಂಕಸುಕೋಽಸ್ಥಿರೇ ||*q* ೪೩
ವ್ಯಸನಾರ್ತೋಪರಕ್ತೌ *r* (ದ್ವೌ) ವಿಹಸ್ತವ್ಯಾಕುಲೌ (ಸಮೌ) |*s*
ವಿಕ್ಲವೋ ವಿಹ್ವಲಃ *t* (ಸ್ಸ್ಯಾತ್ತು) ವಿವಶೋಽ(ರಿಷ್ಟದುಷ್ಟಧೀಃ) ||*u* ೪೪

---

a Ignorant, stupid 2. *b* Deaf and dumb 1. *c* Taciturn, silent 2. *d* Naked 3. *e* Turned out, expelled 2. *f* Scorned, contemned 4. *g* Fined 2. *h* Rejected, cast out 4. *i* Humbled, dejected 2. *j* Tricked, cheated 2. *k* Disappointed 4. *l* Questioned, censured 2. *m* Bound, tied 3. *n* Unfortunate 2. *o* Fleeing, fugitive 2. *p* Calumniated, falsely accused 3. *q* Inconstant, fickle 2. *r* Afflicted, distressed 2. *s* Confounded, bewildered, perplexed 2. *t* Agitated, anxious 2. *u* Apprehensive of death, overcome with emotion 1.

a ತಿಳಿಯದವನು ೨. *b* ಮಾತನಾಡುವುದರಲ್ಲಿಯೂ, ಕೇಳುವುದರಲ್ಲಿಯೂ ಶಿಕ್ಷಿಸಲ್ಪಡದವನು ೧. *c* ಸುಮ್ಮನಿರುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವನು ೨. *d* ಬೆತ್ತಲೆಯಾಗಿರುವವನು ೩. *e* ಹೊರಗೆ ಕಳುಹಲ್ಪಟ್ಟವನು ೨. *f* ತಿರಸ್ಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನು ೪. *g* ತೆರಿಗೆ ತೆರಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನು ೨. *h* ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಪರಿಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನು ೪. *i* ಪೀಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನು ೨. *j* ವಂಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನು ೨. *k* ಉತ್ಸಾಹವು ತಪ್ಪಿದವನು, ಮನಗೆಟ್ಟವನು ೪. *l* ಆಕ್ಷೇಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನು ೨. *m* ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟವನು ೩. *n* ಆಪತ್ತನ್ನು ಹೊಂದಿದವನು ೨. *o* ಭಯದಿಂದ ಓಡಿ ಹೋದವನು ೨. *p* ಪರಸ್ತ್ರೀಗಮನ ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯಾದಿ ದೋಷಗಳಿಂದ ದೂರಲ್ಪಟ್ಟವನು ೩. *q* ಯಾವದರಲ್ಲೂ ಸ್ಥಿರವಾಗಿಲ್ಲದವನು ೨. *r* ವ್ಯಸನದಿಂದ ಪೀಡಿತನು ೨. *s* ಶೋಕಾದಿಗಳಿಂದ ಹಿಂದುಮುಂದು ತಿಳಿಯದವನು ೨. *t* ಭಯಾದಿಗಳಿಂದ ತನ್ನ ಅವಯವಗಳನ್ನು ಧರಿಸಲು ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದವನು ೨. *u* ಮರಣ ಮುಂತಾದ ಅಮಂಗಳದಿಂದ ದೂಷಿತವಾದ ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವನು ೧.

ಕಶ್ಯಃ ಕಶಾರ್ಹೇ *a* (ನನ್ನದ್ಧೇ ತ್ವಾ)ತತಾಯೀ (ವಧೋದ್ಯತೇ) |*b*
ದ್ವೇಷ್ಯೇ(ತ್ವ)ಕ್ಷಿಗತೋ *c* ವಧ್ಯಶ್ಶೀರ್ಷಚ್ಛೇದ್ಯ (ಇಮೌ ಸಮೌ) ||*d* ೪೫
ವಿಷ್ಯೋ (ವಿಷೇಣ ಯೋ ವಧ್ಯೋ) *e* ಮುಸಲ್ಯೋ (ಮುಸಲೇನಯಃ) |*f*
ಶಿಪ್ರಿದಾನೋಽಕೃಷ್ಣಕರ್ಮಾ *g* ಚಪಲಶ್ಚಿಕುರ (ಸ್ಸಮೌ) ||*h* ೪೬
ದೋಷೈಕದೃಕ್ಪುರೋಭಾಗೀ *i* ನಿಕೃತ(ಸ್ತ್ವ)ನೃಜುಶ್ಶಠಃ |*j*
ಕರ್ಣೇಜಪಸ್ಸೂಚಕ (ಸ್ಸ್ಯಾ) ತ್ಪಿಶುನೋ *k* ದುರ್ಜನಃ ಖಲಃ ||*l* ೪೭
ನೃಶಂಸೋ ಘಾತುಕಃ ಕ್ರೂರಃ ಪಾಪೋ *m* ಧೂರ್ತ(ಸ್ತು) ವಂಚಕಃ |*n*
ಅಜ್ಞೇ ಮೂಢಯಥಾಜಾತಮೂರ್ಖವೈಧೇಯಬಾಲಿಶಾಃ ||*o* ೪೮
ಕದರ್ಯೇ ಕೃಪಣಕ್ಷುದ್ರಕಿಂಪಚಾನಮಿತಂಪಚಾಃ |*p*
ನಿಸ್ಸ್ವ(ಸ್ತು) ದುರ್ವಿಧೋ ದೀನೋ ದರಿದ್ರೋ ದುರ್ಗತೋಽ(ಪಿ ಸಃ) ||*q* ೪೯
ವನೀಪಕೋ ಯಾಚನಕೋ ಮಾರ್ಗಣೋ ಯಾಚಕಾರ್ಥಿನೌ |*r*
ಅಹಂಯು (ಸ್ಸ್ಯಾ)ದಹಂಕಾರೀ *s* ಶುಭಂಯು(ಸ್ತು) ಶುಭಾನ್ವಿತಃ ||*t* ೫೦
ದಿವ್ಯೋಪಪಾದುಕಾ (ದೇವಾ) *u* (ನೃಗವಾದ್ಯಾ) ಜರಾಯುಜಾಃ |*v*

---

a Fit to be whipped 2. *b* One who tries to kill 1. *c* Odious, hateful 2. *d* Deserving death 2. *e* Deserving death by poison 1. *f* Deserving to be pounded to death 1. *g* Virtuous 2. *h* Inconsiderate, wanton 2. *i* Envious, malevolent 2. *j* Dishonest, perfidious 3. *k* Betraying, tale bearing, back-biting 3. *l* Evil, wicked 2. *m* Cruel, sinful 4. *n* Fraudulent, knavish 2. *o* Ignorant, rude, silly, childish 6. *p* Avaricious, stingy 5. *q* Poor, needy 5. *r* Beggar 5. *s* Self-conceited, egotistic 2. *t* Fortunate, happy 2. *u* Self-existent as celestial beings 1. *v* Viviparous 1.

a ಚಾಟಿಯ ಪೆಟ್ಟುಗಳಿಗೆ ಅರ್ಹನು ೨. *b* ಕೊಲ್ಲುವುದಕ್ಕೆ ಯತ್ನಿಸಿದವನು ೧. *c* ದ್ವೇಷಿಸತಕ್ಕವನು ೨. *d* ಕೊಲ್ಲಲ್ಪಡತಕ್ಕವನು ೨ *e* ವಿಷದಿಂದ ಕೊಲ್ಲಲ್ಪಡತಕ್ಕವನು ೧. *f* ಒನಕೆಯಿಂದ ಕೊಲ್ಲಲ್ಪಡತಕ್ಕವನು ೧. *g* ಒಳ್ಳೇ ಕೆಲಸವುಳ್ಳವನು ೨. *h* ದೋಷವನ್ನು ವಿಚಾರಿಸದೆ ವಧ ಬಂಧನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವನು ೨. *i* ದೋಷವನ್ನೇ ಹುಡುಕುವವನು ೨. *j* ಕುತ್ಸಿತನು ೩. *k* ಚಾಡಿ ಹೇಳುವವನು ೩. *l* ದುಷ್ಟಾತ್ಮನು ೨. *m* ಪರರಿಗೆ ಬಾಧೆ ಮಾಡುವವನು ೪. *n* ಮೋಸ ಮಾಡುವವನು ೨. *o* ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಿಲ್ಲದವನು ೬. *p* ಲೋಭಿ ೫. *q* ಬಡವನು ೫. *r* ಬೇಡುವವನು ೫. *s* ಅಹಂಕಾರವುಳ್ಳವನು ೨. *t* ಶುಭವುಳ್ಳವನು ೨. *u* ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿರುವವರು ೧. *v* ಮಾಸುಚೀಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ—ಮನುಷ್ಯ, ಪಶು, ಮೊದಲಾದುವುಗಳು ೧.

ಸ್ವೇದಜಾಃ (ಕ್ರಿಮಿದಂಶಾದ್ಯಾಃ) *a* (ಪಕ್ಷಿಸರ್ಪಾದಯೋಽಂ)ಡಜಾಃ ||*b* ೫೧
ಉದ್ಭಿದ (ಸ್ತರುಗುಲ್ಮಾದ್ಯಾ) ಉದ್ಭಿದುದ್ಭಿಜ್ಜಮುದ್ಭಿದಂ |*c*
ಸುಂದರಂ ರುಚಿರಂ ಚಾರು ಸುಷಮಂ ಸಾಧು ಶೋಭನಂ || ೫೨
ಕಾಂತಂ ಮನೋಹರಂ ರುಚ್ಯಂ ಮನೋಜ್ಞಂ ಮಂಜು ಮಂಜುಳಂ |*d*
(ತ)ದಾಸೇಚನಕಂ (ತೃಪ್ತೇರ್ನಾಸ್ತ್ಯಂತೋ ಯಸ್ಯ ದರ್ಶನಾತ್) ||*e* ೫೩
ಅಭೀಷ್ಟೇಽಭೀಪ್ಸಿತಂ ಹೃದ್ಯಂ ದಯಿತಂ ವಲ್ಲಭಂ ಪ್ರಿಯಂ |*f*
ನಿಕೃಷ್ಟಪ್ರತಿಕೃಷ್ಟಾರ್ವರೇಫಯಾಪ್ಯಾವಮಾಧಮಾಃ || ೫೪
ಕುಪೂಯಕುತ್ಸಿತಾವದ್ಯಖೇಟಗರ್ಹ್ಯಾಣಕಾ(ಸ್ಸಮಾಃ) |*g*
ಮಲೀಮಸಂ(ತು) ಮಲಿನಂ ಕಚ್ಚರಂ ಮಲದೂಷಿತಂ ||*h* ೫೫
ಪೂತಂ ಪವಿತ್ರಂ ಮೇಧ್ಯಂ *i* (ಚ) ವೀಧ್ರಂ *j* (ತು ವಿಮಲಾರ್ಥಕಂ) |
ನಿರ್ಣಿಕ್ತಂ ಶೋಧಿತಂ ಮೃಷ್ಟಂ ನಿಃಶೋಧ್ಯಮನವಸ್ಕರಂ ||*k* ೫೬
ಅಸಾರಂ ಫಲ್ಗು *l* ಶೂನ್ಯಂ(ತು) ವಶಿಕಂ ತುಚ್ಛರಿಕ್ತಕೇ |*m*
(ಕ್ಲೀಬೇ) ಪ್ರಧಾನಂ ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರವೇಕಾನುತ್ತಮೋತ್ತಮಾಃ || ೫೭
ಮುಖ್ಯವರ್ಯವರೇಣ್ಯಾ(ಶ್ಚ) ಪ್ರಬರ್ಹೋಽನವರಾರ್ಧ್ಯ(ವತ್) |
ಪರಾರ್ಧ್ಯಾಗ್ರ್ಯಪ್ರಾಗ್ರಹರಪ್ರಾಗ್ರ್ಯಾಗ್ರ್ಯಾಗ್ರೀಯಮಗ್ರಿಯಂ ||*n* ೫೮
ಶ್ರೇಯಾನ್ ಶ್ರೇಷ್ಠಃ ಪುಷ್ಕಲ (ಸ್ಸ್ಯಾ) ತ್ಸತ್ತಮ(ಶ್ಚಾ)ತಿಶೋಭನೇ |*o*

---

a Engendered by heat and damp, as worms and insects 1. *b* Oviparous 1. *c* Sprouting, germinating, (as plants) 4. *d* Beautiful, pleasing, charming 12. *e* Fascinating, attractive 1. *f* Wished, desired, beloved 6. *g* Abject, mean, vile 13. *h* Dirty, unclean, impure 4. *i* Clean, pure 3. *j* Naturally clean or pure 1. *k* Cleaned, purified 5. *l* Pithless, sapless, vain, unmeaning 2. *m* Empty 4. *n* First, best, chief 17. *o* Superlatively excellent, very best 5.

a ಬೆವರಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ-ಹುಳು, ನೊಣ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ೧. *b* ಮೊಟ್ಟೆಯಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ—ಹಕ್ಕಿ, ಹಾವು, ಮುಂತಾದವುಗಳು ೧. *c* ನೆಲವನ್ನು ಭೇದಿಸಿಕೊಂಡು ಮೊಳೆಯುವ—ಗಿಡ, ಬಳ್ಳಿ, ಮುಂತಾದವುಗಳು ೪. *d* ಚನ್ನಾಗಿರುವಂಥಾದ್ದು ೧೨. *e* ಯಾವುದನ್ನು ಎಷ್ಟು ನೋಡಿದರೂ ತೃಪ್ತಿಪೂರ್ಣವಾಗುವದಿಲ್ಲವೋ ಅಂಥಾದ್ದು ೧. *f* ಇಷ್ಟವಾದ ೬. *g* ಕೀಳಾದ ೧೩. *h* ಮಾಸಿದ ೪. *i* ಶುದ್ಧವಾದ ೩. *j* ಸ್ವಭಾವದಿಂದ ಕೊಳೆಯಿಲ್ಲದ ೧. *k* ಶುದ್ಧಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ೫. *l* ಸಾರವಿಲ್ಲದ ೨. *m* ಬರಿದಾದ ೪. *n* ಮೇಲಾದ ೧೭. *o* ಬಹಳ ಮೇಲಾದ ೫.

(ಸ್ಯುರುತ್ತರಪದೇ) ವ್ಯಾಘ್ರಪುಂಗವರ್ಷಭಕುಂಜರಾಃ ॥ ೫೯
ಸಿಂಹಶಾರ್ದೂಲನಾಗಾ (ದ್ಯಾಃ ಪುಂಸಿ ಶ್ರೇಷ್ಠಾರ್ಥಗೋಚರಾಃ) । *a*
ಅಪ್ರಾಗ್ರ್ಯಂ (ದ್ವಯಹೀನೇ ದ್ವೇ) ಅಪ್ರಧಾನೋಪಸರ್ಜನೇ ॥ *b* ೬೦
ವಿಶಂಕಟಂ ಪೃಥು ಬೃಹದ್ವಿಶಾಲಂ ಪೃಥುಲಂ ಮಹತ್ ।
ರುಂದ್ರೋರು ವಿಪುಲಂ *c* ಪೀನಪೀವ್ನೀ (ತು) ಸ್ಥೂಲಪೀವರೇ ॥ *d* ೬೧
ಸ್ತೋಕಾಲ್ಪಕ್ಷುಲ್ಲಕಾಸ್ಸೂಕ್ಷ್ಮಂ ಶ್ಲಕ್ಷ್ಣಂ ದಭ್ರಂ ಕೃಶಂ ತನು । *e*
(ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ಮಾತ್ರಾ ತ್ರುಟೀ (ಪುಂಸಿ) ಲವಲೇಶಕಣಾಣವಃ ॥ *f* ೬೨
(ಅತ್ಯಲ್ಪೇ)ಽಲ್ಪಿಷ್ಠಮಲ್ಪೀಯಃ ಕನೀಯೋಣೀಯ (ಇತ್ಯಪಿ) । *g*
ಪ್ರಭೂತಂ ಪ್ರಚುರಂ ಪ್ರಾಜ್ಯಮದಭ್ರಂ ಬಹುಳಂ ಬಹು ॥ ೬೩
ಪುರುಭೂಃ ಪುರು ಭೂಯಿಷ್ಠಂ ಸ್ಫಾರಂ ಭೂಯ(ಶ್ಚ) ಭೂರಿ(ಚ) । *h*
ಪರಶ್ಶತಾ(ದ್ಯಾಸ್ತೇ ಯೇಷಾಂ ಪರಾ ಸಂಖ್ಯಾ ಶತಾಧಿಕಾತ್) ॥ *i* ೬೪
ಗಣನೀಯೇ ಗಾಣೇಯಂ *j* (ಸಂಖ್ಯಾತೇ) ಗಣಿತ *k* (ಮಥ) ಸಮಂ ಸರ್ವಂ ।
ವಿಶ್ವಮಶೇಷಂ ಕೃತ್ಸ್ನಂ ಸಮಸ್ತನಿಖಿಲಾಖಿಲಾನಿ ನಿಶ್ಶೇಷಂ ॥ ೬೫
ಸಮಗ್ರ ಸಕಲಾಖಂಡ ಪೂರ್ಣಾ(ದೀನ್ಯಪ್ಯ) ನೂನಕೇ । *l*
ಘನಂ ನಿರಂತರಂ ಸಾಂದ್ರಂ *m* ಪೇಲವಂ ವಿರಳಂ ತನು ॥ *n* ೬೬
ಸಮೀಪೇ ನಿಕಟಾಸನ್ನಸನ್ನಿಕೃಷ್ಟಸನೀಡ(ವತ್) ।

---

a Pre-eminent, when forming the latter part of compounds 7. *b* Undistinguished, ordinary, obscure 3. *c* Great, large, wide, broad 9. *d* Plump, stout 4. *e* Small, petty, trifling 8. *f* Insignificant, of no value 6. *g* Exceedingly small, very least 4. *h* Much, many, exceeding 12. *i* Hundreds, numerous, (lit: more than a hundred) 1. *j* Calculable, numerable, worthy of being reckoned 2. *k* Counted, calculated 1. *l* All, full, complete 14. *m* Compact close, continuous, without interval 3. *n* Distinct, rare, separated by intervals 3.

a ಇವು ಸಮಾಸದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಪದಗಳಾದಾಗ ಶ್ರೇಷ್ಠಾರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವವು ೭. *b* ಅಮುಖ್ಯವಾದ ೩. *c* ಅಗಲವಾದ ಅಥವಾ ದೊಡ್ಡದಾದ ೯. *d* ದಪ್ಪವಾದ ೪. *e* ಸಣ್ಣದಾದ ೮. *f* ತುಸ ೬. *g* ಬಹಳ ಸಣ್ಣದಾದ ೪. *h* ಹೆಚ್ಚಾದ ೧೨. *i* ನೂರಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ೧. *j* ಎಣಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕ ೨. *k* ಎಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ೧. *l* ಎಲ್ಲವು, ಅಥವಾ ಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ೧೪. *m* ದಟ್ಟವಾದ, ಎಡೆಬಿಡದ ೩. *n* ಎಡೆಬಿಟ್ಟ, ತೆಳ್ಳಗಿರುವ ೩.

ಸದೇಶಾಭ್ಯಾಶಸವಿಧಸಮರ್ಯಾದಸವೇಶ(ವತ್) || ೬೭
ಉಪಕಂಠಾಂತಿಕಾಭ್ಯರ್ಣಾಭ್ಯಗ್ರಾ (ಅಪ್ಯ)ಭಿತೋಽ(ವ್ಯಯಂ) |*a*
ಸಂಸಕ್ತೇ(ತ್ವ) ವ್ಯವಹಿತಮಪದಾಂತರ (ಮಿತ್ಯಪಿ) ||*b* ೬೮
ನೇದಿಷ್ಠಮಂತಿಕತಮಂ *c* (ಸ್ಯಾ)ದ್ದೂರಂ ವಿಪ್ರಕೃಷ್ಟಕಂ |*d*
ದವೀಯಃ(ಶ್ಚ) ದವಿಷ್ಠಂ (ಚ) ಸುದೂರಂ *e* ದೀರ್ಘಮಾಯತಂ || *f* ೬೯
ವರ್ತುಲಂ ನಿಸ್ತಲಂ ವೃತ್ತಂ *g* ಬಂಧುರಂ (ತೂ)ನ್ನತಾನತಂ |*h*
ಉಚ್ಚ್ವಪ್ರಾಂಶೂನ್ನತೋದಗ್ರೋಚ್ಛ್ರಿತಾಂಸ್ತುಂಗೇ *i* ಽ(ಧ)ವಾಮನೇ || ೭೦
ನ್ಯಙ್ನೀಚಖರ್ವಹ್ರಸ್ವಾ *j* (ಸ್ಸ್ಯು) ರವಾಗ್ರೇಽವನತಾನತಂ |*k*
ಅರಾಳಂ ವೃಜಿನಂ ಜಿಂಹಮೂರ್ಮಿಮತ್ಕುಂಚಿತಂ ನತಂ || ೭೧
ಆವಿದ್ಧಂ ಕುಟಿಲಂ ಭುಗ್ನಂ ವೇಲ್ಲಿತಂ ವಕ್ರ (ಮಿತ್ಯಪಿ) |*l*
ಋಜಾವಜಿಂಹಪ್ರಗುಣೌ *m* ವ್ಯಸ್ತೇ(ತ್ವ)ಪ್ರಗುಣಾಕುಲೌ ||*n* ೭೨
ಶಾಶ್ವತ(ಸ್ತು) ಧ್ರುವೋ ನಿತ್ಯಸದಾತನಸನಾತನಾಃ |*o*
ಸ್ಥಾಸ್ನುಃ ಸ್ಥಿರತರಃ ಸ್ಥೇಯಾ *p* (ನೇಕರೂಪತಯಾ ತು ಯಃ || ೭೩
ಕಾಲವ್ಯಾಪೀ ಸ) ಕೂಟಸ್ಥಃ *q* ಸ್ಥಾವರೋ (ಜಂಗಮೇತರಃ) |*r*
ಚರಿಷ್ಣು ಜಂಗಮಚರಂ ತ್ರಸಮಿಂಗಂ ಚರಾಚರಂ ||*s* ೭೪
ಚಲನಂ ಕಂಪನಂ ಕಂಪ್ರಂ ಚಲಂ ಲೋಲಂ ಚಲಾಚಲಂ |
ಚಂಚಲಂ ತರಳಂ (ಚೈವ) ಪಾರಿಪ್ಲವ ಪರಿಪ್ಲವೇ || *t* ೭೫

---

a Near 15. *b* Adjoining, connected 3. *c* Nearest, next, very closely connected 2. *d* Far, distant 2. *e* Very far 3. *f* Long 2. *g* Round, circular, globular, spherical 3. *h* Uneven, undulating, bowed 2. *i* High, tall 6. *j* Short, dwarfish 5. *k* Bent, bowed down, humbled 3. *l* Crooked, curved 11. *m* Straight 3. *n* Confounded, confused, separated 3. *o* Eternal permanant, perpetual 5. *p* Firm, stable 3. *q* Unchangable 1. *r* Immovable, without motion 1. *s* Movable, not stationary 6. *t* Wandering, roaming, trembling, shaking 10.

a ಹತ್ತಿರ ೧೫. *b* ನೇರಿರುವ ೩. *c* ಬಹಳ ಹತ್ತಿರವಾದ ೨. *d* ಹತ್ತಿರವಲ್ಲದ ೨. *e* ಬಹಳ ದೂರವಾದ ೩. *f* ಉದ್ದವಾದ ೨. *g* ಗುಂಡಾದ ೩. *h* ಹಳ್ಳತಿಟ್ಟಾದ ೨. *i* ಎತ್ತರವಾದ ೬. *j* ಗಿಡ್ಡಾದ ೫. *k* ಬಗ್ಗಿದ ೩. *l* ಸೊಟ್ಟೆಯಾಗಿರುವ ೧೧. *m* ನೆಟ್ಟಗಿರುವ ೩. *n* ಚದರಿದ, ಕೆದರಿದ ೩. *o* ಯಾವಾಗಲೂ ಇರುವ ೫. *p* ಅತಿ ಸ್ಥಿರವಾದ ೩. *q* ಬಹುಕಾಲ ಒಂದೇ ಬಗೆಯಾಗಿರುವ ೧. *r* ಸಂಚರಿಸದಿರುವ ೧. *s* ಸಂಚರಿಸುವ ೬. *t* ಚಲಿಸುವ ೧೦.

ಅತಿರಿಕ್ತಸ್ಸಮಧಿಕೋ *a* ದೃಢಸಂಧಿ(ಸ್ತು) ಸಂಹತಃ ।*b*
ಕರ್ಕಶಂ ಕಠಿನಂ ಕ್ರೂರಂ ಕಠೋರಂ ನಿಷ್ಠುರಂ ದೃಢಂ ॥*c* ೭೬
ಜರಠಂ ಮೂರ್ತಿಮನ್ಮೂರ್ತಂ *d* ಪ್ರವೃದ್ಧಂ ಪ್ರೌಢಮೇಧಿತಂ ।*e*
ಪುರಾಣಪ್ರತನಪ್ರತ್ನ ಪುರಾತನಚಿರಂತನಾಃ ॥*f* ೭೭
ಪ್ರತ್ಯಗ್ರೋಽಭಿನವೋ ನವ್ಯೋ ನವೀನೋ ನೂತನೋ ನವಃ ।
ನೂತ್ನ(ಶ್ಚ) *g* ಸುಕುಮಾರಂ (ತು) ಕೋಮಲಂ ಮೃದುಲಂ ಮೃದು ॥*h* ೭೮
ಅನ್ವಗನ್ವಕ್ಷಮನುಗೇಽನುಪದಂ (ಕ್ಲೀಬಮವ್ಯಯಂ) ।*i*
ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಂ (ಸ್ಯಾ) ದೈಂದ್ರಿಯಕ *j* ಮಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಮತೀಂದ್ರಿಯಂ ॥*k* ೭೯
ಏಕತಾನೋಽನನ್ಯವೃತ್ತಿರೇಕಾಗ್ರ್ಯೈಕಾಯನಾ(ವಪಿ) ।
(ಅಪ್ಯೇ)ಕಸರ್ಗ ಏಕಾಗ್ರೋಽ(ಪ್ಯೇ)ಕಾಯನಗತೋಽ (ಪಿ ಚ) ॥*l* ೮೦
(ಪುಂಸ್ಯಾ)ದಿಃ ಪೂರ್ವಪೌರಸ್ತ್ಯಪ್ರಥಮಾದ್ಯಾ (ಅಥಾಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ।*m*
ಅಂತೋ ಜಘನ್ಯಂ ಚರಮಮಂತ್ಯಪಾಶ್ಚಾತ್ಯಪಶ್ಚಿಮಾಃ ॥*n* ೮೧
ಮೋಘಂ ನಿರರ್ಥಕಂ *o* ಸ್ಪಷ್ಟಂ ಸ್ಫುಟಂ ಪ್ರವ್ಯಕ್ತಮುಲ್ಬಣಂ ।*p*
ಸಾಧಾರಣಂ (ತು) ಸಾಮಾನ್ಯ *q* ಮೇಕಾಕೀ(ತ್ವೇ)ಕ ಏಕಕಃ ॥*r* ೮೨
(ಭಿನ್ನಾರ್ಥಕಾ) ಅನ್ಯತರ ಏಕಸ್ತ್ವನ್ಯೇತರಾ (ವಪಿ) ।*s*

---

a Excessive, great 2. *b* Firmly rooted 2. *c* Hard 6. *d* Having a definite shape 3. *e* Improved, grown 3. *f* Ancient, old 5. *g* New, modern 7. *h* Soft, bland, delicate 4. *i* Immediately 4. *j* Cognizable by any of the organs of sense, perceptible 2. *k* Imperceptible to the senses 2. *l* Intent upon, engrossed in 7. *m* Original, prior, former, chief, principal 5. *n* Lowest, last, mean 6. *o* Vain, empty, fruitless 2. *p* Plain, distinct, manifest, public 4. *q* Common, ordinary, general 2. *r* Alone, solitary 3. *s* Different, other 5.

a ಹೆಚ್ಚಾದ ೨. *b* ಚನ್ನಾಗಿ ತಗಲಿಕೊಂಡಿರುವ ೨. *c* ಗಟ್ಟಿಯಾದ ೬. *d* ಆಕಾರವುಳ್ಳ ೩. *e* ಬೆಳೆದ ೩. *f* ಹಳದು ೫. *g* ಹೊಸದು ೭. *h* ಮೆತ್ತಗಿರುವ ೪. *i* ಕೂಡ್ಲೆ ೪. *j* ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಗೋಚರವಾದ ೨. *k* ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಗೋಚರವಾಗದಿರುವ ೨. *l* ಒಂದೇ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತವುಳ್ಳ, ಒಂದನ್ನೇ ಹಿಡಿದಿರುವ ಮನಸ್ಸು ೭. *m* ಮೊದಲನೆಯ ೫. *n* ಕಡೆಯದು ೬. *o* ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲದ ೨. *p* ಪ್ರಕಟವಾದ ೪. *q* ಅನೇಕ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇಸಮನಾಗಿ ಸೇರಿರುವ ೨. *r* ಒಂಟಿಯಾದ ೩. *s* ಬೇರೆಯಾದ ೫.

ಉಚ್ಚಾವಚಂ ನೈಕಭೇದ *a* ಮುಚ್ಚಂಡಮವಿಲಂಬಿತಂ ||*b* ೮೩
ಅರುಂತುದ (ಸ್ತು) ಮರ್ಮಸ್ಪೃ *c* ಗಬಾಧಂ (ತು) ನಿರರ್ಗಳಂ |*d*
ಪ್ರಸವ್ಯಂ ಪ್ರತಿಕೂಲಂ (ಸ್ಯಾ) ದಪಸವ್ಯಮಪಷ್ಠು (ಚ) ||*e* ೮೪
(ವಾಮಂ ಶರೀರೇ) ಸವ್ಯಂ *f* (ಸ್ಯಾ) ದಪಸವ್ಯಂ (ತು ದಕ್ಷಿಣಂ) |*g*
ಸಂಕಟಂ (ನಾ ತು) ಸಂಬಾಧಂ *h* ಕಲಿಲಂ ಗಹನಂ (ಸಮೇ) ||*i* ೮೫
ಸಂಕೀರ್ಣೇ ಸಂಕುಲಾಕೀರ್ಣೇ *j* ಮುಂಡಿತಂ ಪರಿವಾಪಿತಂ |*k*
ಗ್ರಥಿತಂ ಗ್ರಂಥಿತಂ ದೃಬ್ಧಂ *l* ವಿಸೃತಂ ವಿಸ್ತೃತಂ ತತಂ ||*m* ೮೬
ಅಂತರ್ಗತಂ ವಿಸ್ಮೃತಂ (ಸ್ಯಾತ್) *n* ಪ್ರಾಪ್ತಪ್ರಣಿಹಿತೇ (ಸಮೇ) |*o*
ವೇಲ್ಲಿತಪ್ರೇಂಖಿತಾಧೂತಚಲಿತಾ ಕಂಪಿತಾ ಧುತೇ ||*p* ೮೭
ನುತ್ತನುನ್ನಾಸ್ತನಿಷ್ಠ್ಯೂತ ವಿದ್ಧಕ್ಷಿಪ್ತೇರಿತಾ (ಸ್ಸಮಾಃ) |*q*
ಪರಿಕ್ಷಿಪ್ತಂ (ತು) ನಿವೃತಂ *r* ಮೂಷಿತಂ ಮುಷಿತಾ(ರ್ಥಕಂ) ||*s* ೮೮
ಪ್ರವೃದ್ಧಪ್ರಸೃತೇ *t* ನ್ಯಸ್ತನಿಸೃಷ್ಟೇ *u* ಗುಣಿತಾಹತೇ |*v*

---

a Divers, various, of all sorts 2. *b* Quick, hasty 2. *c* Sharp, cutting or exasperating (speech) 2. *d* Unobstructed, unrestrained, unimpeded, resistless 2. *e* Contrary, adverse, cross grained, inverted 4. *f* Left 1. *g* Right 1. *h* Difficult, unsafe, narrow 2. *i* Impervious, impenetrable 2. *j* Mixed confused, miscellaneous, impure 3. *k* Shaved, shorn 2. *l* Tied, bound 3. *m* Spread, diffused, stretched, expanded 3. *n* Forgotten 2. *o* Obtained, gained, procured, acquired, caught (as a disease) 2. *p* Shaken 6. *q* Pushed 7. *r* Thrown 2. *s* Stolen 2. *t* Full-grown, expanded 2. *u* Deposited, placed 2. *v* Multiplied 2.

a ಅನೇಕ ವಿಧವಾಗಿರುವ ೨. *b* ಸಾವಕಾಶವಲ್ಲದ್ದು ೨. *c* ಮರ್ಮವನ್ನು ಭೇದಿಸುವ ೨. *d* ತಡೆಯಿಲ್ಲದ ೨. *e* ಪ್ರತಿಕೂಲವಾದ ೪. *f* ಮೈಯ್ಯ ಎಡಗಡೆ ೧. *g* ಮೈಯ ಬಲಗಡೆ ೧. *h* ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದ ೨. *i* ಅಶಕ್ಯವಾಗಿರುವದು ೨. *j* ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಬೆರೆತುಕೊಂಡಿರುವ ೩. *k* ಬೋಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ೨. *l* ಪೋಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ೩. *m* ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ೩. *n* ಮರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ೨. *o* ಹೊಂದಲ್ಪಟ್ಟ ೨. *p* ಕದಲಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಅಲ್ಲಾಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ೬. *q* ನೂಕಲ್ಪಟ್ಟ, ತಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟ ೭. *r* ಎಸೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ೨. *s* ಕದಿಯಲ್ಪಟ್ಟ ೨. *t* ಹರಡಿದ ೨. *u* ಇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ೨. *v* ಗುಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ೨.

ನಿದಿಗ್ಧೋಪಚಿತೇ *a* ಗೂಢಗುಪ್ತೇ *b* ಗುಂಠಿತರೂಷಿತೇ ||*c* ೮೯
ದ್ರುತಾವದೀರ್ಣೇ *d* ಉದ್ಗೂರ್ಣೋದ್ಯತೇ *e* ಕಾಚಿತಶಿಕ್ಯಿತೇ | *f*
ಘ್ರಾಣಘ್ರಾತೇ *g* ದಿಗ್ಧಲಿಪ್ತೇ *h* ಸಮುದಕ್ತೋದ್ಧೃತೇ (ಸಮೇ) ||*i* ೯೦
ವೇಷ್ಟಿತಂ (ಸ್ಯಾ)ದ್ವಲಯಿತಂ ಸಂವೀತಂ ರುದ್ಧಮಾವೃತಂ | *j*
ರುಗ್ಣಂ ಭುಗ್ನೇ *k* (ಽಥ)ನಿಶಿತಕ್ಷ್ಣುತಶಾತಾನಿ ತೇಜಿತೇ ||*l* ೯೧
(ಸ್ಯಾದ್ವಿನಾಶೋನ್ಮುಖಂ) ಪಕ್ವಂ *m* ಹ್ರೀಣಹ್ರೀತೌ (ತು) ಲಜ್ಜಿತೇ |*n*
ವೃತೇ (ತು) ವೃತ್ತವಾವೃತ್ತೌ *o* ಸಂಯೋಜಿತ ಉಪಾಹಿತಃ || *p* ೯೨
ಪ್ರಾಪ್ಯಂ ಗಮ್ಯಂ ಸಮಾಸಾದ್ಯಂ *q* ಸ್ಯನ್ನಂ ರೀಣಂ ಸ್ರುತಂ ಸ್ನುತಂ |*r*
ಸಂಗೂಢಃ (ಸ್ಯಾ) ತ್ಸಂಕಲಿತೋ *s* ಽವಗೀತಃ ಖ್ಯಾತಗರ್ಹಣಃ ||*t* ೯೩
ವಿವಿಧಃ (ಸ್ಯಾ) ದ್ಬಹುವಿಧೋ ನಾನಾರೂಪಃ ಪೃಥಗ್ವಿಧಃ |*u*
ಅವರೀಣೋಧಿಕ್ಕೃತಃ *v* (ಸ್ಯಾ) ದವಧ್ವಸ್ತೋಽವಚೂರ್ಣಿತಃ ||*w* ೯೪
(ಅನಾಯಾಸಕೃತಂ) ಫಾಂಟಂ *x* ಸ್ವನಿತಂ ಧ್ವನಿತಂ (ಸಮೇ) | *y*

---

a Increased 2. *b* Hidden, concealed, secret 2. *c* Dusty, covered with dust 2. *d* Melted, molten 2. *e* Drawn into a long thread 2. *f* Suspended in the *shikya* 2. *g* Smelt, scented 2. *h* Smeared, anointed 2. *i* Raised, extracted, selected 2. *j* Obstructed, surrounded 5. *k* Folded 2. *l* Sharpened 4. *m* Ripe, coming to an end 1. *n* Ashamed 3. *o* Chosen, selected, accepted 3. *p* Connected, united with 2. *q* Attainable, procurable 3. *r* Leaking, dropping, trikling 4. *s* Hidden, pushed up 2. *t* Publicly censured or blamed 2. *u* Multiform, various 4. *v* Despised, contemned 2. *w* Pounded, pulverised 2. *x* Done without exertion 1. *y* Sounding, sonorous 2.

a ಕೂಡಹಾಕಿದ ೨. *b* ಬಚ್ಚಿಡಲ್ಪಟ್ಟ ೨. *c* ಧೂಳಿ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಲ್ಪಟ್ಟ ೨. *d* ಕರಗಿದ ೨. *e* ಉದ್ದವಾಗಿ ಎಳೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ೨. *f* ಹಗ್ಗದಲ್ಲಿ ನೇತುಹಾಕಿದ ೨. *g* ಮೂಸಿನೋಡಲ್ಪಟ್ಟ ೨. *h* ಬಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟ ೨. *i* ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎತ್ತಲ್ಪಟ್ಟ ೨. *j* ಸುತ್ತಲ್ಪಟ್ಟ ೫. *k* ಮುದುರಿದ ೨. *l* ಉಜ್ಜಿದ, ಹರಿತಮಾಡಿದ ೪. *m* ನಾಶಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬಂದ ೧. *n* ನಾಚಿಕೆಗೊಂಡ ೩. *o* ವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ೩. *p* ಕೂಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ೨. *q* ಹೊಂದಲ್ಪಡತಕ್ಕದ್ದು ೩. *r* ಸೋರಿಹೋದ ೪. *s* ಅಡಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ೨. *t* ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿ ನಿಂದ್ಯವಾದ ೨. *u* ನಾನಾಪ್ರಕಾರವುಳ್ಳ ೪. *v* ಧಿಕ್ಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ೨. *w* ಪುಡಿಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ೨. *x* ಆಯಾಸವಿಲ್ಲದೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ೧. *y* ಸದ್ದುಮಾಡಿದ ೨.

ಬದ್ಧೇ ಸಂದಾನಿತಂ ಮೂತಮುದ್ದಿತಂ ಸಂದಿತಂ ಸಿತಂ ||*a* ೯೫
ನಿಷ್ಪಕ್ವಂ ಕ್ವಥಿತಂ *b* (ಪಾಕೇ ಕ್ಷೀರಾಜ್ಯಹವಿಷಾಂ) ಶ್ರಿತಂ |*c*
ನಿರ್ವಾಣೋ (ಮುನಿವಹ್ನ್ಯಾದೌ) *d* ನಿರ್ವಾತ (ಸ್ತು ಗತೇಽನಿಲೇ) ||*e* ೯೬
ಪಕ್ವಂ ಪರಿಣತೇ *f* ಗೂನಂ ಹನ್ನೇ *g* ಮೀಢಂ (ತು) ಮೂತ್ರಿತೇ |*h*
ಪುಷ್ಟೇ (ತು) ಪುಷಿತಂ *i* ಸೋಢೇ ಕ್ಷಾಂತ *j* ಮುದ್ವಾಂತಮುದ್ಗತೇ ||*k* ೯೭
ದಾಂತ (ಸ್ತು) ದಮಿತೇ *l* ಶಾಂತಶ್ಶಮಿತೇ *m* ಪ್ರಾರ್ಥಿತೇಽರ್ದಿತಃ |*n*
ಜ್ಞಪ್ತ (ಸ್ತು) ಜ್ಞಾಪಿತೇ *o* ಛನ್ನಶ್ಛಾದಿತೇ *p* ಪೂಜಿತೇಽಂಚಿತಃ ||*q* ೯೮
ಪೂರ್ಣ (ಸ್ತು) ಪೂರಿತೇ *r* ಕ್ಲಿಷ್ಟಃ ಕ್ಲಿಶಿತೇ *s* ಽವಸಿತೇ ಸಿತಃ |*t*
ಪ್ರುಷ್ಟಪ್ಲುಷ್ಟೋಷಿತಾ ದಗ್ಧೇ *u* ತಷ್ಟತ್ವಷ್ಟೌ ತನೂಕೃತೇ ||*v* ೯೯
ವೇಧಿತಚ್ಛಿದ್ರಿತೌ ವಿದ್ಧೇ *w* ವಿನ್ನವಿತ್ತೌ ವಿಚಾರಿತೇ |*x*

---

a Bound, tied, fixed 6. *b* Boiled down 2. *c* Boiled with milk and ghee 1. *d* Blown out or gone out, applied either to a fire or a sage, extinct 1. *e* Without wind, calm 1. *f* Ripe, matured 2. *g* Ejected from the bowels, as fæces 2. *h* Discharged from the bladder, as urine 2. *i* Cherished, nourished 2. *j* Suffered, endured 2. *k* Come out of, produced from, born 2. *l* Moderate, self-possessed, self-controlled 2. *m* Pacified, appeased, still, calm 2. *n* Asked, begged, solicited 2. *o* Reminded 2. *p* Covered, closed 2. *q* Worshipped, adored, reverenced, honoured 2. *r* Full, filled, complete 2. *s* Filled with sorrow, grieved 2. *t* Finished, ended 2. *u* Burnt, consumed 4. *v* Worn, worn away 3. *w* Pierced with holes 3. *x* Investigated, examined, judged, tried 3.

a ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟ ೬. *b* ಕುದಿಯಿಲ್ಪಟ್ಟ ೨. *c* ಹಾಲು, ತುಪ್ಪ, ಅನ್ನ, ಇವುಗಳ ಪಾಕ ೧. *d* ಶಾಂತವಾದ (ಯೋಗಿ, ಬೆಂಕಿ, ಮೊದಲಾದವು) ೧. *e* ಗಾಳಿಹೋದ ೧. *f* ಕಾಲವಶದಿಂದ ಹಣ್ಣಾದ ೨. *g* ಹೇತ, ಸಗಣಿ ಹಾಕಿದ ೨. *h* ಉಚ್ಚೆಹುಯ್ದ ೨. *i* ಪೋಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ೨. *j* ಸೈರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ೨. *k* ಈಚೆಗೆ ಹೊರಟ ೨. *l* ತಪಃಕ್ಲೇಶವನ್ನು ಸಹಿಸಿದ ೨. *m* ಮನಸ್ಸನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸಿದ ೨. *n* ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ೨. *o* ಜ್ಞಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ೨. *p* ಹೊದಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ೨. *q* ಪೂಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ೨. *r* ತುಂಬಲ್ಪಟ್ಟ ೨. *s* ಪೀಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ೨. *t* ಮುಗಿದುಹೋದ ೨. *u* ಸುಡಲ್ಪಟ್ಟ ೪. *v* ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟ ೩. *w* ಕೊರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ೩. *x* ವಿಚಾರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ೩.

ನಿಷ್ಪ್ರಭೇ ವಿರತಾರೋಕೌ *a* ವಿಲೀನೇ ವಿದ್ರುತದ್ರುತೌ ॥*b* ೧೦೦
ಸಿದ್ಧೇ ನಿರ್ವೃತ್ತನಿಷ್ಪನ್ನೌ *c* ದಾರಿತೇ ಭಿನ್ನಭೇದಿತೌ ।*d*
ಊತಂ ಸ್ಯೂತಮುತಂ (ಚೇತಿ ತ್ರಿತಯಂ ತಂತುಸಂತತೇ) ॥*e* ೧೦೧
(ಸ್ಯಾ)ದರ್ಹಿತೇನಮಸ್ಯಿತನಮಸಿತಮಪಚಾಯಿತಾರ್ಚಿತಾಪಚಿತಂ । *f*
ವರಿವಸಿತೇವರಿವಸ್ಯಿತಮುಪಾಸಿತಂ (ಚೋ)ಪಚರಿತಂ (ಚ) ॥*g* ೧೦೨
ಸಂತಾಪಿತಸಂತಪ್ತೌ ಧೂಪಾಯಿತಧೂಪಿತೌ (ಚ) ದೂನ (ಶ್ಚ) ।*h*
ಹೃಷ್ಟೋ ಮತ್ತಸ್ತೃಪ್ತಃ ಪ್ರಹ್ಲನ್ನಃ ಪ್ರಮುದಿತಃ ಪ್ರೀತಃ ॥*i* ೧೦೩
ಛಿನ್ನಂ ಛಾತಂ ಲೂನಂ ಕೃತ್ತಂ ದಾತಂ ದಿತಂ ಛಿತಂ ವೃಕ್ಣಂ । *j*
ಸ್ರಸ್ತಂ ಧ್ವಸ್ತಂ ಭ್ರಷ್ಟಂ ಸ್ಕನ್ನಂ ಪನ್ನಂ ಚ್ಯುತಂ ಗಳಿತಂ ॥*k* ೧೦೪
ಲಬ್ಧಂ ಪ್ರಾಪ್ತಂ ವಿನ್ನಂ ಭಾವಿತಮಾಸಾದಿತಂ (ಚ) ಭೂತಂ (ಚ) ।*l*
ಅನ್ವೇಷಿತಂ ಗವೇಷಿತಮನ್ವಿಷ್ಟಂ ಮಾರ್ಗಿತಂ ಮೃಗಿತಂ ॥*m* ೧೦೫
ಆರ್ದ್ರಂ ಸಾರ್ದ್ರಂ ಕ್ಲಿನ್ನಂ ತಿಮಿತಂ ಸ್ತಿಮಿತಂ ಸಮುನ್ನಮುತ್ತಂ (ಚ) ।*n*
ತ್ರಾತಂ ತ್ರಾಣಂ ರಕ್ಷಿತಮವಿತಂ ಗೋಪಾಯಿತಂ (ಚ) ಗುಪ್ತಂ (ಚ) ॥*o* ೧೦೬
ಅವಗಣಿತಮವಮತಾವಜ್ಞಾತೇಽವಮಾನಿತಂ (ಚ) ಪರಿಭೂತೇ । *p*
ತ್ಯಕ್ತಂ ಹೀನಂ ವಿಧುತಂ ಸಮುಜ್ಝಿತಂ ಧೂತಮುತ್ಸೃಷ್ಟಂ ॥*q* ೧೦೭
ಉಕ್ತಂ ಭಾಷಿತಮುದಿತಂ ಜಲ್ಪಿತಮಾಖ್ಯಾತಮಭಿಹಿತಂ ಲಪಿತಂ ।*r*

---

a Dull, obscure, dim 3. *b* Liquefied, melted 3. *c* Ready, prepared, accomplished 3. *d* Cracked, split 3. *e* Stitched, sewn 3. *f* Worshipped, especially with prostration of the body 6. *g* Served, befriended 4. *h* Heated, dried 5. *i* Rejoiced, delighted, satisfied 6. *j* Cut, divided 8. *k* Slipped, fallen, depraved 7. *l* Gained, acquired, won 6. *m* Sought 4 *n* Wet, damp, moist, imbued 7. *o* Preserved, saved, protected 6. *p* Depreciated, undervalued, lightly esteemed 5. *q* Left, quitted, abandoned 6. *r* Said, spoken, uttered 7.

a ಕಳೆಕುಂದಿದ ೩. *b* ಕರಗಿದ ೩. *c* ನೆರವೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ೩. *d* ಸೀಳಲ್ಪಟ್ಟ ೩. *e* ದಾರದಿಂದ ಹೊಲಿಯಲ್ಪಟ್ಟ, ನೆಯ್ದ ೩. *f* ನಮಸ್ಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ೬. *g* ಉಪಚರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ೪. *h* ಕಾಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ೫. *i* ಸಂತೋಷಪಟ್ಟ ೬. *j* ಕತ್ತರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ೮. *k* ಜಾರಿಬಿದ್ದ, ಕಳಚಿದ ೭. *l* ಹೊಂದಲ್ಪಟ್ಟ ೬. *m* ಹುಡುಕಲ್ಪಟ್ಟ ೪. *n* ನೆನೆದ, ತೊಯ್ದ ೭. *o* ಕಾಪಾಡಿದ ೬. *p* ತಿರಸ್ಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ೫. *q* ಬಿಡಲ್ಪಟ್ಟ ೬. *r* ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ೭.

ಬುದ್ಧಂ ಬುಧಿತಂ ಮನಿತಂ ವಿದಿತಂ ಪ್ರತಿಪನ್ನಮವಸಿತಾವಗತೇ ॥*a* ೧೦೮
ಊರೀಕೃತಮುರರೀಕೃತಮಂಗೀಕೃತಮಾಶ್ರುತಂ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾತಂ ।
ಸಂಗೀರ್ಣಂ ವಿದಿತಂ ಸಂಶ್ರುತಂ ಸಮಾಹಿತಮುಪಶ್ರುತೋಪಗತಂ ॥*b* ೧೦೯
ಈಡಿತಶಸ್ತಪಣಾಯಿತಪ್ರಣುತಪಣಿತ ಪನಿತಾನಿ ।
ಅವಗೀರ್ಣವರ್ಣಿತಾಭಿಷ್ಟುತೇಳಿತಾನಿ ಸ್ತುತಾ(ರ್ಥಾನಿ) ॥*c* ೧೧೦
ಭಕ್ಷಿತಚರ್ವಿತಲಿಪ್ತಪ್ರತ್ಯವಸಿತಗಿಳಿತಖಾದಿತಪ್ಸಾತಂ ।
ಅಭ್ಯವಹೃತಾನ್ನಜಗ್ಧಗ್ರಸ್ತಗ್ಲಸ್ತಾಶಿತಂ ಭುಕ್ತೇ ॥*d* ೧೧೧
ಕ್ಷೇಪಿಷ್ಠಕ್ಷೋದಿಷ್ಠಪ್ರೇಷ್ಠವರಿಷ್ಠಸ್ಥವಿಷ್ಠಬಂಹಿಷ್ಠಾಃ ।
(ಕ್ಷಿಪ್ರಕ್ಷುದ್ರಾಭೀಪ್ಸಿತಪೃಥುಪೀವರಬಹುಪ್ರಕರ್ಷಾರ್ಥಾಃ) ॥*e* ೧೧೨
ಸಾಧಿಷ್ಠದ್ರಾಘಿಷ್ಠಸ್ಫೇಷ್ಠಗರಿಷ್ಠಹ್ರಸಿಷ್ಠಬೃಂದಿಷ್ಠಾಃ ।
(ಬಾಢವ್ಯಾಯತಬಹುಗುರುವಾಮನಬೃಂದಾರಕಾತಿಶಯೇ) ॥*f* ೧೧೩

॥ ಇತಿ ವಿಶೇಷ್ಯನಿಘ್ನವರ್ಗಃ ॥

---

a Known, understood, comprehended 7. *b* Granted, agreed, allowed 11. *c* Praised, lauded, eulogised 12. *d* Eaten, swallowed 14. *e* Excessively swift 1, most insignificant 1, exceedingly precious or valuable 1, superlatively excellent 1, enormously fat or big 1, very much, superabundant 1. *f* Very best 1, very longest 1, excessive, extreme 1, very weighty or grave 1, very short or low 1, very pleasant 1.

a ತಿಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟ ೭. *b* ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟ ೧೧. *c* ಹೊಗಳಲ್ಪಟ್ಟ ೧೨. *d* ತಿನ್ನಲ್ಪಟ್ಟ ೧೪. *e* ಕ್ಷೇಪಿಷ್ಠಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕ್ಷಿಪ್ರಾದಿಗಳಾರರ ಅತಿಶಯಾರ್ಥಕ ರೂಪಗಳು ೬. *f* ಸಾಧಿಷ್ಠಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಬಾಢಾದಿಗಳಾರರ ಅತಿಶಯಾರ್ಥಕ ರೂಪಗಳು.

II. ಸಂಕೀರ್ಣ ವರ್ಗ—SANKIRNA-VARGA

ಮೂಲ ॥ ಪ್ರಕೃತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಾರ್ಥಾದ್ಯೈಸ್ಸಂಕೀರ್ಣೇ ಲಿಂಗಮುನ್ನಯೇತ್ ॥

ಟೀಕೆ ॥ ಸಂಕೀರ್ಣೇ–ಈ ಸಂಕೀರ್ಣವರ್ಗದಲ್ಲಿ, ಪ್ರಕೃತಿಪ್ರತ್ಯಯಾರ್ಥಾದ್ಯೈಃ– ಪ್ರಕೃತ್ಯರ್ಥ ಪ್ರತ್ಯಯಾರ್ಥ ಮೊದಲಾದುವುಗಳಿಂದ, ಲಿಂಗಂ– ಸ್ತ್ರೀಪುನ್ನಪುಂಸಕ ಲಿಂಗವನ್ನು, ಉನ್ನಯೇತ್– ಊಹಿಸಬೇಕು. ಹ್ಯಾಗಂದರೆ: ಪ್ರಕೃತ್ಯರ್ಥಕ್ಕೆ ಸ್ತಂಬಘ್ನಃ–ಗಜಃ, ಸ್ತಂಬಘ್ನಾ– ಕರೇಣುಃ, ಸ್ತಂಬಘ್ನಂ–ವರಾಹಕುಲಂ. ಪ್ರತ್ಯಯಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಶಾಂತಿಃ ದಾಂತಿಃ ಇವು "ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ ಕ್ತಿನ್" ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ 'ತಿ' ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಗಳು. ಮತ್ತು ಮೊದಲ ನೆಯ ಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಶಬ್ದಗಳ ರೂಪಭೇದಸಾಹಚರ್ಯ ಗಳಿಂದಲೂ ಲಿಂಗ ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಬಹುದು.

Meaning. The gender of words in this chapter may be ascertained either from their connection or from their terminations.

Example 1. ಸ್ತಂಬಘ್ನಃ ಗಜಃ (masculine), ಸ್ತಂಬಘ್ನಾ ಕರೇಣುಃ (feminine), ಸ್ತಂಬಘ್ನಂ ವರಾಹಕುಲಂ (neuter).

Example 2. ಶಾಂತಿಃ, ದಾಂತಿಃ (feminine).

ಕರ್ಮ ಕ್ರಿಯಾ *a* (ತತ್ಸಾತತ್ಯೇ ಗಮ್ಯೇ ಸ್ಯು)ರಪರಸ್ಪರಾಃ ॥*b* ೧೧೪
(ಸಾಕಲ್ಯಾಸಂಗವಚನೇ) ಪಾರಾಯಣಪರಾಯಣೇ ।*c*
ಯದೃಚ್ಛಾ ಸ್ವೈರಿತಾ *d* (ಹೇತುಶೂನ್ಯಾ ತ್ವಾಸ್ಯಾ) ವಿಲಕ್ಷಣಂ ॥*e* ೧೧೫
ಶಮಥ (ಸ್ತು) ಶಮಶ್ಶಾಂತಿ *f* ದಾಂತಿ (ಸ್ತು) ದಮಥೋ ದಮಃ ।*g*

---

a Act, deed 2. *b* Continued, uninterrupted 1. *c* Reading through to the end 2. *d* Independence, a condition according to one's own fancy 2. *e* State or condition for which no cause can be assigned, causeless state 1. *f* Tranquillity, calmness, peace 3. *g* Self-command 3.

a ಕೆಲಸ ೨. *b* ಎಡೆಬಿಡದೆ ಇರುವ ಕೆಲಸ, ಅಥವಾ ಕೆಲಸವುಳ್ಳ ೧. *c* ಒಂದು ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣವಾದ ಆಸಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ೨. *d* ಮನಸ್ಸು ಬಂದ ಹಾಗಿರುವುದು ೨. *e* ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೆ ಹೇಗೋ ಒಂದು ರೀತಿಯಿಂದಿರುವದು ೧. *f* ಮನೋನಿಗ್ರಹ, ಕಾಮಾದಿ ವಿಕಾರವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ ೩. *g* ಬಹಿರಿಂದ್ರಿಯ ನಿಗ್ರಹ, ತಪಃಕ್ಲೇಶ ಸಹನ ೩.

ಅಪದಾನಂ (ಕರ್ಮವೃತ್ತಂ) *a* (ಕಾಮ್ಯದಾನಂ) ಪ್ರವಾರಣಂ ||*b* ೧೧೬
(ವಶಕ್ರಿಯಾ) ಸಂವನನಂ *c* ಮೂಲಕರ್ಮ (ತು) ಕಾರ್ಮಣಂ |*d*
ವಿಧೂನನಂ ವಿಧುವನಂ *e* ತರ್ಪಣಂ ಪ್ರೀಣನಾವನೇ || *f* ೧೧೭
ಪರ್ಯಾಪ್ತಿ (ಸ್ಸ್ಯಾ) ತ್ಪರಿತ್ರಾಣಂ ಹಸ್ತವಾರಣ (ಮಿತ್ಯಪಿ) |*g*
ಸೇವನಂ ಸೀವನಂ ಸ್ಯೂತಿ *h* ರ್ವಿದರಃ ಸ್ಫುಟನಂ ಭಿದಾ ||*i* ೧೧೮
ಆಕ್ರೋಶನಮಭೀಷಂಗ *j* ಸ್ಸಂವೇದೋ ವೇದನಾ (ನ ನಾ) |*k*
ಸಂಮೂರ್ಛನಮಭಿವ್ಯಾಪ್ತಿ *l* ರ್ಯಾಚ್ಞಾ ಭಿಕ್ಷಾಽರ್ಥನಾರ್ದನಾ ||*m* ೧೧೯
ವರ್ಧನಂ ಛೇದನೇಽ (ಥ ದ್ವೇ) *n* ಆನಂದನಸಭಾಜನೇ |
ಆಪ್ರಚ್ಛನ *o* (ಮಥಾ) ಮ್ನಾಯಸ್ಸಂಪ್ರದಾಯಃ *p* ಕ್ಷಯೇ ಕ್ಷಿಯಾ ||*q* ೧೨೦
ಗ್ರಹೋ ಗ್ರಾಹೇ *r* ವಶಃ ಕಾಂತೌ *s* ರಕ್ಷ್ಣಸ್ತ್ರಾಣೇ *t* ರಣಃ ಕ್ವಣೇ |*u*

---

a A deed done in the past 1. *b* Giving in hope of a return 1. *c* Subduing by magical charms or drugs 1. *d* Machination with roots 2. *e* Beating, as a carpet 2. *f* Satisfaction given or received 3. *g* Protection, shelter 3. *h* Sewing, stitching 3. *i* Splitting, tearing, breaking 3. *j* Abusing, reviling, cursing 2. *k* Feeling, pain, agony 2. *l* Uniform or universal, expansion or permeation 2. *m* Begging, asking 4. *n* Cutting, dividing 2. *o* Delighting, gratifying 3. *p* Holy tradition 2. *q* Perishing, wasting, decreasing 2. *r* Seizing, comprehending 2. *s* Willing, wish, desire 2. *t* Nourishing, protecting 2. *u* Sounding, roaring 2.

a ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಕಾರ್ಯ ೧. *b* ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಕೊಡುವದು ೧. *c* ಮಣಿಮಂತ್ರೌಷಧಾಧಿಗಳಿಂದ ಸ್ವಾಧೀನಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದು ೧. *d* ಮೂಲಿಕೆ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಮಾಡುವ ಸ್ತಂಭನಾದಿ ಪ್ರಯೋಗ ೨. *e* ಕೊಡಹುವುದು ೨. *f* ತೃಪ್ತಿಹೊಂದಿಸುವಿಕೆ ೩. *g* ಕೊಲ್ಲುವುದಕ್ಕೆ ಉದ್ಯುಕ್ತನಾದವನನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವುದು ೩. *h* ಹೊಲಿಯುವುದು ೩. *i* ಒಡೆದು ಹೋಗುವುದು ೩. *j* ಕೋಪದಿಂದ ರೇಗುವಿಕೆ ೨. *k* ಸುಖ ದುಃಖಾದಿ ವಿಷಯವಾದ ಮಾನಸಿಕಾನುಭವ ೨. *l* ವ್ಯಾಪಿಸುವಿಕೆ ೨. *m* ಬೇಡುವಿಕೆ ೪. *n* ಕತ್ತರಿಸುವಿಕೆ ೨. *o* ಇಷ್ಟಮಿತ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಉಪಚರಿಸುವಿಕೆ ೩. *p* ಪರಂಪರಾಗತವಾದ ಪದ್ಧತಿ ೨. *q* ಕೆಟ್ಟು ಹೋಗುವಿಕೆ ೨. *r* ಹಿಡಿಯುವದು ೨. *s* ಇಚ್ಛೆ ೨. *t* ರಕ್ಷಿಸುವದು ೨. *u* ಮೊರೆಯುವಿಕೆ ೨.

ವ್ಯಧೋ ವೇಧೇ *a* ಪಚಾ ಪಾಕೇ *b* ಹವೋ ಹೂತೌ *c* ವರೋ ವೃತೌ॥*d* ೧೨೧
ಓಷಃ ಪ್ಲೋಷೇ *e* ನಯೋ ನಾಯೇ *f* ಜ್ಯಾನಿರ್ಜೀರ್ಣೌ *g* ಭ್ರಮೋಭ್ರಮಃ।*h*
ಸ್ಫಾತಿರ್ವೃದ್ಧೌ *i* ಪ್ರಥಾ ಖ್ಯಾತೌ *j* ಸ್ಪೃಷ್ಟಿಃ ಪೃಕ್ತೌ *k* ಸ್ನವಸ್ಸ್ರವೇ ॥*l* ೧೨೨
ಏಧಾ ಸಮೃದ್ಧೌ *m* ಸ್ಫುರಣಂ ಸ್ಫುರಣೇ *n* ಪ್ರಮಿತೌ ಪ್ರಮಾ ।*o*
ಪ್ರಸೂತಿಃ ಪ್ರಸವೇ *p* ಶ್ಚ್ಯೋತೇ ಪ್ರಾಘಾರಃ *q* ಕ್ಲಮಥಃ ಕ್ಲಮೇ ॥*r* ೧೨೩
ಉತ್ಕರ್ಷೋಽತಿಶಯೇ *s* ಸಂಧಿಃ ಶ್ಲೇಷೇ *t* ವಿಷಯ ಆಶ್ರಯೇ ।*u*
ಕ್ಷಿಯಾಯಾಂ ಕ್ಷೇವಣಂ *v* ಗೀರ್ಣಿರ್ಗಿರೌ *w* ಗುರಣಮುದ್ಯಮೇ ॥*x* ೧೨೪
ಉನ್ನಾಯ ಉನ್ನಯೇ *y* ಶ್ರಾಯಶ್ಶ್ರಯಣೇ *z* ಜಯನೇ ಜಯಃ ।*aa*
ನಿಗಾದೋ ನಿಗದೇ *bb* ಮಾದೋ ಮದ *cc* ಉದ್ವೇಗ ಉದ್ಭ್ರಮೇ॥*dd* ೧೨೫

---

a Piercing 2. *b* Cooking 2. *c* Sending for, calling 2. *d* Selecting, choosing 2 *e* Burning, consuming 2. *f* Causing to conform, guiding 2. *g* Growing old, decaying, going to ruin 2. *h* Whirling, gyration, going round 2. *i* Growing, increasing 2. *j* Fame, celebrity 2. *k* Touching, contact 2. *l* Oozing, dripping, leaking 2. *m* Fullness, prosperity 2. *n* Tremulus motion 2. *o* True perception, true knowledge 2. *p* Bringing forth young 2. *q* Sliding, slipping 2. *r* Becoming weary or fatigued 2. *s* Excellence, superiority 2. *t* Union, junction 2. *u* Refuge, asylum 2. *v* Throwing, impelling, inducing 2. *w* Swallowing 2. *x* Effort 2. *y* Raising, lifting up ; inference 2. *z* Refuge, protection 2. *aa* Conquest, victory 2. *bb* Distinct utterance 2. *cc* Pride, intoxication 2. *dd* Fluctuation, uneasinese 2.

a ತೂತು ಕೊರೆಯುವಿಕೆ ೨. *b* ಅಡಿಗೆ ೨. *c* ಕರೆಯುವಿಕೆ ೨. *d* ವರಿಸುವಿಕೆ ೨. *e* ಸುಡುವುದು ೨. *f* ಹೊಂದಿಸುವುದು, ನಡೆಸು ೨ *g* ಮುಪ್ಪು ಶಿಥಿಲವಾಗುವಿಕೆ ೨. *h* ಸುತ್ತುವಿಕೆ ೨. *i* ಹೆಚ್ಚುವಿಕೆ ೨. *j* ಹೆಸರುವಾಸಿ ೨. *k* ಮುಟ್ಟುವಿಕೆ ೨. *l* ಸೋರುವುದು ೨. *m* ತುಂಬಿರುವಿಕೆ ೨. *n* ಅದಿರುವದು ೨. *o* ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನ ೨. *p* ಹೆರುವಿಕೆ ೨. *q* ತುಳುಕುವಿಕೆ ೨. *r* ಬಳಲುವಿಕೆ ೨. *s* ಮೇಲ್ಮೆ ೨. *t* ಸೇರುವಿಕೆ ೨. *u* ಅವಲಂಬ, ಆಸರೆ ೨. *v* ಎಸೆಯುವಿಕೆ, ನೂಕುವಿಕೆ ೨. *w* ನುಂಗುವಿಕೆ ೨. *x* ಉದ್ಯೋಗ ೨. *y* ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎತ್ತುವದು, ಊಹಿಸುವದು ೨. *z* ಅವಲಂಬಿಸುವಿಕೆ ೨. *aa* ಗೆಲ್ಲುವಿಕೆ ೨. *bb* ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ನುಡಿಯುವಿಕೆ ೨. *cc* ಗರ್ವವು ೨. *dd* ಭಯದಿಂದಾದ ಕಳವಳ ೨.

ವಿಮರ್ದನಂ ಪರಿಮಳೇ *a* ಽಭ್ಯುಪಪತ್ತಿರನುಗ್ರಹಃ ।*b*
ನಿಗ್ರಹ(ಸ್ತದ್ವಿರುದ್ಧಸ್ಸ್ಯಾ)*c* ದಭಿಯೋಗಸ್ತ್ವಭಿಗ್ರಹಃ ॥*d* ೧೨೬
ಮುಷ್ಟಿಬಂಧ(ಸ್ತು) ಸಂಗ್ರಾಹೋ *e* ಡಿಂಬೇ ಡಮರವಿಪ್ಲವೌ ।*f*
ಬಂಧನಂ ಪ್ರಸಿತಿಶ್ಚಾರ *g* ಸ್ಸ್ಪರ್ಶಃ ಸ್ಪ್ರಷ್ಟೋಽಪತಪ್ತರಿ ॥*h* ೧೨೭
ನಿಕಾರೋ ವಿಪ್ರಕಾರ (ಸ್ಸ್ಯಾ) *i* ದಾಕಾರ(ಸ್ತ್ವಿ)ಂಗ ಇಂಗಿತಂ ।*j*
ಪರಿಣಾಮೋ ವಿಕಾರೇ (ದ್ವೇ ಸಮೇ) ವಿಕೃತಿವಿಕ್ರಿಯೇ ॥*k* ೧೨೮
ಅಪಹಾರ(ಸ್ತ್ವ)ಪಚಯ *l* ಸ್ಸಮಾಹಾರಸ್ಸಮುಚ್ಚಯಃ ।*m*
ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರ ಉಪಾದಾನಂ *n* ವಿಹಾರ(ಸ್ತು)ಪರಿಕ್ರಮಃ ॥*o* ೧೨೯
ಅಭಿಹಾರೋಽಭಿಗ್ರಹಣಂ *p* ನಿರ್ಹಾರೋಽಭ್ಯವಕರ್ಷಣಂ ।*q*
ಅನುಹಾರೋಽನುಕಾರ(ಸ್ಸ್ಯಾ) *r* (ದರ್ಥಸ್ಯಾಪಗಮೋ) ವ್ಯಯಃ ॥*s* ೧೩೦
ಪ್ರವಾಹ(ಸ್ತು) ಪ್ರವೃತ್ತಿ (ಸ್ಸ್ಯಾ) *t* ತ್ಪ್ರವಹೋ (ಗಮನಂ ಬಹಿಃ) ।*u*

---

a Pounding perfumes, fragrance 2. *b* Promoting, favour, help 2. *c* Suppressing, discountenancing 1. *d* Exertion, attack, a charge 2. *e* Clenching the fist, seizing with a grip 2. *f* Affray, conflict 3. *g* Binding, confining 3. *h* Feeling pain 3. *i* Doing evil 2. *j* Sign, gesture, indication of sentiment 3. *k* Transformation, change of form 4. *l* Stealing 2. *m* Collection, assemblage 2. *n* Taking back, restraining the organs of sense, witholding 2. *o* Roaming about or walking for pleasure 2. *p* Seizing, robbing 2. *q* Rooting up, removing 2. *r* Imitation, resemblance 2. *s* Expense, waste 1. *t* Stream, torrent, flood 2. *u* Going out or forth, exit 1.

a ಗಂಧ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟುವಿಕೆ, ಸುಗಂಧದ್ರವ್ಯ ೨. *b* ಹಿತವನ್ನು ಮಾಡುವದು ೨. *c* ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದದ್ದು, ಅಹಿತವನ್ನು ಮಾಡುವದು ೧. *d* ಕಲಹಕ್ಕೆ ಕರೆಯುವದು ೨. *e* ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳುವದು ೨. *f* ಕೊಳ್ಳೆ ಮೊದಲಾದ ದೇಶೋಪದ್ರವ ೩. *g* ಕಟ್ಟುವಿಕೆ ೩. *h* ಸಂತಾಪ ಪಡುವ ೩. *i* ಅಪಕಾರ ಮಾಡುವಿಕೆ ೨. *j* ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಪ್ರಕಟಗೊಳಿಸುವ ಚೇಷ್ಟೆ ೩. *k* ಒಂದು ಬಗೆಯಾಗಿದ್ದದ್ದು ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯಾಗಿ ಬದಲಾಯಿಸುವದು ೪. *l* ಕದಿಯುವದು ೨. *m* ಬೇರೆಬೇರೆ ಇರುವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಜೊತೆಗೊಳಿಸುವಿಕೆ ೨. *n* ವಿಷಯುಗಳ ದೆಸೆಯಿಂದ ಕಣ್ಣು ಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಹಿಂದಿರುಗಿಸುವಿಕೆ ೨. *o* ಸುಖವಾಗಿ ತಿರುಗಾಡುವಿಕೆ ೨. *p* ಎದುರಾಗಿ ಹಿಡಿಯುವಿಕೆ ೨. *q* ಈಚೆಗೆ ತೆಗೆದುಹಾಕುವಿಕೆ ೨. *r* ಸರಿಹೋಲುವಿಕೆ ೨. *s* ಖರ್ಚು ೧. *t* ನೀರು ಮುಂತಾದ್ದು ಹರಿಯುವದು ೨. *u* ಹೊರಕ್ಕೆ ಹೊರಡುವಿಕೆ ೧.

ವಿಯಾಮೋ ವಿಯಮೋ ಯಾಮೋ ಯಮಸ್ಸಂಯಾಮಸಂಯಮೌ ||*a* ೧೩೧
(ಹಿಂಸಾಕರ್ಮಾ)ಭಿಚಾರ (ಸ್ಸ್ಯಾ) *b* ಜ್ಜಾಗರ್ಯಾ ಜಾಗರಾ (ದ್ವಯೋಃ) |*c*
ವಿಘ್ನೋಽಂತರಾಯಃ ಪ್ರತ್ಯೂಹ (ಸ್ಸ್ಯಾ) *d* ದುಪಘ್ನೋಽ (ನ್ತಿಕಾಶ್ರಯೇ) ||*e*
ನಿರ್ವೇಶ ಉಪಭೋಗ(ಸ್ಸ್ಯಾ) *f* ತ್ಪರಿಸರ್ಪಃ ಪರಿಕ್ರಿಯಾ |*g*
ವಿಧುರಂ(ತು) ಪ್ರವಿಶ್ಲೇಷೋ *h* ಽಭಿಪ್ರಾಯಶ್ಛಂದ ಆಶಯಃ ||*i* ೧೩೨
ಸಂಕ್ಷೇಪಣಂ ಸಮಸನಂ *j* ಪರ್ಯವಸ್ಥಾ ವಿರೋಧನಂ |*k*
ಪರಿಸರ್ಯಾ ಪರೀಸಾರ (ಸ್ಸ್ಯಾ) *l* ದಾಸ್ಯಾ(ತ್ವಾ)ಸನಾ ಸ್ಥಿತಿಃ ||*m* ೧೩೩
ವಿಸ್ತಾರೋ ವಿಗ್ರಹೋ ವ್ಯಾಸ *n* (ಸ್ಸ ತು ಶಬ್ದಸ್ಯ) ವಿಸ್ತರಃ |*o*
(ಸ್ಯಾ)ನ್ಮರ್ದನಂ ಸಂವಹನಂ *p* ವಿನಾಶ (ಸ್ಸ್ಯಾ) ದದರ್ಶನಂ ||*q* ೧೩೪
ಸಂಸ್ತವ (ಸ್ಸ್ಯಾ) ತ್ಪರಿಚಯಃ *r* ಪ್ರಸರ(ಸ್ತು) ವಿಸರ್ಪಣಂ |*s*
ನೀವಾಕ(ಸ್ತು) ಪ್ರಯಾಮ (ಸ್ಸ್ಯಾ) *t* ತ್ಸನ್ನಿಧಿಃ ಸನ್ನಿಕರ್ಷಣಂ ||*u* ೧೩೫

---

a Cessation 6. *b* Incantation to injure or destory 1. *c* Waking, vigilance 2. *d* Hindrance, obstacle, impediment 3. *e* Support, a trellis for creepers 1. *f* Enjoyment, use 2. *g* Walking about, running to and fro, creeping 2. *h* Separating, parting 2. *i* Opinion, intention, idea, thought 3. *j* Abridgment, contraction 2. *k* Enmity, hostility 2. *l* Wandering, roaming 2. *m* Being, existence, stay 3. *n* Spreading, extension, vastness 3. *o* Amplification of sound 1. *p* Rubbing, touching, grinding 2. *q* Perdition, ruin, destruction 2. *r* Acquaintance 2. *s* Proceeding, going forward, speading 2. *t* Eagerness to possess valuables 2. *u* Proximity, presence 2.

a ಸಾಕುಮಾಡಿ ನಿಲ್ಲಿಸುವದು ೬. *b* ಕೊಲ್ಲುವದಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಮಂತ್ರ, ತಂತ್ರ ಪ್ರಯೋಗ—ಮಾಟ ೧. *c* ಎಚ್ಚರಿಕೆ ೨. *d* ಅಡ್ಡಿ ೩. *e* ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಅವಲಂಬ ೧. *f* ಭೋಗಿಸುವಿಕೆ ೨. *g* ಸುತ್ತಿಬರುವಿಕೆ ೨. *h* ಅಗಲುವಿಕೆ ೨. *i* ಮನೋಭಾವ ೩. *j* ಚಿಕ್ಕದಾಗಿ ಮಾಡುವಿಕೆ, ಸಂಗ್ರಹಿಸುವಿಕೆ ೨. *k* ಪ್ರತಿಭಟಿಸುವುದು ೨. *l* ಸಂಚಾರ ೨. *m* ಇರುವಿಕೆ ೩. *n* ಕಿರಿದಾಗಿರುವದನ್ನು ಹಿರಿದಾಗಿ ಮಾಡುವುದು ೩. *o* ಶಬ್ದಸಂಬಂಧವಾದ ವಿಸ್ತಾರ ೧. *p* ಹಿಸುಕುವಿಕೆ ೨. *q* ಕಾಣಿಸದೆ ಇರುವುದು ೨. *r* ಗುರುತು ತಿಳಿದಿರುವುದು ೨. *s* ಹರಡಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ ೨. *t* ಹೆಚ್ಚು ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ಧಾನ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಾತಿಶಯ ೨. *u* ಸಮೀಪವಾಗಿರುವಿಕೆ ೨.

ಲವೋಽಭಿಲಾವೋ ಲವನಂ *a* ನಿಷ್ಪಾವಃ ಪವನಂ ಪವಃ |*b*
ಪ್ರಸ್ತಾವ (ಸ್ಸ್ಯಾ) ದವಸರ *c* ಸ್ತ್ರಸರಸ್ಸೂತ್ರವೇಷ್ಟನಂ ||*d* ೧೩೭
ಪ್ರಜನ (ಸ್ಸ್ಯಾ) ದುಪಸರಃ *e* ಪ್ರಸರಪ್ರಣಯೌ (ಸಮೌ) | *f*
(ಧೀಶಕ್ತಿ) ರ್ನಿಷ್ಕ್ರಮೋಽ(ಸ್ತ್ರೀತು) *g* ಸಂಕ್ರಮೋ ದುರ್ಗಸಂಚರಃ ||*h* ೧೩೮
ಪ್ರತ್ಯುತ್ಕ್ರಮಃ ಪ್ರಯೋಗಾರ್ಥಃ *i* ಪ್ರಕ್ರಮಃ(ಸ್ಸ್ಯಾ)ದುಪಕ್ರಮಃ | *j*
(ಸ್ಯಾ) ದಭ್ಯಾದಾನಮುದ್ಘಾತ ಆರಂಭ *k* ಸ್ಸಂಭ್ರಮಸ್ತ್ವರಾ ||*l* ೧೩೯
ಪ್ರತಿಬಂಧಃ ಪ್ರತಿಷ್ಟಂಭೋ *m* ಽವನಾಯ(ಸ್ತು)ನಿಯಾತನಂ |*n*
ಉಪಲಂಭಸ್ತ್ವನುಭವ *o* ಸ್ಸಮಾಲಂಭೋ ವಿಲೇಪನಂ || *p* ೧೪೦
ವಿಪ್ರಲಂಭೋ ವಿಪ್ರಯೋಗೋ *q* ವಿಲಂಭ(ಸ್ತ್ವ)ತಿಸರ್ಜನಂ |*r*

---

a Cutting, plucking, reaping 3. *b* Winnowing 3. *c* Opportunity, occasion 2. *d* The winding of thread 2. *e* Pregnancy of cattle in general 2. *f* Friendly or fond regard 2. *g* Talent, intellectual ability 1. *h* Difficult progress, making way through almost impervious passes, the means of effecting such a passage, a causeway or bridge 2. *i* Making others follow in ones foot-steps 2. *j* Proceeding, beginning 2. *k* Preparation, preliminary proceeding 3. *l* Haste, preciptation 2. *m* Insurmountable obstacle 2. *n* Overthrowing 2. *o* Acquisition, observation. perception 2. *p* Smearing, rubbing with ointment 2. *q* Separation, disunion, quarrel 2. *r* The means of winning over others 2.

a ಕುಯ್ಯುವಿಕೆ, ಛೇದಿಸುವಿಕೆ ೩. *b* ಧಾನ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ತೂರುವಿಕೆ ೩. *c* ಸೂಚನೆಗೆ ತಕ್ಕ ಸಮಯ ೨. *d* ನೇಯಿಗೆಯವರು ನೂಲು ಸುತ್ತುವ ಒಂದು ರೀತಿ ೨. *e* ದನದ ಮೇಲೆ ಗೂಳಿ ಹಾರುವಿಕೆ ೨. *f* ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವಿಕೆ ೨. *g* ಗ್ರಹಣಧಾರಣ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ೧. *h* ಹೊಳೆ, ಕಂದಕ, ಬೆಟ್ಟ, ಮುಂತಾದ ದುರ್ಗಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ದಾಟುವ ಕಟ್ಟೆ, ಸೇತುವೆ ಮುಂತಾದ ಗಮನ ಸಾಧನಗಳು, ದುರ್ಗವನ್ನು ಕಡೆ ಹಾಯುವಿಕೆ ೨. ' *i* ತಾನು ನಡೆಸಿದ ವಿಷಯವನ್ನು ಇತರರಲ್ಲಿಯೂ ಆಚರಣೆಗೆ ತರುವಿಕೆ ೨. *j* ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಮಾಡುವದು ೨. *k* ಪೀಠಿಕೆ ೩. *l* ಆತುರಪಡುವಿಕೆ ೨. *m* ಕಾರ್ಯ ವಿಘಾತವು ೨. *n* ಕೆಳಕ್ಕೆ ಕೆಡಹುವಿಕೆ ೨. *o* ಸಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವಿಕೆ ೨. *p* ಬಳಿಯುವಿಕೆ, ಮೆತ್ತುವಿಕೆ ೨. *q* ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರ ವಿರಹ ೨. *r* ಇತರರನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಉಪಾಯ ೨.

ವಿಶ್ರಾವ(ಸ್ತು) ಪ್ರವಿಖ್ಯಾತಿ *a* ರವೇಕ್ಷಾ ಪ್ರತಿಜಾಗರಃ ॥*b* ೧೪೧
ನಿಪಾಠನಿಪಠೌ ಪಾಠೇ *c* ತೇಮಸ್ತೇಮೌಸಮುಂದನೇ ।*d*
ಆದೀನವಾಸ್ರವೌ ಕ್ಲೇಶೇ *e* ಮೇಳಕೇ ಸಂಗಸಂಗಮೌ ॥ *f* ೧೪೨
ಅನ್ವೀಕ್ಷಣಂ ವಿಚಯನಂ ಮಾರ್ಗಣಂ ಮೃಗಣಾ ಮೃಗಃ । *g*
ಪರಿರಂಭಃ ಪರಿಷ್ವಂಗಸ್ಸಂಶ್ಲೇಷ ಉಪಗೂಹನಂ ॥*h* ೧೪೩
ನಿರ್ವರ್ಣನಂ(ತು) ನಿಧ್ಯಾನಂ ದರ್ಶನಾಲೋಕನೇಕ್ಷಣಂ ।*i*
ಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯಾನಂ ನಿರಸನಂ ಪ್ರತ್ಯಾದೇಶೋ ನಿರಾಕೃತಿಃ ॥ *j* ೧೪೪
ಉಪಶಾಯೋ ವಿಶಾಯ (ಶ್ಚ ಪರ್ಯಾಯಶಯನಾರ್ಥಕೌ) ।*k*
ಅರ್ತನಂ(ಚ) ಋತೀಯಾ(ಚ) ಹೃಣೀಯಾ (ಚ ಘೃಣಾರ್ಥಕಾಃ) ॥*l* ೧೪೫
(ಸ್ಯಾ)ದ್ವ್ಯತ್ಯಾಸೋ ವಿಪರ್ಯಾಸೋ ವ್ಯತ್ಯಯ(ಶ್ಚ) ವಿಪರ್ಯಯೇ ।*m*
ಪರ್ಯಯೋಽತಿಕ್ರಮ (ಸ್ತಸ್ಮಿ)ನ್ನತಿಪಾತ ಉಪಾತ್ಯಯಃ ॥*n* ೧೪೬
(ಪ್ರೇಷಣಂ ಯತ್ಸಮಾಹೂಯ ತತ್ರ ಸ್ಯಾ) ತ್ಪ್ರತಿಶಾಸನಂ ।*o*
(ಸ) ಸಂಸ್ತಾವಃ (ಕ್ರತುಷು ಯಾ ಸ್ತುತಿಭೂಮಿರ್ದ್ವಿಜನ್ಮನಾಂ) ॥ *p* ೧೪೭

---

a Fame, celebrity 2. *b* Careful attention 2. *c* Reading, study, perusal 3. *d* Moisture, damp 3 *e* Distress affliction 3. *f* Assemblage, meeting, confluence, attachment 3. *g* Search, exploration 5. *h* Embrace 4. *i* Sight, seeing, vision, view 5. *j* Rejection, explusion 4. *k* Sleeping by turns 2. *l* Dislike, disgust 3. *m* Inverted or retrograde order, contrariety 4. *n* Transgression, violation 4. *o* Statute, command 1. *p* Praising by hymns, that part of a place of sacrifice in which Brahmans recite the Vedic hymns 1.

a ಅಧಿಕವಾದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ೨. *b* ಎಚ್ಚರಿಕೆ ೨. *c* ಓದುವಿಕೆ ೩. *d* ಒದ್ದೆ ಮಾಡುವುದು ೩. *e* ರಾಗದ್ವೇಷಾದಿಗಳಿಂದ ಆದ ದುಃಖದ ಬಾಧೆ ೩. *f* ಕೂಡಿಕೆ ೩. *g* ಹುಡುಕುವುದು ೫. *h* ಅಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವುದು ೪. *i* ನೋಡುವಿಕೆ ೫. *j* ತಿರಸ್ಕರಿಸುವಿಕೆ ೪. *k* ಸರದಿಯ ಮೇರೆ ಮಲಗುವದು ೨. *l* ಮನಸ್ಸು ರೋಸಿ ಹೋಗುವಿಕೆ, ದಯೆಯಿಂದ ಅನುತಾಪಗೊಳ್ಳುವಿಕೆ ೩. *m* ಬದಲಾವಣೆ ೪. *n* ಕಟ್ಟಳೆಯನ್ನು ಮೀರುವುದು ೪. *o* ಭೃತ್ಯರನ್ನು ಕರೆದು, ಹೀಗೆಮಾಡು ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿ ಕಳುಹುವುದು ೧. *p* ಯಜ್ಞಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಮಾಡುವ ಸ್ತೋತ್ರ, ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುವ ಸ್ಥಳ ೧.

(ನಿಘಾಯ ತಕ್ಷ್ಯತೇ ಯತ್ರ ಕಾಷ್ಠೇ ಕಾಷ್ಠಂ ಸ) ಉದ್ಘನಃ |*a*
ಸ್ತಂಬಘ್ನ(ಸ್ತು) ಸ್ತಂಬಘನ (ಸ್ಸ್ತಂಬೋ ಯೇನ ನಿಹನ್ಯತೇ) ||*b* ೧೪೮
ಆವಿಧೋ (ವಿಧ್ಯತೇ ಯೇನ ತತ್ರ) *c* (ವಿಷ್ವಕ್ಸಮೇ) ನಿಘಃ |*d*
ಉತ್ಕಾರ(ಶ್ಚ) ನಿಕಾರ (ಶ್ಚ ದ್ವೌ ಧಾನ್ಯೋತ್ಕ್ಷೇಪಣಾರ್ಥಕೌ) ||*e* ೧೪೯
ನಿಗಾರೋದ್ಗಾರವಿಕ್ಷಾವೋದ್ಗ್ರಾಹಾ (ಸ್ತು ಗರಣಾದಿಷು) | *f*
ಆರತ್ಯವರತಿವಿರತಯ ಉಪರಾಮೇ *g* (ಪಾ ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ ತು) ನಿಷ್ಠೇವಃ || ೧೫೦
ನಿಷ್ಠ್ಯೂತಿರ್ನಿಷ್ಠೀವನ ನಿಷ್ಠೇವನ (ಮಿತ್ಯಭಿನ್ನಾನಿ) |*h*
ಜವನೇ ಜೂತಿ *i* ಸ್ಸಾತಿ(ಸ್ತ್ವ)ವಸಾನೇ(ಸ್ಯಾ) *j* (ದಥ) ಜ್ವರೇ ಜೂರ್ತಿಃ||*k* ೧೫೧
ಉದಜ (ಸ್ತು ಪಶುಪ್ರೇರಣ) *l* ಮಕರಣಿ (ರಿತ್ಯಾದಯಸ್ತ್ವಾಪೇ) |*m*
(ಗೋತ್ರಾಂತೇಭ್ಯಸ್ತಸ್ಯ ಬೃಂದಮ)ತ್ಯೌಪಗವಕಾ(ದಿಕಂ) ||*n* ೧೫೨
ಆಪೂಪಿಕಂ ಶಾಷ್ಕುಲಿಕ (ಮೇವಮಾದ್ಯಮಚೇತನಾಂ) |*o*

---

a Carpenter's bench, or plank on which he works 1. *b* Hoe or sickle 2. *c* Gimlet, drill 1. *d* A solid or cube 1. *e* Winnowing 2. *f* Swallowing 1, spitting, vomiting 1, belching 1, coughing 1. *g* Ceasing, stopping, coming to an end 4. *h* Spitting out, rejecting 4 *i* Swiftness 2 *j* Termination, conclusion, end 2 *k* Fever 2. *l* Driving cattle 1. *m* Abuse, reviling 1. *n Ka* as an affix of patronymics 1. *o Ka* as an an affix to the name of any class of inanimate things 1.

a ಮರಕೆಲಸಕ್ಕಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ಮರ ವಟ್ಟಡಿ ಎಂಬ ಅಡಿ ತುಂಡು ೧. *b* ಹುಲ್ಲು ಮುಂತಾದ್ದನ್ನು ಅಗೆಯುವ ಸಾಧನ ೨. *c* ತೂತು ಕೊರೆಯುವ ಸಾಧನ ೧. *d* ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಅಗಲ ಉದ್ದಗಳು ಸರಿಯಾಗಿ, ಉಬ್ಬು ತಗ್ಗುಗಳಿಲ್ಲದೆ ಇರುವಂಥಾದ್ದು ೧. *e* ಧಾನ್ಯವನ್ನು ತೂರಿ ರಾಶಿಮಾಡುವಿಕೆ, ಕಾಳನ್ನು ರಾಶಿಯುಮೇಲಕ್ಕೆ ಎರಚುವಿಕೆ ೨. *f* ನುಂಗುವಿಕೆ, ಓಕರಿಕೆ, ತೇಗುವಿಕೆ, ಉಬ್ಬಳಿಕೆ ೪. *g* ಮುಗಿಯುವಿಕೆ ೪. *h* ಉಗುಳುವಿಕೆ ೪. *i* ಬೇಗಬೇಗ ಹೋಗುವಿಕೆ ೨. *j* ಕೆಲಸದ ಕೊನೆ ೨. *k* ಜ್ವರವು ೨. *l* ದನಗಳನ್ನು ಪ್ರೇರಿಸುವುದು ೧ *m* ಬಯ್ಯುವುದು ೧. *n* ಗೋತ್ರ ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತಗಳಾದ ಔಪಗವಾದಿ ಶಬ್ದಗಳ ಮೇಲೆ ಅವರ ಗುಂಪು ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ— ಔಪಗವಕ, ಗಾರ್ಗಕ, ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದರೂಪಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ ೧. *o* ಪ್ರಾಣಿವ್ಯತಿರಿಕ್ತಗಳಾದ ಅಪೂಪ, ಶಷ್ಕುಲಿ, ಮುಂತಾದವುಗಳ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ಆಪೂಪಿಕ, ಶಾಷ್ಕುಲಿಕ, ಇತ್ಯಾದಿ ರೂಪಭೇದಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ ೧.

(ಮಾಣವಾನಾಂ ತು) ಮಾಣವ್ಯಂ *a* (ಸಹಾಯಾನಾಂ) ಸಹಾಯತಾ ॥*b* ೧೫೩
ಹಲ್ಯಾ (ಹಲಾನಾಂ) *c* ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯಾ ಬಾಡಬ್ಯೇ (ತು ದ್ವಿಜನ್ಮನಾಂ) ।*d*
(ದ್ವೇ ಪರ್ಶುಕಾನಾಂ ಪೃಷ್ಠಾನಾಂ) ಪಾರ್ಶ್ವಂಪೃಷ್ಠ್ಯ(ಮನುಕ್ರಮಾತ್) ॥*e*
(ಖಲಾನಾಂ) ಖಲಿನೀ ಖಲ್ಯಾ *f* (ಽಪ್ಯಥ) ಮಾನುಷ್ಯಕಂ (ನೃಣಾಂ) ।*g*
ಗ್ರಾಮತಾ ಜನತಾ ಧೂಮ್ಯಾ ಪಾಶ್ಯಾ ಗಳ್ಯಾ (ಪೃಥಕ್ಪೃಧಕ್) ॥*h* ೧೫೪
(ಅಪಿ) ಸಾಹಸ್ರಕಾರೀಷವಾರ್ಮಣಾಥರ್ವಣಾ(ದಿಕಂ) ।*i*

॥ ಇತಿ ಸಂಕೀರ್ಣ ವರ್ಗಃ ॥

---

a A number of boys 1. *b* A number of assistants or allies 1. *c* A number of ploughs 1. *d* A number of Brahmins 2. *e* A number of rib bones 1, a collection of Vedic hymns 1. *f* A number of threshing-floors 2. *g* A number of men 1. *h* A grqup of villages 1, a number of people 1, a cloud of smoke 1, a bundle of ropes 1, a number of necks 1. *i* Thousands 1, a heap of dried cow-dung cakes 1, a collection of armour 1, a collection of incantations 1.

a ಹುಡುಗರ ಗುಂಪು ೧. *b* ನೆರವಾದವರ ಗುಂಪು ೧. *c* ನೇಗಿಲ ಗುಂಪು ೧. *d* ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಗುಂಪು ೨. *e* ಪಕ್ಕೆ ಎಲುವುಗಳ ಗುಂಪು ೧, ಪೃಷ್ಠಗಳೆಂಬ ಯಜ್ಞ ಸಂಬಂಧದ ಸ್ತೋತ್ರ ವಿಶೇಷಗಳ ಸಮೂಹವು ೧. *f* ಕಣಗಳ ಗುಂಪು ೨. *g* ಮನುಷ್ಯರ ಗುಂಪು ೧. *h* ಕ್ರಮವಾಗಿ ಹಳ್ಳಿಗಳ, ಜನಗಳ, ಹೊಗೆಗಳ, ಹಗ್ಗಗಳ, ಕುತ್ತಿಗೆಗಳ ಗುಂಪುಗಳು ೪. *i* ಸಾವಿರಗಳ ಗುಂಪು, ಬೆರಣಿ ರಾಶಿ, ಕವಚಗಳ ಗುಂಪು, ಅಥರ್ವ ಮಂತ್ರಗಳ ಗುಂಪು ೪.

III. ನಾನಾರ್ಥ ವರ್ಗ—NANARTHA-VARGA.

ಮೂಲ ‖ ನಾನಾರ್ಥಾಃ ಕೇಽಪಿ ಕಾಂತಾದಿವರ್ಗೇಷ್ವೇವಾತ್ರ ಕೀರ್ತಿತಾಃ ‖
ಭೂರಿಪ್ರಯೋಗಾ ಯೇ ಯೇಷು ಪರ್ಯಾಯೇಷ್ವಪಿ ತೇಷು ತೇ ।

ಟೀಕೆ ‖ ನಾನಾರ್ಥಾಃ–ಅನೇಕಾರ್ಥಗಳುಳ್ಳ, ಕೇಪಿ ಏವ–ಕೆಲವು ಪದಗಳು ಮಾತ್ರ, ಕಾಂತಾದಿ ವರ್ಗೇಷು–ಕಾಂತ, ಖಾಂತ, ಗಾಂತ, ಮುಂತಾದ ವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ, ಅತ್ರ–ಇಲ್ಲಿ, ಕೀರ್ತಿತಾಃ–ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಯೇ–ಯಾವ ಶಬ್ದಗಳು, ಯೇಷು–ಯಾವ ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ, ಭೂರಿ ಪ್ರಯೋಗಾಃ–ಪ್ರಚುರವಾದ ಪ್ರಯೋಗವುಳ್ಳವುಗಳೋ, ತೇ–ಅಂತಹ ಶಬ್ದಗಳು, ತೇಷು–ಆ ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಪರ್ಯಾಯೇಷ್ವಪಿ–ಅವುಗಳ ಪರ್ಯಾಯ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಕೀರ್ತಿತಾಃ–ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

Meaning. This chapter is composed of homonymous words arranged in the order of their terminal syllables.

(ಆಕಾಶೇ ತ್ರಿದಿವೇ) ನಾಕೋ *a* ಲೋಕ (ಸ್ತು ಭುವನೇ ಜನೇ) ‖*b* ೧೫೭
(ಪದ್ಯೇ ಯಶಸಿ ಚ) ಶ್ಲೋಕ *c* (ಶ್ವರೇ ಖಡ್ಗೇ ಚ) ಸಾಯಕಃ ।*d*
ಜಂಬುಕೌ (ಕ್ರೋಷ್ಟುವರುಣೌ) *e* ಪೃಥುಕೌ (ಚಿಪಿಟಾರ್ಭಕೌ) ‖*f* ೧೫೮
ಆಲೋಕೌ (ದರ್ಶನೋದ್ಯೋತೌ) *g* (ಭೇರೀಪಟಹ)ಮಾನಕೌ ।*h*
(ಉತ್ಸಂಗಚಿಹ್ನಯೋ)ರಂಕಃ *i* ಕಳಂಕೋಂ*s* (ಕಾಪವಾದಯೋಃ) ‖*j* ೧೫೯
ತಕ್ಷಕೋ (ನಾಗವರ್ಧಕ್ಯೋ) *k* ರರ್ಕ (ಸ್ಸ್ಫಟಿಕಸೂರ್ಯಯೋಃ) ।*l*

---

a Heaven, sky, Svarga (*paradise*). *b* The world, a division of the universe, mankind, people. *c* A verse, stanza, fame. *d* Arrow, sword. *e* Jackal, Varuna (*Neptune*). *f* Rice wetted, parched and flattened, infant, child. *g* Sight, view, light. *h* Kettle-drum, tabor. *i* Thigh, mark, spot *j* Spot, blemish, defamation. *k* The name of a principal Naga or serpent, a carpenter. *l* Crystal, the sun.

a ಗಗನ, ಸ್ವರ್ಗ. *b* ಸ್ವರ್ಗಾದಿ, ಜನ. *c* ಪದ್ಯ, ಕೀರ್ತಿ. *d* ಬಾಣ, ಕತ್ತಿ. *e* ನರಿ, ವರುಣನು. *f* ಅವಲಕ್ಕಿ, ಮಗು. *g* ನೋಡುವಿಕೆ, ಬೆಳಕು. *h* ಭೇರಿ, ತಮಟೆ. *i* ತೊಡೆ, ಗುರುತು. *j* ಗುರುತು, ಅಪವಾದ. *k* ಒಂದು ಹಾವು, ಬಡಗಿ. *l* ಸ್ಫಟಿಕ, ಸೂರ್ಯ.

(ಮಾರುತೇ ವೇಧಸಿ ಬ್ರಧ್ನೇ ಪುಂಸಿ) ಕಃ *a* ಕಂ(ಶಿರೋಽಂಬುನೋಃ) ||*b* ೧೬೦
(ಸ್ಯಾ) ತ್ಪುಲಾಕ (ಸ್ತುಚ್ಛಧಾನ್ಯೇ ಸಂಕ್ಷೇಪೇ ಭಕ್ತಸಿಕ್ಥಕೇ) |*c*
(ಉಲೂಕೇ ಕರಿಣಃ ಪುಚ್ಛಮೂಲೋಪಾಂತೇ ಚ) ಪೇಚಕಃ ||*d* ೧೬೧
(ಕಮಂಡಲೌ ಚ) ಕರಕಃ *e* (ಸುಗತೇ ಚ) ವಿನಾಯಕಃ | *f*
ಕಿಷ್ಕು(ರ್ಹಸ್ತೇ ವಿತಸ್ತೌ ಚ) *g* (ಶೂಕಕೀಟೇ ಚ) ವೃಶ್ಚಿಕಃ ||*h* ೧೬೨
(ಪ್ರತಿಕೂಲೇ) ಪ್ರತೀಕ (ಸ್ತ್ರಿಷ್ವೇಕದೇಶೇ ತು ಪುಂಸ್ಯಯಂ) | *i*
(ಸ್ಯಾ)ದ್ಭೂತಿಕಂ (ತು ಭೂನಿಂಬೇ ಕತ್ತೃಣೇ ಭೂಸ್ತೃಣೇಽಪಿ ಚ) || *j* ೧೬೩
(ಜ್ಯೋತ್ಸ್ನಿಕಾಯಾಂ ಚ ಘೋಷೇ ಚ) ಕೋಶಾತಕ್ಯ *k* (ಥ ಕಟ್ಫಲೇ |
ಸಿತೇ ಚ ಖದಿರೇ) ಸೋಮವಲ್ಕ *l* (ಸ್ಸ್ಯಾದಥ ಸಿಲ್ಹಕೇ || ೧೬೪
ತಿಲಕಲ್ಕೇ ಚ) ಪಿಣ್ಯಾಕೋ *m* ಬಾಹ್ಲೀಕಂ (ರಾಮಠೇಪಿ ಚ) |*n*
(ಮಹೇಂದ್ರಗುಗ್ಗುಲೂಲೂಕವ್ಯಾಳಗ್ರಾಹಿಷು) ಕೌಶಿಕಃ ||*o* ೧೬೫

---

a Air or wind, Brahma, the sun, man. *b* Head, water. *c* Shrivelled or blighted or empty grain, abridgement, a grain of boiled rice. *d* Owl, root of an elephant's tail. *e* Water pot, pipkin, a crane or heron. *f* Buddha, Ganesha. *g* Cubit, span. *h* A stinging caterpillar, scorpion. *i* Opposition or hostility, a limb or portion of the body. *j* The plant *Justicia paniculata,* lemon grass *(Andropogon schoenanthus)*, broom grass. *k* The snake-gourd plant, the plant *Achyranthes aspera*. *l* A gourd or pumpkin plant, the tree *Mimosa catechu*. *m* Sediment of seed, oil cake. *n* Assafœtida, a Balkh (or Tartar) horse, saffron. *o* Indra, a fragrant gum, owl, snake-charmer.

a ಗಾಳಿ, ಬ್ರಹ್ಮ, ಸೂರ್ಯ, ಪುರುಷ. *b* ತಲೆ, ನೀರು. *c* ಜಳ್ಳು, ಸಂಕ್ಷೇಪ, ಅನ್ನದ ಅಗಳು. *d* ಗೂಬೆ, ಆನೆಯ ಬಾಲದ ಬುಡದ ಸಮೀಪ. *e* ಕಮಂಡಲ, ಪಕ್ಷಿ ವಿಶೇಷ. *f* ಬುದ್ಧ, ವಿಘ್ನೇಶ್ವರ. *g* ಮೊಳ, ಗೇಣು. *h* ಮುಳ್ಳು ಹುಳ, ಚೇಳು. *i* ಪ್ರತಿಕೂಲವಾದದ್ದು, ಅವಯವ. *j* ನೆಲಬೇವು, ಕಾಚಿಹುಲ್ಲು, ಹಂಚಿ ಹುಲ್ಲು. *k* ಪಡವಲಗಿಡ, ಔಡಲಗಿಡ. *l* ಕುಂಬಳಗಿಡ, ಬಿಳಿಯ ತಾರೆಗಿಡ. *m* ತದುಕಿನ ಧೂಪ, ಎಳ್ಳುಪಿಪ್ಪಿ. *n* ಹಿಂಗು, ಬಾಹ್ಲೀಕ ದೇಶದ ಕುದುರೆ, ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ. *o* ಇಂದ್ರ, ಗುಗ್ಗುಳ, ಗೂಬೆ,

(ರುಕ್ತಾಪಶಂಕಾಸ್ವಾ)ತಂಕ *a* (ಸ್ವಲ್ಪೇಪಿ) ಕ್ಷುಲ್ಲಕ(ಸ್ತ್ರಿಷು) ।*b*
ಜೈವಾತೃಕ(ಶ್ಶಶಾಂಕೇಪಿ) *c* (ಖುರೇಸ್ಯಶ್ವಸ್ಯ) ವರ್ತಕಃ ॥*d* ೧೬೬
(ವ್ಯಾಘ್ರೇಪಿ) ಪುಂಡರೀಕೋ (ನಾ) *e* (ಯವಾನ್ಯಾಮಪಿ) ದೀಪಕಃ ।*f*
ಸಾಲಾವೃಕಾಃ (ಕಪಿಕ್ರೋಷ್ಟುಶ್ವಾನಃ) *g* (ಸ್ವರ್ಣೇಪಿ) ಗೈರಿಕಂ ॥*h* ೧೬೭
(ಪೀಡಾರ್ಥೇಪಿ) ವ್ಯಳೀಕಂ (ನ್ಯಾ) *i* ದಳೀಕಂ (ತ್ವಪ್ರಿಯೇಽನೃತೇ) ।*j*
(ಶೀಲಾನ್ವಯಾ)ವನೂಕೇ (ದ್ವೇ) *k* ಶಲ್ಕೇ (ಶಕಲವಲ್ಕಲೇ) ॥*l* ೧೬೮
(ಸಾಷ್ಟೇ ಶತೇ ಸುವರ್ಣಾನಾಂ ಹೇಮ್ನ್ಯುರೋಭೂಷಣೇ ಪಲೇ ।
ದೀನಾರೇಪಿ ಚ) ನಿಷ್ಕೋಽ(ಸ್ತ್ರೀ) *m* ಕಲ್ಕೋಽ(ಸ್ತ್ರೀ ಶಮಲೈನಸೋಃ ॥ ೧೬೯
ದಂಭೇಪ್ಯಥ) *n* ಪಿನಾಕೋ(ಽಸ್ತ್ರೀ ಶೂಲಶಂಕರಧನ್ವನೋಃ) ।*o*
ಧೇನುಕಾ (ತು ಕರೇಣ್ವಾಂ ಚ) *p* (ಮೇಘಜಾಲೇಪಿ) ಕಾಳಿಕಾ ॥*q* ೧೭೦
ಕಾರಿಕಾ (ಯಾತನಾಕೃತ್ಯೋಃ) *r* ಕರ್ಣಿಕಾ (ಕರ್ಣಭೂಷಣೇ ।

---

a Sickness, affliction, fear. *b* Small, mean, insignificant, poor. *c* Moon, long-lived. *d* Horse's hoof, an earth worm. *e* Tiger, the elephant of the south-east point *f* The seed of bishop's-weed, cummin-seed. *g* Monkey, jackal, dog. *h* Gold, variegated, parti-coloured. *i* Grief, falsehood, shame. *j* Anything disagreeable, falsehood *k* Natural disposition, lineage. *l* A piece, a garment of bark (worn by hermits). *m* A weight of gold equal to 8,640 *guliganji*, gold, an ornament for the breast, a coin (Greek *doenarion*) *n* Sediment, impurity, sin, pride. *o* A weapon for stabbing or piercing, the bow of Siva. *p* Female elephant, cow. *q* A collection of clouds, Siva's *sakti* (Kali). *r* Pain, torment, doing.

a ರೋಗ, ತಾಪ, ಭಯ. *b* ಸ್ವಲ್ಪ, ಹಗರಣ, ಕ್ಷುದ್ರ. *c* ಚಂದ್ರನು, ಆಯುಷ್ಮಂತ. *d* ಕುದುರೆಯ ಗೊರಸು, ಒಂದು ತರದ ಮಣ್ಣುಹುಳು. *e* ಹುಲಿ, ದಿಗ್ಗಜ. *f* ಓಮುಕಾಳು, ಜೀರಿಗೆ. *g* ಕೋತಿ, ನರಿ, ನಾಯಿ. *h* ಚಿನ್ನ, ಧಾತು. *i* ದುಃಖ, ಸುಳ್ಳು, ನಾಚಿಕೆ. *j* ಇಷ್ಟವಲ್ಲದ್ದು, ಸಟೆ. *k* ಸ್ವಭಾವ, ಕುಲ. *l* ತುಂಡು, ನಾರುಶೀರೆ. *m* ನೂರೆಂಟು ಸುವರ್ಣ (ತೂಕದ ವಿಶೇಷ) ಚಿನ್ನ, ಎದೆಯಲ್ಲಿ ಧರಿಸುವ ಒಡವೆ, ಒಂದು ತರದ ನಾಣ್ಯ. *n* ಮಲ, ಪಾಪ, ಗರ್ವ. *o* ತಿವಿಯುವ ಆಯುಧ, ಶಿವನ ಬಿಲ್ಲು. *p* ಹೆಣ್ಣಾನೆ, ಹಸು. *q* ಮೇಘಗಳ ಗುಂಪು, ಶಿವಶಕ್ತಿ. *r* ತೀವ್ರವಾದ ವೇದನೆ, ಮಾಡುವಿಕೆ.

ಕರಿಹಸ್ತಾಂಗುಳೌ ಪದ್ಮಬೀಜಕೋಶ್ಯಾಂ ತ್ರಿಷೂತ್ತರೇ) ‖*a* ೧೭೧
ಬೃಂದಾರಕೌ (ರೂಪಿಮುಖ್ಯಾ) *b* ವೇಕೇ (ಮುಖ್ಯಾನ್ಯಕೇವಲಾಃ) ।*c*
(ಸ್ಯಾಡ್ಡಾಂಭಿಕಃ) ಕೌಕ್ಕುಟಿಕೋ (ಯಶ್ಚಾದೂರೇರಿತೇಕ್ಷಣಃ) ‖*d* ೧೭೨
ಲಾಲಾಟಿಕಃ (ಪ್ರಭೋರ್ಭಾವದರ್ಶೀ ಕಾರ್ಯಾಕ್ಷಮಶ್ಚ ಯಃ) ।*e*
(ಭೂಭೃನ್ನಿತಂಬವಲಯಚಕ್ರೇಷು) ಕಟಕೋಽ(ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ‖*f* ೧೭೩
(ಸೂಚ್ಯಗ್ರೇ ಕ್ಷುದ್ರಶತ್ರೌ ಚ ಲೋಮಹರ್ಷೇ ಚ) ಕಂಟಕಃ ।*g*

‖ ಇತಿ ಕಾಂತಾಃ ‖

ಮಯೂಖ(ಸ್ತ್ವಿಟ್ಕರಜ್ವಾಲಾ) *h* (ಸ್ವಳಿಬಾಣೌ) ಶಿಲೀಮುಖೌ ‖*i* ೧೭೪
ಶಂಖೋ (ನಿಧೌ ಲಲಾಟಾಸ್ಥ್ನಿಕಂಬೌ) *j* (ನ ಸ್ತ್ರೀಂದ್ರಿಯೇಽಪಿ) ಖಂ ।*k*
(ಘೃಣಿಜ್ವಾಲೇ ಅಪಿ) ಶಿಖೇ *l*

‖ ಇತಿ ಖಾಂತಾಃ ‖

(ಶೈಲವೃಕ್ಷೌ) ನಗಾವಗೌ ‖*m* ೧೭೫

---

a Ear-ring or trinket for the ear, the tip of an elephant's proboscis, the pericarp of a lotus. *b* Handsome, chief, a deity. *c* Pre-eminent, foremost, single, alone. *d* A coxcomb, a persistent importunate beggar. *e* An attentive servant, or one who anticipates his master's wishes from his countenance, an idler. *f* The side of a hill, bracelet, army. *g* Point of a needle, insignificant enemy, horripilation. *h* Splendour, ray, flame *i* Bee, arrow. *j* A number equal to 100 billions, temple or temporal bone of the face, conch. *k* The senses, sky. *l* Ray, flame, scalp-lock. *m* Hill, tree.

a ಕಿವಿಯೊಡವೆ, ಆನೆಯ ಸೊಂಡಿಲ ತುದಿ, ತಾವರೆಯ ನಡುವಿರುವ ದಿಂಬು. *b* ಚಲುವಾದವನು, ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದದ್ದು, ದೇವತೆ. *c* ಪ್ರಧಾನವಾದದ್ದು, ಇತರವಾದ, ಒಂಟಿ. *d* ಡಾಂಭಿಕನು, ದೂರದ ವರಿಗೆ ನೋಟವಿಲ್ಲದವನು. *e* ಅರಸಿನ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದವನು, ಕೆಲಸವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಲಾರದವನು. *f* ಬೆಟ್ಟದ ತಪ್ಪಲು, ಕಡಗ, ಸೈನ್ಯ. *g* ಸೂಜಿಯ ಕೊನೆ, ಅಲ್ಪನಾದ ಹಗೆ, ರೋಮಾಂಚ. *h* ಕಾಂತಿ, ಕಿರಣ, ಉರಿ. *i* ತುಂಬಿ, ಬಾಣ. *j* ಒಂದು ನಿಧಿ, ಹಣೆಯಮೂಳೆ, ಶಂಖ. *k* ಚಕ್ಷುರಾದೀಂದ್ರಿಯಗಳು, ಆಕಾಶ. *l* ಕಿರಣ, ಉರಿ, ಜುಟ್ಟು. *m* ಬೆಟ್ಟ, ಗಿಡ.

ಆಶುಗೌ (ವಾಯುವಿಶಿಖೌ) *a* (ಶರಾರ್ಕವಿಹಗಾಃ) ಖಗಾಃ ।*b*
ಪತಂಗೌ (ಪಕ್ಷಿಸೂರ್ಯೌ ಚ) *c* ಪೂಗಃ (ಕ್ರಮುಕಬೃಂದಯೋಃ) ॥*d* ।೧೭೬
(ಪಶವೋಽಪಿ) ಮೃಗಾ *e* ವೇಗಃ (ಪ್ರವಾಹಜವಯೋರಪಿ) ।*f*
ಪರಾಗಃ (ಕೌಸುಮೇ ರೇಣೌ ಸ್ನಾನೀಯಾದೌ ರಜಸ್ಯಪಿ) ॥*g* ೧೭೭
(ಗಜೇಽಪಿ) ನಾಗಮಾತಂಗಾ *h* ಅಪಾಂಗ(ಸ್ತಿಲಕೇಽಪಿ ಚ) ।*i*
ಸರ್ಗ(ಸ್ಸ್ವಭಾವನಿರ್ಮೋಕನಿಶ್ಚಯಾಧ್ಯಾಯಸೃಷ್ಟಿಷು) ॥*j* ೧೭೮
ಯೋಗ(ಸ್ಸನ್ನಹನೋಪಾಯಧ್ಯಾನಸಂಗತಿಯುಕ್ತಿಷು) ।*k*
ಭೋಗ(ಸ್ಸುಖೇ ಸ್ತ್ರ್ಯಾದಿಭೃತಾವಹೇಶ್ಚ ಫಣಕಾಯಯೋಃ) ॥*l* ೧೭೯
(ಚಾತಕೇ ಹರಿಣೇ ಪುಂಸಿ) ಸಾರಂಗ(ಶ್ಶಬಲೇ ತ್ರಿಷು) ।*m*
(ಕಪೌ ಚ)ಪ್ಲವಗ *n* (ಶ್ಶಾಪೇ) ತ್ವಭಿಷಂಗಃ (ಪರಾಭವೇ) ॥*o* ೧೮೦
(ಯಾನಾದ್ಯಂಗೇ) ಯುಗಃ (ಪುಂಸಿ) *p* ಯುಗಂ (ಯುಗ್ಮೇ ಕೃತಾದಿಷು) ।*q*

---

a Wind, arrow. *b* Arrow, sun, bird. *c* Bird, sun. *d* Areca-nut, heap or multitude. *e* Quadruped, deer, *Mrigashira,* the fifth lunar asterism. *f* Stream, speed. *g* Pollen or farina of a flower, a fragrant powder used after bathing. *h* Snake, elephant, outcaste (*pariah*). *i* Sectarian mark on the forehead, outer corner of the eye. *j* Nature or natural disposition, abandoning or letting go, certainty, a chapter, creation. *k* Preparation, a means, a mode of devotion by which union with god is supposed to be obtained, joining, an expedient. *l* Enjoyment, nourishing or, cherishing, a snake's expanded hood, a snake's body. *m* The *chataka* bird (*Cuculus melanoleucus*), deer, variegated. *n* Monkey, frog. *o* Curse, calumny. *p* A yoke. *q* Pair, couple, an age or period of time.

a ಗಾಳಿ, ಬಾಣ. *b* ಬಾಣ, ಸೂರ್ಯ, ಪಕ್ಷಿ. *c* ಹಕ್ಕಿ, ಸೂರ್ಯ. *d* ಅಡಕೆ, ಗುಂಪು. *e* ಪಶು, ಹುಲ್ಲೆ, ಮೃಗಶಿರವೆಂಬ ನಕ್ಷತ್ರ. *f* ಪ್ರವಾಹ, ವೇಗ. *g* ಹೂವಿನಲ್ಲಿರುವ ದೂಳು, ಸ್ನಾನದ ಹಿಟ್ಟು ಮುಂತಾದ ದೂಳು. *h* ಹಾವು, ಆನೆ, ಹೊಲೆಯನು. *i* ಹಣೆಯ ಬೊಟ್ಟು, ಕಡೆಗಣ್ಣು. *j* ಸಹಜ ಗುಣ, ಬಿಡುವದು, ದಿಟ, ಗ್ರಂಥಭಾಗ, ನಿರ್ಮಾಣ. *k* ಸನ್ನಾಹ, ಸಾಧನ, ಧ್ಯಾನ, ಸೇರುವಿಕೆ, ಯುಕ್ತಿ. *l* ಆನಂದ, ಸ್ತ್ರೀ ಮುಂತಾದವರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವಿಕೆ, ಹಾವಿನಹೆಡೆ, ಹಾವಿನ ಮೈ. *m* ಚಾತಕಪಕ್ಷಿ, ಜಿಂಕೆ, ಹಲವು ಬಣ್ಣವುಳ್ಳದ್ದು. *n* ಕೋತಿ, ಕಪ್ಪೆ. *o* ಶಪಿಸುವದು, ತಿರಸ್ಕಾರ. *p* ಬಂಡಿಯ ನೊಗ. *q* ಜೊತೆ, ಕಾಲವಿಶೇಷ.

(ಸ್ವರ್ಗೇಷುಪಶುವಾಗ್ವಜ್ರದಿಙ್ನೇತ್ರಘೃಣಿಭೂಜಲೇ ॥ ೧೮೧
ಲಕ್ಷ್ಯದೃಷ್ಟ್ಯಾ ಸ್ತ್ರಿಯಾಂಪುಂಸಿ) ಗೌ *a* ಲಿಂಗಂ (ಚಿಹ್ನಶೇಫಸೋಃ) ।*b*
ಶೃಂಗಂ (ಪ್ರಾಧಾನ್ಯಸಾನ್ವೋಶ್ಚ) *c* ವರಾಂಗಂ (ಮೂರ್ಧಗುಹ್ಯಯೋಃ)॥*d*
ಭಗ(ಶ್ರೀಕಾಮಮಾಹಾತ್ಮ್ಯವೀರ್ಯಯತ್ನಾರ್ಕಕೀರ್ತಿಷು) ।*e*

॥ ಇತಿ ಗಾಂತಾಃ ॥

ಪರಿಘಃ (ಪರಿಘಾತೇಽಸ್ತ್ರೇ) *f* ಽಪ್ಯೋಘೋ (ಬೃಂದೇಽಂಭಸಾಂ ರಯೇ) ॥*g*
(ಮೂಲ್ಯೇ ಪೂಜಾವಿಧಾ) ವರ್ಘೋಽ *h* (ಂಹೋದುಃಖವ್ಯಸನೇ) ಷ್ವಘಂ ।*i*
(ತ್ರಿಷ್ವಿಷ್ಟೇಽಲ್ಪೇ) ಲಘುಃ *j*

॥ ಇತಿ ಘಾಂತಾಃ ॥

ಕಾಚಾ (ಶ್ಶಿಕ್ಯಮೃದ್ಭೇದದೃಗ್ರುಜಃ) ॥*k* ೧೮೪
(ವಿಪರ್ಯಾಸೇ ವಿಸ್ತರೇ ಚ) ಪ್ರಪಂಚಃ *l* (ಪಾವಕೇ) ಶುಚಿಃ ।

---

a Arrow, cow, speech, thunder-bolt, quarter (of the compass), eye, ray of light, the earth, water. *b* A mark, penis. *c* Chief or principal, summit, peak of a mountain, a horn. *d* Head, pudendum. *e* Fortune, wish or desire, greatness, might, exertion, sun, fame, the six kinds of wealth, pudendum muliebre. *f* Slaughter, a club with an iron ferule. *g* Flock, flood. *h* Price, worship. *i* Sin, sorrow, gambling. *j* Object of desire, not heavy. *k* The strings of a balance, glass or china ware, a disease of the eyes. *l* Upside down or reverse, extent.

a ಸ್ವರ್ಗ, ಬಾಣ, ಪಶು, ನುಡಿ, ಸಿಡಿಲು, ದೆಸೆ, ಕಣ್ಣು, ಕಿರಣ, ಭೂಮಿ, ನೀರು. *b* ಗುರ್ತು, ಶಿಶ್ನ. *c* ಮುಖಂಡನಾಗಿರುವಿಕೆ, ಬೆಟ್ಟದ ಶಿಖರ, ಕೊಂಬು. *d* ತಲೆ, ಉಪಸ್ಥ. *e* ಐಶ್ವರ್ಯ, ಇಚ್ಛೆ, ದೊಡ್ಡತನ, ಶಕ್ತಿ, ಯತ್ನ, ಸೂರ್ಯ, ಯಶಸ್ಸು, ಷಡ್ಗುಣೈಶ್ವರ್ಯ, ಉಪಸ್ಥ. *f* ಹಿಂಸೆ, ಕಬ್ಬಿಣದ ಕಟ್ಟುಹಾಕಿದ ದೊಡ್ಡ ದೊಣ್ಣೆ. *g* ಗುಂಪು, ನೀರಿನವೇಗ. *h* ಬೆಲೆ, ಪೂಜಾವಿಧಿ. *i* ಪಾಪ, ದುಃಖ, ಜೂಜು ಮೊದಲಾದದ್ದು. *j* ಇಷ್ಟವಾದ, ಅಲ್ಪವಾದ *k* ನೆಲುವು, ಗಾಜು, ನೇತ್ರರೋಗ. *l* ವ್ಯತ್ಯಾಸ, ಹರಡಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ.

(ಮಾಸ್ಯಮಾತ್ಯೇ ಚಾತ್ಯುಪಧೇ ಪುಂಸಿ ಮೇಧ್ಯೇ ಸಿತೇ ತ್ರಿಷು) ||*a* ೧೮೫
(ಅಭಿಷ್ವಂಗೇ ಸ್ಪೃಹಾಯಾಂ ಚ ಗಭಸ್ತೌ ಚ) ರುಚಿಃ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) |*b*

|| ಇತಿ ಚಾಂತಾಃ ||

(ಕೇಕಿತಾರ್ಕ್ಷ್ಯ್) ವಹಿಭುಜೌ *c* (ದಂತವಿಪ್ರಾಂಡಜಾ) ದ್ವಿಜಾಃ ||*d* ೧೮೬
ಅಜಾ (ವಿಷ್ಣುಹರಚ್ಛಾಗಾ) *e* (ಗೋಷ್ಠಾಧ್ವನಿವಹಾ) ವ್ರಜಾಃ | *f*
ಧರ್ಮರಾಜೌ (ಜಿನಯಮೌ) *g* ಕುಂಜೋ (ದಂತೇಪಿ ನ ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ||*h* ೧೮೭
ವಲಜೇ (ಕ್ಷೇತ್ರಪೂರ್ದ್ವಾರೇ) *i* ವಲಜಾ (ವಲ್ಗುದರ್ಶನಾ) | *j*
(ಸಮೇ ಕ್ಷ್ಮಾಂಶೇ ರಣೇ)ಽಪ್ಯಾಜಿಃ *k* ಪ್ರಜಾ (ಸ್ಯಾತ್ಸಂತತೌ ಜನೇ) ||*l* ೧೮೮
ಅಬ್ಜೌ (ಶಂಖಶಶಾಂಕೌ ಚ) *m* (ಸ್ವಕೇನಿತ್ಯೇ)ನಿಜಂ (ತ್ರಿಷು) |*n*

|| ಇತಿ ಜಾಂತಾಃ ||

(ಪುಂಸ್ಯಾತ್ಮನಿ ಪ್ರವೀಣೇತು) ಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞೋ (ವಾಚ್ಯಲಿಂಗಕಃ) ||*o* ೧೮೯
ಸಂಜ್ಞಾ (ಸ್ಯಾಚ್ಚೇತನಾ ನಾಮ ಹಸ್ತಾದ್ಯೈಶ್ಚಾರ್ಥಸೂಚನಾ) | *p*

|| ಇತಿ ಜ್ಞಾಂತಾಃ ||

---

a Fire, the lunar month *Ashadha*, minister immaculate, white. *b* Intent wish, splendour. *c* Peacock, the Brahmani kite. *d* Tooth, Brahman, bird, snake. *e* Vishnu, Siva, goat. *f* Cow-shed road, multitude. *g* Jain deity, Yama (*Pluto*). *h* Elephant's tusk, arbour. *i* Field, gate of a town. *j* Handsome woman. *k* Level ground, battle. *l* Offspring, people. *m* Shell, moon, lotus. *n* One's own property, permanent. *o* Soul, man of talent. *p* Wisdom, name, gesture.

a ಬೆಂಕಿ, ಆಷಾಢಮಾಸ, ಲಂಚ ಮುಂತಾದ ದೋಷಗಳಿಲ್ಲದ ಮಂತ್ರಿ, ಪರಿಶುದ್ಧ, ಬೆಳ್ಳಗಿರುವ. *b* ಆಸಕ್ತಿ, ಇಚ್ಛೆ, ಕಾಂತಿ. *c* ನವಿಲು, ಗರುಡ. *d* ಹಲ್ಲು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಹಕ್ಕಿ, *e* ವಿಷ್ಣು, ಶಿವ, ಮೇಕೆ, ಹಾವು. *f* ದನದ ಕೊಟ್ಟಿಗೆ, ದಾರಿ, ಗುಂಪು. *g* ಜಿನದೇವ, ಯಮ. *h* ಆನೆಯ ದಂತ, ಬಳ್ಳಿಗಿಡಗಳ ಪೊದರು. *i* ಹೊಲ, ಊರುಬಾಗಿಲು. *j* ಸುಂದರಸ್ತ್ರೀ. *k* ಸಮವಾಗಿರುವ ಭೂಭಾಗ, ಯುದ್ಧ. *l* ಸಂತಾನ, ಜನಗಳು. *m* ಶಂಖ, ಚಂದ್ರ, ತಾವರೆ. *n* ತನ್ನದು, ಶಾಶ್ವತವಾದ. *o* ಆತ್ಮ, ಜಾಣ. *p* ಜ್ಞಾನ, ಹೆಸರು, ಹಸ್ತಾದಿಗಳಿಂದ ವಿಷಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಿಕೆ.

(ಕಾಕೇಭಗಂಡೌ) ಕರಟೌ *a* (ಗಜಗಂಡಕಟೇ) ಕಟೌ ॥*b* ೧೯೦
ಶಿಪಿವಿಷ್ಟ(ಸ್ತು ಖಲತೌ ದುಶ್ಚರ್ಮಣಿ ಮಹೇಶ್ವರೇ) ।*c*
(ದೇವಶಿಲ್ಪಿನ್ಯಪಿ) ತ್ವಷ್ಟಾ *d* ದಿಷ್ಟಂ (ದೈವೇಽಪಿ ನ ದ್ವಯೋಃ) ॥*e* ೧೯೧
(ರಸೇ) ಕಟುಃ (ಕಟ್ವಕಾರ್ಯೇ ತ್ರಿಷು ಮತ್ಸರತೀಕ್ಷ್ಣಯೋಃ) ।*f*
ರಿಷ್ಟಂ (ಕ್ಷೇಮಾಶುಭಾಭಾವೇ) *g* (ತ್ವ)ರಿಷ್ಟೇ (ತು ಶುಭಾಶುಭೇ) ॥*h* ೧೯೨
(ಮಾಯಾನಿಶ್ಚಲಯಂತ್ರೇಷು ಕೈತವಾನೃತರಾಶಿಷು ।
ಅಯೋಘನೇಶೈಲಶೃಂಗೇ ಸೀರಾಂಗೇ) ಕೂಟ(ಮಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ॥*i* ೧೯೩
(ಸೂಕ್ಷ್ಮೈಲಾಯಾಂ) ತ್ರುಟಿಃ (ಸ್ತ್ರೀಸ್ಯಾತ್ಕಾಲೇಽಲ್ಪೇ ಸಂಶಯೇಪಿ ಚ) ।*j*
(ಅತ್ಯುತ್ಕರ್ಷಾಶ್ರಯಃ) ಕೋಟ್ಯೋ *k* (ಮೂಲೇ ಲಗ್ನಕಚೇ) ಜಟಾ ॥*l* ೧೯೪
ವ್ಯುಷ್ಟಿಃ (ಫಲೇ ಸಮೃದ್ಧೌ ಚ) *m* ದೃಷ್ಟಿ (ಜ್ಞಾನೇಽಕ್ಷ್ಣಿದರ್ಶನೇ) ।*n*
ಇಷ್ಟಿ (ರ್ಯಾಗೇಚ್ಛಯೋಃ) *o* ಸೃಷ್ಟಂ (ನಿಶ್ಚಿತೇ ಬಹುಳೇ ತ್ರಿಷು) ॥*p* ೧೯೫

---

a Crow, an elephant's temple. *b* Waist, elephant's temple *c* A bald head, leper, Siva. *d Vishvakarma*, the artist of the gods (*Vulcan*), carpenter. *e* Destiny, time. *f* Pungent of taste, forbidden action, envy, sharp. *g* Prosperity, freedom from misfortune. *h* Good-luck, ill-luck. *i* Juggling, immovable machinery, fraud, false, heap, hammer, peak of a mountain, plough-share. *j* Small cardamom, a moment as a measure of time, suspicion. *k* End or horn of a bow, eminence, edge, ten millions, a *crore*. *l* Root depending from a branch of the banyan tree, matted hair. *m* Advantage or profit, plenitude. *n* Intelligence, eye, sight. *o* A sacrifice, wish. *p* Proved, genuine, abundant.

a ಕಾಗೆ, ಆನೆಯ ಕೆನ್ನೆ. *b* ಆನೆಯ ಕೆನ್ನೆ, ಸೊಂಟ. *c* ಪಟ್ಟತಲೆಯವನು, ದುಷ್ಟಚರ್ಮವುಳ್ಳವನು, ಶಿವನು. *d* ವಿಶ್ವಕರ್ಮನೆಂಬ ದೇವಶಿಲ್ಪಿ, ಬಡಗಿ. *e* ಅದೃಷ್ಟ, ಕಾಲ. *f* ಕಾರ, ಮಾಡಬಾರದ ಕೆಲಸ, ಮತ್ಸರ, ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ. *g* ಕ್ಷೇಮ, ಅಶುಭವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ. *h* ಶುಭ, ಅಶುಭ. *i* ಇಂದ್ರಜಾಲಾದಿ ಭ್ರಾಂತಿ, ಚಲನವಿಲ್ಲದ್ದು ಯಂತ್ರ, ಕಪಟ, ಸುಳ್ಳು, ಗುಡ್ಡೆ, ಚಮ್ಮಟಿಗೆ, ಬೆಟ್ಟದ ತುದಿ, ಗುಳ. *j* ಸಣ್ಣ ಯಾಲಕ್ಕಿ, ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು, ಸಂದೇಹ. *k* ಬಿಲ್ಲತುದಿ, ಅತಿಶಯ, ಅಂಚು, ೧೦೦ ಲಕ್ಷಸಂಖೆ. *l* ಮರದ ಬಿಳಿಲು, ಜಡೆ. *m* ಪ್ರಯೋಜನ, ಸಮೃದ್ಧಿ. *n* ತಿಳಿವಳಿಕೆ, ಕಣ್ಣು, ನೋಟ. *o* ಯಾಗ, ಇಚ್ಛೆ. *p* ನಿಶ್ಚಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು, ಬಹಳವಾದದ್ದು.

ಕಷ್ಟೇ (ತು ಕೃಚ್ಛ್ರಗಹನೇ) *a* (ದಕ್ಷಾಮಂದಾಗದೇಷು ತು) ।
ಪಟು (ದ್ವೌ ವಾಚ್ಯಲಿಂಗೌ ಚ) *b*

॥ ಇತಿ ಟಾಂತಾಃ ॥

ನೀಲಕಂಠ(ಶ್ಶಿವೇಽಪಿ ಚ) ॥*c* ೧೯೬
(ಪುಂಸಿ) ಕೋಷ್ಠೋಽಂ (ತರ್ಜಠರಂ ಕುಸೂಲೋಽಂತರ್ಗೃಹಂ ತಥಾ) ।*d*
ನಿಷ್ಠಾ (ನಿಷ್ಪತ್ತಿನಾಶಾಂತಾಃ) *e* ಕಾಷ್ಠೋ(ತ್ಕರ್ಷೇ ಸ್ಥಿತೌ ದಿಶಿ) ॥*f* ೧೯೭
(ತ್ರಿಷು) ಜ್ಯೇಷ್ಠೋಽ(ತಿಶಸ್ತೇ ಪಿ) *g* ಕನಿಷ್ಠೋಽ(ತಿಯುವಾಲ್ಪಯೋಃ) ।*h*

॥ ಇತಿ ಠಾಂತಾಃ ॥

ದಂಡೋಽ (ಸ್ತ್ರೀ ಲಗುಡೇಪಿ ಸ್ಯಾ) *i* ದ್ಗುಡೋ (ಗೋಳೇಕ್ಷುಪಾಕಯೋಃ) ॥*j*
(ಸರ್ಪಮಾಂಸಾತ್ಪಶೂ) ವ್ಯಾಡೌ *k* (ಭೂಗೋವಾಚ) ಸ್ತ್ವಿಡಾ ಇಳಾ ।*l*
ಕ್ಷ್ವೇಡಾ (ವಂಶಶಲಾಕಾಪಿ) *m* ನಾಡೀ (ಕಾಲೇಪಿ ಷಟ್‌ಕ್ಷಣೇ) ॥*n* ೧೯೯
ಕಾಂಡೋಽ (ಸ್ತ್ರೀ ದಂಡಬಾಣಾರ್ವವರ್ಗಾವಸರವಾರಿಷು) ।*o*

---

a Misfortune, impregnable. *b* Clever, sharp, healthy. *c* Siva, peacok. *d* Stomach, granary, interior apartment. *e* Accomplishment, disappearance, catastrophe. *f* Excellence or superiority, being, point of the compass. *g* An elder or chief, elder. *h* Very young, insignificant. *i* Stick or staff, punishment. *j* A ball, molasses or *jaggery*. *k* Serpent, carnivorous animal. *l* Earth, the cow, speech or language. *m* Bamboo tube or pipe, roar of a lion. *n* An Indian hour of 24 English minutes, stalk of a plant, any tubular organ of the body, as artery, vein, intestine, etc. *o* Stick or staff, arrow, horse, a chapter or section, opportunity, water.

a ಕ್ಲೇಶಕರ, ಪ್ರವೇಶಿಸುವದಕ್ಕೆ ಅಶಕ್ಯ. *b* ಸಮರ್ಥ, ಚಟವಟಿಕೆಯುಳ್ಳವನು, ರೋಗವಿಲ್ಲದವನು. *c* ಶಿವನು, ನವಿಲು. *d* ಒಳಹೊಟ್ಟೆ, ಓಡೆ, ಒಳಮನೆ. *e* ಕಾರ್ಯವಾಗುವಿಕೆ, ಕಾಣದೆ ಹೋಗುವಿಕೆ, ಕೆಟ್ಟುಹೋಗುವಿಕೆ. *f* ಹೆಚ್ಚಿಗೆ, ಇರುವಿಕೆ, ದಿಕ್ಕು. *g* ಶ್ರೇಷ್ಠ, ಬಹಳ ಹಿರಿಯ. *h* ಬಹಳ ಕಿರಿಯ, ಅತ್ಯಲ್ಪ. *i* ದೊಣ್ಣೆ, ಶಿಕ್ಷೆ. *j* ಉಂಡೆ, ಬೆಲ್ಲ. *k* ಹಾವು, ಮಾಂಸವನ್ನು ತಿನ್ನುವ ಪಶು. *l* ಭೂಮಿ, ಗೋವು, ವಾಕ್ಕು ೨. *m* ಬಿದಿರಿನ ಸೀಬು, ಸಿಂಹನಾದ. *n* ಆರು ಕ್ಷಣಗಳಕಾಲ, ಸೊಪ್ಪಿನ ದಂಟು, ನರ. *o* ಕೋಲು, ಬಾಣ, ಕುದುರೆ, ಗ್ರಂಥಭಾಗ, ಸಮಯ, ನೀರು.

(ಸ್ಯಾ)ದ್ಭಾಂಡ(ಮಶ್ವಾಭರಣೇಽಮತ್ರೇ ಮೂಲವಣಿಗ್ಧನೇ) ||*a* ೨೦೦

|| ಇತಿ ಡಾಂತಾಃ ||

(ಭೃಶಪ್ರತಿಜ್ಞಯೋ)ರ್ಬಾಢಂ *b* ಪ್ರಗಾಢಂ (ಭೃಶಕೃಚ್ಛ್ರಯೋಃ) |*c*
(ಶಕ್ತಸ್ಥೂಲೌ ತ್ರಿಷು) ದೃಢೌ *d* ವ್ಯೂಢೌ (ವಿನ್ಯಸ್ತಸಂಹತೌ) ||*e* ೨೦೧

|| ಇತಿ ಢಾಂತಾಃ ||

ಭ್ರೂಣೋಽ(ರ್ಭಕೇ ಸ್ತ್ರೈಣಗರ್ಭೇ) *f* ಬಾಣೋ (ಬಲಿಸುತೇ ಶರೇ) |*g*
ಕಣೋಽ(ತಿಸೂಕ್ಷ್ಮೇ ಧಾನ್ಯಾಂಶೇ) *h* (ಸಂಘಾತೇ ಪ್ರಮಥೇ) ಗಣಃ ||*i* ೨೦೨
ಪಣೋ (ದೂತಾದಿಷೂತ್ಸೃಷ್ಟೇ ಭೃತೌ ಮೂಲ್ಯೇ ಧನೇಽಪಿ ಚ) |*j*
(ಮೌರ್ವ್ಯಾಂ ದ್ರವ್ಯಾಶ್ರಿತೇ ಸತ್ವಶುಕ್ಲಸಂಧ್ಯಾದಿಕೇ) ಗುಣಃ ||*k* ೨೦೩
(ನಿರ್ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥಿತೌ ಕಾಲವಿಶೇಷೋತ್ಸವಯೋಃ) ಕ್ಷಣಃ |*l*

---

a Trappings of a horse, earthen vessel, stock in trade. *b* Excessive; assent, asseveration. *c* Excessive, hardship. *d* Able, stout. *e* Arrayed or placed in order, touching. *f* Child, embryo. *g* Name of an Asura or giant, arrow. *h* Particle or atom, broken rice. *i* Class or multitude, troop of inferior deities considered as Siva's attendants and under the especial superintendence of Ganesha. *j* A bet, a stake (at play); wages, price, ready money. *k* Bow string; quality of any object, such as generosity, bravery; the three fundamental qualities—*sattva, rajas*, and *tamas*, colour, the six political expedients. *l* Leisure, a moment (= the twelfth, part of a *muhurta*), festival.

a ಕುದುರೆಗೆ ಅಲಂಕರಿಸುವ ಒಡವೆ, ಪಾತ್ರೆ, ವರ್ತಕನ ಬಂಡವಾಳ. *b* ವಿಶೇಷವಾದ, ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ. *c* ವಿಶೇಷವಾದ, ಕಷ್ಟ. *d* ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳ, ದಪ್ಪವಾಗಿರುವ. *e* ರಚನಾವಿಶೇಷದಿಂದ ಇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ತಗಲಿದ. *f* ಮಗು, ಬಸುರು. *g* ಬಲಿಪುತ್ರ, ಸರಳು. *h* ಬಹಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮ, ನುಚ್ಚು. *i* ಸಮೂಹ, ಶಿವನ ಸಭಿಕ. *j* ಜೂಜಿನಲ್ಲಿ ಇಡುವ ದ್ರವ್ಯ, ಕೂಲಿ, ಬೆಲೆ, ಧನ. *k* ಬಿಲ್ಲಿನ ಹಗ್ಗ, ತ್ಯಾಗಶೌರ್ಯಾದಿಗಳು, ಸತ್ವ ರಜಸ್ತಮಸ್ಸುಗಳು, ಬಿಳುಪು ಕಪ್ಪು ಮುಂತಾದವು, ಸಂಧಿ ವಿಗ್ರಹಾದಿಗಳು. *l* ಕೆಲಸವಿಲ್ಲದೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಇರುವಿಕೆ, ಕಾಲವಿಶೇಷ, ಸಂತೋಷದ ಕೆಲಸ.

ವರ್ಣೋ (ದ್ವಿಜಾದೌ ಶುಕ್ಲಾದೌ ಸ್ತುತೌ ವರ್ಣಂ ತು ವಾಽಕ್ಷರೇ) ||*a* ೨೦೪
ಅರುಣೋ (ಭಾಸ್ಕರೇಽಪಿ ಸ್ಯಾದ್ವರ್ಣಭೇದೇ ಸ ತು ತ್ರಿಷು) *b*
ಸ್ಥಾಣು (ಶ್ಶರ್ವೇಸ್ಯಥ) *c* ದ್ರೋಣಃ (ಕಾಕೋಲೇಪಿ) *d* (ರವೇ) ರಣಃ ||*e*
ಗ್ರಾಮಣೀ(ರ್ನಾಪಿತೇ ಪುಂಸಿ ಶ್ರೇಷ್ಠೇ ಗ್ರಾಮಾಧಿಪೇ ತ್ರಿಷು) |*f*
ಊರ್ಣಾ (ಮೇಷಾದಿಲೋಮ್ನಿ ಸ್ಯಾದಾವರ್ತೇಚಾಂತರಾ ಭ್ರುವೌ) ||*g* ೨೦೬
ಹರಿಣೀ (ನ್ಯಾನ್ಮೃಗೀ ಹೇಮಪ್ರತಿಮಾ ಹರಿತಾ ಚ ಯಾ) |*h*
(ತ್ರಿಷು ಪಾಂಡೌ ಚ) ಹರಿಣಃ *i* ಸ್ಥೂಣಾ (ಸ್ತಂಭೇಪಿ ವೇಶ್ಮನಃ) ||*j* ೨೦೭
ತೃಷ್ಣೇ (ಸ್ಪೃಹಾ ಪಿಪಾಸೇ ದ್ವೇ) *k* (ಜುಗುಪ್ಸಾ ಕರುಣೇ) ಘೃಣೇ |*l*
(ವಣಿಕ್ಪಥೇ ಚ) ವಿಪಣಿ *m* (ಸ್ಸುರಾ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಚ) ವಾರುಣೀ ||*n* ೨೦೮
ಕರೇಣು (ರಿಭ್ಯಾಂ ಸ್ತ್ರೀ ನೇಭೇ) *o* ದ್ರವಿಣಂ (ತು ಬಲೇ ಧನೇ) |*p*
ಶರಣಂ (ಗೃಹರಕ್ಷಿತ್ರೋಃ) *q* ಶ್ರೀಪರ್ಣಂ (ಕಮಲೇಪಿ ಚ) ||*r* ೨೦೯
(ವಿಷಾಭಿಮರಲೋಹೇಷು) ತೀಕ್ಷ್ಣಂ (ಕ್ಲೀಬೇ ಖರೇ ತ್ರಿಷು) |*s*

---

a Caste, colour, praise, a letter of the alphabet. *b* Sun, the sun's charioteer (*aurora*), red. *c* Siva, trunk of a tree. *d* Raven, a measure of capacity (=a little over 64 lbs.), the plant *Phlomis indica*. *e* Noise, battle. *f* Barber, chief, head of a village. *g* Wool, a curl of hair between the eyebrows, (a sign of a superior being). *h* Doe, golden image, yellow. *i* Yellowish-white, deer. *j* Pillar, iron image. *k* Desire, thirst. *l* Hate or disinclination, compassion, *m* Street of shops, bazaar; shop. *n* Spirituous liquor, west. *o* She elephant, male elephant. *p* Strength, wealth. *q* House, protector. *r* Lotus flower, the tree *Philanthus emblica*. *s* Poison, war, steel, sharp, hard.

a ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮುಂತಾದ ಜಾತಿ, ಬಿಳುಪು ಮುಂತಾದ ಬಣ್ಣ, ಕೊಂಡಾಡುವಿಕೆ, ಅಕ್ಷರ. *b* ಸೂರ್ಯ, ಸೂರ್ಯನ ಸಾರಥಿ, ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣ. *c* ಶಿವ, ಮೋಟು ಮರ. *d* ಕರಿಯ ಕಾಗೆ, ನಾಲ್ಕು ಕೊಳಗ, ತುಂಬೆ ಗಿಡ. *e* ಧ್ವನಿ, ಯುದ್ಧ. *f* ಹಜಾಮ, ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದವನು, ಗ್ರಾಮಾಧಿಪತಿ. *g* ಉಣ್ಣೆ, ಹುಬ್ಬುಗಳ ನಡುವಿರುವ ಸುಳಿ. *h* ಹೆಣ್ಣು ಹುಲ್ಲೆ, ಚಿನ್ನದ ಪ್ರತಿಮೆ, ಹಳದಿ ಬಣ್ಣವುಳ್ಳ. *i* ಬಿಳಿದಾದ, ಜಿಂಕೆ. *j* ಕಂಬ, ಕಬ್ಬಿಣದ ಬೊಂಬೆ. *k* ಆಶೆ, ನೀರಡಿಕೆ *l* ಜಿಹಾಸೆ, ದಯೆ. *m* ಅಂಗಡಿ ಬೀದಿ, ಅಂಗಡಿ. *n* ಹೆಂಡ, ಪಡುವಲು. *o* ಹೆಣ್ಣಾನೆ, ಗಂಡಾನೆ. *p* ಬಲ, ಧನ. *q* ಮನೆ, ರಕ್ಷಕ. *r* ತಾವರೆ, ನೆಲ್ಲಿಮರ. *s* ವಿಷ ಯುದ್ಧ, ಉಕ್ಕು, ಹರಿತವಾಗಿರುವ, ಕಠಿಣವಾಗಿರುವ.

ಪ್ರಮಾಣಂ (ಹೇತುಮರ್ಯಾದಾಶಾಸ್ತ್ರೇಯತ್ತಾಪ್ರಮಾತೃಷು) ॥*a* ೨೧೦
ಕರಣಂ (ಸಾಧಕತಮಕ್ಷೇತ್ರಗಾತ್ರೇಂದ್ರಿಯೇಷ್ವಪಿ) ।*b*
(ಪ್ರಾಣ್ಯುತ್ಪಾದೇ) ಸಂಸರಣ (ಮಸಂಬಾಧೇ ಚಮೂಗತೌ ॥ ೨೧೧
ಘಂಟಾಪಥೇಽಥ) *c* (ವಾಂತಾನ್ನೇ) ಸಮುದ್ಧರಣ (ಮುನ್ನಯೇ) ।*d*
(ಅಥ ತ್ರಿಷು) ವಿಷಾಣಂ (ಸ್ಯಾತ್ಪಶುಶೃಂಗೇಭದಂತಯೋಃ) ॥*e* ೨೧೨
ಪ್ರವಣಃ (ಕ್ರಮನಿವ್ನೋರ್ವ್ಯಾಂ ಪ್ರಹ್ವೇ ನಾ ತು ಚತುಷ್ಪಥೇ) । *f*
ಸಂಕೀರ್ಣೌ (ನಿಚಿತಾಶುದ್ಧಾ) *g* ಇರಿಣಂ (ಶೂನ್ಯಮೂಷರಂ) ॥*h* ೨೧೩

॥ ಇತಿ ಣಾಂತಾಃ ॥

(ದೇವಸೂರ್ಯೌ) ವಿವಸ್ವಂತೌ *i* ಸರಸ್ವಂತೌ (ನದಾರ್ಣವೌ) । *j*
(ಪಕ್ಷಿತಾರ್ಕ್ಷ್ಯೌ) ಗರುತ್ಮಂತೌ *k* ಶಕುಂತೌ (ಭಾಸಪಕ್ಷಿಣೌ) ॥*l* ೨೧೪
(ಅಗ್ನ್ಯುತ್ಪಾತೌ) ಧೂಮಕೇತೂ *m* ಜೀಮೂತೌ (ಮೇಘಪರ್ವತೌ) ।*n*
ಹಸ್ತೌ (ತು ಪಾಣಿನಕ್ಷತ್ರೇ) *o* ಮರುತೌ (ಪವನಾಮರೌ) ॥*p* ೨೧೫

---

a Cause, respect, a work of sacred authority, measure, one who is an authority. *b* Instrument, agent; landed property, the body, an organ of sense. *c* Domestic life, progress or march of troops, highway. *d* Vomited food, lifting. *e* Horn, elephant's tusk. *f* Sloping ground, bent, a place where four roads meet. *g* Spread, impure. *h* Barren soil, waterless high land. *i* God, sun. *j* Male river, sea. *k* Bird, sacred kite. *l* Raven, bird. *m* Fire, calamity. *n* Cloud, mountain. *o* Hand, the thirteenth lunar asterism. *p* Wind, deity.

a ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಕಾರಣ, ಮರ್ಯಾದೆ, ಶಾಸ್ತ್ರ, ಅಳತೆ, ದಿಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವವನು. *b* ಮುಖ್ಯವಾದ ಸಾಧನ, ಹೊಲ, ಗದ್ದೆ, ಶರೀರ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳು. *c* ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ, ವಿರಳವಾಗಿರುವಿಕೆ, ದಂಡು ನಡೆಯುವಿಕೆ, ದೊಡ್ಡಬೀದಿ. *d* ಕಕ್ಕಿದ ಅನ್ನ, ಎತ್ತುವಿಕೆ. *e* ದನದ ಕೊಂಬು, ಆನೆಯ ದಂತ. *f* ಕ್ರಮದಿಂದ ವಾಟವಾಗಿ ಇಳಿದಿರುವ ನೆಲ, ಬಗ್ಗಿದ, ನಾಲ್ಕು ಬೀದಿಗಳು ಸೇರಿದ ಚೌಕ. *g* ನೆರೆದದ್ದು, ಅಶುದ್ಧವಾದದ್ದು. *h* ಪಾಳು, ಬೆಳೆಯಾಗದ ನೆಲ. *i* ದೇವರು, ಸೂರ್ಯ. *j* ಗಂಡು ಹೊಳೆ, ಕಡಲು. *k* ಹಕ್ಕಿ, ಗರುಡ. *l* ಚಂಬಾರ ಕಾಗೆ, ಹಕ್ಕಿ. *m* ಅಗ್ನಿ, ಉತ್ಪಾತ. *n* ಮೇಘ, ಬೆಟ್ಟ. *o* ಕೈ, ನಕ್ಷತ್ರ ವಿಶೇಷ. *p* ಗಾಳಿ, ದೇವತೆ.

ಯಂತಾ (ಹಸ್ತಿಪಕೇ ಸೂತೇ) *a* ಭರ್ತಾ (ಧಾತರಿ ಪೋಷ್ಟರಿ) |*b*
(ಯಾನಪಾತ್ರೇ ಶಿಶೌ) ಪೋತಃ *c* ಪ್ರೇತಃ (ಪ್ರಾಣ್ಯಂತರೇ ಮೃತೇ) ||*d* ೨೧೬
(ಗ್ರಹಭೇದೇ ಧ್ವಜೇ) ಕೇತುಃ *e* (ಪಾರ್ಥಿವೇ ತನಯೇ) ಸುತಃ | *f*
ಸ್ಥಪತಿಃ (ಕಾರುಭೇದೇಽಪಿ) *g* ಭೂಭೃ (ದ್ಭೂಮಿಧರೇ ನೃಪೇ) ||*h* ೨೧೭
ಮೂರ್ಧಾಭಿಷಿಕ್ತೋ (ಭೂಪೇಽಪಿ) *i* ಋತುಃ (ಸ್ತ್ರೀ ಕುಸುಮೇಽಪಿಚ) | *j*
(ವಿಷ್ಣಾವ)ಪ್ಯಜಿತಾವ್ಯಕ್ತೌ *k* ಸೂತ (ಸ್ತ್ವಷ್ಟರಿ ಸಾರಥೌ) ||*l* ೨೧೮
ವ್ಯಕ್ತಃ (ಪ್ರಾಜ್ಞೇಽಪಿ) *m* ದೃಷ್ಟಾಂತಾ (ವುಭೇ ಶಾಸ್ತ್ರನಿದರ್ಶನೇ) |*n*
ಕ್ಷತ್ತಾ (ಸ್ಯಾತ್ಸಾರಥೌ ದ್ವಾಃಸ್ಥೇ ಕ್ಷತ್ರಿಯಾಯಾಂ ಚ ಶೂದ್ರಜೇ) ||*o* ೨೧೯
ವೃತ್ತಾಂತ (ಸ್ಸ್ಯಾತ್ಪ್ರಕರಣೇ ಪ್ರಕಾರೇ ಕಾರ್ತ್ಸ್ನ್ಯವಾರ್ತಯೋಃ) |*p*
ಆನರ್ತ(ಸ್ಸಮರೇ ನೃತ್ತಸ್ಥಾನನೀವೃದ್ವಿಶೇಷಯೋಃ) ||*q* ೨೨೦

---

a Elephant driver, charioteer. *b* Porter, carrier ; protector, guardian. *c* Vessel or boat ; child. *d* Disembodied spirit ; ghost, the spirit before obsequial rites are performed. *e* The descending node ; flag, banner. *f* King, son. *g* Architect, Brihaspati. *h* Mountain, king. *i* Crowned king, heir to a crown. *j* Menstruation, seasons such as Spring. *k* Vishnu, unconquered, invisible. *l* Carpenter, charioteer. *m* Man of understanding, wise man ; clear, manifest. *n* Science, a branch of learning ; illustration, example. *o* Charioteer, door-keeper, offspring of a Kshatriya woman by Sudra man. *p* Context ; sort, manner, all, whole ; tidings, news. *q* War, place or stage for dancing, name of a country on the south coast.

a ಮಾವಟಿಗ, ಸಾರಥಿ. *b* ಹೊರುವವನು, ಪೋಷಿಸುವವನು. *c* ಹರಿಗೋಲು, ಮಗು. *d* ಒಂದು ಪ್ರಾಣಿ, ಸತ್ತುಹೋಗಿ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದಿರುವ ಜೀವ. *e* ಒಂದು ಗ್ರಹ, ಬಾವುಟ. *f* ಅರಸು, ಮಗ. *g* ಶಿಲ್ಪಿ, ಬೃಹಸ್ಪತಿ. *h* ಬೆಟ್ಟ, ಅರಸನು. *i* ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕವಾದ ಅರಸು, ಪಟ್ಟಾಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ತಕ್ಕವನು. *j* ಹೆಂಗಸರ ಮುಟ್ಟು, ವಸಂತಾದಿ ಕಾಲ. *k* ವಿಷ್ಣು, ಗೆಲ್ಲಲ್ಪಡದೆ ಇರುವ, ವ್ಯಕ್ತವಲ್ಲದ. *l* ಬಡಗಿ, ರಥ ನಡೆಸುವವನು. *m* ಪ್ರಾಜ್ಞನಾದವನು, ಸ್ಪಷ್ಟವಾದದ್ದು. *n* ಶಾಸ್ತ್ರ, ಉದಾಹರಣ. *o* ಸಾರಥಿ, ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ಕಾದುಕೊಂಡಿರುವವನು, ಕ್ಷತ್ರಿಯಸ್ತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಹುಟ್ಟಿದವನು. *p* ಪ್ರಕೃತ ಸಂದರ್ಭ, ರೀತಿ, ಎಲ್ಲ, ಸಮಾಚಾರ. *q* ಯುದ್ಧ, ನಾಟ್ಯರಂಗ ಸ್ಥಳ, ದೇಶವಿಶೇಷ.

ಕೃತಾಂತೋ (ಯಮಸಿದ್ಧಾಂತದೈವಾಕುಶಲಕರ್ಮಸು) ।*a*
(ಶ್ಲೇಷ್ಮಾದಿ ರಸರಕ್ತಾದಿ ಮಹಾಭೂತಾನಿ ತದ್ಗುಣಾಃ ॥ ೨೨೧
ಇಂದ್ರಿಯಾಣ್ಯಶ್ಮವಿಕೃತಿಶ್ಶಬ್ದಯೋನಿಶ್ಚ) ಧಾತವಃ ।*b*
(ಕಕ್ಷ್ಯಾಂತರೇಪಿ) ಶುದ್ಧಾಂತೋ (ನೃಪಸ್ಯಾಸರ್ವಗೋಚರೇ) ॥*c* ೨೨೨
(ಕಾಸೂಸಾಮರ್ಥ್ಯಯೋ)ಶ್ಶಕ್ತಿಃ *d* ಮೂರ್ತಿಃ (ಕಾಠಿನ್ಯಕಾಯಯೋಃ) ।*e*
(ವಿಸ್ತಾರವಲ್ಲ್ಯೋ)ರ್ವ್ರತತಿ *f* ರ್ವಸತೀ (ರಾತ್ರಿವೇಶ್ಮನೋಃ) ॥*g* ೨೨೩
(ಕ್ಷಯಾರ್ಚಯೋ)ರಪಚಿತಿ *h* ಸ್ಸಾತಿ(ರ್ದಾನಾವಸಾನಯೋಃ) ।*i*
ಆರ್ತಿಃ (ಪೀಡಾಧನುಷ್ಕೋಟ್ಯೋ) *j* ರ್ಜಾತಿ(ಸ್ಸಾಮಾನ್ಯಜನ್ಮನೋಃ) ॥*k*
(ಪ್ರಚಾರಸ್ಯಂದಯೋ)ರೀತಿ *l* ರೀತಿ(ರ್ಡಿಂಬಪ್ರವಾಸಯೋಃ) ।*m*
(ಉದಯೇಽಧಿಗಮೇ) ಪ್ರಾಪ್ತಿ *n* ಸ್ತ್ರೇತಾ (ತ್ವಗ್ನಿತ್ರಯೇ ಯುಗೇ) ॥*o* ೨೨೪

---

a Yama, (*Pluto*), established truth, principle; destiny, predestination; sinful action. *b* The humours (*vata*, air or wind, *pitta*, bile, *shleshma*, phlegm), any constituent part of the body, a primary or elementary substance, bodily sense, organ of sense; marbled, variegated; grammatical root. *c* Private apartments of a king, the royal harem. *d* An iron spear or dart; ability, power. *e* Hardness, body. *f* Spreading, a creeper. *g* Night, dwelling house. *h* Loss, damage; worship. *i* Gift, giving; end conclusion. *j* Pain, distress; end of a bow. *k* Common characteristics of several objects, birth *l* Usage; slipping, sliding; brass. *m* Calamity, absence from home. *n* Gain; obtaining, taking possession. *o* Collective name for the three sacred fires, *yuga* or age.

a ಯಮ, ನಿರ್ಣೀತವಾದ ಅರ್ಥ, ಅದೃಷ್ಟ, ಪಾಪದ ಕೆಲಸ. *b* ವಾತ ಪಿತ್ತ ಶ್ಲೇಷ್ಮಗಳು, ರಸ ರಕ್ತಮುಂತಾದವುಗಳು, ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿ ಭೂತಗಳು, ಅವುಗಳ ಗಂಧಾದಿ ಗುಣಗಳು, ಚಕ್ಷುರಾದೀಂದ್ರಿಯುಗಳು, ಕಾವಿ ಮೊದಲಾದ ಶಿಲಾವಿಕಾರ ಗಳು, ಭೂ—ವಿಧ್—ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದ ರೂಪಮೂಲಗಳು. *c* ಅರಸಿನ ಅಂತಃಪುರ, ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಗೋಚರವಾಗದ ಅರಮನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ. *d* ಆಯುಧ ವಿಶೇಷ, ಸಾಮರ್ಥ್ಯ. *e* ಕಠಿನತ್ವ, ಶರೀರ. *f* ವಿಸ್ತಾರ, ಬಳ್ಳಿ. *g* ರಾತ್ರಿ, ಮನೆ. *h* ಕ್ಷಯ, ಪೂಜೆ. *i* ಕೊಡುವಿಕೆ, ತೀರಿಹೋಗುವಿಕೆ. *j* ಪೀಡೆ, ಬಿಲ್ಲ ತುದಿ. *k* ಅನೇಕ ದ್ರವ್ಯಗುಣಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಧರ್ಮ, ಹುಟ್ಟುವಿಕೆ. *l* ಪ್ರಚಾರ, ಜಾರುವಿಕೆ, ಹಿತ್ತಾಳೆ. *m* ಅತಿದೃಷ್ಟಿ ಮುಂತಾದ ಬಾಧೆ, ಪರಸ್ಥಳ ವಾಸ. *n* ಏಳಿಗೆ, ಪಡೆಯುವಿಕೆ. *o* ಮೂರಗ್ನಿಗಳು, ಒಂದು ಯುಗ.

(ವೀಣಾಭೇದೇಽಪಿ) ಮಹತೀ *a* ಭೂತಿ(ರ್ಭಸ್ಮನಿ ಸಂಪದಿ) ।*b*
(ನದೀನಗರ್ಯೋರ್ನಾಗಾನಾಂ) ಭೋಗವತ್ಯ *c* (ಥ ಸಂಗರೇ ॥ ೨೨೬
ಸಂಗೇ ಸಭಾಯಾಂ) ಸಮಿತಿಃ *d* (ಕ್ಷಯವಾಸಾವಪಿ) ಕ್ಷಿತೀ ।*e*
(ರವೇರರ್ಚಿಶ್ಚ ಶಸ್ತ್ರಂ ಚ ವಹ್ನಿಜ್ವಾಲಾ ಚ) ಹೇತಯಃ ॥*f* ೨೨೭
ಜಗತೀ (ಜಗತೀ ಛಂದೋವಿಶೇಷೇಽಪಿ ಕ್ಷಿತಾವಪಿ) ।*g*
ಪಙ್ಕ್ತಿ(ಶ್ಛಂದೋಽಪಿ ದಶಮಂ) *h* (ಸ್ಯಾತ್ಪ್ರಭಾವೇಽಪಿ ಚಾ)ಯತಿಃ ॥*i* ೨೨೮
ಪತ್ತಿ(ರ್ಗತೌ ಚ) *j* (ಮೂಲೇ ತು) ಪಕ್ಷತಿಃ (ಪಕ್ಷಭೇದಯೋಃ) ।*k*
ಪ್ರಕೃತಿ(ರ್ಯೋನಿಲಿಂಗೇ ಚ) *l* (ಕೈಶಿಕ್ಯಾದ್ಯಾಶ್ಚ) ವೃತ್ತಯಃ ॥*m* ೨೨೯
ಸಿಕತಾ(ಸ್ಸ್ಯುರ್ವಾಲುಕಾಪಿ) *n* (ವೇದೇ ಶ್ರವಸಿ ಚ) ಶ್ರುತಿಃ ।*o*

---

a The *vina* or lute of Narada ; great, large. *b* Ashes, wealth. *c* The capital of the *Nagas* or serpents, the river of the *Naga* or infernal regions. *d* War, battle ; meeting, union; assembly, company. *e* Destruction, loss ; existance ; the earth, land. *f* Ray of the sun, weapon, flame. *g* The world, the name of a metre having 12 syllables in each line, the earth. *h* A metre having 10 syllables in each line, ten ; line, row. *i* Dignity, future time, length. *j* Walking, footsoldier. *k* Root of a wing, first day of either lunar fortnight. *l* Original or natural state of any thing, the eight elements from which all is produced, the requisites of royal administration, chief, nature. *m* Style of dramatic composition ; livelihood, means of subsistence ; explanation, gloss. *n* Sand, sandy soil. *o* The Vedas, ear, hearing.

a ನಾರದನ ವೀಣೆ, ದೊಡ್ಡದಾದ. *b* ಬೂದಿ, ಸಂಪತ್ತು. *c* ನಾಗ ಲೋಕದ ರಾಜಧಾನಿ ಮತ್ತು ಹೊಳೆ. *d* ಯುದ್ಧ, ಕೂಡಿಕೆ, ಸಭೆ. *e* ನಾಶ, ಇರುವಿಕೆ, ಭೂಮಿ. *f* ಸೂರ್ಯಕಿರಣ, ಶಸ್ತ್ರ, ಬೆಂಕಿಯ ಉರಿ. *g* ಲೋಕ, ಪಾದ ೧ಕ್ಕೆ ೧೨ ಅಕ್ಷರಗಳುಳ್ಳ ಛಂದಸ್ಸು, ಭೂಮಿ. *h* ಪಾದ ೧ಕ್ಕೆ ೧೦ ಅಕ್ಷರ ಗಳುಳ್ಳ ಛಂದಸ್ಸು, ಹತ್ತು, ಸಾಲು. *i* ಪ್ರಭಾವ, ಭವಿಷ್ಯತ್ಕಾಲ, ನೀಳ. *j* ನಡೆ, ಕಾಲಾಳು. *k* ರೆಕ್ಕೆಯ ಬುಡ, ಪಾಡ್ಯ. *l* ಮೂಲ, ಘಟಾದಿ ಪ್ರಕೃತಿ, ರಾಜ್ಯಾಂಗ, ಪ್ರಧಾನ, ಸ್ವಭಾವ. *m* ಅಲಂಕಾರ ಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗಳಾದ ಕೈಶಿಕ್ಯಾದಿ ವೃತ್ತಿಗಳು, ಜೀವನೋಪಾಯ, ಸೂತ್ರಾದಿಗಳ ವಿವರಣ ಗ್ರಂಥ. *n* ಮರಳು, ಮರಳ ನೆಲ. *o* ವೇದ, ಕಿವಿ, ಕೇಳುವಿಕೆ.

ವನಿತಾ (ಜನಿತಾತ್ಯರ್ಥಾನುರಾಗಾಯಾಂ ಚ ಯೋಷಿತಿ) ॥*a* ೨೩೦
ಗುಪ್ತಿಃ (ಕ್ಷಿತಿವ್ಯುದಾಸೇಽಪಿ) *b* ಧೃತಿ (ಧಾರಣಧೈರ್ಯಯೋಃ)।*c*
ಬೃಹತೀ (ಕ್ಷುದ್ರವಾರ್ತಾಕೀ ಛಂದೋಭೇದೇ ಮಹತ್ಯಪಿ) ॥*d* ೨೩೧
ವಾಸಿತಾ (ಸ್ತ್ರೀಕರೇಣ್ವೋಶ್ಚ) *e* ವಾರ್ತಾ (ವೃತ್ತೌ ಜನಶ್ರುತೌ) । *f*
ವಾರ್ತಂ (ಫಲ್ಗುನ್ಯರೋಗೇ ಚ) *g* (ತ್ರಿಷ್ವಪ್ಸು ಚ) ಘೃತಾಮೃತೇ ॥*h* ೨೩೨
ಕಲಧೌತಂ (ರೂಪ್ಯಹೇಮ್ನೋಃ) *i* ನಿಮಿತ್ತಂ (ಹೇತುಲಕ್ಷ್ಮಣೋಃ) । *j*
ಶ್ರುತಂ (ಶಾಸ್ತ್ರಾವಧೃತಯೋಃ) *k* (ರ್ಯುಗಪರ್ಯಾಪ್ತಯೋಃ) ಕೃತಂ ॥*l* ೨೩೩
ಅತ್ಯಾಹಿತಂ (ಮಹಾಭೀತಿಃ ಕರ್ಮ ಜೀವಾನಪೇಕ್ಷಿ ಚ) ।*m*
(ಯುಕ್ತೇ ಕ್ಷ್ಮಾದಾವೃತೇ) ಭೂತಂ (ಪ್ರಾಣ್ಯತೀತೇ ಸಮೇ ತ್ರಿಷು) ॥*n* ೨೩೪

---

a A loving woman, begged. *b* Underground room; guarding, protecting; jail, prison. *c* Holding; steadiness, firmness. *d* A small kind of egg plant *(Solanum melongena)*; a metre having 9 syllables to a line, large, great; upper garment, wrapper. *e* Woman, female elephant. *f* Livelihood, news, report. *g* Sapless, healthy. *h* Water, ghee, clarified butter; brightness, splendour; final beatitude, liberation of the soul from the body and from further transmigration; milk; ambrosia, nectar of the gods. *i* Silver, gold. *j* Reason, cause; mark. *k* Science, art, law; that which is heard, oral tradition. *l* An age of the world, sufficient. *m* Terror; an action performed at the risk of life, jeopardous enterprise. *n* Proper, right; an element, one of the five—earth, fire, water, air and ether; truth, living being, creature; past time; equal.

a ಪ್ರೀತಿಯುಂಟಾದ ಹೆಂಗಸು, ಯಾಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ. *b* ನೆಲಮಾಳಿಗೆ, ರಕ್ಷಣೆ, ಸೆರೆ ಮನೆ. *c* ಧರಿಸುವಿಕೆ, ಧೈರ್ಯ. *d* ರಾಮಗುಳ್ಳಗಿಡ, ಪಾದ ೧ಕ್ಕೆ ೯ ಅಕ್ಷರಗಳುಳ್ಳ ಛಂದಸ್ಸು, ದೊಡ್ಡದು, ಉತ್ತರೀಯ *e* ಹೆಂಗಸು, ಹೆಣ್ಣಾನೆ. *f* ಜೀವನೋಪಾಯ, ಸಮಾಚಾರ. *g* ಅಸಾರವಾದ, ರೋಗವಿಲ್ಲದ. *h* ನೀರು, ತುಪ್ಪ, ತೇಜಸ್ಸು; ಮೋಕ್ಷ, ಹಾಲು, ಸುಧೆ. *i* ಬೆಳ್ಳಿ, ಚಿನ್ನ. *j* ಕಾರಣ, ಗುರುತು. *k* ಶಾಸ್ತ್ರವು, ಕೇಳಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು. *l* ಒಂದು ಯುಗ, ಸಾಕಾದ. *m* ಮಹಾಭಯ, ಜೀವದ ಮೇಲಣ ಆಶೆಯಿಲ್ಲದೆ ಮಾಡುವ ಕೆಲಸ. *n* ಯೋಗ್ಯವಾದದ್ದು, ಭೂಮಿ ಮುಂತಾದ್ದು, ಸತ್ಯ, ಪ್ರಾಣಿ, ಕಳೆದುಹೋದ ಕಾಲ, ಸಮವಾದ.

ವೃತ್ತಂ (ಪದ್ಯೇಚರಿತ್ರೇ ತ್ರಿಷ್ವತೀತೇ ಧೃಢನಿಸ್ತಲೇ) ।*a*
ಮಹ(ದ್ರಾಜ್ಯಂ ಚಾ) *b* ವಗೀತಂ (ಜನ್ಯೇ ಸ್ಯಾದ್ಗರ್ಹಿತೇ ತ್ರಿಷು) ॥*c* ೨೩೫
ಶ್ವೇತಂ (ರೂಪ್ಯೇಪಿ) *d* ರಜತಂ (ಹೇಮ್ನಿ ರೂಪ್ಯೇ ಸಿತೇ ತ್ರಿಷು) ।*e*
(ತ್ರಿಷ್ವಧೋ) ಜಗದಿಂ (ಗೇಪಿ) *f* ರಕ್ತಂ (ನೀಲ್ಯಾದಿರಾಗಿ ಚ) ॥*g* ೨೩೬
ಅವದಾತ(ಸ್ಸಿತೇ ಪೀತೇ ಶುದ್ಧೇ) *h* (ಬದ್ಧಾರ್ಜುನೌ) ಸಿತೌ ।*i*
(ಯುಕ್ತೇ ತು ಸಂಸ್ಕೃತೇಽಮರ್ಷಿ) ಣ್ಯಭಿನೀತೋ *j* (ಥ) ಸಂಸ್ಕೃತಂ ॥ ೨೩೭
(ಕೃತ್ರಿಮೇ ಲಕ್ಷಣೋಪೇತೇ). *k* ಽಪ್ಯನಂತೋ (ಽನವಧಾವಪಿ) ।*l*
(ಖ್ಯಾತೇ ಹೃಷ್ಟೇ) ಪ್ರತೀತೋಽ *m* ಭಿಜಾತ(ಸ್ತು ಕುಲಜೇ ಬುಧೇ) ॥*n* ೨೩೮
ವಿವಿಕ್ತೌ (ಪೂತವಿಜನೌ) *o* ಮೂರ್ಛಿತೌ (ಮೂಢಸೋಚ್ಛ್ರಯೌ) ।*p*
(ದ್ವೌ ಚಾಮ್ಲಪರುಷೌ) ಶುಕ್ತೌ *q* ಶಿತೀ (ಧವಳಮೇಚಕೌ) ॥*r* ೨೩೯

---

a Verse; history; past, former; round, circular; hard; deep. *b* Kingdom, region; great. *c* Blame, censured. *d* Silver, white. *e* Silver, gold, white. *f* Moveable, the world. *g* Of various colours; blood; fond, attached. *h* White; yellow; pure, immaculate. *i* Tied bound; white. *j* Fit, well done, angry. *k* Refined, polished, perfectly constructed, well done. *l* Endless, eternal; *Sesha*, the chief of the Nagas or serpents; Vishnu; sky. *m* Famous, notorious; pleased, rejoiced. *n* Of noble family, well bred; learned. *o* Pure, lonely or solitary. *p* Fainted, having lost consciousness; grown. *q* Sour, acid; harsh. *r* White, black.

a ಪದ್ಯ, ಚರಿತ್ರೆ, ಕಳೆದುಹೋದ, ಗಟ್ಟಿಯಾದ, ಆಳವಾದ, ಗುಂಡಾದ. *b* ರಾಜ್ಯ, ದೊಡ್ಡದು. *c* ಅಪವಾದ, ನಿಂದಿಸಲ್ಪಟ್ಟ. *d* ಬೆಳ್ಳಿ, ಬಿಳಿದಾದ. *e* ಭಂಗಾರ, ಬೆಳ್ಳಿ, ಬಿಳಿದಾದ. *f* ಸಂಚರಿಸುವ, ಲೋಕ. *g* ನೀಲಿ ಮುಂತಾದ ಬಣ್ಣವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ಕಾಣುವ, ರಕ್ತ, ಪ್ರೀತಿಸಲ್ಪಟ್ಟ. *h* ಬಿಳಿದಾದ, ಹಳದಿಯಾದ, ದೋಷವಿಲ್ಲದ. *i* ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟ, ಬಿಳಿದಾದ. *j* ತಕ್ಕದ್ದು, ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು, ಸಿಟ್ಟುಳ್ಳದ್ದು. *k* ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು, ಲಕ್ಷಣಯುಕ್ತವಾದದ್ದು, ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು. *l* ಕೊನೆಯಿಲ್ಲದ್ದು, ಆದಿಶೇಷ, ವಿಷ್ಣು, ಆಕಾಶ. *m* ಪ್ರಸಿದ್ಧ, ಸಂತೋಷಪಟ್ಟ. *n* ಸತ್ಕುಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ, ಪಂಡಿತ. *o* ಪರಿಶುದ್ಧವಾದ, ಏಕಾಂತವಾದ. *p* ಪ್ರಜ್ಞೆತಪ್ಪಿದ, ಬೆಳೆದ. *q* ಹುಳಿಯಾದ, ಕಠಿನವಾದ. *r* ಬಿಳಿದು, ಕರಿದು.

(ಸತ್ಯೇ ಸಾಧೌ ವಿದ್ಯಮಾನೇ ಪ್ರಶಸ್ತೇಽಭ್ಯರ್ಹಿತೇ ಚ) ಸತ್ |a
ಪುರಸ್ಕೃತಃ (ಪೂಜಿತೇಽರಾತ್ಯಭಿಯುಕ್ತೇಽಗ್ರತಃ ಕೃತೇ) ||b ೨೪೦
ನಿವಾತಾ(ವಾಶ್ರಯಾವಾತೌ ಶಸ್ತ್ರಾಭೇದ್ಯಂ ಚ ವರ್ಮ ಯತ್) |c
(ಜಾತೋನ್ನತಪ್ರವೃದ್ಧಾಸ್ಸ್ಯು)ರುಚ್ಛ್ರಿತಾ d ಉತ್ಥಿತಾ(ಸ್ತ್ವಮೀ) || ೨೪೧
(ವೃದ್ಧಿಮತ್ಪ್ರೋದ್ಯತೋತ್ಪನ್ನಾ) e ಆದೃತೌ (ಸಾದರಾರ್ಚಿತೌ) | f

|| ಇತಿ ತಾಂತಾಃ ||

ಅರ್ಥೋಽ(ಭಿಧೇಯರೈವಸ್ತು ಪ್ರಯೋಜನನಿವೃತ್ತಿಷು) ||g ೨೪೨
(ನಿಪಾನಾಗಮಯೋ)ಸ್ತೀರ್ಥ(ಮೃಷಿಜುಷ್ಟಜಲೇ ಗುರೌ) |h
ಸಮರ್ಥ (ಸ್ತ್ರಿಷು ಶಕ್ತಿಸ್ಥೇ ಸಂಬದ್ಧಾರ್ಥೇ ಹಿತೇಽಪಿ ಚ) ||i ೨೪೩
ದಶಮೀಸ್ಥೌ (ಕ್ಷೀಣರಾಗವೃದ್ಧೌ) j ವೀಥೀ (ಪದವ್ಯಪಿ) |k
(ಆಸ್ಥಾನೀಯತ್ನಯೋ) ರಾಸ್ಥಾ l ಪ್ರಸ್ಥೋಽ(ಸ್ತ್ರೀ ಸಾನುಮಾನಯೋಃ) ||m

|| ಇತಿ ಥಾಂತಾಃ ||

---

a True, certain ; real, excellent, best ; existing ; worthy ; respectable. *b* Honoured, captured by the enemy, placed in front. *c* Abode, a place inaccessible to the wind, an impenetrable coat of mail. *d* Born ; high, lofty ; grown luxuriantly. *e* Rising, .effort, born. *f* Well treated, respected. *g* A subject which is going to be talked about ; wealth ; thing ; advantage ; completion, fulfilment. *h* Bathing place ; science, art, philosophy ; place of pilgrimage ; preceptor. *i* Able, powerful ; apposite, suitable ; desirable, pleasing. *j* Lost, loving, aged. *k* Road ; line, row. *l* Royal court, effort. *m* Mountain, spring, a measure = 48 double handfuls.

a ದಿಟವಾದ, ಒಳ್ಳೆಯದಾದ, ಇರುವ, ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಪೂಜ್ಯವಾದ. *b* ಪೂಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಶತ್ರುಗಳಿಂದ ಆಕ್ರಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಮುಂದೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ. *c* ಆಶ್ರಯ, ಗಾಳಿ ಸುಳಿಯದ ಸ್ಥಳ, ಆಯುಧಗಳಿಂದ ಕತ್ತರಿಸಲಾಗದ ಕವಚ *d* ಹುಟ್ಟಿದ, ಎತ್ತರವಾದ, ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆದ. *e* ಏಳಿಗೆಯುಳ್ಳ, ಉದ್ಯೋಗವುಳ್ಳ, ಹುಟ್ಟಿದ. *f* ಆದರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಪೂಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟ. *g* ಹೇಳಲ್ಪಡುವ ವಿಷಯ ಧನ, ವಸ್ತು, ಪ್ರಯೋಜನ, ನಿವೃತ್ತಿ. *h* ನೀರು ನಿಂತಿರುವ ಹಳ್ಳ, ಶಾಸ್ತ್ರ, ಋಷಿಗಳಿಂದ ಸೇವಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಜಲಾಧಾರ, ಗುರು. *i* ಬಹಳ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ, ಸಂಬಂಧಯುಕ್ತವಾದ ವಿಷಯ, ಹಿತವಾದ. *j* ಕ್ಷೀಣವಾದ, ಪ್ರೀತಿಯುಳ್ಳ, ಮುದುಕ. *k* ಮಾರ್ಗ, ಪಙ್ಕ್ತಿ. *l* ಆಸ್ಥಾನ, ಯತ್ನ. *m* ಬೆಟ್ಟದಜರಿ, ಬಳ್ಳ.

(ಅಭಿಪ್ರಾಯವಶೌ) ಛಂದಾ *a* ವಬ್ದೌ (ಜೀಮೂತವತ್ಸರೌ) ।*b*
ಅಪವಾದೌ (ತು ನಿಂದಾಜ್ಞೇ) *c* ದಾಯಾದೌ (ಸುತಬಾಂಧವೌ) ॥*d* ೨೪೫
ಪಾದಾ (ರಶ್ಮ್ಯಂಘ್ರಿತುರ್ಯಾಂಶಾ) *e* (ಶ್ಚಂದ್ರಾಗ್ನ್ಯರ್ಕಾ)ಸ್ತಮೋನುದಃ ।*f*
ನಿರ್ವಾದೋ (ಜನವಾದೇಽಪಿ) *g* ಶಾದೋ (ಜಂಬಾಲಶಷ್ಪಯೋಃ) ॥*h* ೨೪೬
(ಸಾರಾವೇ ರುದಿತೇ ತ್ರಾತ) ರ್ಯಾಕ್ರಂದೋ (ದಾರುಣೇ ರಣೇ) ।*i*
(ಸ್ಯಾ)ತ್ಪ್ರಸಾದೋಽ(ನುರೋಧೇಪಿ) *j* ಸೂದ(ಸ್ಸ್ಯಾದ್ವ್ಯಂಜನೇಽಪಿ ಚ) ॥*k*
(ಗೋಷ್ಠಾಧ್ಯಕ್ಷೇಽಪಿ) ಗೋವಿಂದೋ *l* (ಹರ್ಷೇಽಪ್ಯಾ)ಮೋದ *m* (ವ)ನ್ಮದಃ।*n*
(ಪ್ರಧಾನೇ ರಾಜಲಿಂಗೇ ಚ ವೃಷಾಂಗೇ) ಕಕುದೋಽ(ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ॥*o* ೨೪೭
(ಸ್ತ್ರೀ) ಸಂವಿ(ಜ್ಞಾನಸಂಭಾಷಾಕ್ರಿಯಾಕಾರಾಜಿನಾಮಸು) ।*p*
(ಧರ್ಮೇ ರಹ)ಸ್ಯುಪನಿಷ *q*(ತ್ಸ್ಯಾದೃತೌವತ್ಸರೇ) ಶರತ್ ॥*r* ೨೪೮
ಪದಂ (ವ್ಯವಸಿತತ್ರಾಣಸ್ಥಾನಲಕ್ಷ್ಮಾಂಘ್ರಿವಸ್ತುಷು) ।*s*

---

a Wish, intention ; dependent. *b* Cloud, year. *c* Reproach, slander ; command. *d* Son, relation, partner. *e* Ray or beam of light, foot, a quarter. *f* Moon, fire, sun, spiritual guide. *g* Blame, proved argument, lack of argument. *h* Clay, mud ; tender grass. *i* Cry of lamentation, protector, fierce battle. *j* Acquiescence ; clearness or calmness of mind ; favour, kind behaviour. *k* Seasoning, a cook. *l* King of the cowherds, Krishna or Vishnu. *m* Joy, perfume. *n* Joy, pride. *o* Chief, a symbol of royalty, hump of the Indian bull. *p* Wisdom, understanding ; conversation ; certainty ; war, battle ; name. *q* Dharma ; mystery, secret. *r* Autumn, year. *s* Office, employment ; protection, defence ; place ; mark, sign ; footstep : object, thing.

a ಅಭಿಪ್ರಾಯ, ಅಧೀನತೆ. *b* ಮೇಘ, ಸಂವತ್ಸರ. *c* ನಿಂದೆ, ಆಜ್ಞೆ. *d* ಮಗನು, ಬಂಧು, ಭಾಗಸ್ಥ. *e* ಕಿರಣ, ಕಾಲು, ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಂಶ. *f* ಚಂದ್ರ, ಅಗ್ನಿ, ಸೂರ್ಯ, ಗುರು. *g* ಅಪನಿಂದೆ, ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ವಾದಿಸುವಿಕೆ, ವಾದವಿಲ್ಲದೆ ಇರುವಿಕೆ. *h* ಕೆಸರು, ಎಳೆಯ ಹುಲ್ಲು. *i* ಆರ್ತಧ್ವನಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅಳುವಿಕೆ, ರಕ್ಷಕ, ಭಯಂಕರವಾದ ಯುದ್ಧ. *j* ಅನುಸರಿಸುವಿಕೆ, ನೈರ್ಮಲ್ಯ, ಪ್ರೀತಿ. *k* ಅನ್ನದ ಪರಿಕರ, ಅಡಿಗೆಯವನು. *l* ದನದ ಕೊಟ್ಟಿಗೆಗೊಡೆಯ, ವಿಷ್ಣು. *m* ಸಂತೋಷ, ಪರಿಮಳ. *n* ಸಂತೋಷ, ಗರ್ವ. *o* ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು, ರಾಜ ಚಿಹ್ನೆ, ಎತ್ತಿನ ಹಿಳಿಲು. *p* ತಿಳಿವಳಿಕೆ, ಸಂಭಾಷಣ, ಕ್ರಿಯಾಸ್ವರೂಪ, ಯುದ್ಧ, ಹೆಸರು. *q* ಧರ್ಮ, ರಹಸ್ಯ. *r* ಒಂದು ಋತು, ಸಂವತ್ಸರ. *s* ಉದ್ಯೋಗ, ರಕ್ಷಣ, ಸ್ಥಾನ, ಗುರ್ತು, ಹೆಜ್ಜೆ, ವಸ್ತು.

ಗೋಷ್ಪದಂ (ಸೇವಿತೇ ಮಾನೇ) *a* (ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಕೃತ್ಯ) ಮಾಸ್ಪದಂ ॥*b* ೨೫೦
(ತ್ರಿಷ್ವಿಷ್ಟಮಧುರೌ) ಸ್ವಾದೂ *c* ಮೃದೂ (ಚಾತೀಕ್ಷ್ಣಕೋಮಲೌ) ।*d*
(ಮೂಢಾಲ್ಪಾಪಟುನಿರ್ಭಾಗ್ಯಾ) ಮಂದಾ (ಸ್ಸ್ಯು) *e* (ದ್ವೌತು) ಶಾರದೌ ॥
(ಪ್ರತ್ಯಗ್ರಾಪ್ರತಿಭೌ) *f* (ವಿದ್ವತ್ಸುಪ್ರಗಲ್ಭೌ) ವಿಶಾರದೌ ।*g*

॥ ಇತಿ ದಾಂತಾಃ ॥

(ವ್ಯಾಮೋ ವಟಶ್ಚ) ನ್ಯಗ್ರೋಧಾ *h* ವುತ್ಸೇಧಃ (ಕಾಯ ಉನ್ನತಿಃ) ॥*i* ೨೫೧
(ಪರ್ಯಾಹಾರಶ್ಚ ಮಾರ್ಗಶ್ಚ) ವಿವಧೌ ವೀವಧೌ (ಚ ತೌ) ।*j*
ಪರಿಧಿ(ರ್ಯಜ್ಞಿಯತರೋಶ್ಶಾಖಾಯಾಮುಪಸೂರ್ಯಕೇ) ॥*k* ೨೫೨
(ಬಂಧಕಂ ವ್ಯಸನಂ ಚೇತಃಪೀಡಾಧಿಷ್ಠಾನ) ಮಾಧಯಃ ।*l*
(ಸ್ಯುಸ್ಸಮರ್ಥನನೀವಾಕನಿಯಮಾಶ್ಚ) ಸಮಾಧಯಃ ॥*m* ೨೫೩

---

a Grazing land for cows, impression of a cow's foot. *b* Place, position ; duty. *c* Agreeable, sweet. *d* Soft, smooth. *e* Dull, ignorant ; little, insignificant ; stupid, awkward ; unlucky. *f* New, raw, inexperienced ; deficient in ability, incapable. *g* Learned, wise ; skilful. *h* A fathom—the measure from one hand to the other across the chest, the arms being extended, the Indian fig-tree (*ficus Indica*). *i* Body, height. *j* Imported article ; road, path. *k* Pieces of wood fit for using in a sacrifice, a halo. *l* A pledge ; stake in gambling ; mental agony ; refuge, retreat, asylum. *m* Composing or reconciling differences ; silence ; a religious vow ; agreement, promise ; restraining the senses and confining the mind to contemplation of the true nature of spirit.

a ಗೋವುಗಳು ತಿರುಗಿದ ಪ್ರದೇಶ, ಗೋವುಗಳು ಕಾಲೂರಿದ ಗುಂಡಿ. *b* ಸ್ಥಾನ, ಮಾಡತಕ್ಕ ಕೆಲಸ. *c* ಇಷ್ಟವಾದದ್ದು, ಸೀಯಾದದ್ದು. *d* ತೀಕ್ಷ್ಣವಲ್ಲದ, ಮಿದುವಾದ. *e* ಬುದ್ಧಿಯಿಲ್ಲದ, ಕೊಂಚವಾದ, ಸಮರ್ಥನಲ್ಲದ, ಭಾಗ್ಯವಿಲ್ಲದ. *f* ಹೊಸದಾದ, ಪ್ರತಿಭೆಯಿಲ್ಲದ. *g* ವಿದ್ವಾಂಸನು, ಪ್ರೌಢನು, *h* ಮಾರು, ಆಲದ ಗಿಡ. *i* ಶರೀರ, ಎತ್ತರ. *j* ಹೊರಗಿನಿಂದ ಊರೊಳಕ್ಕೆ ಧಾನ್ಯಾದಿಗಳು ಬರುವಿಕೆ, ದಾರಿ. *k* ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಅತ್ತಿಗಿಡ ಮೊದಲಾದುದರ ಕೊಂಬೆ, ಸೂರ್ಯ ಚಂದ್ರರ ಸುತ್ತಲ ಕೋಟೆ. *l* ಅಡವು, ಜೂಜು ಮುಂತಾದ್ದು, ಮನೋರೋಗ, ಆಶ್ರಯ. *m* ಸಿದ್ಧಾಂತಗೊಳಿಸುವಿಕೆ, ಮೌನ, ವ್ರತೋಪವಾಸಾದಿ, ಅಂಗೀಕಾರ, ಎಂಟನೆಯ ಯೋಗಾಂಗ.

(ದೋಷೋತ್ಪಾದೇ)ಽನುಬಂಧ (ಸ್ಸ್ಯಾತ್ಪ್ರಕೃತ್ಯಾಧಿಷು ನಶ್ವರೇ ।
ಮುಖ್ಯಾನುಯಾಯಿನಿ ಶಿಶೌ ಪ್ರಕೃತಸ್ಯಾನುವರ್ತನೇ) ॥*a* ೨೫೫
ವಿಧು(ರ್ವಿಷ್ಣೌ ಚಂದ್ರಮಸಿ) *b* (ಪರಿಚ್ಛೇದೇ ಬಲೇ)ಽವಧಿಃ ।*c*
ವಿಧಿ (ರ್ವಿಧಾನೇ ದೈವೇಽಪಿ) *d* ಪ್ರಣಿಧಿಃ (ಪ್ರಾರ್ಥನೇಚರೇ) ॥*e* ೨೫೬
ಬುದ್ಧವೃದ್ಧೌ (ಪಂಡಿತೇಽಪಿ) *f* ಸ್ಕಂಧ (ಸ್ಸಮುದಯೇಽಪಿ ಚ) ।*g*
(ದೇಶೇ ನದವಿಶೇಷೇಽಬ್ಧೌ) ಸಿಂಧು(ರ್ನಾ ಸರಿತಿ ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ॥*h* ೨೫೭
ವಿಧಾ (ವಿಧೌ ಪ್ರಕಾರೇ ಚ) *i* ಸಾಧೂ (ರಮ್ಯೇಽಪಿ ಚ ತ್ರಿಷು) ।*j*
ವಧೂ(ರ್ಜಾಯಾ ಸ್ನುಷಾ ಸ್ತ್ರೀ ಚ) *k* ಸುಧಾ (ಲೇಪೋಽಮೃತಂ ಸ್ನುಹೀ) ॥*l*
ಸಂಧಾ (ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ಮರ್ಯಾದಾ) *m* ಶ್ರದ್ಧಾ (ಸಂಪ್ರತ್ಯಯಃ ಸ್ಪೃಹಾ) ।*n*
ಮಧು (ಮದ್ಯೇ ಪುಷ್ಪರಸೇ ಕ್ಷೌದ್ರೇಽ) *o* ಪ್ಯಂಧಂ (ತಮಸ್ಯಪಿ) ॥*p* ೨೫೮

---

a Fault finding, elision of letters, a boy who copies the example of his elders, following what is to the point. *b* Vishnu, the moon. *c* Boundary ; strength, power. *d* Act, action ; fate ; the Creator, Brahma ; a text prescribing any particular act. *e* Request, spy. *f* Learned or wise man, Buddha, old man. *g* A collection, shoulder. *h* Sindh, the river Indus, ocean. *i* Doing ; manner, mode. *j* Pleasing, a virtuous person. *k* Wife, son's wife ; woman. *l* Plaster, mortar ; the beverage of the gods, ambrosia, nectar ; the milk hedge plant *(Euphorbium tirucalli.)* *m* Stipulation, agreement ; respect. *n* Faith, devotion ; wish, hope. *o* Wine or spirituous liquor, nectar of flowers, honey, a season. *p* Dark, blind.

a ದೋಷವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವಿಕೆ, ಪ್ರಕೃತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ನಶಿಸಿ ಹೋಗುವ ಅಕ್ಷರ, ಮುಖ್ಯರನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವ ಹುಡುಗ, ಪ್ರಕೃತವಾದದ್ದನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವಿಕೆ. *b* ವಿಷ್ಣು, ಚಂದ್ರ. *c* ಎಲ್ಲೆ, ಬಲ. *d* ಮಾಡುವಿಕೆ, ಅದೃಷ್ಟ, ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಧಾಯಕ ವಾಕ್ಯ. *e* ಬೇಡುವಿಕೆ, ಬೇಹಿನವರು. *f* ಪಂಡಿತನು, ಗೌತಮ, ಮುದುಕ. *g* ಸಮೂಹ, ಭುಜ ಶಿರಸ್ಸು. *h* ಒಂದು ನಾಡು, ನದಿ, ಸಮುದ್ರ. *i* ಮಾಡುವಿಕೆ, ರೀತಿ. *j* ಮನೋಹರ, ಸಜ್ಜನ. *k* ಹೆಂಡತಿ, ಸೊಸೆ, ಹೆಂಗಸು. *l* ಸುಣ್ಣ, ಅಮೃತ, ಮುಂಡುಗಳ್ಳಿ. *m* ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ, ಮರ್ಯಾದೆ. *n* ನಂಬಿಕೆ, ಆಶೆ. *o* ಮದಜನಕ ವಸ್ತು, ಮಕರಂದ, ಜೇನು, ಒಂದು ಋತು. *p* ಕತ್ತಲೆ, ಕುರುಡ.

(ಅಥ ತ್ರಿಷು) ಸಮುನ್ನದ್ಧೌ (ಪಂಡಿತಂಮನ್ಯಗರ್ವಿತೌ) ।*a*
ಬ್ರಹ್ಮಬಂಧು (ರಧಿಕ್ಷಿಪ್ತೇ ನಿರ್ದೇಶೇ) *b* (ಽಥಾವಲಂಬಿತೇ ॥ ೨೬೦
ಅವಿದೂರೇ)ಽಪ್ಯವಷ್ಟಬ್ಧಃ *c* ಪ್ರಸಿದ್ಧೌ (ಖ್ಯಾತಭೂಷಿತೌ) ।*d*

॥ ಇತಿ ಧಾಂತಾಃ ॥

(ಸೂರ್ಯವಹ್ನೀ) ಚಿತ್ರಭಾನೂ *e* ಭಾನೂ (ರಶ್ಮಿದಿವಾಕರೌ) ॥*f* ೨೬೧
ಭೂತಾತ್ಮಾನೌ (ಧಾತೃದೇಹೌ) *g* (ಮೂರ್ಖನೀಚೌ) ಪೃಥಗ್ಜನೌ ।*h*
ಗ್ರಾವಾಣೌ (ಶೈಲಪಾಷಾಣೌ) *i* ಪತ್ರಿಣೌ (ಶರಪಕ್ಷಿಣೌ) ॥*j* ೨೬೨
(ತರುಶೈಲೌ) ಶಿಖರಿಣೌ *k* ಶಿಖಿನೌ (ವಹ್ನಿಬರ್ಹಿಣೌ) ।*l*
ಪ್ರತಿಯತ್ನಾ(ವುಭೌ ಲಿಪ್ಸೋಪಗ್ರಹಾ) *m* (ವಥ) ಸಾದಿನೌ ॥ ೨೬೩
(ದ್ವೌ ಸಾರಥಿಹಯಾರೋಹೌ) *n* ವಾಜಿನೋ(ಽಶ್ವೇಷುಪಕ್ಷಿಣಃ) ।*o*
(ಕುಲೇ)ಽಪ್ಯಭಿಜನೋ (ಜನ್ಮಭೂಮಾವಪ್ಯಥ) *p* ಹಾಯನಾಃ ॥ ೨೬೪
(ವರ್ಷಾರ್ಚಿರ್ವ್ರೀಹಿಭೇದಾಸ್ಸ್ಯುಃ) *q* (ಶ್ಚಂದ್ರಾಗ್ನ್ಯರ್ಕಾ) ವಿರೋಚನಾಃ ।*r*

---

a One who thinks himself a great scholar, concieted. *b* A reprobate Brahman, ignominy. *c* Supported, near. *d* Famous, celebrated; adorned, decorated. *e* The sun, fire. *f* Ray or beam of light, sun. *g* Brahma, body. *h* An ignorant man, a fool; a mean man. *i* Mountain, hill; stone. *j* Arrow, bird. *k* Tree, hill. *l* Fire, peacock. *m* Wish; taking prisoner, capturing. *n* Charioteer; horseman. *o* Horse, arrow, bird. *p* Race, lineage; native land, birthplace. *q* Year, ray or beam a sort of rice which produces only one crop a year. *r* Moon, fire, sun.

a ತಾನು ಪಂಡಿತನೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರುವವನು, ಅಹಂಕಾರಿ. *b* ನಿಂದಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಅಪವಾದ. *c* ಆಶ್ರಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ದೂರವಾಗದಿರುವ. *d* ಖ್ಯಾತಿಯುಳ್ಳ, ಅಲಂಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ. *e* ಸೂರ್ಯ, ಅಗ್ನಿ. *f* ಕಿರಣ, ಸೂರ್ಯ. *g* ಬ್ರಹ್ಮ, ಶರೀರ. *h* ಮೂರ್ಖ, ನೀಚ. *i* ಬೆಟ್ಟ, ಕಲ್ಲು. *j* ಬಾಣ, ಹಕ್ಕಿ. *k* ಗಿಡ, ಬೆಟ್ಟ. *l* ಬೆಂಕಿ, ನವಿಲು. *m* ಅಭಿಲಾಷೆ, ಸೆರೆಹಿಡಿಯುವಿಕೆ. *n* ಸಾರಥಿ, ಕುದುರೆಯ ರಾವುತ. *o* ಕುದುರೆ, ಬಾಣ, ಹಕ್ಕಿ. *p* ವಂಶ, ಜನ್ಮಭೂಮಿ. *q* ಸಂವತ್ಸರ, ಕಿರಣ, ವರುಷಕ್ಕೊಂದೇಸಾರಿ ಬೆಳೆಯುವ ನೆಲ್ಲು. *r* ಚಂದ್ರ, ಅಗ್ನಿ, ಸೂರ್ಯ.

(ಕೇಶೇಽಪಿ) ವೃಜಿನೋ *a* ವಿಶ್ವಕರ್ಮಾ(ರ್ಕಸುರಶಿಲ್ಪಿನೋಃ) ||*b* ೨೬೫
ಆತ್ಮಾ(ಯತ್ನೋ ಧೃತಿರ್ಬುದ್ಧಿಃ ಸ್ವಭಾವೋ ಬ್ರಹ್ಮ ವರ್ಷ್ಮ ಚ) |*c*
(ಶಕ್ರಘಾತುಕಮತ್ತೇಭವರ್ಷುಕಾಬ್ದಾ) ಘನಾಘನಾಃ ||*d* ೨೬೬
ಅಭಿಮಾನೋಽ(ರ್ಥಾದಿದರ್ಪೇ ಜ್ಞಾನೇ ಪ್ರಣಯಹಿಂಸಯೋಃ) |*e*
ಘನೋ (ಮೇಘೇ ಮೂರ್ತಿಗುಣೇ ತ್ರಿಷು ಮೂರ್ತೇ ನಿರಂತರೇ) ||*f* ೨೬೭
ಇನ(ಸ್ಸೂರ್ಯೇ ಪ್ರಭೌ) *g* ರಾಜಾ (ಮೃಗಾಂಕೇ ಕ್ಷತ್ರಿಯೇ ನೃಪೇ) |*h*
ವಾಣಿನ್ಯೌ (ನರ್ತಕೀದೂತ್ಯೌ) *i* (ಸ್ರವಂತ್ಯಾಮಪಿ) ವಾಹಿನೀ ||*j* ೨೬೮
ಹ್ರಾದಿನ್ಯೌ (ವಜ್ರತಟಿತೌ) *k* (ವಂದಾಯಾಮಪಿ) ಕಾಮಿನೀ |*l*
(ತ್ವಗ್ದೇಹಯೋರಪಿ) ತನು *m* ಸ್ಸೂನಾಽ(ಧೋಜಿಹ್ವಿಕಾಪಿ ಚ) ||*n* ೨೬೯
(ಕ್ರತುವಿಸ್ತಾರಯೋರಸ್ತ್ರೀ) ವಿತಾನಂ (ತ್ರಿಷು ತುಚ್ಛಕೇ |
ಮಂದೇಽಥ) *o* ಕೇತನಂ (ಕೃತ್ಯೇ ಕೇತಾವುಪನಿಮಂತ್ರಣೇ) ||*p* ೨೭೦

---

a Hair, sin. *b* Sun, Vishvakarma the artist of the gods (*Vulcan*). *c* Effort, courage; wisdom; nature, disposition; Brahma; body. *d* Indra; homicide, murderer; rutting elephant; a cloud from which rain is falling. *e* Pride arising from wealth; intelligence; request, prayer, slaughter. *f* Cloud; hardness, solidity; any metallic instrument which is struck. *g* Sun; lord, chief. *h* Moon, a Kshatriya or man of the military caste, king. *i* Dancing girl; servant girl, handmaid. *j* River, stream; army. *k* Thunderbolt, lightning. *l* Any parasitic plant, a beloved woman. *m* Skin, body, small. *n* Uvula, slaughter-house. *o* Sacrifice; spreading, expansion; inferior, low, base; stupid. *p* Duty, banner, invocation.

a ಕೂದಲು, ಪಾಪ. *b* ಸೂರ್ಯ, ದೇವಶಿಲ್ಪಿ. *c* ಪ್ರಯತ್ನ, ಧೈರ್ಯ, ಬುದ್ಧಿ, ಸ್ವಭಾವ, ಬ್ರಹ್ಮ, ಶರೀರ. *d* ಇಂದ್ರ, ಕೊಲ್ಲುವವನು, ಮದ್ದಾನೆ, ಮಳೆಸುರಿವ ಮೇಘ. *e* ಧನಾದಿಗಳಿಂದುಂಟಾದ ಅಹಂಕಾರ, ತಿಳಿವಳಿಕೆ, ಪ್ರಾರ್ಥನೆ, ಹಿಂಸೆ. *f* ಮೇಘ, ದೇಹಗುಣ, ಆಕಾರವುಳ್ಳ, ಸಾಂದ್ರವಾದ, ತಾಳಾದಿ ಕಾಂಸ್ಯ ವಾದ್ಯ. *g* ಸೂರ್ಯ, ಪ್ರಭು. *h* ಚಂದ್ರ, ಕ್ಷತ್ರಿಯ, ನರಪತಿ. *i* ನಾಟ್ಯದವಳು, ದೂತಿ. *j* ಹೊಳೆ, ದಂಡು. *k* ಸಿಡಿಲು, ಮಿಂಚು. *l* ಗಿಡ್ಡ ಬದನಿಕೆ, ಕಾಮವುಳ್ಳ ಹೆಣ್ಣು. *m* ಚರ್ಮ, ಮೈ, ಸಣ್ಣದು. *n* ಕಿರುನಾಲಿಗೆ, ಹಿಂಸಾಸ್ಥಾನ, ದೋಷ. *o* ಯಜ್ಞ ವಿಶೇಷ, ವಿಸ್ತಾರ, ತುಚ್ಛವಾದದ್ದು, ಮಂದವಾದ. *p* ಮಾಡತಕ್ಕ ಕೆಲಸ, ಧ್ವಜ, ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ಕರೆಯುವಿಕೆ.

(ವೇದಸ್ತತ್ವಂ ತಪೋ) ಬ್ರಹ್ಮ *a* ಬ್ರಹ್ಮಾ (ವಿಪ್ರಃ ಪ್ರಜಾಪತಿಃ) |*b*
(ಉತ್ಪಾದನೇಚ ಹಿಂಸಾಯಾಂ ಸೂಚನೇಚಾಪಿ) ಗಂಧನಂ ||*c* ೨೭೧
ಆತಂಚನಂ (ಪ್ರತೀವಾಪಜವನಾಪ್ಯಾಯನಾರ್ಥಕಂ) |*d*
ವ್ಯಂಜನಂ (ಲಾಂಛನೇ ಶ್ಮಶ್ರುನಿಷ್ಠಾನಾವಯವೇಷ್ವಪಿ) ||*e* ೨೭೨
(ಸ್ಯಾತ್) ಕೌಲೀನಂ (ಲೋಕವಾದೇ ಯುದ್ಧೇ ಪಶ್ವಹಿಪಕ್ಷಿಣಾಂ) |*f*
(ಸ್ಯಾ)ದುದ್ಯಾನಂ (ನಿಸ್ಸರಣೇ ವನಭೇದೇ ಪ್ರಯೋಜನೇ) ||*g* ೨೭೩
(ಅವಕಾಶೇ ಸ್ಥಿತೌ) ಸ್ಥಾನಂ *h* (ಕ್ರೀಡಾದಾವಪಿ) ದೇವನಂ |*i*
ಉತ್ಥಾನಂ (ಪೌರುಷೇ ತಂತ್ರೇ ಸನ್ನಿವಿಷ್ಟೋದ್ಗಮೇಽಪಿ ಚ) || *j* ೨೭೪
ವ್ಯುತ್ಥಾನಂ (ಪ್ರತಿರೋಧೇ ಚ ವಿರೋಧಾಚರಣೇಽಪಿ ಚ) |*k*
(ಮಾರಣೇ ಮೃತಸಂಸ್ಕಾರೇ ಗತೌ ದ್ರವ್ಯೇಽರ್ಥದಾಪನೇ || ೨೭೫
ನಿರ್ವರ್ತನೋಪಕರಣಾನುವ್ರಜ್ಯಾಸು ಚ) ಸಾಧನಂ |*l*

---

a The Vedas, the soul, penance. *b* Brahman, Brahma. *c* Destroying, causing, injury or pain; informing, reporting. *d* Putting anything into milk to make it curdle, speed, satisfying. *e* Mark, sign; beard, whiskers or mustachio; sauce, condiment; privy part of male or female; a consonant. *f* Reproach, calumny; the fighting of animals. *g* Going out; pleasure garden; profit, advantage. *h* Place, abode; being, existence. *i* Playing, enjoyment; disputing; shining; rejoicing, feeling proud; giving light; gaming. *j* Height of a man, an establishment truth, rising from a seat. *k* Hindering; opposing, doing what is prohibited. *l* Killing; obsequies; going; wealth; lending; returning, scheme, device; following; cause; acquiring, obtaining.

a ವೇದ, ಪರಮಾತ್ಮ, ತಪಸ್ಸು. *b* ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು. *c* ನಾಶಮಾಡುವಿಕೆ, ಹಿಂಸೆಪಡಿಸುವಿಕೆ, ಸೂಚಿಸುವಿಕೆ. *d* ಹೆಪ್ಪಿಡುವುದು, ವೇಗ, ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸುವುದು. *e* ಗುರ್ತು, ಗಡ್ಡ ಮೀಸೆ, ಮಜ್ಜಿಗೆ ಪಳದ್ಯ ವಗೈರೆ; ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರ ಗುಹ್ಯಾವಯವ, ಅಕ್ಷರ. *f* ಲೋಕಾಪವಾದ, ಪಶ್ವಾದಿಯುದ್ಧ. *g* ಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಡುವಿಕೆ, ಶೃಂಗಾರ ವನ, ಪ್ರಯೋಜನ. *h* ಸ್ಥಳ, ಇರುವಿಕೆ. *i* ಕ್ರೀಡಿಸುವಿಕೆ, ವ್ಯವಹರಿಸುವಿಕೆ, ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸುವಿಕೆ, ಸಂತೋಷಿಸುವಿಕೆ, ಗರ್ವಿಸುವಿಕೆ, ಬೆಳಗುವಿಕೆ, ಜೂಜಾಡುವಿಕೆ. *j* ಪುರುಷಪ್ರಮಾಣ, ಸಿದ್ಧಾಂತ, ಕುಳಿತವನು ಮೇಲಕ್ಕೇಳುವಿಕೆ. *k* ಅಡ್ಡವಿಡುವಿಕೆ, ಪ್ರತಿಕೂಲಮಾಡುವಿಕೆ. *l* ಕೊಲ್ಲುವಿಕೆ, ಪ್ರೇತ ಸಂಸ್ಕಾರ, ಗಮನ, ಧನ, ಸಾಲವನ್ನು ಕೊಡಿಸುವಿಕೆ, ಹಿಂದಿರುಗುವಿಕೆ ಉಪಾಯ, ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಹೋಗುವಿಕೆ, ಸಂಪಾದಿಸುವಿಕೆ.

ನಿರ್ಯಾತನಂ (ವೈರಶುದ್ಧೌ ದಾನೇ ನ್ಯಾಸಾರ್ಪಣೇಽಪಿ ಚ) ||*a* ೨೭೬
ವ್ಯಸನಂ (ವಿಪದಿ ಭ್ರಂಶೇ ದೋಷೇ ಕಾಮಜಕೋಪಜೇ) |*b*
ಪಕ್ಷ್ಮ (ಕ್ಷಿಲೋಮ್ನಿ ಕಿಂಜಲ್ಕೇ ತಂತ್ವಾದ್ಯಂಶೇಽಪ್ಯಣೀಯಸಿ) ||*c* ೨೭೭
(ತಿಥಿಭೇದೇ ಕ್ಷಣೇ) ಪರ್ವ *d* ವರ್ತ್ಮ (ನೇತ್ರಚ್ಛದೇಽಧ್ವನಿ) |*e*
(ಅಕಾರ್ಯಗುಹ್ಯೇ) ಕೌಪೀನೇ *f* ಮೈಥುನಂ (ಸಂಗತೇ ರತೌ) ||*g* ೨೭೮
ಪ್ರಧಾನಂ (ಪರಮಾತ್ಮಾ ಧೀಃ) *h* ಪ್ರಜ್ಞಾನಂ (ಬುದ್ಧಿಚಿಹ್ನಯೋಃ) |*i*
ಪ್ರಸೂನಂ (ಪುಷ್ಪಫಲಯೋ) *j* ನಿರ್ಧನಂ (ಕುಲನಾಶಯೋಃ) ||*k* ೨೭೯
ಕ್ರಂದನೇ (ರೋದನಾಹ್ವಾನೇ) *l* ವರ್ಷ್ಮ (ದೇಹಪ್ರಮಾಣಯೋಃ) |*m*
(ಗೃಹದೇಹತ್ವಿಟ್ಪ್ರಭಾವಾ) ಧಾಮಾನ್ಯ *n* (ಥ ಚತುಷ್ಪಥೇ || ೨೮೦
ಸನ್ನಿವೇಶೇಚ) ಸಂಸ್ಥಾನಂ *o* ಲಕ್ಷ್ಮ (ಚಿಹ್ನಪ್ರಧಾನಯೋಃ) |*p*

---

a Revenge, gift, restoring anything held in trust. *b* Calamity; falling; the seven vices, viz., hunting, gambling, singing, idle roaming, drinking, sleeping in the day time, whoring. *c* Eyelash; filament in a flower; fragment. *d* The days of the four periodic changes of the moon and of the passage of the sun from one sign of the zodiac to another; festival; knot, joint in a cane or in the body. *e* Eyelid; road, path. *f* Forbidden act, pudenda, a cloth worn over them. *g* Junction, union; copulation. *h* The Supreme God; intellect; nature; a king's minister, chief. *i* Knowledge, wisdom; a mark. *j* Flower, fruit. *k* Race, lineage; ruin, loss. *l* Crying, lamenting; calling. *m* Body; measure size, quantity. *n* House, body, brightness, glory. *o* A place where four roads meet, a square; shape, form; death *p* Mark, sign; chief, principal.

a ಹಗೆ ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ, ದಾನ, ಇಟ್ಟುಕೊಂಡದ್ದನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕೊಡುವಿಕೆ. *b* ಆಪತ್ತು, ಬೀಳುವಿಕೆ, ಕಾಮದಿಂದ ಅಥವಾ ಕೋಪದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ದೋಷ. *c* ಕಣ್ಣುಕೂದಲು, ಹೂವಿನಕೇಸರ, ತಂತು ಮೊದಲಾದ್ದರ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಂಶ. *d* ಪಕ್ಷದ ಕೊನೆ ತಿಥಿಗಳು, ಉತ್ಸವ, ಗೆಣ್ಣು. *e* ಕಣ್ಣುರೆಪ್ಪೆ, ಹಾದಿಯು. *f* ಮಾಡಬಾರದ ಕೆಲಸ, ಗುಹ್ಯಾಂಗ, ಲಂಗೋಟಿ. *g* ಸಂಬಂಧ, ಸುರತಕ್ರೀಡೆ. *h* ಪರಮಾತ್ಮ, ಬುದ್ಧಿ, ಮೂಲಪ್ರಕೃತಿ, ಮುಖ್ಯವಾದ. *i* ಬುದ್ಧಿ, ಗುರ್ತು. *j* ಹೂವು, ಫಲ. *k* ವಂಶ, ಕ್ಷಯ. *l* ಅಳುವಿಕೆ, ಕರೆಯುವಿಕೆ. *m* ಮೈ, ಅಳತೆ. *n* ಮನೆ, ಮೈ, ಕಾಂತಿ, ಪ್ರಭಾವ. *o* ನಾಲ್ಕು ಬೀದಿಯ ಚೌಕ, ಸನ್ನಿವೇಶ. *p* ಗುರ್ತು, ಮುಖ್ಯ.

(ಆಚ್ಛಾದನೇ) ಸಂಪಿಧಾನ *a* ಮಪವಾರಣ (ಮಿತ್ಯುಭೇ) ||*b* ೨೮೧
ಆರಾಧನಂ (ಸಾಧನೇ ಸ್ಯಾದವಾಪ್ತೌ ತೋಷಣೇಪಿ ಚ) |*c*
ಅಧಿಷ್ಠಾನಂ (ಚಕ್ರಪುರಪ್ರಭಾವಾಧ್ಯಾಸನೇಷ್ವಪಿ) ||*d* ೨೮೨
ರತ್ನಂ (ಸ್ವಜಾತಿಶ್ರೇಷ್ಠೇಽಪಿ) *e* ವನೇ (ಸಲಿಲಕಾನನೇ) |*f*
ತಲಿನಂ (ವಿರಳೇ ಸ್ತೋಕೇ) *g* (ವಾಚ್ಯಲಿಂಗಾಸ್ತ್ವಮೀ ತ್ರಿಷು) || ೨೮೩
ಸಮಾನಾ (ಸ್ಸತ್ಸಮೈಕೇ ಸ್ಯುಃ) *h* ಪಿಶುನೌ (ಖಲಸೂಚಕೌ) |*i*
ಹೀನನ್ಯೂನಾ (ವೂನಗರ್ಹ್ಯೌ) *j* (ವೇಗಿಶೂರೌ) ತರಸ್ವಿನೌ ||*k* ೨೮೪
ಅಭಿಪನ್ನೋಽ(ಪರಾದ್ಧೋಽಭಿಗ್ರಸ್ತವ್ಯಾಪದ್ಗತಾವಪಿ) |*l*

|| ಇತಿ ನಾಂತಾಃ ||

ಕಲಾಪೋ (ಭೂಷಣೇ ಬರ್ಹೇ ತೂಣೀರೇ ಸಂಹತಾವಪಿ) ||*m* ೨೮೫
(ಪರಿಚ್ಛದೇ) ಪರೀವಾಪಃ (ಪರ್ಯುಪ್ತೌ ಸಲಿಲಸ್ಥಿತೌ) |*n*

---

a Covering, shutting; a cloth. *b* Taking off, opening; a cloth. *c* Accomplishment; acquirement; gratification; adoration. *d* Wheel of a carriage; town, city; power; support, prop. *e* Anything best of its kind; gem, jewel. *f* Water; forest, jungle. *g* Distinct, separate; small in quantity. *h* Good, virtuous; like, similar, equal; same. *i* Wicked, malignant; backbiter. *j* Low, small: blameable. *k* Swift, quick; heroic, puissant. *l* Erroneous, mistaken; taken prisoner by the enemy; fallen into calamity. *m* Ornament, jewelry; peacock's tail; quiver; group or assemblage *n* Retinue; sowing, standing water.

a ಮುಚ್ಚುವಿಕೆ, ಬಟ್ಟೆ. *b* ತೆಗೆಯುವಿಕೆ, ಬಟ್ಟೆ. *c* ಸಾಧಿಸುವಿಕೆ, ಪಡೆಯುವಿಕೆ, ಸಂತೋಷಿಸುವಿಕೆ, ಪೂಜಿಸುವಿಕೆ. *d* ಬಂಡಿಯ ಚಕ್ರ, ಪಟ್ಟಣ, ಪ್ರಭಾವ, ಆಧಾರ. *e* ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದದ್ದು, ಮಣಿ. *f* ನೀರು, ಕಾಡು. *g* ವಿರಳವಾದದ್ದು, ಕೊಂಚವಾದದ್ದು. *h* ಸಜ್ಜನ, ಸದೃಶವಾದ, ಒಂದಾದ. *i* ದುರ್ಜನ, ಚಾಡಿಕೋರ. *j* ಕಡಿಮೆಯಾದ, ನಿಂದಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕ. *k* ವೇಗವುಳ್ಳ, ಶೂರವಾದ. *l* ತಪ್ಪುಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ, ಶತ್ರುಗಳ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದ, ಆಪತ್ತನ್ನು ಹೊಂದಿದ. *m* ಒಡವೆ, ನವಿಲಗರಿ, ಬತ್ತಳಿಕೆ, ಸಮೂಹ. *n* ಪರಿವಾರ, ಬೀಜ ಬಿತ್ತುವದು, ನೀರು ನಿಂತಿರುವಿಕೆ.

(ಗೋಧುಗ್ಗೋಷ್ಠಪತೀ) ಗೋಪೌ *a* (ಹರವಿಷ್ಣೂ) ವೃಷಾಕಪೀ ||*b* ೨೮೭
ಬಾಷ್ಪ (ಊಷ್ಮಾಶ್ರು) *c* ಕಶಿಪು (ತ್ವನ್ನಮಾಚ್ಛಾದನಂ ದ್ವಯಂ) |*d*
ತಲ್ಪಂ (ಶಯ್ಯಾಟ್ಟದಾರೇಷು) *e* (ಸ್ತಂಬೇಽಪಿ) ವಿಟಪೋಽ(ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ||*f*
ಪ್ರಾಪ್ತರೂಪಸುರೂಪಾಭಿರೂಪಾ (ಬುಧಮನೋಜ್ಞಯೋಃ) |
(ಭೇದ್ಯಲಿಂಗಾ ಅಮೀ) *g* (ಕೂರ್ಮೀ ವೀಣಾಭೇದಶ್ಚ) ಕಚ್ಛಪೀ ||*h* ೨೮೮

|| ಇತಿ ಪಾಂತಾಃ ||

(ಅಂತರಾಭವಸತ್ವೇಽಶ್ವೇ) ಗಂಧರ್ವೋ (ದಿವ್ಯಗಾಯನೇ) |*i*
ಕಂಬು (ರ್ನಾ ವಲಯೇ ಶಂಖೇ) *j* ದ್ವಿಜಿಹ್ವೌ (ಸರ್ಪಸೂಚಕೌ) ||*k* ೨೮೯
ಪೂರ್ವೋಽ(ನ್ಯಲಿಂಗಃ ಪ್ರಾಗಾಹ ಪುಂಬಹುತ್ವೇಽಪಿ ಪೂರ್ವಜಾನ್) |*l*

|| ಇತಿ ಬಾಂತಾಃ ||

ಕುಂಭೌ (ಘಟೇಭಮೂರ್ಧಾಂಶೌ) *m* ಡಿಂಭೌ (ತು ಶಿಶುಬಾಲಿಶೌ) ||*n* ೨೯೦
ಸ್ತಂಭೌ (ಸ್ಥೂಣಾಜಡೀಭಾವೌ) *o* ಶಂಭೂ (ಬ್ರಹ್ಮತ್ರಿಲೋಚನೌ) |*p*

---

a One who milks cows; chief of the cowherds. *b* Siva; Vishnu, *c* Warmth, vapour; tear. *d* Food, raiment. *e* Couch, bed; attic; wife. *f* Knot in the stem of grass; branch. *g* Learned; handsome, beautiful. *h* Female tortoise; a kind of vina. *i* Fairy, a kind of demigod inhabiting Indra's heaven, (the Glendoveer of Southey); horse; celestial musician. *j* Bracelet; conch. *k* Snake; backbiter. *l* East; ancient; oriental, a native of the East; belonging to olden times. *m* Pot; frontal globe on the forehead of an elephant. *n* Child, infant, young of any animal; simpleton, fool. *o* Pillar, post; stupidity, stolidity, insensibility. *p* Brahma; Siva.

a ಹಾಲು ಕರೆವವ, ದನದ ಕೊಟ್ಟಿಗೆಗೆ ಒಡೆಯು. *b* ಶಿವ, ವಿಷ್ಣು. *c* ಸೆಕೆಯು ಹವೆ, ಕಣ್ಣೀರು. *d* ಅನ್ನ, ವಸ್ತ್ರ. *e* ಹಾಸಿಗೆ, ಅಟ್ಟ, ಹೆಂಡತಿ. *f* ಹುಲ್ಲು ಗೆಂಡೆ, ಕೊಂಬೆ. *g* ವಿದ್ವಾಂಸ, ಸುಂದರ. *h* ಹೆಣ್ಣಾಮೆ, ಒಂದು ವೀಣೆ. *i* ಅಂತರಪಿಶಾಚ, ಕುದುರೆ, ದೇವಲೋಕದ ಸಂಗೀತಗಾರ. *j* ಕಡಗ, ಶಂಖ. *k* ಹಾವು, ಚಾಡಿಕೋರ. *l* ಮೂಡಲು, ಹಿಂದಣ ಕಾಲ, ಮೂಡಲಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ, ಹಿಂದಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ. *m* ಗಡಿಗೆ, ಆನೆಯ ತಲೆಯ ಭಾಗ. *n* ಮಗು, ಮೂರ್ಖನು. *o* ಕಂಭ, ಜಡವಾಗಿರುವಿಕೆ. *p* ಬ್ರಹ್ಮ, ಶಿವ.

(ಕುಕ್ಷಿಭ್ರೂಣಾರ್ಭಕೌ) ಗರ್ಭೌ *a* ವಿಸ್ರಂಭಃ (ಪ್ರಣಯೇಽಪಿ ಚ) ॥*b* ೨೯೧
(ಸ್ಯಾದ್ಭೇರ್ಯಾಂ) ದುಂದುಭಿಃ (ಪುಂಸಿ ಸ್ಯಾದಕ್ಷೇ ದುಂದುಭಿಃ ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ।*c*
(ಸ್ಯಾನ್ಮಹಾರಜನೇ ಕ್ಲೀಬಂ) ಕುಸುಂಭಂ (ಕರಕೇ ಪುಮಾನ್) ॥*d* ೨೯೨
(ಕ್ಷತ್ರಿಯೇಽಪಿ ಚ) ನಾಭಿ(ರ್ನಾ) *e* ಸುರಭಿ(ರ್ಗವಿ ಚ ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ।*f*
ಸಭಾ (ಸಂಸದಿ ಸಭ್ಯೇ ಚ) *g* (ತ್ರಿಷ್ವಧ್ಯಕ್ಷೇಽಪಿ) ವಲ್ಲಭಃ ॥*h* ೨೯೩

॥ ಇತಿ ಭಾಂತಾಃ ॥

(ಕಿರಣಪ್ರಗ್ರಹೌ) ರಶ್ಮೀ *i* (ಕಪಿಭೇಕೌ) ಪ್ಲವಂಗಮೌ ।*j*
(ಇಚ್ಛಾಮನೋಭವೌ) ಕಾಮೌ *k* (ಶೌರ್ಯೋದ್ಯೋಗೌ) ಪರಾಕ್ರಮೌ ॥*l*
ಧರ್ಮಾಃ (ಪುಣ್ಯಯಮನ್ಯಾಯಸ್ವಭಾವಾಚಾರಸೋಮಪಾಃ) ।*m*
(ಉಪಾಯಪೂರ್ವ ಆರಂಭ ಉಪಧಾಚಾ)ಪ್ಯುಪಕ್ರಮಃ ॥*n* ೨೯೪
(ವಣಿಕ್ಪಥಃ ಪುರಂ ವೇದೋ) ನಿಗಮೋ *o* (ನಾಗರೋ ವಣಿಕ್) ।

---

a Womb; fœtus; child. *b* Trust, confidence; request. *c* A kettle-drum; dice. *d* Safflower *(Varthamus tinctorius)* coloured flower; the water-pot or bowl of an ascetic. *e* A Kshatriya; navel. *f* Cow; the spring; fragrant, sweet-smelling. *g* An assembly, council; one of a company; a member of council. *h* Chief, superintendent; beloved, favourite. *i* Ray or beam of light; rope. *j* Monkey; frog. *k* Desire; Manmatha, the god of love (*Cupid*). *l* Heroism, prowess: exertion. *m* Merit; Yama, the judge of the dead (*Pluto*); virtue, morality; character, quality, nature; appointed duty; sacrificer. *n* Beginning after due deliberation, examining the king's ministers of putting them to the test. *o* Line of shops, bazaar; city; the Veda.

a ಹೊಟ್ಟೆ, ಬಸುರು, ಮಗು. *b* ನಂಬುಗೆ, ಪ್ರಾರ್ಥನೆ. *c* ಭೇರೀವಾದ್ಯ, ಪಗಡೆಯ ಲೆತ್ತ. *d* ಕುಸುಂಬೆ ಬಣ್ಣದ ಹೂವು, ಕಮಂಡಲು. *e* ಕ್ಷತ್ರಿಯನು, ಹೊಕ್ಕಳು. *f* ಹಸು, ವಸಂತಋತು, ಪರಿಮಳಯುಕ್ತವಾದ. *g* ಸಮಾಜ, ಸಭಿಕ. *h* ಗೊತ್ತುಗಾರ, ಪ್ರಿಯವಾದ. *i* ಕಿರಣ, ಹಗ್ಗ. *j* ಮಂಗ, ಕಪ್ಪೆ. *k* ಇಚ್ಛೆ, ಮನ್ಮಥ. *l* ಶೂರತ್ವ, ಪ್ರಯತ್ನ. *m* ಪುಣ್ಯ, ಯಮ, ನೀತಿ, ಸ್ವಭಾವ, ಆಚಾರ, ಸೋಮಯಾಜಿ. *n* ಉಪಾಯವನ್ನು ಅರಿತು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಮಾಡುವಿಕೆ, ಮಂತ್ರಿಗಳನ್ನ ಪರೀಕ್ಷಿಸುವಿಕೆ. *o* ಅಂಗಡಿ ಬೀದಿ, ಪಟ್ಟಣ, ವೇದ.

ನೈಗಮೌ *a* (ದ್ವೌ ಬಲೇ) ರಾಮೋ (ನೀಲಚಾರುಸಿತೇ ತ್ರಿಷು) ||*b* ೨೯೬
(ಶಬ್ದಾದಿಪೂರ್ವೋ ಬೃಂದೇಽಪಿ) ಗ್ರಾಮಃ *c* (ಕ್ರಾಂತೌ ಚ) ವಿಕ್ರಮಃ |*d*
ಗುಲ್ಮಾ (ರುಕ್ ಸ್ತಂಬಸೇನಾಶ್ಚ) *e* ಜಾಮಿಃ (ಸ್ವಸೃಕುಲಸ್ತ್ರಿಯೋಃ) ||*f* ೨೯೭
(ಕ್ಷಿತಿಕ್ಷಾಂತ್ಯೋಃ) ಕ್ಷಮಾ (ಯುಕ್ತೇ ಕ್ಷಮಂ ಶಕ್ತೇ ಹಿತೇ ತ್ರಿಷು) |*g*
(ತ್ರಿಷು) ಶ್ಯಾಮೌ (ಹರಿತ್ಕೃಷ್ಣೌ ಶ್ಯಾಮಾಸ್ಯಾಚ್ಛಾರಿಬಾ ನಿಶಾ) ||*h* ೨೯೮
ಲಲಾಮಂ (ಪುಚ್ಛಪುಂಡ್ರಾಶ್ವಭೂಷಾಪ್ರಾಧಾನ್ಯಕೇತುಷು) |*i*
ಸೂಕ್ಷ್ಮ(ಮಧ್ಯಾತ್ಮಮಪ್ಯಾಣೌ) *j* (ಪ್ರಧಾನೇ) ಪ್ರಥಮಂ (ತ್ರಿಷು) ||*k* ೨೯೯
ವಾಮೌ (ವಲ್ಗುಪ್ರತೀಪೌ ದ್ವಾ) *l* ವಧಮೌ (ನ್ಯೂನಕುತ್ಸಿತೌ) |*m*
(ಜೀರ್ಣಂ ಚ ಪರಿಭುಕ್ತಂ ಚ) ಯಾತಯಾಮ(ಮಿದಂ ದ್ವಯಂ) ||*n* ೩೦೦

|| ಇತಿ ಮಾಂತಾಃ ||

---

a Citizen ; merchant. *b* Bala Rama ; Rama the son of Dasaratha, Parashu Rama ; black, dark ; pleasing agreeable ; white. *c* As the latter part of a compound word, a multitude; village. *d* Over-powering, mastering ; heroism. *e* A morbose swelling in the belly ; shrub, bush ; a body of troops consisting of 9 elephants, 9 chariots, 27 cavalry, and 45 infantry. *f* Sister ; woman of good birth. *g* The earth ; patience, forbearance ; suitable, useful ; able ; favourable. *h* Green ; black ; the medical drug *Periploca indica* ; night. *i* Tail ; a beauty spot or ornamental mark on the forehead ; ornamental trappings for a horse ; chief, principal ; flag. *j* Pertaining to the spiritual body, atom ; small, minute. *k* First, prior ; chief, principal. *l* Beautiful ; contrary, adverse. *m* Defective, incomplete ; low, mean, despicable. *n* Eaten and digested ; used.

a ನಾಗರಿಕನು, ವರ್ತಕನು. *b* ಬಲರಾಮನು, ದಾಶರಥಿರಾಮನು, ಪರಶುರಾಮನು, ಕಪ್ಪಾಗಿರುವ, ಮನೋಹರವಾದ, ಬಿಳಿದಾದ. *c* ಶಬ್ದ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಪೂರ್ವಪದವಾಗಿದ್ದಾಗ ಸಮೂಹ, ಗ್ರಾಮ, ಊರು. *d* ನಡೆಯುವದು, ಪರಾಕ್ರಮ. *e* ಒಂದು ರೋಗ, ಹೊದೆ, ಸೇನಾವಿಶೇಷ. *f* ಒಡಹುಟ್ಟಿದವಳು, ಕುಲಸ್ತ್ರೀ. *g* ಭೂಮಿ, ಸೈರಣೆ, ಉಚಿತವಾದ, ಸಮರ್ಥ, ಹಿತ. *h* ಹಸರು, ಕರಿದು, ನೋಗವೆಬೇರು, ರಾತ್ರಿ. *i* ಬಾಲ, ತಿಲಕ, ಕುದುರೆಯೊಡವೆ, ಮುಖ್ಯವಾದ, ಧ್ವಜ. *j* ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ವಿಷಯ, ಬಹಳ ಸಣ್ಣದು. *k* ಮೊದಲನೆಯದು, ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. *l* ಸುಂದರವಾದ, ಪ್ರತಿಕೂಲವಾದ, *m* ಕೊರತೆಯಾದ, ನಿಂದಿಸಲ್ಪಟ್ಟ. *n* ತಿಂದು ಅರಗಿದ, ಉಪಭೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟ.

(ತುರಂಗಗರುಡೌ) ತಾರ್ಕ್ಷ್ಯೌ *a* (ನಿಲಯಾಪಚಯೌ) ಕ್ಷಯೌ) ।*b*
ಶ್ವಶುರ್ಯೌ (ದೇವರಸ್ಯಾಲೌ) *c* ಭ್ರಾತೃವ್ಯೌ (ಭ್ರಾತೃವಿದ್ವಿಷೌ) ॥*d* ೩೦೧
ಪರ್ಜನ್ಯೌ (ರಸದಬ್ದೇಂದ್ರೌ ಸ್ಯಾತ್) *e* ಅರ್ಯಃ (ಸ್ವಾಮಿವೈಶ್ಯಯೋಃ) ।*f*
ತಿಷ್ಯಃ (ಪುಷ್ಯೇ ಕಲಿಯುಗೇ) *g* ಪರ್ಯಾಯೋಽವಸರೇ ಕ್ರಮೇ) ॥*h* ೩೦೨
ಪ್ರತ್ಯಯೋಽ(ಧೀನಶಪಥಜ್ಞಾನವಿಶ್ವಾಸಹೇತುಷು ।
ರಂಧ್ರೇ ಶಬ್ದೇಽಥಾ) *i* ನುಶಯೋ (ದೀರ್ಘದ್ವೇಷಾನುತಾಪಯೋಃ) ॥*j* ೩೦೩
ಸ್ಥೂಲೋಚ್ಚಯ(ಸ್ತ್ವಸಾಕಲ್ಯೇ ಗಜಾನಾಂ ಮಧ್ಯಮೇ ಗತೇ) ।*k*
ಸಮಯಾ(ಶ್ಶಪಥಾಚಾರಕಾಲಸಿದ್ಧಾಂತಸಂವಿದಃ) ॥*l* ೩೦೪
(ವ್ಯಸನಾನ್ಯಶುಭಂ ದೈವಂ ವಿಪದಿ)ತ್ಯನಯಾ(ಸ್ತ್ರಯಃ) ।*m*
ಅತ್ಯಯೋಽತಿಕ್ರಮೇ ಕೃಚ್ಛ್ರೇ ದೋಷೇ ದಂಡೇ) *n* (ಽಪ್ಯಥಾಪದಿ) ॥ ೩೦೫

---

a Horse; the Brahmani kite. *b* House; destruction. *c* Brother-in-law, husband's brother; wife's brother *d* Brother; enemy. *e* A rain-threatening cloud, muttering cloud; Indra. *f* Lord, master; a Vaishya. *g* *Pushya*, the eighth lunar mansion; the *Kali Yuga*, the present fourth or Iron age. *h* Turns; regular order, arrangement. *i* Dependence, subordination; oath, ordeal; knowledge, apprehension; belief, confidence; cause, motive; cavity, hole; affix to roots and words forming derivatives and inflections. *j* Implacable enmity, long-standing feud; repentance. *k* Incompleteness, deficiency; the ordinary pace of an elephant. *l* Oath; established moral or ceremonial custom; time; established truth, principle; resolution. *m* Bad morals; ill-luck; calamity. *n* Transgression, excess; distress; crime, fault; punishment.

a ಕುದುರೆ, ಗರುಡ. *b* ಮನೆ, ನಾಶ. *c* ಗಂಡನ ಒಡಹುಟ್ಟಿದವನು, ಹೆಂಡತಿಯ ಒಡಹುಟ್ಟಿದವನು. *d* ಒಡಹುಟ್ಟಿದವನು, ಹಗೆಯವನು. *e* ಗುಡುಗುವ ಮೇಘ, ಇಂದ್ರನು. *f* ಪ್ರಭು, ವೈಶ್ಯ. *g* ಪುಷ್ಯನಕ್ಷತ್ರ, ಕಲಿಯುಗ. *h* ಸರದಿ, ಕ್ರಮ. *i* ಅಧೀನ, ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ, ತಿಳಿವಳಿಕೆ, ನಂಬುಗೆ, ಕಾರಣ, ರಂಧ್ರ, ಕೃತ್ತದ್ಧಿತಾದಿ. *j* ದೀರ್ಘದ್ವೇಷ, ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ. *k* ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗದಿರುವಿಕೆ, ಆನೆಯ ಸಾಧಾರಣವಾದ ನಡೆ. *l* ಕಟ್ಟು, ಆಚಾರ, ಕಾಲ, ಸಿದ್ಧಾಂತ, ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ. *m* ದುರ್ನೀತಿ, ದುರದೃಷ್ಟ, ಆಪತ್ತು. *n* ಅತಿಕ್ರಮಿಸುವಿಕೆ, ಕಷ್ಟ, ದೋಷ, ದಂಡನೆ.

(ಯುದ್ಧಾಯತ್ಯೋ)ಸ್ಸಾಂಪರಾಯಃ *a* ಪೂಜ್ಯ (ಸ್ತು ಶ್ವಶುರೇಽಪಿ ಚ) ।*b*
(ಪಶ್ಚಾದವಸ್ಥಾಯಿ ಬಲಂ ಸಮವಾಯಶ್ಚ) ಸನ್ನಯೌ ॥*c* ೩೦೬
(ಸಂಘಾತೇ ಸನ್ನಿವೇಶೇ ಚ) ಸಂಸ್ತ್ಯಾಯಃ *d* ಪ್ರಣಯಾ(ಸ್ತ್ವಮೀ ।
ವಿಸ್ರಂಭಯಾಚ್ಞಾಪ್ರೇಮಾಣೋ) *e* (ವಿರೋಧೇಽಪಿ) ಸಮುಚ್ಛ್ರಯಃ ॥*f* ೩೦೭
ವಿಷಯೋ(ಯಸ್ಯ ಯೋ ಜ್ಞಾತಸ್ತತ್ರ ಶಬ್ದಾದಿಕೇಷ್ವಪಿ) ।*g*
(ನಿರ್ಯಾಸೇಽಪಿ) ಕಷಾಯೋಽ(ಸ್ತ್ರೀ) *h* (ಸಭಾಯಾಂ ಚ) ಪ್ರತಿಶ್ರಯಃ ॥*i* ೩೦೮
ಪ್ರಾಯೋ(ಭೂಮ್ನ್ಯಂತಗಮನೇ) *j* ಮನ್ಯು(ರ್ದೈನ್ಯೇ ಕ್ರತೌ ಕ್ರುಧಿ) ।*k*
(ರಹಸ್ಯೋಪಸ್ಥಯೋ)ರ್ಗುಹ್ಯಂ *l* ಸತ್ಯಂ (ಶಪಥತಥ್ಯಯೋಃ) ॥*m* ೩೦೯
ವೀರ್ಯಂ (ಬಲೇ ಪ್ರಭಾವೇ ಚ) *n* ದ್ರವ್ಯಂ (ಭವ್ಯೇ ಗುಣಾಶ್ರಯೇ) ।*o*
ಧಿಷ್ಣ್ಯಂ (ಸ್ಥಾನೇ ಗೃಹೇಭೇಽಗ್ನೌ) *p* ಭಾಗ್ಯಂ (ಕರ್ಮ ಶುಭಾಶುಭಂ) ॥*q* ೩೧೦

---

a War, battle ; the future. *b* Father-in-law ; venerable, worshipful. *c* Army in reserve, auxiliary force ; multitude. *d* Multitude ; house. *e* Confidence, trust ; begging, asking, requesting ; affection, fond regard. *f* Enmity, opposition ; height, elevation. *g* Established fact ; an object perceivable by the senses. *h* Extract, decoction, tincture, infusion prepared by boiling or evaporation, astringency. *i* Assembly ; habitation. *j* Plenty, abundance ; fasting to death. *k* Sorrow, grief ; sacrifice ; anger. *l* Mystery, secrecy ; private parts. *m* An oath ; veracity, truth. *n* Strength, power ; natural force, vigour, virility ; semen. *o* A fit object ; substance, element ; fortune, prosperity. *p* Place, house ; star ; fire. *q* Good and evil deeds ; fate.

a ಯುದ್ಧ, ಭವಿಷ್ಯತ್ಕಾಲ. *b* ಮಾವ, ಪೂಜಾಯೋಗ್ಯ. *c* ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಹಿಂದುಗಡೆ ಕುಮ್ಮಕ್ಕಾಗಿರುವ ಸೇನೆ, ಸಮೂಹ. *d* ಸಮೂಹ, ಸನ್ನಿವೇಶ. *e* ನಂಬುಗೆ, ಯಾಚನೆ, ಪ್ರೇಮ. *f* ವೈರ, ಔನ್ನತ್ಯ. *g* ತಿಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟ ಸಂಗತಿ, ಶಬ್ದ ಸ್ಪರ್ಶರೂಪಾದಿಗಳು. *h* ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಕಾಯಿಸಿದ ನೀರು, ಒಗರು. *i* ಸಭೆ, ಇರತಕ್ಕ ಸ್ಥಳ. *j* ಬಾಹುಳ್ಯ, ಶಪಥದಿಂದ ಉಪವಾಸಮಾಡಿ ಸಾಯುವುದು. *k* ದೈನ್ಯ, ಯಜ್ಞ, ಸಿಟ್ಟು. *l* ಗುಟ್ಟಾಗಿರುವ, ಭಗ ಶಿಶ್ನಗಳು. *m* ಆಣೆ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ, ದಿಟ. *n* ಬಲ, ಪ್ರಭಾವ, ರೇತಸ್ಸು. *o* ಒಳ್ಳೇ ಪದಾರ್ಥ, ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳು, ಭಾಗ್ಯ. *p* ಸ್ಥಳ, ಮನೆ, ನಕ್ಷತ್ರ, ಅಗ್ನಿ. *q* ಶುಭಾಶುಭ ಕರ್ಮ, ಅದೃಷ್ಟ.

(ಕಶೇರುಹೇಮ್ನೋ)ರ್ಗಾಂಗೇಯಂ *a* ವಿಶಲ್ಯಾ (ದಂತಿಕಾಽಪಿ ಚ) |*b*
ವೃಷಾಕಪಾಯೀ (ಶ್ರೀಗೌರ್ಯೋ) *c* ರಭಿಖ್ಯಾ (ನಾಮಶೋಭಯೋಃ) ||*d* ೩೧೧
(ಆರಂಭೋ ನಿಷ್ಕೃತಿಶ್ಶಿಕ್ಷಾ ಪೂಜನಂ ಸಂಪ್ರಧಾರಣಂ |
ಉಪಾಯಃ ಕರ್ಮಚೇಷ್ಟಾ ಚ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಚ ನವ) ಕ್ರಿಯಾಃ ||*e* ೩೧೨
ಛಾಯಾ (ಸೂರ್ಯಪ್ರಿಯಾ ಕಾಂತಿಃ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಮನಾತಪಃ) |*f*
ಕಕ್ಷ್ಯಾ (ಪ್ರಕೋಷ್ಠೇ ಹರ್ಮ್ಯಾದೇಃ ಕಾಂಚ್ಯಾಂ ಮಧ್ಯೇಭಬಂಧನೇ) ||*g* ೩೧೩
ಕೃತ್ಯಾ (ಕ್ರಿಯಾದೇವತಯೋಸ್ತ್ರಿಷು ಭೇದ್ಯೇ ಧನಾದಿಭಿಃ) |*h*
ಜನ್ಯಂ (ನ್ಯಾಜ್ಜನವಾದೇಽಪಿ) *i* ಜಘನ್ಯೋಽಂ(ತ್ಯೇಽಧಮೇಽಪಿ ಚ) ||*j* ೩೧೪
(ಗರ್ಹ್ಯಾಧೀನೌ ಚ) ವಕ್ತವ್ಯಾ *k* ಕಲ್ಯಾ (ಸಜ್ಜನಿರಾಮಯೌ) |*l*
(ಆತ್ಮವಾನನವೇತೋಽರ್ಥಾತ್) ಅರ್ಥ್ಯ *m* ಪುಣ್ಯಂ (ತು ಚಾರ್ವಪಿ) ||*n* ೩೧೫

---

a Roots of aquatic plants ; gold. *b* The physic nut or Nipal plant (*Croton tiglium*) ; the bitter apple plant (*Coloquintida, Colocynth*). *c* Lakshmi ; Gauri (Parvati). *d* Name, title ; splendour, glory. *e* Business, occupation, expiation, penance ; punishment ; worship ; deposition, recorded evidence ; plan, device, performance ; motion ; medical treatment. *f* The Sun's wife ; light ; reflected image ; shade, shadow. *g* Court yard ; waist-band, belt ; a woman's girdle or zone ; the rope with which an elephant is tied. *h* Act, doing ; goddess ; purchased. *i* Blame ; war, battle ; bridegroom's friend or best-man. *j* Last, youngest ; lowest, meanest. *k* Mean, low, despicable ; obedient. *l* That which is ready ; healthy *m* Intelligent ; full of meaning. *n* Beautiful ; merit.

a ತಾವರೆ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಗಡ್ಡೆ, ಚಿನ್ನ. *b* ಜಾಪಾಳದ ಗಿಡ, ಹಾವು ಮೆಕ್ಕೆ ಗಿಡ. *c* ಲಕ್ಷ್ಮಿ, ಗೌರಿ. *d* ಹೆಸರು, ಕಾಂತಿ. *e* ಉದ್ಯೋಗ, ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ, ಶಿಕ್ಷೆ, ಪೂಜೆ, ವ್ಯವಹಾರದ ನಿರ್ಣಯ, ಉಪಾಯ, ಕೆಲಸ, ಚಲನ, ಚಿಕಿತ್ಸೆ. *f* ಸೂರ್ಯನ ಹೆಂಡತಿ, ಬೆಳಕು, ಪ್ರತಿಬಿಂಬ, ನೆರಳು. *g* ಮನೆಗಳ ತೊಟ್ಟಿ, ಉಡಿದಾರ, ನಡುಕಟ್ಟು, ಆನೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಹಗ್ಗ. *h* ಮಾಡುವಿಕೆ, ದೇವತೆ, ಧನಾದಿಗಳಿಂದ ಒಳಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳತಕ್ಕ. *i* ಜನಾಪವಾದ, ಯುದ್ಧ, ಮದುವಣಿಗನ ಗೆಳೆಯ. *j* ಕಡೆಯಲ್ಲಿರುವ, ಅಧಮ. *k* ನಿಂದಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕ, ಅಧೀನ. *l* ಸಿದ್ಧವಾದ, ರೋಗವಿಲ್ಲದ. *m* ತಿಳಿವಳಿಕೆಯುಳ್ಳವ, ಅರ್ಥದಿಂದ ಕೂಡಿದ. *n* ಸುಂದರವಾದ, ಸುಕೃತ.

ರೂಪ್ಯಂ (ಪ್ರಶಸ್ತರೂಪೇಽಪಿ) *a* ವದಾನ್ಯೋ (ವಲ್ಗುವಾಗಪಿ) ।*b*
(ನ್ಯಾಯ್ಯೇಽಪಿ) ಮಧ್ಯ *c* ಸೌಮ್ಯಂ (ತು ಸುಂದರೇ ಸೋಮದೈವತೇ) ॥*d* ೩೧೬

॥ ಇತಿ ಯಾಂತಾಃ ॥

(ನಿವಹಾವಸರೌ) ವಾರೌ *e* ಸಂಸ್ತರೌ (ಪ್ರಸ್ತರಾಽಧ್ವರೌ) ।*f*
ಗುರೂ (ಗೀಷ್ಪತಿಪಿತ್ರಾದ್ಯೌ) *g* ದ್ವಾಪರೌ (ಯುಗಸಂಶಯೌ) ॥*h* ೩೧೭
ಪ್ರಕಾರೌ (ಭೇದಸಾದೃಶ್ಯೇ) *i* ಆಕಾರಾ (ವಿಂಗಿತಾಕೃತೀ) ।*j*
ಕಿಂಶಾರೂ (ಧಾನ್ಯಶೂಕೇಷೂ) *k* ಮರೂ (ಧನ್ವಧರಾಧರೌ) ॥*l* ೩೧೮
ಅದ್ರಯೋ (ದ್ರುಮಶೈಲಾರ್ಕಾಃ) *m* (ಸ್ತ್ರೀಸ್ತನಾಬ್ದೌ) ಪಯೋಧರೌ ।*n*
(ಧ್ವಾಂತಾರಿದಾನವಾ) ವೃತ್ರಾ *o* (ಬಲಿಹಸ್ತಾಂಶವಃ) ಕರಾಃ ॥*p* ೩೧೯
ಪ್ರದರಾ (ಭಂಗನಾರೀರುಗ್ಬಾಣಾ) *q* ಅಸ್ರಾಃ (ಕಚಾ ಅಪಿ) ।*r*

---

a Handsome ; silver or gold coin. *b* Eloquent ; charitable person. *c* Right, proper ; waist. *d* Handsome, pleasing ; sacred to the moon. *e* Multitude ; time. *f* A bed ; a sacrifice. *g* Brihaspati *(Jupiter)* ; father ; religious teacher, spiritual guide ; heavy, weighty ; great. *h* The Dvapara, the third or Brazen age ; doubt. *i* A kind, species ; resemblance, similarity. *j* Gesture, sign ; shape. *k* Beard or awn of grain ; arrow. *l* Desert land, waterless district ; mountain. *m* Tree, shrub ; hill, mountain ; sun. *n* The female breast ; cloud. *o* Darkness ; enemy ; the name of a giant. *p* Tribute ; hand ; ray. *q* Breaking ; a disease ; arrow. *r* Hair ; blood.

a ಪ್ರಶಸ್ತವಾದ ರೂಪವುಳ್ಳ, ಬೆಳ್ಳಿ ಭಂಗಾರದ ನಾಣ್ಯಗಳು. *b* ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಾತಾಡುವವನು, ಬಹು ದಾನಿ. *c* ಉಚಿತವಾದದ್ದು, ನೊಂಟ. *d* ಸುಂದರವಾದ, ಸೋಮದೇವತೆಯುಳ್ಳ. *e* ಸಮೂಹ, ಕಾಲ. *f* ಹಾಸಿಗೆ, ಯಜ್ಞ. *g* ಬೃಹಸ್ಪತಿ, ತಂದೆ, ಉಪದೇಶಕರ್ತ, ಭಾರವುಳ್ಳ, ದೊಡ್ಡದು. *h* ಯುಗಭೇದ, ಸಂದೇಹ. *i* ಭೇದ, ಹೋಲಿಕೆ. *j* ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಸೂಚಕವಾದ ಚೇಷ್ಟೆ, ಆಕೃತಿ. *k* ಧಾನ್ಯದ ಮುಳ್ಳು, ಬಾಣ. *l* ನಿರ್ಜಲ ಭೂಮಿ, ಬೆಟ್ಟ. *m* ಗಿಡ, ಬೆಟ್ಟ, ಸೂರ್ಯ. *n* ಮೊಲೆ, ಮೇಘ. *o* ಕತ್ತಲೆ, ಶತ್ರು, ಒಬ್ಬ ಅಸುರ. *p* ಕಾಣಿಕೆ, ಕೈ, ಕಿರಣ. *q* ಮುರಿಯುವಿಕೆ, ಜಾಡ್ಯ, ಬಾಣ. *r* ಕೂದಲು. ರಕ .

(ಅಜಾತಶೃಂಗೋ ಗೌಃ ಕಾಲೇಽಪ್ಯಶ್ಮಶ್ರುರ್ನಾ ಚ) ತೂಬರಃ ||*a* ೩೨೦
(ಸ್ವರ್ಣೇಽಪಿ) ರಾಃ *b* ಪರಿಕರಃ (ಪರ್ಯಂಕಪರಿವಾರಯೋಃ) |*c*
(ಮುಕ್ತಾಶುದ್ಧೌ ಚ) ತಾರ (ಸ್ಸ್ಯಾತ್) *d* ಚ್ಛರೋ (ವಾಯೌ ಸ ತು ತ್ರಿಷು) ||*e*
(ಕರ್ಬುರೇಽಥ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಜಿಸಂವಿದಾಪತ್ಸು) ಸಂಗರಃ |*f*
(ವೇದಭೇದೇ ಗುಪ್ತವಾದೇ) ಮಂತ್ರೋ *g* ಮಿತ್ರೋ (ರವಾವಪಿ) ||*h* ೩೨೧
(ಮಖೇಷು ಯೂಪಖಂಡೇಽಪಿ) ಸ್ವರು *i* (ರ್ಗುಹ್ಯೇಽಪ್ಯ) ವಸ್ಕರಃ |*j*
ಆಡಂಬರ(ಸ್ತೂರ್ಯರವೇ ಗಜೇಂದ್ರಾಣಾಂ ಚ ಗರ್ಜಿತೇ) ||*k* ೩೨೨
ಅಭಿಹಾರೋಽ (ಭಿಯೋಗೇ ಚ ಚೌರ್ಯೇ ಸನ್ನಹನೇಪಿ ಚ) |*l*
(ಸ್ಯಾಜ್ಜಂಗಮೇ) ಪರೀವಾರಃ (ಖಡ್ಗಕೋಶೇ ಪರಿಚ್ಛದೇ) ||*m* ೩೨೪
ವಿಷ್ಟರೋ (ವಿಟಪೀ ದರ್ಭಮುಷ್ಟಿಃ ಪೀಠಾದ್ಯಮಾಸನಂ) |*n*
(ದ್ವಾರಿ ದ್ವಾಸ್ಥೇ) ಪ್ರತೀಹಾರಃ ಪ್ರತಿಹಾರ್ಯ(ಪ್ಯನಂತರೇ) ||*o* ೩೨೫
(ವಿಪುಲೇ ನಕುಲೇವಿಷ್ಣೌ) ಬಭ್ರು(ಸ್ಸ್ಯಾತ್ ಪಿಂಗಳೇ ತ್ರಿಷು) |*p*

---

a Hornless cow; a man with a hairless face. *b* Gold; money. *c* Cot, bed-stead; attendants, followers. *d* Pearly, white; high pitch. *e* Wind; variegated. *f* Resolve, determination; war, battle; true; misfortune, calamity. *g* A part of the Veda; a mystical verse or incantation, secret communication. *h* Sun; friend. *i* Sacrifice; arrow; a piece of the sacrificial post. *j* Private parts; ordure. *k* Sound of a musical instrument; roar of an elephant. *l* Attacking; robbing; binding. *m* Movable; sheath, scabbard; servant. *n* Tree; a handful of sacred grass; beads, etc. *o* Door, gate; doorkeeper, porter. *p* A mungoose *(viverra ichneumon)*; tawny, brown.

a ಕೊಂಬುಗಳು ಹುಟ್ಟದಿರುವ ಗೋವು, ಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿಯೂ ಗಡ್ಡ ಮೀಸೆಗಳು ಹುಟ್ಟದಿರುವವನು. *b* ಬಂಗಾರ, ಧನ. *c* ಮಂಚವು, ಪರಿವಾರ. *d* ಮುತ್ತಿನ ಶುದ್ಧಿ, ಎತ್ತರವಾದ ಧ್ವನಿ. *e* ವಾಯು, ನಾನಾವರ್ಣಗಳುಳ್ಳ. *f* ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ, ಯುದ್ಧ, ನಿಶ್ಚಯ, ಆಪತ್ತು. *g* ವೇದದ ಭಾಗ, ಗಾಯತ್ರ್ಯಾದಿಗಳು, ರಹಸ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳುವದು. *h* ಸೂರ್ಯನು, ಸ್ನೇಹಿತನು. *i* ಯಜ್ಞ, ಬಾಣ, ಯೂಪಸ್ತಂಭದ ತುಂಡು. *j* ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷರ ಗುಹ್ಯಪ್ರದೇಶ, ಮಲ. *k* ವಾದ್ಯಧ್ವನಿ, ಗಜಧ್ವನಿ. *l* ಎದುರು ಬೀಳುವಿಕೆ, ಕಳವು, ಕಟ್ಟುವುದು. *m* ಸಂಚಾರವುಳ್ಳ, ಕತ್ತಿಯ ಒರೆ, ಪರಿಜನ. *n* ಮರ, ಒಂದು ಹಿಡಿಯ ದರ್ಭೆ, ಮಣಿ ಮುಂತಾದದ್ದು. *o* ಬಾಗಿಲು, ಬಾಗಿಲುಕಾಯುವವನು. *p* ಮುಂಗುಸಿ, ಪಿಂಗಳವರ್ಣ.

ಸಾರೋ (ಬಲೇ ಸ್ಥಿರಾಂಶೇ ಚ ನ್ಯಾಯ್ಯೇ ಕ್ಲೀಬಂ ವರೇತ್ರಿಷು) ||*a* ೩೨೬
ದುರೋದರೋ (ದ್ಯೂತಕಾರೇ ಪಣೇದ್ಯೂತೇ ದುರೋದರಂ) |*b*
(ಮಹಾರಣ್ಯೇ ದುರ್ಗಪಥೇ) ಕಾಂತಾರಂ (ಪುನ್ನಪುಂಸಕಂ) ||*c* ೩೨೭
ಮತ್ಸರೋಽನ್ಯಶುಭದ್ವೇಷೇ ತದ್ವತ್ಕೃಪಣಯೋಸ್ತ್ರಿಷು) |*d*
(ದೇವಾದ್ವೃತೇ) ವರಃ (ಶ್ರೇಷ್ಠೇ ತ್ರಿಷು ಕ್ಲೀಬೇ ಮನಾಕ್ಪ್ರಿಯೇ) ||*e* ೩೨೮
(ವಂಶಾಂಕುರೇ) ಕರೀರೋಽ(ಸ್ತ್ರೀ ತರುಭೇದೇ ಘಟೇ ಚ ನಾ) |*f*
(ನಾ ಚಮೂಜಘನೇ ಹಸ್ತಸೂತ್ರೇ) ಪ್ರತಿಸರೋಽ(ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ||*g* ೩೨೯
(ಯಮಾನಿಲೇಂದ್ರಚಂದ್ರಾರ್ಕವಿಷ್ಣುಸಿಂಹಾಂಶುವಾಜಿಷು |
ಶುಕಾಹಿಕಪಿಭೇಕೇಷು) ಹರಿ (ರ್ನಾ ಕಪಿಲೇ ತ್ರಿಷು) ||*h* ೩೩೦
ಶರ್ಕರಾ (ಖರ್ಪರಾಂಶೇಽಪಿ) *i* ಯಾತ್ರಾ (ಸ್ಯಾದ್ಯಾಪನೇ ಗತೌ) | *j*
ಇರಾ (ಭೂವಾಕ್ಸುರಾಽಪ್ಸು ಸ್ಯಾತ್) *k* ತಂದ್ರೀ (ನಿದ್ರಾಪ್ರಮೀಲಯೋಃ) ||*l*

---

a Strength; essence, essential or vital part; fit, proper; excellent, best. *b* Gambler; wager, stake, bet; gambling. *c* Thick forest, wilderness; impassable or difficult road. *d* Envy; envious. *e* Boon or blessing sought in prayer, divine gift; excellent, best; slightly preferable. *f* The shoot of a bamboo; a leafless thorny plant common in deserts (*Capparis aphylla*); earthen pot. *g* Rear guard of an army; a thread tied upon the wrist at some particular ceremonies. *h* Yama (*Pluto*); Vayu (*God of air*), Indra; Moon; Sun; Vishnu; lion; ray; horse; parrot; snake; ape; frog; golden yellow. *i* Potshreds; sugar. *j* Leading; going, travelling. *k* The earth; speech, speaking; spirituous liquor, toddy; water. *l* Sleep; swoon.

a ಬಲ, ಸ್ಥಿರಾಂಶ, ಯುಕ್ತವಾದ, ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ. *b* ಜೂಜಾಡುವವನು, ಪಂಥ, ಜೂಜು. *c* ಹೆಗ್ಗಾಡು, ಹೋಗಲು ಕಷ್ಟವಾದ ದಾರಿ. *d* ಇತರರಿಗೆ ಒಳ್ಳೇದಾಗುವುದನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸುವುದು, ಅಂತಹ ದ್ವೇಷವುಳ್ಳ, ಕೃಪಣ. *e* ದೇವತಾಪ್ರಸಾದ ಲಬ್ಧವಾದ ಇಷ್ಟಾರ್ಥ, ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ, ಸ್ವಲ್ಪ ಇಷ್ಟವಾದ. *f* ಬಿದಿರ ಮೊಳಕೆ, ಮುಳ್ಳುಗಿಡ, ಗಡಿಗೆ. *g* ಸೈನ್ಯದ ಹಿಂಭಾಗ, ಕಂಕಣ. *h* ಯಮ, ವಾಯು, ಇಂದ್ರ, ಚಂದ್ರ, ಸೂರ್ಯ, ವಿಷ್ಣು, ಸಿಂಹ, ಕಿರಣ, ಕುದುರೆ, ಗಿಣಿ, ಹಾವು, ಮಂಗ, ಕಪ್ಪೆ, ಚಿನ್ನದ ಬಣ್ಣವುಳ್ಳದ್ದು. *i* ಹೆಂಚಿನ ಚೂರು, ಸಕ್ಕರೆ. *j* ನಡೆಸುವುದು, ಗಮನ. *k* ಭೂಮಿ, ವಾಕ್ಕು, ಹೆಂಡ, ನೀರು. *l* ನಿದ್ದೆ, ಮೂರ್ಛೆ.

ಧಾತ್ರೀ (ಸ್ಯಾದುಪಮಾತಾಽಪಿ ಕ್ಷಿತಿರಪ್ಯಾಮಲಕ್ಯಪಿ) |*a*
ಕ್ಷುದ್ರಾ (ವ್ಯಂಗಾ ನಟೀ ವೇಶ್ಯಾ ಸರಘಾ ಕಂಟಕಾರಿಕಾ || ೩೩೨
ತ್ರಿಷು ಕ್ರೂರೇಽಧಮೇಽಲ್ಪೇಽಪಿ)ಕ್ಷುದ್ರಂ *b* ಮಾತ್ರಾ (ಪರಿಚ್ಛದೇ |
ಅಲ್ಪೇ ಚ ಪರಿಮಾಣೇ ಚ) ಮಾತ್ರಂ(ಕಾರ್ತ್ಸ್ನ್ಯೇಽವಧಾರಣೇ) ||*c* ೩೩೩
(ಆಲೇಖ್ಯಾಶ್ಚರ್ಯಯೋ)ಶ್ಚಿತ್ರಂ *d* ಕಳತ್ರಂ (ಶ್ರೋಣಿಭಾರ್ಯಯೋಃ) |*e*
(ಯೋಗ್ಯಭಾಜನಯೋಃ) ಪಾತ್ರಂ *f* ಪತ್ರಂ (ವಾಹನಪಕ್ಷಯೋಃ) ||*g* ೩೩೪
(ನಿದೇಶಗ್ರಂಥಯೋ)ಶ್ಶಾಸ್ತ್ರಂ *h* ಶಸ್ತ್ರ(ಮಾಯುಧಲೋಹಯೋಃ) |*i*
(ಸ್ಯಾಜ್ಜಟಾಂಶುಕಯೋ)ರ್ನೇತ್ರಂ *j* ಕ್ಷೇತ್ರಂ (ಪತ್ನೀಶರೀರಯೋಃ) ||*k* ೩೩೫
(ಮುಖಾಗ್ರೇ ಕ್ರೋಡಹಲಯೋಃ) ಪೋತ್ರಂ *l* ಗೋತ್ರಂ (ತು ನಾಮ್ನಿ ಚ)|*m*
ಸತ್ರ(ಮಾಚ್ಛಾದನೇ ಯಜ್ಞೇ ಸದಾ ದಾನೇ ವನೇಽಪಿ ಚ) ||*n* ೩೩೬
ಅಜಿರಂ (ವಿಷಯೇ ಕಾಯೇ) *o* (ಽಪ್ಯ)ಂಬರಂ (ವ್ಯೋಮ್ನಿ ವಾಸಸಿ) |*p*

---

a Nurse ; the earth ; the emblic myrobolan tree *(Phylanthus emblica)*. *b* A woman maimed or defective in some limb ; dancing girl ; prostitute ; bee ; a sort of prickly nightshade (*Solanum jacquinii*) ; cruel ; mean ; base. *c* Family, household ; little, small ; measure, size ; all ; true. *d* A painting or picture ; wonder. *e* Buttocks ; wife. *f* Worthy ; metallic vessels, as plates, cups, etc. *g* Vehicle or conveyance ; wing ; leaf. *h* Command ; a book. *i* Weapon ; metal. *j* Hanging roots (like those of the banyan); garment ; eye. *k* Wife ; body ; holy place, place of pilgrimage. *l* Snout of a pig ; ploughshare. *m* Name ; tribe, family ; mountain, hill. *n* Covering ; sacrifice ; unceasing liberality ; forest. *o* An object perceptible to the senses, body. *p* Sky ; cloth.

a ಸಾಕಿದ ತಾಯಿ, ಭೂಮಿ, ನೆಲ್ಲಿಗಿಡ. *b* ಅಂಗಹೀನಳು, ನಟ್ಟುವವಳು, ಸೂಳೆ, ಜೇನುನೊಣ, ರಾಮಗುಳ್ಳದ ಗಿಡ, ಕ್ರೂರ, ಅಧಮ, ಅಲ್ಪ. *c* ಪರಿವಾರ ಕೊಂಚ, ಅಳತೆಯ ವಿಶೇಷ, ಎಲ್ಲಾ, ಅವಧಾರಣ. *d* ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಬರೆವ ಆಕಾರ ವಿಶೇಷ, ಆಶ್ಚರ್ಯ. *e* ಅಂಡು, ಹೆಂಡತಿ. *f* ಯೋಗ್ಯ, ತಳಿಗೆ ಮುಂತಾದ್ದು. *g* ವಾಹನ, ರೆಕ್ಕೆ, ಎಲೆ. *h* ಆಜ್ಞೆ, ಗ್ರಂಥ. *i* ಆಯುಧ, ಲೋಹ. *j* ಬಿಳಲು, ಬಟ್ಟೆ, ಕಣ್ಣು. *k* ಹೆಂಡತಿ, ಶರೀರ, ಪುಣ್ಯಸ್ಥಳ. *l* ಹಂದಿಯ ಮೂಗು, ನೇಗಿಲ ಮೂಗು. *m* ಹೆಸರು, ಕುಲ, ಬೆಟ್ಟ. *n* ಆಚ್ಛಾದನ, ಯಜ್ಞ, ಸದಾ ಕೊಡುವಿಕೆ, ಕಾಡು. *o* ಶಬ್ದಾದಿ ವಿಷಯ, ಶರೀರ. *p* ಆಕಾಶ, ವಸ್ತ್ರ.

ಚಕ್ರಂ (ರಾಷ್ಟ್ರೇಽ) *a* ಪ್ಯಕ್ಷರಂ (ತು ಮೋಕ್ಷೇಽಪಿ) *b* ಕ್ಷೀರ(ಮಪ್ಸು ಚ) ||*c*
(ಸ್ವರ್ಣೇಽಪಿ) ಭೂರಿಚಂದ್ರೇ (ದ್ವೇ) *d* (ದ್ವಾರಮಾತ್ರೇಽಪಿ) ಗೋಪುರಂ |*e*
(ಗುಹಾರಂಭೌ) ಗಹ್ವರೇ (ದ್ವೇ) *f* (ರಹೋಽಂತಿಕ)ಮುಪಹ್ವರೇ ||*g* ೩೩೮
(ಪುರೋಽಧಿಕಮುಪ)ರ್ಯಗ್ರಾ *h* (ಣ್ಯಗಾರೇ ನಗರೇ) ಪುರಂ |
ಮಂದಿರಂ *i* (ಚಾಥ) ರಾಷ್ಟ್ರೋಽ(ಸ್ತ್ರೀ ವಿಷಯೇ ಸ್ಯಾದುಪದ್ರವೇ) ||*j* ೩೩೯
ದರೋಽ (ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ ಭಯೇ ಶ್ವಭ್ರೇ) *k* ವಜ್ರೋಽ(ಸ್ತ್ರೀ ಹೀರಕೇ ಪವೌ) |*l*
ತಂತ್ರಂ (ಪ್ರಧಾನೇ ಸಿದ್ಧಾಂತೇ ಸೂತ್ರವಾಯೇ ಪರಿಚ್ಛದೇ) ||*m* ೩೪೦
ಔಶೀರ(ಶ್ಚಾಮರೇ ದಂಡೇಽಪ್ಯೌಶೀರಂ ಶಯನಾಸನೇ) |*n*
ಪುಷ್ಕರಂ (ಕರಿಹಸ್ತಾಗ್ರೇ ವಾದ್ಯಭಾಂಡಮುಖೇ ಜಲೇ || ೩೪೧
ವ್ಯೋಮ್ನಿ ಖಡ್ಗಫಲೇ ಪದ್ಮೇ ತೀರ್ಥೌಷಧಿವಿಶೇಷಯೋಃ) |*o*

---

a Forest; army; a part of a carriage; group, assemblage; the ruddy goose (*anas casaroa*). *b* Final beatitude, the liberation of the soul from the body and from further transmigration, absorption, into the deity; letters of the alphabet; Brahma. *c* Water; milk. *d* Gold; much; a kind of gold; moon; a kind of camphor. *e* Door, gate; town-gate. *f* Cave; beginning. *g* Solitary, alone; near. *h* Forefront; foremost, chief, principal; superior, best. *i* House; city. *j* Realm, empire, kingdom; public calamity. *k* Fear; pit. *l* Diamond; Indra's thunderbolt. *m* Principal, chief; established principle; spinning yarn; family, household. *n* *Chamara* or chowry, a fly-whisker made of the tail of the Tartary ox; stick, rod, staff; bed, mattress; seat. *o* Tip of an elephant's trunk; head or skin of a drum; water; sky; sheath, scabbard; lotus flower; a holy bathing place or place of pilgrimage; bulb of the water-lily.

a ಕಾಡು, ಸೈನ್ಯ, ಬಂಡಿಯ ಅಂಗ, ಗುಂಪು, ಒಂದು ಪಕ್ಷಿ. *b* ಮೋಕ್ಷ, ಅಕಾರಾದಿಗಳು, ಬ್ರಹ್ಮ. *c* ನೀರು, ಹಾಲು. *d* ಭಂಗಾರ, ಬಹಳ ; ಭಂಗಾರ ಚಂದ್ರ, ಪಚ್ಚಕರ್ಪೂರ. *e* ಬಾಗಿಲು, ಊರು ಬಾಗಿಲು. *f* ಗುಹೆ, ಆರಂಭ. *g* ಏಕಾಂತ, ಸಮೀಪ. *h* ಮುಂಭಾಗ, ಹೆಚ್ಚಾದ, ಮೇಲ್ಭಾಗ. *i* ಮನೆ, ಪಟ್ಟಣ. *j* ನಾಡು, ಉಪದ್ರವ. *k* ಅಂಜಿಕೆ, ಗುಳಿ. *l* ಒಂದು ತರದ ಮಣಿ, ಸಿಡಿಲು. *m* ಪ್ರಧಾನವಾದ, ಸಿದ್ಧಾಂತ, ನೂಲನ್ನು ನೇಯುವುದು, ಪರಿವಾರ. *n* ಚಾಮರ, ಕೋಲು, ಹಾಸಿಗೆ, ಗದ್ದಿಗೆ. *o* ಆನೆ ಸೊಂಡಿಲ ತುದಿ, ವಾದ್ಯಗಳ ಬಾಯಿ, ನೀರು, ಆಕಾಶ, ಕತ್ತಿಯ ಒರೆ, ತಾವರೆ, ತೀರ್ಥ, ಮೂಲಿಕಾವಿಶೇಷ.

ಅಂತರ (ಮವಕಾಶಾವಧಿಪರಿಧಾನಾಂತರ್ಧಿಭೇದತಾದರ್ಥ್ಯೇ ॥ ೩೪೨
ಛಿದ್ರಾತ್ಮೀಯವಿನಾಬಹಿರವಸರಮಧ್ಯೇಽಂತರಾತ್ಮನಿ ಚ) |*a*
(ಮುಸ್ತೇಽಪಿ) ಪಿಠರಂ *b* (ರಾಜಕಶೇರುಣ್ಯಪಿ) ನಾಗರಂ ॥*c* ೩೪೩
ಶಾರ್ವರಂ (ತ್ವಂಧತಮಸೇ ಘಾತುಕೇ ಭೇದ್ಯಲಿಂಗಕಂ) |*d*
ಗೌರೋಽ(ರುಣೇ ಸಿತೇ ಪೀತೇ) *e* (ವ್ರಣಕಾರ್ಯಪ್ಯ)ರುಷ್ಕರಃ ॥*f* ೩೪೪
ಜಠರಃ (ಕಠಿನೇಽಪಿ ಸ್ಯಾ) *g* (ದಧಸ್ತಾದಪಿ ಚಾ) ಧರಃ |*h*
(ಅನಾಕುಲೇಽಪಿ ಚೈ) ಕಾಗ್ರ್ಯೋ *i* ವ್ಯಗ್ರ್ಯೋ (ವ್ಯಾಸಕ್ತ ಆಕುಲೇ) ॥*j* ೩೪೫
(ಉಪರ್ಯುದೀಚ್ಯಶ್ರೇಷ್ಠೇಷ್ವ)ಪ್ಯುತ್ತರ(ಸ್ಸ್ಯಾತ್) *k* ಅನುತ್ತರಃ |
(ಏಷಾಂ ವಿಪರ್ಯಯೇ ಶ್ರೇಷ್ಠೇ) *l* (ದೂರಾನಾತ್ಮೋತ್ತಮಾಃ) ಪರಾಃ ॥*m* ೩೪೬
(ಸ್ವಾದುಪ್ರಿಯೌ ತು) ಮಧುರೌ *n* ಕ್ರೂರೌ (ಕಠಿನನಿರ್ದಯೌ) |*o*
ಉದಾರೋ (ದಾತೃಮಹತೋಃ) *p* ಇತರ(ಸ್ತ್ವನ್ಯನೀಚಯೋಃ) ॥*q* ೩೪೭

---

a Opportunity; limit; a garment in wear; leisure; other, different; on account of, by reason of; hole; one's own; except; out; necessary; between; internal, within one's self. *b* Earth-nut; earthen pot. *c* A sort of grass (*Cyperus rotundus*); dry ginger; belonging to a town. *d* Pitch darkness; murderer. *e* Red; white; yellow. *f* Wounding; scratching. *g* Hard; belly. *h* Lower, inferior; lip, *i* Unmoved, firm, stable; intent upon. *j* A zealous or eager man; agitated, hasty. *k* Superior, one more powerful; northern; excellent, best; reply, answer. *l* Not northern; superior, excellent. *m* Distant; other, different; pre-eminent, superior. *n* Sweet; agreeable. *o* Hard, cruel; unmerciful, pitiless. *p* Generous, liberal; great. *q* Other, different; low, mean.

a ಅವಕಾಶ, ಅವಧಿ, ಉಡುವ ಬಟ್ಟೆ, ವ್ಯವಧಾನ, ಭೇದ, ಅದಕ್ಕೋಸ್ಕರವೆಂಬುದು, ತೂತು, ತನ್ನದು, ಹೊರತು, ಹೊರಗೆ, ಅವಸರ, ನಡುವೆ, ಅಂತರಾತ್ಮ. *b* ತುಂಗೆ ಗಡ್ಡೆ, ಮಡಕೆ. *c* ಭದ್ರಮುಸ್ತೆ, ಶುಂಠಿ, ನಗರ ಸಂಬಂಧಿ. *d* ಕಗ್ಗತ್ತಲೆ, ಘಾತುಕ. *e* ಕೆಂಪಾದ, ಬಿಳಿದಾದ, ಹಳದಿಯಾದ, *f* ಹುಣ್ಣು ಮಾಡುವ, ಗೀರಿಡುವ. *g* ಕಠಿನವಾದ, ಹೊಟ್ಟೆ. *h* ಕೆಳಗಿರುವ, ತುಟಿ. *i* ಕದಲದಿರುವ, ಸಾವಧಾನ. *j* ಆಸಕ್ತ, ತ್ವರೆಪಡುವ. *k* ಮೇಲಾದ ಬಡಗಲದು, ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ, ಬದಲುಮಾತು. *l* ಉತ್ತರವಲ್ಲದ್ದು, ಶ್ರೇಷ್ಠ. *m* ದೂರ, ಇತರ, ಉತ್ತಮ. *n* ಸೀಯಾದ, ಇಷ್ಟವಾದ. *o* ಕಠಿಣವಾದ, ಕರುಣವಿಲ್ಲದ. *p* ಕೊಡುವ, ದೊಡ್ಡದಾದ. *q* ಅನ್ಯ, ನೀಚ.

(ಮಂದಸ್ವಚ್ಛಂದಯೋಃ) ಸ್ವೈರ *a* ಶ್ಯುಭ್ರ (ಮುದ್ದೀಪ್ತಶುಕ್ಲಯೋಃ) |*b*

|| ಇತಿ ರಾಂತಾಃ ||

(ಚೂಡಾ ಕಿರೀಟಂ ಕೇಶಾಶ್ಚ ಸಂಯುತಾ) ಮೌಳಯ(ಸ್ತ್ರಯಃ) ||*c* ೩೪೮
(ದ್ರುಮಪ್ರಭೇದಮಾತಂಗಕಾಂಡಪುಷ್ಪಾಣಿ) ಪೀಲವಃ |*d*
(ಕೃತಾಂತಾನೇಹಸೋಃ) ಕಾಲ *e* (ಶ್ಚತುರ್ಥೇಽಪಿ ಯುಗೇ) ಕಲಿಃ || *f* ೩೪೯
(ನ್ಯಾತ್ಕುರಂಗೇಽಪಿ) ಕಮಲಃ *g* (ಪ್ರಾವಾರೇಽಪಿ ಚ) ಕಂಬಳಃ |*h*
(ಕರೋಪಹಾರಯೋಃ ಪುಂಸಿ) ಬಲಿಃ (ಪ್ರಾಣ್ಯಂಗಜೇ ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) ||*i* ೩೫೦
(ಸ್ಥೌಲ್ಯಸಾಮರ್ಥ್ಯಸೈನ್ಯೇಷು) ಬಲಂ (ನಾ ಕಾಕಸೀರಿಣೋಃ) | *j*
ವಾತೂಲಃ (ಪುಂಸಿ ವಾತ್ಯಾಯಾಮಪಿ ವಾತಾಸಹೇ ತ್ರಿಷು) ||*k* ೩೫೧
(ಭೇದ್ಯಲಿಂಗಶ್ಶಠೇ) ವ್ಯಾಳಃ (ಪುಂಸಿ ಶ್ವಾಪದಸರ್ಪಯೋಃ) |*l*
ಮಲೋಽ(ಸ್ತ್ರೀ ಪಾಪವಿಟ್ಕಿಟ್ಟಾನ್ಯಸ್ತ್ರೀ) *m* ಶೂಲಂ (ರುಗಾಯುಧಂ) ||*n* ೩೫೨
(ಶಂಕಾವಪಿ ದ್ವಯೋಃ) ಕೀಲಃ *o* ಪಾಳಿಃ (ಸ್ತ್ರ್ಯಶ್ರ್ಯಂಕಪಙ್ತಿಷು) |*p*

---

a Idle; self-willed, independent. *b* Shining, brilliant; white, fair. *c* A lock of hair on the crown of the head; crown, diadem; matted hair. *d* The tree *Careya arborea*; elephant; arrow; flower. *e* Yama (*Pluto*); time. *f* The Kali age, the fourth or Iron age; quarrel. *g* Deer; Lotus; water. *h* A scarf or upper cloth; blanket. *i* Tax, royal revenue; the folds of the skin on the body. *j* Bulkiness, stoutness; strength, power; army; crow; Rama. *k* Wind, gale; unable to stand the wind. *l* Rogue, rascal; tiger; snake. *m* Sin; excretion of the body, as fæces, etc.; rust; dirt, filth. *u* Sharp pain, as colic, etc.; pike, dart, weapon. *o* Peg; flame. *p* Border, margin; mark, sign; line, row.

a ಸೋಮಾರಿ, ಸ್ವತಂತ್ರ. *b* ಬೆಳಗುತ್ತಿರುವ, ಬಿಳಿದಾದ. *c* ಜುಟ್ಟು, ಕಿರೀಟ, ಜಡೆ. *d* ಒಂದು ಗಿಡ, ಆನೆ, ಬಾಣ, ಹೂವು. *e* ಯಮ, ಹೊತ್ತು. *f* ನಾಲ್ಕನೆಯ ಯುಗ, ಕಲಹ. *g* ಜಿಂಕೆ, ತಾವರೆ, ನೀರು. *h* ಅಂಗವಸ್ತ್ರ, ಕಂಬಳಿ. *i* ಕಾಣಿಕೆ, ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅಂಗದಲ್ಲಿರುವ ಸುಕ್ಕು. *j* ದಪ್ಪವಾಗಿರುವಿಕೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ನೇನೆ, ಕಾಗೆ, ರಾಮ. *k* ಗಾಳಿಯ ಸಮೂಹ, ಗಾಳಿಯನ್ನು ಸಹಿಸಲಾರದ. *l* ದುರ್ಜನ, ಹುಲಿ, ಹಾವು. *m* ಪಾಪ, ಅಮೇಧ್ಯ, ಕೊಳೆ. *n* ಒಂದು ರೋಗ, ಒಂದು ಆಯುಧ. *o* ಗೂಟ, ಉರಿ. *p* ಅಂಚು, ಗುರುತು, ಸಾಲು.

ಕಲಾ (ಶಿಲ್ಪೇ ಕಾಲಭೇದೇಽ) *a* ವ್ಯಾಳಿಃ (ಸ್ಯಖ್ಯಾವಳೀ ಅಪಿ) ॥*b* ೩೫೩
(ಅಬ್ಧ್ಯಂಬುವಿಕೃತೌ) ವೇಲಾ (ಕಾಲಮರ್ಯಾದಯೋರಪಿ) ।*c*
ಬಹುಲಾಃ (ಕೃತ್ತಿಕಾ ಗಾವೋ ಬಹುಲೋಗ್ನೌ ಶಿತೌ ತ್ರಿಷು) ॥*d* ೩೫೪
ಲೀಲಾ (ವಿಲಾಸಕ್ರಿಯಯೋಃ) *e* ರುಪಲಾ (ಶರ್ಕರಾಪಿ ಚ) ।*f*
(ಶೋಣಿತೇಽಂಭಸಿ) ಕೀಲಾಲಂ *g* ಮೂಲ(ಮಾದ್ಯೇ ಶಿಫೇಭಯೋಃ) ॥*h* ೩೫೫
ಜಾಲಂ (ಸಮೂಹ ಆನಾಯೋ ಗವಾಕ್ಷಕ್ಷಾರಕಾವಪಿ) ।*i*
ಶೀಲಂ (ಸ್ವಭಾವೇ ಸದ್ವೃತ್ತೇ) *j* (ಸಸ್ಯೇ ಹೇತುಕೃತೇ) ಫಲಂ ॥*k* ೩೫೬
(ಛದಿ ನೇತ್ರರುಜೋಃ ಕ್ಲೀಬಂ ಸಮೂಹೇ) ಪಟಲಂ (ನ ನಾ) ।*l*
(ಅಧಸ್ಸ್ವರೂಪಯೋರಸ್ತ್ರೀ) ತಲಂ *m* (ಸ್ಯಾಚ್ಚಾಮಿಷೇ) ಪಲಂ ॥*n* ೩೫೭
(ಔರ್ವಾನಲೇಽಪಿ) ಪಾತಾಳಂ *o* ಚೇಲಂ (ವಸ್ತ್ರೇಽಧಮೇ ತ್ರಿಷು) ।*p*
ಕುಕೂಲಂ (ಶಂಕುಭಿಃ ಕೀರ್ಣೇ ಶ್ವಭ್ರೇ ನಾ ತು ತುಷಾನಲೇ) ॥*q* ೩೫೮

---

a Mechanical work ; a division of time ; a sixteenth part. *b* A woman's female friend ; line, row. *c* The rise of the tide ; leisure, interval, opportunity ; boundary. *d* The Pleiades, the third lunar asterism ; cow ; fire ; black. *e* Amorous sport ; act, action. *f* Rock ; metal used for roads; flint. *g* Blood ; water. *h* First, original ; hanging root of the banyan tree , the nineteenth lunar asterism *i* Multitude ; net ; window ; young bud. *j* Nature, disposition ; good conduct, good behaviour. *k* Fruit, produce ; gain, profit. *l* Roof ; a film over the eyes, cataract in the eye ; heap, multitude *m* Bottom ; form, feature. *n* Flesh ; a weight = 4 *karshas*. *o* Submarine fire ; the world of the Nagas, the infernal regions, *p* Cloth ; low, mean. *q* Fence or hurdle as a protection against cattle ; smouldering ashes.

a ಕೈ ಕೆಲಸ, ಕಾಲವಿಶೇಷ, ಹದಿನಾರನೆಯ ಭಾಗ. *b* ಸಖಿ, ಸಾಲು. *c* ಕಡಲು ಉಕ್ಕುವುದು, ಸಮಯ, ಎಲ್ಲೆ. *d* ಕೃತ್ತಿಕಾನಕ್ಷತ್ರ, ಗೋವು, ಅಗ್ನಿ, ಕರಿದಾದ. *e* ಶೃಂಗಾರ ಚೇಷ್ಟೆ, ಕ್ರಿಯೆ. *f* ಬಂಡೆ, ಬೆಣಚುಕಲ್ಲು. *g* ರಕುತ, ನೀರು. *h* ಮೊದಲನೆಯದು, ಬಿಳಿಲು, ಒಂದು ನಕ್ಷತ್ರ. *i* ಗುಂಪು, ಬಲೆ, ಗವಾಕ್ಷ, ಎಳೆಯ ಮುಗ್ಗು. *j* ಸ್ವಭಾವ, ಒಳ್ಳೆಯ ನಡತೆ. *k* ಬೆಳೆದ ಧಾನ್ಯಾದಿ, ಪ್ರಯೋಜನ. *l* ಮನೆ ಹೊದಿಕೆ, ನೇತ್ರ ರೋಗ, ಗುಂಪು. *m* ಕೆಳಗಡೆ, ಸ್ವರೂಪ. *n* ಮಾಂಸ, ಒಂದು ತೂಕ. *o* ಬಡಬಾಗ್ನಿ, ನಾಗ ಲೋಕ. *p* ವಸ್ತ್ರ, ಕೀಳಾದ. *q* ಸುತ್ತಲೂ ಗೂಟಗಳು ನಡಲ್ಪಟ್ಟ ಗುಳಿ, ಹೊಟ್ಟನಲ್ಲಿರುವ ಬೆಂಕಿ.

(ನಿರ್ಣೀತೇ) ಕೇವಲ(ಮಿತಿ ತ್ರಿಲಿಂಗಂತ್ವೇಕಕೃತ್ಸ್ನಯೋಃ) |*a*
(ಪರ್ಯಾಪ್ತಿಕ್ಷೇಮಪುಣ್ಯೇಷು) ಕುಶಲಂ (ಶಿಕ್ಷಿತೇ ತ್ರಿಷು) ||*b* ೩೫೯
ಪ್ರವಾಳ(ಮಂಕುರೇಽಪ್ಯಸ್ತ್ರೀ *c* ತ್ರಿಷು) ಸ್ಥೂಲಂ (ಜಡೇಽಪಿ ಚ) |*d*
ಕರಾಳೋ (ದಂತುರೇ ತುಂಗೇ) *e* (ಚಾರೌ ದಕ್ಷೇ ಚ) ಪೇಶಲಃ ||*f* ೩೬೦
(ಮೂರ್ಖೇಽರ್ಭಕೇಽಪಿ) ಬಾಲ *g* (ಸ್ಸ್ಯಾ)ಲ್ಲೋಲ(ಶ್ಚಲಸತೃಷ್ಣಯೋಃ) |*h*

|| ಇತಿ ಲಾಂತಾಃ ||

ದವದಾವೌ (ವನಾರಣ್ಯವಹ್ನೀ) *i* (ಜನ್ಮಹರೌ) ಭವೌ ||*j* ೩೬೧
(ಮಂತ್ರೀ ಸಹಾಯ)ಸ್ಸಚಿವೌ *k* (ಪತಿಶಾಖಿನರಾ) ಧವಾಃ |*l*
ಅವಯ(ಶ್ಶೈಲಮೇಷಾರ್ಕಾ) *m* (ಆಜ್ಞಾಹ್ವಾನಾಧ್ವರಾ) ಹವಾಃ ||*n* ೩೬೨
ಭಾವ (ಸ್ಸತ್ತಾಸ್ವಭಾವಾಭಿಪ್ರಾಯಚೇಷ್ಟಾತ್ಮಜನ್ಮಸು) |*o*
(ಸ್ಯಾದುತ್ಪಾದೇ ಫಲೇಪುಷ್ಪೇ) ಪ್ರಸವೋ (ಗರ್ಭಮೋಚನೇ) ||*p* ೩೬೩
(ಅವಿಶ್ವಾಸೇಽಪಹ್ನವೇಽಪಿ ನಿಕೃತಾವಪಿ) ನಿಹ್ನವಃ |*q*

---

a Definite, positive; one, all. *b* Sufficient well-being; merit; expert, well-trained, skilful. *c* Germinal sprout; new leaf or shoot; coral. *d* Stupid; bulky, clumsy. *e* Up and down, uneven; high, lofty. *f* Beautiful; dexterous, clever. *g* Ignorant, foolish; boy, hair. *h* Shaking, tremulous; greedy. *i* Forest; forest fire, conflagration. *j* Birth; Siva. *k* Minister, counsellor; friend, ally, supporter. *l* Husband; the shrub *Grislea tomentosa*; man. *m* Hill, mountain; sheep; sun. *n* Command; invitation; sacrifice. *o* Being, nature, disposition; meaning; action; soul; birth. *p* Bringing forth, fruit; blossom; being in labour. *q* Distrust; concealment; contempt.

a ನಿರ್ಣಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಒಂದು, ಸಮಸ್ತ. *b* ನಾಕಾದಷ್ಟು, ಕ್ಷೇಮ, ಪುಣ್ಯ, ಶಿಕ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟ. *c* ಮೊಳಕೆ, ಚಿಗುರು, ಹವಳ. *d* ಮಂಕ, ದಪ್ಪವಾದ. *e* ಹಳ್ಳ ತಿಟ್ಟಾದ, ಉನ್ನತವಾದ. *f* ಮನೋಹರ, ಚತುರ. *g* ಮೂರ್ಖ, ಹುಡುಗ, ಕೂದಲು. *h* ಚಂಚಲವಾದ, ಆಶೆಯುಳ್ಳ. *i* ಕಾಡು, ಕಾಡುಗಿಚ್ಚು. *j* ಹುಟ್ಟುವಿಕೆ, ಶಿವ. *k* ಮಂತ್ರಿ, ಸಹಾಯವಾದ. *l* ಗಂಡನು, ಒಂದು ಮರ, ಮನುಷ್ಯ. *m* ಬೆಟ್ಟ, ಕುರಿ, ಸೂರ್ಯ. *n* ಆಜ್ಞೆ, ಕರೆಯುವಿಕೆ, ಯಜ್ಞ. *o* ಇರುವಿಕೆ, ಸ್ವಭಾವ, ತಾತ್ಪರ್ಯ, ಕ್ರಿಯೆ, ಆತ್ಮ, ಉತ್ಪತ್ತಿ. *d* ಹುಟ್ಟಿಸುವಿಕೆ, ಹಣ್ಣು, ಹೂವು, ಹೆರುವುದು. *q* ಅವಿಶ್ವಾಸ, ಬಚ್ಚಿಡುವಿಕೆ, ತಿರಸ್ಕಾರ.

(ಉತ್ಸೇಕಾಮರ್ಷಯೋರಿಚ್ಛಾ ಪ್ರಸವೇ ಮಹ) ಉತ್ಸವಃ ||*a* ೩೬೪
ಅನುಭಾವಃ (ಪ್ರಭಾವೇ ಚ ಸತಾಂ ಚ ಮತಿನಿಶ್ಚಯೇ) |*b*
(ಸ್ಯಾಜ್ಜನ್ಮಹೇತುಃ) ಪ್ರಭವಃ (ಸ್ಥಾನಂ ಚಾದ್ಯೋಪಲಬ್ಧಯೇ) ||*c* ೩೬೫
ಧ್ರುವೋ (ಭಭೇದೇ ಕ್ಲೀಬಂ ತು ನಿಶ್ಚಿತೇ ಶಾಶ್ವತೇ ತ್ರಿಷು) |*d*
ಸ್ವೋ (ಜ್ಞಾತಾವಾತ್ಮನಿ ಸ್ವಂ ತ್ರಿಷ್ವಾತ್ಮೀಯೇ ಸ್ವೋಽಸ್ತ್ರಿಯಾಂ ಧನೇ) ||*e*
(ಸ್ತ್ರೀಕಟೀವಸ್ತ್ರಬಂಧೇಽಪಿ) ನೀವೀ (ಪರಿಪಣೇಽಪಿ ಚ) |*f*
ಶಿವಾ (ಗೌರೀಫೇರವಯೋ) *g* ದ್ವಂದ್ವಂ (ಕಲಹಂಯುಗ್ಮಯೋಃ) ||*h* ೩೬೭
(ದ್ರವ್ಯಾಸುವ್ಯವಸಾಯೇಷು) ಸತ್ತ್ವ(ಮಸ್ತ್ರೀ ತು ಜಂತುಷು) |*i*
ಕ್ಲೀಬಂ (ನಪುಂಸಕಃ ಷಂಡೇ ವಾಚ್ಯಲಿಂಗಮವಿಕ್ರಮೇ) ||*j* ೩೬೮

|| ಇತಿ ವಾಂತಾಃ ||

(ದ್ವೌ) ವಿಶೌ (ವೈಶ್ಯಮನುಜೌ) *k* (ದ್ವೌ ಚಾರಾಭಿಮರೌ) ಸ್ಪಶಾ |*l*
(ದ್ವೌ) ರಾಶೀ (ಪುಂಜಮೇಷಾದ್ಯೌ) *m* (ದ್ವೌ) ವಂಶೌ (ಕುಲಮಸ್ಕರೌ) ||*n*
(ರಹಃಪ್ರಕಾಶೌ) ವೀಕಾಶೌ *o* ನಿರ್ವೇಶೋ (ಭೃತಿಭೋಗಯೋಃ) |*p*

---

a Swelling, overflowing; anger; desire, wish; bringing forth young; festival. *b* Dignity, authority; postive conclusion, firm opinion. *c* Birth; generative cause, origin; intelligence. *d* A star; certain, fixed; permanent. *e* Of one's own tribe, kinsman; Self; one's own; property, wealth. *f* The knot which keeps up a Hindu woman's garment; the stake in gambling. *g* Gauri or Parvati; fox or jackal. *h* Quarrel, contest, duel; pair, couple. *i* Element; life; occupation, employment; an animal, a being. *j* Eunuch; coward. *k* A man of the Vaishya or third caste, a merchant; a man. *l* Secret agent, spy; war. *m* Heap, quantity; sign of the zodiac. *n* Race, lineage; bamboo. *o* Secret or solitary place; brightness, shining, splendour. *p* Wages, hire; enjoyment, use.

a ಉಕ್ಕುವಿಕೆ, ಕೋಪ, ಇಚ್ಛೆ, ಹೆರುವಿಕೆ, ಹಬ್ಬ. *b* ಪ್ರಭಾವ, ಹಿರಿಯರ ಬುದ್ಧಿ, ನಿಶ್ಚಯ. *c* ಜನನ ಕಾರಣ, ಮೊದಲ ತಿಳುವಳಿಕೆಗೆ ವಿಷಯ. *d* ಒಂದು ನಕ್ಷತ್ರ, ನಿಶ್ಚಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಶಾಶ್ವತವಾದ. *e* ಜ್ಞಾತಿ, ತಾನು, ತನ್ನದು, ಧನ. *f* ಹೆಂಗಸರ ಸೀರೆ ನಿರಿಯ ಕಟ್ಟು, ಜೂಜಿನಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟ ವಸ್ತು. *g* ಗೌರಿ, ನರಿ. *h* ಜಗಳ, ಜೋಡಿ. *i* ವಸ್ತು, ಪ್ರಾಣ, ಉದ್ಯೋಗ, ಜಂತು. *j* ನಪುಂಸಕ, ಹೇಡಿ. *k* ವೈಶ್ಯನು, ಮನುಷ್ಯ. *l* ದೂತ, ಯುದ್ಧ. *m* ಗುಡ್ಡೆ, ಮೇಷಾದಿ. *n* ಕುಲ, ಬಿದಿರು. *o* ಏಕಾಂತ, ಸ್ಫುಟವಾದ. *p* ಕೂಲಿ, ಭೋಗಿಸುವದು.

(ಕೃತಾಂತೇ ಪುಂಸಿ) ಕೀನಾಶಃ (ಕ್ಷುದ್ರಕರ್ಷಕಯೋಸ್ತ್ರಿಷು) ||a ೩೭೦
(ಪದೇ ಲಕ್ಷ್ಯೇ ನಿಮಿತ್ತೇ) ಽಪದೇಶ b (ಸ್ಯಾತ್) ಕುಶ (ಮಪ್ಸು ಚ) |c
ದಶಾ (ವಸ್ಥಾನೇಕವಿಧಾ) d (ಪ್ಯಾ)ಶಾ (ತೃಷ್ಣಾಪಿಚಾಯತಾ) ||e ೩೭೧
ವಶಾ (ಸ್ತ್ರೀ ಕರಿಣೀ ವಂಧ್ಯಾ) f ದೃಗ್(ಜ್ಞಾನೇ ಜ್ಞಾತರಿ ತ್ರಿಷು) |g
(ಸ್ಯಾತ್) ಕರ್ಕಶ(ಸ್ಸಾಹಸಿಕಃ ಕಠೋರಮಸೃಣಾವಪಿ) ||h ೩೭೨
ಪ್ರಕಾಶೋಽ (ತಿಪ್ರಸಿದ್ಧೇಽಪಿ) i (ಶಿಶಾವಜ್ಞೇಽಪಿ) ಬಾಲಿಶಃ |j
ಕೋಶೋಽ (ಸ್ತ್ರೀ ಕುಟ್ಮಲೇ ಖಡ್ಗಪಿಧಾನೇಽರ್ಥೌಘದಿವ್ಯಯೋಃ) ||k ೩೭೩

|| ಇತಿ ಶಾಂತಾಃ ||

(ಸುರಮತ್ಸ್ಯಾ) ವನಿಮಿಷೌ l ಪುರುಷಾ (ವಾತ್ಮಮಾನವೌ) |m
(ಕಾಕಮತ್ಸ್ಯಾತ್ಪಗೌ) ಧ್ವಾಂಕ್ಷೌ n ಕಕ್ಷೌ (ಚ ತೃಣವೀರುಧೌ) ||o ೩೭೪
ಅಭೀಷುಃ (ಪ್ರಗ್ರಹೇ ರಶ್ಮೌ) p ಪ್ರೈಷಃ (ಪ್ರೇಷಣಮರ್ದನೇ) |q
ಪಕ್ಷ (ಸ್ಸಹಾಯೇ) r (ಽಪ್ಯು)ಷ್ಣೀಷ (ಶ್ಶಿರೋವೇಷ್ಟಕಿರೀಟಯೋಃ) ||s ೩೭೫

---

a Yama (*Pluto*); vile man, cultivator, farmer. *b* Place; aim, mark; cause, reason, motive; pretext, excuse. *c* Water; sacred grass. *d* State or condition, as childhood, old age, etc; wick of a lamp. *e* Desire, hope; a quarter, region or point of the compass. *f* Woman, female; female elephant; barren cow. *g* Knowledge; learned man. *h* Rash or bold man; hard; not smooth. *i* High renown; light, lustre. *j* Boy; Simpleton. *k* Bud; sheath; treasury; heavenly. *l* A god or deity (lit. unwinking); fish. *m* Soul; man. *n* Crow; crane, heron. *o* Grass; bower armpit. *p* Rope; ray of light. *q* Sending; beating. *r* Assistance, help; a period of time; wing; flank, side. *s* Turban; diadem.

a ಯಮ, ನೀಚ, ಕರ್ಷಕ. *b* ಸ್ಥಾನ, ಗುರಿ, ನಿಮಿತ್ತ, ನೆವ. *c* ನೀರು, ದರ್ಭೆ. *d* ನಾನಾಬಗೆಯ ಅವಸ್ಥೆ, ಬತ್ತಿ. *e* ಇಚ್ಛೆ, ದಿಕ್ಕು. *f* ಹೆಣ್ಣು, ಹೆಣ್ಣಾನೆ, ಬಂಜೆ, ಹಸು. *g* ಜ್ಞಾನ, ತಿಳಿದವನು. *h* ಸಾಹಸಗಾರ, ಗಟ್ಟಿ, ನುಣುಪಿಲ್ಲದ. *i* ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ, ಬೆಳಕು. *j* ಹುಡುಗ, ಮೂಢನು. *k* ಮೊಗ್ಗು, ಕತ್ತಿಯ ಒರೆ, ಬೊಕ್ಕಸ, ದಿವ್ಯ. *l* ದೇವತೆ, ಮೀನು. *m* ಆತ್ಮ, ಮನುಷ್ಯ. *n* ಕಾಗೆ, ಮೀನು ತಿನ್ನುವ ಪಕ್ಷಿ. *o* ಹುಲ್ಲು, ಬಳ್ಳಿಗಳ ಹೊದೆ, ಕಂಕಳು. *p* ಹಗ್ಗ, ಕಿರಣ. *q* ಕಳುಹಿಸುವಿಕೆ, ಮರ್ದಿಸುವಿಕೆ. *r* ಸಹಾಯ, ಕಾಲಭೇದ, ರಕ್ಕೆ, ಪಕ್ಕ. *s* ರುಮಾಲು, ಕಿರೀಟ.

(ಶುಕ್ರಲೇ ಮೂಷಿಕೇ ಶ್ರೇಷ್ಠೇ ಸುಕೃತೇ ವೃಷಭೇ) ವೃಷಃ ।*a*
(ದ್ಯೂತೇಽಕ್ಷೇ ಶಾರಿಫಲಕೇ ಽಪ್ಯಾ)ಕರ್ಷೋ *b* ಽ(ಥಾ)ಕ್ಷ (ಮಿಂದ್ರಿಯೇ ॥
ನಾ ದ್ಯೂತಾಂಗೇ ಕರ್ಷೇ ಚಕ್ರೇ ವ್ಯವಹಾರೇ ಕಲಿದ್ರುಮೇ) ।*c*
ಕರ್ಷೂ(ರ್ವಾರ್ತಾ ಕರೀಷಾಗ್ನಿಃ ಕರ್ಷೂಃ ಕುಲ್ಯಾಭಿಧಾಯಿನೀ) ॥*d* ೩೭೭
(ಪುಂಭಾವೇ ತತ್ಕ್ರಿಯಾಯಾಂ ಚ) ಪೌರುಷಂ *e* ವಿಷ (ಮಪ್ಸು ಚ) ।*f*
(ಉಪದಾನೇ ಽಪ್ಯಾ)ಮಿಷಂ *g* (ಸ್ಯಾದಪರಾಧೇಽಪಿ) ಕಿಲ್ಬಿಷಂ ॥*h* ೩೭೮
(ಸ್ಯಾದ್ವೃಷ್ಟೌ ಲೋಕಧಾತ್ರ್ಯಂಶೇ ವತ್ಸರೇ) ವರ್ಷ (ಮಸ್ತ್ರಿಯಾಂ) *i*
ಪ್ರೇಕ್ಷಾ (ನೃತ್ತೇಕ್ಷಣಪ್ರಜ್ಞಾ) *j* ಭಿಕ್ಷಾ (ಸೇವಾರ್ಥನಾ ಭೃತಿಃ) ॥*k* ೩೭೯
ತ್ವಿಟ್ಶೋ(ಭಾಽಪಿ ತ್ರಿಷು ಪರೇ) *l* ನ್ಯಕ್ಷಂ (ಕಾರ್ತ್ಸ್ನ್ಯನಿಕೃಷ್ಟಯೋಃ) ।*m*
(ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೇಽಧಿಕೃತೇ)ಽಧ್ಯಕ್ಷೋ *n* ರೂಕ್ಷ (ಸ್ತ್ವಪ್ರೇಮ್ಣ್ಯಚಿಕ್ಕಣೇ) ॥*o* ೩೮೦

॥ ಇತಿ ಷಾಂತಾಃ ॥

---

a Man of might; rat; excellent, pre-eminent; merit; bull. *b* Gambling; playing with dice; a board for playing on, as a backgammon board; attraction. *c* An organ of senses; die, dice; a weight; a wheel; dispute; the plant *Terminalia bellerica*. *d* Husbandry; a fire made with cakes of cow-dung as fuel; the name of a river. *e* Manhood, manliness; action of men; the measure of a man with arms elevated and fingers extended. *f* Water; poison. *g* Tribute, tax; flesh. *h* Fault, offence, sin. *i* Rain; a continent or division of the earth; year. *j* Dancing; seeing, looking at; sense, intellect. *k* Service; begging; wages. *l* Splendour, brilliance; ray of light. *m* All; common, inferior, mean. *n* Perception; superintendent of a village. *o* Unkind, unfriendly; harsh, rough, severe.

a ವೀರ್ಯಪುಷ್ಟಿಯುಳ್ಳ, ಇಲಿ, ಶ್ರೇಷ್ಠನು, ಪುಣ್ಯ, ಎತ್ತು. *b* ಜೂಜು, ಪಗಡೆ, ಜೂಜಾಡುವ ಹಲಿಗೆ, ಎಳೆದುಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ. *c* ಇಂದ್ರಿಯ, ಪಗಡೆಯ ಲೆತ್ತ, ಒಂದು ತೂಕ, ಚಕ್ರ, ವ್ಯವಹಾರ, ತಾರೆ ಮರ. *d* ಜೀವಿಕೆ, ಬೆರಣಿಯ ಬೆಂಕಿ ; ನದಿ. *e* ಗಂಡಸುತನ, ಗಂಡಸಿನ ಕೆಲಸ, ಆಳು ಕೈಯೆತ್ತರದ ಅಳತೆ. *f* ನೀರು, ನಂಜು. *g* ಕಾಣಿಕೆ, ಮಾಂಸ. *h* ತಪ್ಪು, ಪಾಪ. *i* ಮಳೆ, ಭೂಖಂಡ, ಸಂವತ್ಸರ. *j* ನಾಟ್ಯ, ನೋಟ, ಪ್ರಜ್ಞೆ. *k* ಸೇವೆ, ಬೇಡುವಿಕೆ, ಕೂಲಿ. *l* ಕಾಂತಿ, ಕಿರಣ. *m* ಎಲ್ಲ, ಕೀಳಾದ. *n* ಸಾಕ್ಷಾತ್ತಾಗಿ ತಿಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟ, ಅಧಿಕಾರಿ. *o* ಪ್ರೇಮವಿಲ್ಲದ, ನುಣುಪಿಲ್ಲದ.

(ರವಿಶ್ವೇತಚ್ಛದೌ) ಹಂಸೌ *a* (ಸೂರ್ಯವಹ್ನೀ) ವಿಭಾವಸೂ |*b*
ವತ್ಸೌ (ತರ್ಣಕವರ್ಷೌ ದ್ವೌ) *c* (ಸಾರಂಗಾಶ್ಚ) ದಿವೌಕಸಃ ||*d* ೩೮೧
(ಶೃಂಗಾರಾದೌ ವಿಷೇ ವೀರ್ಯೇ ಗುಣೇ ರಾಗೇ ದ್ರವೇ) ರಸಃ |*e*
(ಪುಂಸ್ಯು) ತ್ತಂಸಾವತಂಸೌ (ವಾ ಕರ್ಣಪೂರೇಪಿ ಶೇಖರೇ) ||*f* ೩೮೨
(ದೇವಭೇದೇಽನಲೇ ರಶ್ಮೌ) ವಸೂ (ರತ್ನೇ ಧನೇ ವಸು) |*g*
(ವಿಷ್ಣೌ ಚ) ವೇಧಾಃ *h* (ಸ್ತ್ರೀ)ತ್ವಾಶೀ(ರ್ಹಿತಾಶಂಸಾಽಹಿ ದಂಷ್ಟ್ರಯೋಃ) ||*i*
ಲಾಲಸೇ (ಪ್ರಾರ್ಥನೌತ್ಸುಕ್ಯೇ) *j* ಹಿಂಸಾ (ಚೌರ್ಯಾದಿಕರ್ಮ ಚ) |*k*
ಪ್ರಸೂ(ರಶ್ವಾಪಿ) *l* (ಭೂದ್ಯಾವೌ) ರೋದಸ್ಯೌ ರೋದಸೀ(ಚ ತೇ) ||*m*
(ಜ್ವಾಲಾಭಾಸೋರ್ನಪುಂ) ಸ್ಯರ್ಚಿ *n* ಜ್ಯೋರ್ತಿ (ರ್ಭದ್ಯೋತದೃಷ್ಟಿಷು) |*o*
(ಪಾಪಾಪರಾಧಯೋ) ರಾಗಃ *p* (ಖಗಬಾಲ್ಯಾದಿನೋ) ರ್ವಯಃ ||*q* ೩೮೫
(ತೇಜಃಪುರೀಷಯೋ) ರ್ವರ್ಚೋ *r* ಮಹ (ಸ್ತೂತ್ಸವತೇಜಸೋಃ) |*s*

---

a Sun ; swan or goose. *b* Sun ; *Agni*, the god of fire. *c* Calf ; year. *d* A kind of cuckoo ; a deity. *e* Sentiment, emotion as an object of poetry, as love, terror, etc. ; poison ; energy, virility ; affection of the mind, passion ; inclination ; liquid. *f* Earring ; any ornament for the head. *g* A kind of demigod ; *Agni* ; ray or light ; gem ; wealth, riches. *h* Vishnu ; Brahma. *i* A blessing or benediction ; the poisonous fang or poison bag of a serpent. *j* Asking, soliciting ; ardent desire ; one having such desire. *k* Stealing ; killing, murder. *l* Mare ; mother. *m* Earth ; sky. *n* Flame ; light. *o* Star ; brightness ; sight. *p* Sin ; fault, offence. *q* Bird ; period of life, as youth, etc. *r* Splendour, brightness ; excrement. *s* Festival ; splendour.

a ಸೂರ್ಯ, ಒಂದು ಹಕ್ಕಿ. *b* ಸೂರ್ಯ, ಅಗ್ನಿ. *c* ಕರು, ಸಂವತ್ಸರ. *d* ಒಂದು ಹಕ್ಕಿ, ಸ್ವರ್ಗವಾಸಿ. *e* ಶೃಂಗಾರಾದಿಗಳು, ನಂಜು, ವೀರ್ಯ, ಗುಣ, ಅಭಿಲಾಷೆ, ದ್ರವ. *f* ಕರ್ಣಭೂಷಣ, ಶಿರೋಭೂಷಣ. *g* ಒಂದು ತರದ ದೇವತೆಗಳು, ಅಗ್ನಿ, ಕಿರಣ, ರತ್ನ, ಧನ. *h* ವಿಷ್ಣು, ಬ್ರಹ್ಮ. *i* ಹಿತವನ್ನು ಕೋರುವದು, ಹಾವಿನ ಕೋರೆಹಲ್ಲು. *j* ಪ್ರಾರ್ಥನೆ, ಇಷ್ಟ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕುತೂಹಲ, ಆಸಕ್ತ. *k* ಕಳವು ಮುಂತಾದ ಕೆಲಸ, ಕೊಲೆ. *l* ಹೆಣ್ಣುಕುದುರೆ, ತಾಯಿ. *m* ಭೂಮಿ, ಆಕಾಶ. *n* ಉರಿ, ಬೆಳಕು. *o* ನಕ್ಷತ್ರ, ತೇಜಸ್ಸು, ದೃಷ್ಟಿ. *p* ಪಾಪವು, ಅಪರಾಧ. *q* ಪಕ್ಷಿ, ಬಾಲ್ಯ ಮುಂತಾದ್ದು. *r* ತೇಜಸ್ಸು, ಅಮೇಧ್ಯ. *s* ಉತ್ಸವ, ತೇಜಸ್ಸು.

ರಜೋ (ಗುಣೇಽಪಿ ಸ್ತ್ರೀಪುಷ್ಪೇ) *a* (ರಾಹೌ ಧ್ವಾಂತೇ ಗುಣೇ) ತಮಃ ॥*b* ೩೮೬
ಛಂದಃ (ಪದ್ಯೇಽಭಿಲಾಷೇ ಚ) *c* ತಪಃ (ಕೃಚ್ಛ್ರಾದಿಕರ್ಮ ಚ) ।*d*
ಸಹೋ (ಬಲಂ ಸಹಾ ಮಾರ್ಗೋ) *e* ನಭಃ (ಖಂ ಶ್ರಾವಣೋ ನಭಾಃ) ॥*f* ೩೮೭
ಓಕ (ಸ್ಸದ್ಮಾಶ್ರಯಶ್ಚೌಕಃ) *g* ಪಯಃ (ಕ್ಷೀರಂ ಪಯೋಽಂಬು ಚ) ।*h*
ಓಜೋ (ದೀಪ್ತೌ ಬಲೇ) *i* ಸ್ರೋತ (ಇಂದ್ರಿಯೇ ನಿಮ್ನಗಾರಯೇ) ॥*j* ೩೮೮
ತೇಜಃ (ಪ್ರಭಾವೇ ದೀಪ್ತೌ ಚ ಬಲೇ ಶುಕ್ರೇಽಪ್ಯಥ ತ್ರಿಷು) ।*k*
ವಿದ್ವಾ (ನ್ವಿದಿ ಚ) *l* ಬೀಭತ್ಸ್ನೋ (ಹಿಂಸ್ರೋಽಪ್ಯತಿಶಯೇ ತ್ವಮೀ) ॥*m* ೩೮೯
(ವೃದ್ಧಪ್ರಶಸ್ಯಯೋ) ಜ್ಯಾಯಾನ್ *n* ಕನೀಯಾಂ (ಸ್ತು ಯುವಾಲ್ಪಯೋಃ) ।*o*
ವರೀಯಾಂ (ಸ್ತೂರುವರಯೋ) *p* ಸಾಧೀಯಾನ್ (ಸಾಧುಬಾಢಯೋಃ) ॥*q*

॥ ಇತಿ ಸಾಂತಾಃ ॥

---

a The quality of passion, the earthly nature, the condition of humanity; menses; dust. *b* *Rahu*, the ascending node; darkness; a quality. *c* Prosody, metrical arrangement; desire. *d* Penance, mortification, religious austerity; the month *Magha*. *e* Strength, power; the month *Margashira*. *f* Sky; the month *Shravana*. *g* House; place; speed, swiftness. *h* Milk; water. *i* Brightness, splendour; strength, power. *j* The organs of sense; the rapidity of a stream. *k* Dignity, glory; splendour; strength; semen. *l* Learned man, man of letters *m* Murderer; Arjuna. *n* Elder; superior. *o* Young man; very small. *p* Supreme, best; super-excellent. *q* Very good; very firm.

a ಒಂದು ಗುಣ, ಹೊಲೆ, ದೂಳು. *b* ರಾಹು, ಕತ್ತಲೆ, ಒಂದು ಗುಣ. *c* ಪದ್ಯ, ಅಭಿಲಾಷೆ. *d* ವ್ರತಾದಿ ಕರ್ಮ, ಮಾಘಮಾಸ. *e* ಬಲ, ಮಾರ್ಗಶೀರ್ಷಮಾಸ. *f* ಆಕಾಶ, ಶ್ರಾವಣಮಾಸ. *g* ಮನೆ, ಸ್ಥಳ, ವೇಗ. *h* ಹಾಲು, ನೀರು. *i* ಪ್ರಕಾಶ, ಬಲ. *j* ಇಂದ್ರಿಯಗಳು, ಹೊಳೆಯ ವೇಗ *k* ಪ್ರಭಾವ, ಕಾಂತಿ, ಬಲ, ರೇತಸ್ಸು. *l* ತಿಳಿದವ, ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ. *m* ಕೊಲ್ಲುವವ, ಅರ್ಜುನನು. *n* ಬಹಳ ಮುದುಕ, ಬಹಳ ಮೇಲಾದ. *o* ಪ್ರಾಯದವ, ಅತ್ಯಲ್ಪ. *p* ಬಹಳ ಘನ, ಬಹಳ ಮೇಲಾದ. *q* ಬಹಳ ಒಳ್ಳೇದು, ಬಹಳ ದೃಢ.

(ದಳೇऽಪಿ) ಬರ್ಹಂ *a* (ನಿರ್ಬಂಧೋಪರಾಗಾರ್ಕಾದಯೋ) ಗ್ರಹಾಃ |*b*
(ದ್ವಾರ್ಯಾಪೀಡೇ ಕ್ವಾಥರಸೇ) ನಿರ್ಯೂಹೋ (ನಾಗದಂತಕೇ) ||*c* ೩೯೧
(ತುಲಾಸೂತ್ರೇऽಶ್ವಾದಿರಶ್ಮೌ) ಪ್ರಗ್ರಾಹಃ (ಪ್ರಗ್ರಹೋऽಪಿಚ) |*d*
(ಪತ್ನೀಪರಿಜನಾದಾನಮೂಲಶಾಪಾಃ) ಪರಿಗ್ರಹಾಃ ||*e* ೩೯೨
(ದಾರೇಷ್ವಪಿ) ಗೃಹಾಃ *f* (ಶ್ರೋಣ್ಯಾಮ) ಪ್ಯಾರೋಹೋ (ವರಸ್ತ್ರಿಯಾಃ) |*g*
ವ್ಯೂಹೋ(ಬೃಂದೇऽ) *h* ಪ್ಯಹಿ(ರ್ವೃತ್ರೇ) *i* (ಪ್ಯಗ್ನೀಂದ್ವರ್ಕಾ)ಸ್ತಮೋऽಪಹಾಃ||*j*
(ಪರಿಚ್ಛದೇ ನೃಪಾರ್ಹೇऽರ್ಥೇ) ಪರಿಬರ್ಹೋ (ವ್ಯಯಾಃಪರೇ) |*k*

|| ಇತಿ ಹಾಂತಾಃ ||

|| ಇತಿ ನಾನಾರ್ಥವರ್ಗಃ ||

IV. ನಾನಾರ್ಥಾವ್ಯಯ ವರ್ಗ—NANARTHAVYAYA-VARGA.

ಆಙೀ (ಷದರ್ಥೇऽಭಿವ್ಯಾಪ್ತೌ ಸೀಮಾರ್ಥೇ ಧಾತುಯೋಗಜೇ) ||*l* ೩೯೪

---

a Leaf ; peacock's tail. *b* Seizing ; seizure of the sun or moon by *Rahu* or *Ketu*, an eclipse ; the nine Hindu planets, *viz*., Sun, Moon, Mars, Mercury, Jupiter, Venus, Saturn, Rahu and Ketu. *c* Door ; flowers tied in the hair ; extracted juice ; elephant's tusk. *d* The string suspending a balance ; rein, rope. *e* Wife ; dependents, family ; accepting, taking ; origin ; curse. *f* Wife ; house. *g* The female posteriors ; elephant driver. *h* Multitude, battle-array. *i* The giant *Vritra* ; snake. *j* Fire ; Moon ; Sun. *k* Dependent ; proper or suitable for a sovereign ; a thing. *l* A little as former part of adjectives ; bounded ; boundary.

a ಎಲೆ, ನವಿಲಗರಿ. *b* ನಿರ್ಬಂಧ, ರಾಹು ಕೇತುಗ್ರಹಣ, ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳು *c* ಬಾಗಿಲು, ಮುಡಿದ ಪೂಸರ, ಕಷಾಯ, ಗಜದಂತ. *d* ತ್ರಾಸಿನದಾರ, ಕುದುರೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಹಗ್ಗ. *e* ಹೆಂಡತಿ, ಪರಿವಾರ, ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ, ಮೂಲ, ಶಾಪ *f* ಹೆಂಡತಿ, ಮನೆ. *g* ಉತ್ತಮ ಸ್ತ್ರೀನಿತಂಬ, ಆನೇಮಾವಟಿಗ. *h* ಗುಂಪು, ಸೇನಾವಿನ್ಯಾಸ. *i* ವೃತ್ರಾಸುರ, ಹಾವು. *j* ಅಗ್ನಿ, ಚಂದ್ರ, ಸೂರ್ಯ. *k* ಪರಿವಾರ, ರಾಜಯೋಗ್ಯ ವಸ್ತು. *l* ಕೊಂಚ, ಎಲ್ಲೆಯಿಂದಕೂಡಿದ್ದು, ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲೆ.

ಆ (ಪ್ರಗೃಹ್ಯಃ ಸ್ಮೃತೌ ವಾಕ್ಯೇಽ) *a* ಪ್ಯಾ(ಸ್ತು ಸ್ಯಾತ್ಕೋಪಪೀಡಯೋಃ) |*b*
(ಪಾಪಕುತ್ಸೇಷದರ್ಥೇ) ಕು *c* ಧಿ (ಙ್ನಿರ್ಭರ್ತ್ಸನನಿಂದಯೋಃ) ||*d* ೩೯೫
ಚಾ(ನ್ವಾಚಯಸಮಾಹಾರೇತರೇತರಸಮುಚ್ಚಯೇ) |*e*
ಸ್ವಸ್ತ್ಯಾ(ಶೀಃಕ್ಷೇಮಪುಣ್ಯಾದೌ) *f* (ಪ್ರಕರ್ಷೇ ಲಂಘನೇಽ) ಪ್ಯತಿ ||*g* ೩೯೬
ಸ್ವಿತ್ (ಪ್ರಶ್ನೇ ಚ ವಿತರ್ಕೇ ಚ) *h* ತು (ಸ್ಯಾದ್ಭೇದೇಽವಧಾರಣೇ) |*i*
ಸಕೃತ್ಸ(ಹೈಕವಾರೇ ಸ್ಯಾತ್) *j* ಆರಾ(ದ್ದೂರಸಮೀಪಯೋಃ) ||*k* ೩೯೭
(ಪ್ರತೀಚ್ಯಾಂ ಚರಮೇ) ಪಶ್ಚಾತ್ *l* ಉತಾ(ಪ್ಯರ್ಥವಿಕಲ್ಪಯೋಃ) |*m*
(ಪುನಸ್ಸಹಾರ್ಥಯೋಃ) ಶಶ್ವತ್ *n* ಸಾಕ್ಷಾತ್ (ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷತುಲ್ಯಯೋಃ) ||*o* ೩೯೮
(ಖೇದಾನುಕಂಪಾಸಂತೋಷವಿಸ್ಮಯಾಮಂತ್ರಣೇ) ಬತ |*p*
ಹಂತ (ಹರ್ಷೇಽನುಕಂಪಾಯಾಂ ವಾಕ್ಯಾರಂಭವಿಷಾದಯೋಃ) ||*q* ೩೯೯

---

a An interjection of reminiscence; to fill up a line. *b* Anger; pain, annoyance. *c* Sin; blame; little *d* Threatening; scorn. *e* Differentiate one of two things as the more important; and conjuction. *f* Blessing, benediction; welfare; happiness. *g* Much, very; flying, reverence. *h* Interrogation; doubt, hesitation. *i* But, rather; indeed, nevertheless. *j* With, together; once. *k* Afar; close, near. *l* West, western; behind. *m* Also, as well as; doubt. *n* Again; perpetually, always. *o* Manifestly, openly, in presence of, before; resembling, like. *p* Grief, sorrow; kindness, pity; joy, surprise; calling, invoking. *q* Pleasure; pity; beginning of a sentence; grief.

a ನೆನಹು, ವಾಕ್ಯಪೂರಣ. *b* ಕೋಪ, ಪೀಡೆ. *c* ಪಾಪವು, ನಿಂದೆ, ಕೊಂಚ. *d* ಬೆದರಿಸುವಿಕೆ, ನಿಂದಿಸುವಿಕೆ. *e* ಎರಡರೊಳಗೊಂದನ್ನು ಮುಖ್ಯವೆಂದು ಹೇಳುವುದು (ಅನ್ವಾಚಯ); ಅವಯವ ತಾರತಮ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ಸಮುದಾಯವೇ ಮುಖ್ಯವೆಂಬುದು (ಸಮಾಹಾರ); ಪರಸ್ಪರ ಸಾಪೇಕ್ಷಗಳಾದವುಗಳಿಗೆ ಏಕ ಕ್ರಿಯಾನ್ವಯ (ಇತರೇತರ ಯೋಗ); ಪರಸ್ಪರ ನಿರಪೇಕ್ಷಗಳಾದವುಗಳಿಗೆ ಏಕ ಕ್ರಿಯಾನ್ವಯ (ಸಮುಚ್ಚಯ). *f* ಆಶೀರ್ವಾದ, ಕ್ಷೇಮ, ಪುಣ್ಯ. *g* ಹೆಚ್ಚು, ಹಾರುವಿಕೆ, ಪೂಜೆ. *h* ಪ್ರಶ್ನೆ, ಊಹೆ. *i* ಭೇದ, ಅವಧಾರಣೆ. *j* ಸಂಗಡ, ಒಂದುಸಾರಿ. *k* ದೂರ, ಹತ್ತಿರ. *l* ಪಡುವಲು, ಹಿಂದುಗಡೆ. *m* ಇನ್ನೂ, ಸಂಶಯ *n* ಮತ್ತು, ಯಾವಾಗಲೂ. *o* ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ, ಹೋಲುವ. *p* ದುಃಖ, ದಯೆ, ಸಂತೋಷ, ಆಶ್ಚರ್ಯ, ಕರೆಯುವಿಕೆ. *q* ಹರುಷ, ಕೃಪೆ, ವಾಕ್ಯಾರಂಭ, ದುಃಖ.

ಪ್ರತಿ(ಪ್ರತಿನಿಧೌ ವೀಪ್ಸಾಲಕ್ಷಣಾದೌ ಪ್ರಯೋಗತಃ) ।*a*
ಇತಿ (ಹೇತುಪ್ರಕರಣಪ್ರಕಾರಾದಿಸಮಾಪ್ತಿಷು) ॥*b* ೪೦೦
(ಪ್ರಾಚ್ಯಾಂ) ಪುರಸ್ತಾತ್ (ಪ್ರಥಮೇ ಪುರಾರ್ಥೇಽಗ್ರತ ಇತ್ಯಪಿ) ।*c*
ಯಾವತ್ತಾವತ್ (ಚ ಸಾಕಲ್ಯೇಽವಧೌ ಮಾನೇಽವಧಾರಣೇ) ॥*d* ೪೦೧
(ಮಂಗಳಾನಂತರಾರಂಭ ಪ್ರಶ್ನಕಾತ್ಸ್ನ್ಯೇಷ್ವಥೋ ಅಥ ।*e*
ವೃಥಾ(ನಿರರ್ಥಕಾವಿಧ್ಯೋಃ) *f* ನಾನಾ(ಽನೇಕೋಭಯಾರ್ಥಯೋಃ) ॥*g* ೪೦೨
ನು (ಪೃಚ್ಛಾಯಾಂ ವಿಕಲ್ಪೇ ಚ) *h* (ಪಶ್ಚಾತ್ಸಾದೃಶ್ಯಯೋ)ರನು ।*i*
(ಪ್ರಶ್ನಾವಧಾರಣಾಽನುಜ್ಞಾನುನಯಾಮಂತ್ರಣೇ) ನನು ॥*j* ೪೦೩
(ಗರ್ಹಾಸಮುಚ್ಚಯಪ್ರಶ್ನಶಂಕಾಸಂಭಾವನಾ)ಸ್ವಪಿ ।*k*
(ಉಪಮಾಯಾಂ ವಿಕಲ್ಪೇ) ವಾ *l* ಸಾಮಿ (ತ್ವರ್ಧೇ ಜುಗುಪ್ಸನೇ) ॥*m* ೪೦೪
ಅಮಾ (ಸಹ ಸಮೀಪೇ ಚ) *n* ಕಂ (ವಾರಿಣಿ ಚ ಮೂರ್ಧ್ನಿ ಚ) ।*o*

---

a An equivalent or substitute ; in each case, defining. *b* Cause, reason ; like, as ; thus, conclusion of a quotation ; conclusion of a book or chapter, finis. *c* East, eastern ; first ; formerly, in former times ; before. *d* As many as, all ; as far as, unto, until ; as much ; as many. *e* Well, auspicious, commencement of a sentence or poem ; afterwards, then ; beginning ; question ; all *f* In vain ; foolishly. *g* Many, sundry , two, different. *h* Interrogation ; either—or, doubt. *i* After ; according to, like. *j* Interrogation ; indeed, truly ; imperative, do ; consolation ; vocative *k* Blame ; all together ; interrogation ; fear, apprehension ; just inference, right conclusion. *l* Like, as ; doubt. *m* Half, semi ; disgust. *n* With, together with ; near. *o* Water ; head.

a ಬದುಲು, ವೀಪ್ಸ ಲಕ್ಷಣಮುಂತಾದ್ದು. *b* ಕಾರಣ, ಪ್ರಕರಣ, ಪ್ರಕಾರ, ಆದಿ, ಮುಗಿಯುವಿಕೆ. *c* ಮೂಡಲು, ಮೊದಲು, ಪೂರ್ವಕಾಲ, ಮುಂದೆ. *d* ಎಲ್ಲವೂ, ವರೆಗೆ, ಅಳತೆ, ಅವಧಾರಣೆ. *e* ಮಂಗಳ, ಬಳಿಕ, ಪ್ರಾರಂಭ, ಪ್ರಶ್ನೆ, ಎಲ್ಲ. *f* ವ್ಯರ್ಥ, ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದೆ. *g* ಬಹು, ಎರಡು. *h* ಪ್ರಶ್ನೆ, ವಿಕಲ್ಪ. *i* ಹಿಂದೆ, ಹೋಲಿಕೆ. *j* ಪ್ರಶ್ನೆ, ಅವಧಾರಣೆ, ಅಪ್ಪಣೆ, ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸುವಿಕೆ, ಕರೆಯುವಿಕೆ. *k* ನಿಂದೆ, ಸಮುಚ್ಚಯ, ಪ್ರಶ್ನೆ, ಭಯ, ಊಹೆ. *l* ಹೋಲಿಕೆ, ಸಂಶಯ. *m* ಅರೆಪಾಲು, ಜುಗುಪ್ಸೆ. *n* ಒಂದಿಗೆ, ಹತ್ತಿರ. *o* ನೀರು, ತಲೆ.

(ಇವೇತ್ಥಮರ್ಥಯೋ)ರೇವಂ *a* ನೂನಂ (ತರ್ಕೇऽರ್ಥನಿಶ್ಚಯೇ) ॥*b* ೪೦೫
(ತೂಷ್ಣೀಮರ್ಥೇ ಸುಖೇ) ಜೋಷಂ *c* ಕಿಂ (ಪೃಚ್ಛಾಯಾಂ ಜುಗುಪ್ಸನೇ) ।*d*
ನಾಮ (ಪ್ರಕಾಶ್ಯಸಂಭಾವ್ಯಕ್ರೋಧೋಪಗಮಕುತ್ಸನೇ) ॥*e* ೪೦೬
ಅಲಂ (ಭೂಷಣಪರ್ಯಾಪ್ತಿಶಕ್ತಿವಾರಣವಾಚಕಂ) ।*f*
ಹುಂ (ವಿತರ್ಕೇ ಪರಿಪ್ರಶ್ನೇ) *g* ಸಮಯಾಂ(ತಿಕಮಧ್ಯಯೋಃ) ॥*h* ೪೦೭
ಪುನ (ರಪ್ರಥಮೇ ಭೇದೇ) *i* ನಿ(ರ್ನಿಶ್ಚಯನಿಷೇಧಯೋಃ) ।*j*
(ಸ್ಯಾತ್ಪ್ರಬಂಧೇ ಚಿರಾತೀತೇ ನಿಕಟಾಗಾಮಿಕೇ) ಪುರಾ ॥*k* ೪೦೮
ಊರರ್ಯುರೀ (ಚೋ)ರರೀ (ಚ ವಿಸ್ತಾರೇऽಂಗೀಕೃತೌ ತ್ರಯಂ) ।*l*
(ಸ್ವರ್ಗೇ ಚ ಪರಲೋಕೇ) ಸ್ವೋ *m* (ವಾರ್ತಾಸಂಭಾವ್ಯಯೋಃ)ಕಿಲ॥*n* ೪೦೯
(ನಿಷೇಧವಾಕ್ಯಾಲಂಕಾರಜಿಜ್ಞಾಸಾನುನಯೇ) ಖಲು ।*o*
(ಸಮಿಪೋಭಯತಃ ಶೀಘ್ರಸಾಕಲ್ಯಾಭಿಮುಖೇ)ऽಭಿತಃ ॥*p* ೪೧೦

---

a Like, as ; thus, in this manner. *b* Just conclusion ; surely, verily. *c* Silently ; comfortably ; quiet. *d* Interrogation ; disgust. *e* By name ; perhaps ; angry consent ; of course, certainly ; no matter. *f* Ornamentally, in a becoming manner ; completely, fully ; powerfully ; enough, no more ; cease. *g* Doubtful inference ; questioning. *h* Near ; middle. *l* Again ; on the contrary. *j* Certain, true ; negation. *k* Beginning of a story ; former, old, primeval, very ancient ; near future. *l* Extensively ; granted, agreed. *m* *Svarga*, paradise ; the other world. *n* Rumour, indeed ? ; not so ? *o* Not at all, prohibitive ; indeed ; not so ? ; thus (is it) not ? *p* Near ; on both sides ; soon, quickly ; completely ; towards, in presence of.

a ಹೋಲಿಕೆ, ಹೀಗೆ. *b* ಸಕಾರಣವಾದ ಊಹೆ, ಇದು ಹೀಗೇ ಸರಿಯೆಂಬ ನಿರ್ಣಯ. *c* ಮೌನ, ಸುಖ. *d* ಪ್ರಶ್ನೆ, ಜುಗುಪ್ಸೆ. *e* ಪ್ರಕಟಪಡಿಸತಕ್ಕ, ಹೀಗಾದೀತೆಂದು ಊಹಿಸತಕ್ಕ, ಸಿಟ್ಟು, ಅಂಗೀಕಾರ, ನಿಂದಿಸುವಿಕೆ. *f* ಅಲಂಕಾರ, ಸಂಪೂರ್ಣ, ಸಮರ್ಥ, ವಾರಣ. *g* ಕಾರಣ ಬಲಸಾಲದ ಊಹೆ, ಪ್ರಶ್ನೆ. *h* ಸಮಿಪ, ನಡುವೆ. *i* ಮತ್ತು, ಬೇರೆ. *j* ನಿಶ್ಚಯ, ನಿಷೇಧ. *k* ವಾಕ್ಯರಚನೆ, ಬಹಳ ಪೂರ್ವಕಾಲ, ಮುಂದೆ ಬರುವ ಸಮಿಪಕಾಲ. *l* ವಿಸ್ತಾರ, ಅಂಗೀಕಾರ. *m* ದೇವಲೋಕ, ಜನ್ಮಾಂತರದಲೋಕ. *n* ಜನಸಮಾಚಾರ, ಹೀಗಾಗಿರಬಹುದು. *o* ನಿಷೇಧ, ವಾಕ್ಯಾಲಂಕಾರ. ಜಿಜ್ಞಾಸೆ, ಒಡಂಬಡಿಸುವಿಕೆ. *p* ಹತ್ತಿರ, ಎರಡುಕಡೆ, ಬೇಗ, ಎಲ್ಲ, ಎದುರಾಗಿ.

(ನಾಮಪ್ರಾಕಾಶ್ಯಯೋಃ) ಪ್ರಾದು *a* ರ್ಮಿಥೋಽ(ನ್ಯೋನ್ಯಂ ರಹಸ್ಯಪಿ) |*b*
ತಿರೋಽಂ(ತರ್ಧೌ ತಿರ್ಯಗರ್ಥೇ) *c* ಹಾ (ವಿಷಾದಶುಗಾರ್ತಿಷು) ||*d* ೪೧೧
ಅಹಹೇ (ತ್ಯದ್ಭುತೇ ಖೇದೇ) *e* ಹಿ (ಹೇತಾವವಧಾರಣೇ) |*f*

|| ಇತಿ ನಾನಾರ್ಥಾವ್ಯಯ ವರ್ಗಃ ||

V. ಅವ್ಯಯ ವರ್ಗ—AVYAYA-VARGA.

ಚಿರಾಯ: ಚಿರರಾತ್ರಾಯ ಚಿರಸ್ಯಾ (ದ್ಯಾಶ್ಚಿರಾರ್ಥಕಾಃ) ||*g* ೪೧೨
ಮುಹುಃ ಪುನಃ ಪುನಶ್ಶಶ್ವದಭೀಕ್ಷ್ಣಮಸಕೃತ್ (ಸಮಾಃ) |*h*
ಸ್ರಾಗ್ಝಡಿತ್ಯಂಜಸಾಹ್ನಾಯ ದ್ರಾಙ್ಮಂಕ್ಷು ಸಪದಿ (ದ್ರುತೇ) ||*i* ೪೧೩
ಬಲವತ್ಸುಷ್ಠು ಕಿಮುತ ಸ್ವತ್ಯತೀವ (ಚ ನಿರ್ಭರೇ) |*j*
ಪೃಥಗ್ವಿನಾಂಽತರೇಣರ್ತೇ ಹಿರುಙ್ನಾನಾ (ಚ ವರ್ಜನೇ) ||*k* ೪೧೪
ಯತ್ತದ್ಯತಸ್ತತೋ ಹೇತಾ *l* (ವಸಾಕಲ್ಯೇ ತು) ಚಿಚ್ಚನ |*m*
ಕದಾಚಿಜ್ಜಾತು *n* ಸಾರ್ಧಂ (ತು) ಸಾಕಂ ಸತ್ರಾ ಸಮಂ ಸಹ ||*o* ೪೧೫
(ಆನುಕೂಲ್ಯಾರ್ಥಕೇ) ಪ್ರಾಧ್ವಂ *p* (ವ್ಯರ್ಥಕೇ ತು) ವೃಥಾ ಮುಧಾ |*q*
ಆಹೋ ಉತಾಹೋ ಕಿಮುತ (ವಿಕಲ್ಪೇ) ಕಿಂ ಕಿಮೂತ (ಚ) ||*r* ೪೧೬

---

a Appellation ; publish. *b* Mutually, reciprocally ; privately. *c* Hiding ; athwart, across. *d* Exclamation of rage ; of grief, of sorrow ; of pain, of weariness. *e* Exclamation of great surprise ; of great pain. *f* Because ; assuredly. *g* A long time 3. *h* Repeatedly, again 5. *i* Soon, instantly 7. *j* Much, very 6. *k* Separately, without, except 6. *l* Since, because 4. *m* Incomplete, not full 2. *n* Once, at some time 2. *o* With 5. *p* Friendly, inclined to 1. *q* In vain, fruitless 2. *r* If not so then what? or how? 6.

a ಹೆಸರು, ಪ್ರಕಟಪಡಿಸುವಿಕೆ. *b* ಅನ್ಯೋನ್ಯವಾಗಿ, ಏಕಾಂತವಾಗಿ. *c* ಮರೆ, ಅಡ್ಡವಾಗಿ. *d* ವಿಷಾದ, ಶೋಕ, ಪೀಡೆ. *e* ಆಶ್ಚರ್ಯ, ದುಃಖ. *f* ಕಾರಣ, ಅವಧಾರಣ. *g* ಬಹುಕಾಲ ೩. *h* ಬಾರಿಬಾರಿಗೆ ೫. *i* ಶೀಘ್ರ ೭. *j* ಬಹಳ ೬. *k* ಹೊರತು ೬. *l* ಕಾರಣ ೪. *m* ಅಸಂಪೂರ್ಣ ೨. *n* ಒಂದಾನೊಂದು ವೇಳೆ ೨. *o* ಕೂಡೆ ೫. *p* ಅನುಕೂಲತೆ ೧. *q* ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜನ ೨. *r* ಹಾಗಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ೬.

ತು ಹಿ ಚ ಸ್ಮ ಹ ವೈ (ಪಾದಪೂರಣೇ) *a* (ಪೂಜನೇ) ಸ್ವತಿ |*b*
ದಿವಾಽ(ಹ್ನೀತ್ಯಥ) *c* ದೋಷಾ (ಚ) ನಕ್ತಂ (ಚ ರಜನಾವಿತಿ) ||*d* ೪೧೭
(ತಿರ್ಯಗರ್ಥೇ) ಸಾಚಿ ತಿರೋಽ *e* (ಪ್ಯಥ ಸಂಬೋಧನಾರ್ಥಕಾಃ) |
(ಸ್ಯುಃ) ಪ್ಯಾಟ್ಪಾಡಂಗ ಹೇ ಹೈ ಭೋ *f* ಸ್ಸಮಯಾ ನಿಕಷಾ ಹಿರುಕ್ ||*g* ೪೧೮
(ಅತರ್ಕಿತೇತು) ಸಹಸಾ *h* (ಸ್ಯಾ)ತ್ಪುರಃ ಪುರತೋಽಗ್ರತಃ |*i*
ಸ್ವಾಹಾ (ದೇವಹವಿರ್ದಾನೇ) ಶ್ರೌಷಡ್ವೌಷಡ್ವಷಟ್ಸ್ವಧಾ ||*j* ೪೧೯
ಕಿಂಚಿದೀಷನ್ಮನಾ(ಗಲ್ಪೇ) *k* ಪ್ರೇತ್ಯಾಮುತ್ರ (ಭವಾಂತರೇ) |*l*
ವದ್ವಾ ಯಥಾ ತಥೇವೈವಂ (ಸಾಮ್ಯೇ) *m* ಹೋಽಹಿ (ಚ ವಿಸ್ಮಯೇ) ||*n* ೪೨೦
(ಮೌನೇ ತು) ತೂಷ್ಣೀಂ ತೂಷ್ಣೀಕಾಂ *o* ಸದ್ಯಸ್ಸಪದಿ (ತತ್ಕ್ಷಣೇ) |*p*
ದಿಷ್ಟ್ಯಾ ಸಮುಪಜೋಷಂ (ಚೇತ್ಯಾನಂದೇ) *q* (ಽಥಾ)ಂತರೇಽಂತರಾ || ೪೨೧
ಅಂತರೇಣ (ಚ ಮಧ್ಯೇ ಸ್ಯುಃ) *r* ಪ್ರಸಹ್ಯ (ತು ಹಠಾರ್ಥಕಂ) |*s*
(ಯುಕ್ತೇ ದ್ವೇ) ಸಾಂಪ್ರತಂ ಸ್ಥಾನೇಽ *t* ಭೀಕ್ಷ್ಣಂ ಶಶ್ವತ್ (ಅನಾರತೇ) ||*u*
(ಅಭಾವೇ) ನಹ್ಯನೋ ನಾ (ಪಿ) *v* ಮಾಸ್ಮ ಮಾಲಂ (ಚ ವಾರಣೇ) |*w*
(ಪಕ್ಷಾಂತರೇ) ಚೇದ್ಯದಿ (ಚ) *x* (ತತ್ತ್ವೇ) ತ್ವದ್ಧಾಽಂಜಸಾ (ದ್ವಯಂ) ||*y*

---

a Particles used to complete a line in poetry 6. *b* Good, well 2. *c* By day 1. *d* By night 2. *e* Crookedly, awry 2. *f* Vocative particle, Ho there! 6. *g* Near 3. *h* Hastily, rashly 3. *i* Before, in front 3. *j* Exclamations used in making offerings to the gods 5. *k* A little, scanty 3. *l* In a former life, by transmigration 2. *m* Thus, so, accordingly 6. *n* Exclamations of surprise 2. *o* Silently, in silence 2. *p* At the time, instantly 2. *q* Joy or auspiciousness, as Thank heaven 2. *r* Between, in the middle 3. *s* By force, violently 2. *t* Suitably, properly 2. *u* Incessantly, excessively 2. *v* Not 4. *w* Prohibitive particle 2. *x* If 2. *y* Directly, instantly, truly 2.

a ಪಾದ ಪೂರಣಾರ್ಥ ೬. *b* ಪೂಜಾರ್ಥ ೨. *c* ಹಗಲು ೧. *d* ರಾತ್ರಿ ೨. *e* ಅಡ್ಡವಾಗಿ ೨. *f* ಸಂಬೋಧನೆ ೬. *g* ಸಮೀಪ ೩. *h* ಅವಿಚಾರಿತ ೩. *i* ಮುಂದೆ ೩. *j* ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಹವಿರ್ಭಾಗ ಕೊಡುವಿಕೆ ೫. *k* ಕೊಂಚ ೩. *l* ಜನ್ಮಾಂತರ ೨. *m* ಹಾಗೆ ೬. *n* ಆಶ್ಚರ್ಯ ೨. *o* ಮೌನ ೨. *p* ಆಗ ತಾನೆ ೨. *q* ಸಂತೋಷ ೨. *r* ನಡುವೆ ೩. *s* ಬಲಾತ್ಕಾರ ೨, *t* ಉಚಿತ ೨. *u* ಎಡೆಬಿಡದೆ ೨. *v* ಅಭಾವ ೪. *w* ವಾರಣ ೨. *x* ಒಂದು ಪಕ್ಷ ೨. *y* ಸತ್ಯವಾಗಿ ೨.

(ಪ್ರಕಾಶೇ) ಪ್ರಾದುರಾವಿ (ಸ್ಸ್ಯಾ) *a* ದೋಮೇವಂ ಪರಮಂ (ಮತೇ) ।*b*
ಸಮಂತತ(ಸ್ತು) ಪರಿತಃ ಸರ್ವತೋ ವಿಷ್ವ(ಗಿತ್ಯಪಿ) ॥*c* ೪೨೪
(ಅಕಾಮಾನುಮತೌ) ಕಾಮ *d* (ಮಸೂಯೋಪಗಮೇ*s*)ಸ್ತು (ಚ) ।*e*
ನನು (ಚ ಸ್ಯಾದ್ವಿರೋಧೋಕ್ತೌ) *f* ಕಚ್ಚಿ(ತ್ಕಾಮಪ್ರವೇದನೇ) ॥*g* ೪೨೫
ನಿಷ್ಷಮಂ ದುಷ್ಷಮಂ (ಗರ್ಹ್ಯೇ) *h* ಯಥಾಸ್ವಂ (ತು) ಯಥಾಯಥಂ ।*i*
ಮೃಷಾಮಿಥ್ಯಾ (ಚ ವಿತಥೇ) *j* ಯಥಾರ್ಥಂ (ತು) ಯಥಾತಥಂ ॥*k* ೪೨೬
(ಸ್ಯು)ರೇವಂ ತು ಪುನರ್ವೈ ವೇ(ತ್ಯವಧಾರಣವಾಚಕಾಃ) ।*l*
ಪ್ರಾ ಗ(ತೀತಾರ್ಥಕಂ) *m* ನೂನಮವಶ್ಯಂ (ನಿಶ್ಚಯೇ ದ್ವಯಂ) ॥*n* ೪೨೭
ಸಂವ(ದ್ವರ್ಷೇ*s*) *o* (ಪರೇ)ತ್ವರ್ವಾ *p* ಗಾಮೇವಂ *q* ಸ್ವಯ(ಮಾತ್ಮನಾ) ।*r*
(ಅಲ್ಪೇ)ನೀಚೈ*s*(ಮರ್ಹತ್ಯು)ಚ್ಚೈಃ*t* ಪ್ರಾಯೋ(ಭೂಮ್ನ್ಯ)*u* (ದ್ರುತೇ)ಶನೈಃ।*v*
ಸನಾ (ನಿತ್ಯೇ) *w* ಬಹಿ(ರ್ಬಾಹ್ಯೇ) *x* ಸ್ಮಾ(ತೀತೇ*s*) *y* ಸ್ತ(ಮದರ್ಶನೇ) ।*z*

---

a Manifestly, coming to light 2. ***b*** Be it so, very well 2. ***c*** Every way, everywhere, all about 4. ***d*** Agreeing unwillingly 1. ***e*** May be, no matter 2. ***f*** How is that? how can that be? 2. ***g*** A particle used in inquiries after welfare and in replies thereto, as How do you do? How is your father? All are well. ***h*** Blameably, erroneously 2. ***i*** Own, self 2. ***j*** Falsely, uselessly 2. ***k*** Truly, correctly, really 2. ***l*** Just so, thus exactly 5. ***m*** Past, formerly 1. ***n*** Surely, indubitably 3. ***o*** Annually 1. ***p*** Until, before or within such a time 1: ***q*** Yes, just so 2. ***r*** Personally, of one's own accord, spontaneously 1. ***s*** Little, low, base 1. ***t*** Much, excessively 1. ***u*** Probably, perhaps 1. ***v*** Slowly, stealthily 1. ***w*** Always, perpetually 1. ***x*** Out, outside 1. ***y*** A particle indicating the past tense 1. ***z*** Setting, passing out of sight 1.

a ಕಾಣಬರುವಂತೆ ೨. ***b*** ಅಂಗೀಕರಿಸುವಿಕೆ ೨. ***c*** ಎಲ್ಲಾಕಡೆ ೪. ***d*** ಇಚ್ಛೆಯಿಲ್ಲದೆ ಒಡಂಬಡುವಿಕೆ ೧. ***e*** ಅಸೂಯೆಯಿಂದ ಒಡಂಬಡುವಿಕೆ ೨. ***f*** ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಹೇಳುವಿಕೆ ೨. ***g*** ಬೇಕಾದಹಾಗೆ ತಿಳಿಯಪಡಿಸುವಿಕೆ ೧. ***h*** ನಿಂದಿಸತಕ್ಕದ್ದು ೨. ***i*** ತಮ್ಮಿಷ್ಟಕ್ಕೆ ತಾವು ೨. ***j*** ಸುಳ್ಳು ೨. ***k*** ಸತ್ಯ ೨. ***l*** ಹೀಗೆಯೇ ಸರಿ ೫. ***m*** ಕಳೆದುಹೋದದ್ದು ೧. ***n*** ನಿಶ್ಚಯ ೩. ***o*** ವರ್ಷ ೧. ***p*** ಈಚೆಗೆ ೧. ***q*** ಒಪ್ಪುವಿಕೆ ೨. ***r*** ತಾನಾಗಿ ೧. ***s*** ಕೊಂಚ ೧. ***t*** ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ೧. ***u*** ಬಹುವಾಗಿ ೧. ***v*** ಮೆಲ್ಲಗೆ ೧. ***w*** ಶಾಶ್ವತ ೧. ***x*** ಹೊರಗೆ ೧. ***y*** ಕಳೆದುಹೋದದು ೧. ***z*** ಕಾಣಬರದೆ ಹೋಗುವಿಕೆ ೧.

ಅಸ್ತಿ (ಸತ್ವೇ) *a* (ರುಷೋಕ್ತಾ) ವೂ *b* ಮುಂ(ಪ್ರಶ್ನೇಽ) *c* (ನುನಯೇ)ತ್ವಯಿ ॥*d*
(ತರ್ಕೇ) ನು *e* (ಸ್ಯಾ)ದುಷಾ (ರಾತ್ರೇರವಸಾನೇ) *f* ನಮೋ (ನತೌ) ।*g*
(ಪುನರರ್ಥೇಂ)ಗ *h* (ನಿಂದಾಯಾಂ) ದುಷ್ಠು *i* ಸುಷ್ಠು (ಪ್ರಶಂಸನೇ) ॥*j*
ಆಮಾ(ನುಗುಣ್ಯೇ) *k* (ಸ್ಮರಣೇ) ಯೇ *l* ಫಡ್ವ(ಘ್ನನಿರಾಕೃತೌ) ।*m*
(ಅಂಗೀಕೃತೌ ಸ್ಯಾ)ದಧಕಿಂ *n* (ಹೀನಸಂಬೋಧನೇ ತು) ರೇ ॥*o* ೪೩೧
ಸಾಯಂ (ಸಾಯೇ) *p* ಪ್ರಗೇ ಪ್ರಾತಃ (ಪ್ರಭಾತೇ) *q* ನಿಕಷಾ(ಽಂತಿಕೇ) ।*r*
ಪರುತ್ಪರಾರ್ಯ್ಯೈಷಮೋಽ(ಬ್ದೇ ಪೂರ್ವೇ ಪೂರ್ವತರೇ ಯತಿ) ॥*s* ೪೩೨
ಅದ್ಯಾ(ತ್ರಾಹ್ನ್ಯ) *t* (ಥ ಪೂರ್ವೇಹ್ನೀತ್ಯಾದೌ) (ಪೂರ್ವೋತ್ತರಾಪರಾತ್) ।
(ತಥಾ)ಽಧರಾನ್ಯಾನ್ಯತರೇತರಾತ್ಪೂರ್ವೇದ್ಯು(ರಾದಯಃ) ॥*u* ೪೩೩
ಉಭಯದ್ಯು(ಶ್ಚೋ)ಭಯೇದ್ಯುಃ *v* (ಪರೇ ತ್ವಹ್ನಿ)ಪರೇದ್ಯವಿ ।*w*
ಹ್ಯೋ (ಗತೇ) *x* (ನಾಗತೇಽಹ್ನಿ) ಶ್ವಃ *y* ಪರಶ್ವ(ಸ್ತತ್ಪರೇಹನಿ) ॥*z* ೪೩೪

---

a There is, it is 1. *b* An exclamation of anger 1. *c* An interrogation, Hey? 1. *d* A vocative particle, I say! 1. *e* Whether—or? 1. *f* At dawn 1. *g* "Adoration!" the salutation due to an elder 1. *h* Again, further 1. *i* Evil, wicked 1. *j* Well, excellently 1. *k* Yes, agreed 1. *l* A particle of recollection, Ah! 1. *m* A mystical syllable used in incantations 1. *n* Yes, very well 1. *o* A vocative particle of contempt 1. *p* At sunset 1. *q* In the morning 2. *r* Near 1. *s* Last year 1; the year before last 1. *t* To-day, now 1. *u* Particles denoting time when followed by *dyuh* 7. *v* In two days 2. *w* Next day 2. *x* Yesterday, a past day 1. *y* Tomorrow 1. *z* The day after tomorrow 2.

a ಉಂಟು ೧. *b* ಕೋಪದ ಸೂಚನೆ ೧. *c* ಪ್ರಶ್ನೆ ೧. *d* ಸಮಾಧಾನ ಪಡಿಸುವಿಕೆ ೧. *e* ಊಹಿಸುವಿಕೆ ೧. *f* ಬೆಳಗಿನಜಾವ ೧. *g* ನಮಸ್ಕಾರ ೧. *h* ಮತ್ತು ೧. *i* ದೂಷಣೆ ೧. *j* ಸ್ತೋತ್ರ ೧. *k* ಅನುಕೂಲ ೧. *l* ಸ್ಮರಿಸುವಿಕೆ ೧. *m* ಅಡ್ಡಿಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವಿಕೆ ೧. *n* ಒಡಂಬಡಿಕೆ ೧. *o* ಕೀಳಾಗಿ ಕರೆಯುವಿಕೆ ೧. *p* ಸಾಯಂಕಾಲವು ೧. *q* ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ೨. *r* ಸಮಿಾಪ ೧. *s* ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕಳೆದ ವರುಷ, ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹಿಂದಣ ಸಂವತ್ಸರ ೩. *t* ಈ ಹಗಲು ೧. *u* ಕಾಲವಿಶೇಷ ವಾಚಕಗಳು ೭. *v* ಎರಡು ದಿನಗಳು ೨. *w* ಮರುದಿನ ೨. *x* ಕಳೆದ ದಿನ ೧. *y* ನಾಳೆ ೧. *z* ನಾಡಿದ್ದು ೨.

ತದಾ ತದಾನೀಂ *a* ಯುಗಪದೇಕದಾ *b* ಸರ್ವದಾ ಸದಾ ।*c*
ಏತರ್ಹಿ ಸಂಪ್ರತೀದಾನೀಮಧುನಾ ಸಾಂಪ್ರತಂ (ತಥಾ) ॥*d* ೪೩೫
(ದಿಗ್ದೇಶಕಾಲೇ ಪೂರ್ವಾದೌ) ಪ್ರಾಗುದಕ್ಪ್ರತ್ಯಗಾ(ದಯಃ) ।*e*
॥ ಇತ್ಯವ್ಯಯ ವರ್ಗಃ ॥

---

a Then, at that time 2. *b* At the same time 2. *c* Always, forever 2. *d* Now 5. *e* East, the east (country) 1; north, the north (country) 1; West, the west (country) 1, etc.

a ಆಗ ೨. *b* ಒಂದೇವೇಳೆ ೨. *c* ಯಾವಾಗಲೂ ೨, *d* ಈಗ ೫. *e* ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕು, ಪೂರ್ವದೇಶ ೧; ಬಡಗಲದೆಸೆ, ಬಡಗಲದೇಶ ೧; ಪಡುವಲದೆಸೆ, ಪಡುವಲದೇಶ ೧, ಇತ್ಯಾದಿ.

VI. LINGADI-SANGRAHA VARGA
ಲಿಂಗಾದಿ ಸಂಗ್ರಹ ವರ್ಗಃ

ಮೂಲ ॥ ಸಲಿಂಗಶಾಸ್ತ್ರೈಸ್ಸನ್ನಾದಿ ಕೃತ್ತದ್ಧಿತ ಸಮಾಸಜೈಃ ॥ ಅನುಕ್ತಂ ಸಂಗ್ರಹೇ ಲಿಂಗಂ ಸಂಕೀರ್ಣವದಿಹೋನ್ನಯೇತ್ ॥

ಟೀಕೆ ॥ ಸನ್ನಾದಿಕೃತ್ತದ್ಧಿತ ಸಮಾಸಜೈಃ—ಸನ್ನಾದಿಕೃತ್ತು, ತದ್ಧಿತ ಈ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಮಾಸಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಉಂಟಾದ, ಸಲಿಂಗ ಶಾಸ್ತ್ರೈಃ—ಲಿಂಗವಿಧಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಇಹ ಸಂಗ್ರಹೇ—ಈ ಲಿಂಗ ಸಂಗ್ರಹವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸಂಕೀರ್ಣವತ್—ಸಂಕೀರ್ಣವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹೇಗೋಹಾಗೆ, ಅನುಕ್ತಂ—ಅನ್ಯತ್ರ ಹೇಳಲ್ಪಡದ, ಲಿಂಗಂ—ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ, ಪುಂಲ್ಲಿಂಗ, ನಪುಂಸಕ ಲಿಂಗ ಗಳನ್ನು, ಉನ್ನಯೇತ್—ಊಹಿಸಬೇಕು.

The author gives further rules regarding gender.

ಮೂಲ ॥ ಲಿಂಗಶೇಷ ವಿಧಿರ್ವ್ಯಾಪೀ ವಿಶೇಷೈರ್ಯದ್ಯಬಾಧಿತಃ ॥ ೪೩೭

ಟೀಕೆ ॥ ಲಿಂಗಶೇಷವಿಧಿಃ—ಈ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಡುವ ಲಿಂಗವಿಷಯವಾದ ಸಾಮಾನ್ಯವಿಧಿಯು, ವಿಶೇಷೈಃ—ವಿಶೇಷ ವಿಧಿಗಳಿಂದ, ಅಬಾಧಿತೋ ಯದಿ—ಬಾಧಿಸಲ್ಪಡದಿದ್ದರೆ, ವ್ಯಾಪೀ—ತಾನು ವ್ಯಾಪಕವಾಗುವದು; ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ :—ಸ್ವರ್ಗಪರ್ಯಾಯ ಶಬ್ದಗಳು ಪುಲ್ಲಿಂಗಗಳಾಗುವು ವೆಂಬ ವಿಧಿಯು "ದ್ಯೋದಿವೌದ್ವೇ ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ"—ಎಂಬದಾಗಿ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವಿಶೇಷ ವಿಧಿಯಿಂದ ಬಾಧಿಸಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ ಇದು ದ್ಯೋದಿವ್ ಶಬ್ದಗಳು ಹೊರತಾಗಿ ಮಿಕ್ಕ ಸ್ವರ್ಗಪರ್ಯಾಯ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸುವದು.

The rules here given do not apply to exceptional words whose gender has been expressly indicated in previous chapters.

ಮೂಲ ॥ ಸ್ತ್ರಿಯಾಮೀದೂದ್ವಿರಾಮೈಕಾಚ್.

ಟೀಕೆ ॥ ಏಕಾಚ್—ಒಂದು ಸ್ವರವುಳ್ಳ, ಈದೂದ್ವಿರಾಮಾ—ಈಕಾರಾಂತ ಊಕಾರಾಂತ ಶಬ್ದಗಳು ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ—ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿರುವವು. ಉದಾಹರಣೆ ; ಶ್ರೀ, ಧೀ, ಭೂ, ಭ್ರೂ.

Words ending in ī and ū are feminine.
from this ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ as far as ಪುಂಸ್ತ್ರೀಸಭೇದಾನುಚರಾಂ(446) the author treats of words of the feminine gender,

ಮೂಲ ॥ ಸಯೋನಿಪ್ರಾಣಿನಾಮಚ ॥

ಟೀಕೆ ॥ ಯೋನಿಯುಳ್ಳ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ವರ್ತಿಸುವವು. ಉದಾಹರಣೆ. ಮಾತೃ, ಯೋಷಿತ್, ಸುರಭಿ, ಕರೇಣು.
Names of females are feminine.

ಮೂಲ ॥ ನಾಮವಿದ್ಯುನ್ನಿಶಾವಲ್ಲೀ ವೀಣಾದಿಗ್ಭೂನದೀಹ್ರಿಯಾಂ ॥ ೪೩೮

ಟೀಕೆ ॥ ವಿದ್ಯುತ್—ಮಿಂಚು, ನಿಶಾ—ರಾತ್ರಿ, ವಲ್ಲೀ—ಬಳ್ಳಿ, ವೀಣಾ—ವೀಣೆ, ದಿಕ್—ದೆಸೆ, ಭೂ—ಭೂಮಿ, ನದೀ—ಹೊಳೆ, ಹ್ರೀ—ನಾಚಿಕೆ, ಈ ವಸ್ತುಗಳ, ನಾಮ—ಹೆಸರುಗಳು, ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಗಳು.
All names relating to the following are feminine, with the exceptions noted in the places where they occur :—lightning, night, creepers, the Indian lute, points of the compass, earth, rivers, shame.

ಮೂಲ ॥ ಅದಂತ್ಯೈರ್ದ್ವಿಗುರೇಕಾರ್ಥೋ

ಟೀಕೆ ॥ ಅದಂತ್ಯೈಃ—ಅಕಾರಾಂತೋತ್ತರ ಪದಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಏಕಾರ್ಥೋ ದ್ವಿಗುಃ—ಸಮಾಹಾರದ್ವಿಗುಸಮಾಸವು, ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವು. ಉದಾ.—ತ್ರಯಾಣಾಂಲೋಕಾನಾಂಸಮಾಹಾರಃ—ತ್ರಿಲೋಕೀ, ಪಂಚವಟೀ.
Dvigu compounds ending in *a* are feminine.

ಮೂಲ ॥ ನಸಪಾತ್ರಯುಗಾದಿಭಿಃ ॥
Except when the second word is *patra* or *yuga*.

ಟೀಕೆ ॥ ಪಾತ್ರಯುಗಾದಿಭಿಃ—ಪಾತ್ರಯುಗ ಮುಂತಾದ ಉತ್ತರ ಪದಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಸಃ—ಆ ದ್ವಿಗುಸಮಾಸವು ನ—ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವಲ್ಲ; ಉದಾ.—ಪಂಚಪಾತ್ರಂ, ಚತುರ್ಯುಗಂ, ತ್ರಿಭುವನಂ.

ಮೂಲ ॥ ತಲ್.

ಟೀಕೆ ॥ ತಲ್ ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತವಾದ ಶಬ್ದವು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವು. ಉದಾ.—ಪುರುಷಸ್ಯ ಭಾವಃ ಪುರುಷತಾ, ಜನಾನಾಂ ಸಮೂಹಃ ಜನತಾ, ದೇವ ಏವ ದೇವತಾ.
Abstract nouns of the class *tal*, namely those ending in *ta*, are feminine.

ಮೂಲ ॥ ಬೃಂದೇ ಯೇನಿಕಟ್ಯಚತ್ರಾ.

ಟೀಕೆ ॥ ಬೃಂದೇ—ಸಮೂಹಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಯ, ಇನಿ, ಕಟ್ಯಚ್, ತ್ರಾ ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯಂಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಶಬ್ದಗಳು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಗಳು. ಉದಾ—ಪಾಶಾನಾಂ ಸಮೂಹಃ-ಪಾಶ್ಯಾ, ಖಲಾನಾಂ ಸಮೂಹಃ ಖಲಿನೀ, ರಥಾನಾಂ ಸಮೂಹಃ—ರಥಕಟ್ಯಾ, ಗವಾಂಸಮೂಹಃ —ಗೋತ್ರಾ.

Collective nouns ending in *ya, ini, katya,* and *tra* are feminine.

ಮೂಲ ॥ ವೈರಮೈಥುನಿಕಾದಿವುನ್ ॥ ೪೩೯

ಟೀಕೆ ॥ ವೈರ-ವಿರೋಧದಲ್ಲೂ, ಮೈಥುನಿಕಾ-ವಿವಾಹದಲ್ಲೂ ಆದಿಶಬ್ದದಿಂದ ವೀಪ್ಸೆಯಲ್ಲೂ, ದಂಡದಲ್ಲೂ, ದಾನದಲ್ಲೂ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ವುನ್ ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಅಂತವಾಗಿವುಳ್ಳಶಬ್ದಗಳು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಗಳು-ಉದಾಹರಣೆ ವಿರೋಧದಲ್ಲಿ — ಅಶ್ವಮಹಿಷಯೋರ್ವಿರೋಧಃ — ಅಶ್ವಮಹಿಷಿಕಾ ; ಕಾಕೋಲೂಕಿಕಾ; ವಿವಾಹದಲ್ಲಿ-ಅತ್ರಿಭರದ್ವಾಜಯೋರ್ವಿವಾಹ: ಅತ್ರಿ ಭರದ್ವಾಜಿಕಾ, ವಸಿಷ್ಠಕುಶಿಕಿಕಾ ; ವೀಪ್ಸೆಯಲ್ಲಿ—ದ್ವೌದ್ವೌಪಾದೌ ದದಾತಿ, ದ್ವಿಪದಿಕಾಂದದಾತಿ, ದ್ವಿಶತಿಕಾಂದದಾತಿ ; ದಂಡದಲ್ಲಿ— ದ್ವೌಪಾದೌ ದಂಡಿತಃ,ದ್ವಿಪದಿಕಾಂದಂಡಿತಃ ; ದಾನದಲ್ಲಿ-ದ್ವೌಪಾದೌ ವ್ಯವಸೃಜತಿ ದ್ವಿಪದಿಕಾಂವ್ಯವಸೃಜತಿ ದ್ವಿಶತಿಕಾಂವ್ಯವಸೃಜತಿ. ವುಸ್— ಪ್ರತ್ಯಯವು ವುಜ್ ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ ಉಪಲಕ್ಷಕವಾದದ್ದರಿಂದ, ವುಜ್ ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತಗಳು ಕೆಲವು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಗಳಾಗುವುವು. ಉದಾಹರಣೆ—ಶಿಷ್ಯೋಪಾಧ್ಯಾಯಯೋರ್ಭಾವಃ ಶೈಷ್ಯೋಪಾಧ್ಯಾಯಿಕಾ.

Correlative terms of the class *un* (such as husband-and-wife, cat-and-mouse) are feminine when signifying correlation of enmity or opposition, marriage or alliance, desire, punishment, donation.

ಮೂಲ ॥ ಸ್ತ್ರೀಭಾವಾದಾವನಿಕ್ತಿನ್ಣ್ವುಲ್ಣಚ್ಣ್ವಚ್ಕ್ಯಬ್ಯುಜಿಞಿಞ್ಞಶಾಃ ॥

ಟೀಕೆ ॥ ಸ್ತ್ರೀಭಾವಾದೌ ಸ್ತ್ರ್ಯಧಿಕಾರದೊಳಗೆ ಭಾವಾದ್ಯರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಅನಿ । ಕ್ತಿನ್ । ಣ್ವುಲ್ । ಣಚ್ । ಣ್ವಚ್ । ಕ್ಯಪ್ । ಯುಚ್ । ಅಞಿಞ್ । ಅ । ಇಞ್ । ನಿ । ಶ । ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಅಂತವಾಗಿ ಉಳ್ಳಶಬ್ದಗಳು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಗಳು. ಉದಾಹರಣೆ—ಅಜನನಿಃ,

ಅಕರಣಿಃ, ಈಬಳಿ ಆಕ್ರೋಶದಲ್ಲಿ ಅನಿಪ್ರತ್ಯಯವು॥ ಕೃತಿಃ, ಭೃತಿಃ ಇಲ್ಲಿ ಭಾವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಕ್ತಿನ್‌ಪ್ರತ್ಯಯವು ॥ ಪ್ರವಾಹಿಕಾ ಪ್ರಚ್ಛರ್ದಿಕಾ, ಇಲ್ಲಿ ರೋಗಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಣ್ವುಲ್ ॥ ಕಾರಿಕಾ, ಜೀವಿಕಾ, ಇಲ್ಲಿ ಧಾತ್ವರ್ಥದಲ್ಲಿ ಣ್ವುಲ್ ॥ ವ್ಯಾವಕ್ರೋಶೀ-ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ಬಯ್ದು ಕೊಳ್ಳುವದು, ವ್ಯಾತ್ಯುಕ್ಷೀ-ಒಬ್ಬರಮೇಲೊಬ್ಬರು ನೀರು ಚಲ್ಲಿ ಕೊಳ್ಳುವದು ; ಇಲ್ಲಿ ಕರ್ಮ ವ್ಯತಿಹಾರದಲ್ಲಿ ಣಚ್ ಪ್ರತ್ಯಯವು ॥ ಭವತಃ ಶಾಯಿಕಾ, ಭವತಃ ಆಸಿಕಾ, ಇಲ್ಲಿ ಪರ್ಯಾಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಣ್ವುಚ್ ಪ್ರತ್ಯಯವು ॥ ಭವಾನರ್ಹತಿ ಇಕ್ಷುಭಕ್ಷಿಕಾಂ ಪಯಃ ಪಾಯಿಕಾಂ, ಈ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಣ್ವುಚ್ ॥ ವ್ರಜ್ಯಾ, ಇಜ್ಯಾ ಇಲ್ಲಿ ಕ್ಯಪ್ ಪ್ರತ್ಯಯವು ॥ ಮುಂಡನಾ, ಆಸನಾ, ಇಲ್ಲಿ ಭಾವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಯುಚ್ ॥ ಪಚಾ, ಭಿದಾ, ಮೃಜಾ ಇಲ್ಲಿ ಭಾವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ, ಅಙ್ ॥ ಚಿಕೀರ್ಷಾ ಜಿಹೀರ್ಷಾ ಇಲ್ಲಿ ಸನ್ ಪ್ರತ್ಯಯದ ಮೇಲೆ ಭಾವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅ ಪ್ರತ್ಯಯವು ॥ ಕಾಂಕಾರಿಮಕಾರ್ಷೀಃ ಇಮಾಂಕಾರಿಮಕಾರ್ಷಂ, ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ್ನಾಖ್ಯಾನಗಳಲ್ಲಿ ಇಞ್ ॥ ಗ್ಲಾನಿಃ, ಮ್ಲಾನಿಃ, ಇಲ್ಲಿ ನಿ ಪ್ರತ್ಯಯವು ॥ ಕ್ರಿಯಾ, ಇಚಾ, ಇಲ್ಲಿ ಶ ಪ್ರತ್ಯಯ ॥

Abstract nouns of the classes *ani*, *ktin*, *nvul*, *nach*, *nvuch*, *hyap*, *yuch*, *an*, *a*, *in*, *ni*, *sha* (examples given in Canarese) are feminine.

ಮೂಲ ॥ ಉಣಾದಿಷುನಿರೂರೀಶ್ಚ

ಟೀಕೆ ॥ ಉಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ । ಊರ್ । ಈರ್ । ಎಂಬ ಈ ಮೂರು ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಅಂತವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಶಬ್ದಗಳು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ವರ್ತಿಸುವುವು. ಉದಾ : ನಿರ್ ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ ॥ ಶ್ರೇಣಿಃ । ಶ್ರೋಣಿಃ । ಊರ್ ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ ॥ ಖರ್ಜೂಃ । ಕಂಡೂಃ । ಚಮೂಃ ॥ ಈರ್ ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ ॥ ತಂದ್ರೀಃ, ಲಕ್ಷ್ಮೀಃ ॥ ಅಗ್ನಿ । ವಹ್ನಿ । ಯೋನಿ । ಪಾರ್ಷ್ಣಿ ಶಬ್ದಗಳು ನಿ ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತಗಳಾದರೂ ವುರ್ಮಾ ಪಾರ್ಷ್ಣಿಃ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಶೇಷ ವಿಧಿಯಿಂದ ಬಾಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವಲ್ಲ.

Unadi words ending in *in*, *u*, *i* are feminine.

ಮೂಲ ॥ ಜ್ಯಾಬೂಜಂತಂಚಲಂಸ್ಥಿರಂ ॥ ॥ ೬೬೦ ॥

ಟೀಕೆ ॥ ಜೀ ಅಂದರೆ—ಜೀಪ್—ಜೀಷ್—ಜೀನ್ ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳೂ ಆಪ್ ಅಂದರೆ ಟಾಪ್-ಡಾಪ್-ಚಾಪ್ ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳೂ ಊಙ್ ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯವೂ ಅಂತವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಶಬ್ದಗಳು ಚಲಂ—ವಿಶೇಷ್ಯನಿಘ್ನ—

ಗಳು, ಮತ್ತು ಸ್ಥಿರಂ—ನಿಯತ ಲಿಂಗಗಳು ಆಗಿದ್ದರೂ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆ—ವಿಶೇಷ್ಯ—ನಿಘ್ನಗಳಾದ ಙ್ಯಂತಗಳಿಗೆ— ಪುಂಸಃ ಇಯಂ ಪೌಂಸ್ನೀ, ಉಪಗೋರಿಯಂ ಔಪಗವೀ. ನಿಯತ ಲಿಂಗಗಳಾದ ಙ್ಯನ್ತ್ರಗಳಿಗೆ-ಕರಿಣೀ-ಕರ್ತ್ರೀ ಈ ಬಳಿ ಙೀಪ್; ದಾಕ್ಷಾಯಣೀ ಗೌರೀ, ಈ ಬಳಿ ಙೀಷ್; ಶಾರ್ಙ್ಗರವೀ ಬೈದೀ ಈ ಬಳಿ ಙೀನ್; ಅಜಾ ಏಡಕಾ ರಮಾ—ಈ ಬಳಿ ಟಾಪ್; ಸುರಾಜಾ ಬಹುಸೀಮಾ ಇಲ್ಲಿ ಡಾಪ್; ರಂಭೋರೂಃ ಇಲ್ಲಿ ಊಙ್.

Ni-words of the classes *nip, nish, nin, ap* words of the classes *tap, dap, chap;* and *un* words are feminine.

ಮೂಲ ॥ ತತ್ಕ್ರೀಡಾಯಾಂ ಪ್ರಹರಣಂ ಚೇನ್ಮೌಷ್ಟಾವಾಲ್ಲವಾಣದಿಕ್ ॥

ಟೀಕೆ ॥ ತತ್—ಅದು, ಕ್ರೀಡಾಯಾಂ—ಆಟದಲ್ಲಿ, ಪ್ರಹರಣಂಚೇತ್—ಆಯುಧ ವಾದರೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಣ ಪ್ರತ್ಯಯದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶಬ್ದಗಳು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಗಳು ॥ ಉದಾಹರಣೆ—ಮುಷ್ಟಿಃ ಪ್ರಹರಣ ಮಸ್ಯಾಂ ಕ್ರೀಡಾಯಾಂ ಮೌಷ್ಟಾ, ವಾಲ್ಲವಾ.

Derivatives indicating weapons at play are feminine.

ಮೂಲ ॥ ಘಞಿಕೋಞಸ್ಸಾಕ್ರಿಯಾಽಸ್ಯಾಂಚೇದ್ದಾಂಡಪಾತಾಹಿಫಾಲ್ಗುನೀ ಶ್ಯೈನಂಪಾತಾಹಿಮೃಗಯಾತೈಲಂಪಾತಾಸ್ವಧೇತಿದಿಕ್ ॥

ಟೀಕೆ ॥ ಸಾಕ್ರಿಯಾ—ಆ ಕ್ರಿಯೆಯು, ಅಸ್ಯಾಂಚೇತ್—ಈ ತಿಥಿಯಲ್ಲಿ ಉಂಟಾ ಯಿತೆಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಘಞಃ—ಘಞಂತದ ಶಬ್ದಗಳು ಞಃ— ಞ ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತಶಬ್ದಗಳು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಗಳು; ದಂಡಪಾತೋಽಸ್ಯಾ— ಮಿತಿ ದಾಂಡಪಾತಾ ಫಾಲ್ಗುನೀ; ತಿಲಪಾತೋಽಸ್ಯಾಮಿತಿ ತೈಲಂ— ಪಾತಾ ಸ್ವಧಾ, ಇತ್ಯಾದಿ.

These implying time, place are feminine.

ಮೂಲ ॥ ಸ್ತ್ರೀಸ್ಯಾತ್ಕಾಚಿನ್ಮೃಣಾಳ್ಯಾದಿರ್ವಿವಕ್ಷಾಽಪಚಯೇಯದಿ ॥ ೪೪೨ ॥

ಟೀಕೆ ॥ ಅಪಚಯೇ—ಅಲ್ಪಾರ್ಥದಲ್ಲಿ, ವಿವಕ್ಷಾ—ಹೇಳಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯು, ಯದಿ—ಆದರೆ, ಮೃಣಾಳಾದಿಃ—ಮೃಣಾಳೀ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು, ಸ್ತ್ರೀಸ್ಯಾತ್—ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಗಳಾಗುವುವು. ಉದಾ—ಅಲ್ಪಂ ಮೃಣಾಲಂ, ಮೃಣಾಲೀ; ಅಲ್ಪೋಘಟಃ ಘಟೀ.

Diminutives are feminine.

ಮೂಲ ॥ ಲಂಕಾ ಶೇಫಾಲಿಕಾ ಟೀಕಾ ಧಾತಕೀ ಪಂಚಿಕಾಽಢಕೀ ।
ಸಿಧ್ರಕಾ ಶಾರಿಕಾ ಹಿಕ್ಕಾ ಪ್ರಾಚಿಕೋಲ್ಕಾ ಪಿಪೀಲಿಕಾ ॥ ೪೪೩ ॥

ತಿಂದುಕೀ ಕಣಿಕಾಭಂಗೀ ಸುರಂಗಾ ಸೂಚಿಮಾಚಯಃ ||
ಪಿಚ್ಛಾ ವಿತಂಡಾ ಕಾಕಿಣ್ಯ ಶ್ಚೂರ್ಣಿಶ್ಶಾಣೀ ದ್ರುಣೀ ದರತ್ |
ಸಾತಿಃ ಕಂಥಾ ಕಥಾsಸಂದೀ ನಾಭೀ ರಾಜಸಭಾಪಿ(ಚ) ||
ಝಲ್ಲರೀ ಚರ್ಚರೀ ಪಾರೀ ಹೋರಾ ಲಟ್ವಾ(ಚ) ಸಿಧ್ಮಲಾ |
ಲಾಕ್ಷಾಲಿಕ್ಷಾ (ಚ) ಗಂಡೂಷಾ ಗೃಧ್ರಸೀ ಚಮಸೀಮಸೀ ||

ಟೀಕೆ || ಲಂಕಾ ಮೊದಲಾದ ೪೩ ಶಬ್ದಗಳು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಗಳು

These 43 words, such as Lanka, Shephalika are always feminine.

|| ಇತಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಶೇಷಃ ||

ಮೂಲ || ಪುಂಸ್ತ್ವೇ ಸಭೇದಾನುಚರಾಸ್ಸಪರ್ಯಾಯಾ ಸ್ಸುರಾಸುರಾಃ |

ಟೀಕೆ || ಸುರಾಸುರಾಃ—ಸುರವಾಚಕ ಅಸುರವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳು, ಪ್ರಾಯಕವಾಗಿ ಸಪರ್ಯಾಯಾಃ—ಅಮರನಿರ್ಜರಾದಿ, ದೈತ್ಯದೈತೇಯಾದಿ ಪರ್ಯಾಯ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಯೂ, ಸಭೇದಾನುಚರಾಃ-ಇಂದ್ರಾಗ್ನ್ಯಾದಿ ಒಳಭೇದಗಳ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಮತ್ತು, ಅನುಚರರಾದ ಹಾಹಾ ಹೂಹೂ ಮುಂತಾದವರನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿಯೂ ಪುಂಸ್ತ್ವೇ—ಪುಲ್ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ವರ್ತಿಸುವುವು.

Names of gods, rakshasas, and their attendants are masculine.

ಮೂಲ || ಸ್ವರ್ಗಯಾಗಾದ್ರಿ ಮೇಘಾಬ್ಧಿ ದ್ರುಕಾಲಾಸಿ ಶರಾರಯಃ |
ಕರಗಂಡೌಷ್ಠದೋರ್ದಂತ ಕಂಠಕೇಶನಖಸ್ತನಾಃ || ೪೪೭ ||

ಟೀಕೆ || ಸ್ವರ್ಗ, ಯಾಗ, ಪರ್ವತ, ಮೇಘ, ಸಮುದ್ರ, ವೃಕ್ಷ, ಕಾಲ, ಖಡ್ಗ, ಬಾಣ, ಶತ್ರು, ಹಸ್ತ, ಕಪೋಲ, ಓಷ್ಠ, ಬಾಹು, ದಂತ, ಕಂಠ, ಕೇಶ, ಉಗುರು, ಸ್ತನ, ಈ ೧೨ ವಸ್ತುಗಳ ಹೆಸರುಗಳು ಪುಲ್ಲಿಂಗಗಳು.

Names of heaven (*svarga*), sacrifices, mountains, clouds, the sea, trees, time, swords, arrows, enemies, the plam of the hand, cheeks, lips, arms, teeth, the neck, hair, nails, breast are masculine.

ಮೂಲ || ಅಹ್ನಾಹಾಂತಾಃ

ಟೀಕೆ ॥ ಅಹ್ನಾಂತಗಳಾದ ಪೂರ್ವಾಹ್ನಾಪರಾಹ್ನಾದಿ ಶಬ್ದಗಳೂ, ಅಹಾಂತಗಳಾದ ದ್ವ್ಯಹತ್ರ್ಯಹಾದಿ ಶಬ್ದಗಳೂ ಪುಲ್ಲಿಂಗಗಳು.

Words ending in *ahna* and *aha* are masculine.

ಮೂಲ ॥ ಕ್ಷ್ವೇಳಭೇದಾ

ಟೀಕೆ ॥ ವಿಷ ವಿಶೇಷ ವಾಚಕಗಳಾದ ಸೌರಾಷ್ಟ್ರಿಕಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಪುಲ್ಲಿಂಗಗಳು.

The varieties of poison are masculine.

ಮೂಲ ॥ ರಾತ್ರಾಂತಾಃ ಪ್ರಾಗಸಂಖ್ಯಕಾಃ ।

ಟೀಕೆ ॥ ಪ್ರಾಗಸಂಖ್ಯಾಕಾಃ–ಸಂಖ್ಯಾಪೂರ್ವಪದಗಳಾಗದೆ, ರಾತ್ರಾಂತಾಃ—ರಾತ್ರ ಶಬ್ದವು ಅಂತದಲ್ಲಿ ಉಳ್ಳ, ಪೂರ್ವರಾತ್ರ ಅರ್ಧರಾತ್ರಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಪುಲ್ಲಿಂಗಗಳು.

Compounds ending in *ratra* are masculine, except when formed with a numeral.

ಮೂಲ ॥ ಶ್ರೀವೇಷ್ಟಾದ್ಯಾಶ್ಚ ನಿರ್ಯಾಸಾ

ಟೀಕೆ ॥ ಶ್ರೀವೇಷ್ಟಃ, ಶ್ರೀವಾಸಃ, ಸರಳದ್ರವಃ, ಎಂಬಿವೇ ಮೊದಲಾದ ನಿರ್ಯಾಸಾಃ—ಮರದ ಹಾಲಿನ ಹೆಸರುಗಳು ಪುಲ್ಲಿಂಗಗಳು.

Names of gums exuding from trees are masculine.

ಮೂಲ ॥ ಅಸನ್ನಂತಾ ಅಬಾಧಿತಾಃ ॥ ೪೪೮ ॥

ಟೀಕೆ ॥ ಅಬಾಧಿತಾಃ–ವಿಶೇಷ ವಿಧಿಗಳಿಂದ ಬಾಧಿಸಲ್ಪಡದ ಅಸನ್ನಂತಾಃ–ಅಂಗಿರಸ್, ಪುರೋಧಸ್ ಮೊದಲಾದ ಅಸಂತಗಳೂ, ಸುಪರ್ವನ್, ಪ್ಲೀಹನ್ ಮೊದಲಾದ ಅನ್ನಂತಗಳೂ ಪುಲ್ಲಿಂಗಗಳು.

Words ending in *as* and *an* are masculine, save those which have been noted as exceptions.

ಮೂಲ ॥ ಕಶೇರುಜತುವಸ್ತೂನಿ ಹಿತ್ವಾ ತುರುವಿರಾಮಕಾಃ ॥

ಟೀಕೆ ॥ ಕಶೇರು, ಜತು, ವಸ್ತು ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು, ಹಿತ್ವಾ— ಬಿಟ್ಟು, ತುರುವಿರಾಮಕಾಃ–ತು ಎಂಬ ವರ್ಣವು ಅಂತವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಹೇತು, ಸೇತು, ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳೂ, ರು ಎಂಬುದೇ ಅಂತವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಚರು ಗುರು, ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳೂ ಪುಲ್ಲಿಂಗಗಳು.

Words ending in *tu* and *ru* are masculine, except *kasheru iatu* and *vastu*.

ಮೂಲ || ಕಷಣಭಮರೋಪಾಂತಾ ಯದ್ಯದಂತಾ ಅಮೀ ಅಥ |
ಪಥನಯಸಟೋಪಾಂತಾ

ಟೀಕೆ || ಕ, ಷ, ಣ, ಭ, ಮ, ರ, ಪ, ಥ, ನ, ಯ, ಸ, ಟ, ಈ ೧೨ ವರ್ಣಗಳು ಉಪಾಂತಗಳಾಗಿಯೂ, ಅಕಾರಾಂತವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಶಬ್ದಗಳು ಪುಲ್ಲಿಂಗಗಳು. ಉದಾ—ಅರ್ಕಃ, ಸ್ಫಟಿಕಃ, ವೃಷಃ ನಿಕಷಃ, ಗಣಃ, ಗುಣಃ, ಕುಂಭಃ, ಕಲಭಃ, ವ್ಯಾಮಃ, ಗ್ರಾಮಃ, ಹಾರಃ, ಸಾರಃ, ಧೂಪಃ, ಸೂಪಃ, ಅರ್ಥಃ, ಶಪಥಃ, ಸ್ತೇನಃ, ಜನಃ, ಕುಲಾಯಃ, ತಂತುವಾಯಃ, ರಸಃ, ದಾಸಃ, ಘಟಃ, ಪಟಃ.

Words whose penults are *ka, sha, na, bha, ma, ra, pa, tha, na, ya, sa, ta* are masculine.

ಮೂಲ || ಗೋತ್ರಾಖ್ಯಾಶ್ಚರಣಾಹ್ವಯಾಃ ||

ಟೀಕೆ || ಗಾರ್ಗ್ಯ, ವಾಸಿಷ್ಠ ಎಂಬಿವು ಮೊದಲಾದ ಗೋತ್ರಾಪತ್ಯಪ್ರತ್ಯಯಾನ್ತ ಶಬ್ದಗಳೂ ಕಠ, ಬಹ್ವೃಚ ಎಂಬಿವು ಮೊದಲಾದ ವೇದಶಾಖಾಧ್ಯೇತೃ ವಾಚಕಗಳೂ ಪುಲ್ಲಿಂಗಗಳು.

Patronymics and names of vedic sects are masculine.

ಮೂಲ || ನಾಮ್ನ್ಯಕರ್ತರಿಭಾವೇಚ ಘಞಜಬ್ನಙ್ಣಘಾಥುಚಃ || ೪೫೦ ||

ಟೀಕೆ || ನಾಮ್ನಿ–ಸಂಜ್ಞೆಯಲ್ಲಿಯೂ, ಅಕರ್ತರಿ–ಕರ್ತೃವ್ಯತಿರಿಕ್ತ ಕಾರಕದಲ್ಲಿಯೂ, ಭಾವೇಚ–ಭಾವಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ, ಯಥಾಸಂಭವವಾಗಿ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಘಞ್, ಅಚ್, ಅಪ್, ನಙ್, ಣ, ಘ, ಅಥುಚ್ ಎಂಬ ಈ ೭ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಅಂತವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಶಬ್ದಗಳು ಪುಲ್ಲಿಂಗಗಳು. ಉದಾಹರಣೆ.—ಘಞ್ ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ : ರೋಗಃ, ವೇಶಃ, ರಾಗಃ, ಭೋಗಃ ; ಅಚ್ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ : ನಯಃ, ಜಯಃ, ಚಯಃ ; ಅಪ್ ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ : ಕರಃ, ಗರಃ, ಲವಃ ; ನಙ್ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ : ಯಜ್ಞಃ, ಯತ್ನಃ ; ಣ ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ : ನ್ಯಾದಃ ; ಘ ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ : ಉರಶ್ಛದಃ, ದಂತಚ್ಛದಃ ; ಅಥುಚ್ ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ : ಕ್ಷುವಥುಃ, ವೇಪಥುಃ.

Words of the classes *ghan, ach, ap, nan, na, gha, athuch* are masculine.

ಮೂಲ || ಲ್ಯುಃ ಕರ್ತರೀಮನಿಜ್ಭಾವೇ.

ಟೀಕೆ || ಕರ್ತರಿ–ಕರ್ತ್ರರ್ಥದಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಲ್ಯುಃ-ಲ್ಯುಪ್ರತ್ಯಯಾಂತಗಳಾದ ನಂದನಃ, ರಮಣಃ, ದಹನಃ ಎಂಬಿವು ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳೂ

ಭಾವೇ—ಭಾವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಇಮನಿಚ್-ಇಮನಿಚ್ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತಗಳಾದ ಪ್ರಥಿಮಾ, ಗರಿಮಾ, ಲಘಿಮಾ, ಇವು ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳೂ ಪುಲ್ಲಿಂಗಗಳು.

Lyuh words such as *nandana, ramana, dahana* and abstract nouns of the class *imanich* are masculine.

ಮೂಲ ॥ ಕೋಘೋಃ ಕಿಃಪ್ರಾದಿತೋಽನ್ಯತಃ ॥

ಟೀಕೆ ॥ ಕಃ—ಭಾವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕ ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತಗಳಾದ ಪ್ರಸ್ಥಃ, ವಿಘ್ನಃ ಇವು ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳೂ, ಪ್ರಾದಿತಃ—ಪ್ರ ಮೊದಲಾದ ಉಪಸರ್ಗಗಳಿಗಿಂತ, ಅನ್ಯತಃ—ಬೇರೆಯಾದ ಸುಬಂತ ಪದವು ಹಿಂದೆಯುಳ್ಳ ಘೋಃ, ದಾ, ಧಾ ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕಿಃ—ಕಿ ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತಗಳಾದ ಅಂಬುಧಿಃ ಇಷುಧಿಃ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳೂ ಪುಲ್ಲಿಂಗಗಳು.

Abstract nouns of the *ka* class and those of the *ki* class which are derived from *ghu* are masculine.

ಮೂಲ ॥ ದ್ವಂದ್ವೇಽಶ್ವಬಡಬಾವಶ್ವಬಡಬಾ ನ ಸಮಾಹೃತೇ ॥ ೪೫೧ ॥

ಟೀಕೆ ॥ ಸಮಾಹಾರವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾದ ಅಶ್ವಬಡಬೌ ಎಂಬ ದ್ವಂದ್ವ ಸಮಾಸ ರೂಪವಾದ ಶಬ್ದವು ಪುಲ್ಲಿಂಗವು.

Davandva compounds are masculine, except those of the *samahara* kind.

ಮೂಲ ॥ ಕಾಂತಸ್ಸೂರ್ಯೇಂದುಪರ್ಯಾಯ ಪೂರ್ವೋಽಯಃ ಪೂರ್ವಕೋಽಪಿಚ ॥

ಟೀಕೆ ॥ ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ ಪರ್ಯಾಯ ಶಬ್ದಗಳೂ, ಅಯಶ್ಶಬ್ದವು ಪೂರ್ವಪದವಾಗಿಯುಳ್ಳ ಕಾಂತ ಶಬ್ದಾಂತವಾದ ಸಮಾಸ ಪದವೂ ಪುಲ್ಲಿಂಗಗಳು. ಸೂರ್ಯಕಾಂತಃ, ರವಿಕಾಂತಃ, ಇಂದುಕಾಂತಃ, ಚಂದ್ರಕಾಂತಃ, ಅಯಃಕಾಂತಃ.

Compounds ending in *kanta* preceded by name of the sun or moon, or by the word *ayas* (iron) are masculine.

ಮೂಲ ॥ ವಟಕ(ಶ್ಚಾ)ನುವಾಕ(ಶ್ಚ) ರಲ್ಲಕ(ಶ್ಚ) ಕುಡುಂಗಕಃ ।
ಪುಂಖೋನ್ಯೂಂಖಸ್ಸಮುದ್ಗ(ಶ್ಚ) ವಿಟಪಟ್ಟಧಟಾಃಖಟಃ ।
ಕೋಟ್ಟಾರ ಘಟ್ಟಹಟ್ಟಾ(ಶ್ಚ) ಪಿಂಡಗೋಂಡ ಪಿಚಂಡ(ವತ್) ।
ಗಡುಃ ಕರಂಡೋಲಗುಡೋ ವರಂಡ(ಶ್ಚ) ಕಿಣೋಘುಣಃ ।

ದೃತಿಸೀಮಂತ ಹರಿತಾ ರೋಮಂಥೋದ್ಗೀಥಬುದ್ಬುದಾಃ ।
ಕಾಸ ಮರ್ದ್ದೋರ್ಬ್ಬುದಃಕುಂದಃಫೇನಸ್ತೂಪೌಸಯೂಪಕೌ ।
ಆತಪಃ ಕ್ಷತ್ರಿಯೋನಾಭಿಃ ಕಣಯಕ್ಷುರಕೇದರಾಃ ॥ ೪೫೫ ॥
ಪೂರಕ್ಷಂರಪ್ರಚಕ್ರಾ(ಶ್ಚ)ಗೋಲಹಿಂಗುಳ ಪುದ್ಗಲಾಃ ।
ವೇತಾಳಮಲ್ಲಭಲ್ಲಾ(ಶ್ಚ) ಪುರೋಡಾಶೋ(ಪಿ)ಪಟ್ಟಿಸಃ ॥ ೪೫೬ ॥
ಕುಲ್ಮಾಷೋರಭಸ(ಶ್ಚೈವ) ಸಕಟಾಹಃ ಪತದ್ಗ್ರಹಃ ।

ಟೀಕೆ ॥ ವಟಕ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಪುಲ್ಲಿಂಗಗಳು.

The words begun from vataka are masculine.

॥ ಇತಿ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಶೇಷಃ ॥

ಮೂಲ ॥ ನಪುಂಸಕೇಽನ್ಯತ್

ಟೀಕೆ ॥ ಅನ್ಯತ್–ಮೇಲೆಹೇಳಿದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಪುಲ್ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲದೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಮುಂದೆ ಹೇಳಲ್ಪಡುವ ಶಬ್ದಗಳು ನಪುಂಸಕದಲ್ಲಿ ವರ್ತಿಸುವುವು.

The words except those mentioned above are neuter.

ಮೂಲ ॥ ಖಾರಣ್ಯ ಪರ್ಣಶ್ವಭ್ರಹಿಮೋದಕಂ ॥ ೪೫೭ ॥ ಶೀತೋಷ್ಣ ಮಾಂಸರುಧಿರ ಮುಖಾಕ್ಷಿದ್ರವಿಣಂ ಬಲಂ । ಫಲ ಹೇಮಶುಲ್ಬಲೋಹ ಸುಖ ದುಃಖ ಶುಭಾಶುಭಂ ॥ ೪೫೮ ॥ ಜಲಪುಷ್ಪಾಣಿ ಲವಣಂ ವ್ಯಂಜನಾನ್ಯನುಲೇಪನಂ ।

ಟೀಕೆ ॥ ಆಕಾಶಾದಿ ವಸ್ತುಗಳ ಹೆಸರುಗಳು ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಗಳು.

Names of the sky, the senses, forests, leaves, holes, snow, water, cold, heat, flesh, blood, the face, eyes, money, strength, fruit, gold, copper, metals, happiness, misery, fortune, misfortune, aquatic plants, salt, condiments, and unguents are neuter.

ಮೂಲ ॥ ಭಯಾಮೃತಶಕೃದ್ವಸ್ತ್ರಚಾಪಾಭರಣಲಾಂಛನಂ । ॥ ೪೫೯ ॥
ದಾರ್ವೌಷಧಮೃಧಾಪತ್ಯಹೃದಯೋದರಕಾಕುದಂ ।
ಪತ್ತನಾಜಿರ ಶೃಂಗಾರ ದ್ವಾರಬರ್ಹಿರ್ಮಾನಸಂ. ॥ ೪೬೦ ॥
ಧ್ವಾಂತಂ—

ಟೀಕೆ ॥ ಭಯ ಮೊದಲಾದ ೨೩ ವಸ್ತುಗಳ ಹೆಸರುಗಳು ನಪುಂಸಕ ಲಿಂಗಗಳು.

Names of fear, ambrosia, dung, cloth, bows, ornaments, marks or signs, wood, medicines, earth or clay, offspring, the heart, belly, palate, towns, courtyards, horns, armour, the peacock's tail, stars, mind, darkness are neuter.

ಮೂಲ ॥ ಚಾವ್ಯಕ್ತಲಿಂಗಸ್ಯಭಣಿತೌ ಯತ್ಪ್ರಯುಜ್ಯತೇ ॥

ಟೀಕೆ ॥ ಅವ್ಯಕ್ತಲಿಂಗಸ್ಯ–ಸ್ತ್ರೀಯೆಂದಾಗಲಿ ಪುರುಷನೆಂದಾಗಲಿ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡದ ವಸ್ತುವಿನ, ಭಣಿತೌ–ಹೇಳುವುದರಲ್ಲಿ, ಯತ್ಪ್ರಯುಜ್ಯತೇ—ಯಾವ ಶಬ್ದವು ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತೋ ಅದು ನಪುಂಸಕವು. ಉದಾ—ಸ್ತ್ರೀವಾ ಪುಮಾನ್ವಾ ಕಿಂ ತಸ್ಯ ಜಾತಂ ತದ್ ಬ್ರೂಹಿ ಪಂಡಿತ. ,

Interrogative pronouns used indefinitely are neuter.

ಮೂಲ ॥ ಕೋಟ್ಯಾಶ್ಶತಾದಿಸಂಖ್ಯಾನ್ಯಾ

ಟೀಕೆ ॥ ಕೋಟಿಗಿಂತಲೂ ಇತರವಾದ ಶತಸಹಸ್ರಾದಿ ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕಶಬ್ದಗಳು ನಪುಂಸಕ ಲಿಂಗಗಳು ; ಕೋಟಿ ಶಬ್ದವು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವು.

Numerals above a hundred are neuter except *koti* (a crore)

ಮೂಲ ॥ ವಾ ಲಕ್ಷಾ ನಿಯುತಂ ಚ ತತ್ ॥ ೪೬೧ ॥

ಟೀಕೆ ॥ ಲಕ್ಷ ಶಬ್ದವು ವಿಕಲ್ಪವಾಗಿ ನಪುಂಸಕವು ; ನಿಯುತ ಶಬ್ದವು ನಪುಂಸಕವು.

The word *laksha* is neuter but not neuter alone. The word *niyutha* is neuter.

ಮೂಲ ॥ ದ್ವ್ಯಚ್ಕಮುಸಿಸುಸನ್ನಂತಂ

ಟೀಕೆ ॥ ಎರಡು ಸ್ವರಗಳುಳ್ಳ ಅಸ್, ಇಸ್, ಉಸ್, ಅನ್, ಎಂಬಿವು ಅಂತವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಶಬ್ದಗಳು ನಪುಂಸಕಗಳು. ಉದಾ—ಅಸಂತಕ್ಕೆ: ಯಶಸ್, ಪಯಸ್ ; ಇಸಂತಕ್ಕೆ: ಹವಿಸ್, ಸರ್ಪಿಸ್ ; ಉಸಂತಕ್ಕೆ: ವಪುಸ್, ಧನುಸ್ ; ಅನ್ನಂತಕ್ಕೆ: ನಾಮನ್, ರೋಮನ್.

Dissyllables ending in *as, is, us* and *an* an neuter.

ಮೂಲ ॥ ಯದನಾಂತಮಕರ್ತರಿ ॥

ಟೀಕೆ ॥ ಕರ್ತೃಭಿನ್ನಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಅನ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಅಂತವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಶಬ್ದಗಳು ನಪುಂಸಕಗಳು. ಉದಾ—ಸಾಧನಂ, ಅಧಿಕರಣಂ, ಪಚನಂ.

Abstract nouns ending in *ana* are neuter except those which convey the sense of activity.

ಮೂಲ ॥ ತ್ರಾಂತಂ ಸಲೋಪಧಂ ಶಿಷ್ಟಂ

ಟೀಕೆ ॥ ತ್ರಾಂತಂ—ತ್ರ ಎಂಬ ಅಕ್ಷರವು ಅಂತವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಪತ್ರ ಗಾತ್ರ ಕಳತ್ರಾದಿಶಬ್ದಗಳೂ, ಸಲೋಪಧಂ—ಸಕಾರ ಲಕಾರೋಪಧಗಳಾದ ಯವಸ ಬಿಸ ಕುಲ ಫಲ ಜಲಾದಿಶಬ್ದಗಳೂ, ಶಿಷ್ಟಂ—ವಿಶೇಷ ವಿಧಿಯಿಂದ ಬಾಧಿತವಾಗದವುಗಳಾಗಿ ನಪುಂಸಕ ಲಿಂಗಗಳು.

Words ending in *tra* and the words whose penultimate letter is either *sa* or *la* are neuter.

ಮೂಲ ॥ ರಾತ್ರಂ ಪ್ರಾಕ್ಸಂಖ್ಯಯಾನ್ವಿತಂ ॥ ॥ ೪೬೨ ॥

ಟೀಕೆ ॥ ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕವು ಪೂರ್ವ ಪದವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ರಾತ್ರ ಶಬ್ದವು ನಪುಂಸಕವು. ಉದಾ—ತ್ರಿರಾತ್ರಂ, ಗಣರಾತ್ರಂ.

Compounds *ratra* (night) preceded by a numeral are neuter.

ಮೂಲ ॥ ಪಾತ್ರಾದ್ಯದಂತೈರೇಕಾರ್ಥೋ ದ್ವಿಗುರ್ಲಕ್ಷ್ಯಾನುಸಾರತಃ ।

ಟೀಕೆ ॥ ಪಾತ್ರಾದ್ಯದನ್ತೈಃ—ಅಕಾರಾನ್ತವಾದ ಪಾತ್ರಾದ್ಯುತ್ತರಪದಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ, ಏಕಾರ್ಥಃ—ಸಮಾಹಾರಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ವರ್ತಿಸಿದ, ದ್ವಿಗುಃ—ದ್ವಿಗು ಸಮಾಸವು ಲಕ್ಷ್ಯಾನುಸಾರತಃ—ಪ್ರಯೋಗಾನುಸಾರದಿಂದ ನಪುಂಸಕವು. ಉದಾ—ಪಂಚಪಾತ್ರಂ, ತ್ರಿಭುವನಂ, ಚತುರ್ಯುಗಂ.

Dvigu compounds of *patra* (pot) and similar words ending in *a* are generally neuter.

ಮೂಲ ॥ ದ್ವಂದ್ವೈಕತ್ವಾವ್ಯಯೀಭಾವೌ.

ಟೀಕೆ ॥ ಸಮಾಹಾರಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ವರ್ತಿಸಿದ ದ್ವಂದ್ವ ಸಮಾಸವೂ, ಅವ್ಯಯೀಭಾವ ಸಮಾಸವೂ ನಪುಂಸಕವು. ಸಮಾಹಾರ ದ್ವಂದ್ವಕ್ಕೆ: ಪಾಣಿಪಾದಂ, ಅಶ್ವಬಲೀವರ್ದಂ ; ಅವ್ಯಯೀಭಾವಕ್ಕೆ : ಉಪಕುಂಭಂ ಯಥಾವಿಧಿ.

Dvandva compounds of the *samahara* class and *avyayibhava* compounds are neuter.

ಮೂಲ ॥ ಪಥಸ್ಸಂಖ್ಯಾವ್ಯಯಾತ್ಪರಃ ॥

ಟೀಕೆ ॥ ಸಂಖ್ಯಾವ್ಯಯಾತ್—ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕ, ಅವ್ಯಯ ಇವುಗಳಿಂದ ಪರವಾಗಿ ಕೃತಸಮಾಸಾಂತವಾದ ಪಥಶಬ್ದವು, ನಪುಂಸಕವು.

ಉದಾ—ಸಂಖ್ಯಾಪೂರ್ವಕ್ಕೆ: ತ್ರಿಪಥಂ, ಚತುಷ್ಪಥಂ; ಅವ್ಯಯ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ: ವಿಪಥಂ, ದುಷ್ಪಥಂ.
Compounds of *patha* (path) preceded by numerals or particles are neuter.

ಮೂಲ ॥ ಷಷ್ಠ್ಯಾಶ್ಛಾಯಾಬಹೂನಾಂಚೇದ್ವಿಚ್ಛಾಯಂ

ಟೀಕೆ ॥ ಛಾಯಾ ಶಬ್ದಾಂತವಾದ ತತ್ಪುರುಷ ಸಮಾಸವು, ಆ ಛಾಯೆಯು ಬಹು ವಸ್ತುಗಳ ಸಂಬಂಧಿಯಾದರೆ ನಪುಂಸಕವು. ಉದಾ— ವೀನಾಂಛಾಯಾ–ವಿಚ್ಛಾಯಂ, ವೃಕ್ಷಣಾಂಛಾಯಾ–ವೃಕ್ಷಚ್ಛಾಯಂ
The word *chhaya* (shade) is neuter in Genitive *Tatpurusha* compounds, when signifying collective shade.

ಮೂಲ ॥ ಸಂಹತೌಸಭಾ । ಶಾಲಾರ್ಥಾಪಿ ಪರಾರಾಜಾಮನುಷ್ಯಾರ್ಥಾದ ರಾಜ ಕಾತ್ ॥ ೪೭೪ ॥ ದಾಸೀಸಭಂ ನೃಪಸಭಂ ರಕ್ಷಸ್ಸಭಮಿಮಾದಿಶಃ ।

ಟೀಕೆ ॥ ಸಮೂಹಾರ್ಥದ ಸಭಾ ಶಬ್ದವು ಉತ್ತರಪದವಾಗಿರುವ ಷಷ್ಠೀ ತತ್ಪುರುಷ ಸಮಾಸವು ನಪುಂಸಕವು. ಉದಾ—ದಾಸೀಸಭಂ (ದಾಸೀ ಸಮೂಹ); ಮತ್ತು ರಾಜಶಬ್ದವನ್ನುಳಿದ ರಾಜಪರ್ಯಾಯವಾಚಕ ಗಳೂ, ರಕ್ಷಃ ಪಿಶಾಚಾದಿವಾಚಕಗಳೂ, ಪೂರ್ವಪದಗಳಾಗಿದ್ದು ಶಾಲಾರ್ಥಕವಾದ ಸಭಾಶಬ್ದವು ಉತ್ತರಪದವಾಗಿರುವ ಷಷ್ಠೀ ತತ್ಪುರುಷ ಸಮಾಸವು ನಪುಂಸಕವು. ಉದಾ.—ನೃಪಸಭಂ, ರಕ್ಷಸ್ಸಂಭಂ.
The word *sabha* (assembly) is neuter in Genitive *Tatpurusha* compounds when preceded by any term for a king except *raja*, or by names of superhuman beings as *rakshasa, pishacha*, etc.

ಮೂಲ ॥ ಉಪಜ್ಞೋಪಕ್ರಮಾಂತಶ್ಚತದಾದಿತ್ವಪ್ರಕಾಶನೇ ॥ ಕೋಪಜ್ಞಕೋಪಕ್ರಮಾದಿ

ಟೀಕೆ ॥ ಉಪಜ್ಞೋಪಕ್ರಮಶಬ್ದಗಳು ಉತ್ತರಪದವಾಗಿರುವ ಷಷ್ಠೀ ತತ್ಪುರುಷ ಸಮಾಸಗಳು, ಅದೇ ಮೊದಲು ಎಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ತಿಳಿಯಪಡಿಸುವಲ್ಲಿ ನಪುಂಸಕಗಳು. ಉದಾ—ಕೋಪಜ್ಞಂ (ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಮೊದಲು ತಿಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು), ಕೋಪಕ್ರಮಂ (ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಮೊದಲು ಉಪಕ್ರಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು), ಪ್ರಾಚೇತಸೋಪಜ್ಞಂ, ರಾಮಾಯಣಂ, ಇತ್ಯಾದಿ.

The words *upajna* and *upakrama* are neuter in Genitive *Tatpurusha* compounds.

ಮೂಲ || ಕಂಥೋಶೀನರನಾಮಸು ।

ಟೀಕೆ || ಉಶೀನರ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವಲ್ಲಿ ಕಂಥಾ ಶಬ್ದವು ಉತ್ತರಪದವಾಗಿರುವ ಷಷ್ಠೀತತ್ಪುರುಷ ಸಮಾಸವು ನಪುಂಸಕವು. ಸೌಶಮಿನಾಂಕಂಥಾ, ಸೌಶಮಿಕಂಥಂ, ಅಹ್ವರಕಂಥಂ ಇತ್ಯಾದಿ.

The word *kantha* (patched cloth) is neuter in Genitive *Tatpurusha* compounds when preceded by *Ushinara* (name of a country.)

ಮೂಲ || ಭಾವೇನಣಕಚಿದ್ಭ್ಯೋನ್ಯೇಸಮೂಹೇ ಭಾವಕರ್ಮಣೋಃ ||
ಅದಂತಪ್ರತ್ಯಯಾಃ

ಟೀಕೆ || ನಣಕಚಿದ್ಭ್ಯಃ—ನ ಪ್ರತ್ಯಯ, ಣ ಪ್ರತ್ಯಯ, ಕ ಪ್ರತ್ಯಯ, ಚಕಾರೇತ್ಪ್ರತ್ಯಯ, ಇವುಗಳಿಗಿಂತಲೂ, ಅನ್ಯೇ-ಇತರಗಳಾದ, ಭಾವ ಕರ್ಮಣೋಃ—ಭಾವಕರ್ಮಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಸಮೂಹೇ—ಸಮೂಹಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ, ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಅದಂತಪ್ರತ್ಯಯಾಃ—ಅಕಾರಾಂತ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಅಂತವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಶಬ್ದಗಳು ನಪುಂಸಕಗಳು. ಉದಾ-ವಸ್ತ್ರವ್ಯಂ, ಚೇಯಂ, ಬ್ರಹ್ಮಭೂಯಂ, ಭಿಕ್ಷಾಣಾಂ ಸಮೂಹೋಭೈಕ್ಷಂ, ಗಾರ್ಭಿಣಂ, ಯೌವತಂ, ಶುಕ್ಲಸ್ಯ ಭಾವಃ ಶೌಕ್ಲ್ಯಂ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯಭಾವಃ ಕರ್ಮವಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯಂ.

Words of the *krit* and *taddhita* classes ending in *a* are neuter except those ending in *na*, *ṇa*, *ka* and *cha*.

ಮೂಲ || ಪುಣ್ಯಸುದಿನಾಭ್ಯಾಂತ್ವಹಃಪರಂ.

ಟೀಕೆ || ಪುಣ್ಯ ಸುದಿನ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರವಾಗಿರುವ ಅಹಶ್ಶಬ್ದವು ನಪುಂಸಕವು. ಉದಾ—ಪುಣ್ಯಾಹಂ, ಸುದಿನಾಹಂ.

The word *ahas* (day) is neuter in compounds, when preceded by *punya* or *sudina* (auspicious).

ಮೂಲ || ಕ್ರಿಯಾವ್ಯಯಾನಾಂ ಭೇದಕಾನ್ಯೇಕತ್ವೇಪ್ಯ

ಟೀಕೆ || ಕ್ರಿಯಾವ್ಯಯಾನಾಂ—ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೂ, ಅವ್ಯಯಗಳಿಗೂ, ಭೇದಕಾನಿ-ವಿಶೇಷಣಗಳಾದ ಶಬ್ದಗಳು ನಪುಂಸಕಗಳು; ಮತ್ತು ಅವು ಏಕತ್ವೇಪಿ—ಏಕವಚನದಲ್ಲಿಯೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಉದಾ—ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಣ

ಗಳಿಗೆ : ಮಂದಂ ಪಚತಿ, ಮೃದು ಪಚತಿ; ಅವ್ಯಯ ವಿಶೇಷಣಗಳಿಗೆ : ಶ್ವಶ್ಶೋಭನಂ, ಶ್ವೋರಮಣೀಯಂ.

Adverbs and their qualifying words are always in the neuter singular.

ಮೂಲ || ಕ್ಥತೋಟಕೇ || ೪೬೭ || ಚೋಚಂಬರ್ಹಂ ಗೃಹಸ್ಥೂಣಂ ತಿರೀಟಂ ಮರ್ಮ್ಮಯೋಜನಂ || ರಾಜಸೂಯಂ ವಾಜಪೇಯಂ ಗದ್ಯಪದ್ಯೇ ಕವೇಃ ಕೃತೌ || ೪೬೮ || ಮಾಣಿಕ್ಯ ಭಾಷ್ಯಸಿಂಧೂರ ಚೀರ ಚೀವರ ಪಂಜರಂ | ಲೋಕಾಯತಂ ಹರೀತಾಲಂ ವಿದಲಂ ಸ್ಥಾಲ ಬಾಹ್ಲಿಕಂ || ೪೬೯ ||

ಟೀಕೆ || ಉಕ್ಥ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ನಪುಂಸಕ ಲಿಂಗಗಳು.

These 25 words are always neuter.

|| ಇತಿ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ ಶೇಷಃ ||

ಮೂಲ || ಪುನ್ನಪುಂಸಕಯೋಶ್ಶೇಷೋಽರ್ಧರ್ಚಪಿಣ್ಯಾಕ ಕಂಟಕಾಃ ||
ಮೋದಕಸ್ತಂಡಕಷ್ಟಂಕಶ್ಶಾಟಕಃ ಖರ್ವಟೋರ್ಬ್ಬುದಃ || ೪೭೦ ||
ಪಾತಕೋ ದ್ಯೋಗಚರಕ ತಮಾಲಾಮಲಕಾನಡಃ |
ಕುಷ್ಠಂ ಮುಂಡಂ ಶೀಧು ಪುಸ್ತಂ ಕ್ಷ್ವೇಡಿತಂ ಕ್ಷೇಮಕುಟ್ಟಿಮಂ ||
ಸಂಗಮಂ ಶತಮಾನಾರ್ಮ ಶಂಬಲಾವ್ಯಯ ತಾಂಡವಂ |
ಕವಿಕಂ ಕಂದಕಾರ್ಪಾಸಂ ಪಾರಾವಾರಂಯುಗಂಧರಂ || ೪೭೧ ||
ಪೂಯಂ ಪ್ರಗ್ರೀವ ಪಾತ್ರೀವೇ ಯೂಷಂ ಚಮಸಚಿಕ್ಕಸೇ |

ಟೀಕೆ || ಅರ್ಧರ್ಚ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಪುನ್ನಪುಂಸಕ ಲಿಂಗಗಳು.

Ardharcha and other words are of common gender, namely masculine and neuter.

ಮೂಲ || ಅರ್ಧರ್ಚಾದೌಘೃತಾದೀನಾಂ ಪುಂಸ್ತ್ವಂ ಯದ್ವೈದಿಕಂಧ್ರುವಂ ||
ತನ್ನೋಕ್ತಮಿಹ ಲೋಕೇಪಿತಚ್ಚೇದ ಸ್ತ್ಯಸ್ತುಶೇಷವತ್ |

ಟೀಕೆ || ಅರ್ಧರ್ಚಾದಿಗಣದಲ್ಲಿ ಘೃತಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ನಿಯತ ಪುಲ್ಲಿಂಗವು ಹೇಳಲ್ಪಡಲಿಲ್ಲ. ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಅವು

ಪುಲ್ಲಿಂಗಗಳಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದರೆ ಅದನ್ನು ಶಿಷ್ಟಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

In the Veda *ghrita* words of the *ardharcha* class are masculine, in ordinary composition, neuter. Exceptional cases of the latter in which they are made masculine may be recognized from usage.

|| ಇತಿ ಪುನ್ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ ಶೇಷಃ ||

ಮೂಲ || ಸ್ತ್ರೀಪುಂಸಯೋರಪತ್ಯಾನ್ತಾಃ

ಟೀಕೆ || ಅಪತ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಅಣ್, ಇಞ್, ಯಞ್ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಅಂತವಾಗಿವುಳ್ಳ ಶಬ್ದಗಳು ಪುಂಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಗಳು. ಉದಾ.—ಔಪಗವಃ, ಔಪಗವೀ ; ದಾಕ್ಷಿಃ, ದಾಕ್ಷೀ ; ಗಾರ್ಗ್ಯಃ, ಗಾರ್ಗೀ.

Patronymics ending in *an, in, yan*, have a common gender, masculine and feminine.

ಮೂಲ || ದ್ವಿಚತುಷ್ಷಟ್ಪದೋರಗಾಃ || ೪೭೪ || ಜಾತಿಭೇದಾಃ

ಟೀಕೆ || ದ್ವಿಚತುಷ್ಷಟ್ಪದ ಜಾತಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಶಬ್ದಗಳೂ, ಸರ್ಪವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳೂ, ಪುಂಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಗಳು. ಉದಾ.—ದ್ವಿಪದ ಜಾತಿಗೆ : ಮಾನುಷಃ, ಮಾನುಷೀ; ಕುಕ್ಕುಟಃ, ಕುಕ್ಕುಟೀ ; ಚತುಷ್ಪದ ಜಾತಿಗೆ : ಮೃಗಃ, ಮೃಗೀ ; ಷಟ್ಪದ ಜಾತಿಗೆ : ಭ್ರಮರಃ, ಭ್ರಮರೀ ; ಸರ್ಪವಾಚಕಗಳಿಗೆ : ಉರಗಃ, ಉರಗೀ.

Names of bipeds, quadrupeds, six-footed animals and serpents are of common gender, masculine and feminine.

ಮೂಲ || ಪುಮಾಖ್ಯಾಶ್ಚ ಸ್ತ್ರೀಯೋಗೈಸ್ಸಹ

ಟೀಕೆ || ಪುಮಾಖ್ಯಾಃ–ಪುರುಷವಾಚಕಗಳು, ಯೋಗೈಸ್ಸಹ-ಪುರುಷ ಸಂಬಂಧಗಳಿಂದ, ಸ್ತ್ರೀ=ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನೂ ಹೇಳುವಲ್ಲಿ ಪುಂಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಗಳು. ಉದಾ.—ಗೋಪಾಲಃ, ಗೋಪಾಲೀ ; ಗಣಕಃ, ಗಣಕೀ.

Appellatives which take both masculine and feminine terminations are of common gender, masculine and feminine.

ಮೂಲ ॥ ಮಲ್ಲಕಃ । ಯೋನಿರ್ವರಾಟಕ ಸ್ಸ್ವಾತಿರ್ವರ್ಣಕೋ ಝಾಟ ಲೋಮನುಃ ॥ ೪೭೫ ॥ ಮೂಷಾ ಸೃಪಾಟೀಕರ್ಕಂಧೂರ್ಯಷ್ಟಿಶ್ಶ್ಯಾಟಿಃ ಕಟೀ ಕುಟೀ ।

ಟೀಕೆ ॥ ಮಲ್ಲಕ ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಪುಂಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಗಳು.

Mallaka and other words are of common gender, namely masculine and feminine.

॥ ಇತಿ ಸ್ತ್ರೀಪುಲ್ಲಿಂಗ ಶೇಷಃ ॥

ಮೂಲ ॥ ಸ್ತ್ರೀನಪುಂಸಕಯೋರ್ಭಾವ ಕ್ರಿಯಯೋಷ್ಷ್ಯಞ್ಕ್ವಚಿಚ್ಚ ವುಞ್ ॥ ೪೭೬ ॥ ಔಚಿತ್ಯಮೌಚಿತೀ ಮೈತ್ರ್ಯಂ ಮೈತ್ರೀ ವುಞ್ ಪ್ರಾಗು ದಾಹೃತಃ ।

ಟೀಕೆ ॥ ಭಾವಕ್ರಿಯಯೋಃ—ಭಾವಾರ್ಥ ಕರ್ಮಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಷ್ಯಞ್, ವುಞ್ ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತಗಳು, ಕ್ವಚಿತ್—ಕೆಲವೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀನಪುಂಸಕಗಳು. ಷ್ಯಞ್ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತಕ್ಕೆ : ಉದಾ.—ಔಚಿತ್ಯಂ, ಔಚಿತೀ ; ಮೈತ್ರ್ಯಂ, ಮೈತ್ರೀ ; ಕ್ವಚಿತ್ ಎಂದುದರಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯಂ, ದಾರ್ಢ್ಯಂ, ಶೌಕ್ಲ್ಯಂ, ಮೊದಲಾದುವುಗಳು ಕೇವಲ ನಪುಂಸಕಗಳೇ ; ವುಞ್ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತಗಳಲ್ಲಿ : ಚೋರಿಕಾ, ಆಹೋ ಪುರುಷಿಕಾ ಇವು ಮುಂತಾದ ಕೆಲವು ಶಬ್ದಗಳು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಗಳೇ ; ರಾಮಣೀಯಕಂ, ಪಾರ್ಥಕಂ ಇವು ಮುಂತಾದ ಕೆಲವು ಶಬ್ದಗಳು ನಪುಂಸಕ ಲಿಂಗಗಳೇ.

Abstract nouns ending in *shyan, vun* are of common gender, feminine and neuter, with a few exceptions which are common masculine and neuter.

ಮೂಲ ॥ ಷಷ್ಠ್ಯಂತಪ್ರಾಕ್ಪದಾಸ್ಸೇನಾ ಛಾಯಾ ಶಾಲಾ ಸುರಾ ನಿಶಾಃ ॥ ಸ್ಯುರ್ವಾನೃಸೇನಂ ಶ್ವನಿಶಂ ಗೋಶಾಲಮಿತರೇಚದಿಕ್ ।

ಟೀಕೆ ॥ ಸೇನಾ, ಛಾಯಾ, ಶಾಲಾ, ಸುರಾ, ನಿಶಾ ಶಬ್ದಗಳು ಉತ್ತರಪದ

ಉದಾ.—ನೃಸೇನಾ, ನೃಸೇನಂ; ಶ್ವನಿಶಾ, ಶ್ವನಿಶಂ; ಗೋಶಾಲಾ, ಗೋಶಾಲಂ; ವೃಕ್ಷಚ್ಛಾಯಾ, ವೃಕ್ಷಚ್ಛಾಯಂ; ಯವಸುರಾ, ಯವಸುರಂ.

The words *sena* (army), *chhaya* (shade) *shala* (hall), *sura* (spirituous liquor), *nisha* (night), governed by a word in the genitive are of common gender, feminine and neuter.

ಮೂಲ ॥ ಆಬನ್ನಂ ತೋತ್ತರಪದೋದ್ವಿಗುಶ್ಚಾಪುಂಸಿನಶ್ಚಲುಕ್ ॥
ತ್ರಿಖಟ್ವಂಚತ್ರಿಖಟ್ವೀಚ ತ್ರಿತಕ್ಷಂಚ ತ್ರಿತಕ್ಷ್ಯಪಿ ।

ಟೀಕೆ ॥ ಆಬಂತವೂ, ಅನ್ನಂತವೂ ಉತ್ತರಪದವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ದ್ವಿಗು ಸಮಾಸವು ಅಪುಂಸಿ—ಸ್ತ್ರೀನಪುಂಸಕದಲ್ಲಿ ವರ್ತಿಸುವದು; ನಶ್ಚಲುಕ್—ಅನ್ನಂತದ ನ ಕಾರಕ್ಕೆ ಲೋಪಬರುತ್ತದೆ. ಉದಾ.—ತ್ರಿಕಟ್ವೀ, ತ್ರಿಖಟ್ವಂ; ತ್ರಿತಕ್ಷೀ, ತ್ರಿತಕ್ಷಂ.

Dvigu compounds ending in *a* and *ā* are of common gender feminine and neuter.

॥ ಇತಿ ಸ್ತ್ರೀನಪುಂಸಕಲಿಂಗ ಶೇಷಃ ॥

ಮೂಲ ॥ ತ್ರಿಷು ಪಾತ್ರೀ ಪುಟೀಪೇಟೀ ವಾಟೀ ಕುವಲದಾಡಿಮೌ ॥ ೪೭॥

ಟೀಕೆ ॥ ಪಾತ್ರೀ ಮೊದಲಾದ ಆರು ಶಬ್ದಗಳು ತ್ರಿಲಿಂಗಗಳು. ಉದಾ.—ಪಾತ್ರೀ, ಪಾತ್ರಃ, ಪಾತ್ರಂ, ಇತ್ಯಾದಿ.

The above six words are of common gender. masculine, feminine and neuter:—*patri, patra, patram.*

॥ ಇತಿ ತ್ರಿಲಿಂಗಶೇಷಃ ॥

ಮೂಲ ॥ ಪರಲಿಂಗಂ ಸ್ವಪ್ರಧಾನೇದ್ವಂದ್ವೇತತ್ಪುರುಷೇಪಿಚ ।

ಟೀಕೆ ॥ ಸ್ವಪ್ರಧಾನೇದ್ವಂದ್ವೇ—ಇತರೇತರ ಯೋಗದ್ವಂದ್ವದಲ್ಲಿಯೂ, ತತ್ಪುರುಷೇಪಿಚ—ತತ್ಪುರುಷ ಸಮಾಸದಲ್ಲಿಯೂ, ಪರಲಿಂಗಂ—ಪರ

ಪದದಲಿಂಗವು ಬರುವುದು. ಉದಾ.—ಇತರೇತರಯೋಗದ್ವಂದ್ವಕ್ಕೆ: ಕುಕ್ಕುಟಮಯೂರ್ಯೌ, ಮಯೂರೀಕುಕ್ಕುಟೌ; ತತ್ಪುರುಷಕ್ಕೆ: ಅರ್ಧಪಿಪ್ಪಲೀ, ಕರಕಿಸಲಯಂ.

The gender of *Dvandva* compounds of the *itaretara yoga* kind, and of *Tatpurusha* compounds, is determined by the gender of the final word.

॥ ಇತಿ ಪರಲಿಂಗಶೇಷಃ ॥

ಮೂಲ ॥ ಅರ್ಥಾಂತಾಃ ಪ್ರಾದ್ಯಲಂಪ್ರಾಪ್ತಾಪನ್ನಪೂರ್ವಾಃಪರೋಪಗಾಃ ॥

ಟೀಕೆ ॥ ಅರ್ಥಶಬ್ದವು ಅಂತವಾಗಿವುಳ್ಳ ಸಮಾಸಗಳೂ, ಪ್ರಾದ್ಯುಪಸರ್ಗಗಳೂ, ಅಲಂ ಶಬ್ದವೂ, ಪ್ರಾಪ್ತಶಬ್ದವೂ, ಆಪನ್ನಶಬ್ದವೂ, ಪೂರ್ವವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಸಮಾಸಗಳು ತತ್ಪುರುಷಗಳಾದರೂ, ಪರೋಪಗಾಃ—ವಿಶೇಷ್ಯದ ಲಿಂಗವುಳ್ಳವುಗಳು. ಉದಾ.—ಅರ್ಥಾಂತಕ್ಕೆ: ದ್ವಿಜಾಯ ಅಯಂ,ದ್ವಿಜಾರ್ಥಃ ಸೂಪಃ, ದ್ವಿಜಾರ್ಥಾ ಯವಾಗೂಃ, ದ್ವಿಜಾರ್ಥಂ ಪಯಃ; ಪ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ—ಅತಿಕ್ರಾಂತಃ ಖಟ್ವಾಂ—ಅತಿಖಟ್ವಃ ಪುರುಷಃ, ಅತಿಖಟ್ವಾ ಸ್ತ್ರೀ, ಅತಿಖಟ್ವಂ ಕುಲಂ. ಅಲಂ ಮುಂತಾದ್ದಕ್ಕೆ ಅಲಂ ಜೀವಿಕಾಯೈ, ಅಲಂಜೀವಿಕಃ, ಅಲಂಜೀವಿಕಾ, ಅಲಂ ಜೀವಿಕಂ; ಪ್ರಾಪ್ತಜೀವಿಕಃ, ಪ್ರಾಪ್ತಜೀವಿಕಾ, ಪ್ರಾಪ್ತಜೀವಿಕಂ; ಆಪನ್ನಜೀವಿಕಃ, ಆಪನ್ನಜೀವಿಕಾ, ಆಪನ್ನಜೀವಿಕಂ.

Compounds ending in the words *artha* (for the sake of) in an affix or in the words *alam* (sufficient), *prapta* (obtained), *apanna* (happened) take terminations of all three genders.

ಮೂಲ ॥ ತದ್ಧಿತಾರ್ಥೇದ್ವಿಗುಃ

ಟೀಕೆ ॥ ತದ್ಧಿತಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ದ್ವಿಗು ಸಮಾಸವು ವಿಶೇಷ್ಯದ ಲಿಂಗವುಳ್ಳದ್ದು. ಉದಾ.—ಪಂಚಸು ಕಪಾಲೇಷು ಸಂಸ್ಕೃತಃ ಪಂಚಕಪಾಲಃ ಪುರೋಡಾಶಃ, ಪಂಚಕಪಾಲಾ ಯವಾಗೂಃ, ಪಂಚಕಪಾಲಂ ಹವಿಃ.

Taddhita words which are *Dvigu* compounds are of either gender according to the qualified word.

ಮೂಲ ॥ ಸಂಖ್ಯಾಸರ್ವನಾಮತದಂತಕಾಃ ॥

ಟೀಕೆ ॥ ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕಗಳೂ, ಸರ್ವನಾಮಶಬ್ದಗಳೂ ಮತ್ತು ಇವು ಅಂತದಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದಗಳೂ ವಿಶೇಷ್ಯದ ಲಿಂಗವುಳ್ಳವು. ಉದಾ.—ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕಕ್ಕೆ: ಏಕಃ ಪುರುಷಃ, ಏಕಾ ಸ್ತ್ರೀ, ಏಕಂ ಕುಲಂ. ಸರ್ವನಾಮಕ್ಕೆ: ಸಃ ಪುರುಷಃ, ಸಾ ಸ್ತ್ರೀ, ತತ್ ಕುಲಂ. ಸಂಖ್ಯಾಂತಕ್ಕೆ: ಪರಮೈಕಃ, ಪರಮೈಕಾ, ಪರಮೈಕಂ. ಸರ್ವನಾಮಾಂತಕ್ಕೆ: ಪರಮಸರ್ವಃ, ಪರಮಸರ್ವಾ, ಪರಮಸರ್ವಂ.

Numerals, pronouns, and compounds ending in pronouns are of either gender according to termi-the qualified word.

ಮೂಲ ॥ ಬಹುವ್ರೀಹಿರದಿಙ್ನಾಮ್ನಾಮುನ್ನೇಯಂತದುದಾಹೃತಂ ॥

ಟೀಕೆ ॥ ದಿಗ್ವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲದೆ ಬೇರೆಯಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಬಹುವ್ರೀಹಿ ಸಮಾಸವು ವಿಶೇಷ್ಯದ ಲಿಂಗವುಳ್ಳದ್ದು. ಉದಾ.—ಚಿತ್ರಃಪಟೋಯಸ್ಯ ಚಿತ್ರಪಟಃ–ಪುರುಷಃ, ಚಿತ್ರಪಟಾ–ಸ್ತ್ರೀ, ಚಿತ್ರಪಟಂ–ಗೃಹಂ.

Bahuvrihi compounds may be of either gender, excepting those containing the names of points of the compass.

ಮೂಲ ॥ ಗುಣದ್ರವ್ಯಕ್ರಿಯಾಯೋಗೋಪಾಧಯಃ ಪರಗಾಮಿನಃ ।

ಟೀಕೆ ॥ ಗುಣವೂ, ದ್ರವ್ಯವೂ, ಕ್ರಿಯೆಯೂ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಶಬ್ದಗಳು ಪರಗಾಮಿನಃ–ವಿಶೇಷ್ಯದ ಲಿಂಗವನ್ನು ಹೊಂದುವುವು. ಉದಾ.—ಗುಣೋಪಾಧಿಗೆ: ಶುಕ್ಲಃ ಪಟಃ, ಶುಕ್ಲಾ ಶಾಟೀ, ಶುಕ್ಲಂ ವಸ್ತ್ರಂ. ದ್ರವ್ಯೋಪಾಧಿಗೆ: ದಂಡೀಪುರುಷಃ, ದಂಡಿನೀ ಸ್ತ್ರೀ, ದಂಡಿ ಕುಲಂ. ಕ್ರಿಯೋಪಾಧಿಗೆ: ಪಾಚಕಃ ಪುರುಷಃ, ಪಾಚಿಕಾ ಸ್ತ್ರೀ, ಪಾಚಕಂ ಕುಲಂ.

Adjectives denoting a quality, substance, or action may be of either gender.

ಮೂಲ ॥ ಕೃತಃ ಕರ್ತರ್ಯಸಂಜ್ಞಾಯಾಂ

ಟೀಕೆ ॥ ಸಂಜ್ಞಾವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾದ ಕರ್ತ್ರರ್ಥದಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕೃತ್ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತ ಶಬ್ದಗಳು ವಿಶೇಷ್ಯದ ಲಿಂಗವುಳ್ಳವುಗಳು. ಉದಾ.—ಕರ್ತಾ, ಕರ್ತ್ರೀ, ಕರ್ತೃ; ಕುಂಭಕಾರಃ, ಕುಂಭಕಾರೀ, ಕುಂಭಕಾರಂ; ಸಿಂಹಃ, ವ್ಯಾಘ್ರಃ ಎಂಬಿವು ಸಂಜ್ಞೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಪುಲ್ಲಿಂಗಗಳು.

Krit words may be of either gender except when primary.

ಮೂಲ ॥ ಕೃತ್ಯಾಃಕರ್ತರಿಕರ್ಮಣಿ ॥ ॥ ೪೮೨ ॥

ಟೀಕೆ ॥ ಕರ್ತ್ರರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ, ಕರ್ಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕೃತ್ಯಾಃ– ಕೃತ್ಯಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಅಂತವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಶಬ್ದಗಳು ವಿಶೇಷ್ಯ ಲಿಂಗಗಳು. ಉದಾ.—ಕರ್ತ್ರರ್ಥದಲ್ಲಿ : ಭವ್ಯಃ ತರುಃ, ಭವ್ಯಾ ಲತಾ, ಭವ್ಯಂ ಫಲಂ. ಕರ್ಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿ : ವಕ್ತವ್ಯಃ, ವಕ್ತವ್ಯಾ ವಕ್ತವ್ಯಂ.

Kritya words used as subject or object may be of either gender.

ಮೂಲ ॥ ಅಣಾದ್ಯಂತಾಸ್ತೇನ ರಕ್ತಾದ್ಯರ್ಥೇ ನಾನಾರ್ಥಭೇದಕಾಃ ।

ಟೀಕೆ ॥ ತೇನರಕ್ತಾದ್ಯರ್ಥೇ–ಅದರಿಂದ ರಂಜಿತವಾದದ್ದು ಎಂಬುದು ಮೊದಲಾದ ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಅಣಾದ್ಯಂತಾಃ–ಅಣ್ಪ್ರತ್ಯಯ ಮುಂತಾದ ತದ್ಧಿತ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಅಂತದಲ್ಲಿ ಉಳ್ಳ ಶಬ್ದಗಳು, ನಾನಾರ್ಥಭೇದಕಾಃ—ನಾನಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷಣಗಳಾಗಿ ವಿಶೇಷ್ಯದ ಲಿಂಗವುಳ್ಳವುಗಳಾಗುವುವು. ಉದಾ—ಕುಸುಂಭೇನರಕ್ತಃಕೌಸುಂಭಃ ಪಟಃ, ಕೌಸುಂಭೀ ಶಾಟೀ, ಕೌಸುಂಭಂ ವಸ್ತ್ರಂ, ಇಂದ್ರೋ ದೇವತಾಸ್ಯ–ಐಂದ್ರಃ ಪುರೋಡಾಶಃ, ಐಂದ್ರೀ ಋಕ್, ಐಂದ್ರಂ ಹವಿಃ.

Words used to qualify homonymous words may be of either gender when ending in *an* or other *taddhita* terminations.

॥ ಇತಿ ವಾಚ್ಯಲಿಂಗಶೇಷಃ ॥

ಮೂಲ ॥ ಷಟ್ಸಂಜ್ಞಕಾಸ್ತ್ರಿಷು ಸಮಾ ಯುಷ್ಮದಸ್ಮತ್ತಿಙವ್ಯಯಂ ॥ ೪೮೩ ॥

ಟೀಕೆ ॥ ಷಟ್ಸಂಜ್ಞಕಶಬ್ದಗಳೂ (ಷಕಾರಾಂತನಕಾರಾಂತ ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕಗಳು ಮತ್ತು ಕತಿಶಬ್ದ), ಯುಷ್ಮಚ್ಛಬ್ದವೂ, ಅಸ್ಮಚ್ಛಬ್ದವೂ, ತಿಙಂತಗಳೂ, ಅವ್ಯಯಗಳೂ, ತ್ರಿಷುಸಮಾಃ–ಮೂರು ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಏಕರೂಪಗಳಾಗಿರುವುವು. ಉದಾ.—ಷಟ್‌ರಸಾಃ, ಷಟ್ ಸ್ತ್ರಿಯಃ, ಷಟ್ ಫಲಾನಿ ; ಪಂಚಪ್ರಾಣಾಃ, ಪಂಚಸ್ತ್ರಿಯಃ, ಪಂಚ ಇಂದ್ರಿಯಾಣಿ ; ಕತಿ ಪುರುಷಾಃ, ಕತಿಸ್ತ್ರಿಯಃ, ಕತಿಕುಲಾನಿ; ತ್ವಂಪುಮಾನ್, ತ್ವಂ ಸ್ತ್ರೀ,

ತ್ವಂ ನಪುಂಸಕಂ ; ಪಚತಿಪುರ್ನಾ, ಪಚತಿಸ್ತ್ರೀ, ಪಚತಿಕಳತ್ರಂ ; ಉಚ್ಚೈರ್ಗಿರಿಃ, ಉಚ್ಚೈಶ್ಶಾಲಾ, ಉಚ್ಚೈರ್ಗೃಹಂ.

Numerals ending in *sha* and *sa*, the first and second personal pronouns, verbs, and particles are the same in all three genders.

॥ ಇತ್ಯಲಿಂಗಪ್ರಕರಣಂ ॥

ಮೂಲ ॥ ಪರಂವಿರೋಧೇ

ಟೀಕೆ ॥ ವಿರೋಧವೆಂದರೆ–ಅನ್ಯತ್ರಚರಿತಾರ್ಥಗಳಾದ ಎರಡು ಲಕ್ಷಣಗಳು ಒಂದುದಾಹರಣೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸುವಿಕೆ, ಅಂಥಾ ವಿರೋಧವು ಈ ಲಿಂಗಾದಿ ಸಂಗ್ರಹ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಗೆ ಸಂಭವಿಸಿದ ಕಡೆ ಪರಂ–ಪರವಾದ ಲಕ್ಷಣದಿಂದ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಲಿಂಗವೇ ನಿರ್ಣಯಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕದ್ದು ; ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ–ಅಸುರ ಪರ್ಯಾಯಗಳು ಪುಲ್ಲಿಂಗಗಳು ಎಂದು ಪುಲ್ಲಿಂಗಶೇಷದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಲಕ್ಷಣವು ರಾಕ್ಷಸಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಚರಿತಾರ್ಥವು, ಅಸಂತಶಬ್ದಗಳು ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಗಳು ಎಂದು ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಶೇಷದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಲಕ್ಷಣವು ಯಶಶ್ಶಬ್ದಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಚರಿತಾರ್ಥವು, ಈ ಎರಡು ಲಕ್ಷಣಗಳು ರಕ್ಷಶ್ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ರಕ್ಷಶ್ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ "ಅಸನ್ತ ಶಬ್ದಗಳು ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಗಳು" ಎಂಬ ಪರವಾದ ಲಕ್ಷಣದಿಂದ ವಿಧಿಸಲ್ಪಡುವ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗವೇ ನಿರ್ಣಯಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕದ್ದು.

Where a word appears to be affected by more than one of the foregoing rules, the gender of it will be fixed according to the latter rule.

ಮೂಲ ॥ ಶೇಷಂ ತು ಜ್ಞೇಯಂ ಶಿಷ್ಟಪ್ರಯೋಗತಃ ।

ಟೀಕೆ ॥ ಶೇಷಂ-ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಡದ ನಾಮವೂ, ಲಿಂಗವೂ, ಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಯೋಗತಃ-ಮಹಾಕವಿ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಂದ, ಜ್ಞೇಯಂ—ತಿಳಿಯಲ್ಪಡತಕ್ಕದ್ದು.

Should any words employed in unusual senses or genders not have been noticed here, the rules regarding them may be ascertained from the works of the great poets in which they occur.

॥ ಇತಿ ಲಿಂಗಾದಿ ಸಂಗ್ರಹ ವರ್ಗಃ ॥

॥ ಇತ್ಯಮರಸಿಂಹಕೃತೌ ನಾಮಲಿಂಗಾನುಶಾಸನೇ ।
ಸಾಮಾನ್ಯಕಾಂಡ ಸ್ತೃತೀಯಸ್ಸಾಂಗ ಏವಸಮರ್ಥಿತಃ ॥

ALPHABETICAL INDEX

ಅಮರಕೋಶ ಪದಸೂಚೀ

The first number shows the page, the second the verse.

ಮೊದಲನೇ ಅಂಕೆ ಪುಟವನ್ನೂ ಎರಡನೇ ಅಂಕೆ ಶ್ಲೋಕವನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

ಅ

ಇ

ಈ

ಘ

ಝ

ಟ

ಡ

ದ

ನ

ಫ

ಭ

ಮ

ರ

ಶ

ಷ

ಹ

EMENDATIONS
ತಿದ್ದುಪಡಿ

ಪುಟ	ಶ್ಲೋಕ	ರೈಸ್ ಪಾಠ	ತಿದ್ದುಪಡಿ
೮	೪೮	ನಂದಿಕೇಶ್ವರೇ *h*	ಕ್ರೌಂಚದಾರಣಃ *h* ನಂದಿಕೇಶ್ವರೇ *i* *i* Nandi 7 *i* ನಂದಿ ೭
೧೦	*b*	ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರನು	ಅಗ್ನಿಯು
೭೭	*c*	A cricket or cicada	A bat
೭೮	೨೬೪ *n*	An assembly of living beings of the same class 4	೨೬೩ *n*. An assembly of animals 2. ೨೬೪ *o*. An assembly of homogenous animals 1. *p*. An assembly of birds and beasts 1.
		n ತಿರ್ಯಗ್ಜಂತುಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾನ ಜಾತಿಗಳ ಗುಂಪು 4	*n*. ವ್ರಾಣಿಗಳ ಗುಂಪು ೨. *o*. ತಿರ್ಯಗ್ಜಂತುಗಳ ಗುಂಪು ೧ *p*. ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಜಂತುಗಳ ಗುಂಪು ೧.
೧೦೧	*a*	when they are betrothed to…married	when they are initiated to … married
	j	An offer of the same juice	An expert in extracting the same juice
೧೧೧	466	ಅಧೀಶ್ವರಃ …. ಸಾರ್ವಭೌಮೋ *l*	ಅಧೀಶ್ವರಃ *j* ಸಾರ್ವಭೌಮೋ *k* *k*. ಸಾರ್ವಭೌಮನು ೨
೧೩೩	*g*	An inferior kind of	Pithless or empty
೧೩೫	*n*	junk	Container

ಪುಟ	ಶ್ಲೋಕ	ರೈಸ್ ಪಾಠ	ತಿದ್ದುಪಡಿ
೧೩೫	*n*	ಎಲ್ಲಾ ಸಾಮಾನು ಸೇರಿದ ಸರಕು	ಎಲ್ಲಾ ಸಾಮಾನು ತುಂಬುವ ಚೀಲ, ಗುಡಾಣ
೧೩೭	*c*	of milk	of ghee
	c	ಹಾಲಿನಿಂದ	ತುಪ್ಪದಿಂದ
೧೩೮	*o*	Whey	The scum of cuıds
೨೦೨	*g*	proved accusation, Blamelessness	proved argument, lack of argument
೨೪೩	೪೪೧	Derivatives from *mushti* and *pallava*	Derivatives indicating weapons at play
	೪೪೨	*Danda* and *pāta* with the affix *phālguna*	These implying time, place
೨೪೬	೪೫೦	words whose crude form ends in	words whose penults are
೨೫೭	೪೮೧	according to termination	according to the qualified word
೨೫೮	೪೮೧	according to termination	according to the qnalified word
	೪೮೨	Adjectives denoting the material composition of an object and participles	Adjectives denoting a quality, substance, or action

ERRATA
ಒಪ್ಪೋಲೆ

ಪುಟ	ಶ್ಲೋಕ	ತಪ್ಪು	ಒಪ್ಪು
೫	೧೦	ಸಾಧ್ಯಾಶ್ಚ ರುದಾಶ್ಚ	ಸಾಧ್ಯಾ (ಶ್ಚ) ರುದಾ (ಶ್ಚ)
೬	*a*	ಬ್ರಹ್ಮನ	ಬ್ರಹ್ಮನು
೭	೨೯	ವಂಚೈತೇ .... ನಾಯಕಾಃ	(ಪಂಚೈತೇ .... ಸಾಯಕಾಃ)
೧೧	೭೨	(ಶ್ಚಾ) ತಿಬಲೋ	(ಶ್ಚಾತಿಬಲೋ)
	೭೨	ಸ್ವವೃಷ್ಟಿಕಃ	(ಸ್ವವೃಷ್ಟಿಕಃ)
	೭೨	(ಚ) ವಾಯುವಃ	(ಚ ವಾಯುವಃ)
೧೨	೮೬	(ಪ್ರಾಚೀನಂ) ಪ್ರಾಗ್ಭವಂ	ಪ್ರಾಚೀನಂ (ಪ್ರಾಗ್ಭವಂ)
೧೩	೯೩	ರಸಿತಾದಿ (ಚ)	ರಸಿತಾ (ದಿ ಚ)
೧೪	೧೦೪	ಹಿಮಸಂಹತಿಃ	(ಹಿಮಸಂಹತಿಃ)
೨೦	*a*	ವರ್ಶಋತು	ವರ್ಷಋತು
೨೫	೧೮೭	ಪರಿವಾದಾ	ಪರೀವಾದಾ
೩೧	೨೨೦	ಭೀಭತ್ಸ	ಬೀಭತ್ಸ
	೨೨೨	ಭೀಭತ್ಸ	ಬೀಭತ್ಸ
೩೪	೨೪೩	*d* (ತ್ರಿಷು)	(ತ್ರಿಷು) *d*
೩೫	೨೪೯	ದಿರ್ಘಪೃಷ್ಠೋ	ದೀರ್ಘಪೃಷ್ಠೋ
೪೬	೧೯	ನಿಷ್ಕುರಂ	ನಿಷ್ಕರಂ
	೨೦	ದ್ಕ್ಯಾವಾ	ದ್ಯಾವಾ
೪೮	೩೬	ನೀಧ್ರ	ಸೀಧ್ರೀ
೫೧	೫೩	ವೀಧ್ಯಾಳಿ	ವೀಧ್ಯಾಳಿ
೫೨	೫೯	ಉಛ್ಛ್ರಾಯ	ಉಚ್ಛ್ರಾಯ
	೫೯	ಉಛ್ಛ್ರಯ	ಉಚ್ಛ್ರಯ
೫೩	೬೮	ಅಶ್ವತ್ಥ	ಅಶ್ವತ್ಥ
	೬೯	ವ್ರಿಹಯಃ	ವ್ರೀಹಯಃ
೫೪	೭೪	ಜಂಬೀರ	ಜಂಭೀರ
೫೫	೮೩	ಽತಿಸೌರಭಃ	ಃ (ಽತಿಸೌರಭಃ)

ಪುಟ	ಶ್ಲೋಕ	ತಪ್ಪು	ಒಪ್ಪು
೫೬	೯೦	ವಟ್ಟಿಕಾಖ್ಯಃ (ನ್ಯಾ)	ಪಟ್ಟಿಕಾ (ಖ್ಯಃ ಸ್ಯಾ)
೬೨	೧೪೧	ದುಸ್ಪರ್ಶೋ	ದುಃಸ್ಪರ್ಶೋ
	j	ಪುಂಜಿಷ	ಪುಂಜಿಷ್ಠ
೬೩	೧೪೩	ದುಸ್ಪರ್ಶಾ	ದುಃಸ್ಪರ್ಶಾ
೬೪	೧೫೨	ಷಡ್ಗ್ರಂಥಾ	ಷಡ್ಗ್ರಂಥಾ
	೧೫೬	ಕ್ರಿಮಿಘ್ನ	ಕೃಮಿಘ್ನ
೬೬	೧೭೧	ಕುಂದು ಕುಂದುರೂ	ಕುಂದು ಕುಂದುರೂ
	a	ಖೈ	ಕಹಿ
೬೭	೧೭೪	ಪೃಥ್ವಿಕಾ	ಪೃಥ್ವೀಕಾ
	೧೭೬	ರ್ಝುಟಾ	ಜ್ಝುಟಾ
	೧೭೯	ನರ್ಟಿ	ನರ್ಟೀ
೭೦	೨೦೨	ಪ್ರಸಾರಣೀ	ಪ್ರನಾರಣೀ
೭೩	೨೧೮	ತೃಣರಾಜಾಹ್ವಯು	ತೃಣರಾಜಾ(ಹ್ವಯು)
೭೫	೨೩೪	ಕ್ರಿಮಿಃ	ಕೃಮಿಃ
೭೬	೨೪೪	ಮುತ್ರೊಕ್ಲೀಶ	ಮೂತ್ರೊಕ್ರೀಶ
೮೧	*f*	ಶ್ರೇಷ್ಠಳಾದ ರೂಪ್ರ ಸ್ತ್ರೀ	ಗೊಲ್ಲರವಳು, ಆಭೀರ ಸ್ತ್ರೀ
೮೫	*b*	1	2
೯೨	೩೫೪	ಮಟು	ವಟು
೯೩	೩೬೯	ಅಸ್ರಮುಸ್ರ	ಅಸ್ರಮುಶ್ರ
೯೮	೩೯೨	ಕ್ರಮಿಜ	ಕೃಮಿಜ
	೩೯೩	*e* (ಗರುಸ್ಯಾತ್ತ್ರಿ)	ಗರು (ಸ್ಯಾತ್ತ್ರಿ) *e*
೧೦೫	೪೩೦	ರ್ಮ್ನ (ತು)	(ರ್ಮ್ನ ತು)
೧೦೯	೪೫೫	ತಥಾ	(ತಥಾ)
೧೧೦	೪೫೬	ದಿಕಂ (ತಪ್ವತ್)	(ದಿಕಂ ತದ್ವತ್)
೧೧೪	೪೮೪	ತ್ರಿವರ್ಗೋ	(ತ್ರಿವರ್ಗೋ)
೧೧೬	೪೯೮	ಹಸ್ತ್ಯ .... ದಾತಂ	(ಹಸ್ತ್ಯ .... ದಾತಂ)
೧೧೭	೫೦೨	ಮುಮುಥುಃ	ವಮಥುಃ
೧೧೮	೫೦೮	ಪರ್ಣಾಃ	ವರ್ಣಾಃ
೧೨೦	೫೨೧	ಮುವಸ್ಕರಃ	ಮುಪಸ್ಕರಃ
೧೨೮	೫೭೩	ವಿಷ್ಫಾರೋ	ವಿಸ್ಫಾರೋ
೧೩೫	೬೧೮	ಕರ್ಕರ್ಯಾ (ಳು)	ಕರ್ಕರ್ಯಾಳು

ಪುಟ	ಶ್ಲೋಕ	ತಪ್ಪು	ಒಪ್ಪು
೧೩೭	೬೩೬	(ಭ್ರಷ್ಟ	[illegible]
೧೪೨	೬೬೬	ಮೆಂಢ್ರೋ	ಮೇಂಢ್ರೋ
೧೪೬	*f*	6, ೬	[illegible]
೧೪೭	೭೦೩	ಗ್ರಂಧಿಕಂ	[illegible]
೧೫೭	೭೩೨	ವಧ್ರೀ	[illegible]
೧೬೮	೭೦	ಗೆನ್ರೀಶ್ರಿತಾಂ	[illegible]ತಾಂ
	೭೧	ನ್ಯಜ್ಞೀ	[illegible]
೧೭೧	೯೩	ಠೀಣಂ	ಏಣಂ
೧೭೬	೧೨೦	ಅಪೃಚ್ಛನಂ	ಆಪೃಚ್ಛನಂ
೧೭೭	೧೨೩	ಸ್ಪರಣಂ	ಸ್ಫುರಣಾ
೨೦೧	೨೪೧	ರುಚ್ಛಿತಾ	[illegible]
೨೧೨	೨೯೯	(ಮಧ್ಯಾತ್ಯಮವ್ಯಾದೌ) *j*	(ಮಧ್ಯಾತ್ಮಮ) *j* (ವ್ಯಾದೌ)
೨೧೬	೩೨೫	ಪ್ರತಿಹಾರ್ಯ	ಪ್ರಾತೀಹಾರ್ಯ
೨೩೬	೪೨೬	ಯತಾತಥಂ	ಯಾಥಾತಥಂ
೨೮೧	—	—	[illegible] 43 4